

A T L A N T I S

GÜNTER
GRASS

**Plechový
bubínek**

Plechový bubínek

GÜNTER GRASS

Atlantis, 2001

Osoby a děj knihy byly volně vymyšleny. Jakákoli podobnost s někým živým nebo zemřelým je jen náhodná.

PRVNÍ KNIHA

PROSTORNÁ SUKNĚ

Dobrá tedy: jsem chovancem Léčebného a zaopatřovacího ústavu, můj ošetřovatel mě pozoruje, takřka mě nespouští z očí, neboť ve dveřích je špehýrka, a ošetřovatelovo oko má onu hnědou barvu, která mne, modrookého, nemůže prohlédnout.

Takže, můj ošetřovatel naprosto nemůže být mým nepřítelem. Oblíbil jsem si ho, vyprávím pozorovateli, když vejde ke mně do pokoje, události ze svého života, aby se se mnou navzdory překážející špehýrce seznámil. Zdá se, že tomu dobrákovi se má vyprávění líbí, neboť sotva mu něco nalžu, začne mi na revanš ukazovat své nejnovější výtvary z uzlíků. Nechci mluvit o tom, jestli je umělcem. Výstava jeho kreací by nicméně došla uznání v tisku, i pár kupců by přilákala. Používá obyčejných provázků, které po návštěvních hodinách posbírá v pokojích pacientů, rozmotá je a svazuje ve vrstevnatě chrupavčitá strašidla, ta pak namočí do sádry, nechá ztuhnout a pak je napíchá na pletací dráty upevněné do dřevěných soklíků.

Často si pohrává s myšlenkou provádět svá díla barevně. Rozmlouvám mu to, poukazuji na svou bíle nalakovanou kovovou postel a žádám ho, aby si tuto nejdokonalejší z postelí představil pestře zmalovanou. Tu s hrůzou spráskne své ošetřovatelské ruce, poněkud strnulým obličejem se pokusí vyjádřit všechnu myslitelnou hrůzu a vzdá se svých barevných plánů.

Má bílá kovová ústavní postel je tedy měřítkem. Pro mne je dokonce víc: je mým konečně dosaženým cílem, mou útěchou a mohla by být mou vírou, kdyby mi jen vedení ústavu dovolilo provést několik změn: rád bych dal zvýšit mřížoví postele, aby ke mně nikdo nemohl příliš blízko.

Jednou za týden přeruší návštěvní den mé ticho spředené mezi kovovými tyčkami. Pak přijdou ti, co mě chtějí zachránit,

co je baví milovat mě, co by se rádi skrze mne naučili cenit, považovat si, poznat sebe sama. Jak jsou slepí, nervózní, jak jsou nevychovaní. Nůžtičkami na nehty mi škrabou do bělostného laku postelových mříží, kuličkovými pery a modrými tužkami črtají na lak protáhlé neslušné tajtrlíky.

Můj právní zástupce jakmile, s hlučným haló vrazí do pokoje, pověsí pokaždé svůj nylonový klobouk na levou svislou přičku v nohách postele. Na celou dobu své návštěvy a advokáti nějak dovedou vykládat, mě tímto násilným činem oloupí o rovnováhu a dobrou míru.

Když návštěvníci naskládají své dárky na bílý, voskovým plátnem potažený stoleček pod akvarelovými sasankami, když se jim podaří vyložit mi všechny své právě probíhající či plánované pokusy o mou záchranu a přesvědčit mne, jehož neúnavně hodlají zachránit, o vysoké úrovni své lásky k bližnímu, začnou se opět těšit ze své vlastní existence a opustí mě. Nato se dostaví můj ošetřovatel, vyvětrá a posbírá provázky z dárkových balíčků. Často mu po vyvětrání zbude ještě čas sednout si ke mně na postel a při rozmotávání provázků šířit kolem sebe ticho tak dlouho, až se pro mne ticho stane Brunem a Bruno tichem.

Bruno Münsterberg, myslím teď svého ošetřovatele, tu slovní hříčku nechám být, zakoupil na můj účet pět set listů kancelářského papíru. Bruno, který je svobodný, bezdětný a pochází ze Sauerlandu, vyhledá, kdyby snad zásoba nevystačila, ještě jednou malý obchůdek s psacími potřebami, kde se prodávají i hračky, a opatří mi potřebný nelinkovaný prostor, pro mé doufejme zevrubné vzpomínkové jmění. Nikdy bych o takovou službu nemohl požádat své návštěvníky, třeba advokáta nebo Kleppa. Starostlivá láska, již mi ordinují, by mým přátelům jistě zakazovala přinést něco tak nebezpečného jako nepopsaný papír a dát to na pospas mému duchu, nepřetržitě ze sebe vylučujícímu slabiky.

Když jsem řekl Brunovi: „Ach Bruno, jestlipak bys pro mne zakoupil pět set listů nevinného papíru?“, odpověděl Bruno s pohledem ke stropu, kam vyslal svůj ukazováček, vybízej tak

k srovnání: „Myslíte bílého papíru, pane Oskare.“ Trval jsem na slůvku nevinný a poprosil jsem Bruna, aby je řekl i v obchodě. Když se pozdě odpoledne vrátil s balíčkem, byl, jak se mi zdálo, zabrán v myšlenkách.

Nejednou a utkvěle se zahleděl do onoho stropu, odkud přijímal veškerá svá vnuknutí, a chvíli nato se dal slyšet: „Doporučil jste mi pravé slovo. Nevinný papír jsem žádal, a prodavačka se prudce začervenala, než mi přinesla žádané.“

Obávaje se delší rozpravy o prodavačkách v obchodech psacími potřebami, zalitoval jsem, že jsem nazval papír nevinným, setrval jsem proto v mlčení, vyčkal, až Bruno opustí pokoj, a teprve potom jsem otevřel balíček s pěti sty listy kancelářského papíru.

Nezvedal jsem a nepotěžkával ten ztuha ohebný balík příliš dlouho. Deset listů jsem odpočítal, zbytek uložil do nočního stolku, plnicí pero jsem našel v zásuvce vedle alba s fotografiemi: je naplněno, inkoustu se mu nikdy nesmí nedostávat, jak začnu?

Každý příběh lze započít od prostředka a natropit zmatky smělým vykročením kupředu nebo nazpátek. Je možno tvářit se moderně, škrtnout všechny časy, vzdálenosti a později pak zvěstovat anebo nechat zvěstovat, že jsme konečně v hodině dvanácté vyřešili problém času a prostoru. Také by se dalo hned na počátku tvrdit, že je dnes vůbec nemožné psát román, potom však, takřikajíc sám sobě za zády, se vytasit s vydatným trhákem a stanout tu posléze jako poslední možný romanopisec. Těž mi říkali, že pěkně a skromně působí, když hned na začátku ujistíte čtenáře: románová hrdinová již neexistují, jelikož již neexistují individualisté, jelikož individualita se vytratila, jelikož člověk je osamělý, nemá právo na individuální samotu a vytváří bezejmennou masu bez hrdinů. Třeba to tak všechno je a třeba je to správné. Za sebe, Oskara, a za svého ošetřovatele Bruna chtěl bych však konstatovat: my oba jsme hrdinové, zcela odlišní hrdinové, on za špehýrkou, já před špehýrkou, a když Bruno otevře dveře,

pak při všem přátelství a osamělosti nejsme ani jeden ani druhý zdaleka bezejmennou masou bez hrdinů.

Začnu daleko před sebou, nikdo totiž by neměl ličit svůj život, nemá-li dost trpělivosti, aby před datováním vlastní existence vzpomněl aspoň poloviny svých prarodičů.

Vám všem, kdo musíte vést chaotický život za zdmi mého Léčebného a ošetrovacího ústavu, vám přátelům a týden co týden přicházejícím návštěvníkům, kdo nemáte tušení o mých zásobách papíru, představím Oskarovu babičku z matčiny strany.

Má babička Anna Bronská seděla jednoho pozdního říjnového odpoledne ve svých sukních na mezi bramborového pole. Dopoledne ji bylo možno vidět, jak dovedně shrabuje povadlou nať, v úhledné hromádky v poledne pojedla chleba se sádlem a sirupem, potom naposledy pohrabala pole, konečně usedla ve svých sukních mezi dva skoro plné košíky. Před kolmo postavenými podrážkami bot, jejichž špičky tíhly k sobě, dýmal občas astmaticky oživající ohniček z bramborové natě, který nízkou a rozvláčně vysílal svůj kouř po sotva zakřivené zemské kůře. Psal se rok devadesát devět, babička seděla v samém srdci Kašubská, blízko Běsova, ještě blíž cihelny, před Ramběchovem seděla, za Bastanovem, u silnice směrem na Brentovo, mezi Tčevem a Kartuzy, s černým lesem zvaným Zlatý džbán za zády seděla a lískovým klacíkem na konci zuhelnatělým přistrkovala do žhavého popela brambory.

Jestliže jsem právě zvlášť zdůraznil sukni své babičky, snad sdostatek jasně řekl: seděla ve své sukni ba, jestliže celou kapitolu nadepisuji Prostorná sukně, pak vím, čím jsem této části oděvu povinován. Má babička nenosila pouze jednu sukni, čtyři sukně nosila, jednu přes druhou. Ne snad že by nosila jednu vrchní sukni a tři spodničky, ona nosila čtyři takzvané vrchní sukně, jedna sukně nesla druhou, ona však nosila všechny čtyři podle systému, v němž se sukně den po dni pořade, střídaly. Co včera bylo nahoře, leželo dnes hned pod tím, druhá sukně se stala třetí. Co včera ještě bylo třetí

sukní, dotýkalo se dnes těla. Co jí včera bylo sukni nejbližší, to dnes nepokrytě vystavovalo světu svůj vzorek, totiž vůbec žádný vzorek: sukni mé babičky Anny Bronské dávaly všechny přednost jednomu a témuž bramborovému valéru. Tahle barva jí musela padnout.

Krom tohoto zbarvení vyznačovala sukni mé babičky až výstřední marnotratnost co do množství látky. Zešíroka ji obkružovaly, nadouvaly se, kdykoli zavál vítr, zplihly, jakmile ustal, rachotivě se třepotaly, kdykoli proletěl kolem, a všechny čtyři se rozletěly napřed, měla-li ho babička v zádech. Když usedla, shromáždila sukni kolem sebe.

Kromě těchto čtyř neustále vzdutých, zplihlých, faldy házejících anebo ztuha a prázdně vedle postele stojících sukni vlastnila má babička ještě pátou sukni. Tento kus se v ničem nelišil od ostatních čtyř bramborově zbarvených kusů. Ba tato pátá sukni ani nebyla stále pátou sukni. Stejně jako všechny její sestry neboť sukni jsou ženského rodu, podléhala střídě, patřila k těm čtyřem nošeným sukni a stejně jako ony, když přišel její čas, musela každý pátek do prádelního hrnce, v sobotu na šňůru před kuchyňským oknem a po usušení na žehlicí prkno.

Když má babička po takovém sobotním večeru ve znamení úklidu-pečení-praní-žehlení, po dojení a nakrmení krávy celá jak byla, vstoupila do škopku na koupání, když cosi svěřila mýdlovému louhu, načež zase nechala opadnout vodu a v květované osušce usedla na okraj postele, prostíraly se před ní na podlaze ony čtyři nošené sukni a jedna čerstvě vypraná. Pravý ukazováček přitiskla na dolní víčko pravého oka, od nikoho, ani od svého bratra Vincenta si nenechala poradit, a dospěla proto rychle k rozhodnutí. Bosá vstala a nohou odstrčila onu sukni, která pozbyla nejvíc ze svého bramborového koloritu. Čistému kusu pak připadlo uprázdňené místo.

Ke cti Pánu Ježíši, o němž chovala pevné představy, se následujícího nedělního rána při cestě do ramběchovského

kostela zasvětilo čerstvě obnovené sukňové pořadí. Jak umístila má babička onu vypranou sukni?

Byla to nejen čistotná, ale i trochu marnivá žena, nesla svou sukni všem na očích a za pěkného počasí ji vystavovala slunci. Teď ale bylo pondělní odpoledne a má babička seděla u bramborového ohně. Nedělní sukni postoupila v pondělí o jednu blíže k jejímu tělu, kdežto onen kus, který se v neděli hřál na kůži, se v pondělí jak náleží pondělně pochmurně vlnil nejdále od boků. Pohvizdovala si, aniž myslela na nějakou písničku, a lískovým klacíkem vyhrábla z popelu první upečenou bramboru. Odsunula ji dost daleko od dýmající hory natě, aby ji vítr ofukoval a zchladil. Zašpičatělá větvička nabodla pak zčernalou a kornatě popraskanou hlízu, podržela ji před ústy, která již nepohvizdovala, nýbrž větrem oschlými, rozpukanými rty odfoukala popel a hlínu ze slupky.

Foukajíc zavřela má babička oči. Když se jí zdálo, že již dosti foukala, otevřela nejdřív jedno, pak druhé oko, zakousla se rozestouplými, však jinak bezvadnými řezáky, ihned zase chrup odtrhla, podržela polovinu příliš ještě horké moučnaté a kouřící brambory v otevřené dutině úst a zahleděla se strnulým pohledem nad vzdutými nozdrami, jež nasávaly dým a říjnový vzduch, přes pole až k blízkému obzoru s dělicími telegrafními sloupy a horní třetinou komínu od cihelny.

Cosí se pohybovalo mezi telegrafními sloupy. Má babička zavřela ústa, vtáhla rty, přimhouřila oči a žmoulala brambor. Cosí se pohybovalo mezi telegrafními sloupy. Cosí tam poskakovalo. Tři muži poskakovali mezi tyčemi, tři směrem ke komínu, pak okolo a jeden to vzal obratem zpátky, znovu se rozeběhl, vypadal malý a rozložitý, zase doběhl na druhou stranu, nad cihelnu, druzí dva, spíš tencí a dlouzí, ale stejně ne moc, nad cihelnu, zase znovu mezi tyčemi, ale ten malý a široký kličkoval a měl víc naspěch než tencí a dlouzí, druzí dva skokani, kteří zase už museli ke komínu, poněvadž tamten už dávno vystartoval, když oni, ještě na dva palce vzdálení, se teprve rozbíhali a najednou byli pryč, ztratili chuť, vypadalo to tak, a i ten malý skokan od komína zapadl

za obzor. Tam teď zůstali a udělali přestávku nebo mění kostýmy nebo pálí cihly a jsou za to placeni.

Když má babička chtěla využít přestávky a nabodnout další brambor, pichla vedle. Ten, co se zdál malý a široký, přelezl totiž ve stejném kostýmu přes obzor, jako by to byl laťkový plot, jako by byl nechal ty druhé dva pronásledující skokany za plotem, mezi cihlami anebo na silnici k Brentovu, ale stejně měl naspěch, chtěl být rychlejší než telegrafní tyče, dělal dlouhé, pomalé skoky přes pole, bláto mu odskakovalo od podrážek, on sám odskakoval od bláta, ale i když jeho skoky měly délku, přece jen ztěžka zmáhal tu hlínu. A někdy se zdálo, že se dole přilepil, pak se zas na tak dlouho zastavil ve vzduchu, že měl kdy malý a široký uprostřed skoku si utřít čelo, než se jeho dopadová noha zase mohla opřít do toho čerstvě zoraného pole, jehož brázdy ubíhaly podle pěti jiter brambor směrem k úvozu.

A dorazil až k úvozu, zrovna zmizel jak malý tak široký v úvozu, když tu už přes obzor přelezli i oba dlouzí a tencí, kteří snad mezitím navštívili cihelnu, vykročili dlouzí a tencí, ne však hubení, po hlíně, takže má babička znovu nemohla nabodnout brambor, protože něco takového nevidí člověk každý den, aby tu tři dospělí, i když různě rostlí chlapi, poskakovali kolem telegrafních tyčí, málem urazili komín od cihelny a pak v odstupu jeden po druhém, nejdřív malý a široký, pak tencí a dlouzí, ale všichni tři stejně namáhavě, ztuha a s pořád narůstající hlínou na podrážkách zčistajasna odskákali přes pole, které přede dvěma dny Vincent zoral, a ztratili se v úvozu.

Teď byli všichni tři pryč a má babička se mohla odvážit nabodnout skoro vystydlý brambor. Letmo odfoukla ze slupky hlínu a popel, strčila si ho hned celý do úst, a pomyslela si, jestliže myslela: tamti budou nejspíš z cihelny, a žvýkala ještě krouživým pohybem otevřenými ústy, když tu jeden vyskočil z úvozu, divoké oči se rozhlížely nad černou kušnou, udělal dva skoky k ohni, v tu chvíli stál před, za, vedle ohně, hned nadával, hned se trásl strachy, nevěděl kam, zpátky nemohl,

protože zezadu se úvozem blížili dlouzí a tencí, a tak se plácal do kolena a oči mu lezly z důlků, na čele vyrazil pot. A sípaje, s třesoucím se čumákem, dovolil si přilézt blíž, dolézt až k těm podrážkám, až docela blízko k mé babičce přilezl, podíval se na babičku jak malé a široké zvíře, až bezděky povzdychla, nemohla už žvýkat brambor, podrážky jejich bot se odklopily, nemyslela už na cihelnu, na cihly, cihláře a paliče cihel, nýbrž zvedla sukni, ne, zvedla všechny čtyři sukně do výšky, tak vysoko, že ten, co nebyl z cihelny, jak malý tak široký mohl pod ně zalézt a zmizel s tím svým čumákem a nevypadal už jako zvíře a nebyl ani z Ramběchova, ani z Bastanova, byl se svým strachem pod sukni a už se netloukl do kolena, nebyl ani široký ani malý, a přesto zaujal své místo, zapomněl na sípání, třesavku i ruku na koleně: bylo ticho jako v den první či poslední, slabý větřík šuškal v naťovém ohníčku, telegrafní tyče se mlčky odpočítávaly, komín cihelny si zachovával svůj postoj, a ona, má babička, ona si hladce urovnala nejvrchnější sukni nad druhou sukni, sotva ho cítila pod svou čtvrtou sukni a třetí sukni, ještě vůbec ani nepochopila, co její kůži připadalo najednou nové a udivující. A že to bylo udivující, nahoře rozumně spořádané a v druhém jakož i třetím sledu ještě nepochopené, vyhrábla si dva tři brambory z popela, čtyři syrové vyndala z košíku pod pravým loktem, jednu hlízu po druhé vstrčila do žhavého popela, zakryla ještě větší vrstvou popela a prohrábla jej, až dým ožil, co jiného měla dělat?

Sotva se babiččiny sukně uklidnily, sotva se hustý dým bramborového ohníčku, jemuž mocné plácání do kolen, přemísťování a přehrabávání zmátly směr, opět obrátil po větru a žlutě se rozlezl po poli k jihozápadu, když vtom vyplivlo to z úvozu oba dlouhé a tenké, kteří byli v patách malému ale širokému, v této chvíli pod sukněmi přebývajícimu chlápku, a ukázalo se, že jsou dlouzí, tencí a navíc oděni do uniforem polního četnictva.

Takřka proletěli kolem mé babičky. Nepřeskočil jeden z nich dokonce oheň? Ale najednou jako by jim narostly

podpatky a s nimi mozek, zabrzdili, obrátili, vykročili, stanuli, nasazení do uniforem, v dýmu a kuckajíce vyprošťovali dýmem nasáté uniformy a pořád ještě kuckali, když oslovili mou babičku, chtěli vědět, jestli viděla Koljaiczeka, protože ho musela vidět, když sedí tady při úvozu, a on, totiž Koljaiczek, utíkal úvozem.

Má babička neviděla žádného Koljaiczeka, protože neznala žádného Koljaiczeka. Jestli je to snad člověk z cihelny, ptala se, ona totiž zná jen lidi z cihelny. Avšak uniformy ji popsaly Koljaiczeka jako člověka, který s cihlami nemá co dělat, zato je to spíš malý široký chlapík.

Má babička si vzpomněla, viděla jednoho takového utíkat, ukázala, jmenujíc cíl, nabodnutým bramborem ve směru Běsov, který podle brambory ležel asi tak mezi šestou a sedmou telegrafní tyčí, počítáme-li od komína napravo. Jestli byl ale ten utíkající Koljaiczek, to má babička nevěděla, omlouvala svou nevědomost ohníčkem před svými podrážkami, to že prý dá dost starání, sotva to hoří, proto tedy se nemůže ještě starat o lidi, kteří tu běhají okolo nebo postávají v dýmu, ostatně vůbec prý se nestará o lidi, které nezná, ví jen o těch, co jsou z Běsova, Ramběchova, Bastanova a z cihelny ti ji tak zrovna stačí.

Když má babička tohle pověděla, povzdychla si trochu, ale přece jen natolik hlasitě, že uniformy chtěly vědět, co znamená to vzdychání. Ukázala bradou k ohni, což mělo znamenat, že si povzdechla kvůli tomu ubohému ohníčku a taky trochu kvůli té spoustě lidí v kouři, ukousla si pak svými rozestouplými řezáky půl brambory, soustředila se cele na žvýkání a obrátila oči nalevo v sloup.

Uniformy polního četnictva si nemohly nic slibovat od nepřítomného pohledu mé babičky, nevěděly, jestli mají za telegrafními tyčemi jít hledat Běsov, a pospíchaly zatím svými bodly do sousedních, ještě nehořících kupek natě. Z náhlého vnuknutí takřka současně převrhly oba skoro plné bramborové koše pod lokty mé babičky a dlouho nemohly pochopit, jak to, že se jim z pletiva k holínkám kutálejí jenom

brambory a žádný Koljaiczek. Nedůvěřivě obcházel nakupené brambory, jako by se Koljaiczek v tak krátké době mohl stačit zakrechtovat, též promyšleně pracovaly bodáky a postrádaly výkřiky probodaného. Jejich podezřívavost neopominula ani to nejsešlejší křovisko, ani jedinou myši díru, celou kolonii krtin a stále znovu se obracela k mé babičce, která tu seděla jak zarostlá do země, vyrážela vzdechy, stahovala zorničky pod víčka neskrývající bělmo, která po kašubsku vzývala jména všech svatých to všechno jen a jen kvůli chabé doutnajícímu ohníčku a dvěma překocným košům s bramborami nabývalo trýznivé hlasitosti.

Uniformy tu setrvaly dobrou půl hodinu. Chvilí postávaly opodál, pak zase těsně u ohně, zaměřovaly komín od cihelny, také hodlaly obsadit Běsov, odložily útok a hřály si fialové ruce nad ohněm, až konečné obdržely od babičky, která nepřestávala vzdychat, každý jeden rozpuklý brambor na klacíku. Leč uprostřed žvýkání rozpomněly se uniformy na své uniformy, vyrazily, co by kamenem dohodil do pole, až ke kručince podle úvozu, a vyplašily jednoho zajíce, který však se nejmenoval Koljaiczek. U ohně našly pak opět ony moučnaté, žhavě vonné hlízy a rozhodly se mírumilovně, také trochu umdlení z boje, posbírat zase syrové hlízy do oněch košíků, jež předtím měly za povinnost vyklopit.

Teprve když večer vymáčkl z říjnového nebe lehký šikmý deštěk a inkoustový soumrak, napadly ještě v rychlosti a bez valné chuti vzdálený potmělý mezníkový kámen, ale potom, když ho vyřídily, zanechaly všeho.

Ještě trochu přešlapování a nahřívání žehnajících rukou nad zmoklým, široce a dlouze dýmajícím ohníčkem, ještě jednou kašel v zeleném dýmu, slzíci oči v žlutém dýmu, pak pokašlávající, uslzený odchod směr Běsov. Nebyl-li Koljaiczek zde, musel být Koljaiczek v Běsově. Polní četníci znají vždycky jen dvě možnosti.

Kouř zvolna umírajícího ohně halil mou babičku jako pátá a tak prostorná sukně, že se sama se svými čtyřmi sukněmi, se vzdechy a jmény všech svatých podobně jako Koljaiczek

ocitla pod sukní. Teprve když se uniformy proměnily v pouhé komíhající se tečky, utopené ve večeru mezi telegrafními tyčemi, zvedla se má babička tak namáhavě, jako kdyby si přetřela kořeny a táhnouc s sebou vlákna a půdu přerušila právě započatý růst.

Koljaiczekovi bylo zima, když se tak najednou octl malý a široký bez ochrany rovnou na dešti. Rychle si zapjal kalhoty, které z příkazu úzkosti a bezmezné potřeby útočiště měl tam pod sukněmi trvale rozepjaté. Chvatně pracovaly jeho prsty na knoflicích, obával se totiž náhlého ochlazení svého klenotu, počasí skrývalo veliké nebezpečí podzimního nastuzení.

Má babička našla v popelu čtyři horké brambory. Tři dala Koljaiczekovi, jednu sobě, a ještě než se zakousla, otázala se, je-li z cihelny, ačkoli musela vědět, že přišel odkudkoli jen ne z cihelny. Nic také nedala na jeho odpověď, naložila mu lehčí z košů, sehnula se pod těžším, jednu ruku měla ještě volnou pro hrábě a motyku, vyrazila s košem, bramborami, hráběmi a motykou ve svých čtyřech sukních směrem na Běsov-Zbořeniště.

Nebyl to přímo Běsov. Leželo to spíš ve směru na Ramběchov. Nechali cihelnu po levé straně, zamířili k černému lesu, v němž ležel Zlatý džbán a dál vzadu Brentovo. Ale před lesem ještě v jakési muldě ležel Běsov-Zbořeniště. Tam následoval mou babičku jak malý tak široký Josef Koljaiczek, který se už nemohl pustit těch sukní.

POD VOREM

Není to vůbec nic lehkého tady v té vymydlené kovové posteli Léčebného a ošetrovacího ústavu, v zorném poli zasklené a Brunovým okem vyzbrojené špehýrky obkreslovat čmoud kašubských bramborových ohníčků a šrafování říjnového deště. Nemít svůj bubínek, jemuž při obratném a trpělivém zacházení napadne všecko, co je z podružnosti nezbytné k tomu, aby se hlavní věc dostala na papír, nemít povolení ústavu tři až čtyři hodiny denně nechat hovořit svůj nástroj, byl bych chudák bez doložitelných prarodičů.

Na každý pád můj bubínek praví: Onoho říjnového odpoledne roku devětadevadesátého, zatímco v jižní Africe strýc Krüger kartáčoval své křoviskaté anglofobní obočí, byla mezi Tčevem a Kartuzy, poblíž běsovské cihelny, pod čtyřmi stejnobarevnými sukněmi, v oblacích dýmu, úzkosti, za vzdechů, pod šikmým deštěm a za trýznivě důrazného vzývání všech svatých, za bezradného dotazování a kouřem osleplých pohledů dvou polních četníků, počata malým leč širokým Josefem Koljaczekem moje matka Anežka.

Těže noci Anna Bronská, má babička, změnila ještě za tmy své jméno: dala se předělat na Annu Koljaiczekovou a následovala Josefa ne-li do Egypta, tedy aspoň do provinční metropole nad Motlavou, kde Josef nalezl práci jako vorař a prozatím trochu klidu před žandarmy.

Jen abych trochu zvýšil napětí, nejmenuji ještě ono město při ústí Motlavy, ačkoli by již teď jakožto rodné město mé maminky stálo za zmínku. Koncem července roku nula nula, padlo tehdy právě rozhodnutí zdvojnásobit program výstavby císařské bitevní flotily, spatřila ve znamení Lva maminka světlo světa. Sebedůvěra a sklon k přepjaté blouznivosti, velkodušnost a marnivost. První dům, též domus vitae zvaný, ve znamení ascendentu: snadno ovlivnitelné Ryby. Konstelace slunce v opozici Neptuna, sedmý dům aneb domus matrimonii uxoris, měl přinést všelijaké zmatky. Venuše v opozici k Saturnu, který jak známo přináší choroby sleziny a

jater, jemuž se říká kyselá planeta, jenž vládne ve Skopci a ve Lvu slaví svůj zánik, Neptunovi nabízí úhoře a dostává za něho krtka, který má rád rulík zlomocný, cibuli a řepu cukrovou, který chrlí lávu a víno dělá kyselým, obýval s Venuší osmý, smrtící dům a vzbouzel myšlenky na nehodu, kdežto početí na brambořišti slibovalo to nejkrkolomnější štěstí pod ochranou Merkura v domě příbuzenstva.

Zde musím vsunout maminčin protest, neboť ona vždy popírala, že by byla počata na brambořišti. Otec sice tolik přiznával se, o to již tam pokusil, nicméně už jeho poloha jakož i pozice Anny Bronské nebyly natolik šťastně zvoleny, aby Koljaiczekovi skýtaly předpoklady k oplodnění. „Muselo se to stát tu noc na útěku anebo v tom krytém voze strýčka Vincenta anebo dokonce teprve v Troylu, když jsme u vorařů našli komůrku a přístřeší.“

Takto má maminka obyčejně datovala započetí své existence, a má babička, která to vlastně musela vědět, pokyvovala trpělivě a pak prohlásila: „Pravdaže holka, na tom voze to nejspíš bylo anebo teprvá v Troylu, kdepak na poli: dyť byl vítr a taky pršelo, že by čerta nevyhnal.“

Vincent se jmenoval bratr mé babičky. Po časně smrti své ženy vydal se na pouť do Czenstochowé a Matka Boská Czenstochowská mu dala na srozuměnou, aby v ní spatřoval budoucí královnu Polska. Od té doby se už jen hrabal v divných knihách, v každé větě nalézal potvrzení nároku Rodičky Boží na polskou říši, dvůr a pár polí nechal na starost sestře. Jan, jeho tehdy čtyřletý synek, nedomrlé dítě pořád s pláčem na krajičku, pásával husy, sbíral všelijaké pestré obrázky a osudně brzy taky známky.

Do onoho dvorce zasvěceného nebeské královně Polska dopravila má babička koše brambor a Koljaiczeka, tu se Vincent dověděl, co se stalo, doběhl do Ramběchova a vyburcoval faráře, aby se vyzbrojil svátostmi a sezdal Annu s Josefem. Sotva důstojný pán, ještě celý ospalý, udělil rozzívané požehnání a opatřen vydatnou porcí slaniny ukázal svá posvěcená záda, zapráhl Vincent koně do zavřeného vozu,

naložil dozadu svatební pár, uložil jej na slámu a prázdné pytle, posadil vedle sebe na kozlík zkřehlého, slabě pofňukávajícího Jana a koni dal na srozuměnou, aby rovnou cestou a pěkně zostra vyrazil do noci: svatebčané měli naspěch.

Ještě za temné, ale přece jen už značně vyčerpané noci dorazil povoz do dřevařského přístavu v provinční metropoli. Přátelé, kteří stejně jako Koljaiczek vykonávali vorařské povolání, přijali prchající dvojici. Vincent mohl obrátit, popohnat koníka opět k Běsovu, kráva, koza, svině se selátky, osm husí a pes chtěli být nakrmeni, synek Jan uložen do postele, dostal trochu horečku.

Josef Koljaiczek zůstal tři neděle skryt, vnutil svým vlasům nový účes s pěšinkou, odstranil knír, opatřil se bezúhonnými papíry a našel práci coby vorař Josef Wranka. Pročpak ale musel Koljaiczek obcházet po obchodnicích dřevem a po pilách s papíry voraře Wranky, který byl jednou při rvačce svržen z voru a bez vědomí úřadů utonul nad Modlinem v řece Bugu? Poněvadž na nějakou dobu zanechal vorařiny, pracoval na vodní pile u Schwetzu a dostal se tam do hádky s pilařem kvůli plotu, který Koljaiczekova ruka natřela dráždivě červenobílými barvami. Jistě proto, aby dal za pravdu úsloví, že kdo chce psa bít, hůl si najde, vytrhl pilař z plotu po jedné bílé a jedné červené lati, roztřískal ty polské laťky o Koljaiczekův kašubský hřbet na takovou spoustu červenobílého paliva, že to zpráskanému bylo dostatečným důvodem, aby za následující dejme tomu hvězdné noci dal čerstvě postavené, nabílené vodní pile do červena vzplanout na počest rozdělenému sice, leč právě proto sjednocenému Polsku.

Byl tedy Koljaiczek žhář, několikanásobný žhář, neboť v celém Západním Prusku se v následující době nejedná vodní pila a dřevařské pole proměnily v troud pro dvoubarevné šlehající vlastenecké city. Jako vždycky, když jde o budoucnost Polska, byla i při těchto požárech Panenka Maria při tom, a byli prý očití svědkové možná, že podnes někteří z

nich žijí, kteří údajně viděli Matku Boží s polskou korunou na hlavě na bortících se střechách mnohých pil. Lid, který za velkých požárů je vždycky na místě, zanotoval prý často píseň o Bogarodzici, Rodičce Boží právem se můžeme domnívat, že Koljaiczekovým žhářstvům nechybělo okázalosti, přísahaly se slavné přísahy.

Jak byl žhář Koljaiczek obtížen vinou a stíhán, tak bezúhonný, nevinný, ba omezený a nikým nestíhaný, sotva komu známý byl vorař Wranka, který si tak dlouho rozdělával svůj žvýkáci tabák na denní dávky, až ho vzala řeka Bug, a co z něho zůstalo, byly tři denní dávky žvýkáciho tabáku v jeho kazajce. A protože se utopený Wranka nikde nemohl hlásit a jelikož se nikdo nedostavil s trapnými otázkami po utopeném Wrankovi, vklouzl Koljaiczek máje stejnou postavu a stejně kulatou lebku jako utonulý nejprve do jeho kazajky, poté i do jeho papírové, předtím nikdy netrestané kůže, odnavykl dýmce, dal se na žvýkáci tabák, přejal dokonce od Wranky i to nejosobnější, jeho vady řeči, a předváděl v následujících letech spořádaného, šetrného, mírně koktajícího voraře, který plavil celé lesy po Německu, Bobru, Bugu a Visle do údolí. Rovněž je třeba říci, že to u tělesných husarů korunního prince dotáhl pod Mackensenem na svobodníka Wranku: Wranka totiž ještě nesloužil, kdežto Koljaiczek, o čtyři roky starší než utonulý, zanechal po sobě špatné vysvědčení u dělostřelectva v Toruni.

Nejnebezpečnější ze všech lupičů, vrahů a žhářů jsou ti, kteří loupice ještě, vraždice a zakládající požáry čekají na příležitost k solidnějšímu povolání. Některým se naskytne hledaná anebo náhodná šance: Koljaiczek se jakožto Wranka stal dobrým a z palčivé neřesti natolik vykurýrovaným manželem, že už pouhý pohled na sirku ho roztrásl. Krabičky sirek ležící volně a samolibě v kuchyni na stole nebyly před ním, který sám dobře mohl být vynálezcem sirek, nikdy jisty. Z okna vyvrhoval pokušení. Mé babičce dalo práci dostat oběd včas a teplý na stůl. Často seděla rodina potmě, petrolejce chyběl plamínek.

Přesto Wranka nebyl žádný tyran. V neděli vodíval svou Annu Wrankovou do kostela v Dolním Městě a dovoloval jí, která mu byla i na radnici oddána, aby jako na brambory nosila své čtyři sukně nad sebou. V zimě, kdy řeky zamrzly, a voráři měli hubené časy, vysedával spořádaně v Troylu, kde bydlili jenom voráři, nakladači a dělníci z loděnice a hlídal svou dcerku Anežku, která, jak se zdálo, byla z tatínkova těsta, neboť jestliže nebyla zalezlá pod postelí, vězela v šatníku, a kdykoli přišla návštěva, seděla pod stolem i se svými hadrovými panenkami.

Děvčátku Anežce se tedy líbilo schovávat se a v úkrytu nalézat podobné bezpečí, i když zcela jiné potěšení, jaké Josef našel pod sukněmi Anninými. Žhář Koljaiczek byl dosti pálený, aby dovedl pochopit dceřinu potřebu ochrany. Proto když bylo jednou potřeba stlouci na balkónku před jejich jedenapůlpokojovým bytem králíkárnou, rozšířil ji o dřevěnou budku Anežce na míru. V tomto domečku sedávala moje maminka jako dítě, hrávala si s panenkami a při tom rostla. Později, když už chodila do školy, odvrhla prý panenky a hrávala si se skleněnými kuličkami a barevnými péry, vyjevujíc tak prvně smysl pro křehkou krásu.

Žhnu netrpělivostí, abych mohl ohlásit počátek své vlastní existence, a tak mi budiž dovoleno, abych Wrankovy, jejichž rodinný vor poklidně uplýval svou cestou, pustil z očí až do roku třináctého, kdy byl u Schichau vypuštěn na vodu Kolumbus, tentokrát totiž policie, která nic nezapomíná, přišla falešnému Wrankovi na stopu.

Začalo to tím, že jako každého léta i v srpnu roku třináct měl Koljaiczek splavit veliký vor od Kyjeva po Pripetu, potom kanálem, dál po Bugu až k Modlinu a odtud po Visle dolů. Dohromady jelo dvanáct vorů s vlekačem Radauna, který plul ve službách jejich pily od Západního Nowoportu k Mrtvé Visle až po Einlage, potom nahoru po Visle podle Kezmarku, Leszkowa, Czatkowa, Tčeva a Piecklu a večer zakotvili v Toruni. Tam nastoupil na palubu nový mistr pilař, který měl mít na starostí nákup dřeva z Kyjeva. Když Radauna ve čtyři

ráno zvedla kotvy, byl prý už na palubě. Koljaiczek ho uviděl prvně při snídani na přidi. Seděli proti sobě žvýkající a upíjející ječnou kávu. Koljaiczek ho hned poznal. Podsaditý holohlavý muž poručil přinést vodu a nalít ji do prázdných hrnků od kávy. Uprostřed mezi žvýkáním, zatímco na konci přídě se ještě nalévalo, se představil: „Abyste věděli co a jak, já jsem nový pilař, jmenuju se Dückerhoff, u mě se kouká na pořádek!“

Voraři na požádání říkali popořadě, jak seděli, svá jména a převraceli do sebe hrnky, až ohryzky poskakovaly. Koljaiczek to nejdřív do sebe obrátil, pak řekl „Wranka“ a upřeně se přitom díval na Dückerhoffa. Ten kývl, jako předtím vždycky kývl, opakoval slůvko Wranka, stejně jako vždycky opakoval i jména ostatních vorařů. Přesto se Koljaiczekovi zdálo, jako by Dückerhoff to jméno utonulého voraře nějak zvláštně, ne snad ostře, ale zamyšleně zdůraznil.

Radauna dýmala proti jílovitě kalnému, jeden jediný směr vyznávajícímu toku a pod dohledem střídajících se lodivodů se obratně vyhýbala mělčinám. Napravo a nalevo za hrází rozkládala se pořád ta samá už sklizená země, ne-li rovná, tedy zvlněná. Křoví, úvozy, mulda s kručinkou, pláň mezi osamělými selskými dvorci, jako stvořená pro útok kavalerie, pro hulánskou divizi švenkující nalevo v písčíně, pro husary štvoucí koně rovnou přes křoviska, pro sny mladých rytmistů, pro bitvu, která tu už byla, která vždycky zase znovu přijde, pro velké plátno: Tataři při zemi, vzepjati dragouni, mečovní rytíři v pádu, velmistrův řádový plášť zbarven krví, ani knoflíček nechybí na brnění až na jeden, ten utíná vévoda mazowský, a ty koně, žádný cirkus nemá takové šimly, nervózní, samý strápec, šlachy úzkostlivě dokonalé a nozdry vzedmuté, karmínově červené, z nich obláčky probodané kopími, mají praporky, sklánějí se a roztínají oblohu, večerní červánky, šavle a tamhle v pozadí protože každá taková malba má pozadí zrovna pokojně mezi zadníma nohama jednoho oře přilípla k obzoru dýmá víska, přikrčené chaloupky, mech na střechách, sláma, a v těch chaloupkách,

tohle se konzervuje, hezoučké malé tanky sní o budoucích dnech, protože i ony mají co dělat v tomhle obraze, smějí nahoru na tu rovinu za hrázemi Visly, jako křehká hříbátka mezi těžkou kavalerií.

U Wloclawku klepl Dückerhoff Koljaiczekovi na kabát: „Poslouchejte, Wranka, nepracoval vy jste před letama letoucímá na jedný pile ve Świecie? Vona potom vyhořela, ta pila?“ Koljaiczek ztuha jako proti nějakému odporu zavrtěl hlavou a přitom se mu povedlo udělat tak smutné a unavené oči, že si Dückerhoff před takovým pohledem nechal další otázky pro sebe.

Když potom Koljaiczek jako všichni plavci u Modlina, kde se Bug vlévá do Visly a kde Radauna uhýbala, opíraje se o obrubeň třikrát si odplivl, zastavil se Dückerhoff u něho s cigárem a chtěl po něm oheň. Tohle slovíčko, jako i slůvko sirky píchly vždycky Koljaiczeka do živého. „Člověče, snad se nemusíte červenat, když po vás chci voheň. Nejste snad přece slečinka či co?“

Měli už Modlin za sebou, když teprve Koljaiczekovi ustoupila z tváří červen, která neměla co dělat se studem, nýbrž byla pozdním odleskem všech požárů, co jich kdy na pilách založil.

Mezi Modlinem a Kyjevem, tedy cestou vzhůru po Bugu, skrz kanál spojující Bug a Připet, až tam, kde Radauna sledujíc Připet nalezla Dněpr, nedošlo k ničemu, co by se dalo reprodukovat jako rozhovor mezi Koljiaczekem-Wrankou a Dückerhoffem. Na vlekači, mezi voraři, mezi topiči a voraři, mezi kormidelníkem, topiči a kapitánem, mezi kapitánem a stále se střídajícími lodivody se jistě leccos udalo, jak už to mezi muži má být nebo dokonce je.

Dovedu si představit všelijaké třenice mezi kašubskými plavci a kormidelníkem rodilým ze Štětína, možná i nějaký ten náběh ke vzpouře: sleziny na přídi, tahají se losy, vydávají hesla, brousí kudly.

Nechme to být. Nedošlo ani na politické potyčky, na německo-polské kudly, ani k takové lokální atrakci, jako je

řádná vzpoura vzešla ze sociálních zlořádů. Pěkně polykajíc uhlí šla si Radauna svou cestou, jednou myslím, že to bylo kousek za Plockem, najela na mělčinu, ale vlastními silami se z ní dostala. Krátká, kousavá výměna slov mezi kapitánem Barbuschem z Nowyho Portu a ukrajinským lodivodem, to bylo všechno i lodní deník by k tomu měl sotva co dodat.

Kdybych musel a chtěl vést lodní deník Koljaiczekových myšlenek anebo dokonce deník Dückerhoffova pilařského vnitřního života, bylo by dost co popisovat, dost změn a dobrodružství, podezření a potvrzení, nedůvěra a skoro současně, chvatné chlácholení nedůvěry. Strach měli oba dva. Dückerhoff víc než Koljaiczek, byli totiž v Rusku. Dückerhoff by mohl jako kdysi chudák Wranka najednou spadnout z paluby, mohl by se, a to už jsme v Kyjevě na dřevěných polích, která jsou tak veliká a nepřehledná, že v tom dřevěném bludišti snadno člověk může ztratit svého anděla strážného, najednou dostat pod horu dlouhých klád, která se zničehonic uvolní a nic ji už nezadrží anebo by taky mohl být zachráněn. Zachráněn jistým Koljaiczekem, který by vylovil pilaře z Připetu či Bugu, který by v poslední chvíli na tom od strážných andělů opuštěném dřevěném poli v Kyjevě strhl Dückerhoffa před lavinou klád. Jaká by to byla krása, kdybych teď mohl vyprávět, jak poloutopený nebo takřka rozdrčený Dückerhoff, ještě ztěžka oddychuje a se stopou smrti v oku zašeptal domnělému Wrankovi do ucha: „Díky, Koljaiczeku, díky!“ a potom, po nezbytné pauze: „Teďka jsme kvit, smažeme to!“ A přitom by si byli drsně přátelsky, s rozpačitým úsměvem a málem se slzavým pomrkáváním pohlédli do chlupatých očí, vyměnili si plachý, ale mozolnatý stisk ruky.

Známe tuhle scénu z kouzelně snímaných filmů, když režisérům najednou napadne, že z fantasticky hrajících nepřátelských bratrů udělají kamarády, kteří spolu půjdou cestou necestou všemu navzdory skrz tisíce dobrodružství. Jenže Koljaiczek nenalezl příležitost Dückerhoffa utopit, ani vyrvat ho ze spárů valící se smrti v kládách.

Pozorně a dbaje na zisk své firmy nakoupil Dückerhoff v Kyjevě dříví, dohlédl ještě na sestavení devíti vorů, rozdělil, jak je zvykem, mezi plavce řádný závdavek v ruské měně pro zpáteční jízdu dolů po proudu a sedl si pak na železnici, která ho přes Varšavu, Modlin, Ilawu, Manenburg a Tčev dovezla k jeho firmě, jejíž pila ležela v dřevařském přístavu mezi klawitterskou a schichauskou loděnicí.

Ještě než pustím voraře po týdnech důkladné práce z Kyjeva dolů po řekách, kanálem a konečně dál po Visle, uvažuji, jestli si byl Dückerhoff jist, že ve Wrankovi poznal žháře Koljaiczeka. Řekl bych, že dokud pilař seděl s bezelstným, dobráckým, přes jistou omezenost všeobecně oblíbeným Wrankou na jednom parníku, doufal, že jeho spolucestující není každého zločinu schopným Koljaiczekem.

Těhle naděje se vzdal až teprve v polštářích železničního kupé. A když vlak dospěl k svému cíli, když se dovalil na nádraží Gdaňská, teprve teď to vyslovuji, učinil již Dückerhoff své dückerhoffovské rozhodnutí, dal si naložit kufrы do kočáru, odvézt je domů, odebral se rázným krokem, protože neobtěžen zavazadly, k blízkému policejnímu prezidiu na Wiebenwallu, zčerstva vyběhl po schodech k hlavnímu vchodu, po krátkém, citlivém hledání našel onu místnost, která byla sdostatek věcně zařízena, aby od Dückerhoffa přijala stručnou, pouze faktickou zprávu. Ne že by snad pilař učinil udání. Prostě požádal o přezkoumání případu Koljaiczek-Wranka, což mu policie přislíbila.

Během následujících týdnů, kdy dřevo spolu s rákosovými boudami a voraři pomalu klouzalo po proudu řek, byla na mnoha úřadech popsána spousta papíru. Byla zde vojenská akta Josefa Koljaiczeka, prostého dělostřelce tolikátého a tolikátého západopruského pluku polního dělostřelectva. Dvakrát po třech dnech mírně zostřeného vězení musel si odsedět špatný dělostřelec za to, že v opilém stavu halasně napůl v polském, napůl v německém jazyce vykřikoval anarchistická hesla.

Takové skvrny se nedaly objevit v papírech svobodníka Wranky od druhého husarského pluku v Klangfuhru. Wranka naopak se vyznamenal, korunní pinie si ho při manévrech se zalíbením povšiml coby praporní ordonance, a máje vždy po kapsách tolary, daroval mu jeden. Tento tolar nebyl však zaznamenán ve vojenských aktech svobodníka Wranky, ten totiž hlasitě nařikajíc přiznala teprve má babička Anna, když byla spolu se svým bratrem Vincentem u výslechu.

Nejen tímto tolarem bojovala proti slůvku žhář. Mohla předložit papíry, které opakovaně dokládaly, že Josef Wranka již v roce čtvrtém se dal k Dobrovolným hasičům Gdaňsk-Dolní Město a během zimních měsíců, kdy všichni voraři měli pauzu, jakožto hasič zakročil proti nejednomu menšímu i většímu požáru. Ba existovala i listina dokládající, že hasič Wranka během velikého požáru v hlavních železničních dílnách Troyl ano devět nejen hasil, ale též zachránil dva zámečnické učedníky. Stejně hovořil i velitel hasičstva Hecht, pozvaný jako svědek. Do protokolu uvedl: „Jak může být žhářem nazván ten, kdo sám hasí! Jako bych ho stále ještě viděl na žebříku, když hořel kostel v Hajbudech! Fénix vynořující se z popele a plamenů, který nehasil jenom tento oheň, ale sám požár tohoto světa a žízeň našeho Pána Ježíše! Pročež vpravdě pravím vám: Ten, kdo zde muže s hasičskou přilbicí, který vždy má přednost v jízdě, jehož milují pojišťovny, jenž vždycky nosí po kapsách trochu popele, buď jako znamení, buď z povolání, kdo jej, nádherného Fénixe, chce nazvat červeným kohoutem, ten nezaslouží, než aby se mu na krk přivázel mlýnský kámen...“

Jistě jste už poznali, že velitel Hecht od dobrovolného hasičstva byl farář mocný slova, neděli co neděli stával na kazatelně svého farního kostela svaté Barbory v Langgarten a nepohrdl tím, aby po celou dobu vyšetřování proti Koljaiczekovi-Wrankovi podobnými slovy vtloukal své obci podobenství o nebeském hasiči a pekelném žhář.

Jelikož však úředníci kriminální policie nechodili do kostela ke Svaté Barboře, rovněž ze slůvka Fénix vyrozuměli

spíše urážku Majestátu než ospravedlnění Wranky, projevila se činnost dobrovolného hasiče pro Wranku jako přitěžující.

Opatřila se vysvědčení z různých pil, posudky z domovských obcí: Wranka spatřil světlo světa v Tuchole: Koljaiczek byl narozen v Toruni. Drobné nesrovnalosti ve výpovědích starších vorařů a vzdálených rodinných příslušníků. Džbán pořád znovu a znovu chodil pro vodu, co jiného se mohlo stát, než že mu ucho upadlo. Když výsledky dospěly k závěru, veliký vor dorazil právě na území říše, od Toruně byl nenápadně kontrolován, v každém přístavišti se šlo po něm.

Můj dědeček teprve za Tčevem zpozoroval své slídily. Čekal je. Jakási zemdlenost, která ho občas přepadala a která hraničila s těžkomyslností, mu snad zabránila, aby se třeba už u Leszkowa anebo u Kezmarku pokusil o únik, jistě dobře možný v tak důvěrně známém kraji a s pomocí několika spřízněných plavců.

Od Einlage, kdy se vory pomalu a vzájemně na sebe narážejíce sunuly k Mrtvé Visle, pojížděl podle vorů nápadně nenápadně jeden rybářský kutr s palubou až příliš obsazenou. Kousek za Plehnendorfem vyrazily od rákosovitého břehu obě motorové barkasy přístavní policie a neustálým divokým křížováním rozrážely vodu Mrtvé Visly, jejíž tragičnost stále zřetelněji ohlašovala blízkost přístavu. Za mostem do Hejbud začal řetěz „modrých“.

Dřevarašská pole naproti klawitterské loděnici, menší loděnice pro čluny, stále se rozšiřující, k Motlavě se tlačící dřevarašský přístav, přístavní mola všech možných pil, most vlastní firmy s čekajícími zaměstnanci a všude samí „modří“, jenom na druhé straně u Schichau ne, tam to bylo samý prapor, tam se dělo něco jiného, snad nějaké spouštění na vodu, množství lidu tam bylo, to zneklidňovalo racky, tam se konala nějaká slavnost snad slavnost na počest mého dědečka?

Teprve když můj dědeček uviděl ten přístav plný uniforem, když kurs těch barkas byl stále hrozivější, takže až

zaplavovaly vor vlnami, teprve když pochopil celý ten nákladný podnik, který se tu pořádal kvůli němu, tehdy teprve se v něm probudilo žhářské srdce starého Koljaiczeka a on vyplivl měkkého Wranku, vyklouzl z dobrovolného hasiče Wranky, hlasitě a bez koktání zapřel koktavého Wranku a dal se na útěk, prchal přes všechny vory, prchal po širokých kolísavých plochách, bos po nehoblovaném parketu, z jedné klády na druhou směrem k Schichau, kde se ve vzduchu vesele třepotaly prapory, kupředu po dřevěných kládách, tam, kde cosi spočívalo na loděništi, vždyť na vodě jsou přece jen trámy, tam kde se držely krásné řeči, kde nikdo nekřičel Wranko, natožpak Koljaiczeku, kde zaznívalo: Křtím tě na jméno JVL Kolumbus, Amerika, víc jak čtyřicet tisíc tun výtlak, třicet tisíc HP, Jeho Veličenstva Loď, kuřácký salon první třídy, druhotřídní palubní kuchyň, tělocvična z mramoru, knihovna, Amerika, Jeho Veličenstva Loď, vlnový tunel, promenádní terasa, paluba, Sláva tobě s věncem vítězným, vlajka domovského přístavu, princ Heinrich u kormidla a můj dědeček Koljaiczek naboso, sotva se vůbec dotýkáje kulatiny, vstříc dechovce, národ, který má taková knížata, z voru na vor, lid mu jásá v ústřety, Sláva tobě s věncem vítězným, a všechny sirény všech loděnic a sirény lodí v přístavu, vlekačů a zábavních parníčků, Kolumbus, Amerika, Svoboda a dvě barkasy ztřeštěné samou radostí letí podle něho, od voru k voru, vory Jeho Veličenstva, a odřezávají mu cestu a kazí hru, takže on musí zastavit, ačkoli byl už v takovém rozběhu, a stane docela sám na jednom voru, a už vidí Ameriku, a barkasy jsou tu z obou stran, musí už odrazit a ještě plavat viděli mého dědečka, plaval k jednomu voru, který se šinul k Motlavě. A potopit se musel kvůli těm barkasám, a vor se sunul nad ním, a ne a ne přestat, pořád plodil nové vory: vor tvého voru, na věky věkův: vor.

Barkasy vypnuly motory. Neúprosné páry očí pátraly po hladině. Jenže Koljaiczek se definitivně rozloučil, vymkl se dechovce, sirénám, lodním zvoncům a Lodi Jeho Veličenstva,

křtícímu řečnění prince Heinricha a šíleným rackům Jeho Veličenstva, vymkl se tónům nesusoucím Slávu tobě s věncem vítězným i smíru Jeho Veličenstva, který měl pomoci vypustit na vodu Loď Jeho Veličenstva, vymkl se Americe a Kolumbovi, vymkl se veškerému pátrání policie a nekonečnému dřevu.

Mrtvolu mého dědečka nikdy nenašli. Já, který jsem pevně přesvědčen, že našel pod vorem svou smrt, musím se přece jen v zájmu věrohodnosti obtěžovat a uvést zde všechny verze zázračného záchránění.

Tak se říkalo, že našel pod vorem mezeru mezi kládami, zespoda zrovna dost velkou, aby udržel dýchací orgány nad vodou. Směrem nahoru zužovala se prý ta škvíra takovým způsobem, že policisté, kteří až do noci prohledávali vory a dokonce i rákosové boudy na vorech, ji nemohli uvidět. Potom, pod ochranou tmy říkalo se, dál se prý nechal nést, dosáhl prý sice vyčerpán, ale přece jen s jistým štěstím protějščího motlavského břehu a prostoru schichauské loděnice, tam se ukryl ve skladišti šrotu a později, patrně s pomocí řeckých námořníků, se prý dostal na jednu z těch špinavých cisteren, které už leckterému uprchlíku poskytly ochranu.

Jiní tvrdili toto: Koljaiczek, který byl dobrý plavec s ještě lepšími plícemi, podplaval prý nejen vor, i onu značnou zbývající šíři Motlavy prý proplaval pod vodou, se štěstím prý dorazil na slavnostní pevninu schichauské loděnice, aniž vzbudil pozornost, vmísil se mezi dělníky z loděnice a posléze mezi nadšený lid, s tímto lidem zapěl „Sláva tobě s věncem vítězným“, s účastí ještě vyslechl křtící řeč prince Heinricha na Jeho Veličenstva Loď Kolumbus, po zdařilém vypuštění lodi v davové tlačnici opustil v šatech takřka již uschlých slavnostní prostranství a nazítří zde se stýká první verze o záchraně s druhou již povýšil na slepého pasažéra jedné z těch proslule vykřičených řeckých cisternových lodí.

Pro úplnost budiž zde zmíněna ještě třetí nesmyslná bajka, podle níž můj dědeček byl podobně jako plavené dřevo

vyplaven na otevřené moře, kde ho promptně vylovili rybáři z Basaku, a mimo třímílovou zónu předali jednomu švédskému námořnímu kutru. Tam na tom Švédovi ho bárka nechala opět pomalu a zázračně nabrat sil, dosáhnout Malmo a tak dále, a tak dále.

Tohle všechno jsou nesmysly a rybářský žvast. Rovněž bych nedal ani zlámanou grešli za ty výpovědi očitých svědků, které jsou po všech přístavech stejně málo důvěryhodné a podle nichž byl můj dědeček krátce po první světové válce viděn v Buffalu, USA. Joe Colchic se tu prý jmenoval. Obchodování dřevem se mu připisovalo jako živnost. Akcie sirkařských firem. Zakladatel pojišťoven proti požáru. Popisovali dědečka jako těžkého zazobance a osamělce: sedícího za obrovitým psacím stolem v jednom mrakodrapu, na všech prstech prsteny se zářivými kameny, execírujícího vlastní tělesnou stráž, která měla na sobě hasičské uniformy, dovedla zpívat polsky a nazývala se Fénixovou gardou.

MŮRA A ŽÁROVKA

Jeden muž zanechal všeho, odjel za velikou vodu, přišel do Ameriky a stal se boháčem. To by myslím stačilo o mém dědečkovi, ať už si říkal po polsku Goljaczek, po kašubsku Koljaiczek anebo po americku Joe Colchic.

Je to potíž, na obyčejném plechovém bubínku, jaký dostanete v každém hračkářství i obchodním domě, odbubnovat dřevěné vory, uplývající s řekou skoro až k obzoru. Přesto se mi to podařilo, odbubnoval jsem dřevařský přístav, všechno plavené dřevo zmítající se v říčních zálivech, zarůstající plstí v rákosí, s poněkud menší námahou i staveniště lodí v schichauské loděnici, jakož i v klawitterské i mnoha menších loděnicích, zabývajících se zčásti jen opravami člunů, dále skladiště šrotu u vagónky, žluknoucí sklady kokosu u továrny na margarín, všechna ta mně známá zákoutí ostrova špejcharů.

On je mrtev, neodpovídá, neprojeví zájem o císařská spouštění lodí na vodu, o mnohdy celá desetiletí trvající zánik lodí, který počíná právě spuštěním na vodu, tentokrát slula ta loď Kolumbus, též pýchou flotily byla zvána, samozřejmě vzala kurs na Ameriku a později byla potopena nebo se sama potopila, možná také že byla vyzdvížena ze dna a přestavěna, překřtěna anebo proměněna v šrot. A třeba se ten Kolumbus jenom ponořil, napodobil mého dědečka, a potlouká se ještě dnes se svými čtyřiceti tisíci tunami, s kuřáckým salonem, tělocvičnou z mramoru, plaveckým bazénem a masérskými kabinami řekněme nad šestitisícovými hlubinami filipínskými či emdenskými, dalo by se to ověřit ve „Weyerovi“ nebo v námořních kalendářích myslím, že první či druhý Kolumbus potopil sama sebe, protože kapitán nemohl přežít nějakou hanbu související s válkou.

Kus té vorařské historie jsem přečetl Brunovi, načež jsem mu položil svou otázku žádaje ho o objektivnost. „Krásná smrt!“ horoval Bruno a okamžitě začal z motouzů a tkanic proměňovat mého dědečka v jeden ze svých uzlíkových

výtvorů. Touto odpovědí jsem se měl spokojit a nezanášet se krkolomnými myšlenkami, že by snad bylo možno vystěhovat se do Ameriky a tam vymámit nějaké dědictví.

Navštívili mě přátelé Klepp a Vittlar. Klepp přinesl jazzovou desku s dvěma King Olivery, Vittlar mi s líčeným upejpáním podal čokoládové srdce na růžové mašliče. Vyváděli všelijaké hlouposti, parodovali scény z mého procesu, a já, abych jim udělal radost, jsem jako o každém návštěvním dnu dával najevo dobrý rozmar a schopnost smát se i těm nejpitomějším žertům. Jen jakoby koutkem úst a ještě než mohl Klepp zahájit nevyhnutelné školení o souvislostech mezi jazzem a marxismem, pověděl jsem jim příběh jednoho muže, který v třináctém roce, tedy krátce předtím, než to začalo, se dostal pod bezmála nekonečný vor a už nevyplaval, ani mrtvolu už nenašli.

Na mou otázku položil jsem ji nenucené, okázale znuděně zavrtil Klepp nevrle hlavou na ztučněném krku, rozeplnul se a zase zapnul, předvedl pár plaveckých temp a dělal, jako by byl pod vorem. Posléze setřásl mou otázku a příliš časněmu popoledni přičetl vinu za dlužnou odpověď.

Vittlar zůstal tuhý, se starostlivou péčí o puky přehodil nohu přes nohu a předvedl onu jemně vybroušenou, bizarní namyšlenost, jaká je snad běžná, leda už jen andělům na nebesích: „Nalézám se na voru. Pěkně je na voru. Komáři mě štípou, což je protivné. Nalézám se pod vorem. Pěkně je pod vorem. Žádný komár mě neštípe, což je příjemné. Dalo by se, myslím, žít pod vorem, kdyby člověk neměl zároveň v úmyslu pobývat na voru a dát se štípat komáry.“

Vittlar udělal svou osvědčenou pauzu, zadíval se na mne, potom, jako vždycky když se chtěl podobat sově, zvedl své od přírody vysoké obočí, a pravil s výraznou teatrálností: „Předpokládám, že v případě onoho utopence, onoho muže pod vorem, šlo o tvého prastrýce, ne-li dokonce děda. Poněvadž jakožto prastrýc a v daleko ještě větší míře jakožto děd cítil k tobě závazky, sešel ze světa, neboť tobě by nebylo nic více na obtíž, než mít živého děda. Jsi nejen vrahem svého

prastrýce, jsi vrahem svého děda! Jelikož tě však, jako každý pravý děd, chtěl trochu vytrestat, neposkytl ti zadostiučinění vnuka, který hrdě ukáže na nadmutého utopence a řekne něco jako: Hle, můj mrtvý děd. Byl to hrdina! Skočil do vody, když ho pronásledovali. Tvůj děd zatajil světu a svému vnukovi mrtvolu, aby se jí potomstvo a vnuk ještě dlouho mohli zabývat.“

Potom, skokem z jedné patetické polohy do druhé, mírně předkloněn, usmíření předvádějící Vittlar: „Amerika, hlavu vzhůru, Oskare! Máš cíl, máš úkol. Tady tě osvobodí, propustí. Kam potom jinam než do Ameriky, kde člověk všechno znovu nalezne, i vlastního nezvěstného dědečka!“

Jakkoli posměšná a trvale zraňující byla Vittlarova odpověď, přece jen mi poskytla více jistoty než Kleppovo žvanění, které nerozlišovalo mezi životem a smrtí, či odpověď ošetřovatele Bruna, který jen proto nazval dědečkovu smrt krásnou, že krátce po ní byla za mocného vlnění na vodu spuštěna JVL Kolumbus.

Tu pak vezmu ovšem zavděk Vittlarovou Amerikou, konzervující dědečky, předpokládaný cíl, vzor, v němž naleznu posilu, až omrzen Evropou budu chtít odložit buben i pero: „Piš dál, Oskare, udělej to pro svého zazobaného, leč unaveného dědečka Koljaiczeka, jenž v Buffalu USA provozuje obchod dřevem a ve svém mrakodrapu si hraje se sirkami!“

Když se Klepp a Vittlar rozloučili a konečně odešli, Bruno mocným vyvětráním vykázal z pokoje všechen rušivý pach mých přátel. Potom jsem se opět chopil svého bubnu, nekouzlil jsem však z něho již klády vorů skrývajících smrt, nýbrž zabubnoval jsem onen rychlý, skotačivý rytmus, který od srpna roku čtrnáctého všichni lidé museli poslouchat. A tak nebude vyhnutí a i můj text, než dojde k hodině mého zrození, zaznamenaná už jen v náznaku cestu oněch truchlících, jež můj dědeček zanechal v Evropě.

Když Koljaiczek zmizel pod vorem, tu se mezi rodinnými příslušníky vorařů na přístavním můstku pily zachvěla strachem má babička se svou dcerou Anežkou, Vincent

Bronski a jeho sedmnáctiletý syn Jan. Poněkud stranou stál Řehoř Koljaiczek, starší Josefův bratr, jenž byl povolán do města k výslechům. Tento Řehoř měl pro policii přichystanou pořád stejnou odpověď: „Já bratra skoro ani neznám. Vlastně jenom vinní, že se jmenuje Josef, a když sem ho viděl naposledy, bylo mu asi tak deset nebo řekněme dvanáct. Pucoval mi boty a nosil pivo, když matka nebo já jsme dostali chuť na pivo.“

I když vyšlo najevo, že má prababička byla pivařka, policii bylo touhle odpovědí Řehoře Koljaiczeka sotva pomoheno. Zato ale tím víc pomohla existence staršího Koljaiczeka mé babičce Anně. Řehoř, který léta strávil ve Štětíně, v Berlíně, a naposledy v Schneidemühl, se usadil v Gdaňsku, našel práci v prachárně u Králičí bašty a po uplynutí lhůty jednoho roku, kdy se vyjasnily a ad acta odložily všechny komplikace jako třeba manželství s falešným Wrankou, oženil se s mou babičkou, která se už nechtěla pustit Koljaiczeků, která by si byla nikdy nevzala anebo aspoň tak rychle Řehoře, kdyby nebyl Koljaiczek.

Práce v prachárně uchránila Řehoře před bílým a brzy nato šedivým kabátem. Ve třech bydleli v tom samém jedenapůlpokojovém bytě, který byl léta útočištěm žhářovým. Leč ukázalo se, že není jeden Koljaiczek jako druhý, neboť babička se po rovném roce manželství cítila nucena najmout uvolněný sklepní krámked jednoho činžáku v Troylu a hledat výdělek prodejem všelijakých krámů, špendlíky počínaje a zelnými hlávkami konče, neboť Řehoř vydělával sice v prachárně hromadu peněz, ale domů nedonesl ani to nejnutnější, protože všechno propil.

Byl-li Řehoř, patrně po mé prababičce, pijan, byl můj dědeček Josef muž, který se jen tu a tam rád napil kořalíčky. Řehoř nezapíjel smutek. Dokonce ani, když vypadal veselý, což se u něho přiházelo zřídka, neboť měl sklon k melancholii, nezapíjel veselost. Pil, protože chtěl každou věc poznat až na dno, tedy i alkohol. Nikdo nikdy neviděl, že by

Řehoř Koljaiczek za svého života kdy nechal stát půl skleničky jalovcové.

Moje maminka, tenkrát baculaté patnáctileté děvče, se měla do práce, vypomáhala v obchodě, nalepovala potravinové listky, v sobotu roznášela zboží, psala neobratné sice, ale fantazii oplývající upomínkové dopisy vymáhající dluhy od zákazníků, co kupovali na křidu.

Škoda že žádný z těch dopisů nemám. Jak by bylo pěkné moci na tomto místě ocitovat pár napůl dětských, napůl dívčích výkřiků o pomoc z epištol tohoto polosírotka, neboť Řehoř Koljaiczek nebyl plnohodnotným otčímem. Zato dalo mé babičce a její dceři práci, aby svou spíše mědí než stříbrem oplývající pokladnu, skládající se z dvou plechových talířů nad sebou, uchránily před koljaiczekovsky melancholickými očima ustavičně žiznivého prachaře. Teprve když roku sedmnáctého Řehoř Koljaiczek umřel na chřipku, stouply trochu výdělků vetešnického krámků, ale o mnoho ne, protože copak se v sedmnáctém roce dalo prodávat?

Komoru jedenapůlpokojového bytu, která od prachařovy smrti zela prázdnotou, neboť moje maminka bojíc se pekla nechtěla se do ní nastěhovat, obsadil Jan Bronski, tehdy asi tak dvacetiletý bratranec mé mamky, který opustil Běsov a otce Vincenta, aby s dobrým závěrečným vysvědčením kartuzské střední školy a po skončení výuční doby na poště okresního městečka zahájil střední administrativní kariéru na Hlavní poště Gdaňsk I.

Jan přinesl do tetiččina bytu kromě svého kufru i svou rozsáhlou sbírku známek. Sbíral již od nejranějšího dětství, měl tedy k poště nejen služební, nýbrž i privátní vždy obezřelý vztah. Útlý, mírně nahrbený mladík měl pěknou oválnou, snad poněkud příliš sladkou tvář a tak modré oči, že se má tehdy sedmnáctiletá mamka do něho stačila zamilovat. Třikrát už byl Jan u odvodu, třikrát ho však s ohledem na chatrný tělesný stav neodvedli, což ovšem výmluvně svědčí o konstituci Jana Bronského v dobách, kdy všechno jen trochu

rovně rostlé se posílalo k Verdunu, aby to tam bylo na věky uvedeno do vodorovného stavu.

To milkování by bylo vlastně mohlo začít už při společném prohlížení filatelistických alb, při tété-á-tété nad zoubkováním obzvláště cenných exemplářů. Ono však začalo anebo propuklo, teprve když byl Jan povolán po čtvrté k odvodu. Mamka, která tak jako tak musela do města, ho doprovodila před okresní velitelství, čekala na něj u strážní budky hlídané domobranou a byla s Janem zajedno, že Jan tentokrát už bude muset do Francie, aby se jeho ubohý hrudníček posílil tamním železnatým a olovnatým vzduchem. Možná že tam má mamka několikrát a s různým výsledkem odpočítávala domobrancovy knoflíky. Dovedl bych si představit, že knoflíky všech uniforem jsou vyměřeny takovým způsobem, že posledně počítaný vždycky dá Verdun nebo jeden z mnoha Hartmannsweilerkopů anebo jednu říčku: Sommu či Marnu.

Když se za necelou hodinu po čtvrté odváděný chlapec vyšoural z portálu okresního velitelství, seškobrtal dolů po schodech a padaje Anežce, mé mamince, kolem krku zašeptal oblíbené tehdy úsloví: „Kein Arsch, kein Gnick, ein Jahr zurück!“, tu ho má mamka poprvé objala a nevím, jestli kdy později v jeho objetí byla šťastnější.

Podrobnosti oné mladé válečné lásky mi nejsou známy. Jan prodal část své filatelistické sbírky, aby mohl vyhovět nárokům mé mamky, která měla smysl pro všechno krásné, slušivé a drahé, a vedl prý si v té době deník, který se později bohužel ztratil. Má babička zdá se, trpěla blízké vztahy obou mladých lidí, o nichž lze předpokládat, že přesahovaly příbuzenský poměr, neboť Jan Bronski pobýval v těsném bytě v Troylu ještě krátce po válce.

Odstěhoval se až tehdy, když se existence jistého pana Matzeratha již nedala zapírat a byla těž doznána. Tohoto pána musela mamka poznat v létě roku osmnáct, kdy sloužila jako pomocná ošetřovatelka v lazaretě Silberhammer u Olivy.

Alfréd Matzerath, rodilý Porýňan, tam ležel s hladkým průstřelem stehna a pro svou rýnsky veselou povahu stal se

brzy miláčkem všech ošetřovatelek sestru Anežku nevyjímaje. Skoro uzdraven belhával se s oporou té či oné ošetřovatelky po chodbě a sestře Anežce vypomáhal v kuchyni, protože jí sesterský čepeček tak pěkně šel k jejímu oválnému obličejí, a také proto, že jako vášnivý kuchař dovedl proměňovat city v polévky.

Když se zranění vyhojilo, zůstal Matzerath v Gdaňsku a ihned tam našel práci jako zástupce jedné rýnské firmy, většího podniku papírenské branže.

Válka se vyčerpala. Lepily se mírové smlouvy, aby bylo proč vést další války: území kolem ústí Visly, asi tak od Vogelsangu nad Nehrungem, dál podle Nogatu až k Piecklu, pak zpátky podle Visly až k Czatkowu, v pravém úhlu nalevo k Przydwoorzi, pak s jakýmsi hrbem kolem Saskoschinského lesa až k Otominskému jezeru babiččina Materna, Ramběchov a Běsov zůstaly stranou, a u Malého Kačaku k Baltskému moři, bylo prohlášeno za Svobodný stát a dáno pod dohled Společnosti národů. Polsku připadl ve vlastním prostoru města svobodný přístav, Westerplatte s muničním skladem, správa železnice a vlastní pošta na Heveliově náměstí.

Kdežto poštovní známky Svobodného státu opatřovaly dopisy válečnými křížníky a erby zbarvenými hanzovní červení a zlatem, frankovali Poláci makabricky fialovými výjevy, ilustrujícími Kazimierzovy a Batoryho příběhy.

Jan Bronski přešel k Polské poště. Jeho přechod působil spontánně, stejně jako jeho opce pro Polsko. Mnozí měli sklon vidět důvod jeho polské státní příslušnosti v počinání mé mamky. V dvacátém roce, kdy maršálek Pilsudski porazil u Varšavy Rudou armádu a kdy ten zázrak na Visle lidé jako třeba Vincent Bronski přičítali Panně Marii, kdežto jiní vojenští znalci buď generálu Sikorskému anebo generálu Weygandovi, tedy v tomto polském roce zasnoubila se má mamka s říšským Němcem Matzerathem.

Skoro se mi zdá, že má babička Anna podobně jako Jan nebyla s tímto zasnoubením srozuměna. Přenechala dceři

krám na Troylu, který se za ta léta trochu zvelebil, odstěhovala se k bratru Vincentovi do Běsova, tedy vlastně do Polska, jako za předkoljaiczekovských časů se ujala dvorce i s řepnými a bramborovými políčky, bratrovi, na něhož stále častěji sestupovala milost, dopřávala obcování a rozpravy s panenskou královnou Polska a sama se spokojila tím, že zase ve svých čtyřech sukních vysedávala za podzimními bramborovými ohníčky a vyhlížela k obzoru stále ještě rozdělenému telegrafními tyčemi.

Teprve až když si Jan Bronski našel a vzal svou Hedviku, Kašubku z města, která však v Ramběchově ještě vlastnila nějaké to pole, zlepšily se vztahy mezi Janem a mou maminkou. Při jakési taneční zábavě v kavárně Woyke došlo k náhodnému setkání a tam prý mamka představila Jana Matzerathovi. Oba muži, tak rozdílní, nicméně ve vztahu k mamce jednotní, našli v sobě zalíbení, třebaže Matzerath bez obalu a řízně po rýnsku označil Janův přechod k Polské poště za pitomost. Jan tančil s mamkou, Matzerath s topornou, hromotluckou Hedvikou, jejíž vyjeveně kravský pohled vyvolával v okolí dojem, že je trvale těhotná. Několikrát ještě spolu mamka s Janem tančili, potom zas na přeskáčku, při tanci mysleli už zase na následující tanec, při šoupáku byli o krok napřed, při anglickém valčíku zase pozadu, aby konečně v charlestonu našli víru sami v sebe a při slowfoxu smyslnost hraničící až s náboženstvím.

Tehdy, v roce třiadvacet, kdy se peněžní protihodnotou krabičky sirek dala vytapetovat ložnice, to znamená vyzdobit samými nulami, oženil se Alfréd Matzerath s mou maminkou a Jan šel za jednoho svědka, za druhého obchodník smíšeným zbožím Mühlen.

O tomhle Mühlenovi toho moc nevím. Za zmínku stojí jen proto, že mamka a Matzerath od něho převzali špatně prosperující, dlužníky zruinovaný koloniál na předměstí Langfuhr, a to v době zavedení poinflační rentové marky.

Mamka, která se v krámě na Troylu naučila šikovně zacházet se všemi druhy těch, co kupují na křidu, a navíc

byla vybavena vrozeným obchodnickým smyslem, vtipem a rázností, dokázala v krátké době pozvednout chátrající obchod natolik, že Matzerath musel pustit své zástupcovské místo v tak jako tak přeplněné papírové branži, aby mohl vypomáhat v obchodě.

Ti dva se podivuhodně doplňovali. Co mamka dokázala za pultem se zákazníky, to dokázal Porýňák ve styku se zástupci a při nákupu ve velkém. K tomu přistupovala Matzerathova láska k vařečce, ke kuchyňské práci, počítaje v to i mytí nádobí, což zase přinášelo úlevu mamce, která dala spíš na rychlá jídla.

Byt hned za krámem byl sice těsný a přecpaný, ale ve srovnání s bytovými poměry v Troylu, jež znám toliko z vyprávění, byl přece jen sdostatek maloměšťácký, aby se mamka aspoň první léta po svatbě v Labesově uličce cítila dobře.

Kromě dlouhé, mírně se zahýbající chodby, kde se většinou skladovaly balíčky Persilu, byla tu prostorná kuchyně, která ovšem rovněž byla z půlky přecpána všelijakým zbožím jako konzervami, pytlíky s moukou a balíčky ovesných vloček. Jádrem tohoto přízemního bytu byl obývací pokoj, hledící jedním oknem do zahrádky, vyzdobené v létě mušličkami z Baltu, a jedním do ulice. Jestliže tapety hrály do vínové červeně, pak pohovku zdobil takřka purpur. Rozkládací jídelní stůl se zakulacenými rohy, čtyři černou kůží potažené židle a kulatý kuřácký stoleček, který ustavičně musel měnit místo, stály svými černými nohami na modrém koberci.

Mezi okny černé a zlaté stojací hodiny. K purpurové pohovce černě doléhal klavír, zprvu najatý, později pomalu splácený, s otáčivou stoličkou na běložlutavé dlouhosrsté kožešině. Proti tomu bufet. Černý bufet se zabroušenými skleněnými tabulkami, zasazenými do černého vejčitěho ornamentu s ještě černějšími ovocnými ornamenty na dolních dveřích, skrývajících nádobí a ubrusy, s nohami opatřenými černými prackami, s černými propilovanými ozdobami a mezi

křišťálovou miskou s dekoračním ovocem a zeleným pohárem z loterie ona mezera, která díky mamčině obchodní zdatnosti byla později vyplněna světle hnědým radioaparátem.

Ložnice byla zařízena ve žluté a hleděla do dvora čtyřpatrového činžáku. Věřte mi prosím, že nebesa nad širokou manželskou tvrzí byla světle modrá, že v hlavách v bleděmodrém přísvitu ležela v jakési sloji záramovaná, zasklená, kající se Magdalena, jejíž pleť byla vyvedená ve větrných barvách, vzdychala směrem k pravému hornímu okraji obrazu, a spínala před hrudí tolik prstů, že člověk byl stále v pokušení přepočítávat je. Naproti manželské posteli bíle nalakovaný šatník se zrcadlem na dveřích, nalevo toaletní stolek, napravo komoda s mramorovou deskou, od stropu dolů nikoli s látkovým potahem jako v obývacím pokoji, nýbrž na dvou mosazných ramenech pod lehounce růžovými porcelánovými miskami, takže žárovky šířící světlo byly viditelné ložnicový lustr.

Rozbubnoval jsem dnes na kusy celé jedno dlouhé dopoledne, kladl jsem otázky svému bubínku, chtěl jsem vědět, jestli žárovky v naší ložnici čítaly čtyřicet či šedesát wattů. Nepoložil jsem tuto pro mne tak důležitou otázku sobě a svému bubnu poprvé. Často to trvá hodiny, než najdu cestu zpátky k oněm žárovkám. Či nemusí snad být pokaždé zapomenuty všechny ty tisíce světelných zdrojů, jež jsem při vstupu či odchodu do či z nespočetných bytů vždy znovu oživil či uspal zapnutím či vypnutím příslušných vypínačů, abych s pomocí bubnování, které nezná frází, skrze ten les normovaných osvětlovacích těles našel cestu zpět k oněm svítidlům naší ložnice v Labesově uličce?

Mamka slehla doma. Když začaly bolesti, stála ještě v krámě a plnila cukrem modré půl a čtvrt kilové sáčky. Nakonec bylo na odvoz na kliniku již pozdě, z blízké Hertiny ulice musela být povolána postarší porodní babička, která už jen tu a tam sáhla po svém kufříku. V ložnici pomohla mně a mamce odtrhnout se jeden od druhého.

Světlo světa jsem spatřil v podobě dvou šedesátiwattových žárovek. Dodnes mi proto biblický text „Buď světlo! I bylo světlo“ připadá jako nejzdařilejší reklamní slogan firmy Osram. Až na obligátní natrženou hráz proběhl můj porod lehce. Bez námahy jsem se vymanil z oné polohy hlavou, kterou si jedním hlasem pochvalují matky, embrya i porodní báby.

Abych to řekl hned: patřil jsem k oněm dokonale slyšícím kojencům, jejichž duchovní vývoj je již při porodu dovršen a postupem doby se jen stvrzuje. Stejně neovlivnitelně jako jsem coby embryo naslouchal jen sobě samému a jenom sebou se obíral zrcadle, se v okolní plodové vodě, naslouchal jsem kriticky prvním spontánním projevům svých rodičů pod žárovkami. Mé ucho bylo dokonale bdělé. Třebaže se dalo označit jako malé, pomačkané, ulepené a každopádně roztomilé, uchovalo každý z oněch výroků, které pro mě měly závažnost prvních týdnů. Ba více: co jsem pochytil uchem, to jsem ihned zhodnotil v svém nepatrném mozečku, a když jsem vše slyšené dostatečně rozvážil, rozhodl jsem se učinit to a ono a ostatní nechat být.“ Kluk,“ řekl pan Matzerath, týž, který se pokládal za mého otce. „Převezme jednou obchod. Teď aspoň konečně víme, k čemu všechno to plahočení.“

Mamka nemyslela ani tak na obchod jako na synovu výbavičku „No dyť jsem to věděla, že je to chlapeček, i když jsem někdy říkala, že to bude holčička.“ Tak jsem se předčasně seznámil s ženskou logikou, načež se mi ještě doneslo k uchu: „Až budou malému Oskárkovi tři roky, dostane plechovej bubínek.“

Premítaje delší dobu o matčině a otcově slibu, sledoval jsem, já Oskar, očima i ušima noční můru, která omylem zaletěla do pokoje. Prostředně velká a chlupatá ucházela se o přízeň obou šedesátiwattových žárovek, vrhala stíny, jež v přehnaném poměru k rozpětí jejích křídel překrývaly místnost i s inventářem, vyplňovaly ji, rozpínaly. Mně však utkvěla méně ta hra světél a stínů, než šumy vznikající mezi můrou a žárovkou: můra brebentila, jako by měla naspěch, aby se

zbavila toho, co ví, jako by jí už nezbývalo času na pozdější rozprávku se světelnými zdroji, jako by každý úder křídel v tomto rozhovoru mezi můrou a žárovkou byl můřinou poslední zpovědi a vzhledem k rozhřešení, jaké žárovky obvykle udělují, jako by jí už nezbývala žádná příležitost k hříchu a hýření.

Dneska praví Oskar jednoduše: ta můra bubnovala. Slyšel jsem bubnovat králíky, lišky i plchy. Žáby dokážou sbubnovat pořádnou bouřku. O datlovi se říká, že vybubnuje červy z jejich příbytků. Konečně člověk bubnuje na kotle, puklice, cimbály, tympány a bubny. Mluví o bubínkovém revolveru, o bubnu u ženy, o bubnové palbě, je možno přijít na buben, vybubnovat zprávu, sbubnovat lidi dohromady, bubnovat do boje. To dělají bubeníci, tamboři. Jsou skladatelé, kteří píšou koncerty pro smyčce a bubny. Mohu připomenout Velké a Malé čepobití, rovněž Oskarovy dosavadní pokusy, to všechno není nic proti bubnové orgii, jakou uspořádala ta můra u příležitosti mého narození na dvou obyčejných šedesátiwattových žárovkách. Možná že se najdou černoši v nejtemnější Africe, i v Americe, pokud ještě nezapomněli na Afriku, možná že je těmhle rytmicky založeným lidem dáno přesně či skoro přesně napodobit mou můru anebo nějakou africkou můru, které jak známo jsou ještě větší a nádhernější než můry východoevropské a bubnovat stejně ukázněně jako u vytržení, já se držím svých východoevropských měřítek, držím se tedy oné prostředně velké, hnědavě napudrované noční můry hodinky svého zrození, nazvu ji Oskarovým mistrem.

Bylo to v prvních zářijových dnech. Slunce stálo ve znamení Panny. Zdálky se sunula nocí podletní bouřka, jako by postrkovala bedny a skříně. Merkur mě nadal kritičností, Uran nápaditostí, Venuše mi dovolila věřit v drobné štěstí, Mars ve vlastní ctizádostivost. V domě ascendentu se vynořily Váhy, což mě naladilo k citlivosti a svádělo k přehánění. Neptun zaujal desátý dům životního středu a zakotvil mě mezi zázrak a klam. Saturn to byl, který v třetím domě opozice k

Jupiteru uvedl v pochybnost můj původ. Ale kdo poslal tu můru a dovolil jí a nadučitelskému rachotu podletního hromobití, aby ve mně vystupňovaly touhu po matkou přislíbeném bubínku a aby se mi ten nástroj stal čím dál žádanější a šikovnější do ruky?

Navenek křiče a do modročervené předstíraje, že jsem kojenec, dospěl jsem k závěru, že zkrátka odmítnu otcův návrh, totiž všechno, co se týká koloniálního obchodu, avšak že matčino přání v dané chvíli, totiž při příležitosti svých třetích narozenin, příznivě přezkoumám.

Krom těchto spekulací stran mé budoucnosti utvrdil jsem se v jednom: mamka ani otec, onen Matzerath, nebyli uzpůsobeni k tomu, aby pochopili mé výhrady a rozhodnutí a případně je respektovali. Osamělý a nepochopený ležel Oskar pod žárovkami, usoudil, že takhle už to zůstane natrvalo, než za řekneme šedesát sedmdesát let nějaký definitivní zkrat přeruší proud všech světelných zdrojů, a ztratil proto všecku chuť do života, ještě než ten život pod žárovkami vůbec začal, a jen vyhlídka na bubínek mi tehdy zabránila, abych mnohem důrazněji dal najevo své přání vrátit se zpět do své embryonální polohy hlavou. Ke všemu mě bába už odstříhla od pupeční šňůry, už se nedalo nic dělat.

FOTOALBUM

Chráním si jeden poklad. Po všechny ty zlé, jen a jen z kalendářních dnů pozůstávající roky jsem ho ochraňoval, schovával, zase vytahoval, po celou cestu v nákladním vagóně jsem si ho jako cennost tiskl na hrud', a když jsem usnul, spal Oskar na svém pokladu, na fotografickém albu.

Co bych si počal bez tohoto rodinného hrobu, který je vystaven světlu světa a všechno činí zřetelným. Sto dvacet stránek má. Na každé straně jsou vedle sebe a nad sebou, pravoúhle, pečlivě rozmístěny fotografie, čtyři až šest, někdy jen dvě, tu v duchu symetrie, tu s nedůvěrou v ni. Je svázáno v kůži, a čím je starší, tím více jí páchne. Byly časy, kdy vítr a nepohoda daly albu co proto. Fotografie se odlepily, nutily mě svým zoufalým stavem vyhledat klid a příležitost, aby lepidlo takřka již ztraceným obrázkům zabezpečilo jejich dědičné místo.

Co na téhle zemi, který román má epickou šíři takového alba s fotografiemi? Pánbůh, který nás jako pilný amatér neděli co neděli shora, tedy strašně zkráceně, fotografuje a dobře či méně dobře osvětlené si nás pak vlepuje do svého alba, nechť mě bezpečně provede tímto mým albem, ostříhá od každého rozkošnického, leč nevhodného zdržování na jednom místě a neživí v Oskarovi lásku k labyrintům, já bych totiž přece jen moc rád k fotografiím dodal živé originály.

Jen tak na okraj: jsou zde ty nejrozmanitější uniformy, střídá se móda a účesy, mamka tloustne, Jan ochabuje, jsou tu lidé, které vůbec neznám, je možno hádat: kdopak asi dělal tenhle snímek, posléze to jde z kopce, a umělecká fotografie konce století degeneruje v užitkovou fotografii našeho dneška. Vezměme onen pomník mého dědečka Koljaiczeka a tuhle pasovou fotografii mého přítele Kleppa. Stačí jen vedle sebe položit sépiově zabarvený dědův portrét a hladkou Kleppovu fotku, která volá po razítku, a je mi vždycky znovu jasné, kam nás dovedl pokrok na poli fotografování. Už jen celá ta rychlofotografovací macha. A přitom výčitka by měla daleko

spíš platit mně než Kleppovi, protože jako vlastník tohoto alba bych měl být povinen držet úroveň. Kdyby se nám jednoho dne opravdu mělo rozpoutat peklo, pak jednou z nejvybranějších muk by bylo zamknout nahého člověka do jedné místnosti se zarámovanými fotografiemi z jeho života. Honem trochu patosu: Och člověče mezi samými momentkami, snímky od boku, pasovými fotkami! Člověče v záři fotografického blesku, člověče, jenž zpřímá stojíš před šikmou věží v Pise, člověče, který si musíš v kabině nechat nasvítit pravé ucho, aby ses stal pasuhodným! A patos stranou: snad i toto peklo bude snesitelné, protože přece ty nejhorší snímky zůstávají jen v oblasti snů, nebývají udělány, a jsou-li udělány, nebývají vyvolány.

Klepp a já jsme si dávali dělat a vyvolávat snímky v našich prvních dobách v Julichově ulici, kdy se nad špagetami zpečetilo naše přátelství. Měl jsem tenkrát jakési cestovní plány. To znamená, byl jsem tak smutný, že jsem hodlal podniknout cestu a požádat proto o pas.

Jelikož jsem však neměl dost peněz, abych si mohl financovat nějakou plnohodnotnou cestu, to jest takovou, která zahrnuje Řím, Neapol anebo alespoň Paříž, byl jsem nakonec rád tomuto nedostatku hotovosti, neboť nic by nebylo smutnější, než muset v zkroušeném stavu odcestovat. Poněvadž jsme však oba měli dost peněz, abychom mohli chodit do biografu, navštěvovali jsme tehdy s Kleppem kinematografy, kde se pro Kleppův vkus předváděly filmy z Divokého Západu, pro mou potřebu obrázky, na nichž Maria Schellová ronila slzy coby ošetřovatelka v nemocnici a Borsche coby šéflékař krátce po nejtěžší operaci přehrával u otevřených dveří na balkon Beethovenovy sonáty a předváděl odpovědnost. Bylo pro nás utrpením, že ta filmová představení trvala pouze dvě hodiny. Leckterý z programů by byl člověk rád zhlédl hned dvakrát. Nejednou jsme také po skončení filmu vstali a odebrali se k pokladně pro další lístek na tutéž produkci. Jenže sotvaže jsme opustili sál a spatřili před denní pokladnou delší či kratší řadu lidí, opustila nás

odvaha. Nejen před pokladní, ale i před těmi pracizími zjevy, které v tu chvíli nestoudně zpytovaly naše fyziognomie, jsme se příliš styděli, než abychom si troufli prodloužit řadu před pokladnou. A tak jsme tenkrát skoro po každém filmovém představení zašli do fotografického obchodu poblíž náměstí hraběte Adolfa, abychom si dali udělat pasové snímky.

Znali nás tam už, usmívali se, když jsme vstoupili, nicméně přívětivě nám nabídli místo, byli jsme zákazníci, tedy vážení lidé. Jakmile se kabina uvolnila, postrčila nás jedna slečna, o níž nevím už nic víc, než že byla milá, do kabiny, nejdříve mě, pak Kleppa několika pohyby srovnala a narafičila, vyzvala nás, abychom se zahleděli na jeden jistý bod, načež záblesk světla a se světlem spojený zvonek prozradily, že jsme se šesteronásobně octli na desce.

Sotva vyfotografované a ještě s mírnou strnulostí kolem úst vtlačila nás ta slečna do proutěné židle a poprosila nás mile, pouze mile, rovněž velmi mile oblečena, o pět minut strpení. Rádi jsme počkali. Měli jsme koneckonců na: šlo o naše pasové snímky, na ty jsme se tráslí zvědavostí. Po rovných sedmi minutách podala nám stále ještě milá, jinak nepopsatelná slečna dva sáčky a my jsme zaplatili.

Ten triumf v Kleppových mírně vystoupělých očích. Jakmile jsme měli sáčky, měli jsme i důvod zajít do nejbližší pivnice, nikdo si totiž neprohlíží rád své pasové fotografie rovnou venku na zaprášené ulici, vprostřed lomozu, stoje jako překážka v proudu chodců. Jako jsme zachovávali věrnost jednomu fotografickému závodu, navštěvovali jsme poté vždycky jednu a tu samou hospodu ve Friedrichově ulici. Objednavše pivo, černou tlačenkou s cibulí a černý chleba, rozložili jsme ještě před příchodem objednávky mírně vlhké snímky po celém oválu dřevěné stolní desky a při promptně naservírovaném pivu s tlačenkou zahloubali jsme se do vlastních napjatých tahů v obličeji.

Vždycky jsme u sebe mívali kromě toho i snímky zhotovené u příležitosti minulého biografového odpoledne. Naskýtala se příležitost k srovnávání, a kde se naskýtá

příležitost k srovnávání, tam je na místě objednat druhé, třetí, čtvrté pivo, aby stouplo veselí anebo, jak říkají v Porýní, náladička.

Přesto tím nechci snad tvrdit, že pro smutného člověka je možno pomocí pasových fotografií jeho osoby učinit jeho vlastní smutek bezpředmětným, vždyť pravý smutek sám o sobě je již nepředmětný, alespoň můj a rovněž i Kleppův se nedal k ničemu vztáhnout a dokazoval svou takříkajíc bujarou nepředmětností nezkormutitelnou sílu. Jestliže vůbec bylo možné začít si s naším smutkem, pak jediné skrze fotografie, protože na těch sériově zhotovovaných rychlosnímcích jsme sebe nalézali nikoli sice zřetelně věrné, zato však a to bylo důležitější pasivní a neutralizované. Mohli jsme sami se sebou po libosti zacházet, popíjet při tom pivo, rozdivočovat se nad černou tlačenkou, přikrmovat náladičku a hrát si. Mačkali jsme ty obrázky, překládali, rozstříhávali nůžkami, jež jsme pouze k tomu účelu stále nosili při sobě. Skládali jsme k sobě starší a novější kontrfaje, dělali jsme se jednoocí, tříocí, za uši jsme dosazovali nosy, mluvili jsme a mlčeli pravým uchem a brady nám srůstaly s čely. Nejen vlastní obrázky jsme podrobovali těmto montážím, Klepp si vypůjčoval detaily ode mne, já přebíral charakteristické rysy od něho: dařilo se nám vytvářet nová, a jak se nám zdálo, šťastnější stvoření. Tu a tam jsme nějakou fotografii darovali.

Stalo se naším zvykem, omezují se tu na Kleppa a na sebe, montované osobnosti ponechávám stranou věnovat při každé návštěvě fotku číšníkovi v oné pivnici, říkali jsme mu Rudla, a ta pivnice nás vidala alespoň jednou týdně. Rudla, chlap, který by si byl zasloužil dvanáct dětí a poručnictví nad osmi dalšími, znal naše trable, vlastnil už tucty profilů a ještě víc portrétů en face, nicméně pokaždé se dovedl zatvářít a říci dík, když jsme mu po dlouhých poradách a úzkostlivém výběru předávali ty fotografie.

Servírce v bufetu ani lišáckému děvčeti s trafikou na bříse nedaroval Oskar žádnou fotografii, protože ženám se nikdy nemají dávat fotografie, dovedou je jen zneužívat. Avšak

Klepp, který přes všechnu svou pohodlnost se před ženami mohl vždycky přetrhout a v sdílnosti až krkolomné by si byl před každou málem košili převlékl, dal nejspíš jednou bez mého vědomí fotografii tomu cigaretovému děvčeti, neboť se s tím zeleným prostořekým žabcem jednoho krásného dne zasnoubil, pak oženil a to všechno jen proto, aby dostal tu fotku zpátky.

Předběhl jsem a věnoval jsem posledním listům v albu až příliš mnoho slov. Ty hloupé rutinérské obrázky si to nezaslouží, leda jen v zájmu srovnání, jež by mělo zdůraznit, jak mocným a nedostižným, ba přímo uměleckým dojmem na mne podnes působí portrét mého dědečka Koljaiczeka na první straně fotografického alba.

Malý a široký stojí tu vedle vysoustruhovaného stolečku. Bohužel stál tomu snímku modelem nikoli jako žhář, nýbrž jako dobrovolný hasič Wranka. Chybí mu tedy knír. Avšak hasičská uniforma, která sedí jako ulitá, medaile za záchranu na prsou, jakož i přilbice, která proměňuje ten stoleček takřka v oltář, vynahrazují skoro žhářovy kníry. Jak vážně vyhlíží u vědomí všech útrap přelomu století. Tento při vši tragičnosti hrdý pohled byl zdá se v dobách druhého císařství oblíbený, vyznačuje se jím přece i Řehoř Koljaiczek, ten často opilý, leč na fotografii střízlivě vyhlížející prachař. Zato snímek Vincenta Bronského s posvěcenou svíčkou v ruce má spíše cosi mystického, byl ostatně vytvořen v Czenstochowé. Mladistvý portrét útlého Jana Bronského je svědectví uvědoměle těžkomyslné mužnosti, podané prostředky rané fotografie.

Ženám oné doby dařil se tento pohled v odpovídající póze řidčeji. Dokonce i má babička Anna, která ví Bůh, byla nějaká osobnost, upejpá se na snímcích z doby před vypuknutím první světové války za přihloupě nasazeným úsměvem a nedá tušit ničeho o dimenzích svých čtyř sukní, mlčenlivých, přes sebe spadajících a skýtajících azyl.

Ještě za válečných let se usmívaly na cvakajícího, pod černým sukнем poskakujícího fotografa. Na tuhém kartonu

dvojnásobného pohlednicového rozměru mám hned třiadvacet sestřiček mezi nimi mamku jako pomocnou ošetrovatelku v lazaretu Silberhammer tísnicích se zaraženě kolem štábního lékaře, jenž je solidnost sama. Poněkud větší uvolněnost jeví ty lazaretní dámy v nahrané scénce z jakéhosi karnevalu, při němž účinkovali i napolo uzdravení válečníci. Mamka tu riskuje přimhouřené oko a našpulenou pusou, jež navzdory andělským sametovým křidlům jako by říkaly: i andělé mají pohlaví. Před ní klečící Matzerath zvolil převlek, který by byl až příliš rád učinil svým denním oděvem, představuje se s vařečkou v ruce s naškrobenou kuchařskou čepicí. Zato v uniformě, opatřen železným křížem druhé třídy, zírá i on, podobně jako Koljaiczekové a Bronští, uvědoměle tragicky přímo před sebe a stojí vysoko nad ženami všech mých fotografií.

Po válce se nastavoval jiný obličej. Muži vyhlízejí mírně znechuceně, zato ženy se teď dovedou náležitě vpravit do fotografického formátu, mají důvod k vážnému pohledu, i když se usmívají, nehodlají popírat zažitou a do pozadí zatlačenou bolest. Pěkně jim ten bol slušel, těm ženám dvacátých let. Zdalipak se jim, jak tu tak sedí, stojí a pololeží s černými srpečky vlasů přilepenými na spáncích, nedaří nalézt usmiřující spojení mezi madonovitostí a prodejností?

Obrázek mé třiadvacetileté maminky pořízený zřejmě krátce před počátkem jejího těhotenství ukazuje mladou ženu, která mírně sklání svou kulatou, klidně zformovanou hlavu na pevném krku, přesto však pohlíží na diváka zpřímá, své ryze smyslné obrysy uvolňuje zmíněným bolným úsměvem a očima, které spíše šedivé než modré zvykly si, zdá se, patřit do duše bližních, jakož i do vlastní duše jako na nějaký pevný předmět, řekněme na kávový šálek či cigaretovou špičku. Slovo oduševnělý by ovšem nestačilo, kdybych je chtěl spojit jako přídavné jméno s pohledem mé maminky.

Nikoli zajímavější, avšak snadnější k posouzení, a tudíž výmluvnější jsou skupinové snímky z oněch let. Je

podivuhodné, oč krásnější a svatebnější byly svatební šaty v době podepsání Rapallské smlouvy.

Matzerath má na své svatební fotografii ještě tuhý límec. Vypadá dobře, elegantně, málem intelektuálsky. Pravou nohu má lehce předsunutou, snad by se rád podobal některému filmovému herci své doby, třeba Harry Liedtkovi.

Šaty se tenkrát nosily krátké. Svatební šaty mé nevěsty mamky, bílá plizovaná sukně o tisíce záhybech sahá sotva pod kolena, ukazuje její pěkně formované nohy a drobné taneční nožky v bílých střevících s přezkami.

Na jiných snímcích se tísí celá svatební společnost. Mezi městský ustrojenými a pózujícími svatebčany pokaždé nápadně vyniká má babička Anna a její milostí obdařený bratr Vincent svou venkovskou přisností a důvěru budící nejistotou. Jan Bronski, který přece podobně jako moje mamka pochází od stejného brambořiště jako jeho teta Anna a jeho nebeské Panně oddaný otec, dovede svůj venkovský kašubský původ ukrýt pod slavnostní eleganci polského poštovního tajemníka. Jakkoli útlý a ohrožený tu stojí mezi zdravými a rozložitými, jeho podivuhodné oko, takřka žensky souměrný obličej tvoří přece jen střed oně fotografie i když stojí na kraji.

Už delší dobu pozoruji skupinku, která byla zachycena krátce po svatbě. Musím sáhnout po bubínku a tváří v tvář tomu matnému hnědavému čtverečku se pokusit paličkami vyvolat z nalakovaného plechu ono trojhvězdi na kartonu.

Příležitost k tomuto obrázku se naskytla nejspíš na rohu Magdeburské ulice a Heeresangeru vedle polské studentské koleje, tedy v bytě Bronských, neboť tu vidíme pozadí sluncem zalitého, popínavými fazolemi polozarostlého balkonu zobrazené s onou rutinou, jaká zdobila toliko polské příbytky. Mamka sedí, Matzerath a Jan Bronski stojí. Ale jak ona sedí a jak oni stojí! Dlouhou dobu jsem byl tak pošetilý, že jsem se s pomocí školního kružítko, jež mi Bruno musel koupit, pravítka a trojúhelníku pokoušel vyměřit konstelaci, tohoto triumvirátu mamka totiž plně zastala roli muže. Úhly

nakloněných krků, trojúhelník o nestejných stranách, docházelo k posunům rovnoběžnosti, k násilnému vytváření kryjících se obrazců, rýsování kružnic, jež se významně protínaly kdesi mimo, tedy v lupení popínavých fazolí a udávaly tak jakýsi bod, neboť já hledal bod, věřil jsem v bod, prahl jsem po bodu, po záchytném bodu, výchozím bodu, ne-li dokonce po bodu ústředním.

Nic z tohoto diletantského měřičství nevzešlo, leda maličké a přece rušivé dírky, jež hrot kružítko vyhloubil na důležitých místech této drahocenné fotografie. Co je na tomto snímku zvláštního? Co mne přimělo, abych v tom čtverečku hledal matematické a což je až dost směšné kosmické souvztažnosti, a dokonce je při dobré vůli i nacházel? Tři lidé: jedna sedící žena, dva stojící muži. Ona s tmavou vodovou ondulací, Matzerathovy blond kučery, Janova přiléhající, dozadu sčesaná kaštanová kštice. Všichni tři se usmívají: Matzerath víc než Jan Bronski, oba s obnaženými horními zuby, oba dohromady pětkrát víc než mamka, jejíž úsměv jen nepatrně naznačují koutky úst, vůbec už ne oči. Matzerathova levá ruka spočívá mamce na pravém rameni, Jan se spokojuje letným dotykem právě na opěradle židle.

Ona s koleny napravo otočenými, od stehů ve frontální pozici drží na klíně jakýsi sešit, který jsem dlouho pokládal za jedno z Janových filatelistických alb, později za módní časopis, konečně za sbírku cigaretových obrázků slavných filmových hvězd. Maminčiny ruce vypadají, jako by se chtěly dát do listování, jakmile jen bude deska osvětlena, snímek hotov. Všichni tři vypadají šťastně, jako by ve vzájemném srozumění byli obrnění proti překvapením toho druhu, k jakým dochází, jakmile jeden partner takového trojspolku si založí tajnou skrýš. Náležíce k sobě jsou na čtvrtou osobu totiž Janovu ženu, Hedviku Bronskou, rozenou Leníkovou, jež tou dobou patrně byla již těhotná synem, Štěpánem odkázání jen potud, že tato musí v tu chvíli zaměřovat na ty tři a jejich štěstí fotoaparát, aby toto trojnásobné štěstí bylo zachyceno alespoň fotografickými prostředky.

Vyjmul jsem jiné čtverečky z alba a položil je vedle tohoto čtverečku. Snímky, na nichž je vidět buď mamku s Matzerathem nebo mamku s Janem Bronským. Na žádném z těchto obrázků není ona nezvratnost, ono poslední možné řešení tak zřejmě jako na balkónovém obrázku. Jan a mamka na jedné desce: to čpí tragikou, zlatokopectvím a přepjatostí, která přechází v znechucení, nese s sebou znechucení z přepjatostí.

Matzerath vedle mamky: tady z toho čiší sobotní potence, smaží se vídeňské řízky, trochu se tu bručí před jídlem a živne po obědě, před spaním se musí vyprávět vtipy anebo malovat na zeď daňové srážky, aby manželství dostalo nějaké duchovní pozadí. Přesto dávám přednost této nafotografované nudě před choulostivou momentkou z pozdějších let, kde mamka sedí na klíně Janu Bronskému před kulisou Olivského lesa u Freudentalu. Vždyť tahle necudnost jedna Janova ruka se ztrácí mamce pod sukni, nezachycuje nic jiného než onu slepou vášeň nešťastného, od prvního dne Matzerathovic svatby cizoložného páru, jemuž tu, jak se domnívám, Matzerath posloužil coby otupělý fotograf. Nic tu není z oné klidné nonšalance, z oněch zdrženlivých vědoucích gest balkónového obrazu, jež byly patrně možné jen tehdy, když se oba muži postavili za nebo vedle mamky anebo jí ulehli k nohám jako na plážovém písku v Hejbudách, viz foto.

Ještě jeden čtvereček ukazuje nejdůležitější lidi mých prvních let v podobě trojúhelníku. I když není tak koncentrovaný, jako balkónový obrázek, přesto z něho vyzařuje týž mír plný napětí, jaký lze snad uzavřít a snad i podepsat jen mezi třemi lidmi. Ať se jakkoli hubuje na oblíbenou trojúhelníkovou tematiku na divadle: co si mají počít dvě osoby na scéně než udiskutovat se k smrti anebo potají toužit po třetím. Na mém obrázku jsou ve třech. Hrají skat. To jest, drží karty jako pěkně srovnané vějíře, nehledí však na své trumfy ve snaze licitovat, nýbrž do fotoaparátu. Janova ruka kromě namířeného ukazováčku leží naplocho vedle drobných na stole, Matzerath zarává nehty do ubrusu,

mamka si dovoluje malý a řekl bych zdařilý žertík: vytáhla jednu z karet, ukazuje ji čooče, nikoli však svým spoluhráčům. Jak elegantně je tu pouhým jediným gestem ukázáním skatové srdcové dámy vyvolán jen tak tak ještě nevтіravý symbol, neboť kdo by nepřisahal na srdcovou dāmu!

Skat, který jak znāmo lze hrāt jen ve třech, byl pro mamku a oba muže tou nejprīměřenější hrou, byl jim útočištěm, přístavem, který našli vždy tenkrát, kdy je život chtěl svést, aby v té či oné koalici ve dvou propadli tak hloupým hrām jako je šestašedesāt nebo mlejn.

Dost už s těmi třemi, kteří mě přivedli na svět, ačkoli jim vlastně nic nechybělo. Než přistoupím k sobě, alespoň slůvko o Grétce Schefflerové, mamčině přítelkyni, a jejím manželu pekaři Alexandru Schefflerovi. On holohlavý, ona s úsměvem, jehož koňský chrup z dobré poloviny sestával ze zlata. On krátkonohý a vždycky na židlích, z nichž nikdy nedosahuje na koberec, ona ve vlastnoručně uštrikovaných šatech překypujících vzorky. Později fotografie Schefflerových na lehátkách či před záchrannými čluny lodě Wilhelm Gustloff od kraftdurchfreude, případně na promenādni palubě Tannenbergu od Východopruské námořní dopravy. Rok co rok podnikali cesty a z Pilawy, Norska, z Azorských ostrovů, z Itálie přinášeli nepoškozené upomínky domů do Kleinhammerovy ulice, kde on pekl housky a ona pikotkami zdobila povlaky na polštářky. Když Alexandr Scheffler zrovna nemluvil, vytrvale si špičkou jazyka navlhčoval horní ret, což mu Matzerathův přítel, šikmo proti nám bydlící zelinář Greff, zazlival jako neslušný nevкус.

Ačkoli byl Greff ženat, byl více skaut než manžel. Jedna fotografie ho ukazuje rozložitěho, suchého, zdravého v uniformě s krátkými kalhotami, s vůdcovskými šňůrami a skautským širákem. Vedle něho stojí ve stejném mundūru světlovlasý, trochu příliš okatý, asi tak třináctiletý chlapec, jehož Greff levou rukou drží kolem ramenou a s výrazem

přichylnosti jej k sobě tiskne. Chlapce neznám, zato Greffa jsem měl později poznat a pochopit přes jeho ženu Linu.

Ztrácím se mezi momentkami cestovatelů od kraftdurchfreude a doklady něžné skautské erotiky. Rychle přelístuji několik stránek, abych se dostal k sobě, k svému prvnímu fotografickému zpodobení.

Byl jsem krásné dítě. Snímek byl pořízen o svatodušních svátcích roku pětadvacátého. Osm měsíců mi bylo, o dva méně než Štěpánu Bronskému, který je ve stejném formátu zobrazen na další stránce a vyzařuje nepopsatelnou obyčejnost. Vlnitý, umně zoubkovaný okraj má ta pohlednice, jejíž zadní strana je nalinkovaná pro adresáty, byla patrně okopírována ve větším nákladu a určena pro rodinnou potřebu. Fotografický výsek ukazuje v podélném čtyřhranu tvar jakéhosi až příliš symetrického vejce. Nahý, a coby symbol žlutku ležím na břiše na bílé kožešině, již patrně nějaký arktický lední medvěd věnoval východoevropskému fotografickému profesionálovi, specializovanému na dětské snímky. Jako pro mnohé fotografie oné doby zvolili i pro mou první podobiznu onen nezaměnitelný, hnědě teplý barevný odstín, který bych nazval lidským v protikladu k nelidsky hladké černobílé fotografii našich dnů. Matně rozplízlé, nejspíše namalované rostlinstvo vytváří tmavé pozadí, uvolněné jen několika málo světelnými skvrnami. Zatímco mé hladké, zdravé tělo spočívá ve vodorovném klidu poněkud úhlopříčně na kožešině a nechává na sebe působit polární vlast ledního medvěda, držím svou kulatou hlavu vši silou vzhůru a zářivýma očima hledím na případného obdivovatele mé nahoty.

Dětská fotografie jako dětská fotografie, řeklo by se. Podívejte se prosím na ruce: budete muset přiznat, že se má nejranější kontrfaj výrazně liší od všech těch nespočetných, vždy stejně roztomiloučkých výkvětů všech možných fotoalb. Ležím tu se zaťatými pěsti. Žádné buřtovité prstíčky, které nevědouce ničeho o sobě a poslušný ještě temných haptických pudů pohrávají si s chomáčky srsti ledního

medvěda. Vážně usebrány vznášejí se mé drobné pěsti nad hlavou, připraveny každou chvíli udeřit, udat tón. Jaký tón? Tón bubnu!

Ještě tu chybí, on, který mi byl v hodince mého zrození pod žárovkami slíben k třetím narozeninám, nicméně pro zkušeného fotomontéra by bylo víc než snadné správně umístit přiměřené, tedy zmenšené klišé dětského bubínku, aniž by musel v nejmenším retušovat polohu mého těla. Jen to hloupé, mnou zcela přehlížené hadrové zvíře by muselo pryč. Je to cizí těleso v jinak zdařilé kompozici na téma onoho bystrého, jasnozřivého věku, kdy se chystají proříznout první mličníaky.

Později mě již nekladli na medvědí kožešiny. Asi tak půldruhého roku mi mohlo být, když mě v kočárku o vysokých kolech dovezli před jakýsi plot, jehož zubaté laťky a příčné spoje jsou tak zřetelně obtaženy vrstvou sněhu, že musím usuzovat na leden šestadvacátého roku. Hrubý, potérováným dřevem páchnoucí plot spojuje se mi po delším prohlížení s předměstím Hochstriejs, jehož dlouhé kasárenské budovy kdysi byly přístřeším Mackensenových husarů, za mých časů pak policie Svobodného státu. Jelikož se však nemohu upamatovat na žádnou osobu bydlící na tomto předměstí, byl snímek asi pořízen při ojedinělé návštěvě rodičů u nějakých lidí, s nimiž se později už nepěstovaly žádné anebo nanejvýš letmé styky.

Mamka ani Matzerath, mezi nimiž kočárek stojí, navzdory chladné roční době nemají na sobě zimníky. Zato je mamka oděna do ruské rubášky, s dlouhými rukávy, jejíž vyšité ornamenty propůjčují zimnímu obrázku zvláštní dojem: kdesi na daleké Rusi je pořizován snímek carské rodiny, Rasputin drží fotoaparát, já jsem carevič, za ohradou dřepí schovaní menševici a bolševici a slepující bomby plánují záhubu mé suverénní rodiny. Matzerathovo korektní, středoevropské a jak uvidíme, budoucností obtížené maloměstáctví otupuje mocné ostří moritátu, který v té fotografii dříme. Jsme v mírumilovném Hochstriejsu, rodiče na chvílku bez zimníků

opustili byt svých hostitelů, dali se spolu s malým, podle přání legračně vyhlížejícím Oskarem uprostřed vyfotografovat od domácího pána, aby hned nato při kávě, dortech a šlehačce vychutnávali teplo a sladkou spokojenost.

Existuje ještě dobrý tucet momentek ležícího, sedícího, lezoucího, capajícího, ročního, dvouletého, dvaapůlletého Oskara. Ty snímky jsou více či méně dobré, všechny dohromady jsou jen předstupněm onoho figurálního portrétu, který byl zhotoven k mým třetím narozeninám.

Tady ho už mám, svůj bubínek. Hle, visí mi na břiše rovně, novotou zářící a červenobíle zubatý. Hle jak sebevědomě a s vážně uzavřenou tváří tu křížím dřevěné paličky na plechu. Na sobě mám pruhovaný pulovr. Věším ve skvělých lakýrkách. Vlasy mi na hlavě stojí jak přičinlivý kartáč prahnoucí po cídění, každé z mých očí zrcadlí onu vůli k moci, která se měla obejít bez následovnictví. Hle, jak se mi tenkrát zdařil postoj, který jsem už nehodlal změnit.

Tu jsem si řekl, rozhodl se, že na žádný pád se nestanu politikem, a dokonce už ne koloniálním kupcem, spíše udělám tečku, zůstanu, tak jak jsem zůstal, zachoval jsem si tuto velikost, tuto výbavu po celá dlouhá léta.

Velcí lidi, malí lidi, velký a malý Belt, velká a malá abeceda, Kulihrášek a Karel Veliký, David a Goliáš, prcek a gardová míra, zůstal jsem tříletý gnóm, Paleček, nenastavitelný zagroškudla jsem zůstal, abych byl ušetřen rozlišování mezi malým a velkým katechismem, abych nebyl coby metrdvaasedmdesát dlouhý takzvaný dospělý vydán na milost a nemilost muži, jenž se při holení před zrcadlem zval mým otcem, a zavázán povinnostmi k jeho obchodu, který podle Matzerathova přání měl v své podobě koloniálu jedenadvacetiletému Oskarovi jednou znamenat svět. Abych nemusel cvakat kasou, přidržel jsem se bubnu a od svých třetích narozenin jsem nepovyrostl ani o prst, zůstal jsem tříletý, ale taky třikrát chytrý, jehož všichni dospěle řečnívající, kdežto on je bude převyšovat, jemuž se nechtělo měřit svůj stín jejich stínem, jenž byl uvnitř i zevně naprosto

hotový a uzavřený, kdežto oni až do kmetného věku pořád musejí žvanit o vývoji, jenž si pouze ověřoval, co tamti s námahou a často v bolestech získávali zkušenostmi, jenž neměl zapotřebí rok co rok si natahovat větší boty a kalhoty jenom proto, aby se dokázalo, že zde dochází k jakémusi růstu.

Přitom, a tu i Oskar musí přiznat vývoj, cosi rostlo a ne vždy mně ku prospěchu a spokojenosti a nabylo posléze mesiášské velikosti, ale kdo z dospělých měl za mých časů oči a uši pro trvale tříletého bubeníka Oskara?

SKLO, SKLO, SKLÍČKO

Jestliže jsem právě popsal fotografii ukazující celou Oskarovu postavu s bubínkem i paličkami a zároveň sdělil, jaká dávno uzrálá rozhodnutí pojal Oskar během fotografování a tváří v tvář narozeninové společnosti kolem dortu s třemi svíčkami, musím nyní, kdy zavřené fotoalbum vedle mne mlčí, dát promluvit věcem, které sice nevysvětlují mou trvalou tříletost, přesto se však a to mým přičiněním udaly.

Od počátku mi bylo jasné: dospělí tě nepochopí, jestliže pro ně viditelným způsobem neporosteš, nazvou tě zaostalým, budou tě spolu se svými penězi vláčet po stovkách doktorů a hledat ne-li tvé uzdravení, tedy aspoň vysvětlení tvé nemoci. Musel jsem tedy sám od sebe poskytnout nějaký přijatelný důvod svého nedostavivšího se růstu, abych omezil ty konzultace na snesitelnou míru, a to dříve, než lékař podá své vysvětlení.

Slunný zářijový den, mé třetí narozeniny. Jemné podletní chvění skla, i smích Grétky Schefflerové zní tlumeně. Mamka u klavíru intonuje z Cikánského barona, Jan za ní a za stoličkou, dotýká se jejích ramen, jako by chtěl studovat noty. Matzerath v kuchyni chystaje už večeři. Babička Anna s Hedvikou Bronskou a Alexandrem Schefflerem obrácení k zelináři Greffovi, protože Greff vždycky zná nějaké historky, skautské historky, v jejichž průběhu se vždy osvědčuje věrnost a odvaha, k tomu stojací hodiny, jež nevynechají ani jednu čtvrt hodinku toho jemně spředeného zářijového odpoledne, a protože všichni byli zaměstnáni stejně jako ty hodiny a protože od uherské země Cikánského barona přes Greffovy skauty putující Vogézami vedla jedna linie podle Matzerathovy kuchyně, kde na pánvi prskaly kašubské lišky spolu s míchanými vejci a špekem, dál chodbou směrem ke krámu, uposlechl jsem, tiše poklepávaje na bubínek, tu výzvu k úniku, již jsem stál v krámě za pultem: daleko byl klavír, lišky i Vogézy a já zpozoroval, že padací dveře do sklepa jsou

otevřené, Matzerath, který byl dole pro konzervu s míchaným ovocem na dezert, zapomněl je patrně za sebou zavřít.

Přece jen však trvalo několik minut, než jsem pochopil, co ty padací dveře do našeho sklepního skladu po mně žádají. Probož, jistě ne sebevraždu! To by opravdu bylo příliš lehké. Zatímco to druhé bylo těžké, bolestné, žádalo oběť a již tenkrát jako vždy, když se na mně žádala nějaká oběť, mi vehnalo krůpěje potu na čelo.

Především můj bubínek nesměl utrpět sebemenší újmu, bylo nezbytno snést jej těch šestnáct sešlapaných schodů dolů a uložit jej mezi moučné pytle, aby tak byla vysvětlena jeho neporušenost. Potom zase nahoru až na osmý schod, ne, o jeden níž, ostatně byl by na to stačil i pátý. Avšak jistota a věrohodná újma se odtud nedaly zaručit. Znovu nahoru, příliš vysoko na desátý schod, až konečně z devátého schodu jsem se vrhl dolů strhávaje s sebou regál plný lahví malinového sirupu, rovnou po hlavě na cementovou podlahu našeho sklepního skladiště.

Ještě než se před mým vědomím stáhla záclona, pojistil jsem si úspěch svého experimentu: úmyslně strhnuté láhve malinové šťávy způsobily dostatečný rámus, aby přilákal Matzeratha z kuchyně, mamku od klavíru, zbytek narozeninové společnosti z Vogéz do krámu k otevřeným padacím dveřím a schodům.

Než přišli, poddal jsem se ještě vůni rozteklého malinového sirupu, rovněž jsem zaznamenal, že krvácím na hlavě, a ještě jsem rozvažoval, to už byli na schodech, zda je to spíš Oskarova krev anebo maliny, co voní tak sladce a uspávavě, přitom jsem však byl blažený, že všechno klaplo a že bubínek díky mé obezřelosti neutrpěl škody.

Myslím, že to byl Greff, kdo mě vynesl nahoru. Teprve v obývacím pokoji se Oskar vynořil z onoho mraku, který nejspíše z poloviny pozůstával z malinového sirupu a druhou polovinou z jeho mladé krve. Lékař zde ještě nebyl, mamka křičela a tloukla Matzeratha, který se ji pokoušel uklidnit, bez

ustání a nejen dlaní, též hřbetem ruky do obličej, nazývající ho vrahem.

A tak se mi tedy podařilo, lékaři to stále znovu potvrzovali, že jediný, ne sice nevinný, ale přece jen dobře odměřený pád poskytl dospělým tak důležitý důvod nepokračujícího růstu a navíc jako vlastně nechtěný přídavek jsem z nevinného dobráka Matzeratha učinil provinilého Matzeratha. On nechal padací dvířka otevřená, na něho uvalila mamka všecku vinu a on měl příležitost léta vláčet tuto vinu, již mu mamka ne sice často, zato ale neúprosně předhazovala.

Mně vynesl ten pád čtyři neděle pobytu v nemocnici a poté, až na pozdější střeďeční návštěvy u doktora Hollatze, více méně pokoj od doktorů, již u příležitosti mého prvního bubenického dne se mi podařilo dát světu znamení, můj případ byl vyjasněn ještě dříve, než ho dospělí pochopili v plném, mnou určeném rozsahu. Od té doby vypadala jeho verze takto: O svých třetích narozeninách zřítíl se náš malý Oskar ze schodů do sklepa, byl sice celý, jenom růst se mu už dál nechťelo.

A já začal bubnovat. Náš činžák měl čtyři patra. Z přízemí jsem se vždycky probubnoval až nahoru k půdě a zase po schodech dolů. Z Labesovy uličky na náměstí Maxe Halbeho, odtud do Nového Skotska, do uličky Antona Millera, Mariánské ulice, Kleinhammerského parku, k akciovému pivovaru, akciovému rybníku na Fróblovu louku, k Pestalozziho škole, Novému trhu a zase zpátky do Labesovy uličky. Můj bubínek to snášel, dospělí už méně, chtěli mému bubínku skákat do řeči, mému plechu se chtěli stavět do cesty, mým paličkám chtěli nastavit nohu, avšak příroda o mne pečovala.

Schopnost vybubnovat si na bubínku potřebnou distanci mezi sebou a dospělými vyjevila se krátce po pádu do sklepa takřka v téže chvíli, kdy se rozezněl hlas, který dokázal v tak vysoké poloze s výdrží a chvěním zpívat, křičet či křiklavě zpívat, že se nikdo neodvážil odebrat mi můj bubínek, při jehož zvuku uši uvadaly, neboť kdykoli mi brali bubínek,

rozkřičel jsem se, a když jsem křičel, pukaly drahocenné věci: byl jsem v stavu k puknutí rozezpívat sklo, můj křik zabíjel květinové vázy, okenní tabulky srážel můj zpěv na kolena a dával vládu průvanu, můj hlas jako cudný, a tedy neúprosný diamant rozřezával vitríny a uvnitř vitrín, nepozbýváje přitom své nevinnosti, prohřešoval se na harmonických, ušlechtilé rostlých, milou rukou věnovaných, lehce zaprášených likérových sklenkách.

Netrvalo dlouho a mé schopnosti vešly ve známost v naší ulici, od Brzezenské uličky až po sídliště u letiště tedy vlastně po celé čtvrti. Jakmile mě uviděly děti ze sousedství, jejichž her jako „Kyselej herynk raz dva tři“ nebo „Je tu Černá Kuchta“ či „Cukr, káva, čaj“ jsem se neúčastnil, hned se rozeřval celý nevymáchaný sbor: Sklo, sklo, sklíčko, bába okno otvírá, bába břínká do piána, dědek sedí u piva. Jistě, hloupé a nic neříkající dětské veršiky. Mně ta písnička ani moc nevadila, pěkně jsem si s bubínkem dupal skrz sklíčka a bábu, převzal jsem ten prostinký rytmus, který nebyl bez půvabu, a bubnuje Sklo, sklo, sklíčko táhl jsem za sebou ty děti, aniž bych byl nějaký krysař. I dnes ještě, třeba když Bruno cítí okna v mém pokoji, najdu na svém bubínku místo pro veršiky a ten rytmus.

Nepříjemnější než posměšná písnička sousedovic dětí a mrzutější, zvláště pro mé rodiče, byla ta nákladná skutečnost, že každá okenní tabulka, kterou v naší čtvrti vytloukli rozpustilí, nevychovaní rošťáčci, byla přičítána k tíži mně či spíše mému hlasu. Zpočátku mamka spořádaně a ochotně platila každé z těch vesměs prakem roztříštěných kuchyňských oken, potom konečně i ona pochopila můj hlasový fenomén a při vymáhaném odškodnění s věcným, chladně šedým pohledem svých očí požadovala důkazy. Lidé ze sousedství mi skutečně křivdili. Nic nebylo v té době pochybnější než domnívat se, že jsem posedlý dětinskou ničivostí, že mě při pohledu na sklo a skleněné výrobky zachvacuje nevysvětlitelná nenávisť podobně, jako když někdy děti zuřivým amokem demonstují své temné a neuvědomělé

averze. Jen kdo si hraje, dovede svévolně ničit. Já jsem si nikdy nehrál, pracoval jsem na svém bubínku, a pokud jde o můj hlas, ten zpočátku jen poslouchal příkazů sebeobrany.

Jedině starost o další osudy mé práce s bubínkem mi kázala, abych tak účelně používal svých hlasivek. Kdybych byl mohl týmiž tóny a prostředky například rozřezávat nudné, křížem krážem vyšité ubrusy, jež se zrodily ze vzorečkové fantazie Grétky Schefflerové, anebo odlupovat temnou polituru z našeho klavíru, s radostí bych vše skleněné nechal v klidu a na pokoji. Leč mému hlasu byly dečky a politura lhostejné. Rovněž se mi nepodařilo neúnavným křikem smazat vzorek našich tapet, ani s pomocí dvou protáhlých, prudce vibrujících tónů, jež se navzájem třely s úsilím hodným doby kamenné, vyvolat teplo až žár, posléze vykřesat jiskru, která by byla s to ony na troud suché, tabákovým kouřem prosáklé záclony dvou oken našeho obývacího pokoje proměnit v dekorativní plameny. Žádné z židlí, na nichž seděl třeba Matzerath či Alexandr Scheffler, jsem neodzpíval nohu. Rád bych se byl bránil nevinněji a méně zázračně, jenže nic nevinného mi nechtělo být k službám, jedině sklo na mne slyšelo a muselo za to platit.

První úspěšný výkon tohoto druhu jsem předvedl nedlouho po svých třetích narozeninách. Vlastnil jsem tehdy bubínek myslím dobré čtyři neděle a za tu dobu jsem jej s pílí sobě vlastní rozbil. Červenobíle žíhaná obruba držela sice vlastní plochu a dno bubnu ještě pohromadě, avšak díru v samém středu ozvučné strany nebylo již možno přehlédnout, také neustále rostla, dnem bubnu jsem totiž pohrdal, třepila se, dostala zubaté, ostré okraje, dotenka rozbubnované kousičky plechu se odlamovaly, padaly dovnitř bubínku, řachtaly při každém úderu mrzutě a všude po koberci obývacího pokoje i po červenohnědých prknech v ložnici se trpytily bílé lupínky laku, které to už na mém trýzněném nástroji nemohly vydržet.

Všichni se obávali, že bych se o nebezpečně ostré plechové hrany mohl pořezat. Zejména Matzerath, který po mém pádu

ze sklepních schodů byl opatrnost sama, mi radil k opatrnosti při bubnování.

Vzhledem k tomu, že mé tepny se skutečně neustále a prudce pohybovaly poblíž zubatého okraje kráteru, musím přiznat, že Matzerathovy obavy byly sice přehnané, ale ne tak docela zbytečné. Nuže, všechna nebezpečí by bývala ovšem zažehnána novým bubínkem, jenže oni naprosto nepomýšleli na nový bubínek, oni mi chtěli můj starý dobrý plechový nástroj, který se se mnou zřítíl, se mnou přišel do nemocnice a spolu se mnou byl propuštěn, který se mnou běhal po schodech nahoru a dolů, po kočičích hlavách i měšťanských chodnicích, skrz „Kyselej herynk raz dva tři“ a „Cukr, káva, čaj“, jakož i kolem „Černé Kuchty“ tento plechový nástroj mi chtěli vzít a neopatrřit za něj náhradu. Na hloupou čokoládu mě chtěli nachytat. Mamka ji přede mnou držela a špulila přitom ústa. Byl to Matzerath, kdo s hranou přísností sáhl po mém invalidním nástroji. Pevně jsem se chytil toho vraku. On táhl. Již již umdlévaly mé síly, kterých bylo dost leda tak na bubnování. Pomalu mi unikal jeden červený plamen za druhým, užuž mi unikala okrouhlá obruba, tu se Oskarovi, který do té chvíle platil za mírné, snad až příliš mírné dítě, podařil onen první ničivý a účinný výkřik: okrouhlé broušené sklo, chránící medově žlutý ciferník našich stojacích hodin před prachem a umírajícími mouchami, se rozskočilo, spadlo, tříštic se v další střepy, na červenohnědá prkna neboť koberec nedosahoval až k samým hodinám. Nicméně vnitřek drahocenného díla nevzal úhony: klidně pokračovalo kyvadlo ve své cestě, lze-li to o kyvadle říci a stejně tak ručičky. Dokonce ani zvonkové zařízení, které jinak velice citlivě, ba téměř hystericky reagovalo na sebemenší náraz, třeba na venku projíždějící pivovarské vozy, nebylo mým křikem dotčeno, pouze sklo se rozpuklo, zato ale důkladně.

„Hodiny!“ vykřikl Matzerath a pustil bubínek. Rychlým pohledem jsem se přesvědčil, že můj křik vlastním hodinám neuškodil, jen sklo že je pryč. Pro Matzeratha, též pro mamku a strýce Jana Bronského, který byl onoho nedělního

odpoledne u nás na návštěvě, bylo zdá se rozbito víc než jen sklo od ciferníku.

Bledí a s očima bezmocně těkajícíma se po sobě podívali, zatápali po kachlových kamnech, přidrželi se klavíru a bufetu, netroufali si na krok z místa a Jan Bronski pohyboval suchými rty pod prosebně zkroucenými zraky, takže si ještě dnes myslím, že se strýček pokoušel o slova nějaké modlitby o pomoc a smilování, jako třeba: Och, beránku Boží, který snímáš hříchy světa Miserere nobis. A tohle všechno třikrát po sobě a navrch ještě: Pane, nejsem hoden, abys vstoupil pod střechu mou, ale toliko slovem...

Samozřejmě že Pán neřekl ani slovo. Však se také nerozbily hodiny, jen sklo. Avšak vztah dospělých k jejich hodinám je krajně podivný a dětinský v tom smyslu, v jakém jsem já nikdy nebyl dítětem. Přitom jsou hodiny možná nejvelkolepějším výtvozem dospělých. Ale jak už to tak bývá: ve stejné míře, jak dospělí dovedou být tvůrci a při jistě pili, ctižádosti a troše štěstí jimi také jsou, stávají se ihned po stvoření výtvoři svých vlastních epochálních vynálezů.

Přitom hodiny v žádnou chvíli nejsou ničím bez dospělého. Natahuje je, nařizuje, odnáší k hodináři ke kontrole, vyčištění a v případě nutnosti k opravě. Podobně jako když kukačce příliš brzy zemdlí hlas, když se převrhne slánka, když se ráno ukáže pavouk, když zleva přeběhne kočka přes cestu, když ze zdi spadne strýcova olejomalba, protože skoba v omítce se uvolnila, podobně jako u zrcadla vidí dospělí za hodinami víc, než co hodiny mohou představovat.

Mamka, která přes jisté sklony k fantazírování byla nejstřízlivější, rovněž s lehkomyšlností sobě vlastní dovedla si každé domnělé znamení vyložit ve svůj prospěch, nalezla tenkrát vysvobozující slovo. "Střepty přinášejí štěstí!" zvolala s lusknutím prstů, přinesla lopatku a smetáček a smetla ty střepty či štěstí.

Mám-li se přidržet mamčiných slov, přinesl jsem svým rodičům, příbuzným, známým i neznámým lidem spoustu štěstí tím, že jsem každému, kdo mi chtěl vzít můj bubínek,

rozkřičel, rozezpíval, roztřepil okna, sklenice plné piva, prázdné lahve od piva, flakony s voňavkami vypouštějící jaro, křišťálové misky s ozdobným ovocem, zkrátka všechno, co vzešlo skleněného sklenářovým dechem ze skláren a dostalo se na trh buď v ceně skla, nebo jeho uměleckého tvaru.

Abych nenatropil příliš škod, neboť já míval vždycky a dosud mám rád pěkné výtvořky ze skla, obracel jsem večer, když mi chtěli brát bubínek, který přece patřil ke mně do postýlky, svou drtící sílu proti jedné či několika žárovkám v čtyřnásobně zářícím lustru našeho obývacího pokoje.

Tak jsem o svých čtvrtých narozeninách počátkem září osumadvacet celou shromážděnou narozeninovou společnost, rodiče, Bronské, babičku Koljaiczekovou, Schefflerovy i Greffovy, kteří mě obdarovali vším možným, olověnými vojákýčky, plachetnicí, hasičským autem jen žádným bubínkem, ty všecy, kteří chtěli, abych se bavil olověnými vojákýčky, abych našel zalíbení ve hře s hasičskými bláznivinami, kteří mi nepřáli můj roztlučený, ale chrabrý buben, kteří by mi byli rádi ten plech sebrali a strčili mi za něj do ruky nějakou hloupost, navíc nesmyslně plachtami ověšenou lodičku, všecy ty, co měli oči jen k tomu, aby přehlíželi mne a má přání, jsem uvrhl do prvotních temnot jediným okružním výkřikem, který zabil všechny čtyři žárovky našeho lustru.

Tak už to u dospělých bývá: po prvních výkřicích hrůzy, takřka horoucím volání po návratu světla, přivykli temnotě, a když posléze babička Koljaiczeková, která krom maličkého Štěpána Bronského jediná neměla z tmy co vytěžit, došla s brečícím Štěpánem u sukně do krámu pro svíčky a vrátila se s hořícími voskovicemi, vyjevil se v jejich svitu zbytek silně podnapilé společnosti v podivuhodném spárování.

Jak se dalo čekat, seděla mamka s povytaženou blůzou na klíně Janu Bronskému. Nechutný pohled byl na krátkonožého pekaře Alexandra Schefflera, jak se takřka ztrácí v Greficičině náručí. Matzerath olizoval zlaté koňské zuby Grětky Schefflerové. Jenom Hedvika Bronská, jejíž kravské

oči v přísvitlu svíček zbožně zíraly před sebe, seděla s rukama v klíně, blízko, ale zas ne příliš blízko zelináři Greffovi, který ničeho nepil, a přesto zpíval, sladce zpíval, melancholicky a bolně zpíval, vyzýváje Hedviku Bronskou, aby zpívala s ním. Jakousi dvojhlasnou skautskou píseň zpívali, podle jejichž slov strašival po Krkonoších jistý Rýbrcouľ.

Na mě se zapomnělo. Pod stolem seděl Oskar s fragmentem svého bubnu, vyluzoval ze svého plechu ještě trochu rytmu, a může být, že ty řídké, ale pravidelné zvuky bubínku byly nakonec docela příjemné těm, kteří tu vyměnění a vytržení posedávali či polehávali po pokoji. Neboť to bubnování jako lakový nátěr zakrývalo ty mlaskavé a cucavé zvuky, jež jim unikaly při všech těch horečných a usilovných důkazech jejich příčinlivosti.

Setrval jsem pod stolem, i když se vrátila babička, podobná se svými svíčkami hněvivému archandělu, ve svitu svíček obhlédla Sodomu, našla Gomoru, s chvějícími se svíčkami spustila lamento, nazvala to všechno svinstvem, udělala konec idyle Rýbrcouľových procházek po Krkonoších, postavila svíčky na podšálky, sáhla po skatových kartách na bufetu, hodila je na stůl, a konejšíc pořád ještě fňukajícího Štěpána, zahájila druhou část narozeninových oslav.

Brzy nato našrouboval Matzerath nové žárovky do starých objímek lustru, židle se srovnaly, láhve s pivem se mlaskavě otevřely, nade mnou se začal mastit desetníkovej skat. Mamka hned na začátku navrhovala dvacetníkovej, ale to připadalo strýci Janovi příliš riskantní, a nebýt toho, že tu a tam nějaký vyšší flek či příležitostný grand se čtyřmi kluky podstatněji zvýšil vklad, hrálo by se pořád při zdi o desetníky.

Bylo mi dobře pod stolní deskou, v závětrí převislého ubrusu. Lehkým bubnováním doprovázel jsem pěsti, které nahoře nade mnou tloukly kartami, podřídil jsem se průběhu hry a sotva po hodině jsem zjistil: Jan Bronski prohrává. Měl dobré karty, ale přesto prohrával.

Žádný div, když nedával pozor. Měl hlavu plnou docela jiných věcí, než bylo jeho káro bez dvojáku. Hned na začátku

hry, když ještě v řeči se svou tetičkou banalizoval onu malou orgii, vyzul si levou nohu z černé polobotky a šedou ponožkou na levé noze jal se mi kolem hlavy hledat mamčino koleno naproti a také je našel. Hned při prvním dotyku přisedla mamka blíž ke stolu, takže Jan, který byl právě Matzerathem lícitován a při třiatřiceti pasoval, nadzvedl nejprve lem její sukně špičkou nohy a poté mohl vyslat celou svou ponožku, která byla samo sebou dnes oblečena a takřka čerstvá dál mezi její stehna.

Klobouk dolů před mamkou, která navzdory vlněným námluvám pod stolem nahoře na napjatém ubruse vyhrávala ty nejodvážnější hry, mezi jiným i kraje bez čtyřky, a to s jistotou a humornými komentáři, kdežto Jan dole čím dál důraznější prohrával nahoře mnohé hry, jež by i Oskar s náměsíčnou jistotou dostal domů jako nic. Později zalezl pod stůl i unavený Štěpánek a brzy tam usnul, aniž mu předtím došlo, co pohledává noha jeho tatínka pod sukní mé maminky.

Jasno až oblačno. Odpoledne mírná přeháňka. Hned nazítří přišel Jan Bronski, odnesl dárek, který jsem měl dostat k narozeninám, plachetnici, vyměnil tu ubohou hračku u Sigismunda Markuse v pasáži u Zbrojnice za plechový bubínek, vrátil se trochu zmoklý pozdě odpoledne s oním mně tak důvěrně blízkým červenobíle žíhaným bubínkem, podal mi ho, zároveň uchopil starý dobrý plechový vrak, na němž zbyly jen fragmenty červenobílého laku. A zatímco Jan bral do ruky unavený plech a já čerstvý, upíraly se Janovy, mamčiny, Matzerathovy oči na Oskara, skoro mi to bylo k smíchu. Cožpak si snad myslí, že lpím na dědictví minulosti, že živím ve své hrudi nějaké zásady?

Bez očekávaného křiku, aniž jsem nasadil skloničivý zpěv, odevzdal jsem vysloužilý buben a ihned jsem se oběma rukama začal věnovat novému nástroji. Po dvou hodinách pozorného bubnování jsme byli sehráni.

Avšak ne všichni dospělí z mého okolí ukázali tolik pochopení jako Jan Bronski. Krátce po mých pátých

narozeninách roku devětadvacet mluvílo se tehdy hodně o jakémsi krachu na newyorské burze a mě napadlo, jestli i můj dřevem obchodující děd Koljaiczek v dalekém Buffalu utrpěl nějaké ztráty, znepokojila se mamka svým nedostavivším se růstem, který se již nedal přehlédnout, natolik, že mě začala brát za ruku a vodit každou středu na návštěvy k doktoru Hollatzovi do Brunshóferovy ulice. Dal jsem si líbit ta nad pomyslení protivná a nekonečná vyšetřování, protože se mi už tehdy líbil bílý, oku lahodící ošetrovatelský kroj sestry Ingy, která asistovala Hollatzovi, připomínal mi mamčiny vyfotografované ošetrovatelské časy za války, a já pak, obíraje se soustředěně proměnlivými záhyby ošetrovatelského kroje, mohl jsem ignorovat lékařův halasný, okázale silácký, pak zase nepříjemně strýčkovský příval slov.

Odrážeje ve svých brýlích inventář ordinace bylo zde spousta chrómu, niklu a broušeného laku, k tomu police, vitríny, v nichž stály pečlivě popsané sklenice s hady, mloky, žábami, prasečí, lidská a opičí embrya, zachycuje svými brýlemi všechny tyto plody naložené v lihu, potrásal Hollatz po vyšetření povážlivě hlavou a probíraje se v mém chorobopisu pořád si znovu dával od mamky líčit můj pád do sklepa, a upokojoval ji, když začala bez obalu hubovat na Matzeratha, který nechal padací dvířka dokořán, a prohlašovala ho na věky věků za viníka.

Když mi po měsících při jedné ze střeďečních návštěv chtěl odebrat bubínek patrně, aby sám sobě, možná i sestře Inze dokázal úspěšnost své dosavadní léčby, roztrástil jsem mu valnou většinu jeho hadí a žabí sbírky, jakož i všechna embrya nejrozmanitějšího původu, která si sem snesl.

Nehledě k plným, ale neodzátkovaným lahvím s pivem a maminčině voňavkovému flakonu, bylo to poprvé, co se Oskar pustil do takového množství plných a úzkostlivě uzavřených sklenic. Úspěch byl jedinečný a pro všechny zúčastněné, dokonce i pro mamku, která přece znala můj vztah ke sklu, drtivý, ohromující. Hned prvním, ještě šetrně přitlumeným

tónem rozřízl jsem podélně i na výšku vitrínu, kde Hollatz choval všechny své odporné pozoruhodnosti, takže z čelní strany vitríny se vyklopila takřka čtvercová tabule skla a dopadla na linoleum na podlaze, kde se, zachovávajíc svou čtvercovou formu, rozskočila na tisíc kusů, poté jsem dodal svému křiku poněkud ostřejší profil a přímo marnotratnou naléhavost a takto bohatě vybaveným tónem jsem navštívil jednu reagenční láhev po druhé.

Láhve pukaly s výbuchem. Zelenavý, poněkud zahuštěný alkohol vystříkl, tekł proudem, vyplavoval své preparované, bledé, dost kormutlivě vyhlížející obsahy na červenou linoleovou podlahu ordinace a vyplnil, svým řekl bych přímo hmatatelným pachem místnost do té míry, že se mamce udělalo zle a sestra Inge musela otevřít okna do Brunshoferovy ulice.

Doktor Hollatz, dovedl proměnit ztrátu své sbírky v úspěch. Několik málo týdnů po mém atentátu vyšel z jeho pera v odborném časopise *Lékař a svět* článek o mně, hlasovém fenoménu Oskar“ M., který rozezpívává sklo. Na více než dvaceti stránkách rozpracovaná teze doktora Hollatze vzbudila prý v odborných kruzích tuzemských i zahraničních značnou pozornost, odpor, ale i souhlas z povolaných úst. Mamka, již byl zaslán větší počet exemplářů onoho časopisu, pocítila nad tím článkem jakousi podle mne povážlivou pýchu a neodolala, aby z něho Greffovým, Schefflerovým, svému Janovi a vždycky po jídle i svému manželu Matzerathovi nepředčítala. Dokonce i zákazníci v koloniálním obchodě si museli dát líbit četbu z tohoto článku a patřičně také obdivovali mamku, která ty odborné výrazy vyslovovala sice špatně, ale s velkou fantazií. Mně samému pak ten fakt, že se mé křestní jméno poprvé ocitlo v tisku, neříkal pranic. Má již tehdy bdělá skepse umožnila mi vidět v tomto dílku doktora Hollatze to, čím po pravdě bylo: sáhodlouhé, nikoli neobratně formulované prázdné povídačky lékaře, které se vyučují na univerzitní stolici.

Dnes ve svém Léčebném a zaopatřovacím ústavu, kdy se jeho hlas již netkne ani skleničky na čištění zubů, kdy podobní lékaři jako onen Hollatz si u něho podávají dveře, podnikají s ním takzvané Rorschachovy pokusy, asociační pokusy a všelijaké jiné testy, aby jeho chorobná nutkavost konečně dostala nějaké zvukné jméno, dnes si Oskar rád vzpomene na archaické doby svého hlasu. Jestliže v prvním období rozezpíval křemičité výrobky toliko z nezbytí, zato ovšem důkladně, pak později v dobách rozkvětu a úpadku svého umění užíval svých schopností bez vnějšího tlaku. Propadnuv manýrismu sklonkových epoch, oddal se lartpouurlartismu a z pouhého pudu ke hře dával svému hlasu pronikat do struktury skla a stárnul při tom.

ROZVRH HODIN

Klepp ubíjí často celé hodiny sestavováním rozvrhů hodin. Že během sestavování bez ustání polyká krvavou tlačenkou s ohrátou čočkou, potvrzuje pouze mou tezi, která jednoznačně praví: Snivci jsou žrouti. Že Klepp při vyplňování jednotlivých rubrik vykazuje jistou píli, dává za pravdu jiné mé tezi: Jedině skuteční lenoši vynalezli způsoby, jak ušetřit práci.

Také letošního roku namáhal se Klepp víc než čtrnáct dní, aby si po hodinách rozvrhl svůj den. Když byl u mne včera na návštěvě, tvářil se delší dobu tajemně, pak vylovil z náprsní kapsy na devětkrát složený papír a podával mi ho záře, už s jistou samolibostí: zase jednou vynalezl, jak ušetřit práci.

Přelétl jsem pohledem ten list, mnoho nového nepřinášel: v deset hodin snídaně, do oběda přemýšlení, po jídle hodinka spaní, pak káva podle možnosti do postele, vsedě v posteli hodinu flétna, pak vstát a hodinu pochod po pokoji s dudami, půl hodiny dudy venku na dvorku, pak střídavě po dnech buď dvě hodiny pivo s tlačenkou, nebo dvě hodiny biograf, na každý pád však před biografem anebo při pivě nenápadná propagando pro ilegální komunistickou stranu půl hodiny nepřehánět! Večery vyplňovalo ve tři všední dny hraní taneční hudby u Jednorožce, v sobotu bylo odpolední pivo s komunistickou propagandou přesunuto na večer, neboť odpoledne se rezervovalo lázni a masáži v Zelené ulici, a poté do „U 9“, tři čtvrti hodiny hygieny u děvčat, pak s týměž děvčetem a jeho kamarádkou k Schwabovi na kávu a dort, ještě před zavřením krámů rychle se dát oholit, v případě potřeby ostříhat, rychle nechat vyfotografovat ve Fotomatonu, potom pivo, krvavá tlačénka, propaganda a poklid.

Pochválil jsem Kleppovi jeho čistotně narýsovaný pořádek, poprosil jsem ho o opis, chtěl jsem vědět, jak se hodlá vyrovnat s případnými mrtvými body. „Spaní anebo přemýšlení“, odvětil mi Klepp po kratičkém zapřemýšlení, jestli jsem mu vyprávěl, jak se Oskar seznámil se svým prvním rozvrhem hodin?

Začalo to nevinně s mateřskou školkou tety Kauerové. Hedvika Bronská pro mne vždycky ráno přišla a odvedla mě se svým Štěpánem k tetě Kauerové do Posadowského ulice, kde jsme si ještě se šesti, až deseti jinými spratky někdo byl vždycky nemocen, museli až k zblití hrát. Naštěstí brali můj bubínek jako hračku a nikdo mi nevnucoval žádné stavebnice, houpacího koně mi podstrčili pouze tehdy, když potřebovali bubnujícího husara s papírovou přilbou. Jako partitura pro buben mi sloužili šaty tety Kauerové z černého hedvábí s tisícem knoflíků. Klidně mohu říci, že jsem tu tenkou, toliko z vrásek sestávající slečnu několikrát za den oblékl a svlékl rozpínaje a zapínaje ji údery paliček, aniž mi přitom přišlo na mysl její tělo.

Odpolední procházky kaštanovými alejemi do Ješkentálského lesa, nahoru na Erbsberg kolem Gutenbergova pomníku byly tak příjemně nudné a bláhově bezstarostné, že ještě dnes zatoužím po těch procházkách jak z obrázkových knížek, kdy jsem se držel papírové ruky tety Kauerové.

Ať nás spratků bylo osm nebo dvanáct, vždycky jsme museli do kšír. Tyto kšíry byla vlastně bleděmodrá háčkováná šňůra, která měla být něco jako oj. Šestkrát vycházela z této vlněné ojky napravo a nalevo jakási vlněná uzdička pro celkem dvanáct spratků. Každých deset centimetrů visel zvoneček. Teta Kauerová držela oprať a my před ní capkali podzimními ulicemi předměstí kuňkajíce, brebentíce, já s rozvláčným bubnováním. Tu a tam zanotovala teta Kauerová „Ježíši pro tebe žiju, Ježíši pro tebe umírám“ nebo také „Hvězdo mořská, pozdravuji tebe“, což dojímalo chodce, zejména když jsme svěřovali jasnému říjnovému povětří „Ó Maria pomoz nám“ a „Matko Boží „. Kdykoli jsme přecházeli hlavní ulici, provoz se musel zastavit. Tramvaje, auta, koňské povozy se hromadily, zatímco my jsme zpěvem pomáhali hvězdě mořské na druhou stranu. Pokaždé pak teta Kauerová selestící rukou děkovala strážníkovi, který nás provázel. „Náš

Pán Ježíš Kristus vám to oplátí,“ slibovala a chrastila hedvábným šatem.

Vlastně mi bylo líto, když Oskar zjara po svých šestých narozeninách kvůli Štěpánovi a spolu s ním musel opustit rozpínací a zapínací slečnu Kauerovou. Jako vždy, když je ve hře politika, došlo k násilnostem. Byli jsme na Erbsbergu, teta Kauerová nás zbavila postroje, mladé dřevo se lesklo, ve větvích to začalo línat. Teta Kauerová seděla na mezníku, který zpod bujného mechu ukazoval směry k jedno až dvouhodinovým procházkám. Jako nějaké děvčátko, které neví na jaře, či je, prozpěvovala si s trhavými pohyby hlavy, jaké lze jinak pozorovat leda u perliček, a háčkovala nám nový postroj, ďábelsky červený měl být, bohužel jsem ho nikdy neměl nosit: neboť vtom se ozval křik z křoví, slečna Kauerová třepetavě vyletěla, belhala se za tím křikem do křoví, táhnouc za sebou rozháčkovanou šňůru s červenou nití. Následoval jsem ji a její nit, v nejbližší chvíli jsem měl spatřit ještě mnohem víc červené: Štěpánův nos prudce krvácel a jeden, který se jmenoval Lothar, měl kudrnaté vlasy a modré žilky na spáncích, dřepěl neduživému a tolik choulostivému chlapečkovi na prsou a počínal si, jako by mu chtěl zarazit nos dovnitř. „Ty Poláku!“ syčel mezi jednotlivými ranami. „Poláku polácká!“ Když nás pět minut poté teta Kauerová opět držela na bleděmodré oprati, jenom já šel volně a rozmotával jsem červenou nit, předříkávala nám všem modlitbu, která se normálně pronáší mezi obětováním a proměňováním: „Zahanbeni, plni lítosti a bolesti...“

Pak se šlo z Erbsbergu dolů a před Gutenbergovým pomníkem zastávka. Ukázala dlouhým prstem na Štěpána, který si s kňouráním tiskl na nos kapesník, a mírně nám vysvětlovala: „On přece za to nemůže, že je malý Polák.“ Štěpán na radu tety Kauerové, již nesměl do její školky. Oskar, ačkoli nebyl Polák a na Štěpánovi mu nijak zvlášť nezáleželo, prohlásil se s ním solidární.

A pak přišly Velikonoce a všichni se rozhodli, že se o to pokusí. Doktor Hollatz usoudil zpoza svých širokých

rohovinových obrouček, že to nemůže uškodit, také to prohlásil nahlas: „Uškodit to malému Oskarovi nemůže.“

Jan Bronski rovněž hodlal po Velikonocích poslat svého Štěpána do polské obecné školy, nedal si to vymluvit, opakoval mé mamce a Matzerathovi pořád znovu: je přece úředníkem v polských službách. Za korektní práci u Polské pošty ho polský stát korektně platí. Je koneckonců Polák a Hedvika se také stane Polkou, jen co bude žádost vyřízena. K tomu navíc se tak probudilé a nadprůměrně nadané dítě jako Štěpán učí německému jazyku doma, a co se týče malého Oskara vždycky, když řekl Oskar, povzdychl trochu, Oskarovi je přesně jako Štěpánovi šest let, neumí sice ještě pořádně mluvit, je vůbec značně pozadu na své stáří, a pokud jde o vzrůst, zkusit by se to mělo přesto, školní povinnost je školní povinnost za předpokladu, že se školské úřady proti tomu nepostaví.

Školský úřad projevil rozpaky a požadoval lékařský atest Hollatz mě označil za zdravého chlapce, který vzrůstem je sice roven tříletému dítěti, nicméně psychicky třebaže ještě správně nemluví, si v ničem nezádá s pěti až šestiletým. Rovněž hovořil o mé štítné žláze.

Při všech těch vyšetřováních, během testování, které se mi stalo zvykem, choval jsem se klidně, lhostejně až blahosklonně, pokud mi nikdo nechtěl brát bubínek. Zkázou Hollatzovy hadí, žabí a embryonální sbírky měli všichni, kdo mě vyšetřovali a testovali, ještě v živé paměti a naháněla jim hrůzu.

Pouze doma, a to v první školní den, byl jsem donucen nechat zapůsobit diamant svého hlasu, když Matzerath proti svému lepšímu vědomí po mně žádal, abych vykonal cestu do Pestalozziho školy naproti Fróbelově louce bez svého bubínku a abych jej vůbec s sebou nebral do Pestalozziho školy.

Když se posléze stal dotěrným, chtěl brát, co mu neříkalo pane, s čím nedovedl zacházet, pro co mu chyběl jakýkoli orgán, rozkřikl jsem vejpůl jednu prázdnou vázu, o níž se tvrdilo, že je originální. Když se ta originální váza ocitla na

koberci v originálních střepech, chtěl mě Matzerath, který lpěl na své váze, uhodit rukou, avšak v té chvíli vyskočila mamka a zasáhl Jan, který se u nás spolu se Štěpánem a školním pytlíkem na chvilku a jakoby náhodou zastavil. „Prosím tě, Alfréde,“ řekl svým klidně konejšivým hlasem, a Matzerath, zasažený Janovým modrým a maminčiným šedivým pohledem, nechal klesnout ruku a strčil ji do kapsy u kalhot.

Pestalozziho škola byla nová, cihlově červená, sgrafity a freskami moderně vyzdobená, třípatrová, podlouhlá, nahoře plochá škatule, kterou na hlasité naléhání tehdy ještě značně aktivních sociálních demokratů postavil senát předměstí bohatého na děti. Mně se ta škatule zdála docela ucházející, až na její pach a secesní chlapce sportující na sgrafitech a freskách.

Nepřirozeně maličké a navíc zelenající se stromečky stály v štěrku před vchodem mezi ochrannými, biskupským berlám podobnými železnými tyčkami. Ze všech stran sem pronikaly matky s pestrými kornouty v ruce, které za sebou táhly řvoucí anebo vzorné chlapce. Ještě nikdy neviděl Oskar tolik matek ubírat se jedním směrem. Působilo to tak, jako by putovaly na jeden trh, kde měli být jejich prvo a druhorození nabídnuti ke koupi.

Již v hale ten školní pach, který byl až dost často popsán a co do intimity překonává kterýkoli známý parfém tohoto světa. Na dlaždicích haly stálo v nenuceném uspořádání čtyři nebo pět žulových mís, z jejichž prohlubní stříkala do výšky voda zároveň z několika pramenů. Jak se kolem nich tlačili chlapci, i mého věku, připomínaly mi svini mého strýce Vincenta v Běsově, která se občas převalila na bok a nechala si líbit podobný žíznivě brutální nával.

Chlapci se nakláněli nad ty mísy a kolmé, ustavičně do sebe padající věžičky vody, vlasy jim přepadávaly a oni si nechávali stříkat fontány do otevřených úst. Nevím, jestli si hráli nebo pili. Občas se dva chlapci skoro zároveň vzpřímili a z nadutých tváří neslušně hlasitě si vyprskli do obličeje vodu ohrátou v ústech a bezpochyby smíšenou se slinami a drobky

chleba. Při vstupu do haly jsem se nepředloženě podíval nalevo do přilehlé tělocvičny a při pohledu na koženého koně, šplhací tyče a lana, na děsivou hrazdu, ustavičně volající po veletoci, pocítil jsem nepotlačitelnou žízeň a nejraději bych si byl, podobně jako ostatní chlapci, lokl té vody. Avšak bylo nemožné poprosit mamku, která mě držela za ruku, aby Oskara, toho zagroškudlu, vyzvedla k míse. I kdybych byl si pod sebe postavil svůj bubínek, byla by mi ta fontána nedosažitelná. Když jsem však s mírným výskokem vrhl pohled do jedné z těch mís a zahlédl, jak tučné zbytky chleba povážlivě brání odtoku vody, takže uvnitř stála šeredná břecha, přešla mě žízeň, která se ve mně nadržela převážně sice v myšlenkách, ale též fyzicky mezi tělocvičným náradím v té tělocvičné pustině.

Mamka mě vedla vzhůru po monumentálním schodišti, zbudovaném pro obry, rozléhajícími se chodbami do místnosti, nad jejímiž dveřmi visela tabulka s nápisem I. A. Místnost byla plná chlapců mého věku.

Maminky chlapců se opíraly o zeď proti okenní frontě a držely za zkríženými pažemi tradiční pestré, nahoře hedvábným papírem pokryté kornouty pro prvňáčky, které stály přede mnou. I moje mamka nesla takový kornout.

Když jsem s ní za ruku vstoupil, rozesmál se ten nárůdek, jakož i jeho matky. Jakéhosi tlouštika, který mi chtěl zabubnovat na buben, jsem musel, nechtěl-li jsem rozezpívat sklo, párkrát kopnout do holeně, načež se ten holomek svalil, frizúrou se udeřil o lavici a mamka mi dala jednu za ucho. Holomek křičel. Já jsem ovšem nekřičel, protože jsem křičíval jenom tehdy, když mi někdo bral bubínek. Maminka, jíž bylo kvůli tomu výstupu trapně před ostatními matkami, mě strčila do první lavice v řadě u oken. Samozřejmě, že ta lavice byla příliš veliká. Avšak čím víc dozadu, kde byla drobotina stále hrubší a pihovatější, byly lavice ještě větší.

Vyhlížel jsem spokojeně, seděl jsem klidně, protože jsem neměl důvod k neklidu. Mamka, která mi stále ještě připadala rozpačitá, se vmáčkla mezi ostatní matky. Nejspíš se styděla

před svými družkami za mou takzvanou zaostalost. Ty si počínaly, jako by měly proč být pyšné na své, podle mého až příliš rychle vyrostlé klacky.

Nemohl jsem se dívat oknem na Fróbelovu louku, neboť výška okna mi byla stejně málo přiměřená jako velikost lavice. Přitom bych byl rád mrkl na Fróbelovu louku, kde, jak jsem věděl, skauti pod vedením zelináře Greffa staví stany, hrají poklad, a jak se na skauty patří, konají dobré skutky. Ne snad, že bych se chtěl účastnit tohoto přehnaného zbožňování tábornického života. Zajímala mě pouze postava Greffa v jeho krátkých kalhotách. Vždyť jeho láska k útlým, pokud možno okatým, třebaže bledým chlapcům byla tak veliká, že ji oděl uniformou vynálezce skautingu Badena-Powella.

Hanebná architektura mě připravila o vděčnou vyhlídku, a tak jsem hleděl jen do nebe a posléze jsem v tom našel uspokojení. Pořád nové mraky se stěhovaly od severozápadu k jihovýchodu, jako by jim tento směr mohl poskytnout něco zvláštního. Můj bubínek, který doposavad ani na jediný úder nepomyslel na vystěhování, zaklínil se mi mezi kolena a zásuvku lavice.

Opěradlo určené pro záda chránilo Oskarův týl. Za mnou brebentili, hulákali, smáli se, brečeli a řádili moji takzvaní spolužáci. Házeli po mně papírovými koulemi, avšak já se neotočil, pokládal jsem ty cílevědomé mraky za estetičtější než pohled na hordu šklebících se, dočista potrhých neotesanců.

Jakýs takýs klid nastal v třídě I. A, jakmile vstoupila jakási žena, která se poté prohlásila za slečnu Spollenhauerovou. Já jsem se uklidňovat nepotřeboval, jelikož jsem už předtím tiše takřka do sebe obrácen vyčkával příštích věcí. Abych byl docela upřímný: Oskarovi ani nepřípadalo nutné vyčkávat příštího, neměl zapotřebí žádného rozptylování, nečekal tedy, nýbrž seděl v lavici, citě před sebou svůj bubínek, a těšil se s mraky za či spíše před velikonočně vycíděnými školními okny.

Slečna Spollenhauerová měla na sobě hranatě střižený kostým, který jí dodával suše mužského vzhledu. Tento dojem posiloval ještě tuhý, na ohryzku se uzavírající a jak se mi zdálo omyvatelný límec košile, který vytvářel na krku viditelné vrásky. Sotva vkročila v nízkých turistických střevících do třídy, ihned si chtěla získat oblibu a otázala se: „Nuže milé dívky, jestlipak byste uměly zazpívat nějakou písničku?“

Jako odpověď se ozval řev, který si však ona vyložila jako přitakání, neboť nasadila nepřirozeně vysoko píseň o jaru „Měsíc máj k nám zavítal“, ačkoli jsme byli v půli dubna. Ledva vyhlásila příchod máje, rozpoutalo se pravé peklo. Aniž vyčkala znamení k nástupu, aniž znala jaksepatří slova, bez sebemenšího smyslu pro prostinký rytmus té písničky spustila ta banda za mnou jeden přes druhého jekot, až omítka na zdech pukala.

Přes její žlutavou kůži, bubikopf a mužskou kravatu vykukující zpod límce bylo mi v tu chvíli Spollenhauerky líto. Odtrhl jsem se od mraků, které podle všeho měly dnes prázdno, vzchopil jsem se, jediným pohybem jsem vytrhl zpod šlí paličky a nahlas a důrazně jsem se jal bubnovat takt oné písně. Jenže ta banda za mnou pro to neměla ani smysl, ani uši. Jenom slečna Spollenhauerová na mne povzbudivě kývla, usmála se na hejno matek přilepené u zdi, zejména na mamku mrkla, což já jsem pochopil jako znamení k dalšímu klidnému, pak stále složitějšímu bubnování, v němž se uplatnily veškeré mé efekty. Banda za mnou dávno už se přestala překřikovat. Již jsem si představoval, že můj buben přejímá vyučování, učí, z mých spolužáků dělá mé žáky, když tu si Spollenhauerka stoupla před mou lavici a usmívajíc se nijak nešikovně, spíš v sebezapomnění, zadívala se pozorně na mé ruce a paličky, ba pokusila se dokonce vytukávat, spolu se mnou můj takt, na chvíličku vypadala jako nikoli nesympatické starší děvče, které zapomenulo na své učitelské povolání a uniká své existenční karikatuře, stává se lidským, to jest dětským, zvědavým, mnohovrstevnatým, amorálním.

Když se však slečně Spollenhauerové nedařilo okamžitě a správně vyťukávat takt mého bubnu, opět upadla do své staré přímočaře hloupé, navíc ještě špatně placené role, sebrala svou energii, kterou učitelky čas od času musejí sebrat, a řekla: „Ty jsi jistě malý Oskar. O tobě jsme už hodně slyšeli. Jak pěkně dovedeš bubnovat. Není-liž pravda, děti? Náš Oskar je dobrý bubeník?“

Děti se rozeřvaly, matky se těsněji semkly k sobě, Spollenhauerová byla zase sama sebou. „Teď však,“ promluvila svým vysokým hlasem, „uložíme bubínek tuhle do skříně, je už jistě unavený a chce se mu spát. Po vyučování jej zase dostaneš zpátky.“

Zatímco ještě odvíjela tuhle svatouškovskou řeč, ukázala mi své krátce ostříhané učitelské nehty, chystala se desateronásobně ostříhané ruce vztáhnout na můj bubínek, který vůbec nebyl unavený, ani se mu nechtělo spát. Zprvu jsem jen pevně držel, pažemi oblečenými do pulovru jsem objal červenobíle žíhaný kotouč, zahleděl jsem se na ni, když mi neustále nastavovala jen prastarou šablonu učitelky obecné školy, pronikl jsem pohledem do jejího nitra, našel jsem tam vypravěčské látky na tři nemravné kapitoly, ale jelikož šlo o můj bubínek, odtrhl jsem se od vnitřního života slečny Spollenhauerové a proniknuv pohledem až kamsi mezi její lopatky, zaznamenal jsem na dobře zachovalé kůži ochlupenou jaterní skvrnu zvící zlatky.

Ať už proto, že se cítila prohlédnuta, anebo kvůli mému hlasu, který jí varovně, aniž způsobil škodu, poklepal na pravé sklo brýlí: vzdala se pouhého násilí, jímž jí už křídově zbělely klouby, nesnesla ani to škrabání na brýlích, nahnalo ji husí kůži, mrazivě pustila můj bubínek, řekla: „Ty jsi ale zlý Oskar,“ vyčítavě se podívala po mé mamce, která nevěděla kam s očima, ponechala mi můj probudilý buben, udělala čelem vzad, odpochozovala na nízkých podpatcích k svému stolku, vyhrabala z aktovky jiné brýle, patrně na čtení, rozhodným pohybem sundala z nosu ty, na něž zaškrabal můj hlas, tak jako se nehty škrábe na okno, tvářila se, jako

bych byl ty brýle znesvětil, s odtazeným malíčkem si nasadila na nos druhý pár, napřímila se, až to zapraštělo, znovu sáhla do aktovky a oznámila: „Přečtu vám nyní rozvrh hodin.“ Vylvila z vepřovice kupu lístků, jeden si schovala pro sebe, zbytek rozdala matkám, tedy i mé mamce, a konečně prozradila neklidným prvňáčkům, co onen rozvrh hodin nabízí: „Pondělí: náboženství, psaní, zpěv, počty, hry. Úterý: počty, krasopis, zpěv, přírodopis. Středa: počty, psaní, kreslení, kreslení. Čtvrtek: vlastivěda, počty, psaní, náboženství. Pátek: počty, psaní, hry, krasopis.“Sobota: počty, zpěv, hry, hry.“

Toto tedy zvěstovala slečna Spollenhauerová jako nezvratný osud, propůjčila tomuto výplodu učitelské konference svůj přísný, žádným písmenkem neopovrhující hlas, načež ve vzpomínce na své seminární časy nasadila pokrokovou vlídnost a v návalu výchovného veselí zaplesala: „A teď si to, milá dítko, všichni společně zopakujeme. Tak prosím pondělí?“ Horda zařvala pondělí.

Na to ona: „Náboženství?“ Pokřtění pohaní zařvali slůvko náboženství. Já si šetřil hlas, zato jsem ty náboženské slabiky vybubnoval.

Za mnou to křičelo na učitelčinu výzvu: „Psa-ní!“ Dvakrát odpověděl můj buben. „Po-čty!“ Znovu dva údery. Tak pokračoval křik za mnou, Spollenhauerčino modlitební předříkávání přede mnou, a já tváře se blahosklonně k té dětinské hře lehce vyklepával slabiky na svůj plech, až najednou Spollenhauerka vyskočila nevím na čí příkaz zjevně rozezlená, ale ne že by ji snad roztrpčili ti uličníci za mnou, to já jsem jí vehnal hektickou červeň do tváří, Oskarův nevinný bubínek byl oním kamenem úrazu, který ji přiměl, aby si rytmicky vyspělého bubeníka vzala na paškál.“Oskare, budeš teď poslouchat, co já říkám: čtvrtek: vlastivěda?“ Ignoruje slovo čtvrtek, zabubnoval jsem čtyřikrát za vlastivědu, za počty a psaní vždy dvakrát, náboženství jsem, jak náleží, nevěnoval snad čtyři, nýbrž tři trojjediné, samospasitelné údery do bubnu.

Jenže Spollenhauerová nezpozorovala ty rozdíly. Jí bylo všecko bubnování stejně proti mysli. Desateronásobně proti mně jako již předtím vytasila své ohoblované prsty a desateronásobně se chystala zasáhnout.

Avšak ještě dříve, než se vůbec dotkla mého plechu, vyrazil jsem svůj sklotříštivý výkřik, který všechna tři nadměrná okna ve třídě zbavil horních tabulek. Druhému výkřiku padly za oběť prostřední tabulky. Volně zavanul do třídy vlahý jarní vzduch. Vyhladit třetím výkřikem i dolní tabulky bylo vlastně už zbytečné, ba byla to jen bujná svévole, neboť Spollenhauerová už při selhání horních a prostředních tabulek stáhla drápy. Místo aby se z čiré a umělecky pochybené svévole oddával ničení i zbývajícího skla, byl by si Oskar, ví Bůh, počínal moudřeji, kdyby byl nepouštěl z očí potácivě couvající Spollenhauerku.

Čert ví, odkud vykouzila tu rákosku. Na každý pád zde zničehonic byla, rozechvěla se v třídním ovzduší zkříženém s jarním vzduchem, a v této vzduchové směsi zasvětila v Spollenhauerčině ruce, ukázala ohebnost, hlad, žízeň, posedlost po puklé kůži, po syčivém svistu, po všech těch mnoha závěsech, jež rákoska dovede předstírat, po uspokojení obou půlek. A nechala ji dopadnout na mou lavici, že inkoust v kalamári fialově poskočil. A když jsem nechtěl nastavit k úderu dlaň, udeřila na bubínek. Udeřila na můj plech. Spollenhauerka uhodila na můj bubínek. Co ona měla co tlouci?

Dobrá, ať si tlouče, ale ne mně na buben! Nesedělo snad za mnou dost uličníků? Cožpak si musí vybrat zrovna můj plech? Ona, která nemá ani nejmenší ponětí o bubnování, ona mi bude vztahovat ruku na bubínek? Co se jí to blýská v očích? Co je to za zvíře, které tu chce tlouci? Z které zoologické zahrady uteklo, jakou potravu hledá, za čím se žene? V tu chvíli se to Oskara zmocnilo, nevím, z jakých hlubin to projelo podrážkami, chodidly, stoupalo vzhůru, zachvátilo hlasivky a vyrazilo z něho výkřik zvířecky rŭjný,

který by byl stačil odsklít celou nádhernou gotickou katedrálou s překrásnými okny, co zachycují i lámou světlo.

Jinými slovy, vydal jsem ze sebe jakýsi dvojvýkřik, který obě skla Spollenhauerčiných brýlí proměnil doslova v prach. S mírně krvácejícím obrvím, pomrkávajíc skrze vyprázdňené obroučky, ustupovala tápavě pozpátku, posléze spustila šeredný a na učitelku obecné školy až příliš neovládaný brekot, zatímco banda za mnou ustrašeně zmlkla, zčásti zalezla pod lavice, zčásti jektala zuby. Někteří se sunuli z lavice do lavice směrem k svým matkám. Ty však pochopily, jaká újma zde byla způsobena, a hledající viníka chystaly se vrhnout na mou mamku, byly by se na ni také vrhly, kdybych byl s bubínkem v rukou nevylezl z lavice.

Prošel jsem kolem poloslepé Spollenhauerky k mamce ohrožené fúriemi, vzal jsem ji za ruku a vyvlekl ji z průvanu třídy I. A. Rozléhající se chodby. Kamenné schodiště pro obří děti. Drobky chleba v tryskajících žulových mísách. V otevřené tělocvičně roztřesení chlapci pod hrazdou. Mamka stále ještě držela ten lístek. Před vchodem do Pestalozziho školy jsem jí ho vzal a proměnil rozvrh hodin v nesmyslnou papírovou kuličku.

Nicméně fotografovi, který čekal mezi sloupy portálu na prvňáčky s kornouty a matkami, dovolil Oskar jeden snímek sebe i kornoutu, který se při všem tom zmatku neztratil. Slunce vylézalo zpod mraku, nad námi bzučely školní třídy. Fotograf postavil Oskara před kulisu školní tabule, na níž stálo křídou: Můj první školní den.

RASPUTIN A ABECEDA

Vyprávěje svému příteli Kleppovi a na půl ucha naslouchajícímu ošetřovateli Brunovi o Oskarově prvním setkání s rozvrhem hodin, řekl jsem právě: Na oné školní tabuli, která sloužila fotografovi jako tradiční pozadí pro pohlednicové snímky šestiletých chlapců s taškami na zádech a školními kornouty, stálo křídou: Můj první školní den.

Ovšemže tato větička byla čitelná pouze matkám, které stály za fotografem a byly rozčilenější než jejich chlapci. Chlapci před tabulí s nápisem mohli ovšem teprve za rok, anebo při velikonočním zasvěcování nových prvňáčků rozluštit, že ony překrásné snímky byly pořízeny u příležitosti jejich prvního školního dne.

Se zlomyslnými hroty a falešnými, protože vycpanými obloučky lezla sutterlinovská směsice latinky a kurentu po tabuli a předznamenávala počátek nového životního údobí. Sütterlinovo písmo je opravdu velmi vhodné právě pro markantní nápisy, stručné formulace, třeba pro hesla dne. Rovněž existují jisté dokumenty, které jsem sice nikdy neviděl, ale které si přesto představuji popsané Sütterlinovým písmem. Mám na mysli očkovací vysvědčení, sportovní diplomy a rukou psané rozsudky smrti. Už tenkrát, kdy jsem Sütterlinovo písmo dovedl sice prokouknout, nikoli však číst, všiml jsem si dvojité kličky počátečního M, záludné a páchnoucí konopím, a jaksi mi připomněla popraviště. Přesto bych si byl ten nápis rád přečetl písmeno po písmeni, nejasné tušení mi nestačilo. Nechť si nikdo nemyslí, že jsem snad své setkání se slečnou Spollenhauerovou uspořádal proto na tak vysoké úrovni za třeskotu skla a revoltujícího protestního bubnování, že jsem snad ovládal abecedu.

Ach ne, věděl jsem až příliš dobře, že prokouknout Sütterlinovo písmo je málo, že postrádám to nejobyčejnější školní vědění. Oskarovi se bohužel nelíbila metoda, jíž z něho slečna Spollenhauerová chtěla učinit vědoucího.

Pročež jsem si, opouštěje Pestalozziho školu, nikterak neumínil, že můj první školní den bude i posledním: se školou je konec, jde se domů. Nic takového! Již v té chvíli, kdy mě fotografova kamera navždy fixovala v obraz, pravil jsem sám k sobě: stojíš zde před školní tabulí s jakýmsi patrně významným, ne-li osudovým nápisem. Dokážeš sice podle písma posoudit tento nápis a vyjmenovat asociace jako samovazba, ochranná vazba, policejní dohled a všichni za jeden provaz, avšak rozluštit její písmeno po písmeni, to nedovedeš. A přitom při vši své do polojasného nebe volající nevědomosti máš v úmyslu nikdy již nevzkročit do této rozvrhové školy. Kde však se chceš, Oskare, naučit velké a malé abecedě?

Že existuje něco takového jako velká a malá abeceda ačkoli já sám bych po pravdě vystačil s malou abecedou, to jsem vysoudil mezi jiným z celého toho nepřehledného, ze světa neodmyslitelného života velkých lidí, kteří si sami říkají dospělí. Právo na existenci velké a malé abecedy se koneckonců až do omrzení dokládá existencí velkého a malého katechismu, velké a malé násobilky, ba při státních návštěvách se dokonce podle toho, jak velký je průvod dekorovaných diplomatů a hodnostářů, mluví o velkém a malém nádraží.

Ani Matzerath ani mamka se během následujících měsíců již nestarali o mé vzdělání. Rodiče měli dost na tom jednom pokusu o mé zaškolení, tak namáhavé a zahanbující pro mou mamku. Počínali si jako strýček Jan, povzdychli si jen pokaždé, kdykoli se na mne z výšky podívali, znovu vyhrabali staré historie kolem mých třetích narozenin: „Padací dvířka dokořán! Tys je přece nechal dokořán, není to tak?! Tys přece byl v kuchyni a předtím ve sklepě, není to tak?! Tys byl přece pro ten kompot, není to tak?! Tys nechal ty padací dveře do sklepa dokořán, není to tak?!“

Všecko bylo přesně tak, jak to mamka vyčítala Matzerathovi, a přece to tak nebylo, jak víme. On však nesl svou vinu a někdy dokonce zaplakal, neboť jeho srdce dovedlo

být měkké. To ho pak mamka i Jan Bronski museli utěšovat, mne pak, Oskara, nazývali křížem, který musejí nést, osudem, který je asi nezměnitelný, zkouškou, o níž nevědí, čím si ji zasloužili.

Od těchto těžce zkoušených, osudem pronásledovaných nositelů křížů jsem se tedy nemohl nadat žádné pomoci. Ani teta Hedvika, která pro mne často zašla, abych si šel hrát s její dvouletou Margou na písek ve Steffensově parku, nepřicházela jako učitelka v úvahu: byla sice hodná, ale přímo nebesky hloupá. Rovněž sestru Ingu od doktora Hollatze, která nebyla ani nebeská ani hodná, jsem musel pustit z hlavy: neboť to byla chytrá žena, žádná obyčejná pomocnice v ordinaci, nýbrž nenahraditelná asistentka, a proto na mne neměla čas.

Několikrát za den jsem zmáhal víc jak stovku schodů našeho čtyřpatrového činžáku, hledaje radu bubnoval jsem v každém poschodí, cítil jsem, co má devatenáct nájemníků k obědu, leč na žádné dveře nezaklepal, jelikož jsem ani ve starém Heilandtovi, ani v hodináři Laubschadovi, tím méně v tlusté paní Katerové či, přes veškerou náklonnost, v matce Truczinské nemohl spatřovat svého budoucího magistra.

V podkroví bydlel muzikant a trumpetista Meyn. Pan Meyn si držel čtyři kočky a byl ustavičně opilý. Hrával taneční hudbu na Zinglerově vyhlídce, a o Štědrém večeru dupal s pěti podobnými opilci sněhem a ulicemi a chorály potíral ostrý mráz. Jednou jsem jej potkal na půdě: v černých kalhotách a parádní bílé košili ležel na zádech, neobutýma nohama si koulel prázdnou láhev od jalovcové a přenádherně troubil na trumpetu. Aniž odtrhl plech od úst, stočil jen mírně oči po mně, který jsem stál za ním, a šilhaje respektoval můj bubnový doprovod. Nestavěl svůj plech nad můj. Naše dueto vyhnalo jeho čtyři kočky na střechu a lehce rozechvělo tašky na střeše.

Když jsme skončili s muzikou, dali zmlknout plechům, vytáhl jsem zpod svetru staré Nejnovější zprávy, uhladil papír,

dřepl si vedle trumpetisty Meyna, strčil mu tu lekturu před nos a dožadoval se výuky velké a malé abecedy.

Avšak pan Meyn vypadl ze své trubky rovnou do spánku. Pro něho existovalo totiž pouze trojí útočiště: láhev jalovcové, trubka a spánek. Mnohokrát sice ještě přesně řečeno až do té doby, kdy vstoupil jako hráč do jízdny kapely a na několik let opustil jalovcovou, jsme přehrávali svá dueta na půdě komínům a taškám, kočkám a holubům, ale za učitele se pan Meyn jaksi nehodil.

Zkusil jsem to se zelinářem Greffem. Párkrát jsem ho navštívil v jeho sklepním krámku šikmo naproti nám, ovšem bez bubnu, neboť Greff neměl rád zvuk plechu.

Napohled tu byly všechny předpoklady pro důkladné studium: po celém dvoupokojovém bytě, i v krámě, za pultem a na pultě, ba dokonce i v poměrně suchém sklepě, všude se povalovaly knihy, dobrodružná četba, zpěvníky, Cherubinský poutník, vlastenecko mládežnické spisy Waltera Flexe, Wiechertův prostý život, Dafnis a Chloe, knihy o umělcích, kupy sportovních časopisů, rovněž obrázkové knihy s polonahými chlapci, kteří z nevysvětlitelných důvodů poskakovali s miči povětšinou mezi dunami na pobřeží, stavíce přitom na odív olejově se lesknoucí svaly.

Už tenkrát měl Greff hodně mrzutostí s obchodem. Kontroloři od cejchovního úřadu zkoumali jeho váhy a závaží a měli své výhrady. I slovo podvod při tom padlo. Greffovi nezbývalo než zaplatit pokutu a zakoupit nová závaží. Při všech těch starostech jediným radostným rozptýlením mu byly jeho knihy, skautské schůzky a víkendové výlety s jeho skautíky.

Sotva si vůbec všiml, že jsem vešel do krámu. Dál maloval své cenovky, já pak, chtěje využít příležitosti, vzal jsem tři čtyři bílé kartičky, k tomu červenou tužku a horlivě jsem se pokoušel napodobit Sütterlina podle vzoru již popsanych štítků, abych vzbudil Greffovu pozornost.

Jenže Oskar byl pro něho příliš malý, málo okatý a bledý. Nechal jsem tedy být tužku tužkou, vybral jsem si jeden z

těch tlustých škvárů, jehož nahotinky tak lahodily Greffovu oku, okázale jsem se probíral knihou, všelijak ji šikmo natáčel, aby i on viděl ty fotografie předklánějících a protahujících se chlapců, jež podle mého zdání ke Greffovi promlouvaly.

Když se zrovna zákazníci v krámě nedožadovali červené řepy, maloval se zelinář až příliš úzkostlivě se svými cenovkami, i musel jsem velice hlučně klapat deskami knih, rychle a šustivě obracet stránky, aby se konečně vynořil z cedulek a vzal mě čtení neznalého Oskara na vědomí.

Abych to řekl rovnou: Greff neměl pro mne pochopení. Jestliže byli v krámě skauti a odpoledne se kolem něho točili vždycky dva nebo tři jeho podvůdcové, nezaznamenal Oskara vůbec. Jestliže však byl Greff sám, stávalo se, že s nervózní přísností, celý rozmrzelý vyrušováním, vyskočil a uděloval rozkazy: „Nech tu knihu ležet, Oskare! Stejně nevíš, co s tím. Na to jseš moc hloupej a malej. Ještě ji roztrháš! Stála mě víc jak šest zlatejch. Na hraní tu máš dost brambor a zeli!“

Nato mi sebral ten škvár, začal si v něm listovat, aniž hnul brvou, a mě nechal mezi kapustami, brukvemi, mrkvemi, ředkvičkami a ředkvemi stát, osamět, neboť Oskar neměl při sobě svůj buben.

Byla tu sice ještě paní Greffová, a já se taky většinou, když mi u zelináře sklaplo, odsunul do manželské ložnice. Paní Lina Greffová ležela tou dobou už kolik neděl v posteli, snad s nějakou nemocí, páchla rozkládající se noční košili a brala do rukou všechno možné, jenom ne nějakou knihu, která by mi mohla sloužit k výuce.

S mírnou závistí mezi zuby sledoval potom Oskar na zádech stejně starých chlapců školní tašky, z nichž po stranách důležitě visely hubky a hadříky a břidlicové tabulky. Přesto si nemůže vzpomenout, že by mu kdy přišly myšlenky jako třeba: Takhle sis to, Oskare, sám nadrobil. Mohls to hraní na školu s klidem vydržet.

Nemusel sis to se Spollenhauerkou na věky rozházet, vždyť tě ti usmrkánci předhoni! Mají už velkou nebo malou abecedu

v malíčku, a ty ani nedovedeš správně držet v ruce Nejnovější zprávy.

Mírná závist, jak říkám, víc to nebylo. Vždyť přece stačilo jednou letmo přičichnout, a měl jsem školy definitivně po krk. Strčili jste někdy nos k těm špatně vypraným, polorozežraným hubkám a hadříkům u oprýskaných břidlicových tabulek v žlutých rámečcích, které v nejlevnější kůži školních tašek do sebe nasákly výpary všeho toho krasopisu, smrad malé a velké násobilky, pot skřípajících, zadrhávajících, ujíždějících, slinou navlhčovaných násadek?

Tu a tam, když školáci cestou domů odložili v mé blízkosti tašky, aby si zahráli fotbal nebo na zaháněnou, sehnul jsem se k těm houbám, co trouchnivěly na slunci, a představoval jsem si, že takhle kyselé výpary může skrývat jediné sám Satan ve svém podpaždí, jestli eventuálně existuje. Škola břidlicových tabulek nebyla tedy podle mého gusta. Přitom však Oskar nechce tvrdit, že by jeho gusto ztělesňovala Grétka Schefflerová, která nedlouho nato vzala do rukou jeho vzdělávání.

Všechn inventář Schefflerovic bytu pekařského v Kleinhammerově ulici mě urážel. Ty decičky, polštářky s vyšitými erby, hadrové panenky čumící ze všech koutů pohovek, plyšová zvířátka kam člověk šlápl, porcelán volající po slonovi, suvenýry z cest kam oko pohlédlo, háčkování, pletení, vyšívání, síťování, paličkování, pikotkování, entlování. Napadá mě jen jediný klad toho sladce rozkošného, líbezne útulného, k udušení titěrného, v zimě přetopeného, v létě květinami přiotráveného obydlí: Grétka Schefflerová neměla děti, tak ráda by byla měla dětičky, aby je mohla oplétat, tak ráda by, ach kdoví, mohla za to sama, mohl za to Scheffler, nějaké to dětičko obháčkovávala, perličkami obšívala, obroubila, křížkovým stehem olíbala.

Sem jsem tedy vstoupil, abych se seznámil s malou a velkou abecedou. Dával jsem si záležet, aby žádný porcelán, žádný suvenýr nepřišly ke škodě. Svůj sklotřístivý hlas jsem takřikajíc nechal doma, přimhouřil jsem oko, když se Grétce

zdálo, že už bylo dost bubnování, s koňsky zlatým úsměvem mi vzala bubínek z klína a uložila ho mezi medvídky.

Spřátelil jsem se s dvěma hadrovými panenkami, mačkal jsem ty panáky v náruči, jako zamilovaný jsem sklápěl víčka těch stále vyjeveně vyhlížejících dam, jen abych tím falešným sice, ale právě o to ryzejším přátelením s pannami obštrikoval Grétčino dvě hladce dvě obrace upletené srdce.

Můj plán nebyl špatný. Již při druhé návštěvě otevřela mi Grétka své srdce, to jest. Vypárala je, jako se párají punčochy či svetr, předvedla mi celé to dlouhé, na některých místech už uzlíkaté, prodřené vlákno: otevřela mi všechny skříně, truhly a krabičky, rozprostřela přede mnou všecku svou perličkami pošítou veteš, kupy dětských kabátků, slintáčků, kalhotek, které by stačily pro paterčata, mi ozkoušela, navlékla a zase svlékla.

Potom mi ukázala Schefflerovy střelecké medaile získané ve Spolku válečných veteránů, pak fotografie, které byly zčásti totožné s našimi fotografiemi, až konečně když mezitím ještě jednou probrala ty dětské krámy, hledajíc něco šikovného až konečně došlo na knihy, však si Oskar byl jist, že se za těmi dětskými krámy najdou knihy, však ji Oskar slyšel mluvit s mamkou o knihách, však věděl, že si ty dvě, ještě než se zasnoubily a posléze skoro zároveň stejně mladé provdaly, horlivě vyměňovaly knihy, vypůjčovaly knihy z půjčovny u Filmového paláce, aby napumpovány četbou propůjčovaly širší obzory a větší lesk koloniálnímu a pekařskému manželství.

Moc mi toho Grétka nabídnout nemohla. Od té doby, co pletla, přestala číst, a podobně jako mamka, která se nedostala ke čtení zase kvůli Janu Bronskému, rozdala nejspíš objemné svazky čtenářského klubu, jehož byly s mamkou dlouhou dobu členkami, lidem, kteří ještě četli, neboť nepletli, ani neměli žádného Jana Bronského.

I špatné knihy jsou knihy, a tedy něco posvátného. Co jsem našel, byla salátová všehochuť, pocházející nejspíš z valné části z knihovničky jejího bratra Thea, který našel

námořnickou smrt na kteréši severomořské mělčině. Sedm či osm svazků Kóhlerova Námořního kalendáře plného lodí, které se dávno už potopily, kniha hodností císařského námořnictva, Paul Bencke, mořský hrdina to vše sotva byla potrava, po níž kdy prahlo Grétčino srdce. Ericha Keysera Dějiny města Gdaňsku a onen boj o Řím, který s pomocí Totily a Teji, Belisara a Narsa podle všeho vedl muž jménem Felix Dahn, rovněž asi pozbyly pevné vazby v rukou bratra, jenž vyplul na moře. Grétčině vlastní knihovničce jsem přičetl jednu knihu, která zjišťovala, co kdo má dáti a dal, pak cosi od Goetha o spřízněnosti volbou, jakož i bohatě obrázky vybavený tlustopis Rasputin a ženy. Po delším váhání, výběr byl příliš malý, než abych byl se mohl rychle rozhodnout, sáhl jsem, nevěda po čem sahám, toliko jsa poslušen známého vnitřního hlásku, nejprve po Rasputinovi a pak po Goethovi.

Tento dvojhmát měl určit a ovlivnit můj život, alespoň ten život, který jsem si osoboval vést mimo svůj bubínek. Až do dnešního dne vzdělání chtivému Oskarovi přichází totiž právě vhod kus po kuse celá knihovna Léčebného a ošetrovacího ústavu kolísám mezi Goethem a Rasputinem, kašlaje na Schillera a jemu podobné, mezi divotvorem a vševědem, mezi temným uhrančivcem žen a světlým knížetem poezie, který se tak rád dával uhranout ženami. Jestliže jsem se čas od času cítil blíže Rasputinovi a míval strach z Goethovy nesnášenlivosti, pocházelo to z tichého podezření: kdybys byl, Oskare, bubnovával za Goethových časů, byl by v tobě Goethe rozpoznal toliko cosi nepřirozeného a proti spřízněného, byl by tě coby ztělesněnou Nepřirozenost zavrhl a svou Přirozenost kterou tys ostatně vždy obdivoval a usiloval, jakkoli nepřirozeně se naparovala svou přirozenou. Přirozenost by byl krmil přeslady cukrлаты a tebe, ubohý ťulpase, by byl rozdrtil ne-li vlastní pěstí, tedy jedním z tlustých svazků své Nauky o barvách.

Leč vraťme se k Rasputinovi. On to byl, kdo mi s pomocí Grétky Schefflerové vštípl malou a velkou abecedu, kdo mě

naučil pozorně zacházet s ženami a utěšil mě, kdykoli mi Goethe ublížil.

Nebylo nijak lehké učit se čtení a hrát přitom nevědoucího. Stálo mě to více námahy než léta předstírané dětské čurání do postele. Při onom čurání jsem totiž ráno co ráno musel předvádět defekt, bez něhož jsem se vlastně mohl obejít. Kdežto hrát nevědomého žádalo po mně, abych držel pod pokličkou své rapidní pokroky, tedy abych ustavičně bojoval s počínající intelektuální ješitností. Když mě dospělí měli za počuránka, krčil jsem jen v duchu rameny, že jsem jim však léta letoucí musel, ze sebe dělat ťulpase, to uráželo Oskara i jeho učitelku.

Sotva jsem zachránil knihy z dětského prádýlka, Grétka okamžitě a s radostným zajásáním pochopila své učitelské povolání. Podařilo se mi tu veskrze zapletenou bezdětnou ženu vylákat z vlny a učinit ji málem šťastnou. Byla by vlastně raději viděla, kdybych si za čítanku vybral, má dáti dal, avšak já trval na Rasputinovi a žádal jsem jediné Rasputina, když se druhou hodinu vytasila se správným slabikářem pro školáčky, a když mi znovu a znovu chodila s romány o hornících a s pohádkami o trpaslících a Palečkovi, konečně jsem promluvil. „Rapupin!“ křičel jsem, nebo taky: „Rašušin!“ Jindy zas Oskar začal úplně hloupě brebentit: „Rasu, Rasu!“, aby Grétka na jedné straně pochopila, která lektura je mu příjemná, na druhé straně ji zůstal utajen jeho probouzející se, písmena zobající génius.

Učil jsem se rychle, pravidelně, bez velké námahy. Za rok jsem se cítil jako doma v Petrohradě, v soukromých komnatách samovládce všech Rusů, v dětském pokojíku ustavičně churavějícího careviče, mezi spiklenci a popy a v neposlední řadě coby očitý svědek Rasputinových orgií. Všecko to mělo kolorit, jaký mi vyhovoval, točilo se to kolem jedné centrální postavy. Stejně hovořily i dobové rytiny roztroušené v knize, které zobrazovaly vousatého Rasputina, s očima jak uhle černýma uprostřed dam, oděných toliko do černých punčoch. Rasputinova smrt mi nešla z hlavy:

otráveným dortem ho otrávil, otráveným vínem, a když pak žádal ještě dort, pistolí ho zastřelili, a když ho olovo v hrudi naladilo do tance, spoutali ho a potopili do díry vysekané do zamrzlé Něvy. To všecko provedli mužní důstojníci. Ženy petrohradské metropole by nikdy byly nedaly svému tatičkovi Rasputinovi otrávené dorty, zato jinak všecko, co by po nich byl chtěl. Ženy v něj věřily, kdežto důstojníci ho nejdříve museli odstranit, aby zase mohli uvěřit v sebe.

Jaký tedy div, že jsem to nebyl já, kdo nacházel zalíbení v životě i smrti atletického divotvorce? Grétka krok za krokem opět našla cestu k četbě svých prvních manželských let, začala příležitostně roztávat za hlasitého čtení, zachvívala se, kdykoli padlo slovo orgie, zvláštním způsobem vydechovala to slovo orgie, kdykoli vyslovila orgie, byla ochotna k orgii, a přece si pod orgii nedovedla žádnou orgii představit.

Horší bylo, když se mnou do Kleinhammerovy ulice přišla mamka a pak v bytě nad pekárnou přihlížela mé výuce. Tu pak se to někdy zvrhlo v orgii, tu pak se četba stala samoučelem a přestala být výukou pro malého Oskara, tu pak při každé druhé větě zaznělo dvojhlásné chichtání, tu pak vysychaly rty a pukaly, tu pak to, kdykoli se Rasputinovi zachtělo, táhlo obě ženy k sobě blíž, tu pak zneklidněly na poduškách pohovky, tu pak tiskly stehna k sobě, tu pak počáteční pošetilé chichtání přešlo v nekonečné vzdychání, tu pak po dvanácti stránkách četby Rasputina se dostavilo něco, co nikdo snad ani nechtěl, sotva očekával, ale za bílého odpoledne docela uvítal, proti čemu by Rasputin jistě nic nenamítal, co naopak spíš bude na věky věků gratis rozdávat.

Konečně, když se obě ženy sdostatek navzdychaly ach bože bože a rozpačitě urovnávaly pocuchané účesy, vyjádřila mamka jistou pochybu: „Myslíš, že z toho Oskárek opravdu ničemu nerozumí?“

„Ale kdepak,“ upokojovala ji Grétka, „takovou si dávám práci, ale on ne a ne se něčemu naučit, a číst se asi nenaučí nikdy.“ Aby doložila mou неотřesitelnou nevědomost, dodala ještě: „Jen si představ, Anežko, vždyť on nám vytrhává z

našeho Rasputina celé stránky, pak je zmuchlá a jsou pryč. Kolikrát bych všeho už radši nechala. Ale když potom vidím, jak je nad tou knihou celý šťastný, nechám ho trhat a ničit. Už jsem povídala Lexovi, že bychom si měli dát k Vánocům nového Rasputina.“

Podářilo se mi tedy, jak jste už asi vyrozuměli postupem doby, během tří čtyř let tak dlouho, ba ještě déle mě vyučovala Grétka Schefflerová oddělit víc jak polovinu všech stránek z Rasputina, za předstírané rozpustilosti je opatrně zmuchlat, abych je pak později doma v svém bubenickém koutě vytáhl zpod svetru, uhladil a srovnal k tajemnému, ženami nerušenému počtení. Podobně jsem naložil s Goethem, jehož jsem se každou čtvrtou vyučovací hodinu dožadoval voláním „Góte“. Nechtěl jsem se spolehnout výhradně na Rasputina, neboť mi velice brzy bylo jasno, že v tomto světě proti každému Rasputinovi stojí nějaký Goethe, že Rasputin za sebou táhne Goetha, případně Goethe Rasputina, ba dokonce si jeden druhého vytváří, aby ho poté mohl zavrhnout.

Když pak Oskar usedl se svou nevázanou knihou někde na půdě anebo v kůlně starého pana Heilandta za rámy bicyklů a smíchal volné listy Spřízněných volbou s hromádkou Rasputina, jako se míchají karty, pročítal nově vzniklou knihu s rostoucím a zároveň rozveseleným údivem, viděl Ottilii, jak se zavěšena do Rasputina cudně prochází středomněmeckými zahradami, zatímco Goethe s výstředně aristokratickou Olgou se žene v saních zimním Petrohradem od jedné orgie k druhé.

Leč ještě jednou zpět do mé učebny v Kleinhammerově ulici. Grétka měla ze mne tu nejdívčejší radost, ač jsem napohled nedělal žádné pokroky. Rozkvétala vůčihledě v mé blízkosti, jakož i pod žehnajícím neviditelnou sice, ale přesto chlupatou rukou ruského divotvorce a dovedla strhnout i pokojové lipky a kaktusy. Škoda, že Scheffler v těch letech čas od času nevynořil ruce z mouky a nezaměnil žemle pekárny za jiné zemličky.

Grétka by se od něho byla ráda dala hníst, vochlovat, mašlovat i péct. Kdo ví, co by bylo vyšlo z pece? Nakonec přece jen možná nějaké to děťátko. Pro Grétku si bylo možno jen přát to pekařské potěšení. Takhle tu však po rozjařující četbě Rasputina seděla se žhnoucímá očima a s lehce rozčuchanými vlasy, přemílala svými zlatými a koňskými zuby, neměla však do čeho kousnout, šeptala ach bože bože a měla na mysli prastarý kvásek. Jelikož mamka, která měla přece svého Jana, nemohla Grétce nijak pomoci, nechybělo mnoho, aby chvilky po této části mé výuky skončily nešťastně nebýt toho, že Grétka měla tak veselou povahu.

Honem pak vždycky skočila do kuchyně, vrátila se s kávovým mlýnkem, chopila se ho jako milence, a zatímco se káva měnila v drť, zpívala s bolnou vášnivostí za mamčiny podpory „Oči černé“ a „Červený sarafán“, přenesla pak ty černé oči do kuchyně, postavila vodu, pak, zatímco se voda na plynovém plameni ohřívala, seběhla dolů do pekárny, přinesla odtud, často přes Schefflerovy námitky, čerstvé i trvanlivé pečivo, prostřela stoleček květovanými koflíky, konvičkami se smetanou, cukřenkami, dortovými vidličkami, roztrousila mezi to macešky, potom nalila kávu, přešla na melodii z „Careviče“, předkládala boží milosti, včelí úly, Stojí voják na břehu Volhy řeky a sekanými mandlemi špikovaný frankfurtský věnec, Máš-li tam andílky nahoře v nebi, jakož i beze se šlehačkou, sladké, přesladké, a za žvýkání přešlo se pak opět teď ovšem již s potřebným odstupem k Rasputinovi, a po krátké, dorty vyplněné chvilce bylo pak brzy možno horšit se nad těmi zlými, skrz naskrz zkaženými carskými časy.

Jedl jsem v těch letech rozhodně příliš mnoho dortů. Jak se lze přesvědčit na fotografiích, nestal se tím Oskar sice větším, zato však tlustším a neforemnějším. Často jsem si po těch přesladkých hodinách výuky v Kleinhammerově ulici nevěděl jiné rady, než zajít v Labesově ulici za pult, jakmile byl Matzerath z dohledu, a ponořit kousek suchého chleba na niti do norského soudku s naloženými herynky a vytáhnout

jej, až když byl takřka nechutně nasáklý slaným lákem. Nedovedete si představit, jak účinným dávidlem byl tenhle zákusek po té přemíře sladkostí. Nejednou vyvrhl Oskar na našem záchodě za víc jak jednu gdaňskou zlatku dortů ze Schefflerovy pekárny jen proto, aby nepřibral, tenkrát to byly pěkné peníze.

Ještě něčím jiným jsem musel platit Grétce za její vyučování. Ráda šila a pletla dětské věcičky, a tak ze mne udělala svou oblékací panenku. Blůzičky, čepečky, kalhotky, kabátky, s kapucí i bez kapuce, všech možných stříhů, všech barev, v různém materiálu jsem si musel nechávat zkoušet a líbit.

Nevím, jestli to byla mamka či Grétka, kdo mě o mých osmých narozeninách proměnil v malého careviče, který stál za zastřelení. Tehdy dostoupil rasputinský kult u obou žen vrcholu. Fotografie z onoho dne mě ukazuje vedle narozeninového dortu oploceného osmi neodkapávajícími svíčkami ve vyšívané rubašce, pod kozáckou papachou vyzývavě nasazenou k jednomu uchu, za zkríženými pásy s patronami, v podkasaných bílých kalhotách a nízkých holínkách.

Ještě štěstí, že můj bubínek směl na snímek spolu se mnou. Jaké štěstí navíc, že mi Grétka Schefflerová, nejspíš na mé naléhání, nastříhla, ušila a posléze ozkoušela kostým, který je natolik biedermeierovský i volbou spřízněný, že podnes ještě v mém albu evokuje ducha Goethova, svědčí o mých dvou duších a dovoluje mi tedy, abych s jediným bubínkem na břiše v Petrohradě i ve Výmaru sestupoval k matkám a zároveň s dámami holdoval orgiím.

DÁLKOVĚ ÚČINNÝ ZPĚV ZPÍVANÝ Z BARBAKANU

Slečna doktorka Hornstetterová, která skoro denně zajde ke mně do pokoje na jednu cigaretu, která by mne jako lékařka měla ošetřovat, leč pokaždé mnou ošetřena opouští méně nervózní můj pokoj, tato slečna, která je tak plachá, že jediný bližší styk pěstuje se svými cigaretami, mi pořád znovu tvrdí, že prý jsem v mládí trpěl nedostatkem kontaktů, příliš málo jsem si prý hrával s jinými dětmi.

Nuže, pokud jde o jiné děti, nemá tak docela nepravdu. Však jsem byl tolik zaměstnán vyučováním Grétky Schefflerové, do té míry na roztrhání mezi Goethem a Rasputinem, že mi při nejlepší vůli nezbýval čas na kolo kolo mlýnský a rozpočítávadla. Kdykoli jsem však podoben učenci opustil knihy, dokonce je proklet jako hromadné hroby písmen a zatoužil po kontaktu s prostým lidem a vždycky jsem narazil jen na haranty z našeho činžáku, mohl jsem být rád, když se mi po jakéms takéms přiblížení k těm kanibalům podařilo vrátit se živ a zdráv zase ke své lektuře.

Oskar mohl opustit byt svých rodičů buď krámem, tu vyšel do Labesovy ulice, anebo za sebou přirazil dveře od bytu, octl se na schodišti, nalevo měl buď možnost vyjit rovnou na ulici, nebo čtyři poschodí vzhůru do podkroví, kde na trubku troubíval muzikant Meyn, anebo pak jako poslední volba zbýval dvůr činžáku. Ulice, to byly kočičí hlavy. Na udusaném písku na dvorku se množili králíci a klepaly se tam koberce.

Podkroví kromě příležitostných duet s opilým panem Maynem nabízelo vyhlídku, pohled do dálky a onen pěkný, leč klamný pocit svobody, který hledají všichni, kdo rádi lezou na věže, a který z obyvatel mansard dělá fantasy.

Zatímco dvůr byl pro Oskara pln nebezpečí, skýtala mu půda pocit jistoty, dokud ho i odtud nevyhnal Axel Mischke a jeho tlupa. Dvorek měl šířku činžáku, do hloubky měl jen sedm kroků a térovou, nahoře ostnatým drátem opatřenou ohradou se dotýkal ostatních tří dvorů. Z půdy se dal ten

labyrint pěkně přehlédnout: domy Labesovy ulice, obou příčných ulic, Hertiny a Luisiny, a protilehlé Mariánské ulice svíraly prostorný čtverec sestávající ze samých dvorků, v němž byla i továrnička na bonbony proti kašli a několik zelinářství.

Tu a tam trčely z dvorků stromy a keře, ohlašující roční dobu. Jinak se dvory lišily sice co do velikosti, ale pokud jde o králíky a klepadla, byly najedno brdo a z jednoho vrhu. Zatímco králíci existovali den co den po celý rok, koberce se klepaly, podle domovního řádu, jenom v úterý a v pátek. Tyto dny se stvrzovala velikost tohoto komplexu dvorů. Z půdy to Oskar všecko viděl a slyšel: víc jak sto koberců, běhounů, předložek se potřelo kyselým zelím, kartáčkovalo, klepalo a nutilo konečně ukázat, utkaný vzorek. Sto hospodyň vynášelo z domů mrtvolu koberců, zvedalo přitom nahé buclaté paže, své vlasy a účesy chránilo pevně uvázanými šátky, hodilo koberce přes klepadla, chopilo se pletených plácaček a dutými ranami prolamovalo těsné sevření dvorků.

Oskar nenáviděl tu jednomyslnou hymnu na čistotu. Na svém bubnu bojoval proti tomu rámusu a přece si nahoře na půdě, která přece skýtala distanci, musel přiznat svou bezmoc vůči hospodyním. Stovka žen klepajících koberce dokáže útokem dobýt nebesa, dokáže otupit křídla mladým vlaštovkám a několika údery rozbořila Oskarův chrámek vybubnovaný do dubnového vzduchu.

Ve dnech, kdy se neklepaly koberce, cvičili na dřevěných tyčích klepadel haranti z našeho činžáku. Zřídka jsem vycházel na dvůr. Jedině kůlna starého pana Heilandta mi tam skýtala jakés takés bezpečí, protože stařík pouštěl mezi své haraburdí pouze mne a harantům nedovolil ani podívat se na zrezivělé šicí stroje, torza bicyklů, svěráky, kladkostroje a krabice od doutníků plné zohýbaných a znovu vyklepaných hřebíků. To bývala jeho práce: netahal-li zrovna hřebíky z prken od beden, vyklepával na kovadlině hřebíky včera vytahané. Krom toho, že nedal zajít žádnému hřebíku, byl i mužem, jenž pomáhal při stěhování, jenž před svátky zabíjel

králíky, jenž všude po dvoře, po schodech na půdě plival močku ze žvýkacího tabáku.

Jednou, když haranti vařili vedle jeho kůlny polívčičku, jakou děti vařivají, poprosil ho Nuchi Eyke, aby jim třikrát plivl do várky. Stařík to učinil hodně zhluboka, načež zmizel ve svém kvelbu a oddal se zas vyklepávání hřebíků, zatímco Axel Mischke obohatil polévku další přísadou, tlučenou cihlou. Oskar zvědavě přihlížel těmto kuchařským pokusům, stál však stranou. Axel Mischke a Hany Schlager zřídili z dek a hadrů cosi jako stan, aby jim žádný dospělý nekoukal do hrnce. Když se cihlová moučka dostala do varu, vyprázdnil Honzik Kollinů kapsy a přispěl do polévky dvěma živými žábami, které chytil v akciovém rybníku. Zuzka Katerová, jediná holka ve stanu, se zatvářila zklamaně a zatrpkle, když obě žáby zmizely v polévce jen tak bez jediného hlesu a bez jakéhokoli posledního pokusu o skok. První si rozeplnul kalhoty Nuchi Eyke a bez ohledů na Zuzku se do toho eintopu vyčural. Axel, Hany a Honzik Kollinů následovali. Když to chtěl těm desetiletým předvést i Syreček, jeho bimbásek nevydal ani kapku. Všichni teď upřeli na Zuzku oči a Mischke ji podal modře emailovaný hrnek s otlučeným okrajem. Oskar chtěl vlastně hned odejít. Ale počkal si ještě, až si Zuzka, která zřejmě nemívala vespod žádné kalhotky, dřepa, objala kolena rukama, předem si podstrčila hrnek, zacívěla do prázdna, načež pokrčila nos, když plechové zazvonění hrnku prozradilo, že i Zuzka přispěla troškou do polívčičky.

Tenkrát jsem utekl. Neměl jsem utíkat, měl jsem klidně odejít. Že jsem však utíkal, podívali se za mnou všichni, kdo ještě do té chvíle lovili v hrnci. Zaslechl jsem za zády Zuzku Katerovou, „ten jde žalovat, co by tak letěl!“, to mě páliło ještě nahoře, když jsem vyškobrtal čtyři patra a teprve na půdě zase popadl dech.

Sedm a půl mi tenkrát bylo. Zuzka měla snad devět. Syreček sotva osm. Axel, Nuchi, Honzik a Hany deset nebo jedenáct. V domě byla ještě Marie Truczinská. Byla o něco

starší než já, ale nikdy si nehrála na dvoře, nýbrž s panenkami v kuchyni matky Truczinské anebo se svou už odrostlou sestrou Gustou, která vypomáhala v evangelické mateřské školce.

Jaký div, že dodnes nemohu slyšet, když ženy močí do nočníku. Ve chvíli, kdy Oskar dotýká se bubínku ukonejšil své uši, kdy měl pocit, že unikl polévce dole kypící, objevili se tu bosí či ve šněrovacích botách všichni ti, co do polévky přispěli, a Nuchi nesl hrnek.

Utábořili se v kruhu kolem Oskara, jako ocásek dorazil Syreček. Jeden strkal do druhého, sykali na sebe: „Tak dělej!“, až Axel najednou popadl Oskara zezadu, kroucením rukou ho donutil k povolnosti a Zuzka s vlhkými, pravidelnými zuby a směřícím se jazykem mezi nimi byla pro, aby se to udělalo. Vzala Nuchimu lžici z ruky, do stříbrna vyleštla o stehna její plech, ponořila lžičku do hrnku, z něhož se kouřilo, pomaloučku, jako hospodyně, v něm míchala vychutnávajíc odpor, který ta kaše kladla, foukala na plnou lžici a konečně počala Oskara krmit, krmila mě, jakživ jsem už něco takového nejedl, ta chuť mi už zůstane.

Teprve když mě ta pakáž, přehnaně starostlivá o mé tělesné blaho, opustila, protože se Nuchimu zvedl žaludek do toho hrnku, odlezl jsem i já do jednoho kouta sušárny, kde tehdy viselo jen pár prostěradel, a vydávil jsem těch pár lžic červenavé várky, nenalézaje však zbytky žab.

Vylezl jsem si na bednu pod otevřeným vikýřem, hleděl jsem na vzdálené dvory, mezi zuby mi skřípaly pozůstatky z cihel, ucítil jsem nutkání k nějakému činu, zaměřil jsem se na vzdálená okna domů z Mariánské ulice, třpytící se sklo, rozkřičel jsem se, rozezpíval na dálku tím směrem, nemohl jsem sice pozorovat žádný úspěch, a přesto jsem byl tak přesvědčen o možnostech dálkového působení svého zpěvu, že se mi dvůr a dvory staly od té chvíle těsnými, že v hladu po dálce, vzdálenostech a dalekých výhledech jsem se od té chvíle chápal každé příležitosti, která mě buď samotného anebo v doprovodu mamky vyvedla z Labesovy ulice, z

předměstí a dala mi uniknout úkladům všech, kdo vařili polévky na našem těsném dvorku.

Každý čtvrtek se mamka vydávala za nákupy do města. Většinou mě vzala s sebou. Pokaždé mě brala, měl-li se u Sigismunda Markuse v pasáži u Zbrojnice na Uhelném trhu zakoupit nový bubínek. Tou dobou, asi tak mezi mým sedmým a desátým rokem, jsem dokázal odpravit jeden bubínek za rovných čtrnáct dnů. Mezi desátým až čtrnáctým rokem jsem k probití plechu nepotřeboval už ani týden. Později se mi dařilo na jedné straně v jediném bubenickém dni proměnit nový buben v šrot, na druhé straně, ve stavu vnitřní vyrovnanosti, bubnovat opatrně, a přece důrazně po tři až čtyři měsíce, aniž by můj plech až na trochu otlučeného laku doznal viditelné újmy.

Zde však hodlám vyprávět o oné době, kdy jsem opouštěl náš dvůr s klepadly, se starým Heilandtem vytloukajícím hřebíky, s haranty vynalézajícími polévky a směl spolu s maminkou každých čtrnáct dní vejít k Sigismundu Markusovi vyhledat si v sortimentu jeho dětských bubínků nový nástroj. Občas mě maminka vzala s sebou i tehdy, kdy můj bubínek byl ještě jakž takž v pořádku, a já vychutnával tato odpoledne na Starém Městě, malebném a vždycky trochu muzeálním, kde ustavičně hlučel ten či onen kostelní zvon.

Většinou probíhaly ty návštěvy s příjemnou jednotvárností. Pár nákupů u Leisera, Sternfelda či Machwitze, potom se zašlo k Markusovi, který si zvykl obdarovat mamku vybranými lichotkami. Není pochyb, že se ji dvořil, avšak pokud je mi známo, nikdy se nedal strhnout k větším holdům, než mlčenlivému líbání maminčiny ruky, již se vřele chápal nazýváje ji zlatou až na pokleknutí během oné návštěvy, o níž tu má být řeč.

Maminka, která po babičce Koljaiczekové zdělila urostlou, plnoštíhle statnou postavu, jakož i pomilováníhodnou marnivost spolu s dobrotivostí, dávala si líbit služby Sigismunda Markuse tím ochotněji, že ji tu a tam spíše obdarovával, než zásoboval směšně lacinými sortimenty

hedvábíčka, dámskými punčochami, získanými na partiovém trhu, leč nicméně bezvadnými. Vůbec již nemluvě o mých bubíncích, jež mi co čtrnáct dní za babku podával přes pult.

Během každé návštěvy poprosila maminka přesně o půl páté odpoledne Sigismunda, zda by mě, Oskara, směla ponechat jeho péči v krámě, jelikož musí ještě vyřídit důležité a spěšné pochůzky. S podivným úsměvem se Markus vždy uklonil a květnatou řečí slíbil mamce, že o mne, Oskara, bude pečovat jak o oko v hlavě, zatímco ona bude vykonávat své tak závažné pochůzky. Lehký, nikoli však zraňující posměch, dodávající jeho větám nápadného zabarvení, vyvolával u maminky tu a tam ruměnec a tušení, že Markus ví co a jak.

Avšak i já věděl, jak se to má s pochůzkami, jež mamka nazývala důležitými a za nimiž se vydávala až příliš horlivě. Směl jsem ji přece po jistou dobu doprovázet do jednoho laciného penzionu v Truhlářské ulici, kde pokaždé na rovnou třičtvrtěhodinku zmizela na schodišti, zatímco já musel dole vyčkat spolu s majitelkou penzionu, která většinou usrkávala mátu, při limonádě, která mi byla mlčky naservírována a chutnala pokaždé stejně odporně, než se mamka takřka nezměněna vrátila, pozdravila hostinskou, jež ani nezvedla oči od své melty půl na půl, vzala mě za ruku a zapomněla, že teplota její ruky ji zrazuje. V žhavém sevření rukou jsme pak vyhledali kavárnu Weitzke ve Wollweberově ulici. Maminka si dala moka, Oskarovi citrónovou zmrzlinu a čekala, až promptně a jakoby náhodou zajde dovnitř Jan Bronski, který si k nám přisedl, a rovněž dal si přinést moka na konejšivě chladnou mramorovou desku.

Mluvili přede mnou docela nenuceně a jejich řeči potvrzovaly, co jsem už dávno věděl: mamka a strýček Jan se spolu scházeli skoro každý čtvrtek v pokojíku penzionu v Truhlářské ulici, pronajatém na Janovy útraty, a tam to spolu tři čtvrtě hodiny dělali. Patrně to byl Jan, kdo projevil přání, abych přestal chodit s sebou do Truhlářské ulice a do kavárny Weitzke. Dovedl být velice stydlivý, stydlivější než mamka, která neviděla nic na tom, jsem-li svědkem

doznívající milostné hodinky, o jejíž oprávněnosti, jak se zdálo, nikdy, ani později, nepochybovala.

I zůstával jsem na Janovo přání takřka každý čtvrtek od půl páté až skoro do šesti u Sigismunda Markuse, směl jsem si prohlížet i používat sortiment jeho bubínků, směl jsem dokonce, kde jinde by se to bylo Oskarovi poštěstilo rozezvučet hned několik bubínků najednou a dívat se Markusovi do smutného psího obličejce. I když jsem nevěděl, odkud se jeho myšlenky berou, tušil jsem, kam putují, že pobývají v Truhlářské ulici, škrabou na číslované dveře pokojů nebo se krčí jak ubohý Lazar pod mramorovým stolkem kavárny Weitzke čekající nač? Na drobty?

Mamka a Jan Bronski nenechávali ani drobeček. Sami všecko snědli, Měli veliký apetit, který nemá konce, který se sám sobě zakusuje do ocasu. Byli tak zaměstnáni, že by jim Markusovy myšlenky pod stolkem připadaly nanejvýš jako dotěrné něžnosti průvanu.

Jednoho takového odpoledne muselo to být někdy v září, protože mamka opouštěla Markusův krám v rezavě hnědém podzimním kostýmu, kdy jsem věděl, že Markus je ponořen, zahrabán a snad i ztracen kdesi za pultem, hnalo mě to. S právě nově získaným bubínkem ven do pasáže u Zbrojnice, do toho chladně tmavého tunelu, po jehož stranách byly řady nejvybranějších obchodů, zlatnictví, lahůdkářství a knihkupectví, jeden výklad vedle druhého. Mne to však nepoutalo k těmto jistě cenově přiměřeným, pro mne však nedostupným výkladům, spíše jsem byl puzen ven z toho tunelu na Uhelný trh. Stoupl jsem si rovnou do uprášeného světla před fasádu Zbrojnice, jejíž do bazaltově zbarvená šed', byla prošpikována různě velikými dělovými koulemi z nejrůznějších časů obléhání, aby ty železné hrby každému kolemjdoucímu připomínaly dějiny města. Mně ty koule neříkaly nic, zvlášť když jsem věděl, že tam nezůstávají trčet jen tak samy od sebe, že je v tomto městě zedník, jejíž Úřad pro pozemní stavitelství spolu s Úřadem pro památkovou péči zaměstnával a platil za to, aby do fasád nejrůznějších kostelů,

radnic, jakož i do čelní a zadní zdi Zbrojnice zazdíval munici zašlých staletí.

Měl jsem namířeno do Městského divadla, jež odděleno od Zbrojnice toliko úzkou, šerou uličkou ukazovalo napravo svůj sloupový portál. Jelikož jsem, jak se dalo čekat, našel divadlo v tuto dobu zavřené, večerní pokladna otvírala teprve v sedm, vydal jsem se s nerozhodným bubnováním nalevo, pomýšleje již na návrat, až se Oskar octl mezi Barbakanem a bránou u Dlouhé ulice. Dál skrze bránu do Dlouhé a pak vlevo do Velké Wouweberovy jsem si netroufal, neboť tam seděla teď mamka s Janem Bronským, a jestli tam ještě neseděli, byli právě tak hotovi v Truhlářské anebo možná už na cestě k osvěžujícímu moka na mramorovém stolečku.

Nevím, jak jsem se dostal přes jízdní dráhu na Uhelnem trhu, kde se tramvaje ustavičně buď chystaly protlačit se skrz bránu anebo se z ní soukaly se zvoněním a skřípěním v zatačce k Uhelnému trhu, Dřevěnému trhu směrem k Hlavnímu nádraží. Snad mě někdo z dospělých, možná strážník, vzal za ruku a starostlivě vyvedl z nebezpečstev dopravního ruchu.

Stanul jsem před k nebi strmícími cihlami Barbakanu a vlastně jen náhodou, že stoupající nudy, jsem vklínil paličky mezi zeď a železem pobitá vrata věže. Když jsem vyslal pohled vzhůru po červených cihlách, bylo těžko nechat ho běžet po fasádě, neboť z výklenků a věžních oken ustavičně vyráželi holubi, aby na kratičkou, holubům vyměřenou chvíli spočinuli na chrlicích a arkýřích a odpadající pak znovu od zdi strhávali s sebou můj pohled.

Zlobilo mě to holubí počínání. Bylo mi k tomu škoda mého pohledu, vzal jsem ho zpátky a už proto, abych se zbavil rozmrzelosti doopravdy jsem zapáchil oběma paličkami: dveře povolily a Oskar, ještě dřív než se otevřely dokořán, už byl ve věži, na točitých schodech, stoupal, pravou nohou vždycky napřed, levou za ní, dosáhl prvních zamřížovaných hladomoren, vinul se dál, nechal za sebou mučírny s pečlivě ošetřovanými a poučně popsányými instrumenty, během

dalšího výstupu teď vykračoval levou nohou napřed, pravou táhl za ní nahlédl hustě zamřížovaným oknem, odhadl výšku, uvědomil si sílu zdi, vyplašil holuby, jež pak potkal o jeden zákрут schodů výš, znovu stoupal pravou napřed, levou za ní, a když pak Oskar po dalším vystřídání nohou stanul nahoře, chtělo se mu ještě dál stoupat, třebaže jak pravá, tak levá noha ztěžkly. Avšak schody se předčasně vzdaly. Pochopil nesmyslnost a bezmoc té věžní stavby.

Nevím, jak vysoká byla a je ta šatlavní věž, přechkala totiž válku. Taky se mi nechce říkat Brunovi o nějakou příručku o východoněmecké cihlové gotice. Odhaduju, že mohla mít až po špičku dobrých pětáctýřicet metrů.

Musel jsem se zastavit vinou těch příliš rychle unavených točitých schodů na galerii, která se vinula kolem věžní kopule. Sedl jsem si, prostrčil nohy mezi sloupky balustrády, nahnul jsem se, a přidržuje se pravou paží jednoho sloupku, vyhlížel jsem dolů na Uhelný trh, zatímco levice se ujišťovala o přítomnosti bubínku, který absolvoval celý výstup spolu semnou.

Nechci vás nudit popisováním mnoha věžatého, zvony znějícího, ctihodného, údajně stále ještě středověkem prodchnutého panoramatu známého z tisíců pěkných rytin, s ptačí perspektivou města Gdaňsku.

Rovněž se nechci zabývat holuby, ať se jak chce, často říká, že o holubech se dá dobře psát. Mně holub neříká zhola nic, to už spíš racek. Výraz holubice míru platí leda jako paradox. To bych spíš svěřil poselství míru jestřábovi nebo i supovi než holubovi, nejhašteřivějšímu nájemníku nebes Zkrátka a dobře: na mé věži byli holubi. Ale holubi jsou konečně na každé slušné věži, která s pomocí příslušných památkářů na sebe jen trochu dbá.

Já zaměřil pohled na něco docela jiného: na budovu Městského divadla, jež jsem vycházeje z pasáže u Zbrojnice našel zavřené. Ta bedna se svou kopulí jevila zatracenou podobnost s nesmyslně zvětšeným klasickým mlýnkem na kávu, i když jí nahoře na kopuli scházela ta veliká klika,

potřebná k tomu, aby se v onom večer co večer nabitém chrámu múz a vzdělanosti nějaké to pěťákové drama se všemi mimy, kulisami, nápovědou, rekvizitami a oponou pěkně rozemlelo na strašlivý šrot. Štvala mě tahle stavba, tím spíš, že zapadající odpolední slunce nepřestávalo nanášet stále víc červeně na sloupkovitá okna jejího foyeru.

V onu chvíli nějakých třicet metrů nad Uhelným trhem, nad tramvajemi a úředníky slavicími konec úřední doby, vysoko nad sladce vonným partiovým krámem pana Markuse, nad chladnými mramorovými stolky kavárny Weitzke, převyšuje dva šálky moka, mamku i Jana Bronského, nechávaje pod sebou i náš činžák, dvůr, dvory, zohýbané i narovnané hřebíky, děti ze sousedství i s jejich cihlovou polívkou, v tuto chvíli jsem se já, který jsem dotud křičival jen z nutkavých příčin, stal křiklounem bez příčiny a nutkání.

Jestliže až do výstupu na Barbakan jsem vysílával své pronikavé výkřiky do skleněných struktur, do nitra žárovek, do odstálé láhve s pivem jediné tehdy, když mi chtěli brát bubínek, rozkřičel jsem se z věže dolů, aniž byl bubínek ve hře.

Nikdo nechtěl brát Oskarovi bubínek, přesto křičel. Ne že by mu byl zaneřádl plech nějaký holub, aby z něho vyrazil křik. V blízkosti byla sice na měděných plátech měděnka, ale žádné sklo, Oskar křičel navzdory tomu. Holubi měli červenavě lesklé oči, leč necivělo na něho žádné skleněné oko, přesto se rozkřičel. Kam křičel, jaká vzdálenost ho lákala? Mělo snad to, co tenkrát na půdě po požití cihlové polívky zkusil jen tak bez plánu nazdařbůh přes dvory, být tady demonstrováno s jistým zacílením? Jaké sklo měl Oskar na mysli? S jakým sklem a nic než sklo nepřicházelo v úvahu, hodlal Oskar experimentovat?

Bylo to Městské divadlo, ten dramatický kafemlejnek, jež svými okny s podvečerním sluncem vylákalo mě nově, na naší půdě poprvé vyzkoušené, abych tak řekl skoro manýristické tóny. Po několika málo minutách rozmanitě nabitého křiku, který však nic nesvedl, podařilo se mi vyloudit takřka

nezvučný tón, a s radostí i zrádcovskou pýchou mohl Oskar sám sobě hlásit: dvě prostřední tabulky levého okna od foyeru byly donuceny vzdát se podvečerního slunce, četly se jako dva černé, po rychlém zasklení volající čtverce.

Bylo nutno stvrdit ten úspěch. Producíroval jsem se zrovna jako moderní umělec malíř, který demonstruje svůj konečně nalezený, léta hledaný styl a daruje užaslému světu celou sérii stejně velkolepých, stejně smělých, stejně hodnotných, nejednou i co do formátu stejných prstocviků své manýry. Během čtvrt hodinky se mi podařilo odsklít všechna foyerová okna a část dveří.

Před divadlem se shromáždil, jak se shora zdálo, rozčilený dav. Vždycky se najdou čumilové. Na mne ti obdivovatelé mého umění neudělali žádný zvláštní dojem. Nanejvýš přiměli Oskara k ještě přísnější, ještě formalističtější práci. Právě jsem se chystal ještě smělejším experimentem obnažit nitro všech věcí, totiž skrze otevřený foyer, skrze klíčovou díрку jedněch dveří od lóže vyslat do ještě temného hlediště jeden speciální výkřik, který by zasáhl pýchu všech abonentů, procovský lustr se vši jeho broušenou, zrcadlicí, světlo lámající parádou když tu jsem v davu před divadlem zahlédl rezatě hnědou látku: mamka se vydala na zpáteční cestu z kavárny Weitzke, požila již moka, opustila Jana Bronského.

Budiž však přiznáno, že Oskar přesto vyslal jeden výkřik do obrovského lustru. Neuspěl však patrně, neboť noviny nazítří psaly jen o záhadně puklých tabulkách foyerových oken a dveří. Polovědecké i vědecké úvahy ve fejetonistické části denního tisku ještě týdný ve spoustě sloupečcích, šířily ty nejfantastičtější nesmysly. Nejnovější zprávy vykládaly o kosmických paprscích. Lidé z hvězdárny, tedy vysoce kvalifikovaní duševní pracovníci, hovořili o slunečních skvrnách.

Seběhl jsem tehdy, jak nejrychleji to mé krátké nohy dovoľovaly, dolů po točitých schodech Barbakanu a skoro bez dechu jsem dostihl dav před divadelním portálem. Maminčin rezatý podzimní komplet tu již nesvítíl, musela být v krámě u

Markuse, vyprávěla snad o škodách, jež mohl způsobit leda můj hlas. A Markus, který můj takzvaný opožděný vývoj jakož i můj diamantový hlas bral jako ten nej přirozenější ukaz, bude nejspíš kmitat špičkou jazyka, pomyslí si Oskar, a mnout si žlutavé ruce.

Ve dveřích do krámu se mi naskytl obraz, který mi dal okamžitě zapomenout na úspěchy mého dálkově tříštivého zpěvu. Sigismund Markus klečel před mou mamkou a všechna hadrová zvířátka v jeho krámě, medvědi, opice, psi, dokonce i mrkáci panenky, jakož i hasičská auta, houpací koně a všichni tahací panáci střežící jeho krám jako by chtěli spolu s ním padnout na kolena. On však skrýval ve svých rukou obě ruce mamčiny, ukazoval nahnědlé skvrny se světlými chloupky na hřbetech svých rukou a plakal. I mamka hleděla vážně, s výrazem přiměřeně účastným. „Ne, Markusi,“ pravila, „prosím ne tady v krámě.“ Jenže Markus ne a ne přestat, jeho řeč měla pro mne nezapomenutelnou, zapřísahavou a zároveň přepjatou kadenci: „Nedělejte to už s Bronským, dyť von je u pošty a ta je polská a z toho nepojde nic dobrého, povídám vám, protože von je u Poláků. Nesázejte na Poláky, vsaďte, dyž už chcete sázet, na Němce, ty pudou nahoru, dyž ne dnes, tak zejtra, dyť už jsou dneska dost nahoře a jdou dál, a paní Agnes pořád ještě sází na Bronského.“

„Dybyste aspoň vsadila na Matzeratha, kerýho máte, dyž už. Anebo dyby se vám líbilo vsadit na Markuse a jít s Markusem, dyž je nedávno pokřtěnej. Pojdme do Londýna, paní Agnes, kde mám své lidi a papírů dost, dybyste jenom chtěla jít, jenomže vy nechcete s Markusem, poněvadž jím pohrdáte, no tak jen si jím pohrdejte. Ale von vás ze srdce prosí, jenom abyste nesázela na toho mešuge Bronského, co zůstává u Polský pošty, dyž už s Polákama brzy bude šlus, jen co přídou k lízu Němci!“ Zrovna když se mamka, zmatená tolika možnostmi a nemožnostmi, málem už rozslzela, spatřil mě Markus ve dveřích a pouštěje jednu její ruku ukázal na mne pěti výmluvnými prsty: „No frťšén, toho s sebou taky

vezmem do Londýna. Jako princátko se bude mít, jako princátko!“

Tu mě už spatřila i mamka a trochu se pousmála. Snad si vzpomněla na ta odsklená foyerová okna u Městského divadla anebo ji tak rozveselila vyhlídka na londýnskou metropol. K mému překvapení potřásla přesto hlavou a pravila jen tak jako mimochodem, jako by odmítala tanec: „Děkuji vám, Markusi, ale to nepůjde, vážně ne kvůli Bronskému.“ Markus se okamžitě zvedl, jako by strýčkovo jméno pochopil jako narážku, vysekl úklonu a pronesl: „Odpusťte Markusovi, však si hned myslel, že kvůli němu z toho nic nebude.“

Když jsme opouštěli krám v pasáži u Zbrojnice, zamkl Markus zvenčí, ačkoli ještě nebyla zavírací doba, a šel nás doprovodit na stanici pětky.

Před fasádou Městského divadla ještě pořád postávali chodci a pár strážníků. Neměl jsem však strach a sotva jsem si už vzpomínal na své úspěchy se sklem. Markus se ke mně naklonil a spíš pro sebe než nám zašeptal: „Co von všechno umí, ten Oskárek. Na buben dovede tlouct a před divadlem udělá skandál.“ Mamčino znepokojení tváří v tvář střepům ukonejšil několika pohyby rukou, a když přijela tramvaj a my nastupovali do vlečňáku, ještě jednou mamku tiše zapřísahal, obávaje se možných naslouchačů: „No tak tedy račte zůstat u Matzeratha, kerýho máte, a nesázejte už na Poláky.“

Když tak Oskar dnes leže či sedě ve své kovové posteli, ale v každé poloze bubnuje, vyhledává pasáž u Zbrojnice, čmáranice na vězeňských zdech šatlavy, samotnou šatlavu a její naolejované mučící instrumenty, ta tři foyerová okna Městského divadla za sloupy a znovu pasáž u Zbrojnice a krám Sigismunda Markuse, aby mohl vylíčit všechny jednotlivosti jistého zářijového dne, musí při tom zároveň taky hledat zemi Poláků. Čím že ji hledá? Svými paličkami ji hledá. Hledá zem Poláků i svou duši? Všemi orgány ji hledá, ale duše není žádný orgán.

I hledám polskou zemi, která je ztracená, která ještě není ztracená. Jiní říkají: brzy ztracená, už ztracená, znovu

ztracená. Tady u nás hledají polskou zemi poslední dobou pomocí kreditů, leik, kompasu, radarů, kouzelných proutků a delegací, pomocí humanismu, opozičních vůdců a od molů prožraných krojů landsmannschaftů. Zatímco tady u nás se polská země hledá duší napůl Chopin v srdci, napůl revanš, zatímco tu zavrhuji první až čtvrté dělení Polska a už plánuji dělení páté, zatímco létají s Air France do Varšavy a s lítostí tam kladou věneček na místo, kde kdysi stávalo ghetto, zatímco odtud od nás se bude polská země hledat raketami, hledám já Polsko na svém bubínku a bubnuju: Ztraceno Polsko, ještě ne docela ztraceno, zas už ztraceno, brzy ztraceno, zrovna ztraceno, ztratit Polsko, ztratit všechno, ještě Polsko neztraceno.

TRIBUNA

Rozezpívávaje foyerová okna našeho Městského divadla, hledal jsem a poprvé našel kontakt s jevištním uměním. Mamka přes značné zaneprázdnění ze strany hračkaře Markuse musela onoho odpoledne nějak upozorovat můj bezprostřední vztah k divadlu, neboť během následujících Vánoc zakoupila čtyři lístky do divadla, pro sebe, pro Štěpána a Margu Bronskou, jakož i pro Oskara, a poslední adventní neděli vzala nás tři na vánoční pohádku. Seděli jsme v prvním pořadí po straně, v první řadě. Procovský lustr zavěšený nad parketem dělal, co mohl. I byl jsem rád, že jsem ho z Barbakanu nerozezpíval.

Bylo tehdy už až příliš moc dětí. Víc dětí než matek sedělo na balkonech a galeriích, kdežto v přízemí, kde seděli mohovití a v plození obezřetnější, byl poměr dětí a matek asi tak v rovnováze. Že ty děti nevydrží posedět v klidu! Marga Bronská, která seděla mezi mnou a poměrně poslušným Štěpánem, klouzala pořád dolů ze sklápěcího polstrování, pak zase chtěla nahoru, hned nato ji víc bavilo cvičit na balkónovém zábradlí, pak se skoro skřípla ve sklápěcím mechanismu, ve srovnání s ostatními řvouny kolem nás křičela však ještě dost snesitelně a krátce, protože maminka jí zacpávala bláznivou dětskou pusou bonbony. Předčasně unavena klouzáním po polštářích a cucajíc usnula Štěpánova sestřička krátce po začátku představení a po každém aktu musela být buzena k tleskání, jemuž ovšem nezůstala nic dlužná.

Dávala se pohádka o Palečkovi, což mě od první scény upoutalo a pochopitelně osobně oslovovalo. Počínali si šikovně, vůbec Palečka neukázali, nechali zaznívat jen jeho hlas a dospělé osoby poskakovaly za tím neviditelným, ale náramně aktivním titulním hrdinou. Tu seděl koní v uchu, tu se nechal od otce za veliké peníze prodat dvěma pobudům, tu se zase vydal na střechu klobouku jednoho z pobudů, a pronesl řeč, později zalezl do myši díry, pak do hlemýžďího

domečku, se zloději táhl za jeden provaz, dostal se do sena a se senem krávé do břicha. Ale krávu porazili, protože mluvila Palečkovým hlasem. Jenže kravský žaludek putoval se zajatým chlapíkem na hnůj a tam ho zhltl vlk. Vlka však Paleček chytrými slovy zavedl do otcova domu a tam do spižírny, kde spustil kravál, zrovna když se vlk chystal loupit. Konec byl takový jako v pohádkách vždycky: tatínek zabil zlého vlka, maminka rozstříhla žroutovi břicho a žaludek, Paleček vyskočil ven, to znamená, bylo ho slyšet, jak volá: „Ach tatínku, já byl v myši díře, krávé v břiše a vlkovi v panděru: teď zůstanu u vás.“

Mě ten konec dojal, a když jsem mrkl nahoru po mamce, zpozoroval jsem, že schovává nos do kapesníku, protože stejně jako já proměnila dění na jevišti v nejvlastnější zážitek.

Maminka se ráda nechávala dojímat, příští týdný, zvlášť po dobu Vánoc, mě pořád k sobě tiskla, líbala a říkala Oskarovi chvílemi žertem, chvílemi bolně: Palečku. Anebo: můj malý Palečku. Anebo: ty má chudinko Palečku.

Teprve až v létě roku třiatřicet jsem se měl opět setkat s divadlem. Nedorozuměním z mé strany se věc sice pokazila, přesto však na mne učinila trvalý dojem. Zvučí to ve mně a kypí podnes, neboť dějištěm byla Lesní opera v Sopotech, kde pod širým nočním nebem se léto co léto Wagnerova hudba snoubila s přírodou.

Vlastně jen maminka měla zálibu v operách. Na Matzeratha byla už opereta moc. Jan se řídil podle mamky, horoval pro árie, třebaže přes své muzikální vzezření byl ke krásným tónům naprosto hluchý. Zato se však znal s bratry Formellovými, bývali spolužáky na střední škole v Kartúzách, bydleli v Sopotech, měli pod sebou osvětlení korza při pobřeží, fontány před Lázeňským domem a kasinem a působili též jako osvětlovači při slavnostních představeních v Lesní opeře.

Cesta do Sopot vedla přes Olivu. Dopoledne v zámeckém parku. Zlaté rybičky, labutě, mamka s Janem Bronským v pověstné Šepotavě jeskyni. Pak nanovo zlaté rybičky a labutě, pracující ruku v ruce s místním fotografem. Po dobu

fotografování mě Matzerath nechal na koníčku na svých ramenou. Opřel jsem si mu bubínek o lebku, což vždycky, i později, když už byl snímek nalepen v albu, vyvolávalo všeobecný smích. Rozloučení se zlatými rybičkami, labutěmi a Šepotavou jeskyní. Nebyla neděle jen v parku, také před mřížovými vraty a v tramvaji do Gletkowa a v lázeňském domě Gletkowo, kde jsme obědvali, zatímco Balt ustavičně, jako by nic jiného neměl na práci, zval ke koupání, všude byla neděle. Když nás pobřežní promenáda vedla do Sopot, vyšla nám neděle v ústřety a Matzerath musel zaplatit lázeňskou taxu.

Koupali jsme se na Jižní plovárně, která údajně byla volnější než Severní plovárna. Pánové se převlékli v pánském oddělení, mne maminka zavedla do kabiny dámského oddělení, žádala po mně, abych se ukazoval na rodinné plovárně nahý, sama pak přelila své bujně, ze břehů tehdy již vystupující tvary do slámově žlutého koupacího úboru. Abych nepředstoupil před tisíciokou rodinnou plovárnu tak docela obnažený, přidržoval jsem si před pohlavím bubínek a pak jsem hned ulehl na břicho do mořského písku, také jsem nevstoupil do zvoucích baltské vody, chtěl jsem své ohanbí ukrýt v písku a pěstovat pštroší politiku. Matzerath, ale i Jan Bronski vypadali se svými začínajícími bříšky tak směšně a takřka k politování žalostně, že jsem byl rád, když jsme pozdě odpoledne vyhledali zase kabiny, kde každý nakrémoval svou sežehnutou kůži a pomazán niveou vklouzl opět do nedělního civilu.

Káva a dorty u Mořské hvězdy. Mamka chtěla ještě třetí kousek pětipatrového dortu. Matzerath byl proti, Jan pro i proti, mamka si objednala, kus dala Matzerathovi, nakrmila Jana, uspokojila oba své muže, ještě než si ten přesladký klín lžičku za lžičkou zatloukla do žaludku.

Ach, svatý máslový kréme, cukrem posypané, slunečné a mírně oblačné nedělní odpoledne! Polská šlechta seděla za modrými brýlemi a povzbudivými limonádami, jichž se ani netkla. Dámy hrály fialovými nehty a vysílaly k nám po

mořském větru vůni naftalinu ze svých kožišinových pláštěnek, vypůjčených na sezónu. Matzerathovi to připadalo jako opičárna. Maminka by si byla taky ráda, třeba jen najedno odpoledne, vypůjčila takovou pláštěnku. Jan tvrdil, že znuděnost polské šlechty dospěla momentálně do takového stupně, že přes rostoucí dluhy už vůbec nemluví francouzsky, ale ze samého snobismu nejobyčejnější polštinou.

Nebylo možno ustavičně sedět u Mořské hvězdy a civět polské šlechtě na modré brýle a fialové nehty. Má dorty přeplněná maminka, si žádala pohybu. Pojal nás lázeňský park, já se musel projet na oslíku a znovu postát fotografovi. Zlaté rybičky, labutě co si příroda všechno nevymyslí a znovu zlaté rybičky a labutě dodávající hodnoty sladké vodě.

Mezi nafrizírovanými tisy, jež však nešepotaly, jak se vždycky tvrdívá, jsme potkali bratry Formelly, osvětlovači kasina osvětlovači Lesní opery, bratří Formellové. Mladší Formella musel vždycky nejdřív vysypat všechny vtipy, které se mu jako osvětlovači donesly k uchu. Starší Formella znal ty vtipy, a přesto se z bratrské lásky na správných místech nakažlivě smál, ukazuje o jeden zlatý zub víc než jeho mladší bratr, který měl jen tři.

Zašlo se ke Springerovi na jednu jalovcovou. Mamka byla spíš pro kurfiřta. Pak, stále ještě hýře vtipy, pozval nás štědrý Formella mladší na večeri k Papouškovi. Tam jsme natrefili Tuschela, a Tuschelovi patřilo půl Sopot, k tomu kus Lesní opery a pět biografů. Byl též šéfem bratří Formellů a těšilo ho, jako i nás těšilo, že nás poznává, že ho poznáváme. Tuschel si neúnavně otáčel prstenem na prstě, který však nemohl být žádným zázračným prstenem na přání, neboť se zhola, ale vůbec nic nedělo, až na to, že Tuschel začal vyprávět vtipy, a to přesně ony Formellovy vtipy, jenom trochu nudněji, protože neměl k dispozici tolik zlatých zubů. Nicméně se smál celý stůl, jelikož ty vtipy vykládal Tuschel.

Jen já jsem zachovával vážnost a strnulým výrazem v obličeji jsem se pokoušel zabíjet pointy. Ach, jakou pohodu šířily ty salvy smíchu, jež nebyly sice opravdové, ale podobaly

se v tom vypouklým tabulkám v oknech našeho jídelního kouta. Tuschel neskrbil vděkem, vyprávěl nové a nové vtipy, dal přinést goldwasser, stápeje se v tom gdaňském likéru a v smichu a celý šťastný zatočil najednou prstenem jinak a tu se opravdu něco stalo. Tuschel nás pozval všechny do Lesní opery, kousek té Lesní opery mu přece patří, on sám bohužel nemůže, domluvené schůzky a tak podobně, my ale necht' vezmeme zavděk jeho místy, je tu lóže, polstrovaná, děťátko by si mohlo zdřímnout, kdyby přišla únava, a napsal stříbrnou verzatilkou tuschlovská slova na tuschlovskou vizitku, to že nám otevře všechny dveře, povídal a tak se taky stalo.

Jen několika slovy, co se dělo dál: vlahý letní večer, Lesní opera nabitá a všechno samá cizina. Ještě než to začalo, dorazili komáři. Ale teprve když poslední komár, který vždycky přijde s malým nůbl zpožděním, ohlásil s krvežíznivým bzukotem svůj příchod, začalo to doopravdy.

Dávali Bludného Holanďana. Jakási loď se spíše pytlácky než pirátsky vyšinula z onoho lesa, podle něhož se Lesní opera jmenuje. Námořníci pěli do korun stromů. Já usnul v Tuschelově polštářích, a když jsem procítl, námořníci ještě či zase už zpívali: U kormidla pozor dej... avšak Oskar nanovo usnul, usínaje se zaradoval, že mamka se již vžila do Holanďana, vznášela se jako na vlnách a hrud' se jí wagnerovsky dmula.

Nepozorovala, že Matzerath i její Jan ve skrytu dlaní řezali pilou různě tlusté stromy, že i já se co chvíli vysmekávám Wagnerovi z rukou, až potom Oskar najednou definitivně procítl, neboť uprostřed lesa stanula zcela osamělá křičící žena. Měla žluté vlasy a křičela, protože jeden z osvětlovačů, nejspíš Formella mladší, ji oslepoval a obtěžoval reflektorem. „Ne!“ křičela, „běda mi!“

„Kdo mi tak ubližuje?“ Jenže Formella, který jí tak ubližoval, nezhasí světlo a křik té osamělé ženy, již maminka později titulovala sólistka, přecházel tu a tam v stříbřitě vzkypělé kvílení, jež sice předčasně dalo uvadat listí

sopotského lesa, ale Formellův světlomet nezasáhlo a nezlikvidovalo. Její hlas, třeba nadaný, selhal.

Oskar musel zaskočit, vyhledat ten nevychovaný světelný zdroj a usmrtit jej jediným dalekonosným výkřikem, překonávajícím ještě tichou pronikavost komárů.

Že nastalo krátké spojení, přeskakující jiskry a lesní požár, jež bylo sice možno uhasit, nicméně paniku způsobil značnou, to jsem již nezamýšlel, vždyť jsem v té tlačenici ztratil nejen mamku a oba nešetrně vyburcované pány, i můj bubínek vzal ve zmatku za své.

Toto mé třetí setkání s divadlem přivedlo maminku, která po onom večeru v Lesní opeře zabydlela Wagnera ve snadné úpravě v našem klavíru na myšlenku seznámit mě na jaře roku čtyřiatřicátého s ovzduším cirkusu. Oskar tu nechce vykládat o stříbrných dámách na hrazdě, o tygrech cirkusu Busch, o obratných tuleních.

Nikdo se nezřítíl z cirkusové kopule. Žádnému krotiteli nebylo nic ukousnuto. Rovněž tuleni prováděli jen to, co se naučili: žonglovali s míči a dostávali za odměnu živé sledě. Vděčím cirkusu za veselá dětská představení a za ono pro mne tak důležité seznámení s Bebrou, hudebním klaunem, který hrál na láhve „Jimmy the Tiger“ a vedl skupinu liliputánů.

Potkali jsme se v menažérii. Maminka a oba její pánové se dávali urážet před opičí klecí. Hedvika Bronská, která výjimečně byla s námi, ukazovala svým dětem poníky. Poté, co na mne zazíval jeden z lvů, spustil jsem se lehkomyšlně se sovou. Pokoušel jsem se hypnotizovat toho ptáka, zatím však on hypnotizoval mě: a Oskar, celý zaražený, s červenýma ušima, zasažen v samém středu své bytosti, se ztratil mezi modrobílé maringotky, protože tam až na pár uvázaných zakrsklých koz nebyla žádná zvířata.

Procházel kolem mne ve šlích a pantoflích a nesl v ruce vědro. Jen letmo se zkřížily pohledy. Přesto jsme se okamžitě poznali. Postavil vědro na zem, sklonil svou velikou hlavu ke

straně, přikročil ke mně a já odhadl, že je asi tak o devět centimetrů větší než já.

„Hleďme, hleďme!“ skřehotalo to ke mně závistivě z výšky. „Dnes se již tříletým nechce růst.“ Jelikož jsem neodpovídal, začal znovu: „Bebra jest mé jméno, pocházím v přímé linii z prince Eugena, jehož otec byl Ludvík Čtrnáctý, a ne nějaký Savoyarde, jak se tvrdívá.“ Jelikož jsem pořád ještě mlčel, rozeběhl se ještě jednou: „Přerušil jsem růst o svých desátých narozeninách. Trošku pozdě, ale přece jen.“ Ježto mluvil tak otevřeně, představil jsem se též, nevyhal jsem si však žádný rodokmen, ale nazval jsem se prostě Oskar. „Povězte, milý Oskare, Vám může být už takových patnáct, ne-li šestnáct roků. Není možná, co pravíte, teprve devět a půl?“ „Teď bylo na mně, abych hádal, tipoval jsem obezřetně příliš nízko.“ Vy dovedete lichotit, mladý příteli. Pětatřicet, to bývalo. V srpnu oslavím triapadesátiny, mohl bych vám být dědečkem!“ Oskar mu řekl několik milých slov o jeho akrobatických výkonech v roli klauna, nazval ho vysoce muzikálním a jat ctizádostí předvedl jeden ze svých kousků.

Tři žárovky cirkusového osvětlení vzaly za své a pan Bebra zvolal bravo bravissimo a chtěl Oskara okamžitě angažovat. Někdy zalituji, že jsem odmítl. Vymluvil jsem se a řekl jsem: „Víte, pane Bebro, počítám se raději k divákům, dávám svému nepatrnému umění vzkvétat v skrytu, stranou všeho potlesku, jsem však poslední, kdo by vašim produkcím odepřel aplaus.“ Pan Bebra zvedl svůj pokroucený ukazováček a napomenul mě: „Nejmilejší Oskare, věrte zkušenému kolegovi. Našinec nemůže sedět mezi diváky. Našinec musí na jeviště, do arény. Našinec musí předehrávat a určovat dění, jinak budou s našincem zacházet tamti. A tamti by s námi až příliš rádi zle zatočili!“ Vlézaje mi takřka do ucha zašeptal a udělal přitom prastaré oči: „Oni přijdou! Obsadí slavnostní místa!“

Uspořádají pochodňové průvody! Postaví tribuny, zapíraje lidmi a z těch tribun budou hlásat naši zkázu. Dávejte pozor, mladý příteli, co se na těch tribunách bude dít! Snažte se

vždycky sedět na tribuně a nikdy nestát před tribunou!“ Poté se pan Bebra chopil svého kbelíku, poněvadž volali mé jméno. „Hledají vás, drahý příteli. Uvidíme se zase. Jsme příliš malí, než abychom se mohli jeden druhému ztratit. Krom toho říkává Bebra vždycky: tak malí lidé jako my najdou místo i na té nejpřecpanější tribuně. A ne-li na tribuně, tedy pod tribunou, ale nikdy před tribunou. To říká Bebra, který pochází v přímé linii z prince Eugena.“ Maminka, která volajíc Oskara vyšla zpoza jedné z maringotek, zahlédla ještě, jak mě pan Bebra políbil na čelo, poté zvedl vědro a vesluje rameny, zakormidloval k jednomu z vozů.

„Jen si představte,“ rozčilovala se maminka později před Matzerathem a Bronskými, „u liliputánů byl. A jeden ten skřet ho líbal na čelo. Doufám, že to nemá nic znamenat!“ Bebrovo políbení na čelo mělo pro mne ještě mnoho znamenat. Politické události nejbližších let mu daly za pravdu: začal čas pochodňových průvodů a pochodů před tribunami.

Tak jako já jsem byl poslušen rad páně Bebrových, vzala si maminka k srdci část napomenutí, jež jí udělil Sigismund Markus v pasáži u Zbrojnice a jež jí opakoval stále znovu za čtvrtetních návštěv. I když neodešla, s Markusem do Londýna nebyl bych měl proti tomuto přestěhování valných námitek, přece jen zůstala u Matzeratha a s Janem Bronským se vidala s mírou a příležitostně, to znamená v Truhlářské ulici na Janovo konto a při rodinném skatu, který Janovi přicházel čím dál drahší, neboť ustavičně prohrával.

Matzerath, na něhož mamka vsadila, na němž podle Markusovy rady nechala ležet svůj vklad, aniž ho zdvojnásobila, vstoupil v roce čtyřiatřicátém do strany, poměrně brzy tedy poznal síly pořádku, a přesto to dotáhl jen na velitele buňky. U příležitosti tohoto povýšení, které jako každá mimořádnost se stalo důvodem k rodinnému skatu, dodal Matzerath svým varovným slovům, jimiž občas obdaroval Jana Bronského stran jeho úřední činnosti u Polské pošty, jakési větší přísnosti, ale i starostlivosti.

Jinak se toho moc nezměnilo. Nad pianem se z hřebíku sundal obraz pochmurného Beethovena, dar Greffových, a na týž hřebík se na odiv vystavil podobně chmurně vyhlížející Hitler. Matzerath, který si neliboval ve vážné hudbě, hodlal onoho takřka úplně hluchého hudebníka nadobro vypudit. Leč mamka, která velice milovala pomalé věty Beethovenových sonát, dvě či tři dokonce nacvičila na našem klavíru ještě pomaleji, než je udáno, a čas od času je nechávala kanout z našeho piana, trvala na tom, aby Beethoven přišel ne-li nad chaiselongue, tedy aspoň nad bufet. Tak došlo k nejchmurnější ze všech konfrontací: Hitler a génius viseli proti sobě, hleděli na sebe, prohledali jeden druhého, a přece se nemohli jeden z druhého těšit.

Postupem času dal Matzerath dohromady uniformu. Jestli si dobře vzpomínám, začal s partajní čepicí, již pak rád nosíval i za slunečného počasí s řemínkem zdrhnutým pod bradou. Nějakou dobu nosil k té čepici bílé košile s černou vázankou nebo větrovku s páskou na rukávě. Když si zakoupil první hnědou košili, chtěl si týden nato opatřit i lejnovitě hnědé rajtky a holínky. Mamka byla proti tomu, a tak trvalo zase týdny, než byl Matzerath konečně v plné parádě. Tehdy bývala několikrát za týden příležitost obléci tuto uniformu, avšak Matzerath se spokojil s účastí na nedělních manifestacích na Májové louce vedle Sportovní haly.

Tu však byl i za nejhoršího počasí neoblomný, odmítal též brát k uniformě deštník a my často slýchali slovní obrat, který se brzy stal ustáleným rčením. „Služba je služba,“ říkával Matzerath, „a šňába je šňába!“, načež poté, co připravil oběd, opustil každého nedělního rána mamku a mě postavil do trapné situace, neboť Jan Bronski, který ovšem měl smysl pro novou nedělní politickou situaci, navštěvoval na svůj civilně jednoznačný způsob opuštěnou mamku, zatímco Matzerath stál v řadě a tvaru.

Co mi zbývalo, než se ztratit. Neměl jsem zájem ty dva na chaiselongue ani rušit, ani pozorovat. I vyrazil jsem za stálého

bubnování směrem k Májové louce, jakmile můj uniformovaný otec byl z dohledu a schylovalo se k příchodu onoho civilisty, jehož jsem už tenkrát nazýval svým domnělým otcem.

Řekněte: musela to být zrovna Májová louka? Věřte mi prosím, že o nedělích bylo v přístavu mrtvo, že procházet se po lesích se mi nechtělo, že vnitřek kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova mi tenkrát ještě nic neříkal. Byli tu sice ještě skauti pana Greffa, avšak tu se přiznávám, že před onou zadrhlou erotikou jsem dával přednost povyku na Májové louce, i když mě teď třeba nazvete kolaborantem.

Řečnil tu buď Greiser nebo župní náčelník propagandy Lobsack. Greiser mi ničím zvlášť nepadl do oka. Byl příliš umírněný a později ho nahradil jeden ostřejší chlapík z Bavor jménem Forster, který se stal gauleiterem.

Ovšem Lobsack by býval teprve ten pravý člověk místo Forstera. Ba nebýt toho, že Lobsack měl hrb, bylo by pro toho chlapa z Fürthu těžko možné, aby jen vkročil na dláždění přístavního města. Správně odhadujíc Lobsackovy kvality, spatřujíc v jeho hrbu příznak vysoké inteligence, učinila ho strana župním náčelníkem propagandy. Ten člověk rozuměl svému řemeslu. Zatímco Forster se špatnou bavorskou výslovností vykřikoval pořád jen „heiminsreich“, šel Lobsack víc do detailů, mluvil všemi odrūdami gdaňského platte, vykládal typické naše vtipy o Bollermannovi a Wullsutzkém, dovedl promluvit z duše přístavním dělníkům z Szichova, lidu z Orunie, měšťanům z Emauz, Schidlitzu, Bürgerwiesenu a Pruscze. Měl-li co dělat se skalními komunisty či s chabým pokřikováním těch několika málo socanů, bylo zrovna požitkem naslouchat tomu mužíkovi, jehož hrb byl obzvláště zdůrazněn a vyzdvižen hnědou barvou uniformy.

Lobsack měl vtip, všečen svůj vtip měl ze svého hrbu, také se často svého hrbu dovolával, protože něco takového se lidem vždycky líbí. Spíš prý přijde o svůj hrb, tvrdil Lobsack, než že vyhraje komuna. Dalo se předvídat, že hrb neztratí, že se s tím hrbem nehne, takže hrb měl vždycky pravdu a s ním

i strana z čehož lze vyvodit, že hrb je přímo ideální základnou ideologie.

Když řečnili Greiser, Lobsack nebo později Forster, řečnili z tribuny. Šlo o onu tribunu, kterou mi velebil malý pan Bebra. Proto jsem toho tribunního řečníka Lobsacka, hrbatého a jak se mi jevil na tribuně nadaného, dlouhou dobu pokládal za Bebrova vyslance, který v hnědém převlečení bojoval na tribuně za Bebrovu, a tedy vlastně i mou věc.

Co je to tribuna? Ať je zřízena pro kohokoli či před kýmkoli vždycky musí být symetrická. A tak i tribuna na naší Májové louce vedle Sportovní haly byla výrazně symetricky uspořádanou tribunou. Odshora dolů: šest praporů s hákovými kříži, jeden vedle druhého.

Pak vlajky, praporky a standarty. Pak řada černých eses s řemeny pod bradou. Pak dvě řady esá, kteří během zpěvu a řečnění drželi ruce za sponami opasků. Pak několik sedících řad uniformovaných straníků, za řečnickým pultem rovněž straníci, náčelnice ženské organizace s mateřskými tvářemi, zástupci senátu v civilu, hosté z Říše a policejní prezident nebo jeho náměstek.

Sokl tribuny tvořila Hitlerova mládež, či přesněji řečeno okrskový fanfárový oddíl Omladiny a okrskový hudební oddíl Hitlerovy mládeže. Při některých manifestacích směl vlevo i vpravo opět symetricky uspořádaný smíšený sbor buď skandovat hesla anebo opěvovat onen tak oblíbený východní vítr, který se, podle slov písně, lépe než kterýkoli jiný hodí k rozvíjení vlajkoviny.

Bebra, jenž mě políbil na čelo, řekl také: „Oskare, nestav se nikdy před tribunu. Našinec patří na tribunu!“ Většinou se mi podařilo najít místočko někde mezi vůdkyněmi Svazu žen. Tyto dámy mě bohužel během manifestace z propagandistických důvodů nepřestávaly hladit. Mezi kotle, fanfáry a bubny na úpatí tribuny jsem se vzhledem k svému bubinku nemohl vmísit, on totiž odmítal ten žoldněřský kravál. Ani pokus s župním velitelem propagandy Lobsackém

se nezdařil. Krutě jsem se zklamal v tom člověku. Ani nebyl, jak jsem doufal, Bebrovým vyslancem, ani neměl přes svůj mnohoslibný hrb nejmenší pochopení pro mou skutečnou velikost.

Když jsem jedné tribunové neděle k němu těsně před řečnickým pultem přikročil a nabízejí stranický pozdrav upřel jsem na něho nejdříve čirý pohled, poté s přivřeným okem zašeptal: „Bebra je náš vůdce!“, nesvitlo Lobsackovi ani v nejmenším, nýbrž pohladil mě zrovna tak jako Nacionálněsocialistický svaz žen a posléze musel přece, držet řeč dal Oskara vykázat z tribuny, načež ho vzaly mezi sebe dvě vůdkyně Svazu německých dívek a po celou manifestaci se mě vyptávaly na „tatku a mamku“. Není tedy divu, že mě strana začala naplňovat zklamáním už v létě roku čtyřiatřicet, aniž by tu ovšem byl vliv Róhmova puče.

Čím déle jsem si, stoje před tribunou, prohlížel tribunu, tím podezřelejší mi byla ona symetrie, již jen nepatrně mírnil Lobsackův hrb. Je samozřejmé, že má kritika se především týkala bubeníků a trubačů fanfár, a v srpnu roku pětatřicátého jsem se jedné parné tribunové neděle utkal s hudebními a fanfárovými příslušníky u paty tribuny.

Matzerath opustil byt už v devět. Ještě jsem mu pomohl vyleštit hnědé kožené kamaše, aby mohl včas vyrazit. Už ráno bylo nesnesitelné vedro a on si propotil tmavé voskové skvrny pod rukávy své partajní košile, ještě než vyšel z domu. Rázem půl desáté se dostavil Jan Bronski ve vzdušném světlém letním obleku, s prolamovanými, jemně šedými polobotkami a slaměným kloboukem. Trochu si se mnou hrál, při hře však nemohl spustit oči z mamky, která si večer předtím umyla vlasy. Hodně brzy jsem upozoroval, že má přítomnost ruší rozhovor těch dvou, ona se chovala toporně a jeho pohybům jako by něco překáželo. Lehké letní kalhoty ho zjevně škrtily, i vypadl jsem ven a krácel ve stopách Matzerathových, aniž bych v něm snad viděl svůj vzor. Opatrně jsem se vyhnul ulicím, jež byly plné uniform mířících k Májové louce, a poprvé jsem se přiblížil k manifestačnímu poli od tenisových

kurtů vedle sportovní haly. Dík této oklice naskytl se mi pohled na tribunu zezadu.

Viděli jste už někdy nějakou tribunu zezadu? Všichni lidé by měli být to je jen takový návrh seznámeni s tím, jak vypadá tribuna zezadu, dříve, než se shromáždí před tribunami. Kdo si někdy prohlédl nějakou tribunu zezadu, doopravdy prohlédl, ten bude od toho momentu poznamenán a tím obrněn proti jakémukoli druhu čarování, jež se v té či oné podobě celebruje na tribunách. Něco podobného by se dalo říct o zadní stěně kostelních oltářů, ale o tom později.

Ovšem Oskar, který vždycky měl sklon k důkladnosti, se nespokojil pohledem na nahé, ve své ošklivosti skutečné lešení, vzpomněl si na slova svého magistra Bebry, přiblížil se k drsnému rubu soklu určenému pouze pro anfas, protáhl se mezi podpěrami i se svým bubínkem, bez něhož nikdy nevycházel, uhodil se o jednu z přečnávajících latí, roztrhl si koleno o hřebík šeredně trčící ze dřeva, uslyšel nad sebou hlučné šoupání holínek straníků, pak střevíce Svazu žen, až dospěl posléze tam, kde bylo nejtěsněji a vzhledem k měsíci srpnu nejprůměřeněji: při vnitřní straně tribunového soklu našel za deskou překližky dost místa a ochrany, aby mohl s veškerým klidem vychutnávat akustické půvaby politické manifestace, aniž by byl rozptylován prapory a urážen pohledem na uniformy.

Usadil jsem se pod řečnický pult. Nalevo i napravo ode mne stáli široce rozkročení a, jak jsem věděl, s očima přimhouřenýma, sluncem oslepenýma, nejmladší bubeníci Omladiny a ti starší z hitlerjugend. A potom dav. Cítil jsem jej skrze škvíry v tribunovém bednění.

Stáli tu a dotýkali se navzájem lokty a nedělními šaty, dorazili pěšky nebo tramvají, zčásti navštívili ranní mši a nebyli tu uspokojeni, přišli, aby něco dopřáli své milé zavěšené pod paží, chtěli být u toho, když se dělají dějiny, i kdyby na to mělo padnout jedno dopoledne.

Ne, řekl si Oskar, nesmí se stát, aby tu cestu byli podnikli nadarmo. A přiložil oko k díře po suku, zaznamenal neklid ve

směru od Hindenburgovy aleje. Přicházejí! Nad ním se rozezvučely rozkazy, vůdce hudebního oddílu zamával tamborskou holí, nadechli se k svým fanfárám, nasadili nátrubky a už dují do svých sidolově naleštěných plechů tou nejhorší lancknechtskou manýrou, až to Oskara zabořilo: „Ubohý esámane Brande,“ řekl si, „ubohý Hitlerův mládežníku Quexi, nadarmo jste padli.“

Jako na dotvrzení této posmrtné vzpomínky, věnované obětem hnutí. I do troubení vpadly masivní údery na telecí potahy bubnů. Ulička vedoucí skrze dav k tribuně dávala už zdálky tušit blížící se uniformy, a tu Oskar zvolal: „Teď tedy, můj národe, dávej pozor!“ Bubínek již ležel připraven. Božsky uvolněné ruce rozehrály paličky a něžná zápěstí rozezněla plech umělecky vytríbeným, jásavým valčíkovým rytmem, jemuž jsem v myšlenkách ve Vídni a na Dunaji propůjčoval stále naléhavější hlasitosti, až nahoře nade mnou první a pak druhý lancknechtský buben našel zalíbení v mém valčíku a rovněž ploché bubínky starších kluků více či méně šikovně přejaly mou předeheru. Byli tu ovšem i neoblomní, bez kouska sluchu, kteří nadále pokračovali ve svém bumbum a bumbumbum, kdežto já měl přece na mysli třičtvrtě takt, tolik oblíbený mezi lidem. Již již si Oskar zoufal, když tu i fanfárníkům svitlo světýlko, a píšťaly ach Dunaji! Se rozpištěly tak do modra. Jenom vůdcové od fanfár a od hudby neuvěřili ve valčíkového krále a vykřikovali své protivné rozkazy, jenže já je sesadil, teď to byla moje hudba. A lid mi byl za to vděčen. Výbuchy smíchu se ozvaly před tribunou, tu někteří již vpadli zpěvem, ach Dunaj, a přes celé prostranství, tak modře až k Hindenburgově aleji, tak modře až k Steffensovu parku, tak modře se skokem vznášel můj rytmus, zesílený ještě naplno zapjatým mikrofonom. A když jsem vykoukl dírou po suku ven, nezapomínaje ovšem přitom pilně dále bubnovat, zjistil jsem, že se lidu zalíbilo v mém valčíku, že se rozjařeně pohupoval, už ho měl v nohou: devět párů už se dalo do tance a ještě jeden pár, král valčík je zkopulíroval.

Jenom Lobsackovi, jenž spolu s krajslajtry a šturmbanfýrery, s Forsterem, Greiserem a Rauschningem, s celým hnědým štábním ocasem vprostřed davu kypěl vzteky, před nímž se užuž zavírala ulička k tribuně, jen jemu kupodivu můj valčíkový takt neseděl. Ten byl zvyklý dát se nést k tribuně jediné přímočarým maršem. Tyhle lehkovážné zvuky ho teď připravily o víru v lid. Dírou po suku jsem sledoval jeho muka. Zrovna to táhlo tou dírou. I když mi málem hrozil zánět spojivek, přece mi ho bylo líto, a já přešel v charleston, „Jimmy the Tiger“, nasadil jsem onen rytmus, který klaun Bebra v cirkuse vytloukal do prázdných lahví od minerálky, jenže hoši před tribunou nezabrali na charleston. Zkrátka to byla jiná generace.

Ti neměli samo sebou ani ponětí o charlestonu a „Jimmy the Tiger“ byl pro ně španělská vesnice. Ti tloukli, ach dobrý příteli Bebro! Ne charleston, ale spíš jako do vrat, a troubili sodomu a gomoru. A píšťalám to bylo prašť jako uhoď. A vůdce od fanfár nadával a prskal. Ale přesto ti hoši od fanfár a od hudby bubnovali, pískali, troubili, až se hory zelenaly, až Jimmy slintal blahem teď uprostřed tygřího srpna, až těm tisícům soukmenovců natlačených před tribunou konečně došlo: vždyť to je Jimmy the Tiger, který vyzývá národ k charlestonu!

A kdo na Májové louce ještě netancoval, ten sáhl po posledních dámách, jež byly k máni, než bude příliš pozdě. Jenom Lobsack musel tancovat se svým hrbem, poněvadž v jeho blízkosti všecko, co mělo sukně, bylo už obsazeno, a dámy ze Svazu žen, které by mu byly mohly vypomoci, trsaly daleko od Lobsacka na tvrdých lavicích tribuny. On však, a to mu poradil jeho hrb, tancoval přesto, snažil se dělat dobrácký obličej k Jimmyho zlé muzice a zachránit, co se zachránit dalo.

Jenže ono se už nedalo zachránit nic. Lid tancoval pryč z Májové louky, až byla sice zle zdupaná, ale přece jen zelená a prázdná. Lid a „Jimmy the Tiger“ se ztráceli v rozlehlé zeleni sousedního Steffensova parku.

Tu se nabízela džungle, již Jimmy sliboval, tygři se plížili na sametových tlapkách, náhražka pralesa pro lid, který se před chvílí ještě tlačil na louce. Zákony šly do háje i smysl pro pořádek. Ten však kdo dal víc na kulturu, mohl se vydat na širokou promenádu Hindenburgovy aleje, která poprvé Tayla osázena stromy během osmnáctého století. Během Napoleonského obležení osmnáct set sedm vykácena a osmnáct set deset Napoleonovi na počest znovu osázena, tu na historické půdě Hindenburgovy aleje mohli vychutnávat tedy tanečníci mou hudbu, neboť mikrofon nade mnou nebyl vypnut, neboť mě bylo slyšet až k Olivské bráně, neboť já nepolevil, dokud se mně a těm zdatným hochům na tribuně nepodařilo s pomocí Jimmyno odvázaného tygra vyklidit Májovou louku až na ty sedmikrásky. I když jsem já sám už dopřál svému bubínku dávno zasloužený odpočinek, nechtělo se tamburům přestat. Trvalo to chvíli, než můj hudební vliv přestal působit.

Zbývá ještě říci, že Oskar nemohl opustit nitro tribuny ihned, neboť skupiny esá i eses ještě déle jak hodinu dusaly holínkami po prknech, protrhávaly pravoúhlé díry do hnědých a černých potahů, vypadalo to, jako by něco hledaly v samém nitru tribuny: nějakého socana pokud možno anebo nějaký diverzní oddíl komuny. Aniž bychom se chtěli pouštět do výčtu Oskarových fint a úhybných manévřů, konstatujeme stručně: nenašli Oskara, neboť byli na Oskara krátkí.

Konečně nastal klid v dřevěném labyrintu, který měl velikost asi oné velryby, v níž seděl Jonáš napuštěný rybím tukem. Ne, ne, Oskar nebyl žádný prorok, pocítil hlad! Nebylo tu žádného Hospodina, který by pravil: „Vstaň, jdi do Ninive města toho velikého a volej proti němu!“ Rovněž mi nemusel Hospodin přistrojit břecťan, jež by pak na Hospodinův příkaz zahubil červ. Nehořekoval jsem ani pro biblický břecťan, ani pro Ninive, byť se jmenovalo Gdaňsk. Bubínek, jenž nebyl biblický, jsem strčil pod svetr, sám se sebou jsem měl co dělat, aniž jsem se uhodil či škrábl o hřebík, dostal jsem se

ven z vnitřností tribuny vhodné pro manifestace všeho druhu, která jen náhodou měla proporce velryby polykající proroky.

Kdopak by si všiml malého tříletého chlapce, jenž hvízdaje si coural se při okraji Májové louky k Sportovní hale? Za tenisovými kurty seshakovali mí chlapci ze soklu tribuny, držíce před sebou lancknechtské bubny, ploché bubínky, píšťaly a fanfárky. Trestné cvičení, konstatoval jsem a jen nepatrně jsem politoval ty, co skákali podle pískání okrskového vůdce. Stranou svého štábu chodil sem a tam Lobsack se svým osamělým hrbem. Na obrátkách své cílevědomé dráhy udělal vždycky čelem vzad na podpatku, takže se mu podařilo vymýtit na těch místech veškerou travu i se sedmikráskami.

Když Oskar dorazil domů, stál již oběd na stole: byl falešný zajíc s bramborami, červené zelí a jako dezert čokoládový pudink s vanilkovým krémem. Matzerath nepromluvil ani slovo. Oskarova mamka byla během jídla myšlenkami kdovíkde. Zato odpoledne vypukl kravál kvůli žárlivosti a Polské poště. K večeru osvěžující bouřka s průtrží mračen a nádhernou bubnovou palbou krupobití poskytla delší podívanou. Oskarův vyčerpaný plech směl odpočívat a naslouchat.

VÝKLADNÍ SKŘÍŇ

Delší dobu, přesněji řečeno až do listopadu osmatřicet, jsem vysedávaje se svým bubínkem pod tribunami, pozoruje větší či menší úspěchy rozbíjel manifestace, rozkoktával řečníky, přeladřoval marše, ale i chorály ve valčíky a foxtroty.

Dnes, coby soukromý pacient Léčebného a zaopatřovacího ústavu, v době, kdy to vše se už stalo historií, kdy se to stále ještě sice kuje, horlivě, ale už jen za studena, mám již ten potřebný odstup ke svému bubnování pod tribunami. Nebylo by nic falešnějšího, než spatřovat ve mně pro těch šest či sedm vybuchlých manifestací, pro ty tři nebo čtyři vykolejené pochody či pochodové nástupy snad nějakého odbojového pracovníka. Tohle slovo se dostalo do módy. Mluví se o duchu odboje, o odbojových kruzích. Prý se dal odboj dokonce zniternit, to se pak nazývá vnitřní emigrace. Vůbec už nemluvě o těch na slovo vzatých poctivcích, kterým za války kvůli nedbalému zatemnění napařil luftschutz pokutu a oni si dnes dávají jméno odbojoví pracovníci, mužové odboje.

Podívejme se ještě jednou pod Oskarovy tribuny. Předbubnoval jim Oskar něco? Vzal Oskar, poslušen rad svého učitele Bebry, dění do svých rukou a roztančil lid před tribunami? Zmátl koncept říznému a všemi mastmi mazanému Lobsackovi? Podařilo se mu jednoho nedělního eintoplového dne v srpnu roku pětatřicátého poprvé a později ještě několikrát rozpustit hnědé manifestace pomocí červenobílého sice, přesto však nikoli polského bubínku?

Ano, to vše jsem učinil, budete muset přiznat. Jsem tedy, já, chovanec Léčebného a zaopatřovacího ústavu, proto odbojový pracovník? Musím na tuto otázku odpovědět záporně a prosím i vás, kteří nejste chovanci Léčebného a zaopatřovacího ústavu, abyste ve mně neviděli než poněkud podivínského člověka, který z privátních a k tomu ještě estetických důvodů, krom toho pamětliv ponaučení svého učitele Bebry, odmítl barvu i stříh uniformem, rytmus i

hlučnost běžné tribunové hudby, a proto vybubnovával na pouhé dětské hračky svůj vlastní protest.

Tehda ještě bylo možné na ty lidi na tribunách a před tribunami zapůsobit ubohým bubínkem, a já musím přiznat, že jsem svůj jevištní trik podobně jako dalekonosné rozezpívávání skla dovedl až k perfektnosti. Nebubnoval jsem jenom proti hnědým uniformám. Uvelebil jsem se pod tribunou i rudým a červeným skautům i špenátovým košilím, Svědkům Jehovovým i Kyfiháuserskému spolku, vegetariánům i Mladopolákům z Hnutí za čerstvý vzduch. Ať si zpívali, troubili, modlili se, ať hlásali, co chtěli: můj bubínek to věděl líp.

Mým dílem bylo tedy rozvracet. A co jsem nerozbil bubnem, to jsem zabil svým hlasem. Tak jsem vedle svých denních akcí proti tribunové symetrii zahájil i noční činnost: během zimy roku šestatřicet sedmatřicet zahrál jsem si na pokouše. První lekce v pokoušení bližních se mi dostalo od babičky Koljaiczekové, která si za té tuhé zimy otevřela na langfuhrském trhu stánek, to jest: usadila se ve svých čtyřech sukních za trhovecký pultík a nabízela nařikavým hlasem „Čerstvý vajíčka, máslo jako mandle a husičky pěkný, ani tučný, ani hubený!“ pro sváteční stůl. Trh býval každé úterý. Lokálkou přijela z Bastanova, těsně před Langfuhrem si zula fíkové pantofle do vlaku, vklouzla do neforemných galoší, navěsila na sebe oba koše a vyhledala stánek v Nádražní ulici se štítkem A „Anna Koljaiczeková, Běsovo“, Jak laciná byla tehdy vajíčka! Mandel se dostal za zlatku, a kašubské máslo bylo lacinější než margarín. Babička seděla mezi dvěma rybářkami, které vykřikovaly

„Platejzky!“ a „Tresky prosím račte!“ Mrazem máslo zkamenělo, vejce zůstávala čerstvá, šupiny se proměnily v extratenké žiletky, mráz dával práci i obživu muži jménem Schwerdtfeger, který měl jedno oko a nad ohněm z dřevěného uhlí nahříval cihly, které pak zabalené do novin půjčoval trhovkyním.

Má babička si přesně každou hodinu nechávala od Schwerdtfegera zasunout horkou cihlu pod své čtyři sukně. Schwerdtfeger to prováděl pomocí železného šoupátka. Vsunul dýmající balíček pod sotva nadzvednuté suknice, pohyb vykládání, pohyb nakládání a zpod babiččiných sukní se vysunula skoro vychladlá cihla.

Jak jsem záviděl těm cihlám hromadícím a rozdávajícím teplo! Ještě dnes si přeju, abych směl jako taková do novin zabalená cihla spočinout pod babiččinými sukněmi, vyměněn vždycky sám za sebe. Zeptáte se: Copak má Oskar co pohledávat pod suknicemi své babičky? Chce snad napodobit svého dědečka Koljaiczeka a spustit se se stařenou? Hledá zapomenutí, domov, konečnou Nirvánu?

Oskar odpoví: Afriku jsem hledal pod těmi sukněmi, či pokud možno Neapol, která jak známo se musí vidět. Tu se slévala vodstva, tu bylo rozvodí, tu vanuly zvláštní větry, tu však mohlo být i naprosté bezvětří, tu šuměly deště, ale člověk seděl v suchu, tu lodě kotvily i zvedaly kotvy, tu seděl vedle Oskara sám pánbíček, který vždycky měl rád teplo, ďábel tu čistil svůj dalekohled, andílci tu hráli na slepou bábu, pod sukněmi mé babičky bylo pořád léto, třeba hořely vánoční stromky, třeba jsem běhal za velikonočními vajíčky či světil Všechny svaté.

Nikde se mi nežilo klidněji podle kalendáře, než pod sukněmi mé babičky. Ona mě však na trhu k sobě nikdy nevypouštěla a i jinak jen zřídka. Vedle ní jsem dřepěl na bedýnce, její náruč mi skýtala náhražkové teplo, přihlížel jsem, jak cihly přicházely a odcházely, a pochytil jsem její trik s pokušením. Starou náprsní tašku Vincenta Bronského hodila na šňůrce na udupaný sníh chodníku, který byl tak ušpiněný od písku, že jen já a babička jsme viděli tenkou nit.

Hospodyně přicházely a odcházely, nechtěly nic koupit, ačkoli všechno bylo laciné, snad to chtěly zadarmo a ještě něco k tomu, neboť jedna z dam se sehnula nad Vincencovou pohozenou taškou, užuž se prsty dotýkaly kůže, tu babička přitáhla k sobě udici i s mírně rozpačitou hospodyní, k

bedýnce přilákala tu pěkně oblečenou rybu a zachovala svou přívětivost: „No tak, paničko, snad trochu másla koupěj, jak zlato žluťoučké, anebo vajíčka, mandel za zlatku?“ Tímto způsobem Anna Koljaiczeková rozprodávala své přírodní produkty.

Já ovšem pochopil magii pokušení, nikoli však onoho pokušení, jež lákalo čtrnáctileté klacky se Zuzi Katerovou do sklepa, aby si tu hráli na pana doktora. Něco takového mě nepokoušelo, tomu jsem šel z cesty poté, co haranti z našeho činžáku, Axel Mischke a Nuchi Eyke coby dárci séra, Zuzi Katerová coby paní doktorka, ze mě udělali pacienta, jenž musel polykat medicínu, která nebyla tak křupavá jako cihlová polívčička, zato ale chutnala po zkažených rybách.

Mé pokušení bylo takřka netělesné a zachovávalo k partnerům odstup. Dlouho po setmění, hodinu dvě po zavření krámu jsem obyčejně vyklouzl mamce a Matzerathovi. Stanul jsem v zimní noci. V tichých, takřka vylištěných ulicích, z domovních vchodů chráněných větrem jsem pozoroval protější výklady lahůdkářství, obchodů střížním zbožím, krámů, jež nabízely boty, hodinky, šperky, tedy věci příjemné do ruky, žádoucí. Ne každý výklad byl osvětlen. Dával jsem dokonce přednost těm obchodům, jež stranou pouličních luceren v polostínu stavěly na odív své zboží, neboť světlo přitahuje všechny, tedy i ty nejobyčejnější, kdežto v polostínu stojí toliko vyvolení.

Nesešlo mně na lidech, kteří se courají po ulici a vrhnou pohled do oslnivého výkladu spíš na cenovku než na zboží, na lidech, kteří se v zrcadlícím skle přesvědčují, zda jim klobouk nesedí nakřivo. Zákazníci, na něž jsem čekával za suchého, bezvětřného chladu, za velikými poletujícími vločkami sněhu, vprostřed neslyšného hustého chumelení anebo pod měsícem, jehož mrazem přibývalo, tito zákazníci se zastavovali před výklady jako na zavolání, nehledali dlouho v regálech, nýbrž po krátkém hledání anebo ihned spočinuli zrakem na jednom jediném vystaveném objektu.

Můj záměr byl záměrem lovce. Žádal si trpělivost, chladnokrevnost a svobodné a jisté oko. Teprve když byly dány všechny tyto předpoklady, přišel ke slovu můj hlas, aby nekrvavým, bezbolestným způsobem složil zvěř, svedl ji, k čemu? Ke krádeži: svým bezhlasým výkřikem jsem totiž vykrajoval do výkladu kroužky přesně ve výši nejnižších políček, a šlo-li to, rovnou proti kýženému objektu, posledním poryvem hlasu jsem vrazil ten výkroj skla dovnitř výlohy, takže bylo slyšet krátké drnčení, které však nebylo třeskotem rozbitého skla já je ovšem neslyšel, Oskar stál příliš daleko, avšak ona mladá žena s králičinou na límci svého hnědého, jistě už jednou obráceného zimníku ta jistě slyšela ten okrouhlý řez, zachvěla se až po tu králičí srst, chtěla pryč do padajícího sněhu, avšak zůstala stát, snad proto, že sněžilo, snad i proto, že ve sněhu, padá-li dost hustě, je vše dovoleno. Stejně se ohlédla podezírajíc sněhové vločky, ohlédla se, jako by za vločkami nebyly další vločky, pořád ještě se ohlížela, zatímco její pravá ruka už vyklouzla z rukávniku rovněž pošíteného králičinou! A potom se už neohlížela, nýbrž sáhla do okrouhlého výřezu, stranou smetla střepy spadlé na žádoucí exponát, vytáhla jednu, potom i levou matně černou polobotku z otvoru, aniž škrábla podpatek, aniž si poranila ruku o ostré hrany. Vlevo i vpravo mizely střevíce v kapsách pláště.

Na malý okamžik, pouze pět vloček trval, zahlédl Oskar hezoučký, nic neříkající profil, napadlo ho, že snad figurína z obchodního domu Sternfeld jako zázrakem vyšla do ulic, a tu se již rozplynula v chumelenici, ještě jednou se vynořila do žlutého světla nejbližší pouliční lucerny a pak navždy unikla ze světelného kužele snad mladá, čerstvě vdaná žena, snad emancipovaná figurína.

Mně po vykonané práci a to čekání, číhání, nebubnování a konečně rozechřívání a rozezpívávání ledového skla byla těžká práce, nezbývalo, než podobně jako ona zlodějka, leč bez kořisti, se srdcem stejně rozpáleným jako vychladlým odejít domů.

Ne pokaždé jako u shora popsaného modelového případu se mi podařilo tak jednoznačně korunovat úspěchem své pokušitelské umění. Tak třeba mě jala ctižádost proměnit zamilovaný páreček v loupežnou dvojici. Buď nechtěli oba dva, anebo on již sáhl dovnitř a ona mu stáhla ruku zpátky, anebo ona měla dost kuráže a on padl na kolena a prosil, až ho poslechla a navždy jím pohrdala. Jednou jsem pokoušel jeden párek, který v chumelenici působil obzvlášť mladě, před parfumerií. On dělal hrdinu a uloupil kolínskou. Ona naříkala a předstírala, že se chce vzdát všech vůní světa. On však toužil, aby voněla, a prosazoval svou vůli až k nejbližší lucerně. Tam však s takovou okázalostí, jako by mě ta holka chtěla pozlobit, jej začala líbat, stoupajíc si na špičky, až se on po svých stopách vydal zpátky a vrátil výkladní skříní tu kolínskou.

Podobně se mi leckdy vedlo se staršími pány, od nichž jsem čekal víc, než sliboval jejich řízný krok zimní nocí. Zbožně postávali před výklady obchodů s doutníky, v myšlenkách byli kdesi v Havaně, v Brazílii či na Brissagských ostrovech, a když pak můj hlas vykroužil pravidelný výřez a zasypal sklem bedničku „Černé moudrosti“, jako by v těch pánech sklapl zavírací nůž. Tu pak udělali čelem vzad, tu ohánějíce se hůlčičkou vyrazili přes ulici, nepozorujíce mě chvátali kolem mých domovních dveří a dovolili Oskarovi, aby se usmál jejich rozrušenému a jakoby samým čertem roztřesenému stařeckému obličejí přičemž se do toho úsměvu mísila i mírná starost, vždyť ti páni povětšinou letití kuřáci doutníků byli zbrotěni ledovým i vřelým potem vystavujíce se tak, zejména při změnách počasí, nebezpečí nachlazení.

Té zimy musely pojišťovací společnosti mnohým, většinou proti loupeži pojištěným obchodům v našem předměstí vyplatit pěkné peníze. Třebaže jsem nikdy nedal dojít k velkokrádežím a vyměřil ty výřezy do výloh tak, že se vždycky dal vyjmout jeden až dva předměty, přece se množily případy označované jako vloupání do té míry, že kriminální policie

neměla chvilku klidu a přesto jí v novinách láli jako neschopné policii.

Od listopadu šestatřicet do března sedmatřicet, kdy ve Varšavě plukovník Koc vytvořil vládu Národní fronty, napočítalo se čtyřiašedesát pokusů o vloupání toho druhu, z nich osmadvacet bylo dokonáno. Části těch starších žen, prodavaček, služek a penzionovaných nadučitelů, kteří věru nebyli žádní zloději z vášně, mohli ovšem úředníci kriminální policie odebrat jejich kořist, také se stávalo, že některým z těch laických chmatáků druhý den poté, co je předmět jejich tužeb připravil o spaní, napadlo odebrat se na policii a říci: „Och, promiňte. Už se to nestane.

Najednou byla přede mnou díra ve skle, a když jsem se jakž takž vzpamatoval z leknutí a otevřená výloha byla už tři křížovatky za mnou, zpozoroval jsem, že v levé kapse svého pláště protizákonně chovám pár nádherných, jistě drahých, ne-li vůbec nezaplatitelných pánských rukavic z jemné kůže.“ Jelikož policie nevěří v zázraky, musili všichni, kdo byli dopadeni, všichni, kdo se přihlásili na policii, odpykat tresty odnětí svobody od čtyř týdnů do dvou měsíců.

Já sám byl tu a tam postížen domácím vězením, neboť maminka přirozeně vytušila, i když to sobě a moudře ani policii nepřiznala, že v té zločinné hře sehrál svou roli můj hlas, který si věděl se sklem rady.

Matzerathovi, který hodlal zdůrazňovat poctivost a podnikl výslech, jsem odepřel jakoukoli výpověď a se stále větší obratností jsem se skrýval za svůj bubínek a permanentní velikost zaostalého tříletka. Mamka po každém takovém výslechu lamentovala: „Tím vším je vinen ten lilipután, co líbal Oskárka na čelo. Však jsem hnedka tušila, že to má něco znamenat, poněvadž dřív bejval Oskar docela jinej“. Přiznávám, že pan Bebra mě mírně a natrvalo ovlivnil. Vždyť mi ani domácí vězení nemohla zabránit, abych si s trochou štěstí neurval hodinovou, třebaš nevyžádanou dovolenou, která mi umožnila prozpívat do výkladu jednoho obchodu střížním zbožím onu vykřičenou kulatou díru a jednoho

nadějného mladíka, kterému se zalíbilo ve výloze toho krámu, učinit majitelem čistě hedvábné kravaty vínové barvy.

Zeptáte-li se mě: Bylo to snad samo zlo, jež Oskarovi přikazovalo pomocí vstupního otvoru zvíci dlaně vystupňovat beztak dost velké pokušení naleštěné výkladní skříně, pak musím odpovědět: Ano, bylo to samo zlo. Už jenom proto to bylo zlo, že jsem stával v temných výklencích domovních dveří. Neboť výklenky domovních dveří jsou, jak by mělo být známo, nejoblíbenějším stanovištěm zla. Na druhé straně, aniž snad chci zmenšovat zlo svého pokušitelství, musím dnes, kdy nemám ani příležitost, ani chuť k pokoušení, sobě i svému ošetřovateli Brunovi povědět: Oskare, tys všem těm tichým nočním chodcům, zamilovaným do jejich vytoužených předmětů, nejen splňoval jejich drobná a prostřední přání, tys těm lidem před výklady též pomáhal k sebepoznání. Leckterá solidně elegantní dáma, leckterý dobrácký strejc, leckterá postarší, díky zbožnosti neposkvrněná slečna by v sobě nikdy nebyli poznali zlodějskou náтуру, kdyby je byl tvůj hlas nesvedl ke krádeži a navíc nenapravil hlavu těm občanům, kteří předtím byli ochotni v každém malém a nešikovném pobertovi vidět hned zavrženíhodného a nebezpečného padoucha.

Poté, co jsem na něho večer co večer číhal a on mi třikrát za sebou odepřel loupež ještě dříve, než vztáhl ruku a než se tak stal policií nikdy neodhaleným zlodějem, proměnil se prý doktor Erwin Scholtis, prokurátor a druhdy nejobávanější žalobce Nejvyššího zemského soudu, v náramně mírného, shovívavého, v rozsudcích takřka lidského právníka, jenom proto, že jednou přinesl oběť mně, malému polobohu zlodějů, a uloupil holicí štětku z pravého jezevce.

V lednu roku sedmatřicátého stál jsem dlouho a celý prokřehlý naproti jednomu zlatnictví, jež požívalo dobré pověsti navzdory své závětrné poloze v kterémsi předměstské aleji pravidelně lemované javory. Všeljaká divoká se zastavila před výkladní skříní plnou šperků a hodinek, již bych před

jinými výlohami, před dámskými punčochami, velurovými klobouky, láhvemi s likéry byl okamžitě a bez váhání odstřelil.

Jak už to se šperky bývá: člověk se stane vybíravým, pomalým, přizpůsobí se průběhu nekonečných řetězů, neměří už čas na minuty, ale na perlové roky, vychází z toho, že perla přetrvá hrdlo, že nikoli náramek, nýbrž zápěstí se scvrkává, že v hrobech byly nalezeny prsteny, s nimiž jejich prst neudržel krok, zkrátka, jeden čumil u výkladu připadá člověku příliš procovský, druhý zas příliš malicherný, než aby ho člověk chtěl ozdobit šperkem.

Výkladní skříň zlatníka Bansemera nebyla přeplněná. Pár vybraných hodinek, švýcarská kvalitní práce, jeden druh snubních prstenů na bleděmodrém sametu a uprostřed výlohy snad šest nebo přesněji sedm vybraných kousků: třikrát otočený had pracovaný v různobarevném zlatě, jehož jemně cizelovanou hlavu zdobil a drahocennou činil jeden topaz, dva diamanty a jako oči dva safíry. Nemám jinak rád černý samet, avšak Bansemerově hadu byl tenhle podklad přiměřený, stejně jako šedý samet, jenž pod svůdně prostými, nápadně vyváženými stříbrotepeckými pracemi šířil dráždivý klid. Prsten, který svíral tak něžně půvabnou gemu, že na něm bylo vidět, že jak pohltní celou ruku podobně něžné ženy, sám pak bude stále něžnější a půvabnější, a dosáhne takového stupně nesmrtelnosti, jaký je vyhrazen snad jedině šperkům. Řetízky, jaké se nezavěšují na krk beztréstně, řetězy, pod nimiž se umdlévá, a konečně na bílé žlutavém sametovém polštářku zjednodušeně napodobujícím tvar hrdla drahocenný náhrdelník tak lehounký. Jemné článkování, rafinované zafasování, stále znovu prolamovaná pavučina. Který pavouk to asi soukal takové zlato, že se mu do sítě chytilo šest malých a jeden větší rubín? A kde seděl ten pavouk, nač čekal? Určitě ne na další rubíny, spíš na někoho, jemuž ty v síti chycené rubíny zasvitnou jak ztuhlá krev a upoutají jeho pohled jinými slovy: Komu jsem měl podle sebe a podle toho zlatonosného pavouka věnovat tento náhrdelník?

Osmnáctého ledna roku sedmatřicet, na skřípavém udusaném sněhu, za noci, z níž bylo cítit ještě více sněhu, tolik sněhu, kolik by si jen mohl přát ten, kdo by byl nejraději všechno dal sněhu napospas, jsem spatřil Jana Bronského, jak vpravo nad mým stanovištěm přechází ulici, jak míjí zlatnictví, aniž zvedl zraky, potom však váhavě anebo spíš jako na zavolání se zastavuje, otočil se nebo ho to otočilo a tu stanul Jan před výkladní skříní mezi bíle obtěžkanými, tichými javory.

Drobný, vždycky trochu choulostivý, v zaměstnání ponížený, v lásce ctižádostivý, stejně hloupý jako krásou posedlý Jan Bronski, Jan, který žil z těla mé mamky, který mne jak dodnes věřím a zase o tom pochybuji zplodil ve jménu Matzerathově, tu stál ve svém elegantním zimním plášti, jakoby ušitém od varšavského krejčího, proměnil se v pomník sebe sama, tak zkamenělý, v symbol proměněný se mi zdál před tím oknem, s pohledem přísátým k rubínům zlatého náhrdelníku jak Parsifal, jenž stanul ve sněhu, neboť zahlédl ve sněhu krev.

Mohl jsem ho přivolat zpátky, přibubnovat zpátky. Měl jsem přece svůj buben při sobě. Cítil jsem jej pod kabátem. Stačilo rozepnout jeden knoflík a buben by sám vyskočil na mráz. Stačilo sáhnout do kapes a paličky byly pohotově. Lovec Hubertus také nevystřelil, když se mu před muškou vynořil onen zvláštní jelen. I Šavel se proměnil v Pavla. Attila udělal čelem vzad, jakmile papež Lev pozvedl prst s prstenem. Já však vystřelil, neproměnil jsem se, neudělal jsem čelem vzad, zůstal jsem lovcem, Oskarem, zachtělo se mi cíle, nerozepsal jsem se, nevypustil jsem buben na mráz, nezkřížil jsem paličky na zimním bílém plechu, neučinil jsem lednovou noc nocí bubnovou, nýbrž nasadil jsem bezhlasý výkřik, vykřikl jsem tak, jak asi křičí hvězda, jak křičí ryba docela dole, nejprve jsem výkřikem pronikl mráz, aby se konečně dostal ke slovu čerstvý sníh, pak jsem jej vyslal do skla, do hutného skla, drahého skla, laciného skla, průhledného skla, oddělujícího skla, do skla mezi dvěma světy, do panenského,

mystického skla, do skla výkladní skříně mezi Janem Bronským a rubínovým náhrdelníkem jsem vykřičel škvíru přesně pro velikost Janovy dlaně, již jsem znal, nechal jsem zaklapnout vykrojené sklo jak padací dveře, jak bránu nebeskou a vrata pekelná: a Jan sebou netrhl, dal vypučet ruce v jemné kůži z kapsy svého pláště a dal jí vejít do nebe a rukavici opustit peklo, odňal nebi či peklu náhrdelník, jehož rubíny by slušely všem andělům, i těm padlým a dlaň plná rubínů a zlata se pak navrátila do kapsy a on pořád ještě stál před otevřeným oknem, ačkoli to bylo nebezpečné, ačkoli žádné rubíny již nekrvácely, aby jeho či Parsifalovu pohledu vnucovaly nezvratitelný směr.

Ach, Otče, Synu a Duchu svatý! Muselo se stát něco v Duchu, nemělo-li se něco stát Janovi, Otcí. Oskar, Syn, rozepnul tedy zimník, spěšně se chopil paliček a jeho plech zvolal: Otče, otče! Až se Jan Bronski otočil, pomalu, příliš pomalu přešel ulici a našel mne, Oskara, ve dveřích domu. Jak krásné bylo, že ve chvíli, kdy na mne Jan upřel pohled, prázdný, ale krátce před táním, začalo sněžit.

Podal mi ruku, nikoli však tu rukavici, která se dotkla rubínů, a vedl mě mlčky, ale ne stísněně domů, kde mamka se už o mne strachovala a Matzerath po svém způsobu přísně, nikoli však vážně vyhrožoval policií. Jan nic nevysvětloval, nezdržel se, také odmítl skat, k němuž Matzerath zval stavě na stůl láhev piva. Když odcházel, pohladil Oskara, a ten nevěděl, zda žádá o mlčenlivost či přátelství.

Brzy nato daroval Jan Bronski mamce náhrdelník. Navlékala jej jenom ve chvílích, kdy Matzerath byl pryč, jistě vědouc o původu toho šperku, buď pro sebe samotnou nebo pro Jana Bronského nebo snad možná i pro mne.

Krátce po válce jsem jej na černém trhu v Düsseldorfu vyměnil za dvanáct kartonů amerických Lucky Strike a koženou aktovku.

ŽÁDNÝ ZÁZRAK

Dnes, v posteli Léčebného a zaopatřovacího ústavu často postrádám onu sílu, již jsem tenkrát míval hojně k dispozici, jež skrze mráz a noc roztavovala ledové květy, otvírala výkladní skříně a brala zloděje za ruku.

Jak rád bych například odsklil onu zasklenou špehýrku v horní třetině dveří svého pokoje, aby mě Bruno, můj ošetřovatel, mohl pozorovat bezprostředněji.

Jak jsem trpěl ten rok před svým internováním do ústavu nemohoucností svého hlasu. Když jsem v noční ulici v touze po úspěchu vyslal svůj hlas proti sklu, a úspěch se přesto nedostavil, mohlo se i stát, že jsem navzdory svému odporu k násilnostem popadl kámen a vzal si v některé z ubohých předměstských ulic Düsseldorfu za cíl kuchyňské okno. Obzvlášť dekoratérovi Vittlarovi bych byl rád něco předvedl. Když jsem ho tak po půlnoci shora do poloviny krytého roletou, poznal podle jeho červenozelených vlněných ponožek za výkladní tabulí obchodu pánskou módou na Královské aleji anebo parfumerie poblíž dřívější Koncertní haly, s radostí bych mu byl rozezpíval sklo, ačkoli je nebo by mohl být mým učedníkem, pořád si totiž ještě nejsem jist, mám-li ho nazývat Jidášem nebo Janem.

Vittlar je šlechtického původu a jmenuje se křestním jménem Gottfried. Když jsem po zahanbujícím marném pokusu o zpěv na sebe upozornil lehkým zabubnováním na nedotčené sklo výlohy, když on na čtvrthodinku vyšel na ulici, povídal si se mnou a posmíval se svým dekorátérským kumštům, musel jsem ho jmenovat Gottfried, neboť můj hlas nevydal onen zázrak, který by mi byl dovolil nazvat jej Janem či Jidášem.

Zpěv před zlatnictvím, který Jana Bronského učinil zlodějem, mou mamku majitelkou rubínového náhrdelníku, měl prozatím ukončit mé pěvecké produkce před žádoucími výklady. Maminka se stala zbožnou. Co ji přivedlo ke zbožnosti? Styk s Janem Bronským, ukradený náhrdelník,

sladké trampoty cizoložného života ji učinily zbožnou a chtivou svátostí. Jak snadno se dal zařídit hřích: ve čtvrtek se sešli v městě, malý Oskar byl ponechán u Markuse, v Truhlářské ulici si dali většinou uspokojivě do těla, poté se osvěžili v kavárně Weitzke při moka a pečivu, pak se došlo pro synáčka k židovi, od něhož se přijalo pár komplimentů a balíček takřka darovaného hedvábička, došlo se na stanici pětky, s úsměvem a v myšlenkách kdovídkde se vychutnala jízda kolem Olivské brány a Hindenburgovou alejí, sotva se zaznamenala ona Májová louka vedle Sportovní haly, kde Matzerath trávil svá nedělní dopoledne, vykroužila se zatačka kolem Sportovní haly jak šeredná dovedla být ta barabizna, když člověk zrovna prožil něco krásného, ještě jedna zatačka vlevo a za uprášenými stromy Conradinum se školáky v červených čepičkách jak je to hezké, však Oskárkovi by taky pěkně slušela taková červená čepička se zlatým C, dvanáct a půl by mu teď bylo, chodil by do kvarty, začal by teď s latinou a byl by správným malým, pilným, taky trochu drzým a pyšným Conraďákem.

Za železničním podjezdem směrem k Říšské kolonii a škole Heleny Langové vytratily se myšlenky paní Agnes Matzerathové na Conradinum, na zmeškané možnosti jejího syna Oskara. Ještě jedna zatačka doleva, kolem Kristova kostela s cibulovitou věží a u náměstí Maxe Halbeho, před obchodem Kaiser Káva se vystoupilo, jeden pohled do výkladní skříně konkurence a ztěžka se vykročilo Labesovou ulicí jako na křížovou cestu: počínající nechut, za ruku anomální dítě, špatné svědomí a touha po opakování, neukojena a znechucena, plná odporu a dobromyslné přichylnosti k Matzerathovi vlekla se tu mamka se mnou, s mým novým bubínkem, s balíčkem pomalu darovaného hedvábi Labesovou ulicí ke krámu, k ovesným vločkám, petroleji vedle soudku s herynky, k hrozinkám, mandlím a marcipánovému koření, k Oetkerovu prášku do pečiva, k Persil pere sám, k Urbinu, k moudré hlavě do pečiva, k magi a Knorrovi, k Céresu a Kaffee Hag, k Vitellu a Palminu, k octu

od Kúhna a k čtyřdruhovému marmeládě, k oběma mucholapkám bzučícím v různých hlasových polohách mě maminka vedla, jež jak med sladké visely nad naším pultem a v létě se musely každé dva dny vyměňovat, zatímco mamka, jejíž podobně sladká duše v zimě v létě, celý rok lákala vysoko i nízko bzučící hříchy, docházela do kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova a zpovídala se důstojnému pánu Wichnkemu.

Tak jako mě mamka každý čtvrtek brávala s sebou do města a činila ze mne takřikajíc spoluviníka, vodívala mě vždycky v sobotu portálem na chladné katolické dlaždice, předtím mi nacpala bubínek pod svetr nebo kabátek, protože bez bubínku to se mnou zkrátka nešlo, bez bubínku na břicho bych se byl nikdy katolicky nepokřižoval dotykem na čelo, prsa a ramena, nikdy bych nepoklekl jako při zavazování boty a neposeděl klidně v naleštěné kostelní lavici s pomalu schnoucí svícenou vodou nad kořenem nosu.

Vzpomínal jsem si na kostel Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, ještě než nastaly potíže kvůli tomu pohanskému jménu, avšak trvalo se na Oskarovi a Jan coby kmotr to také prohlásil v kostelním portálu. Nato mi důstojný pán Wichnke třikrát foukl do obličeje, to mělo zahnat Satana ve mně, pak přišlo křížování, byly vloženy prsty se solí, utroušena sůl a ještě cosi podniknuto proti Satanovi. V kostele pak další zastávka před vlastní křtitelnicí. Zachoval jsem klid, zatímco mi bylo poskytováno Vyznání víry a otčenáš. Poté považoval důstojný pán Wichnke za potřebné ještě jednou říci Odstup Satane a měl za to, že mně, který jsem přece odjakživa věděl co a jak, otevírá smysly dotýkaje se Oskarova nosu a uší. Potom to chtěl ještě jednou slyšet hlasitě a zřetelně: „Odříkáš se Satana? A veškerého jeho díla? A vši jeho nádhery?“ Ještě než jsem mohl zavrtět hlavou, neměl jsem totiž v úmyslu zříkat se toho všeho, pronesl Jan třikrát za sebou v mém zastoupení: „Odříkám se.“ Aniž jsem si to sám se Satanem rozházel, pomazal mě důstojný pán Wichnke na prsou a mezi lopatkami. Před křtitelnicí znovu Vyznání víry, potom konečně třikrát voda, pomazání křížem na hlavě, bílá rouška

k poskvrnění, svíčka pro temné dny, propuštění Matzerath zaplatil, a když mě Jan vynesl před portál chrámu Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, kde v slunečném až polojasném dni čekal taxík, zeptal jsem se Satana v sobě: „Všecko dobře přestál?“ Satan poskočil a zašeptal: „Viděls ta okna v kostele, Oskare? Samé sklo, samé sklo!“

Kostel Nejsvětějšího Srdce Ježíšova byl postaven za gründerských let, a vykazoval tedy novogotický styl. Jelikož rychle tmavnoucí cihly byly později opatřeny omítkou a kopule oděná mědí hbitě nabyla tradiční měděnky, byly rozdily mezi starogotickými cihlovými kostely a novodobou cihlovou gotikou posléze rozeznatelné a trapné toliko znalcům. Zpovědi se v starých i nových kostelích konaly stejným způsobem. Stejně jako důstojný pán Wichnke nastavovaly stovky jiných důstojných pánů v sobotu po zavření kanceláří a obchodů své chlupaté kněžské ucho ve zpovědnici k lesklé načernalé mřížce, a obec věřících se pokoušela skrz ta drátěná oka navázat ke kněžskému uchu onu hříšnou šňůrku, na niž se jako perla k perle navlékala hříšně laciná paráda.

Zatímco mamka, vedena zpovědním zrcadlem, skrze sluchový kanál důstojného pána Wichnka sdělovala nejvyšším instancím samospasitelné církve, co všechno provedla a opomenula, co se událo v myšlenkách, slovech i skutcích, opustil jsem já, který jsem se neměl z čeho zpovídat, příliš oblýskaná kostelní prkna a stoupl jsem si na dlaždice.

Přiznávám, že dlaždice katolických kostelů, vůně katolického kostela, celý katolicismus mě i dnes ještě vábí a poutají nevysvětlitelným způsobem nu, asi tak jako zrzavá dívka, ačkoli bych zrzavé vlasy nejraději přebarvil, a katolicismus že mi vnuká rouhání, jež stále znovu prozrazují, že jsem nadarmo sice, ale přece jen neodvolatelně katolicky pokřtěn. Přistihuji se často při těch nejbanálnějších úkonech, třeba když si čistím zuby, nebo i když jdu na stranu, že mě napadají komentáře ke mši, jako třeba: mše svatá je obnovení

krvavé oběti Kristovy na kříži, všichni se stávají této oběti účastnými, na kříži se Pán Ježíš obětoval krvavě, při mši svaté se obětuje způsobem nekrvavým, aby nám svou krvavou obětí na kříži ustavičně připomínal, toto jest krev má, nekrvavé obnovování, toto jest kalich jeho krve, při proměňování je prolévána jeho krev, duše jest omývána jeho svatou krví, potřísněný korporál, hlas krve Kristovy proniká nebesy, krev Kristova šíří vůni před tváří Boží, pozdravena budiž, předrahá krvi Ježíše Krista.

Musíte přiznat, že jsem si zachoval jakýsi katolický přednes. Dřív jsem nevydržel čekat na tramvaj, abych nepomyslel na Pannu Marii. Nazýval jsem ji milostiplnou, blaženou, matkou milosrdenství, požehnanou mezi ženami, panno všech pannen, orodovnice naše, milostivá, přívětivá, přesladká, požehnaný plod života tvého, matko panenská, přeslavná panno, tisíckrát tě pozdravuji, královno, požehnaná tys, požehnaná...

To slůvko „požehnaná“ mě během času zvláště co jsem s mamkou sobotu co sobotu navštěvoval kostel Nejsvětějšího Srdce Ježíšova tak přesladilo a otrávil, že jsem měl co děkovat Satanovi, jenž ve mně přestál svátost křtu, za ten jeho protijed, který mi umožnil rouhavě sice, ale zato zpřímá kráčet po dlaždicích kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova.

Ježíš, po jehož srdci se ten kostel jmenoval, se krom ve svátostech objevoval několikrát v malířském zpodobení, na pestrých obrázcích křížové cesty, třikrát v plastice, a přitom i v barvách v těch nejrůznějších pozicích. Byl tu ten v kolorovaném gypsu. Dlouhovlasý stál v prusky modré suknici na zlatém soklu a na nohou měl sandály. Na hrudi se mu oděv rozvíral a uprostřed hrudního koše navzdory vši přirozenosti ukazoval tomatově červené, glorifikované a stylizované krvácející srdce, aby mohl být kostel po tomto orgánu pojmenován.

Hned při prvním zhlédnutí Ježíše s otevřeným srdcem jsem musel konstatovat, jak úzkostlivě dokonale se Spasitel podobá mému kmotrovi, strýci a pravděpodobnému otci Janu

Bronskému. Ty naivně sebevědomé, modře blouznivé oči! Ta kvetoucí, stále trochu plačtivá ústa k zulíbání! Ta mužná bolest obkreslující obočí!

Plné, prokrvené tváře, volající po ztrestání. Oba měli ten fackovací obličej, který svádí ženy k hlazení, k tomu žensky zemdlelé ruce, pěstěné a zahálčivě stavící na odiv svá stigmata jako mistrovské práce nějakého dvorního zlatníka.

Šly mi na nervy ty otcovsky nechápající oči Jana Bronského, namalované Ježíšovi do obličeje. Vždyť já sám jsem měl týž pohled, který dovede jen nadchnout, nikdy přesvědčit.

Oskar se odvrátil od Srdce Ježíšova v pravé chrámové lodi, spěchal od první zastávky křížové cesty, kde Ježíš na sebe bere kříž, k sedmé zastávce, kde podruhé pod křížem klesá, k hlavnímu oltáři, nad nímž visel další, rovněž plastický Ježíš. Ten však měl oči únavou, nebo aby se mohl lépe soustředit, zavřené. A jaké měl ten muž svalstvo! Tenhle atlet s postavou desetibojaře mně okamžitě dal zapomenout na Bronského Srdce Ježíšovo, kdykoli se mamka zpovídala důstojnému pánu Wichnkovi, vždy mě bral zbožně a s pohledem k své gymnastické figurě před hlavním oltářem. Věřte, že jsem se modlil! Můj sladký cvičiteli, nazýval jsem jej, sportovce všech sportovců, rekordmane v závěsu na kříži za pomoci palcových hřebů. A on sebou nikdy ani necukl! Věčné světlo sebou cukalo, on však vytrvával v své disciplíně s nejvyšším možným počtem bodů. Stopky tikaly. Měřil se mu čas. Poněkud ušmudlaní kostelní sluhové leštili už v sakristii zlatou medaili, která mu právem náležela. Jenže Ježíš nepěstoval svůj sport kvůli poctám.

Obešla mě víra. Poklekl jsem, jak mi to jen koleno dovolilo, pokřížoval jsem se na bubínek a pokoušel jsem se slova jako požehnaný či bolestiplný spojit nějakým způsobem s Jessem Owensem a Rudolfem Harbigem a loňskou berlínskou olympiádou, což se mi ne vždy podařilo, neboť mi Ježíšovo postavení vůči lotrům někdy chtě nechtě připadalo nefér. I diskvalifikoval jsem ho a otočil hlavu vlevo, kde jsem spatřil v

nové naději třetí plastické zobrazení nebeského cvičence uvnitř tohoto chrámu Nejsvětějšího Srdce Ježíšova.

Dovol, abych se pomodlil, až tě potřetí spatřím,“ koktal jsem, opět jsem stanul podrážkami na dlaždicích, po jejich šachovnicovém vzorku jsem se vydal k levému postrannímu oltáři a při každém kroku jsem cítil: dívá se za tebou, svatí se dívají za tebou, Petr, jehož ukřižovali hlavou dolů, Ondřej, jehož přibili na šikmý kříž odtud Ondřejův kříž. Kromě toho je řecký kříž vedle latinského kříže či pašijového kříže. Dvojkříže, berlové kříže a stupňové kříže bývají vyobrazeny na látkách, obrazech a v knihách. Prackový kříž, kotvový kříž a trojlístkový kříž, ty všechny jsem viděl plasticky zkrížené.

Krásný je křížovnický kříž, žádoucí maltézský kříž, zakázaný hákový kříž, pak de Gaullův kříž, Lotrinský kříž, kříž svatého Antonína se tomu říká v námořních bitvách: crossing the T. Na řetizku křížek s obuškem, ošklivý kříž vidlicový, papežský kříž papežův a onen ruský kříž, který bývá zván též Lazarův. Pak je taky Červený kříž. Bíle se na nebi kříží Bílý kříž. Smrt přináší žlutý kříž, křížníky se potápějí, křížáci se požívají, křížová výprava mě obrátila na víru, na křížovatkách jsem ti zkrížil cestu, křížem krážem křížový výsledek, křížovka volá, vylušti mě. Jak přeražený v kříži nechal jsem kříž za sebou, i gymnastovi na kříži jsem ukázal záda, s rizikem, že mě nakopne do kříže, neboť jsem se blížil Panně Marii, která na pravém svém stehně držela Ježíška.

Oskar stanul před levým postranním oltářem v levé chrámové lodi. Marie se tvářila tak, jak se asi tvářila jeho mamka, když jako sedmnáctiletá prodavačka z Troylu neměla na biograf a náhradou se vžívala do plakátů s Astou Nielsenovou.

Nevěnovala se Ježíškovi, nýbrž pozorovala druhého chlapce na svém pravém koleně, jehož aby nedošlo k omylům, hned označím jménem Jan Křtitel. Oba chlapci byli velcí jako já. Ježíšek, kdyby se to mělo brát hodně přesně, mohl mít o dva centimetry víc, ačkoli podle textů byl mladší než malý

Křtitel. Sochaře asi bavilo udělat tříletého Spasitele nahatého a růžového. Jan, který jak známo odešel později do pouště, měl na sobě čokoládově zbarvenou huňatou kožešinu, která mu zakrývala půl hrudi a střepeček.

Oskar by byl udělal líp, kdyby byl zůstal u hlavního oltáře nebo nezávazně postál vedle zpovědnice v blízkosti těchto dvou přemoudřele vyhlížejících a jemu strašlivě podobných chlapců. Samozřejmě že měli modré oči a jeho kaštanové vlasy. Chybělo už jen, aby jim ten sochařící frizér byl udělal Oskarova ježka a ostríhal jim ty pošetilé vývrtkovité lokýnky.

Nehodlám setrvávat příliš dlouho u malého Křtitele, jenž levým ukazováčkem mířil na Ježíška, jako by zrovna rozpočítával: „Ententyky dva špalíky...“ Nebudu se pouštět do rozpočítávaní a označím Ježíška rovnou pravým jménem: Jednovaječný! Mohl být mým dvojčetem. Měl mou postavu, můj střepeček používaný tenkrát ještě jenom na čurání. Díval se do světa mýma bronskýma kobaltovýma očima, a co jsem mu měl nejvíc za zlé, vyznačoval se i mou gestikulací.

Obě paže měl zvednuté, ten můj věrný obraz, ruce zatínal v pěst tak, že se mu klidně do nich dalo něco strčit, například mé paličky, a kdyby to byl sochař udělal, kdyby byl mu k tomu ještě na růžová stehýnka do gypsu odlil můj červenobílý bubinek, byl bych to já, perfektní. Oskar, sedící na koleně Panny a svolávající na buben obec věřících. Jsou na tomto světě věci, které jakkoli jsou svaté, není možno nechat jen tak být!

Tři stupně vlekoucí za sebou koberec vedly k Panně oděné zelení a stříbrem, k čokoládové chlupatině Janově a šunkově zbarvenému Ježíškovi. Stál tu mariánský oltář s bledničkovými svíčkami a květinami všech cen. Zelená Panna, hnědý Jan a růžový Ježíšek měli v týlu přilepené svatozáře jak talíř veliké. Lístkové zlato dodávalo talířům drahocennosti.

Nebýt těch stupňů před oltářem, nikdy bych byl na něj nevystoupil. Schody, kliky a výkladní skříně sváděly tehdy

Oskara, a ani dnes, kdy by mu přece měla ke spokojenosti stačit ústavní postel, ho nenechávají lhostejným.

Jedním stupněm za druhým se dával svádět, a přitom zůstával stále na témž koberci. Ti kolem mariánského oltářku byli Oskarovi už docela blízko a dovolili jeho ukazováku, aby dílem pohrdlivě, dílem s úctou oťukal celou trojici. Jeho nehty se mohly škrábnutím přesvědčit o sádře pod barvou. Záhyb roucha Panny dal se oklikami sledovat až k špičkám nohou na oblačném sedátku. Lehce naznačená holenní kost dávala tušit, že sochař nejprve naložil tělo a pak je zaplavil zřaseným rouchem.

Když Oskar důkladně ohmatal Ježíškův střapeček, který byl nesprávně neobřezán, pohládl jej a opatrně stiskl, jako by jím chtěl pohnout, ucítil náhle zčásti příjemně, zčásti znepokojivě svůj vlastní střapeček, i ponechal Ježíškův na pokoji, aby sám měl pokoj od svého.

Obřezaný nebo neobřezaný, nechal jsem to být, vytáhl jsem zpod svetru bubínek, sundal si ho z krku, a aniž jsem přitom rozbil svatozář, pověsil jsem ho na krk Ježíškovi. Dalo mi to při mém vzrůstu trochu práce. Musel jsem vyšplhat na skulpturu, abych mohl Ježíška instrumentovat z té oblačné lávky, která nahrazovala sokl.

Oskar to neučinil snad během první návštěvy kostela od svého křtu, v lednu sedmatřicet, nýbrž během velikonočního týdne téhož roku. Jeho maminka měla celou zimu co dělat, aby ve zpovědích udržela krok se svým poměrem s Janem Bronským. I měl tedy Oskar dost času a sobot, aby si promyslel svůj záměr, několikrát ho zavrhl, ospravedlnil, znovu naplánoval, osvětlil ze všech stran a posléze jej provedl zavrhnuv všechny předchozí plány docela prostě, přímo, za pomoci stupňových modliteb v pondělí velikonočního týdne.

Jelikož si mamka žádala zpovědi ještě před vyvrcholením velikonočních nákupů v krámě, vzala mě onoho pondělního večera za ruku a vedla mě Labesovou ulicí kolem nároží Nového trhu do Elsiny ulice, Mariánské ulice, kolem Wohlgemuthova řeznictví, u Kleinhammerského parku doleva

skrz železniční podjezd, kde to shora ustavičně žlutě a odporně kapalo, do kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova naproti železničnímu náspu.

Přišli jsme pozdě. Už jen dvě stařenky a jeden zaražený mladík čekali před zpovědnicí. Zatímco mamka zpytovala svědomí, listovala ve zpovědním zrcadle jak v obchodních knihách sliníc si prst, sestavujíc přiznání daní, vyklouzl jsem já z dubové lavice, a maje se na pozoru před očima Srdce Ježíšova a atleta na kříži, vyhledal jsem levý postranní oltář. Ačkoli všechno muselo proběhnout rychle, neodpustil jsem si introitus. Tři stupně: Introibo ad altare Dei.

K Bohu, jenž mě od mládí utěšuje. Sundat buben z krku, s protahovaným Kyrie nahoru na obláček, nezdržovat se u strapečku, zato krátce před Gloria zavěsit Ježíškovi buben, pozor na svatozář, dolů z obláčku, milosrdenství a odpuštění, ale nejdřív ještě paličky do přesně nastavených rukou, jeden, dva, tři stupně, pozvedám oči k horám, ještě kousek koberce, konečně dlaždice a klekátko pro Oskara, který poklekne na polštářek a sepne bubenické ruce před obličejem Gloria in excelsis Deo a zpoza těch rukou pokukuje k Ježíškovi a svému bubínku a čeká na zázrak: bude teď bubnovat, anebo nemůže bubnovat, anebo nedovede bubnovat, anebo nesmí bubnovat, buď bubnuje, nebo to není pravý Ježíš, to spíš Oskar je pravý Ježíš než on, jestli přece jen nezabubnuje.

Kdo chce zázrak, musí umět čekat. Nu, já jsem čekal, ze začátku trpělivě, možná že ne dost trpělivě, protože čím déle jsem opakoval „Všechny oči čekají na tebe, o Pane“, nahrazuje podle situace oči ušima, tím větší zklamání doléhalo na Oskara na jeho klekátku. Poskytoval sice Pánu všelijaké příležitosti, zavíral oči, aby se On, nepozorován, snáze odhodlal nejdřív třeba ještě nešikovně začít, avšak posléze, po třetím Credo, po Otcí, Stvořiteli, Synu jeho jediném, z Ducha svatého, jenž se počal, narodil se, trpěl pod, sestoupil do, vstal z, vstoupil na, sedí na, odtud bude soudit, věřím v, třetího dne vstal z, věřím v svatou, obecnou a... Ne, teď už jsem ho jenom čichal, ten katolicismus.

O víře nebyla už ani řeč. Ani na tu vůni jsem už nedal, zachtělo se mi něčeho jiného: svůj plech jsem chtěl slyšet, Ježíšek mi měl dát něco k lepšímu, maličký polohlasný zázrak! Žádné hřmění bubnů to nemuselo být, s přibíhajícím vikářem Rasczeiou a důstojným pánem Wichnkem namáhavě velícím k zázraku své sádlo, s protokoly na biskupství olivské a biskupským dobrozdáním do Říma. Ne, v tom ohledu jsem neměl žádnou ctižádost, Oskar nechtěl být svatořečen. Malinký soukromý zázrak chtěl, aby slyšel a viděl, aby bylo jednou provždy stanoveno, má-li Oskar bubnovat pro nebo proti, aby se vyjasnilo, kdo z těch dvou modrookých, jednovaječných se v budoucnu smí zvat Ježíšem Kristem.

Seděl jsem a čekal. Teď už bude mamka u zpovědnice a snad už má za sebou šesté přikázání, dělal jsem si starosti. Ten stařík, co se motá vždycky v každém kostele, se teď motal kolem hlavního oltáře, posléze kolem levého postranního oltáře, pozdravil Pannu s chlapečkem, uviděl třeba buben, ale nepochopil to. Vlekl se dál a stárl při tom.

Čas plynul, myslím, ale Ježíšek neudeřil na buben. Seshora z kůru jsem zaslechl hlasy. Doufejme, že nikdo nezačne hrát na varhany, strachoval jsem se. Všechno mi pokazí, budou zkoušet na Velikonoce a přehluší svým kraválem ono třeba sotva začínající lehounké víření Ježíškovo.

Nehráli na varhany. Ježíšek nebubnoval. Nenastal žádný zázrak a já se zvedl z polštářku, luplo mi v kolenou a coural se otráveně a zachmuřeně po koberci, stupeň za stupněm jsem vyškobrtal, ale vykašlal jsem se na všechny mně známé stupňové modlitby, vylezl jsem na gypsový obláček, převrhl jsem přitom květiny střední ceny a chystal jsem se tomu pitomému naháči sundat svůj bubínek.

Říkám to dnes a denně znovu: byla to chyba, chtít ho něčemu učit. Kdopak mě nutil, abych mu nejdřív vzal paličky, nechal mu bubínek a pak nejdřív potichu, později však-jako netrpělivý učitel hlasitě předbubnovával tomu falešnému

Ježíškovi, potom mu zase strčil paličky do dlaní, aby mohl ukázat, co od Oskara pochytil.

Ještě než jsem mohl nejzabedněnějšímu ze všech žáků bez ohledu na jeho svatozář odebrat paličky a buben, už za mnou stál důstojný pán Wichnke mé bubnování rozvibrovalo kostel v celé jeho šířce i výšce, stál za mnou vikář Rasczeia i mamka, stál za mnou ten stařík, a vikář mě tahal a důstojný pán mě plácal a maminka nade mnou ronila slzy a důstojný pán na mě šeptal a vikář šel do kolen a vystoupil nahoru a odebral Ježíškovi paličky, potom s paličkami v ruce šel znovu do kolen a znovu vystoupil vzhůru k bubínku, sundal bubínek, ohnul svatozář, narazil střapeček, ulomil kousek obláčku a řítil se zpátky ze stupňů, koleno, ještě jednou koleno, nechtěl mi vydat buben, roztrpčil mě ještě víc, než jsem byl, donutil mě, abych nakopl důstojného pána a zahanbil maminku, která se už sama dost hanbila, protože jsem kopal, kousal, škrábal, a poté se vytrhl důstojnému pánu, vikárovi, staříkovi i mamce, stanul před hlavním oltářem, ucítil v sobě Satana poskakovat a šeptat jako při křtu: „Oskare, koukni se kolem sebe, všude samá okna, všecko ze skla, všecko ze skla!“ A přes gymnastu na kříži, který ani nehnul brvou, který mlčel, vyslal jsem svůj zpěv proti třem vysokým oknům apsidy, jež znázorňovala červeně, žlutě a zeleně na modrém podkladu dvanáct apoštolů.

Nezacítil jsem však ani na Marka, ani na Matouše. Na onu holubici nad nimi jsem zacítil, která stála na hlavě a slavila svatodušní svátky, na Ducha svatého jsem zacítil, rozechvěl jsem se, zaútočil jsem svým diamantem na toho ptáka a: byla to má vina? Byla to vina toho gymnasty, který nehnul brvou, aby protestoval? Byl to zázrak, který však nikdo nepochopil? Dívali se na mě, jak se třesu a mlčky upírám k apsidě a brali to až na mamku jako modlení, kdežto já si žádal jen střepy, avšak Oskar selhal, jeho čas ještě nepřišel. Padl jsem na dlaždice a plakal hořce, protože Ježíš selhal, protože Oskar selhal, protože důstojný pán i vikář mně špatně rozuměli a hnedka blábolili o lítosti. Jedině mamka neselhala.

Porozuměla mým slzám, ačkoli musela být ráda, že nedošlo na žádné střepy.

A tu mě mamka vzala za ruku, vyprosila si od vikáře bubínek i paličky, slíbila důstojnému pánu, že nahradí škodu, rovněž od nich dodatečně přerušil jsem totiž zpověď, obdržela rozhřešení, i na Oskara se dostalo trochu požehnání, jenže to mi nic neříkalo.

Zatímco mě maminka nesla ven z kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, počítal jsem na prstech: dnes je pondělí, zítra velikonoční úterý, pak Popeleční středa, Zelený čtvrtek a na Velký pátek je s ním konec, s ním, který ani bubnovat neumí, který mi nedopřeje ani střepy, který se mi podobá, a přece je falešný, který musí do hrobu, zatímco já budu bubnovat a bubnovat, ale nikdy už nezatoužím po zázraku.

VELKOPÁTEČNÍ POKRM

Dvojaké, tak bych asi označil své pocity mezi pondělím a Velkým pátkem. Na jedné straně jsem se zlobil na toho gypsového Ježíška, který nechtěl bubnovat, na druhé straně jsem byl rád, že takhle zůstalo bubnování vyhrazeno mně. I když mi na jedné straně selhal hlas vůči kostelním oknům, zachoval si Oskar na druhé straně tvář v tvář tomu nedotčenému pestrobarevnému sklu onen zbytek katolické víry, která mu měla vnuknout ještě spoustu zoufalých blasfemií. A další rozpory: jestliže se mi na jedné straně cestou zpátky domů z kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova podařilo jen tak na zkoušku rozezpívat jedno mansardové okno, pak úspěch mého hlasu vůči profánnímu soustředil na druhé straně od té chvíle mou pozornost na mé neúspěchy v sektoru sakrálním. Jak říkám, samá dvojakost.

Tento lom zůstal, nikdy se nezacelil, a že je dodnes, protože nejsem doma ani v sakrálním, ani v profánním, zato však kdesi stranou v Léčebném a zaopatřovacím ústavu.

Maminka zaplatila škodu na levém postranním oltáři. Velikonoční obrat byl dobrý, třebaže na Matzerathovo přání byl přece protestant, muselo na Velký pátek zůstat zavřeno. Mamka, která jinak vždycky dovedla prosadit svou, na Velký pátek pokaždé ustupovala, zavřela krám, avšak prosadila si za to právo nechávat z katolických důvodů zavřeno o Božím těle, zaměnit ve výkladní skříni persilové krabice a atrapy Kaffee Hag pestrým, elektricky osvětleným obrázkem Panny Marie, jakož i účastnit se procesí v Olivě.

Měli jsme papndeklovou tabulku, na jejíž jedné straně stálo: Na Velký pátek zavřeno. Druhá strana ohlašovala: Na Boží tělo zavřeno.

Na Velký pátek, který následoval po onom pondělku mlčícího bubnu a mlčícího hlasu, pověsil Matzerath do výlohy tabulku „Na Velký pátek zavřeno“ a my jsme hned po snídani vyjeli tramvají do Března. Abych zůstal u svého slova: Labesova ulice vyhlížela dvojace. Protestanti kráčeli do

kostela, katolíci myli okna a klepali na dvorcích všechno, co se jen trochu podobalo koberci, tak mohutně a halasně, až se mohlo zdát, že bibličtí pacholci ve všech dvorech činžáků zároveň přibíjejí rozmnoženého Spasitele na rozmnožený kříž.

My však nechali pašijové klepání koberců za sebou, usedli jsme v osvědčené sestavě mamka, Matzerath, Jan Bronski a Oskar do tramvaje číslo devět a ujížděli jsme Březenskou ulicí, kolem letiště, starého a nového cvičiště, na výhybce vedle hřbitova v Záspě jsme počkali na protijedoucí vlak od Nowyportu-Března. Mamce byla ta zastávka příležitostí, aby vyslovila několik úsměvem doprovázených, leč melancholických úvah. Malý, nepoužívaný už hřbitůvek, kde se mezi pokřivenými a zarostlými pomníčky z minulého století drželo pár zmrzačených pobřežních borovic, nazvala hezkým, romantickým a okouzlujícím. "Tady bych jednou ráda ležela, kdyby byl ještě v provozu," horovala mamka. Ale Matzerathovi připadala zdejší půda moc písčitá, žehral na bující bodláčí a hluchý oves. Jan Bronski dával k úvaze, že hluk z letiště a od tramvajů, které se vedle hřbitova vyhýbají, může rušit mír tohoto jinak idylického místa.

Protijedoucí vlak se nám vyhnul, průvodčí dvakrát zazvonil a my zase vyjeli, nechávající za sebou Záspu i s jejím hřbitovem, směrem na Březno, lázeňské místo, které v tuto dobu, ke konci března, vyhlíželo náramně pustě a bezútěšně. Kiosky se zatlučenými okny, lázeňský dům slepý, promenáda bez vlaječek, na plovárně dvě stě padesát prázdných kabin. Na tabuli o počasí křídové stopy z loňska: Vzduch: dvacet. Voda: sedmnáct. Vítr: severovýchodní. Další vyhlídky: jasno až mírně oblačno.

Nejdřív jsme všichni chtěli pěšky až do Gletkowa, pak ale, aniž jsme se nějak domluvili, jsme vyrazili přesně opačnou cestou k molu. Balt líně a zešíroka olizoval břehy. Až k vjezdu do přístavu mezi bílým majákem a molem s mělčinovou bojí, nikde ani človíčka. Včerejší déšť vtiskl písku ten nejpravidelnější vzor, jež rozrušovat otisky bosých chodidel působilo právě potěšení. Matzerath nechával ohlazené, jak

zlaták velké cihlové střepy skákat po zelenavé hladině a jevil přitom značnou citíždostivost. Jan Bronski, méně šikovný, se mezi jednotlivými pokusy pídil po jantaru, našel také několik úlomků a jeden kousek velikosti třešňové pecky daroval mamce, která šla stejně jako já bosá a ustavičně se ohlížela, jako by byla zamilovaná do svých stop. Slunce svítilo opatrně. Bylo spíš chladno, jasno, bezvětří, na obzoru se dal rozeznat pruh značící poloostrov Hel i dva tři mizící praporky dýmu a skákavě po horizontě lezoucí jeřáby nějaké obchodní lodi.

Jeden po druhém s různým odstupem jsme dorazili k prvním žulovým kamenům širokého mola. Maminka a já jsme si opět natáhli punčochy a obuli boty. Pomáhala mi se šněrováním, zatímco Matzerath a Jan byli už na hrbolatém temeni mola a z balvanu na balvan skákali směrem do otevřeného moře. Tuhá vousiska chaluh nepořádně vyrůstala ze spár základu. Oskar měl chuť je přičesat. Avšak maminka mě vzala za ruku a tak jsme následovali muže, kteří před námi vyváděli jako kluci. Při každém kroku mě bubínek tloukl do kolen, ale ani tady jsem si ho nechtěl dát vzít.

Maminka měla na sobě světlomodrý letní plášť s malinově červeným lemováním. Žulové balvany dávaly zabrat jejím kramlíčkům. Já jsem, jako každou neděli a svátek, vězel ve svém námořnickém kabátku se zlatými knoflíky s kotvami. Stará pentle z upomínkových sbírek Grétky Schefflerové s nápisem „JVL Seydlitz“ zdobila mou námořnickou čapku, byla by se třepetala, kdyby foukal vítr. Matzerath si rozepjal svůj hnědý převlečník. Jan jako vždy elegantní, v ulstru s lesklým sametovým límcem.

Doskákali jsme až k námořní boji na konci mola. Pod bojí, seděl starší muž s nakladačskou čepicí na hlavě ve vatované kazajce. Vedle něho ležel pytel od brambor, v němž se to zmítalo a bez ustání hýbalo. Muž, který byl patrně z Března nebo z Nowyportu, držel v ruce konec prádelní šňůry. Oblepená mořskou řasou ztrácela se šňůra v sladkoslané vodě Motlavy, která je při ústí ještě nejasná a bez pomoci širého moře pleská do balvanů hráze.

Chtěli jsme vědět, proč ten muž s nakladačskou čepicí loví s prachobyčejnou šňůrou na prádlo a zjevně bez splávku. Mamka se ho zeptala s dobromyslným posměškem a oslovila ho strejdo. Strejda se zašklebil, ukázal tabákově hnědé pahýly zubů a bez dalšího vysvětlování vyplivl dlouhou, kouskovitou, ve vzduchu se obracející slinu do břčky mezi dolními žulovými balvany potaženými térem a olejem. To se pak výměšek pohupoval tak dlouho, až přiletěl racek a šikovně se vyhýbaje kamenům za letu jej sezobl a odtáhl za sebou další vřskájící racky.

Už jsme se chystali k odchodu, na hrázi bylo totiž chladno, slunce nepomáhalo, když tu muž s nakladačskou čepicí začal ručkováním vytahovat své lano. Mamka přesto chtěla jít. Ale Matzeratha nebylo možno dostat z místa. Ani Jan, který jinak mamce nikdy žádné přání neodepřel, ji tentokrát nehodlal podporovat. Oskarovi bylo jedno, jestli půjdeme nebo zůstaneme. Jelikož jsme však zůstali, přihlížel jsem. Zatímco nakladač pravidelně ručkoval a každým hmátnutím stíraje řasy sbíral si šňůru mezi nohy, konstatoval jsem, že ten nákladní parník, který ještě před půlhodinkou ukazoval na obzoru sotva střechu vrchní nástavby, s hlubokým ponorem změnil kurs a míří k přístavu. Podle toho ponoru to bude Švéd s rudou, odhadoval Oskar.

Nechal jsem Švéda Švédem, když se nakladač pomaloučku zvedl. „No a teďkonc se mrknem, jak to s ním vypadá.“ To řekl Matzerathovi, který ničemu nerozuměl, a přesto nakladačovi přisvědčoval. „No a teďkonc...“ a „Mrknem se, mrknem...“ opakoval pořád a přitom dál navíjel provaz, jenže už s větší námahou, slezl mu teď kousek dolů po kamenech naproti, a pak sáhl mamka se nestačila dost rychle otočit, s rozpraženými rukama sáhl do bublající zátočinky mezi žulou, hledal, uchopil něco, ještě jednou uchopil, táhl a vyhodil, hlasitě se domáhaje místa, cosi crčícího a těžkého, jakýsi prskavě živoucí balvan vyhodil na zem mezi nás: koňskou hlavu, čerstvou, jakoby pravou koňskou hlavu, hlavu černého koně, vraníka s černou hřívou, která včera ještě, předevcírem

mohla řehtat, protože shnilá ta hlava nebyla, nesmrděla, a když, tak nanejvýš motlavskou vodou, ale tou smrdělo celé molo.

Rozkročeně stanul ten s nakladačskou čepicí seděla mu teď v týle nad tím kusem kobyly, z něhož se teď zuřivě vymršťovali světle zelení tenci úhoři. Muž měl co dělat, aby je pochytil, neboť úhoři se na hladkých a k tomu ještě vlhkých kamenech dovedou pohybovat rychle a šikovně. Taký se nad námi okamžitě objevili racci a zazněl racčí křik. Doráželi, hravě ve třech nebo čtyřech uchvátili malého až středního úhoře, bylo je těžko odehnat, protože molo přece patřilo jim. Přesto se nakladačovi, který tloukl do racků a měl se k dílu, podařilo nacpat snad dva tucty menších úhořů do pytle, který Matzerath ochotně jaký on už byl přidržoval. A tak nemohl ani vidět, že mamka byla najednou v obličeji jak sýr a opřela nejdřív ruku, potom i hlavu Janovi na rameno a sametový límec.

Ale když malí a střední úhoři byli konečně v pytli a nakladač, jemuž při tom počínání spadla čepice z hlavy, začal rvát z té mrtvolky tlustší, tmavé úhoře tu si už mamka musela sednout a Jan se jí pokoušel otočit hlavu, avšak ona to nepřipustila, ustavičně civěla vykulenýma kravskýmá očima na nakladačovy ruce tahající červy.

„Ták a teďkonc se mrknem!“ hekal nakladač do toho. „Japak to vypadá!“ Roztrhl s pomocí gumové holínky kobyle hubu, vecpal mezi čelisti klacek, takže vznikl dojem, že ten úplně žlutý koňský chrup se směje. A když nakladač teď teprve bylo vidět, že je nahoře dočista holý a vejčitý oběma rukama sáhl koňovi do chřtánu a vytáhl hned dva, kteří byli tlustí a dlouzí nejméně jako ruka, tu to i mé mamce odtrhlo zaťaté zuby: kompletní snídani vyndala, chuchvalce bílku a vlákna žloutku mezi drobky chleba v bílé kávě vychrstly na kamení hráze a ona dávala pořád dál, jenže nic už nevycházelo, protože tolik toho zase k snídani nesnědla!

Měla nadváhu a chtěla bezpodmínečně trochu shodit, a tak to zkoušela s všelijakou dietou, již však zřídka dovedla

dodržet a dojíдалa se potají, a jenom úterní cvičení ve Svazu žen si nedala vymluvit, třebaže se jí Jan a dokonce i Matzerath smáli, když se svou cvičební taškou odcházela mezi ty komické nemotory, v modře lesklém úboru prováděla cviky s kužely, a stejně nehubla.

I tenkrát vyvrhla na balvany nanejvýš tak čtvrt kila, ať dávala, jak dávala, víc dolů neshodila. Dál už nešlo nic než zelenkavý šlem. A rackové. Byli tu hned, jak začala zvracet, kroužili hloub a hloub, snášeli se hladcí a mastní, prali se o maminčinu snídani, vůbec se nebáli, že ztloustnou, ničím se nedali zahnat, kdopak by je taky zaháněl, když Jan Bronski z nich měl strach a držel si ruce před svýma modrýma očima.

Ale ani Oskara neposlechli, který proti nim vytáhl se svým bubnem, paličkami rozvibroval bílý lak proti těm bělochům. To však nepomohlo nic, nejvýš to učinilo racky ještě bělejšími. Zato Matzerath se o mamku nestaral ani za mák. Smál se a opičil se po nakladačovi, filmoval silné nervy, a když už byl nakladač skoro hotov a na závěr vytáhl kobyle ještě jednoho mohutného úhoře z ucha, když, se s úhořem vyvalila z mozku všecka ta bílá kaše, tu i Matzerath zezelenal v obličeji, ale nepřestal se vytahovat, za babku odkoupil od nakladače dva střední a dva silné úhoře a ještě chtěl dodatečně něco usmlouvat.

Tu jsem ocenil Jana Bronského. Vypadal, jako by měl slzy na krajíčku, přesto však pomohl mé mamce na nohy, objal ji jednou paží zezadu, druhou držel vpředu a odváděl ji pryč, což“vypadalo legračně, protože mamka škobrtala na vysokých podpatcích z kamene na kámen, směrem k pobřeží, při každém kroku se jí podlomila noha, přece si nezlámala kotníky.

Oskar zůstal u Matzeratha a nakladače, neboť nakladač, který si znovu nasadil čepici, nám ukazoval a vykládal, proč je pytel do půlky naplněn hrubozrnou solí. Sůl byla v pytli proto, aby se úhoři v soli k smrti umrskali, aby jim sůl stáhla šlem z kůže a taky vytáhla z vnitřností. Jak jsou totiž úhoři v soli, nepřestávají lítat, tak dlouho lítají, až je po nich a až

nechají v soli i svůj šlem. Tak se to dělá, když se mají úhoři potom udit. Je to sice zakázáno policií i Spolkem pro ochranu zvířat, ale úhoři přesto musí lítat. Jakkpak by se taky jinak bez soli dostal ten šlem z úhoří kůže i z vnitřností.

Mrtví úhoři se potom suchou rašelinou sedrou dočista a v udicím sudu se pověsí nad bukové dříví k vyuzení. Matzerathovi to připadalo spravedlivé, že se úhoři nechají honit v soli. Vždyť oni taky lezou koňům do hlav, povídal. A taky lezou do lidských mrtvol, povídal nakladač. Zvlášť po té námořní bitvě u Skagerraku byli prý úhoři ohromně tlustí.

A mně ještě před několika dny vykládal jeden lékař z Léčebného a zaopatřovacího ústavu o jedné vdané ženě, která se chtěla ukájet živým úhořem. Jenže úhoř se zakousl a ji museli odvézt do nemocnice a neměla pak kvůli tomu už nikdy mít děti.

Ale nakladač zavázal konečně pytel s úhoři v soli a hodil si ten mrskající se pytel přes rameno. Svinutou prádelní šňůru si pověsil kolem krku a vyrazil k Nowyportu, zatímco obchodní loď zrovna vplouvala do přístavu. Měl ten parník aspoň osmnáct set tun a nebyl to žádný Švéd, ale Fin, taky neměl naloženou rudu, ale dřevo. Nakladač s pytlem znal asi nějaké lidi z toho Fina, protože zamával směrem k rezatému člunu a něco křičel. Z Fina mu taky zamávali a taky něco křičeli. Proč ale mával Matzerath a k tomu ještě hulákal takovou pitomost jako „Ahoj!“, to mi zůstalo tajemstvím. Protože on přece jako rodilý Porýňák neměl vůbec ponětí o námořnictví a Fina neznal ani jednoho. Ale to byl už tak jeho zvyk, mávat, když ostatní mávají, pořád křičet, smát se a tleskat, když ostatní křičí, smějí se a tleskají. Proto taky vstoupil poměrně brzy do strany, kdy to ještě vůbec nebylo nutné, kdy z toho nic nekoukalo a jenom to zabíralo nedělní dopoledne.

Oskar se pomalu ubíral za Matzerathem, mužem z Nowyportu a přetíženým Finem. Chvilkami se otočil, protože nakladač nechal koňskou hlavu ležet pod bójkou. Ale nebylo z ní už nic vidět, racci ji zasypali jako pudr. Bílá, lehoučká díra

v láhově zeleném moři. Čistě vypraný mráček, který se co chvíli mohl čistě vznést do povětří, křiklavě halící koňskou hlavu, která neřehtala, nýbrž křičela.

Měl jsem dost, utekl jsem rackům i Matzerathovi, v běhu jsem tloukl pěsti do bubnu, předešel jsem nakladače, který teď kouřil krátkou dýmku, a na kraji mola jsem dohonil Jana Bronského a mamku. Jan podpíral mamku ještě pořád jako předtím, jedna jeho ruka však zmizela pod lemem jejího pláště. To však, jakož ani mamčinu ruku v kapse Janových kalhot, nemohl Matzerath vidět, byl totiž ještě daleko za námi a ty čtyři úhoře, které mu nakladač omráčil kamenem, právě balil do kusu novin, které našel mezi balvany hráze.

Když nás Matzerath dohnal, mával balíkem úhořů a vychloubal se: „Zlatku padesát chtěl ten chlap, ale já mu dal zlatku a basta fidli.“

Mamka vypadala teď už líp, taky měla už obě ruce pohromadě a řekla: „Nemysli si ale, že budu ty úhoře jíst. Žádnou rybu už nevezmu do pusy a úhoře už teprv ne.“ Matzerath se smál: „Jen se tak nedělej, holčičko. Všaks věděla, jak se chytaj, a přestos je vždycky jedla, i čerstvý. To se ještě podíváme, až je moje maličkost prima udělá se vším, co k tomu patří, a s troškou kopru.“ Jan Bronski, který včas vytáhl ruku zpod mamčina pláště, neřikal nic. Já jsem bubnoval, aby zase nezačali o úhořích, až jsme dorazili do Března. I na zastávce tramvaje a ve Vlečňáku jsem těm třem bránil v řeči.

Úhoři se chovali jakž takž klidně. U Zaspy žádné čekání, vlak z protisměru už přijel. Kousek za letištěm začal Matzerath i přes mé bubnování vykládat, jaký má ohromný hlad. Mamka nereagovala a nepodívala se na žádného z nás, až jí Jan nabídl jednu ze svých Regat. Když jí podával oheň a ona si strkala zlatý náustek mezi rty, usmála se na Matzeratha, protože věděla, že ji nerad vidí kouřit na veřejnosti.

Na náměstí Maxe Halbeho jsme vystoupili a ona se přese všechno zavěsila do Matzeratha, a ne do Jana, jak jsem čekal.

Jan šel vedle mě, držel mě za ruku a dokouřil mamčinu cigaretu. V Labesově ulici katolické hospodyně pořád ještě klepaly koberce. Když Matzerath odemykal byt, uviděl jsem na schodech paní Katerovou, která bydlela ve čtvrtém poschodí vedle trumpetisty Meyna. Modročervenou mohutnou paží přidržovala si na pravém rameni srolovaný hnědý koberec. Pod oběma pažemi ji plály světlé chlupy, prosolené a slepené potem. Koberec se zlomil dopředu a dozadu. Zrovna tak dobře by byla mohla nést přes rameno opilého chlapa, avšak její muž už nebyl naživu. Když nesla kolem svou černě lesklou glotovou sukni, zasáhly mě její výpary: čpavek, okurka, karbid měla nejspíš své dny.

Krátce nato jsem uslyšel ze dvora ony pravidelné údery do koberce, které mě proháněly po bytě, pronásledovaly mě, až jsem jim konečně unikl do šatníku v naší ložnici, neboť zimníky, které tu visely, pohltily to nejhorší z oněch předvelikonočních zvuků.

Avšak do úkrytu v almaře mě nezahnala jen koberce klepající paní Katerová. Mamka, Jan a Matzerath si ještě ani nesvlékli pláště a už začal spor o velkopáteční jídlo. Nezůstalo ovšem při úhořích, i já jsem to zase slízl, můj slavný pád ze sklepních schodů: „Je to tvá vina, ty za to můžeš, teďka udělám polívku z ouhořů, neboť tak cimprlich, dělej si co chceš, jenom ne ouhoře, ve sklepě je konzerv dost, přines třeba houby, ale zavři dveře, aby se zas nestalo něco takovýho, přestaň s těma starejma krámama, budou ouhoři a basta, se smetanou, hořčicí, petržilkou a bramborama a vrazím do toho taky bobkovej list a hřebíček, ne, tak nech toho Alfréde, když nechce, ty se do toho nepleť, přece nebudu kupovat ouhoře nadarmo, čistě je vykuchám a vyperu, ne, ne, to se podíváme, jak budou na stole, uvidíme, kdo bude jíst a kdo nebude.“ Matzerath bouchl za sebou dveřmi, zmizel v kuchyni, bylo ho slyšet, jak si nápadně počíná. Sekal úhořům hlavy a mamka, která měla příliš bujnou fantazii, se musela usadit na pohovku, Jan Bronski ji promptně následoval a už se drželi za ruce a šeptali si kašubsky.

Když se ti tři dospělí takto rozešli po bytě, nesesedl jsem ještě ve skříní, ale rovněž v obývacím pokoji. Vedle kachlových kamen byla dětská židlička. Na ní jsem kýval nohama, nechával Jana, aby po mně zahlížel, a jasně jsem cítil, jak oběma překážím, ačkoli tak jako tak nemohli moc dělat, protože Matzerath vzadu za obývacím pokojem neviditelně sice, ale až dost zřetelně hrozil polomrtvými úhoři a práskal s nimi jako bičem. A tak si ti dva jen vyměnili ruce, mačkali a tahali se za dvacet prstů, až jim v kloubech praskalo, a to už na mě bylo moc. Nestačily snad ty rány ze dvora, jimiž Katrovka častovala koberce? Nepronikaly všemi stěnami, neblížily se víc a víc, ačkoli jejich hlasitost nesílila? Oskar sklouzl ze židličky, na chvíličku si dřepl ke kamnům, aby jeho odchod nebyl tak nápadný, pak se definitivně odlouдал přes práh do ložnice, zcela zaměstnán svým bubínkem.

Abych se vyhnul jakémukoli hřmotu, nechal jsem dveře od ložnice nedovřené a se zadostiučiněním jsem konstatoval, že mne nikdo nevolá zpátky. Ještě jsem chvíli rozvažoval, má-li Oskar zalézt pod postel nebo do šatníku. Rozhodl jsem se pro almaru, protože pod postelí bych si byl ušpinil svůj choulostivý modrý námořnický obleček. Na klíč od skříně jsem zrovna tak dosáhl, jednou jsem jím otočil, otevřel zrcadlové dveře a paličkami jsem odsunul ramínka s pláští a zimními šaty. Abych dosáhl na ty těžké látky a pohnul jimi, musel jsem si stoupnout na bubínek. Konečně byla mezera uprostřed skříně, je sice Velká, ale dost prostorná, aby pojala dřepícího Oskara. Podařilo se mi dokonce s jistou námahou přitáhnout zrcadlové dveře a pomocí šály, kterou jsem našel na dně skříně, je podložit tak, že na prst úzká mezera poskytovala jakýs takýs výhled a přívod vzduchu. Buben jsem si položil na kolena, avšak nebubnoval jsem, ani docela tiše, nýbrž bez vůle jsem se poddal výparům zimníků a zcela jsem se jimi dal proniknout.

Ještě dobře, že ta skříň existovala, a ty těžké, skoro nedýchající látky, které mi dovoľovaly soustředit skoro

všechny myšlenky, svázat je a věnovat mé posedle utkvělé představě, která byla dost bohatá, aby přijala ten dárek s uměřenou, sotva pozorovatelnou radostí.

Jako pokaždé, když jsem se koncentroval a mohl chvíli žít přiměřeně svému vnitřnímu ustrojení, přenesl jsem se do ordinace doktora Hollatze v Brunshóferově ulici a vychutnával onu chvíli střeďečních návštěv, na které mi jediné záleželo.

I kroužily mé myšlenky ani ne tak kolem lékaře, který mě čím dál zdlouhavěji vyšetřoval, jako spíš kolem sestry Ingy, jeho asistentky. Ona mě směla svlékat a oblékat, jediné ona mě směla měřit, vážit, zkoušet, zkrátka, všechny experimenty, jež se mnou doktor Hollatz podnikal, prováděla sestra Inga korektně, i když ne snad zvláště vlídně, načež pak pokaždé ne bez jistého posměchu hlásila neúspěchy, jež Hollatz nazýval dílčími úspěchy. Zřídka kdy jsem pohlédl sestře Inze do tváře. Jen na čistě naškrobené bělosti jejího ošetrovatelského kroje, na nehmotném útvaru, který nosila coby čepec, na prosté broži zdobené červeným křížem spočinul a odpočinul si můj pohled a i mé čas od času štvané tamborské srdce. Jak příjemné bylo pozorně sledovat stále nové záhyby jejího pracovního úboru. Měla pod tou látkou vůbec nějaké tělo? Její stárnoucí obličej a ruce, přes veškerou péči kloubnaté, dávaly tušit, že sestra Inga je přece jen žena. Ovšem pachy, které by prozrazovaly podobné tělesné ustrojení, jaké jevila moje mamka vždy ve chvíli, kdy ji Jan nebo i Matzerath před mýma očima odkryli, takové pachy sestra Inga nechovala. Byla cítit mýdlem a unavujícími medikamenty. Jak často mě zmáhal spánek, když sestra Inga uchem ohledávala mé malé, a jak se obecně soudilo, choré tělo: lehký, ze záhybů bělostných látek stoupající spánek, karbolem obestřený spánek, spánek beze snů, ledaže snad v dálce její brož vyrostla co já vím v moře praporů, alpské červánky, pole planých máků, v revoltu proti co já vím proti Indiánům, proti třešním, proti krvi z nosu, proti kohoutím hřebínkům, proti červeným krvinkám, když se sbíhají, až se všechna ta červeň před mými zraky stala pozadím pro jedinou vášeň, která mi

sice už tehdy byla a dodnes je samozřejmá, ale přesto nepojmenovatelná, neboť slovo červená neříká nic, ani krev z nosu, a látka praporů vybledne, a jestliže přesto říkám jediné červená, červená mě nechce, obrací svůj plášť naruby: černá, přichází Kuchařka, černá, děsí mě žlutě, klame modře, nevěřím modré, nesedí mi, nezelení mi: zelená je rakev, co se v ní pasu, zelená mě kryje, v zelené jsem si nevinně bělostný: křtí mě černě, černá mě děsí žlutě, žlutá mě klame modře, do modré bych neřek zelenou, zelená mi kvete červeně, červená byla brož sestry Ingy, červený kříž nosila na límci svého ošetrovatelského kroje, jenže skoro nikdy, a tedy ani v té almaře, nezůstalo při té nejjednodušší ze všech představ.

Změť hluků z obývacího pokoje narazila na dveře mé skříně, probudila mě z právě načatého polospánku věnovaného sestře Inze. Vystřízlivělý a s pachutí v ústech jsem seděl mezi všelijak vzorkovanými zimníky, s bubínkem na kolenou, nos plný Matzerathovy stranické uniformy, hned vedle kožený opasek, dohoda s karabinkou, nikde ani stopy po bělostných záhybech ošetrovatelského kroje: splývala vlna, česaná visela, kord muchlal flanel, a nade mnou klobouková móda posledních čtyř let, u mých nohou boty, střevičky, naleštěné holínkové kamaše, podpatky okované a neokované, světelný paprsek zvenčí, který všechno naznačoval, Oskar litoval, že nechal mezi zrcadlovými dveřmi škvíru.

Copak mi tak asi mohli nabídnout ti v pokoji? Třeba překvapil Matzerath ty dva na kanapi, jenže to bylo sotva možné, protože Jan si vždycky, nejen při skatu, zachovával zbytek opatrnosti. Spíš, a tak to taky nakonec bylo, přinesl Matzerath do pokoje a na stůl postavil usmrcené, vykuchané vymyté, uvařené, okořeněné a ochucené úhoře v podobě úhoří polévky s bramborami ve velké polévkové míse, a protože se nikomu nechtělo sednout ke stolu, odvážil se velebit svou krmi vypočítávaje všechny přísady a odřikávaje celý recept.

Mamka se rozkřičela. Křičela po kašubsku. Tomu Matzerath ani nerozuměl, ani to nesnášel, a přesto si to musel vyposlechnout, ostatně jistě pochopil, co chtěla říct,

řeč mohla být jediné o úhořích, a jako pokaždé, když mamka křičela, taky o mém pádu do sklepa. Matzerath odpověděl. Znali své role. Jan vpadal do řeči. Bez něho se divadlo neobešlo. Posléze druhé dějství: úder víka od klavíru, všechno z paměti, oba pedály, lovecký sbor z Čarostřelce: Co rovno je na zemi. A zčistajasna do halali třesk víka od klavíru, pedály pryč, převržená stolička od klavíru, mamčiny kroky, příchod do ložnice, rychlý pohled do zrcadlových dveří od skříně a již se vrhá, pozoroval jsem to skrz škvíru na manželské postele pod modrými nebesy, pláče a mnoha prsty lomí rukama přesně jako ta kajícná, do zlata zarámovaná barvotisková Magdaléna v hlavách manželského hradu.

Delší dobu jsem slyšel jen mamčino bědování, tiché vrzání postele, tlumené mumlání z pokoje. Jan uklidňoval Matzeratha. Matzerath prosil Jana, aby šel uklidnit mamku. Mumlání utichalo, Jan vstoupil do ložnice. Třetí dějství: stanul před postelí, střídavě pohlížel na mamku a na kajícnou Magdalénu, opatrně usedl na pelest, hladil na břiše ležící mamku po zádech a zadnici, promlouval k ní konejšivě po kašubsku a posléze když slova už nestačila, zajel rukou pod sukni, až přestala bědovat a Jan mohl odvrátit pohled od mnohaprsté Magdalény. Člověk to musel vidět, jak Jan vstal po vykonané práci, lehce kapesníkem otřel prsty, načež hlasitě, a ne už kašubsky, aby tomu Matzerath z pokoje nebo z kuchyně rozuměl, pronesl s důrazem na každé slovo: „Tak už pojď, Agnes, zapomeňme na to konečně. Vždyť Alfréd už dávno vyndal ty úhoře a naházel je do záchodu. Dáme si teď jeden pořádný skat, pro mě za mě třeba čtvrtfikenkovéj, a až to bude všechno za náma a zase dobrý, udělá nám Alfréd houby s vejci a brambory.“ Mamka na to neřekla nic, vstala z postele, uhladila žlutou prošivanou deku, urovnala si před zrcadlovými dveřmi účes a následovala Jana ven z ložnice. Odlepil jsem oko od štěrbin a za chvíli nato jsem uslyšel, jak míchají karty. Maličké opatrné zasmání, Matzerath sejmul, Jan rozdával a už lícitovali. Myslím, že Jan lícitoval Matzeratha. Ten pasoval už při triadvaceti. Načež mamka

vylicitovala Jana až na šestatřicet, pak i pouštěl a mamka hrála granda, kterého o fous prohrála. Následující obyčejné káro vyhrál Jan bezpečně, zatímco ve třetí hře dostala mamka červený bez dvojáká jen tak tak, ale přece jen domů.

Bylo mi jasné, že tenhle rodinný skat, nakrátko přerušený houbami s vejcem a bramborem, vydrží až hluboko do noci, a tak jsem následující hry už přestal poslouchat, spíš jsem se pokoušel znovu vrátit k sestře Inze a její bělostné, spánek podporující pracovní uniformě.

Avšak můj pobyt v ordinaci doktora Hollatze neměl zůstat nerušen. Nejen že zelená, modrá, žlutá a černá pořád znovu mluvily do červeného textu sestřiny brože, i dopolední události se sem pletly: vždycky když se otevřely dveře do ordinace, a tedy k sestře Inze, naskytl se místo čistého a lehkého pohledu na ošetřovatelský кроj pohled na nakladače, který na nowyportském molu poblíž námořní bóje tahá z hemživé a urousané koňské hlavy úhoře, a to, co se jevilo jako bílé, co jsem přičítal sestře Inze, to byla křídla racků, která na okamžik vždycky zakryla mršinu a úhoře v mršině, načež se pak zase rána rozzela, nekrvácela však a nevydávala červenou, černý byl vraník, láhvvě zelené moře, trochu rezavě přispěl do obrazu Fin naložený dřevem a rackové ať mi už nikdo nemluví o holubech zahrnuli oběť oblaky a nořili do ní špičky křídel a hodili úhoře mé sestře Inze, ta ho chytila, slavila ho a proměnila se v racka, přijala podobu, žádná holubice, když už Duch svatý, pak v téhle podobě, která se tu jmenuje racek, usedá jako oblak na maso a slaví svatodušní svátky.

Vzdávaje se vši námahy. Vzdal jsem se almary, mrzutě jsem otevřel zrcadlové dveře, vylezl ze skříně, zjistil před zrcadlem, že jsem se nezměnil, přese všechno však mě potěšilo, že paní Katerová už neklepe koberce. Velký pátek sice pro Oskara skončil, leč doba pašijí měla začít teprve po Velikonocích. Avšak i pro mamku měla doba utrpení, nezmírnitelná vlnitým májovým počasím, započít až po tomto Velkém pátku koňské hlavy s úhoří, teprve po Božím hodu

velikonočním, který jsme spolu s Bronskými strávili ve venkovském Běsovu u babičky a strýce Vincenta.

Není pravda, že Matzerath nutil mamku, aby zase jedla ryby. O vlastní újmě a posedlá záhadným puzením začala přesně čtrnáct dní po Velikonocích hltat ryby v takovém množství a bez ohledu na figuru, že ji Matzerath řekl: „Tak přestaň už polykat takovejch ryb, jako kdyby tě někdo nutil.“ Ale ona začala poránu k snídani se sardinkami, dvě hodiny nato, když v krámu zrovna nebyli zákazníci, se vrhla na bedničku s Bohnsackovými šproty, k obědu si žádala pečené flundry anebo tresku v hořčičné omáčce, a odpoledne už zase měla v ruce otvirač na konzervy, úhoř v aspiku, zavináč, pečenáč, a když se Matzerath zpěchoval upéci nebo uvařit i k večeri zase rybu, neřekla slovo, nehubovala, klidně vstala od stolu a vrátila se z krámu s kusem uzeného úhoře, až nám všem se dělalo nanic, protože ona nožem seškrábala poslední tuk z kůže, z vrchu i z vnitřku, a vůbec už jedla rybu jen nožem. Přes den musela kolikrát zvracet. Matzerath byl bezmocně ustaraný, ptával se jí: „Jseš snad těhotná, či co to je?“

„Neplácej takový hlouposti, prosím tě,“ říkala na to mamka, jestliže vůbec něco řekla, a když jednou v neděli přišla babička Koljaiczeková a na stůl přišel úhoř na zeleno s novými bramborami a májovým máslem a babička uhodila dlaní mezi talíře a řekla: „Tak Agnes, řekni už jednou, co je s tebou? Co jíš pořád ryby, když ti nedělají dobře, a neřekneš proč a děláš jako posedlá!“, potřásla maminka jenom hlavou, odsunula brambory na stranu, namočila úhoře v másle a jedla a jedla, jako by to měla v akordu.

Jan Bronski neříkal nic. Když jsem je oba jednou překvapil na pohovce, drželi se sice jako jindy za ruce a měli šaty celé pomuchlané, ale přitom mi byly nápadné Janovy uplakané oči a maminčina apatie, která se však rázem zvrátila v opak. Vyskočila, chytila mě, zvedla, mačkala k sobě, otevřela mi propast, která se asi nedala zaplnit ani sebevětšími spoustami pečených, vařených, nakládaných či uzených ryb.

Pár dní nato jsem ji viděl v kuchyni, jak se vrhá nejen na ty proklaté obvyklé sardinky, ona si slila olej z několika starších poschovávaných konzerv do malé pánvičky, ohřála tu břečku na plynu a pak ji pila, zatímco mně ve dveřích sklouzly i ruce z bubínku.

Ještě téhož večera musili mamku odvézt do Městské nemocnice. Matzerath plakal a naříkal, než přijela sanitka: „Řekni mi, proč nechceš dítě? Dyť je to jedno, od koho je. Anebo je to pořád ještě kvůli tý koňský hlavě? Že jsme tam jen chodili! Tak na to zapomeň, Agnes, já to přeci tak nemyslel.“

Sanitka přijela, vynesli mamku. Děti i dospělí se zastavili na ulici, odvezli ji a později se mělo ukázat, že mamka nezapomněla ani na molo, ani na koňskou hlavu, že s sebou odnesla vzpomínku na toho koně, ať už se jmenoval Fricek nebo Honza. Její orgány se bolestně a jasně pamatovaly na tu velkopáteční procházku a ze strachu před opakováním té procházky nechaly umřít mou mamku, která byla se svými orgány zajedno.

Doktor Hollatz mluvil o žloutence a otravě rybami. V nemocnici se zjistilo, že mamka je ve třetím měsíci, dali jí samotku, a ona nám tam po čtyři dny, kdy jsme ji navštěvovali, ukazovala svůj zhnusený obličej, který se někdy skrze hnus na mě usmál a byl celý zpustošený křečemi. Ačkoli se snažila, aby svým návštěvníkům prokázala drobné radosti, tak jako já se dnes snažívám, abych se o návštěvách svým přátelům zdál potěšen, přece jen nemohla zabránit tomu, aby periodické křeče zvracení co chvíli takřka naruby neobracely její pomalu ochabující tělo, ačkoli z něho už nemělo co vyjít, leda posléze čtvrtého dne toho namáhavého umírání ona nepatrná troška dechu, kterou nakonec každý ze sebe musí vyrazit, aby dostal úmrtní list.

Všichni jsme vydechli, když v mé mamince konečně utichlo to zvracívé nutkání, jež tolik znetvořovalo její krásu. Když tu pak ležela už umytá a v rubáši, ukázala nám zase tu důvěrně známou, kulatou, chytře naivní tvář. Vrchní sestra

zatlačila mamce oči, neboť Matzerath a Jan Bronski plakali a byli slepí. Já jsem plakat nemohl, protože plakali všichni ostatní, muži a babička, Hedvika Bronská i málem už čtrnáctiletý Štěpán.

Taky mě mamčiná smrt nijak nepřekvapila. Cožpak Oskarovi, který ji ve čtvrtek doprovázel na Staré Město a v sobotu do kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, tolikrát nepřišlo, jako by ona už léta letoucí vší mocí hledala nějakou možnost, jak skoncovat s tím trojúhelníkem tak, aby Matzerathovi, jehož jak jen možná nenáviděla, připadla vina za její smrt, a aby Jan Bronski, její Jan, mohl pokračovat ve službách Polské pošty s myšlenkami jako: ona zemřela pro mne, nechtěla mi stát v cestě, obětovala se.

Přes všechnu vypočítavost, již byli oba, mamka i Jan, schopni, šlo-li jim o to, uchystat své lásce nerušené lůžko, byli oba stejnou měrou nadáni k romanci: chceme-li, můžeme v nich vidět Romea a Julii anebo ona dvě královská dítky, která se údajně k sobě nemohla dostat, protože voda byla příliš hluboká.

Zatímco mamka, která zavčas byla opatřena poslední svátostí, ležela studená a ničím nepohnutelná, pod páně farářovými modlitbami, využil jsem já volného času k pozorování sestřiček vesměs protestantského vyznání. Spínaly ruce jinak než katolíci, řekl bych sebevědoměji, otčenáš odříkávaly slovy lišícími se od katolického originálního textu a nekřížovaly se, jako to dělala třeba babička Koljaiczeková, Bronští i já. Můj otec Matzerath budu ho tak příležitostně nazývat, třebaže mě zplodil pouze domněle, protestant, lišil se při modlitbě od ostatních protestantů, jelikož neměl ruce zakotvené před hrudí, nýbrž křečovitě sepjaté prsty nechával kdesi dole, asi ve výši pohlaví, přecházet od jednoho náboženství k druhému a zjevně se za své modlení styděl.

Má babička klečela vedle svého bratra Vincenta před smrtelnou postelí, modlila se hlasitě a beze všech zábran po kašubsku, zatímco Vincent jen pohyboval rty, nejspíš polsky, zato však oči se mu šířily samým duchovním vytržením. Já

osobně bych byl nejraději bubnoval. Koneckonců měl jsem právě mamce co děkovat za ty spousty červenobílých bubínků. Ona mi, jako protiváhu k Matzerathovým přáním, vložila do Kolébky mateřský slib bubínku a také její krása obzvlášť když ještě bývala štíhlá a nepotřebovala cvičit, mi tu a tam bývala inspirací při bubnování. Nakonec jsem se neovládal, ještě jednou jsem v smrtelném pokoji své mamky na svém bubínku dal povstat ideálnímu obrazu její šedooke krásy a podivil jsem se, že právě Matzerath tišil okamžitý protest vrchní sestry a šeptaje „nechte ho, sestro, oni jeden na druhým tak viseli,“ postavil se za mne.

Mamka dovedla být náramně veselá. Mamka dovedla být náramně bázlivá. Mamka dovedla rychle zapomínat. Mamka měla přesto dobrou paměť. Mamka mě vylila s vaničkou, a přece se mnou seděla v jedné vaně. Mamka se mi občas ztratila, ale její nálezce šel s ní. Když jsem rozezpíval okenní tabulky, mamka tu byla s kytem. Mamka si často sedla vedle, i když kolem bylo dost židlí. I když se mamka upnula až ke krku, viděl jsem do ní. Mamka se bála průvanu, a přece pořád dělala vítr. Žila na splátky a nerada platila daně. Byl jsem druhou stranou její mince. Kdykoli hrála mamka červenou stovku, vždycky vyhrála. Když mamka umřela, vybledlo trochu červené žihání mého bubínku, zato bílý lak ještě více zbělel a byl tak oslnivý, že Oskar musel oslepen často přivřít oči.

Nepohřbili mou ubohou mamku na hřbitově v Záspě, jak si to často přávala, nýbrž na malém klidném hřbitůvku v Brentově. Ležel tam též její nevlastní otec, který umřel v sedmnáctém roce na chřipku, prachař Řehoř Koljaiczek. Truchlících bylo u hrobu spousta, jak se slušelo na oblíbenou kupcovou, objevily se nejen tváře stálého zákaznictva, ale i agentů nejrůznějších firem, ba i lidé od konkurence jako koloniální kupec Weinrich a paní Probstová z potravinářství v Hertině ulici. Kaplička na brentovském hřbitově nemohla tolik lidu ani pobrat. Vonělo to tam květinami a černými

naftalínovými šaty. V otevřené rakvi ukazovala má ubohá mamka žlutý zpustošený obličej.

Během rozvleklých ceremonií jsem se nemohl zbavit pocitu: co chvíli jí to silou zvedne hlavu, ještě jednou bude muset zvracet, pořád ještě má něco v břiše, nejen to tříměsíční embryo, které stejně jako já neví, kterému otci má za sebe co děkovat, nejen ono chce ven a jako Oskar se dožadovat bubínku tam vevnitř bude ještě ryba, ale určitě žádná sardinka, nemluvě o flundře, kousek úhoře myslím, pár zelenkavě bílých vláken úhořího masa, úhoř z bitvy u Skagerraku, úhoř nowyportského přístavního mola, velkopáteční úhoř vyskočivší z koňské hlavy, třeba úhoř z jejího otce Josefa Koljaiczeka, který se dostal pod vor a byl vydán napospas úhořům, úhoř tvého úhoře, neboť z úhoře pojde úhoř... Avšak žádné dávení se nedostavilo. Ponechala si to, vzala s sebou, hodlala dostat úhoře pod zemi, aby konečně byl pokoj.

Když muži zvedli víko a chystali se zakrýt stejně odhodlanou jako zhnusenou tvář mé maminky, vrhla se Anna Koljaiczeková mužům na ruce, pak šlapajíc po květinách před rakví se vrhla na svou dceru a plakala, trhala drahocennou bělostnou pohřební výbavu a hlasitě křičela po kašubsku.

Mnozí později říkali, že proklínala mého domnělého otce Matzeratha a nazývala ho vrahem své dcery. Taký prý byla řeč o mém pádu do sklepa. Převzala tu bajku od mamky a nedovolila Matzerathovi, aby zapomněl svou domnělou vinu na mém domnělém neštěstí. I později ho pořád znovu obviňovala, ačkoli Matzerath, navzdory vší politice, ji skoro proti své vůli ctil a za války ji zásoboval cukrem a umělým medem, kávou a petrolejem.

Zelinář Greff a Jan Bronski, který plakal vysokým ženským hlasem, odvedli babičku od rakve. Muži mohli zavřít víko a nasadit konečně ty tváře, jaké dělají nosiči mrtvol vždycky, když se postaví pod rakev.

Na polovenkovském brentovském hřbitůvku s dvěma poli po obou stranách jilmové aleje, s kapličkou, která vypadala

jako z papíru slepená pro jesličky, se studnou s okovem, se švitořivým ptačím národem, na čistě uhrabané hřbitovní cestě, když jsem tak Matzerathovi v patách vedl pohřební procesí, poprvé se mi zalíbil tvar rakev. Měl jsem později ještě často příležitost klouzat pohledem po tom černém či hnědavém dřevu zpracovaném pro poslední účel. Rakev mé ubohé mamky byla černá. Podivuhodně harmonickým způsobem se zužovala k nohám.

Existuje na tomto světě nějaká forma, která podobně přiměřeným způsobem odpovídá lidským proporcím? Kéž by se postele takhle sbíhaly k nohám! Bylo by dobře, kdyby se všechna naše trvalá i příležitostná lůžka tak jednoznačně zužovala k nohám. Vždyť ať se vypínáme a roztahujeme sebevíc, nakonec připadne našim nohám přece pouze tahle úzká základna, od okázalé šíře, na niž si činí nároky hlava, ramena a trup, se všechno zužuje dolů k nohám.

Matzerath krácel přímo za rakví. Měl v ruce cylindr a snažil se ze všech sil zachovat během toho pomalého pochodu při vši bolesti pevně napjatá kolena. Pokaždé když jsem se na něj podíval, bylo mi ho líto: jeho masivní zátylek a ty dvě úzkostné šlachy, které mu z límce rostly do vlasů.

Proč mě vedla za ruku matka Truczinská, a ne Grétka Schefflerová anebo Hedvika Bronská? Bydlela v druhém poschodí našeho činžáku, nejspíš neměla žádné křestní jméno, každý jí říkal matka Truczinská.

Před rakví důstojný pán Wichnke s ministranty a kadidlem. Můj pohled klouzal z Matzerathova zátylku ke křížem krážem zbrázděným zátylkům nosičů. Jednu prudkou touhu jsem musel v sobě krotit: Oskarovi se chtělo nahoru na rakev. Sedět nahoře chtěl a bubnovat.

Ne na plech, na víko od rakev. Zatímco oni by je kymácivě nesli, Oskar chtěl na něm rajtovat. Zatímco ti za ním se modlili po důstojném pánu, chtělo se Oskarovi bubnovat jim do kroku. Zatímco po lanech a prknech spouštěli rakev do díry, chtělo se Oskarovi pevně sedět nahoře. Během kázání, menších zvonků, kadidla a svěcené vody chtěl on do dřeva

vytloukat svou latinu a nechat se na truhle po lanech spustit dolů. Společně s mamkou a embryem chtěl Oskar do jámy. Zůstat dole, zatímco pozůstali budou házet dolů hrsti hlíny, nevystoupit už nahoru, na zúžených nohách chtěl sedět a bubnovat, pokud možno pod zemí bubnovat, až mu paličky uhnijí pod rukama, dřevo pod paličkami, až mu mamka shnije a on jí, až jeden druhému z lásky shnije, odevzdá tělo zemi a jejím obyvatelům, i pouhými kostičkami by byl Oskar rád bubnoval křehkým chrupavkám embrya, jen kdyby to bylo možné a dovolené.

Nikdo nesesedl na rakvi. Opuštěná se kymácela pod jilmy a smutečními břízami brentovského hřbitova. Kostelníkovi pestří kohouti mezi hroby, zobající červíky, nesející a přece sklizející. Pak dál mezi břízy. Já za Matzerathem s matkou Truczinskou za ruku, hned za mnou má babička Greff a Jan ji vedli, Vincent Bronski pod paží s Hedvikou, malá Marga a Štěpán ruku v ruce před Schefflerovými. Hodinář Laubschad, starý pan Heilandt, Meyn, trumpetista, ale bez trubky a taky jakž takž střízlivý.

Teprve když bylo po všem a lidé začali s kondolováním, upozoroval jsem Sigismunda Markuse. Celý černý a rozpačitý připojil se ke všem těm, kdo chtěli podat ruku a něco zamumlat Matzerathovi, mně, babičce a Bronským. Nejdřív jsem nechápal, co může Alexandr Scheffler chtít po Markusovi. Taktak se znali, jestli se vůbec znali. Pak i muzikant Meyn povídal něco majiteli hračkářství. Stáli za nepřiliš vysokým keřem s tím zeleným listím, co ztrácí barvu a hořce chutná, když se rozemne mezi prsty. Paní Katerová se svou trochu příliš rychle vyspělou dcerou Zuzkou, šklebící se za kapesníkem, vyslovovaly právě Matzerathovi svou soustrast a neodpustily si pohladit mě po hlavě. Za křovím se mluvilo hlasitěji, ale stejně nesrozumitelně. Trumpetista Meyn píchal ukazovákem Markusovi do jeho černého obleku, strkal ho tak před sebou, vzal Sigismunda zleva pod paží, Scheffler se zavěsil zprava. A oba dbali na to, aby Markus, který šel pozpátku, nezakopával o obrubníky hrobů, vystrkali

ho na hlavní alej a ukázali mu, kde je brána ze hřbitova. Zdálo se, že Sigismund poděkoval za informaci a vykročil směrem k východu, také si nasadil cylindr a už se neobrátil, ačkoli Meyn a pekař se za ním dívali.

Ani Matzerath ani matka Truczinská nepozorovali, že jsem unikl jim i soustrasti. Počínaje si, jako by si musel odskočit, vytratil se Oskar za zády hrobníka i jeho pomocníka, načež se rozeběhl, neohlížel se na břečťan a doběhl jilmům i Sigismundu Markusovi ještě před východem. "Oskárek!" podivil se Markus, „tak se podívej, co provádějí s Markusem! A copak udělal, že s ním tohle provádějí?“

Nevěděl jsem, co Markus udělal, vzal jsem ho za jeho upocenou ruku, vyvedl jsem ho otevřenou kovanou hřbitovní bránou, a tu jsme oba, ochránce mých bubínků i já, bubeník, možno-li jeho bubeník, potkali Schugger Lea, který jako my věřil v ráj.

Markus znal Lea, každý v městě ho znal. Já jsem slyšel o Schuggerleovi, věděl jsem, že jednoho slunečného dne, když byl ještě v kněžském semináři, se Leovi celý svět, všechny svátosti, vyznání, nebe i peklo, život i smrt tak dokonale převrátily, že Leův obraz světa byl sice od té chvíle pomatený, přesto však zářil jakousi dokonalostí.

Povoláním Schugger Lea bylo po každém pohřbu a on věděl o každém odchodu v oblýskaně černém plandavém oděvu a bílých rukavicích očekávat společnost truchlících. Markus i já jsme pochopili, že tu teď před kovanou bránou brentovského hřbitova stojí ze služebních důvodů a se soustrastiplnou rukavicí, šilhavýma vodovýma očima a ustavičně uslintanými ústy slintá vstříc průvodu pohřebčanů.

Polovina května: jasný sluneční den. Keře a stromy obsazené ptáky. Kdákající slepice, symbolizující svými vejci a ve svých vejcích nesmrtelnost. Bzukot ve vzduchu. Čerstvě nanesená zeleň bez prachu. Schügger Leo držel svůj povadlý cylindr v levé ruce opatřené rukavicí lehce, tanečně, neboť vskutku obdařen milostí, pěti napřaženými plesnivějícími prsty v rukavici vykročil nám v ústrety, stanul pak před námi

celý nakřivo a jakoby ve větru, ačkoli se ani vánek nepohnul, sklonil ke straně hlavu, a když mu Markus nejdřív váhavě, pak pevně vložil ruku do chápavé rukavice, zablekotal skrze táhnoucí se nitky slin: „Jaký krásný den. Teď je už tedy tam, kde všechno je tak laciné. Viděli jste Pána? Habemus ad Dominum. Šel kolem a spěchal. Amen.“ Odpověděli jsme amen a Markus potvrdil Leovi krásný den, též předstíral, že viděl Pána. Uslyšeli jsme za sebou šum blížících se pohřebčanů.

Markus nechal vypadnout svou ruku z Leovy rukavice, ještě stihl spropitné, obdařil mě jedním markusovským pohledem a spěchal jakoby štván k taxíku, který na něho čekal před brentovskou poštou.

Ještě jsem hleděl za mračnem prachu halicím ujíždějícího Markuse, a už mě zase matka Truczinská držela za ruku. Přicházeli ve skupinách a skupinkách. Schugger Leo vyslovil všem svou soustrast, upozornil truchlíci na krásný den, zeptal se jednoho každého, zda spatřil Pána, a obdržel, jako obvykle, menší, větší nebo vůbec žádné spropitné.

Matzerath a Jan Bronski zaplatili nosičům, hrobníkovi, kostelníkovi a důstojnému pánu Wichnkovi, který si s rozpačitým povzdechem nechal od Lea políbit ruku a políbenou rukou vysílal za pomalu se rozptylující družinou truchlících žehnající gesta. My však, má babička, její bratr Vincent, Bronských s dětmi, Greff bez ženy a Grétka Schefflerová jsme zaujali místa ve dvou krytých vozech s jednosprežením. Odjeli jsme kolem Zlatého džbánu skrze les přes nedaleké polské hranice do Běsova-Abbau k pohřební hostině.

Usedlost Vincenta Bronského ležela v mělké muldě. Topoly stály před ní, měly odvádět blesky. Vysadili vrata od stodoly, položili je na dřevěné kozy, pokryli je ubrusy. Dostavili se ještě lidé ze sousedství. Jídlo si vyžádalo svůj čas. Stolovali jsme ve vjezdu do stodoly. Grétka Schefflerová mě držela na klíně. Tučné bylo to jídlo, pak sladké, pak zas tučné, bramborová kořalka, pivo, jedna husa a jedno sele, piroh se

salámem, dýně v octě a cukru, červená kaše s kyselou smetanou, k večeru trochu vánku otevřenou stodolou, myši harašily, jakož i děti Bronských, jež spolu s haranty od sousedů dobyly dvůr.

S petrolejkami přišly na stůl skatové karty. Bramborová kořalka zůstala. Taký byl vaječný likér, doma dělaný. Ten rozjařoval. A Greff, který nepil, zpíval písničky. Rovněž Kašubové zpívali, a Matzerath rozdával první.

Jan byl druhý, třetí do hry byl předák z cihelny. Teprve teď mi napadlo, že chybí má ubohá mamka. Hrál se až hluboko do noci, ale žádnému z mužů se nepodařilo vyhrát červenou stovku. Když Jan Bronski zcela nepochopitelně prohrál červenou stovku bez čtyřáka, slyšel jsem ho, jak polohlasně řekl Matzerathovi: „Agnes by tuhle hru určitě byla vyhrála.“

Tu jsem sklouzl Grétce Schefflerové z klína, vyhledal jsem venku babičku a jejího bratra Vincenta. Seděli na oji jednoho z vozů. Vincent polohlasně mluvil ke hvězdám. Má babička nemohla už plakat, pustila mě ale k sobě pod sukně. Kdopak mě dnes ještě vezme pod sukně? Kdo zhasí světlo denní i světlo lamp? Kdo mi dá onu vůni tajícího, mírně nažluktého másla, které pro mne babička pod sukněmi schraňovala, ukrývala, skladovala a pak mně poskytla, aby mi šlo k duhu, abych dostal chuť.

Usnul jsem pod těmi čtyřmi sukněmi, byl jsem docela blízko počátkům své ubohé maminky a měl jsem tu podobné ticho, třeba ne tak bezdeché, jako ona ve své k nohám se zužující truhle.

ZÁDA HERBERTA TRUCZINSKEHO

Matku nic nenahradí, říká se. Brzy po pohřbu jsem začal pohřešovat přítomnost své ubohé maminky. Odpadly čtvrtetní návštěvy u Sigismunda Markuse, nikdo mě už nevodil k bělostné uniformě sestry Ingy, zejména však o sobotách jsem si bolestně uvědomoval mamčinu smrt: mamka už nechodila ke zpovědi.

Daleko bylo tedy pro mne Staré Město, ordinace doktora Hollatze, kostel Nejsvětějšího Srdce Ježíšova. Manifestace mě přestaly bavit. Jak jsem měl pokoušet chodce před výlohami, když samo povolání pokušítele pozbylo pro Oskara půvabu a připadalo mu nanicovaté? Nebylo už mamky, která by mě s sebou vzala do Městského divadla na vánoční pohádku, do cirkusu Krone nebo Busch. Sám a sám, přitom mrzutě jsem se oddával svým studiím, bloumal jsem přímočarými předměstskými ulicemi ke Kleinhammerově ulici, navštěvoval jsem Grétku Schefflerovou, která mi vyprávěla o cestách s kraftdurchfreude do země půlnočního slunce, zatímco já ustavičně srovnával Goetha s Rasputinem, nedospíval jsem při tom srovnávání k žádným koncům a unikal jsem z toho stejně zářivého jako ponurého uzavřeného kruhu většinou historickými studiemi. Má dávná standardní díla Boj o Řím, Keyserovy Dějiny města Gdaňsku a Kohlerův Námořní kalendář skýtala mi všeobíjající polovzdělání. Ještě dnes vám dokážu podat přesné údaje o pancéřové konstrukci, výzbroji, postupu stavebních prací, spuštění na vodu, žoldu mužstva všech lodí, které se zúčastnily bitvy u Skagerraku, byly při ní potopeny nebo poškozeny.

Nechybělo mi mnoho do čtrnácti, miloval jsem samotu a hodně jsem chodil na procházky. Můj bubínek chodíval se mnou, avšak šetril jsem ho, mamčíným odchodem se včasné zásobování bubínky stalo pochybným a taky jím nadále zůstalo.

Bylo to na podzim třicet sedm nebo na jaře třicet osm? Ať tak či onak, řápal jsem tenkrát Hindenburgovou aleji

směrem do města, byl jsem asi tak u kavárny Čtyři roční doby, padalo listí nebo pukaly pupence, na každý pád něco se v přírodě dělo, tu jsem potkal svého přítele a mistra Bebru, jenž v přímé linii pocházel od prince Eugena, tedy od Ludvíka Čtrnáctého.

Tři roky jsme se neviděli, a přesto jsme se poznali z dvaceti kroků. Nebyl sám, byla do něho zavěšena půvabně drobná jižanská krasavice, snad o dva centimetry menší než Bebra, o tři prsty větší než já, již mi představil jako Roswithu Ragunu, nejproslulejší náměsíčnici Itálie.

Bebra mě pozval na šálek moka do kavárny Čtyři roční doby. Usadili jsme se do akvária a kávové báby si šeptaly: „Koukej, lilipután, Bětuško, vidělas je? Že by vystupovali u Krona? Musíme se tam kouknout.“ Bebra se na mne usmál a ukázal tisíc jemných, sotva viditelných vrásek. Číšník, který nám přinesl moka, byl značně veliký. Když si slečna Roswitha u něho objednávala dort, musela k tomu ofrakovanému vzhlednout jako na věž.

Bebra mě pozoroval: „Zdá se, že náš sklobijec není dvakrát v náladě. Copak vám chybí, příteli? Nechce už sklo, anebo se nedostává hlasu?“

Jak už jsem byl mladý a prudký, chtěl Oskar okamžitě předvést ukázkou svého nevadnoucího umění. Pátravě jsem se rozhlédl, upřel jsem pohled na Velkou skelnou plochu akvária před ozdobnými rybičkami a podmořskými rostlinami, tu, ještě než jsem zazpíval, promluvil Bebra: „Raději ne, příteli! I tak vám věříme. Žádné ničení, prosím, žádné zátopy, žádné rybí mrtvolky!“ Zahanben omluvil jsem se především signoře Roswitě, která vytáhla miniaturní vějíř a rozčileně jím vířila vzduch. „Má matka zemřela,“ pokoušel jsem se vysvětlit své rozpoložení. „To neměla dělat. Mám jí to za zlé. Lidé pořád říkají: matka všechno vidí, všechno vycítí, matka všechno odpustí. Všecko jsou to řeči k svátku matek! Ve mně viděla trpaslíka. Byla by se trpaslíka zbavila, jen kdyby byla mohla. Ale nemohla se mne zbavit, protože děti, i když jsou trpaslíci, jsou zapsané v papírech a nelze se jich jen tak zbavit. Taký

proto, že jsem byl její trpaslík, protože kdyby byla vyřídila mě, vyřídila by i sebe a zmařila si život. Buď já, nebo trpaslík, to byla její otázka, a tak skoncovala se sebou, jedla pak už jen ryby a ani ne čerstvé ryby, propustila své milence a teď, když leží v Brentově, říkají všichni, milenci i zákazníci v krámě: trpaslík ji dobubnoval do hrobu. Kvůli Oskárkovi nechtěla už žít, on ji zabil!“Přeháněl jsem vydatně, chtěl jsem pokud možno udělat dojem na signoru Roswithu. Většina lidí dávala konečně vinu na mamčině smrti Matzerathovi a hlavně Janu Bronskému.

Bebra mě prohlédl.“Přeháníte, můj drahý. Z pouhé žárlivosti zehráte na svou mrtvou maminku. Protože neodešla do hrobu kvůli vám, ale spíš kvůli svým namáhavým milencům, cítíte se odstrčen. Jste zlý a ješitný, jak se patří na pravého génia!“ Pak s povzdechem a postranním pohledem na signoru Roswithu: „Není lehké vytrvat v naší velikosti. Zůstat humánním bez vnějšího růstu jaký to úkol, jaké vnitřní povolání!“ Roswitha Raguna, neapolská náměsíčnice s kůží stejně hladkou jako zvrásnělou, ona, již jsem hádal osmnáct jar, po příštím nadechnutí ji obdivoval jako osmdesáti ne-li devadesátiletou stařenu, signora Roswitha pohládila elegantní, anglicky strížené, na míru šité sako pana Bebry, vyslala pak ke mně své třeshňově černé středomořské oči, měla temný, plody slibující hlas, který mě dojal a nechal strhnout: „Carissimo, Oskarnello! Jak ji rozumím, té bolesti! Andiano, pojďte s námi: Milano, Parigi, Toledo, Guatemala!“Závrať mě jímala. Uchopil jsem mladičkou prastarou ruku Raguninu.

Středozemní moře doráželo na mé pobřeží, olivové háje mi šeptaly do ucha: „Roswitha bude jako vaše matka, rozumět bude Roswitha. Ona, velká náměsíčnice, která do všech vidí, všem rozumí, jen sobě ne, mammamia, jen sobě ne, dio!“Kupodivu mi Raguna najednou a vylekaně vyškubla ruku, sotva mě začala prohledat a prosvětlovat svým somnambulním pohledem. Vyděsilo ji tak mé čtrnáctileté

hladové srdce? Došlo jí, že Roswitha, ať už děvče nebo žena, pro mne znamená především Roswitha?

Šeptala něco neapolsky, chvěla se, křížovala se tak často, jako by hrůzy, které ve mně četla, neměly konce, pak mlčky zmizela za svým vějířem. Celý zmatený dožadoval jsem se vysvětlení, prosil jsem pana Bebru o jediné slovo. Avšak i sám Bebra, přes svůj přímý původ z prince Eugena, byl vyveden z míry, koktal, posléze jsem vyrozuměl: „Váš génius, mladý příteli, to božské, avšak bezpochyby i to ďábelské ve vašem géniu uvedly mou dobrou Roswithu poněkud ve zmatek, a i já se musím přiznat, že ona vám vlastní, divoce propukajíc v hrůznou nespoutanost je i mně cizí, ne-li zcela nesrozumitelná. Ale ať je tomu jakkoli,“ Bebra se vzpamatoval, ať je váš charakter jakkoli uzpůsoben, pojďte s námi, připojte se k Bebrově Zázračné podívané. S jistou sebekázní a s jistým sebeomezením můžete i při dnešních politických poměrech nalézt publikum.“

Pochopil jsem okamžitě. Bebra, který mi kdysi radil, abych stál vždy na tribunách, nikdy pod tribunami, sám zapadl mezi pěšáky, třebaže nadále vystupoval v cirkuse. Nebyl tedy nikterak zklamán, když jsem se zdvořilým politováním odmítl jeho nabídku. A signora Roswitha si slyšitelně oddychla za svým vějířem a opět mi ukázala své středomořské oči.

Povídali jsme si ještě hodinku, dal jsem si od číšníka přinést prázdnou sklenici, svým hlasem jsem vyryl do skla tvar srdce, zdobnými obloučky jsem pod ně zpěvně vyryl nápis: „Oskar Roswitě“, věnoval jsem jí tu sklenici, potěšil ji a Bebra zaplatil, s bohatým spropitným, načež jsme odešli.

Až ke Sportovní hale mě doprovodili. Ukázal jsem paličkou, na holou tribunu na druhém konci Májové louky teď si vzpomínám, bylo to na jaře osmatřicet a vyprávěl jsem svému mistru Bebrovi o své kariéře bubeníka pod tribunou.

Bebra se rozpačitě usmíval, Raguna zachovávala přísnou tvář. A když stála signora několik kroků stranou, zašeptal mi Bebra při loučení do ucha: „Selhal jsem, milý příteli, jak bych mohl být nadále vaším učitelem.“

Ach, ta špinavá politika!“ Poté mě políbil na čelo jako před lety, kdy jsem ho potkal mezi maringotkami u cirkusu, madam Roswitha mi podala ruku jako porcelán, a já jsem se způsobně na čtrnáctiletého až příliš rutinovaně sklonil k prstům náměsíčnice.

„Uvidíme se zase, synu!“ kynul mi pan Bebra, „ať nastanou jakékoli časy, lidé jako my se sobě neztratí.“

„Odpusťte svým otcům!“ napomínala mě signora, „přivykněte své vlastní existenci, aby srdci se dostalo klidu a satanovi mrzutosti!“ Bylo mi, jako by mě byla signora znovu, leč opět nadarmo pokřtila. Ustup, satane avšak satan neustupoval. Hleděl jsem za oběma smutně a s prázdným srdcem, zamával jsem jim, když nastupovali do taxíku a docela se v něm ztratili, neboť ford byl stavěn na dospělé, vypadal prázdný a jakoby na cestě za zákazníky, když odšuměl s mými přáteli.

Pokoušel jsem se sice přimět Matzeratha k návštěvě cirkusu Krone, ale s Matzerathem nebyla řeč, zcela se oddával smutku nad odchodem mé ubohé mamky, která mu vlastně nikdy zcela nepatřila. Ale komu ona patřila zcela? Ani Janu Bronskému ne, to už spíš mně, neboť Oskar nejvíce trpěl její nepřítomností, narušovala jeho všední den, ba uvedla ho v pochybnost. Mamka mě nechala na holičkách. Od svých otců jsem nemohl čekat nic.

Mistr Bebra našel svůj vzor v ministru propagandy Goebbelsovi. Grétka Schefflerová se zcela rozplynula v „zimní pomoci“. Nikdo nesmí hladovět, nikdo nesmí mrznout, znělo heslo. Držel jsem se svého bubínku a dočista jsem osaměl na tence rozbubnovaném, kdysi bílém plechu.

Večer jsme sedali proti sobě, Matzerath a já. On listoval ve svých kuchařkách, já naříkal na svém instrumentu. Občas Matzerath plakal a ukryl hlavu do kuchařské knížky. Jan Bronski docházel stále řidčeji. S ohledem na politiku byli oba muži toho názoru, že je záhodno být opatrný, že člověk neví, co a jak bude. I stávaly se skatové partičky se střídavým třetím stále vzácnějšími, a když se konaly, pak jen v

pokročilou hodinu, s vyloučením všech politických rozhovorů u nás v pokoji pod visací lampou.

Má babička Anna, jak se zdálo, nemohla už najít cestu z Běsova k nám do Labesovy ulice. Hněvala se na Matzeratha, snad i na mne, však jsem ji jednou slyšel, jak řekla: „Má Anežka chudák umřela, ponivač už nemohla vydržet to věčný bubnování.“ Měl-li jsem už vinu na smrti mé ubohé mamky, přilnul jsem o to pevněji k svému haněnému bubínku, ten aspoň neumře, jako umřela matka, ten se dá znovu koupit, opravit od starého Heilandta nebo hodináře Laubschada, ten mi rozuměl, dal vždycky správnou odpověď, držel se mě, jako já jsem se držel jeho.

Když tehdy býval byt příliš těsný, ulice příliš krátké nebo příliš dlouhé pro mých čtrnáct let, když se přes den nenaskytla žádná příležitost zahrát si na pokušítele před výkladními skříněmi a večer se neprobudilo dost velké pokušení proměnit se ve věrohodného pokušítele v temných domovních vchodech, vydupal jsem v bubnovém taktu čtyři poschodí nahoru, napočítal sto šestnáct schodů, zastavil se v každém patře, okusil všech pachů, jež pronikaly paterými dveřmi každého poschodí, protože pachům, podobně jako mně, bylo příliš těsně ve dvoupokojových bytech.

Zpočátku jsem ještě tu a tam míval štěstí s trumpetistou Meynem. Lehal opilý v sušárně mezi prostěradly a dovedl neslýchaně muzikálně foukat do své trumpetky k velikému potěšení mého bubínku. V květnu osmatřicet se zřekl jalovcové a prozradil všem lidem: „Teď začne nový život!“ Stal se členem hudebního oddílu jízdní esá.

V holínkách a s koženým zadkem, střízlivého jak trám vídal jsem ho od té doby na chodbě, jak bere schody po pěti. Své čtyři kočky, z nichž jedna měla jméno Bismarck, si ještě držel, protože jak se dalo soudit, tu a tam přece jen zvítězila jalovcová a naplnila ho muzikálností.

Zřídka kdy jsem zaklepal u hodináře Laubschada, tichého to muže uprostřed stovek hlučících hodin. Takové mrhání časem jsem si mohl dovolit ovšem leda jednou za měsíc.

Starý Heilandt měl pořád ještě svůj kutloch na dvoře našeho činžáku. Pořád ještě vyklepával zkroucené hřebíky. Rovněž tu byli králíci a králíci králíků jako za starých časů. Ale haranti na dvoře byli jiní. Teď nosili uniformy a černé kravaty, nevařili už žádné polívčičky. To, co tu teď vyrůstalo a přechnávalo mě, jsem neznal ani jménem. Byla to jiná generace, má generace měla školu už za sebou a byla v učení: Nuchi Eyke se stal holičem, Axel Mischke chtěl dělat svářeče v Schichau, Zuzka Katerová se učila na prodavačku v obchodním domě Sternfeld, měla už stálého přítele. Jak se za tři čtyři roky všecko změnil! Pořád tu sice stálo to staré klepadlo, rovněž v domovním řádu bylo napsáno: úterý a pátek klepání koberců, ale ty dva dny se ozývaly rány už jen zřídka a skoro rozpačitě: od té doby, co Hitler převzal moc, bylo v domácnostech čím dál víc vysavačů, klepadla osaměla a sloužila už jen vrabcům.

A tak mi zbyly jen schody a půda. Nahoře pod střechou jsem se věnoval své osvědčené lektuře, když se ozvala touha po lidech, zaklepal jsem na schodišti na první dveře vlevo v druhém poschodí. Matka Truczinská vždycky otevřela. Od té doby, co mě na brentovském hřbitově držela za ruku a vedla k hrobu mé ubohé mamky, vždycky otevřela, když Oskar se svými paličkami stanul u dveří.

„Ale nebubnuj tak hlasitě, Oskárku. Herbert ještě kapku spí, měl zase divokou noc a museli ho přivízt autem.“ Zatáhla mě pak do bytu, nalila mi meltu s mlékem, přidala kus hnědého cukrkandlu na niti, abych si ho mohl namáčet a cucat. Upíjel jsem, cucal jsem cukrkandl a bubínek jsem nechal na pokoji.

Matka Truczinská měla malou kulatou hlavu, již popelavé vlasy potahovaly tak řídké, že prosvítala růžová kůže hlavy. Skrovná vlákna směřovala všechna k nejvypouklejšímu bodu jejího týlu, vytvářela tam drdůlek, který navzdory své nepatrnosti byl menší, než kulečnicková koule byl ze všech stran vidět, ať se otáčela, jak chtěla. Pletací dráty držely ten drdol pohromadě.

Své kulaté tváře, které, když se smála, vypadaly jako lepené, potírala si matka Truczinská každé ráno papírem od cikorky byl červený a pouštěl barvu. Pohled měla jako myška. Její čtyři děti se jmenovaly Herbert, Gusta, Fricek a Marie.

Marie byla mého věku, právě vyšla školu, bydlela a učila se na hospodyně u jedné úřednické rodiny v Sidliti. Fricek pracoval ve vagónce a bylo ho vidět zřídkakdy. Míval střídavě dvě až tři děvčata, u kterých býval na spaní, s nimiž chodíval tancovat do Orunie na Jízdárnu. Na dvoře našeho činžáku pěstoval králíky, Modré Vídeňáky, o které se však musela starat matka Truczinská, poněvadž Fricek míval u svých přítelkyň plné ruce práce. Gusta, klidná osoba kolem třicítky, dělala servírku v hotelu Eden u Hlavního nádraží. Stále ještě neprovdaná bydlela jako všechen personál prvotřídních hotelů v posledním patře výškového domu Eden. Konečně Herbert nejstarší, který jediný bydlel u své matky, odhlédneme-li od příležitostného nocování montéra Fricka, pracoval jako číšník na přístavním předměstí Nowyport. O něm zde má být řeč. Neboť Herbert Truczinski byl po smrti mé ubohé mamky po krátkou šťastnou dobu cílem mého usilování, dodnes ještě ho nazývám svým přítelem.

Herbert číšníkoval u Starbusche. Tak se jmenoval hostinský, jemuž patřila hospoda U Švéda. Stála naproti protestantskému námořnickému kostelu a hosté této knajpy byli, jak už název U Švéda prozrazuje povětšinou Skandinávci. Ale přicházeli sem i Rusové, Poláci ze Svobodného přístavu, nakladači od Holma a námořníci říšskoněmeckých válečných lodí, které zrovna zavítaly na návštěvu. Nebylo bez nebezpečí číšníkovat v téhle vpravdě evropské krčmě. Jedině zkušenosti získané na Jízdárně Orunia Herbert číšníkoval v onom třetířadém tanečním lokálu, než odešel na Nowyport mu umožňovaly, aby vládl svým předměstským plattdeutsch, obohaceným o anglické a polské droby, jazykovému Bábelu kypícímu U Švéda. Nicméně ho proti jeho vůli, zato však gratis jednou až dvakrát za měsíc vozila domů sanitka.

Tu pak musel Herbert ležet na břiše, těžce dýchat, neboť vážil kolem metráku, a několik dní setrvat v posteli. Matka Truczinská hubovala ty dny v jednom kuse, a zároveň neúnavně pečovala o jeho blaho, přitom pokaždé, když mu obnovila obvaz, klepala jehlicí vytaženou z drdolu na zasklený portrét nad postelí, zobrazující vážně a strnule zírajícího, vyfotografovaného a poté vyretušovaného kníratého muže, který se podobal části oněch kníračů z prvních stránek mého fotoalba.

Onen pán, na něhož ukazovala jehlice matky Truczinské, nepatřil však do mé rodiny, nýbrž byl otcem Herberta, Gusty, Fricka a Marie. „Ty jednou skončíš zrovna tak, jako skončil tvůj táta,“ popichovala těžce dýchajícího, sténajícího Herberta do ucha. Leč nikdy jasně neřekla, jak a kde onen muž v černě lakovaném rámečku našel nebo možná i hledal svůj konec. „A japak to bylo teď naposledy?“ chtěla vědět ta šedovlasá myška se založenýma rukama. „Švédáci a Norové, jako dycky,“ převaloval se Herbert a postel sténala. „Jako dycky, jako dycky! Jenom nedělej, jako by to byli dycky jenom tihle. Posledně to byli zas nějaký z té školní lodě, jak se to menuje, z té, no, ze Schlageter, no dyť říkám, a ty mi tady povídáš furt Švédáci a Norové!“

Herbertovo ucho jeho obličej jsem neviděl, zrudlo až po okraj: „Skopčáci skopčácký, hubu pořád dokořán a furt ze sebe dělaj haury!“

„Jen je nech bejt, ty mladý. Co je tobě do toho! V městě dyž je člověk vidí, dyž maj vycházku, vypadaj dycky spořádaně. Jen jestlis jim zas nevykládal ty svoje ideje s Leninem anebos do toho neplet tu vobčanskou válku ve Španělsku?“ Herbert už neodpovídal a matka Truczinská odšmajdala ve svých pantoflích do kuchyně k meltě.

Jakmile se Herbertovi záda zahojila, směl jsem se na ně podívat. Tu pak si sedl v kuchyni na židli, nechal spadnout šle na stehna v modrém plátně, pomaloučku, jako by váhal pod tíhou nějakých myšlenek, si stáhl svou vlněnou košili. Záda byla masitá, pohyblivá. Svaly neúnavně putovaly.

Růžová krajina posetá pihami. Pod lopatkami po obou stranách páteře usazené v tuku bujely ryšavé chlupy. Kudrnatily se směrem dolů a ztrácely se kdesi v oněch podvlékačkách, které Herbert nosil i v létě. Odzdola nahoru, od okraje podvlékaček až po krční svalstvo, pokrývaly záda naběhlé jizvy, přerušující porost, vyhlazující pihy, vyhlubující vrásky, při změně počasí svědící, hrající všemi barvami od modročerné až k zelenavě bílé. Těchto jizev jsem se směl dotýkat.

Čeho jsem se já, který tu ležím v posteli, hledím z okna, celé měsíce zírám na hospodářské budovy Léčebného a zaopatřovacího ústavu a Oberrathský les za nimi, a přesto je stále pozorně prohlížím, čeho jen jsem se až do tohoto dne dotkl, aby to bylo stejně tak tvrdé, tak citlivé a tak vzrušující jako ty jizvy na zádech Herberta Truczinského? Byly to části těla několika dívek a žen, můj vlastní úd, gypsový strapeček Ježíškův a ten prsteník, který mi zrovna před dvěma lety přinesl pes z žitného pole, který jsem ještě před rokem směl chovat, sice v zavařovací sklenici a nedotknutelný, leč tak zřetelný a s plným počtem článků, že i dnes ještě dokážu přímo hmatat a odpočítávat jeden každý článek toho prstu, jen co sáhnu po svých paličkách.

Pokaždé když jsem se chtěl rozpomenout na jizvy Herbertových zad, usedl jsem, bubnuje, to znamená bubnováním napomáhaje své paměti, před zavařovací sklenici s tím prstem. Kdykoli jsem, a bývalo to zřídka ohledával tělo ženy, neshledal jsem dosti přesvědčivými ony jizvovité části ženského těla a vyvolal jsem si v mysli jizvy Herberta Truczinského. Avšak stejně tak dobře bych mohl říci: první dotyky oněch vyboulenin na rozložitých zádech mého přítele byly mi už tehdy příslibem seznámení a dočasného vlastnění oněch ztuhlých útvarů, jimiž se nakrátko vyznačují ženy připravené k milování.

Zároveň mi ta znamení na Herbertových zádech již v tom raném okamžiku slibovala ten prsteník a dávno před přísliby Herbertových jizev to byly mé paličky, jež mi již od mých

třetích narozenin slibovaly jizvy, rozplozovací orgány a konečně prsteník. Leč musím se vrátit ještě dál: již jako embryu, kdy Oskar se dávno ještě nejmenoval Oskar, slibovala mi hra s pupeční šňůrou po pořádku paličky, Herbertovy jizvy, příležitostně se otevírající krátery mladších i starších žen, konečně prsteník a znovu a znovu, počínaje Ježíškovým střapečkem, mé vlastní pohlaví, jež ustavičně při sobě nosím jako rozmarnou připomínku své nemohoucnosti a omezených možností.

Dnes jsem se zase dostal k paličkám. Na jizvy, na stydké části, na své vlastní, jen tu a tam siláčky se tvářící příslušenství vzpomínám si leda oklikou, již mi předepisuje můj bubínek. Třícítky musím dosáhnout, abych znovu mohl oslavit své třetí narozeniny. Asi jste to již uhodli: Oskarovým cílem je návrat k pupeční šňůře, odtud celé to nákladné setrvávání u zad Herberta Truczinského.

Než budu pokračovat v dalším popisu a výkladu přítelových zad, předešlu, že až na jednu jizvu od kousnutí na levé holeni, již mu zanechala jistá prostitutka z Orunie, nebyla na přední straně jeho mohutného, těžko ochranného, a tedy rozložitý cíl skýtajícího těla ani jediná jizva. Jedině zezadu na něho mohli. Jedině zezadu byl dosažitelný, jediné jeho záda poznamenaly finské a polské nože, zavíráky nakladačů z Obilného ostrova, nože na plachty kadetů ze školních lodí.

Když se Herbert naobědval, třikrát do týdne bývaly bramborové placičky, které nikdo nedovedl upéci tak tenké, málo mastné a přece křupavé jako matka Truczinská, když tedy Herbert odsunul talíř, podal jsem mu Nejnovější zprávy. Spustil šle, vyhrnul si košili, a zatímco četl, dovolil mi, abych se dotazoval jeho zad.

I matka Truczinská zůstávala během těchto tázacích hodin u stolu, párala staré vlněné punčochy, trusila souhlasné či odmítavé poznámky a neopominula čas od času připomenout onu podle všeho strašlivou smrt onoho muže, jenž

vyfotografován a vyretušován visel za sklem na zdi před Herbertovou postelí.

Tázání začalo, když jsem poklepal prstem na jednu z jizev. Také jsem někdy ťukl jednou ze svých paliček. "Máčkni ještě jednou, hochu. Nevím, kerou myslíš. Dneska nějak spí." I zmáčkl jsem ještě jednou, důrazněji. "Jo ta! To byl nákej Ukrajinec. Chytil se s jedním z Gdyně. Nejdřív seděli jak bratři u jednoho stolu. A pak řek ten z Gdyně tomu druhému Ruse. To ale ten Ukrajinec nesnášel, chtěl bejt všecko možný, jenom ne Rus. Sjel Vislu s dřevem a předtím ještě pár jinejch řek, no a teďka měl hromadu peněz ve šrajtofli a půlku tý šrajtofle už pustil u Starbusche, dyž ho teď ten z Gdyně pomenoval Rus, a já hnedka nato musel ty dva vod sebe vodtrhnout, docela mírně, jak to dycky dělám. A ještě sem měl plný ruce práce, dyž vtom ten Ukrajinec mi řek vasrpoláku a ten Polák, kerej přes den dělal na bagru, po mně hodil slovem, který znělo nějak jako nácek. No a Oskárku, ty přece znáš Herberta Truczinskýho: ten z bagru, takovej kluk topičskej vyblitej, ležel v tu ránu zkroucenej u garderóby. A zrovna jsem se chystal tomu Ukrajincovi vysvětlit, jakej je rozdíl mezi vasrpolákem a gdaňským vobčanem, a vtom mě tamten zezadu pich no a to je ta jizva. "Jakmile Herbert pronesl „no a to je ta jizva“, pokaždé jako na zdůraznění obrátil list novin a napil se melty, načež jsem směl zmáčknout další jizvu, jednou nebo dvakrát. "Jo ta! To je ale taková docela vobyčejná. To bylo, dyž tu asi tak před dvěma lety narazila flotila torpédovek z Pilavy, náramně se vytahovali, hráli si na „modrý chlapce“ a holky z nich byly celý mešuge. Jak se ten šupák vožralej dostal k marině, to je mi dodneška záhada. Byl z Drážďan, představ si to, Oskárku, z Drážďan! Jenže ty nemáš ani ánunk, co to znamená, když nákej mariňák pochází z Drážďan. "Abych Herbertovu mysl, které se až příliš zalíbilo v krásném městě na Labi, přilákal zpátky do Nowyportu, přitlačil jsem ještě jednou na tu podle něho obyčejnou jizvu. "No jo, dyk už sem říkal. Dělal signalistu na torpédovce. Votvíral si hubu a chtěl si utahovat

z jednoho slušného Skota, co měl loď stát v suchým doku. Kvůli Chamberlainovi a parapleti a tak. Poradil jsem mu docela klidánko podle svýho stylu, aby nechal těch keců, zvlášť dyž ten Skot nerozuměl ani slovo a jenom si pořád maloval kořalkou po stole. A jak mu tak povídám, nech toho chlapce, tady nejseš u vás, tady jseš u Společnosti národů, řekne mi ten torpédovej fricek ty zkurvenej pologermáne, a to ještě sasky, rozumíš no a hned ji měl a uklidnil se. Teprv půl hodiny nato se schejbám na zem pro zlaták, kterej se zakutálel pod stůl, neviděl sem skoro, ponivač pod stolem byla tma, a vtom ten Sasík vytáhne svůj píchák a honem udělá pich!“

Usmívaje se zalistoval Herbert v Nejnovějších zprávách, ještě dodal „no a to je ta jizva“, pak přisunul noviny brucící matce Truczinské a chystal se vstát. Honem, ještě než Herbert mohl odejít na záchod, viděl jsem mu na obličeji, kam chce, už se sunul vzhůru po hraně stolu, klepl jsem prstem na fialově černou zašivanou jizvu, která byla tak široká, jak je skatová karta dlouhá. „Musím teďka na záchod, hošku. Potom ti to povím.“ Ale já jsem klepl ještě jednou, začal jsem dupat, dělal jsem tříletého, vždycky to pomohlo. „No tak dobrá, aby byl pokoj. Ale vezmu to zkrátka.“ Herbert se zase usadil. „To byly Vánoce v třicátým. V přístavu byl klid. Nakladači vočumovali na každým rohu a plivali kdo dál. Po půlnoční zrovna jsme nachystali punč přišli pěkně krásně načesaný, celý v modrým, a napucovaný Švédáci a Fini z námořnickýho kostela naproti. Hnedka jsem čuchal něco nedobrého, stojím ve dveřích a koukám na ty nápadně zbožný ksichty, říkám si, copak si tak divně hrajou s knoflíkama, a už to šlo: dlouhý sou nože a krátká je noc! No Švédáci a Fini dycky něco proti sobě měli. Ale co s nima má společnýho Herbert Truczinski, to ví sám pámbu. Jak dyž do něj píchne, kde je náká mela, tam Herbert nesmi scházet. Jako střela vyletím ze dveří, Starbusch za mnou ještě volá: Dávej pozor, Herberte! Ale Herbert má před sebou posláni, vidí faráře, takovýho drobnýho mladíčka, zrovna přišel z Malmö, ze semináře, a

ještě neprodělal žádný Vánoce s Finama a Švédakama pohromadě v tom samém kostele, toho teda chce zachránit, popadnout a vodtáhnout, aby se dostal se zdravou kůží domů, jenomže sotva sem toho sluhu božího chytil za hábit, už jsem měl tu čistou věc v zádech, ještě si pomyslím Šťastnej a veselej! Přitom jsme měli Štědrej den. A dyž pak přijdu k sobě, ležím už u nás v hospodě na pultě a ta má krásná krev potokem teče gratis do pulitrů a Starbusch běží se svou lékárníčkou vod Červenýho kříže a chystá se mi udělat takzvanou první pomoc.“

„Co ses do toho potřeboval míchat,“ durdila se matka Truczinská a už vytahovala jehlici z drdolu. „Přitom sám nepáchneš do kostela. Spíš navopak.“ Herbert mávl rukou, odcházel s vytaženou košilí a spadlými šlemi na záchod. Nahněvaně odcházel, nahněvaně taky řekl „no a to je ta jizva“, nastoupil tuto cestu, jako by se jednou provždy chtěl distancovat od kostela a s ním spojených rvaček na nože, jako by záchod byl to jediné místo, kde člověk je, stane se nebo zůstane volnomyšlenkářem.

Pár týdnů nato nalezl jsem Herberta zamlklého, na otázky neměl ani pomyšlení. Připadal mi celý ztrápený, přesto neměl obvyklý obvaz na zádech. Našel jsem ho docela normálně ležet na zádech na pohovce v pokoji. Neležel v posteli jako raněný, a přesto vypadal jako těžce raněný. Vzdýchat jsem ho slyšel, dovolávat se a proklínat Boha, Marxe i Engelse. Chvillemi zahrozil pěsti do vzduchu, pak ji nechal dopadnout na prsa, vypomohl si druhou pěstí a bušil do sebe jako katolík volající mea culpa, mea maxima culpa.

Herbert zabil jednoho lotyšského kapitána. Soud ho sice osvobodil, jednal, jako často ve svém povolání, v sebeobraně. Jenže ten Lotyš navzdory osvobozujícímu rozsudku zůstal mrtvým Lotyšem a ležel na číšníkovi jako metrák, třebaže ten kapitán byl drobný mužík, navíc nemocný na žaludek.

Herbert přestal chodit do práce. Dal výpověď. Často přicházel hostinský Starbusch, sedl si k Herbertovi vedle pohovky anebo k matce Truczinské ke kuchyňskému stolu,

vytáhl z aktovky láhev Stobbovy dvounulkové jalovcové pro Herberta, pro matku Truczinskou čtvrt kila nepražené zrnkové kávy ze Svobodného přístavu.

Buď se pokoušel přemluvit Herberta, nebo přemlouval matku Truczinskou, aby přemluvila svého syna. Ale Herbert zůstával tvrdý či měkký jak se to vezme, nechtěl už dál číšníkovat a v Nowyportu naproti námořnickému kostelu už teprve ne. Vůbec už nechtěl číšníkovat, protože kdo číšníkuje, toho bodají, a koho bodají, ten zabije jednoho dne malého lotyšského kapitána jenom proto, že si chce toho kapitána udržet od těla, jenom proto, že nechce dovolit lotyšskému noži, aby vedle všech těch finských, švédských, polských, svobodně gdaňských a říšskoněmeckých jizev zanechal na křížem krážem rozoraných zádech Herberta Truczinského ještě i lotyšskou jizvu. „To rači puđu k celníkům, než abych šel do Portu ještě jednou dělat číšníka,“ řekl Herbert. Avšak nešel k celníkům.

NIOBA

V třicátém osmém roce byla zvýšena cla, na čas uzavřeny hranice mezi Polskem a Svobodným státem. Má babička nemohla už jezdit lokálkou na langfuhrský trh, musela zavřít svůj stánek. Zůstala takřikajíc sedět na svých vejcích, aniž měla chuť něco z nich vysedět. V přístavu herynci smrděli k nebesům, zboží se kupilo v hromadách a státníci se scházeli, byli zajedno, jen můj přítel Herbert ležel rozpolcený a nezaměstnaný na pohovce a hloubal jako pravý hloubavec. Přitom celnice nabízela mzdu a chléb. Zelené uniformy nabízela a zelenou hranici k ochraně. Herbert nešel k celníkům, nechtělo se mu číšníkovat, chtělo se mu už jen ležet na pohovce a hloubat.

Avšak člověk musí mít svou práci. Nesoudila tak jen matka Truczinská. Ačkoli odmítala na naléhání hostinského Starbusche přemlouvat syna Herberta k občasnému číšníkovaní v Portu, přece měla za to, že by se Herbert měl odlákat z pohovky. I on měl brzy dost dvoupokojového bytu, hloubal už jenom navenek a jednoho dne se začal v Nejnovějších zprávách a se značnou nechutí i v nacistické Přední stráži dívat po pracovních nabídkách v docích.

Rád bych mu byl pomohl. Copak měl takový muž jako Herbert zapotřebí krom přiměřeného zaměstnání na přístavním předměstí pít se po nějakém výpomocném výdělku? Dokařský dělník, příležitostná práce, zakopávání shnilých herynků. Nedovedl jsem si představit Herberta na některém z motlavských mostů, jak propadnuv žvýkácímu tabáku plive po raccích. Napadlo mě, že bychom mohli s Herbertem dát dohromady jakési obchodní společenství: jednou týdně nebo i jen měsíčně dvě hodinky vrcholně soustředěné práce, a byli bychom hotoví lidé. Oskar, vycvičený na tomto poli dlouhou zkušeností, by otevíral svým stále ještě diamantovým hlasem výkladní skříně větších rozměrů, a zároveň by, jak se říká, dělal zeď, zatímco Herbert by makal. Nepotřebovali bychom žádné pakliče, hasáky,

bedničky s nářadím. Vystačili bychom bez boxerů a bouchaček. S „Zeleným Antonem“ jsme nikdy nemusili přijít do styku. A Merkur, bůh zlodějů a obchodu, by nám udělil své požehnání, protože jsem díky svému zrození ve znamení Panny vlastnil jeho razítko, jež jsem příležitostně vráskoval pevným předmětům.

Nemělo by smysl obcházet tuto epizodu. Tedy jen v rychlosti, žádné doznání: Herbert a já jsme si za dobu jeho nezaměstnanosti dopřáli dvě střední vloupání do lahůdkářství a jedno vydatné ke kožešníkovi: tři stříbrné lišky, jeden tuleň, jeden perziánový rukávník, jeden pěkný, ale nijak přehnaně cenný koníčkový plást, který by má ubohá mamka byla určité ráda nosila, taková byla kořist.

Příčinou toho, že jsme krádeží zanechali, nebyl ani tak nemístný, leč tu a tam přece doléhající pocit viny, jako spíš rostoucí obtíže s odbytem kořisti. Abychom se výhodně zbavili těch věcí, musel Herbert znovu do Nowyportu, neboť jedině na předměstí se dali najít vhodní překupníci. Protože mu to místo vždycky znovu připomnělo onoho vychrtlého, na žaludek nemocného lotyšského kapitána, pokoušel se odprodat zboží, kde to jen šlo, v Schichauské ulici, u Hakelových dílen, na Občanské louce, jenom ne v Portu, kde by kožichy byly šly jako housky na krámě. A tak se odbyt naší kořisti vlekl takovým způsobem, že lahůdkářské zboží putovalo nakonec do kuchyně matky Truczinské a i perziánový rukávník jí daroval, či lépe řečeno pokusil se jí ho darovat.

Jak matka Truczinská uviděla rukávník, končila pro ni všecka legrace. Potraviny ještě vzala beze slova, snad myslela na přípustnou krádež pro obživu. Ale rukávník byl luxus a luxus lehkomyšlnost a lehkomyšlnost kriminál. Tak prostě a správně uvažovala matka Truczinská, udělala myší očka, vytrhla jehlici z drdolu, pravila jehlici: „Ty ještě jednou skončíš jako tvůj táta!“ a strčila Herbertovi do ruky Nejnovější zprávy nebo Přední stráž, bylo to prašť jako uhoď, a řekla:

„Tak a teďka si najdeš pořádný místo, žádnýho pomocnýho děláka, nebo pro tebe nevařím.“

Ještě týden zůstal Herbert ležet na svém hloubačském kanapi, byl nesnesitelný, ani o jízvách, ani o navštívení mnohoslibných výloh s ním nebyla řeč. Měl jsem pochopení pro přítele, nechal jsem ho vychutnat poslední zbytky jeho muk, pobýval jsem u hodináře Laubschado a jeho hodin hltajících čas, ještě jednou jsem to zkusil s muzikantem Meynem, ale ten už ani nečuchl ke kořalce, trumpetou proháněl už jen noty své jízdni esá kapely, dělal ze sebe spořádaného a řízného chlapíka, zatímco jeho čtyři kočky, relikvie opilých, ale vysoce muzikálních časů, vypadaly pro svou podvyživenost čím dál víc pod psa.

Zato Matzeratha, který za mamčina života pil jenom ve společnosti, jsem nejednou v pozdní hodinu zastihl se skelným pohledem při štamprli. Listoval ve fotoalbu, pokoušel se, jako já to dnes činím, oživit si mamku na malých, líp či hůř osvětlených čtverečkách, k půlnoci se pak vyplakal do nálady, s důvěrným tykáním promlouval k Hitlerovi a Beethovenovi, kteří pořád ještě podmračeně viseli na zdi jeden proti druhému, přičemž se zdálo, že hluchý génius mu odpovídá, kdežto abstinentní Vůdce mlčel, neboť Matzerath, nepatrný opilý velitel buňky, nebyl hoden Prozřetelnosti.

Jednou v úterý tak přesně se na to dokážu s pomocí bubinku upamatovat, věc uzrála: Herbert se hodil do parády, to znamená, nechal si od matky Truczinské studenou kávou vykartáčovat modré, nahoře úzké, dole široké nohavice, narazil se do svých měkkých střevíců, vlezl do saka s kotvami na knoflicích, hedvábnou bílou šálu, kterou měl ze Svobodného přístavu, postříkal kolínskou, která rovněž vyrostla na bezcelním kompostu Svobodného přístavu, a stanul zde hranatý a tuhý pod modrou čepicí se štítkem.

„Pudu se trochu kouknout po doku,“ řekl Herbert, srazil si k levému uchu památečnou čepici prince Heinricha jako na kuráž, a matka Truczinská spustila noviny na klín. Nazítří

měl Herbert místo a uniformu. Do tmavé šedi byl navlečen, nikoli do celní zeleně, byl dozorcem v Námořním muzeu.

Jako všechno paměti a zachováníhodné, v tomto veskrze paměti a zachováníhodném městě naplňovaly poklady Námořního muzea jeden starý, rovněž muzeální patricijský dům, který si zvenčí zachoval kamenné stupně a hравou, nicméně sytou fasádovou ornamentiku, uvnitř pak tmavý dub bohatě vyřezávaný a stočený v schodiště. Ukazovali tu pečlivě zkatalogizované dějiny přístavního města, jehož slávou a pýchou vždy bylo, že mezi mnoha mocnými, ale většinou chudými sousedy bylo a zůstalo strašně bohaté. Ta privilegia zakoupená od rytířských řádů a polských králů, obřadně stvrzená listinami! Ty kolorované rytiny všech možných obležení námořní pevnosti při ústí Visly! Tu pobývá ve zdech města nešťastný Stanislaw Leszczyński na útěku před saským protikrálem. Zřetelně je na té olejomalbě vidět, jaký má strach. Také primas Potocki a francouzský vyslanec de Monti se velice bojí, jelikož město obléhají Rusové pod generálem Lascym. Všecko je zde přesně popsáno, i jména francouzských lodí pod liliovou vlajkou v rejdě se dají přečíst. Šipka naznačuje: na této lodi uprchl král Stanislaw Leszczyński do Lotrinska, když se město třetího srpna muselo vzdát. Většinu vystavených pozoruhodností tvořila ovšem kořist z vyhraných válek, neboť prohrané války zřídka kdy nebo nikdy neobohacují muzea kořistí.

Tak pýchou sbírek byla galionská figura jedné veliké florentské galéry, která mívala domovský přístav sice v Bruggách, patřila však obchodníkům Portinarimu a Tanimu z Florencie. Gdaňským pirátům a městským kapitánům Paulu Benekovi a Martinu Bardewiekovi se v dubnu roku čtrnáct set třiasedmdesát podařilo zajmout tuto galéru u zélandského pobřeží, když křižovali před přístavem Sluys. Hned po ukořistění pobili početné mužstvo spolu s důstojníky a kapitánem. Loď i obsah lodi byly dopraveny do Gdańska. Skládací Poslední soud malíře Memlinga a zlatá křtitelnice obojí zhotoveno pro jeden florentský kostel na objednávku

Florentána Taniho byly umístěny do kostela Panny Marie, poslední soud lahodí, pokud vím, podnes katolickému oku Polsky.

Co se stalo s galionskou figurou galéry po válce, nevím, za mých časů ji chovalo Námořní muzeum. Bujně dřevěná, zeleně nahá žena, která pod zvednutými pažemi, nahoře nedbale zkríženými a ukazujícími zřetelně všech deset prstů, hleděla přímo před sebe jantarovými očima nad cílevědomým poprsím. Tato žena, figura z příďového zobce, přinášela neštěstí. Kupec Portinari ji objednal, dal ji zhotovit na míru podle jistého flámského děvčete, k němuž měl blízký vztah, jedním řezbářem, který měl velké jméno ve vyřezávání galionských figur. Sotva byla zelená figura zavěšena pod šikmý stožár na příď galéry, byl s onou dívkou, což tenkrát nebylo vzácné, inscenován proces kvůli čarodějnictví.

Ještě než vzplanula jasným plamenem, obvinila pod útrpným výsledkem svého ochránce, florentského kupce, a s ním i sochaře, který ji tak dobře vzal míru. Portinari se prý oběsil, protože se bál ohně. Sochařovi usekli obě jeho nadané ruce, aby v budoucnu už nedělal z čarodějnic galionské figury. Zatímco ještě v Bruggách s velkým rozruchem probíhaly procesy, neboť Portinari byl velmi bohatý muž, upadla loď se zobcovou figurou do pirátských rukou Paula Benekeho. Signore Táni, druhý z kupců, padl pod zlezačskou sekerou, na řadě byl Paul Beneke: několik málo let nato nenalezl už milost u patricijů svého rodného města a byl utopen na dvoře Barbakanu.

Lodě, kterým po Benekově smrti přidělali na příď tu zobcovou figuru, lehly popelem ještě v přístavu, hned po montáži, a oheň z nich zachvátil i jiné lodi, nic z toho se samozřejmě ani netklo figury, ta byla ohnivzdorná a pro své vyvážené formy nalézala stále nové obdivovatele mezi loďaři. Sotva však ta žena zaujala své zděděné místo, i ta dosud nejpokojnější posádka za jejími zády zašla na vzpouru. Neúspěšné tažení gdaňské flotily pod velením nadmíru nadaného Eberhardo Ferbera proti Dánsku v roce patnáct set

dvaadvacet vedlo k Ferberovu pádu, ke krvavým vzpourám v městě.

Historie mluví sice o náboženských rozbrojích roku triadvacátého protestantský pastor Hegge poštal dav k obrazoboreckému ničení obrazů v sedmi farních kostelech města, my však přičítáme vinu na tomto dlouho ještě působícím neštěstí zelené galionské figuře: ona totiž zdobila přídě Ferberovy lodě.

Když padesát let nato Štěpán Bathory marně obléhal město, Kašpar Ješke, opat kláštera olivského, v postních kázáních kladl vinu za průtahy zobcové figuře, té hříšné ženě. Polský král ji kdysi obdržel darem od města, měl ji při sobě ve svém táboře, dával si od ní špatně radit. Do jaké míry ta dřevěná dáma ovlivnila švédská tažení proti městu, léta trvající věznění náboženského blouznivce doktora Aegidia Straucha, jenž konspiroval se Švédy a rovněž žádal spálení té zelené ženy, která se znovu vrátila do města, to nám není známo.

Jedna nepříliš jasná zpráva tvrdí, že jistému ze Slezska uprchlému básníku jménem Opitz se na několik let dostalo přijetí v městě, předčasně však zemřel, protože vyslidil v kterémsi stodole ono neblahé řezbářské dílo a pokoušel se je opěvovat ve verších.

Teprve ke konci osmnáctého století, v dobách, kdy bylo Polsko rozdělováno, vydali Prusové, kteří se násilím museli zmocnit města, prusko-královské nařízení proti „dřevěné figuře Niobe“. Poprvé tak byla v listinném dokladu pojmenována jménem a okamžitě evakuována nebo lépe navracena do onoho Barbakanu, v jehož dvoře byl utopen Paul Beneke, z jehož galerie jsem prvně s úspěchem vyzkoušel svůj dálkový zpěv, a tu pak byla důkladně uvězněna, aby tváří v tvář nejvybranějším produktům lidské fantazie, mučícím nástrojům, po celé devatenácté století zachovala klid.

Když jsem roku dvaatřicátého lezl na věž a navštívil svým hlasem foyarová okna Městského divadla, byla Nioba mezi

lidem nazývaná „Zelená holka“ nebo „Zelená děvka“ díky bohu už dávno odstraněna z mučírny. Kdo ví, jestli by se mi můj atentát na klasicistní budovu byl tenkrát podařil?

Musel to být nějaký nevědomý, nějaký přivandrovalý ředitel muzea, který vytáhl Niobu z mučírny, kde byla držena na uzdě, a krátce po založení Svobodného státu ji přesídlil do nově zřízeného Námořního muzea. Nedlouho nato umřel na otravu krve, kterou si ten snaživec uhnal při upevňování tabulky, oznamující, že nad tímto nápisem je vystavena galionská figura slyšící na jméno Moha. Jeho nástupce, obezřetný znalec dějin města, chtěl sochu opět odstranit. Městu Lubecku hodlal darovat to nebezpečné dřevěné děvče, a jen díky tomu, že Lubečtí tento dar nepřijali, přestálo městečko na travě až na svůj cihlový kostel poměrně ve zdraví leteckou válku.

Nioba neboli „Zelená holka“ zůstala tedy v Námořním muzeu a způsobila za dobu rovných čtrnácti let smrt dvou ředitelů nikoli onoho obezřetného ředitele, ten se dal přeložit, zesnutí jistého staršího kněze u svých nohou, násilný odchod jednoho studenta Vysoké školy technické i dvou oktavánů z gymnázia sv. Petra, kteří zrovna šťastně přestáli maturitu, a konec čtyř spolehlivých, vesměs ženatých dozorců.

Všichni, i ten technický student, byli nalezeni s rozjasněnou tváří a v hrudi jim trčely ony ostré předměty, jaké lze najít jen v Námořním muzeu: nože na plachty, zlezačské háky, harpuny, jemně cizelované hroty kopí ze Zlatého pobřeží, jehly na šití plachet, jenom ten poslední maturant musel sáhnout nejprve po svém kapesním noži a pak po kružítku, jelikož krátce před jeho smrtí byly všechny ostré předměty v muzeu připoutány řetízky nebo umístěny za sklo.

Ačkoli kriminalisté specializující se na vraždy při každém tom úmrtí hovořili o tragické sebevraždě, udržovala se ve městě i v novinách pověst, která tvrdila: „Tohle dělá ta zelená děvka vlastníma rukama.“ Nioba byla ve vážném podezření, že dovede muže i chlapce dohnat k smrti. Diskutovalo se nahoru

a dolů, v novinách založili pro Případ Nioba zvláštní rubriku k volné výměně názorů, mluvilo se o fatálních událostech. Městská správa hovořila o anachronických pověrách: prý se nepomýšlí na nějaké překotné zásahy, dokud nebude prokázáno, že se skutečně jedná o něco takzvaně nadpřirozeně strašidelného.

I zůstalo to zelené dřevo nadále zlatým hřebem Námořního muzea, neboť jak zemské muzeum v Olivě, tak městské muzeum v Řeznické ulici, tak i správa Artušova dvora odmítaly přijmout tu mužskými posedlou osobu.

Nedostávalo se muzejních dozorců. A nejen oni se vzpírali dávat pozor na dřevěnou pannu. I návštěvníci se vyhýbali sálu s jantarookou.

Klid a ticho vládly dlouhou dobu za renesančními okny, jež dokonale promodelované skulptuře skýtala potřebné boční světlo. Prach se usazoval. Uklízečky již nepřicházely. Druhdy tak dotěrní fotografové, z nichž jeden krátce po exponování zobcové figury zemřel přirozenou sice, avšak v této souvislosti přece jen nápadnou smrtí, přestali zásobovat tisk Svobodného státu, Polska, Německé říše, ba i Francie bleskovými snímky vraždícího sochařského výtvoru, zničili Niobiny portréty ve svých archivech a fotografovali nadále už jen příjezdy a odjezdy všelijakých prezidentů, hlav států a králů v exilu, žili ve znamení příležitostných drůbežářských výstav, říšských stranických sjezdů, automobilových závodů a jarních povodní.

Tak tomu bylo do chvíle, kdy Herbert Truczinski, který už nechtěl číšníkovat a na žádný pád se nemínil stát celníkem, v šedivé dozorcovské uniformě zaujal své místo na kožené židli vedle dveří do sálu, jež lid nazýval „pokojiček zelený holky“. Hned první pracovní den jsem doprovodil Herberta ke stanici na náměstí Maxe Halbeho. Měl jsem o něho velkou starost. „Běž domu, Oskárku, já tě s sebou nemůžu vzít!“ Ale já se svému velikému příteli vnucoval se svým bubnem a paličkami tak, že Herbert řekl: „No tak teda pojed' se mnou až k Vysoký bráně a pak pojedeš domu a budeš pěkně hodnej.“ U Vysoké

brány jsem se nechtěl vrátit pětkou domů, Herbert mě vzal s sebou až do ulice Svatého Ducha, ještě jednou, už na schodech před muzeem, se mne pokoušel zbavit, posléze s povzdechem zakoupil pro mne u pokladny dětský lístek. Bylo mi sice už čtrnáct, měl jsem platit plné vstupné, ale co těm bylo po tom!

Prožili jsme vlivný, klidný den. Žádné návštěvy, žádná kontrola. Tu a tam jsem půl hodinky bubnoval, tu a tam si Herbert na hodinku zdřímł. Nioba hleděla jantarovými očima před sebe, mířila svými dvěma prsy k jakémusi cíli, který nebyl naším cílem. Ani jsme si jí moc nevšíмали. „Stejně to není můj typ,“ mávl Herbert rukou. „Koukni se na ty špekové faldy a na tu její dvojitou bradu.“ Herbert nakláněl hlavu ke straně a představoval si: Nebo se koukni na ten zadek, jako kredenc. To já sem spíš pro drobnější provedení, takový kůstky jak panenky, to je moje.“ Naslouchal jsem, jak Herbert ze široka popisuje svůj ženský typ, a díval jsem se, jak svými mohutnými tlapami modeluje graciézní figuru ženského pohlaví, která nadlouho a vlastně podnes, i pod maskovacím krojem ošetrovatelky, zůstala i mým ženským ideálem.

Už třetího dne naší muzeální doby jsme si troufli opustit židli vedle dveří. Pod záminkou úklidu, vypadalo to opravdu šeredně v tom sále, blížili jsme se sbírajíce prach, smetajíce pavučiny i s pavouky z dubového vykládání, proměňujíce tu místnost skutečně v „pokojíček zelený holky“ k osvětlenému a stín vrhajícímu zelenému tělu ze dřeva. Ne že by nás byla Nioba nechávala docela chladnými. Příliš okatá nesla svou bujnou sice, avšak jistě ne neforemnou krásu. Nevychutnávali jsme ovšem tu podívanou očima toho, kdo chce vlastnit. Spíše jsme se cvičili v pohledu věčného, taxírujícího znalce.

Herbert a já, dva distancovaní, chladně vzrušení estéti, rozpjatými prsty jsme odměřovali proporce ženského těla a v klasických osmi délkách hlavy spatřovali míru, již Nioba až na poněkud krátká stehna co do délky vyhovovala, kdežto

vše, co šlo do šířky, pánev, ramena, hrudní koš, žádalo spíše nizozemskou než řeckou míru.

Herbert obrátil palec dolů: „Ta by pro mě byla moc aktivní v posteli. Zápasení máme z Ohry a z Portu až až. Na to nepotřebuju ještě ženskou.“ Herbert se už spálil až dost. „Jo taková kůstka do ruky, takovýho něco křehkýho, kdy člověk musí dávat pozor už kvůli tajli, to by si jeden dal libit.“ Kdyby na to bylo přišlo, neměli bychom samozřejmě nic ani proti Niobe a její zápasnické nátuře.

Herbert dobře věděl, že ona jeho žádoucí či nežádoucí pasivita či aktivita nahých či polonahých žen není vždy nutně poskytována štíhlými a gráciézními či odpírána plnoštíhlými až kyprými, existují křehká stvoření, která klidně nepoleží, a obryně, v kterých se jako v ospalém rybníce nehne voda. Úmyslně jsme zjednodušovali, převáděli jsme všechno na dva jmenovatele a uráželi jsme Niobu záměrně a stále neodpustitelněji. Tak mě vzal Herbert na ruku, abych jí oběma paličkami mohl zabubnovat na ňadra, až se z jejich sice postříkaných, a tudíž neobydlených, nicméně početných červotočivých dírek vyvalily legrační obláčky dřevěného prachu. Zatímco jsem bubnoval, dívali jsme se jí do oněch jantarů, které předstíraly oči. Nic sebou necuklo, nemrklo, nezaslзло, nic nepřeteklo. Nic se nezúžilo v hrozivé štěrbině nenávisti.

Obě vybroušené, spíš žlutavé než červenavé kapky v úplnosti, byť s jistým konvexním pokrivením odrážely inventář výstavního prostoru i kus slunného okna. Jantar klame, kdo by to nevěděl! I nám byly známy záludné manýry tohoto pryskyřičnatého produktu povýšeného v šperk. Rozdělujice nadále po omezeném mužském způsobu vše ženské v aktivní a pasivní, vykládali jsme si očividnou neúčastnost Nioby v svůj prospěch. Cítili jsme se bezpeční. Kuckaje škodolibostí zatloukl jí Herbert hřebík do kolena: mě samého při každé ráně zabořelo v kolenně, ona nehnula brvou. Všeljaké hlouposti jsme vyváděli v zorném poli zelené kypícího dřeva: Herbert se navlékl do pláště anglického

admirála, ozbrojil se dalekohledem, nasadil si admirálský klobouk. Já v červené vestičce a paruce dělal admirálovi páže. Hráli jsme si na Trafalgar, ostřelovali Kodaň, rozmetávali Napoleonovu flotilu u Abúkiru, obeplouvali ten či onen mys. Zaujímalí jsme historické, pak zase soudobé pózy před zraky oné, jak jsme věřili, vše schvalující anebo nic nepozorující galionské figury s mírami jistě holandské čarodějnice.

Dnes vím, že všechno má oči, že nic nezůstává neviděno, že i tapety mají lepší paměť než lidé. Není to snad Pánbůh, kdo všechno vidí! Kuchyňská židle, ramínko na šaty, poloplný popelník nebo dřevěný portrét ženy jménem Nioba docela stačí, aby se každému činu staly nezapomenutelným svědkem.

Čtrnáct nebo více dní jsme konali službu v Námořním muzeu. Herbert mi koupil bubínek a podvakerát přinesl matce Truczinské týdenní mzdu zvýšenou o rizikový příplatek. Jednou v úterý v pondělí mívali v muzeu zavřeno, odepřeli mi v pokladně dětský lístek i vstup.

Herbert chtěl vědět proč. Muž v pokladně, sice mrzutě, ale nikoli bez jisté náklonnosti mluvil o jakémsi podání, a že už to teď nepůjde, aby děti směly dovnitř. Chlapcův otec má prý námitky, nemá prý nic proti tomu, budu-li zůstat dole u pokladny, jako obchodník a vdovec nemá dost času, aby na mě dával pozor, ale do sálu, do pokojíčku zelený holky že prý už nesmím, kvůli neodpovědnosti Herbert již chtěl ustoupit, šťouchal jsem do něho, píchal ho, a on dal z jedné strany pokladníkovi za pravdu, z druhé strany mě nazval svým talismanem, andělem strážným, hovořil o dětské nevinosti, která ho ochraňuje, zkrátka: málem se spřátelil s pokladníkem a pro tentokrát, a jak pokladník řekl, naposledy pro mne vymohl vstup do Námořního muzea. Ještě jednou jsem ruku v ruce se svým velikým přítelem vystoupal po kudrlinkovitých, vždy čerstvě nadělovaných schodech do druhého patra, kde bydlela Nioba.

Bylo tiché dopoledne a ještě tišší odpoledne. On seděl s přimhouřenýma očima na kožené židli se žlutými cvočky. Já u

jeho nohou. Buben mlčel. Mžourali jsme nahoru po škunerech, fregatách, korvetách, po pětistěžnících, galérách a šalupách, po pobřežních plachetkách a kliprech, které visely pod dubovým obložením a čekaly na příznivý vítr do plachet. Obhlíželi jsme model flotily, číhali jsme spolu s ní na čerstvou brízu, báli jsme se bezvětrí v pokojičku, a to všechno jen abychom se nemuseli dívat na Niobu a bát se Nioby. Co bychom byli dali za šramot červotoče, který by nám dokázal, že nitro toho zeleného dřeva lze pomalu sice, ale neodvratně proniknout a vykotlat, že Nioba je pomíjivá. Avšak červ nezaťukal.

Konzervátor obrnil dřevěné tělo proti červům a učinil je nesmrtelným. A tak nám zbyla jen miniaturní flotila, pošetilá naděje na vítr, výstřední hra se strachem před Niobou, kterou jsme vynechávali, s námahou přehlíželi a na niž bychom možná byli přece jen zapomněli, nebýt toho, že odpolední slunce prudce a naplno zasáhlo a zažhnulo její levé jantarové oko. Přitom nás toto vzplanutí vůbec nemuselo překvapit. Znali jsme přece slunečná odpoledne v druhém poschodí Námořního muzea, věděli jsme, kolik uhodilo nebo uhodí, jakmile světlo sklouzne z římsy a obsadí škunery.

Rovněž kostely z Pravého, Starého a Pepřového Města konaly své, aby běh prašného slunečního světla opatřily hodinovým časem a posloužily mu historickou zvonkohrou našich historických sbírek. Jaký div, že se slunce pro nás stalo také historickým, zralým pro vystavení v muzeu i podezřelým z komplotu s Niobinými jantary.

Toho odpoledne však, kdy jsme neměli ani chuť, ani odvalu k žádné hře, ani k žádným nesmyslným provokacím, zasáhl nás vzplanuvší pohled jinak tupého dřeva dvojnásob. Stísněně přečkávali jsme tu půlhodinu, kterou jsme zde ještě museli vytrvat. Úderem páté se muzeum zavíralo.

Nazítří nastoupil Herbert do služby sám. Doprovázel jsem ho až k muzeu, nechtělo se mi čekat u pokladny, našel jsem si místočko naproti patricijskému domu. S bubínkem jsem

usedl na žulovou kouli, z níž vzadu vyrůstal jakýsi ocas používaný dospělými jako zábradlí.

Je zbytečno uvádět, že druhá strana schodů byla střežena stejnou koulí se stejným železným ocasem. Bubnoval jsem sice zřídka, zato pak ale příšerně nahlas a většinou v protestu proti ženským chodcům, které bavilo zastavit se u mne, zeptat se, jak se jmenuji, upocenýma rukama pohladit mé už tehdy hezké, krátké sice, zato však mírně zvlněné vlasy. Dopoledne pominulo. Na konci ulice Svatého Ducha na vejcích pod bachratou věží seděla červenočerná, zeleně věžičkovitá cihlová slepice kostela Panenky Marie. Holubi co chvíli vyráželi z výklenků ve zdech věže, snášeli se v mé blízkosti, žvanili hlouposti a ani nevěděli, jak dlouho se bude ještě sedět na vejcích, co se má vlastně vysedět, jestli to staleté sezení není nakonec přece jen samoučelné.

V poledne vyšel Herbert na ulici. Ze své svačtinové krabice, kterou mu matka Truczinská pokaždé nacističtěji nacpala tak, že se nedala zavřít, mi podal namazané chleby, mezi nimiž ležela na prst tlustá černá tlačěnka. Povzbudivě a mechanicky na mě kývl, protože jsem se neměl k jídlu. Nakonec jsem se do toho pustil a Herbert, který nejedl nic, kouřil cigaretu. Než ho muzeum znovu požířelo, zaskočil si do hospody v ulici U pekařských krámů na dvě nebo tři jalovcové. Zatímco do sebe obracel skleničky, díval jsem se mu na ohryzek. Nějak se mi nelíbilo, jak do sebe, skleničky házel. Když už měl Herbert dávno za sebou točité schody muzea a já znovu usedl na žulovou kouli, měl Oskar pořád ještě před očima cukající se přítelův ohryzek.

Odpoledne popolézalo po vybledle pestré fasádě muzea. Z jednoho kroužku na druhý se přesmykovalo, rajtovalo na nymfách a chrlicích, požíralo tlusté, po květinách se natahující anděličky, namalované zralé hrozny nechávalo přezrát, vpadlo rovnou doprostřed venkovské veselice, hrálo si na slepou bábu, vyšvihlo se na houpačku z růží, do šlechtického stavu povyšovalo měšťany, kteří se otáčeli v plandavých kalhotách v obchodě, polapilo jelena

pronásledovaného psy, až konečně dosáhlo onoho okna ve druhém poschodí, jež dovolovalo slunci, aby nakrátko, a přece navždy ozářilo jantarové oko. Pomalu jsem sklouzl ze své žulové koule. Bubínek tvrdě udeřil do štukovaného kamene. Lak bílé obruby a několik kousků červeného žihání odprýskly a ležely červené a bílé na schodišti.

Snad jsem začal něco odříkávat, něco se modlit, něco odpočítávat: krátce nato zastavila před vchodem do muzea sanitka. Chodci se nastavěli podle portálu. Oskarovi se podařilo vklouznout se sanitáky do domu. Rychleji než oni jsem našel schody nahoru, ačkoli oni se vlastně už po všech předchozích nehodách dávno mohli vyznat v prostorách muzea.

Div že jsem se nerozesmál, když jsem Herberta uviděl! Visel na Niobe zepředu, chtěl s tím dřevem obcovat. Jeho hlava zakrývala její tvář. Paže měl zaklesnuté do jejích zvednutých a zkřížených paží. Košili měl svlečenou. Pečlivě složenou ji pak našli na kožené židli vedle dveří. Jeho záda rozprostírala všechny jizvy. Přečetl jsem to písmo, spočítal písmena. Žádné nechybělo. Také však nebyl k nalezení náznak nové kresby.

Sanitáci, kteří krátce za mnou vrazili do sálu, měli co dělat, aby odtrhli Herberta od Nioby. Ten chlípník utrl od bezpečnostního řetězu lodnickou sekeru s oboustranným nabroušeným ostřím, jedno ostří zaťal, Niobe do dřeva, druhé proniklo do těla jemu, když se na tu ženu vrhl. Jakoli dokonale se mu podařilo spojení nahoře, dole, kde kalhoty byly rozepnuté, kde to pořád ještě ztuhla a nesmyslně trčelo vpřed, nedosáhl žádného dna pro svou kotvu.

Když přikryli Herberta dekou s nápisem „Městská úrazová služba“, sáhl Oskar jako vždy, když něco ztratil, po svém bubínku. Pořád ještě tloukl pěstmi do plechu, když ho muži z muzea vyváděli z „pokojíčku zelený holky“ a potom policejním autem odváželi domů.

I dnes, v ústavu, když si chce v paměti vyvolat tento pokus o lásku mezi dřevem a tělem, musí pracovat oběma pěstmi,

aby znovu mohl proputovat hrbolkovitá, všemi barvami hrající záda Herberta Truczinského. Ten labyrint jizev, tuhý a citlivý, vše předznamenávající, vše předjímající, co do tuhosti a citlivosti všechno na světě překonávající. Jako slepec čte písmo oněch zad.

Teprve teď, když sňali Herberta z jeho nemilostného dřeva, přichází Bruno, můj ošetřovatel se zoufalou hruškovitou hlavou. Opatrně mi sejme pěsti z bubnu, zavěsí buben nalevo do nohou mé kovové postele a hladce mě přikryje dekou. „Ale pane Matzerathe,“ napomíná mě, „když budete dál takhle hlasitě bubnovat, uslyší ještě někde, že se tady příliš hlasitě bubnuje. Nemohl byste laskavě trochu pauzírovat anebo bubnovat trochu tišeji?“ Ano, Bruno, pokusím se teď svému plechu nadiktovat další tišší kapitolu, ačkoli její téma zrovna volá po řvoucím, vyhladovělém orchestru.

VÍRA NADĚJE LÁSKA

Byl jednou jeden muzikant a ten se jmenoval Meyn a dovedl přenádherně troubit na trubku. Ve čtvrtém poschodí bydlel, pod střechou činžáku, držel si čtyři kočky, z nichž jedna měla jméno Bismarck, a od rána až do noci nasával z láhve jalovcové. Dělal to tak dlouho, až mu pohroma dala vystřízlivět.

Oskarovi se ani dnes nechce ještě moc věřit na zlá znamení. Jenže tenkrát bylo až moc těch zlých znamení ohlašujících pohromu, která se obouvala do čím dál vyšších holínek, v čím dál vyšších holínkách dělala delší a delší kroky a chystala se šířit další pohromy všude kolem dokola. Můj přítel Herbert Truczinski umřel na ránu do prsou, kterou mu zasadila jedna dřevěná žena. Ta žena neumřela. Zapečetili ji a schovali do sklepa v muzeu, prý aby ji restaurovali. Jenomže pohromu nezavřeš do sklepa. Splašky ji zanesou do kanalizace, svěří ji plynovým potrubím, do všech domácností se dostane a nikdo, kdo si staví hrneček s polévkou na modravé plamínky, netuší, že to je pohroma, co mu uvádí potravu do varu.

Když Herberta pochovávali na langfuhrském hřbitově, podruhé jsem uviděl Schugger Lea, s nímž jsem se seznámil na hřbitově v Brentově. Všem nám matce Truczinské, Gustě, Frickovi a Marii Truczinské, tlusté paní Katerové, starému Heilandtovi, který o svátcích pro matku Truczinskou zabíjel Frickovy králíky, mému domnělému otci Matzerathovi, který, jak už dovedl být velkorysý, na sebe vzal dobrou polovinu pohřebních výloh, i Janu Bronskému, který Herberta sotva znal, ale přišel jen proto, aby uviděl Matzeratha, snad i mě, na neutrální hřbitovní půdě nám všem, slintaje a podávaje své traslavé, bělavě plesnivějící rukavice, vyslovil Schugger Leo svou pomatenou účast, jež nerozlišovala radost a bol.

Jakmile se Leovy rukavice dotřepaly k muzikantu Meynovi, který se dostavil napůl v civilu, napůl v esá uniformě, došlo k dalšímu znamení nadcházející pohromy.

Vyplašeně vzlétlo do výšky vybledlé plátno Leových rukavic, odlétlo a táhlo s sebou Lea přes hroby pryč. Slyšeli jsme jeho křik, ale nebyla to soustrast, co tu v cárech slov zůstalo viset na hřbitovní flóře.

Nikdo se neodtáhl od muzikanta Meyna. A přece tu stál osamělý mezi truchlicími, poznán Schugger Leem a poznamenán, a rozpačitě šermoval trumpetou, kterou si zvláště k té příležitosti přinesl a na niž předtím nad Herbertovým hrobem přenádherně troubil. Přenádherně, neboť Meyn což už dávno neudělal, si na to přihrnul jalovcové, protože smrt Herberta, s nímž byl stejného věku, na něho dolehla, zatímco já a můj bubínek jsme oněměli.

Byl jednou jeden muzikant a ten se jmenoval Meyn a dovedl přenádherně troubit na trubku. Ve čtvrtém poschodí pod střechou našeho činžáku bydlel, držel si čtyři kočky, z nichž jedna měla jméno Bismarck, a od rána do večera popíjel z láhve jalovcové, až myslím, že to bylo koncem šestatřicátého nebo začátkem sedmatřicátého se dal k jízdě esá a tam jako trubač v kapele sice mnohem bezvadněji, ale zdaleka už ne tak nádherně troubil na trubku, neboť sotva vklouzl do kůží vysazených rajtek, nechal jalovcové a už jenom strízlivě a halasně dul do svého plechu.

Jakmile esámanovi Meynovi umřel jeho kamarád z mládí Herbert Truczinski, spolu s nímž v dvacátých letech platil členské příspěvky nejdříve jedné skupině komunistické mládeže, později pak Rudým Sokolům, jakmile měli Herberta zahrabat do země, sáhl Meyn zase po své trumpetě a zároveň po láhvi jalovcové. Chtěl totiž zatroubit nádherně a ne strízlivě, i na hnědé kobyle si zachoval muzikantské ucho, a tak si ještě na hřbitově jednou přihrnul a i během troubení si nechal přes uniformu plášť z civilního sukna, třebaže si původně umínil, že nad hřbitovní půdou zatroubí v hnědém, byť s hlavou nepokrytou.

Byl jednou jeden esáman a ten si ponechal plášť přes jízdě esá uniformu, když nad hrobem svého přítele z mládí přenádherně a s jalovcovou lehkostí troubil na svou trubku.

Když onen Schugger Leo, který bývá na každém hřbitově, chtěl truchlící společnosti vyjádřit svou soustrast, dostalo se také jednomu každému soustrastných slov. Jenom ten esáman nesměl uchopit Leovu bílou rukavici, neboť Leo poznal esámana, dostal z něho strach, a s hlasitým křikem mu odepřel jak rukavici, tak soustrast. I odešel ten esáman bez soustrasti a vystydou trumpetou domů, kde v podkrovním pokojíku našeho činžáku našel své čtyři kočky.

Byl jednou jeden esáman a ten se jmenoval Meyn. Z dob, kdy dennodenně popíjel jalovcovou a přenádherně troubil na trumpetu, zbyly Meynovi v bytě čtyři kočky, z nichž jedna měla jméno Bismarck. Když se ten esáman Meyn jednoho dne vrátil domů z pohřbu svého kamaráda z mládí Herberta Truczinského a byl smutný a zase už střízlivý, protože mu kdosi odepřel soustrast, viděl, že je ve svém bytě dočista sám se svými čtyřmi kočkami. Ty kočky se mu třely o holínky, a tak jim Meyn hodil do novin zabalené hlavy od herynků, jež kočky odlákaly od holínek.

Ten den to v bytě obzvlášť silně páchlo po čtyřech kočkách, jež všechny byly kocoury a z nichž jeden měl jméno Bismarck a celý černý chodil po bílých tlapkách. Ale Meyn neměl doma ani kapku jalovcové. A tak to tam čím dál víc páchlo po kočkách či kocourech. Možná by si byl koupil nějakou jalovcovou u nás v koloniálu, nebýt toho, že bydlel až ve čtvrtém poschodí pod střechou. Ale takhle měl strach z těch schodů a taky měl strach z lidí ze sousedství, jimž až moc často přísahával, že už mu přes jeho muzikantské pysky nikdy nepřeteče ani kapka jalovcové, teď že začíná nový život, střízlivý jak trám, že se od téhle chvíle upisuje pořádku a nic už nechce mít společného se svým zrušovaným a rozháraným mládím.

Byl jednou jeden muž a ten se jmenoval Meyn. Když se jednoho dne octl sám ve svém podkrovním bytě se čtyřmi kocoury, z nichž jeden měl jméno Bismarck, tu se mu obzvlášť zhnusil kocouří puch, jelikož dopoledne prožil jednu trapnou věc, a taky proto, že neměl doma ani kapku

jalovcové. Protože však pocit trapnosti a žízeň rostly a násobily kocouří puch, sáhl Meyn, povoláním hudebník a člen jízdni esá kapely, po pohrabáči vedle studených stáložárných kamen a tak dlouho mlátil do kocourů, až usoudil, že všichni čtyři včetně kocoura jménem Bismarck jsou mrtví a vyřízení, třebaže tím kocouří puch v bytě nepozbyl nic ze své pronikavosti.

Byl jednou jeden hodinář a ten se jmenoval Laubschad a bydlel v prvním poschodí našeho činžáku v dvoupokojovém bytě, jehož okna vedla do dvora. Hodinář Laubschad nebyl ženat, byl členem Nacionálněsocialistické organizace pro obecné blaho a Spolku pro ochranu zvířat. Dobré srdce měl Laubschad a pomáhal na nohy všem unaveným lidem, nemocným zvířatům a porouchaným hodinám.

Když tak jednou hodinář v zamyšlení a úvahách nad dopoledním pohřbem jednoho souseda seděl u okna, uviděl, jak muzikant Meyn, který měl byt ve čtvrtém poschodí téhož činžáku, vynáší na dvůr a cpe do jedné ze dvou popelnic napůl plný pytel od brambor, který byl vespod nějak vlhký, a kapalo z něho. Jenže popelnice byla ze tří čtvrtin plná, a tak hudebník jen s námahou zavřel víko.

Byli jednou čtyři kocouři a jeden z nich měl jméno Bismarck. Tito kocouři patřili jednomu muzikantovi jménem Meyn. Jelikož ti kocouři, kteří nebyli vykleštěni, prudce a panovačně páchli, utloukl hudebník jednoho dne ty čtyři kocoury pohrabáčem, protože jejich puch mu ze zvláštních důvodů byl toho dne mimořádně nepříjemný, strčil pak mrtvoly do pytle od brambor, snesl pytel čtyři patra dolů a měl naspěch, aby ten náklad nacpal do popelnice na dvoře vedle klepadla na koberce, neboť pytlovina byla propustná a už ve druhém poschodí začala prosakovat. Protože však popelnice byla dost plná, musel hudebník ty odpadky v ní stlačit dolů svým pytlem, aby se víko popelnice dalo zavřít. Sotvaže opustil činžák směrem na ulici neboť zpátky do bytu páchnoucího po kočkách a přitom koček prostého se mu

nechtělo, začalo se udusané smetí v popelnici zase zvedat, nadzvedlo pytel a s pytlem i víko popelnice.

Byl jednou jeden muzikant a ten utloukl své čtyři kočky, pohrbil je do popelnice, opustil dům a vyhledal své přátele.

Byl jednou jeden hodinář a ten seděl v myšlenkách u okna a pozoroval, jak muzikant Meyn cpe do popelnice naploplný pytel, načež opouští dvůr, jakož i jak chvilíčku po Meynově odchodu se víko od popelnice nadzvedlo a nadzvedalo se čím dál víc.

Byli jednou čtyři kocouři a ti, protože jednoho mimořádného dne obzvlášť silně páchli, byli utlučeni, poté nacpáni do pytle a pochováni do popelnice. Jenže ty kočky, z nichž jedna měla jméno Bismarck, nebyly ještě tak docela mrtvé, nýbrž měly tuhý život, jak už kočky mívají. Začaly se hýbat v tom pytli, uvedly do pohybu víko od popelnice a hodináři Laubschadovi, který stále ještě v zamyšlení seděl u okna, položily otázku: hádej, co je v tom pytli, který muzikant Meyn strčil do popelnice?

Byl jednou jeden hodinář a ten se nevydržel klidně dívat, jak se v popelnici něco hýbe. I opustil svůj byt v prvním poschodí činžáku, vydal se na dvůr činžáku, otevřel víko popelnice a pytel v ní, vzal čtyři potlučené, ale pořád ještě živoucí kocoury k sobě, aby je ošetřil.

Avšak oni ještě následující noci zemřeli pod jeho hodinářskými prsty a jemu nezbyvalo než podat udání u Spolku pro ochranu zvířat, jehož byl členem, a zpravit i místní stranickou organizaci o týrání zvířat, jež poškozují dobré jméno strany.

Byl jednou jeden esáman a ten utloukl čtyři kocoury, a že ti kocouři nebyli dočista mrtví, byl zrazen těmi kocoury a udán hodinářem. Došlo k soudnímu řízení a ten esáman musel zaplatit pokutu. Leč i v esá přišel ten případ na přetřes a ten esáman musel být pro nedůstojné chování vyloučen z esá. Třebaže se ten esáman v průběhu následující noci z devátého na desátý listopad roku třicátého osmého, již se později dostalo jména Křišťálová noc, vyznamenal obzvláštní

zmužilostí, spolu s dalšími podpálil synagogu v Michaelisově ulici a rovněž následujícího rána vydatně přiložil ruku k dílu, když bylo zapotřebí vyklidit předem přesně označené obchody, přece jen všecka ta jeho horlivost nezabránila tomu, že byl odvolán z jízdní esá. Byl degradován pro nelidské týrání zvířat a vyškrtnut z členského seznamu. Teprve za rok nato se mu podařilo vstoupit do domobrany, již později převzaly oddíly esá.

Byl jednou jeden obchodník koloniálním zbožím, ten zavřel jednoho listopadového dne svůj krám, jelikož se v městě něco dělo, vzal za ruku syna Oskara a tramvaji číslo pět odjel k Langasserské bráně, neboť tam podobně jako v Sopotech a Vřešči hořela synagoga.

Synagoga byla už skoro až do základů vyhořelá a hasičstvo bdělo nad tím, aby požár nepřeskočil na sousední domy. Před ruinu snášeli uniformy i civilové knihy, sakrální předměty a prapodivné látky. Celá hromada byla pak zapálena a obchodník koloniálním zbožím využil příležitosti a přihrál si ruce i city u veřejného ohně. Jeho syn Oskar však, vida otce takto zaměstnaného a rozohněného, ztratil se nepozorovaně a pospíšil si směrem k pasáži u Zbrojnice, neboť ho jala starost o jeho bubínky z červenobíle nalakovaného plechu.

Byl jednou jeden obchodník hračkami a ten se jmenoval Sigismund Markus a prodával mezi jiným i červenobíle lakované bubínky. Oskar, o němž právě byla řeč, byl hlavním odběratelem těchto bubínků, jelikož byl povoláním hudebník a bez bubínku nemohl a nechtěl žít. Proto také spěchal od hořící synagogy k pasáži u Zbrojnice, neboť tam právě bydlel ochránce jeho bubnů, avšak našel je ve stavu, který mu nadále a na tomto světě vůbec znemožnil prodávání plechových bubínků.

Ti samí žháři, jimž jsem já, Oskar, podle svého zdání právě utekl, navštívili Markuse už přede mnou, namočili štětec do barvy a přes výkladní skříň mu úhledným písmem napsali slova židovská svině, potom, snad z nelibosti nad svým vlastním písmem, rozkopali podpatky svých holínek skleněné

tabule výlohy, takže titul, který Markusovi předtím přišli, se dal už jen uhodnout. Opovrhující dveřmi pronikli do krámu vyraženým oknem a tu si pak svým jednoznačným způsobem pohráli s dětskými hračkami.

Ještě jsem je zastihl při hře, když jsem, rovněž výlohou, vstoupil do krámu. Někteří měli stažené kalhoty a vytlačovali na plachetnice, na opičky s houslemi a na mé bubínky hnědá jelita, v nichž se ještě dal rozeznat nestrávený hrách. Vypadali všichni jako hudebník Meyn, měli na sobě Meynovu esá uniformu, ale Meyn mezi nimi nebyl, jakož zase tihle, kteří přikládali ruce k dílu tady, nepřikládali ruce k dílu jinde. Jeden vytasil dýku. Rozparoval panenky a zdál se zklamaný, když z buclatých trupů a údů se pokaždé hnula jenom dřevitá vlna.

Já měl starost o své bubínky. Mé bubínky se jim nelíbily. Můj plech nevydržel jejich vztek, musel mlčet a jít do kolen. Zato Markus se vyhnul jejich vzteku. Ne že by snad byli zaklepali, když si s ním chtěli pohovořit v jeho kanceláři, prostě vyrazili dveře, ačkoli nebyly zamčené.

Obchodník hračkami seděl za svým psacím stolem. Jako obyčejně měl přes své všední tmavošedivé sukno natažené chrániče rukávů. Lupy na ramenou prozrazovaly vlasovou chorobu. Jeden, který měl na prstech maňásky, dřevěně do něho dloubl Kašpárkovou babičkou, ale Markuse už nebylo možno oslovit ani urazit. Před ním na psacím stole stála sklenka, kterou mu žízeň asi poručila vyprázdnit v té chvíli, kdy mu tříštivý zpěv jeho výkladních skříní vysušil hrdlo.

Byl jednou jeden bubeník a ten se jmenoval Oskar. Když mu vzali hračkaře a zpustošili hračkařův krám, vytušil, že trpasličím bubeníkům, jako je on, nadchází zlé časy. I vybral při odchodu z krámu z trosek jeden zdravý bubínek a dva mírně poškozené, takto ověšen opustil pasáž u Zbrojnice a vydal se na Uhelný trh hledat svého otce, který ho možná také hledal.

Venku bylo pozdní listopadové odpoledne. Vedle Městského divadla poblíž stanice tramvaje postávaly nábožné

ženy a prokřehlé nepohledné dívky, rozdávající pobožné brožurky, sbírající do kasiček peníze a ukazující transparent mezi dvěma tyčemi, jehož nápis citoval první dopis Korintským, třináctou kapitolu. „Víra, Naděje, Láska“ četl Oskar a pohrával si s těmi třemi slovy jako žonglér s láhvemi: lehkověrnost, mys Dobré naděje, nadělení, lásky hry, je v naději, laskavec, věrozvěst, víra výra, láska páska, nádiva. Věříš na čápa? Spousta lehkověrných věřila na Ježíška. Jenomže Ježíšek byl vlastně plynář.

Chtělo se mi věřit, že to voní ořechy a mandle. Jenže ono to vonělo plynem. Teď bude brzy první den adventu, říkalo se. A otočilo se prvním, druhým až čtvrtým dnem adventním, jako se otáčí plynovými kohoutky, jenom aby to všude věrohodně vonělo ořechy a mandlemi, aby všichni louskáčkové si klidně mohli věřit: On přijde! On přijde! A kdo že to přišel? Jezulátko, Spasitel? Anebo to přišel nebeský plynář s plynoměrem pod paží, který ustavičně tiká? A pravil: Já jsem spasitelem tohoto světa, beze mne nemůžete vařit. A nechal se sebou mluvit, nabídl výhodný tarif, otevřel naleštěné kohoutky a dal proudit Duchu svatému, aby holubice mohla být uvařena. A rozděloval ořechy a mandle k louskání, jež pak také hbitě byly rozlousknuty a ihned ze sebe vydávaly plnného ducha, takže lehkověrným lehkou bylo spatřovat v tom hustém a namodralém vzduchu ve všech plynářích před obchodními domy Mikuláše a Jezulátka všech velikostí a cen.

I uvěřili v samospasitelnou Plynárnu, která se svými stoupajícími a klesajícími plynoměry byla symbolem osudu a za normální ceny pořádala adventní čas, v jehož nadcházející Vánoce sice mnozí uvěřili, avšak jejichž náročné slavení přežili pouze ti, pro něž nevystačila zásoba mandlí a ořechů ačkoli všichni věřili a mysli, že všeho je dostatek.

Když se však ukázalo, že víra v Ježíška je vlastně vírou v Plynáře, zkusili to s láskou, bez ohledu na pořadí v korintském dopise: Miluji tě, říkalo se, ach já tě miluji. Miluješ se taky? Miluješ mě, pověz, miluješ mě doopravdy? Já

se také miluji. A ze samé lásky říkali jeden druhému ředkvičko, milovali ředkvičky, kousali se, jedna ředkvička samou láskou ukousla druhé ředkvičce ředkvičku. A vyprávěli si příklady podivuhodné nebeské, ale i pozemské lásky mezi ředkvičkami a šeptali si krátce před zakousnutím s chutí, hladově a ostře: Ředkvičko, pověz, miluješ mě? Já se také miluji.

Avšak když si samou láskou ukousali ředkvičky a víra v Plynaře byla prohlášena za státní náboženství, zbýval po víře a lásce, kterou jsme vzali napřed, už jen ten třetí ležák z dopisu Korintským: naděje. A tak, chroupajíce ředkvičky, ořechy a mandle, kojili se nadějí, že už brzy bude konec, aby mohli nanovo začít anebo pokračovat, doufajíce, že po závěrečném hudebním finále anebo ještě během finále už brzy bude konec konci. A pořád ještě nevěděli, čeho konec. Jenom doufali, že brzy konec, už zítra konec, dnes doufejme ještě ne konec, vždyť co by si byli počali s náhlým koncem. A když pak přišel konec, honem z něho udělali nadějný začátek, neboť v téhle zemi je konec vždycky začátkem a v každém, i tom nejkonečnějším konci je naděje. Tak stojí též psáno: Dokud člověk doufá, nepřestane začínat pořád znovu nadějně končit.

Já pro svou osobu nevím. Nevím například, kdo se to dnes skrývá za plnovousy Mikulášů, nevím, co mají schovaného v ruksacích, nevím, jak se otevírají a zavírají plynové kohoutky, neboť zase už teče a proudí advent, anebo snad pořád ještě, já nevím, na zkoušku, nevím, pro koho se to zkouší, nevím, jestli se dá věřit, že plynaři doufejme s láskou čistí plynové kohoutky, aby kokrhaly, nevím kterého rána, nevím kterého večera, nevím, jestli záleží na denní době, neboť láska nezná denní doby, a naděje je bez konce, víra pak nezná hranic, jenom vědění a nevědění je vázáno na časy a hranice a končí většinou předčasně s dlouhými vousy, s ruksaky, mandlemi a oříšky, takže já znovu musím opakovat: Nevím, ach nevím, například čím nabíjejí střeva, či střevo to musí být, aby se dalo nabíjet, nevím čím, i když ceny každé náplně, jemné nebo hrubé, jsou dobře čitelné, já stejně nevím, co všechno je v

té ceně zahrnuto, nevím, v kterých slovnících to vybrali jména pro ty náplně, nevím, čím plní slovníky jakož i střeva, nevím, či maso, nevím, či řeč: slova mají význam, řezníci ho zamlčují, já krájím kolečka salámu, ty otvíráš knihy, já čtu, co mi chutná, ty nevíš, co ti chutná: kolečka salámu a citáty ze střev a knih a nikdy se nedovíme, kdo musel umlknout, kdo musel zajít, aby střeva byla nabita, aby knihy mohly vyjít, aby byla a byly nacpány, nabity, hustě popsány, já nevím, já jen tuším: všecko jsou to stejní řezníci, co plní slovníky a střeva řečí a uzeným, není žádný Pavel, ten člověk se jmenoval Šavel a byl Šavel a jako Šavel vykládal lidem z Korintu o ohromně laciných salámech a buřtech, kterým říkal víra, naděje a láska, vychvaloval jejich stravitelnost a dodnes je prodává v rozmanitých šavlovských převlecích. Mně však vzali obchodníka hračkami, spolu s ním chtěli sprovodit ze světa všechny hračky.

Byl jednou jeden muzikant a ten se jmenoval Meyn a přenádherně dovedl troubit na trubku.

Byl jednou jeden obchodník hračkami a ten se jmenoval Markus a prodával červenobíle nalakované bubínky.

Byl jednou jeden muzikant a ten se jmenoval Meyn a měl čtyři kočky, z nichž jedna měla jméno Bismarck.

Byl jednou jeden bubeník a ten se jmenoval Oskar a byl odkázán na obchodníka hračkami.

Byl jednou jeden muzikant a ten utloukl své čtyři kočky pohrabáčem.

Byl jednou jeden hodinář a ten se jmenoval Laubschad a byl členem Spolku pro ochranu zvířat.

Byl jednou jeden bubeník a ten se jmenoval Oskar a vzali mu obchodníka hračkami.

Byl jednou jeden obchodník hračkami a ten se jmenoval Markus a odnesl s sebou z tohoto světa všechny hračky.

Byl jednou jeden muzikant a ten se jmenoval Meyn a jestli neumřel, žije dodnes a zase přenádherně troubí na trubku.

DRUHÁ KNIHA

ŠROT

Návštěvní den: Marie mi přinesla nový bubínek. Když mi chtěla zároveň s bubnem podat přes postelovou mřížku i účtenku z hračkářství, mávl jsem rukou, stiskl jsem zvonek v hlavě postele, načež přišel Bruno, můj ošetřovatel, a učinil to, co činí pokaždé, když mi Marie přinese nový, do modrého papíru zabalený bubínek. Rozvázal provázek, papír nechal padnout na zem, aby ho pak po takřka slavnostním vybalení bubnu pečlivě složil. Potom teprve Bruno kráčel a říkám-li, kráčel, pak myslím kráčení, pak tedy kráčel s novým nástrojem k umyvadlu, pustil teplou vodu a opatrně, aniž by škrabal bílý a červený lak, odlepil z obruby cenovku.

Když se Marie po krátké, nepříliš namáhavé návštěvě chystala k odchodu, vzala s sebou starý plech, který sem roztloukl při popisu zad Herberta Truczinského, dřevěné galionské figury a poněkud snad svérázného výkladu prvního Korintského dopisu, aby ho u nás ve sklepě připojila ke všem ostatním spotřebovaným plechům, jež mi sloužily zčásti v povolání, zčásti k privátním účelům.

Než Marie odešla, řekla ještě: „No, moc místa už ve sklepě není. Ráda bych věděla, kam mám dát brambory na zimu.“ S úsměvem jsem přeslechl výčitku hospodyně, která tu z Marie promlouvala, a požádal jsem ji, aby černým inkoustem řádně očíslovala vysloužilý bubínek a přenesla z papírku, který jí dávám, data a stručné údaje o životopisu tohoto bubnu do diáře, který již léta visí na vnitřní straně dveří do sklepa a je zpraven o všech mých bubnech od roku devětačtyřicátého. Marie přikývla odevzdaně a rozloučila se s polibkem.

Můj smysl pro pořádek je jí i nadále nesrozumitelný a působí na ni i trochu tísnivě. Oskar dovede pochopit Mariiny pochyby, ani jemu není jasné, odkud se bere ta pedanterie, která z něho učinila sběratele rozbitých plechových bubínků.

Navíc bylo a je jeho přáním, aby už nikdy nemusel spatřit tu hromadu šrotu v bramborovém sklepě v Bílkově ulici. Vždyť přece z vlastní zkušenosti ví, že děti pohrdají sbírkami svých otců, že tedy i jeho syn Kurt se na všechny ty neblahé bubinky jednoho dne, až převezme dědictví, v nejlepším případě vykašle.

Co mě tedy ponouká k tomu, abych každý třetí týden zatěžoval Marii přáními, jež kdyby byla pravidelně splňována, jednoho krásného dne by zcela zaplnila náš sklep, zabrala místo zimním bramborám?

Zřídka, ba čím dál řidčeji se ozývající fixní idea, že by se snad jednou o mé invalidní instrumenty mohlo zajímat nějaké muzeum, mi vytanula, teprve když ve sklepě leželo už několik tuctů bubinků. Tu tedy nelze hledat původ mé sběratelské vášně. Daleko spíš, a čím více o tom přemýšlím, tím pravděpodobněji lze odůvodnit ono vetešnické skladování jednoduchým komplexem: Jednoho dne by se mohlo stát, že bubinky dojdou, stanou se vzácnými, postihne je zákaz, budou zničeny. Jednoho dne by Oskar mohl být nucen některé z nepříliš poničených plechů dát k opravě klempíři, aby mi se záplatovanými veterány pomohl přečkat ty strašlivé časy bez bubinků.

Podobně, i když jinými slovy, se o příčinách mého sběratelského pudu vyslovují lékaři Léčebného a zaopatřovacího ústavu. Slečna doktorka Hornstetterová chtěla dokonce přesně znát den zrození mého komplexu. Naprosto přesně jsem jí mohl udat desátý listopad roku třicátého osmého, neboť toho dne jsem ztratil Sigismunda Markuse, správce svého bubínkového skladu.

Bylo-li už po smrti mé ubohé maminky obtížné zavčas se dostat k novému nástroji vzhledem k tomu, že čtvrtetní návštěvy v pasáži u Zbrojnice z donucení ustaly, že Matzerath se jen ledabyly staral o mé instrumenty a Jan Bronski stále řidčeji docházel do našeho domu oč beznadějnější se stala má situace, když zdemolovali Markusovo hračkářství a pohled na Markuse u uklizeného psacího stolu mi jasně pravil: od

Markuse sedícího už nikdy žádný bubínek nedostaneš, Markus už nikdy nebude prodávat hračky, Markus navždy přerušil obchodní styky s onou firmou, která ti dosud vyráběla a dodávala krásně lakované červenobílé plechy.

Přesto se mi tehdy ještě nechtělo věřit, že by konec majitele hračkářského krámu znamenal i konec oné rané, poměrně ještě smavé doby her, vybral jsem si z trosek Markusova krámu jeden zdravý bubínek a dva při okraji trochu promáčklé, odnesl jsem kořist domů a měl jsem za to, že mám vystaráno.

Opatrně jsem zacházel s těmito kusy, bubnoval jsem zřídkka, jen v nejvyšší nouzi, zapověděl jsem si celá bubenická odpoledne a se značným přemáháním i bubenické snídane, které mi činily den snesitelným. Oskar se oddával askezi, hubl, byl předveden doktoru Hollatzovi a jeho stále kostnatější asistentce sestře Inze. Ti mi dávali sladké, kyselé, hořké i nijak nechutnající medicíny, obviňovali mé žlázy, jež podle názoru doktora Holitze střídavě vykazovaly nadměrnou a zase nedostatečnou činnost a tak narušovaly mou kondici.

Aby unikl Hollatzovi, zmírnil Oskar svou askezi, přibral opět a stal se v létě roku devětatřicátého znovu tím starým tříletým Oskarem, který si svou novou buclatost vykoupil definitivním rozbitím posledního bubínku z Markusova krámu. Plech byl děravý, rachotil bezmocně, pouštěl bílý i červený lak, rezatěl a vydával na mém břiše nelibé zvuky.

Bylo by bývalo zbytečné prosit o pomoc Matzeratha, ačkoli byl od přírody ochotný, ba dokonce dobrák. Od smrti mé ubohé mamky myslel ten člověk už jen na ty své partajní krámy, rozptyloval se na schůzích velitelů buněk a kolem půlnoci se po značném požití alkoholu nahlas vybavoval s černě záramovanými obrazy Hitlera a Beethovena u nás v pokoji, od génia si dával vykládat o osudu, od Vůdce o prozřetelnosti a ve sbírkách pro zimní pomoc spatřoval ve strážlivém stavu svůj prozřetelností určený osud.

Nerad si vzpomínám na ty sběrné neděle. Vždyť jsem jednou v ten den podnikl bezmocný pokus získat nový

bubínek. Matzerath, který dopoledne sbíral na Hlavní třídě před Uměleckým kinematografem a před obchodním domem Sternfeld, přišel v poledne domů a ohřál pro nás dva královecké klopsy. Po onom, jak si ještě dnes vzpomínám, chutném jídle Matzerath i jako vdovec vařil vášnivě rád a znamenitě natáhl se unavený sběrač na pohovku, aby si trochu zdříml.

Sotva začal pravidelně oddychovat, sebral jsem poloplnou sběrnou kasičku z klavíru, zmizel jsem s tou věcí tvaru konzervy v krámě pod pult a dopustil jsem se násilí na té nejměšnější ze všech plechovek. Ne že bych se byl snad chtěl obohatit grošovými mincemi! Pitomý nápad mi velel, abych tu věc vyzkoušel jako bubínek. Ať jsem však do ní tloukl jakkoli a všelijak míchal paličky, pořád se ozývala táž odpověď: Přispějte na Zimní pomoc! Nikdo nesmí hladovět, nikdo nesmí mrznout! Přispějte na Zimní pomoc! Po půlhodině jsem rezignoval, vybral jsem z pokladny v krámě pět zlatých feniků, přispěl jimi na zimní pomoc a takto obohacenou kasičku jsem odnesl zpátky na klavír, aby ji Matzerath mohl najít a zabít zbývajicí neděli řacháním pro zimní pomoc.

Tento nezdařený pokus mě navždy vyléčil. Už nikdy jsem se vážně nepokusil použít jako bubnu konzervy, obráceného vědra nebo umyvadla. Jestliže jsem to přesto udělal, snažím se zapomenout na tyto neslavné epizody a neposkytnu jim na tomto papíře žádné místo anebo co možná nejmenší. Konzerva zkrátka není bubínek, vědro je vědro a v umyvadle se myjeme nebo pereme ponožky. Tak jako dnes neexistuje žádná náhražka. Neexistovala ani tenkrát, červenobíle žíhaný bubínek mluví sám za sebe, nepotřebuje tedy přímluvece.

Oskar byl sám, zrazený a prodaný. Jak si měl natrvalo zachovat svou tříletou tvář, jestliže mu chybělo to nejnezbytnější, bubínek? Všechny ty léta trvající pokusy o klamání jako: občasné počurávání do postele, každovečerní dětské drmolení modlitbiček, strach před Mikulášem, který se ve skutečnosti jmenoval Greff, neúnavné kladení tříletých, typicky dětských otázek, jako: proč mají auta kola?, všechny

ty křeče, které dospěli ode mne očekávali, jsem musel předvádět bez svého bubínku, nechybělo mnoho, abych se vzdal, a tak jsem zoufale hledával toho, který sice nebyl mým otcem, který mě však s největší pravděpodobností zplodil: Oskar čekával poblíž polského sídliště na Okružní třídě na Jana Bronského.

Smrt mé ubohé mamky způsobila, že onen někdy až přátelský vztah mezi Matzerathem a strýčkem, jenž mezitím povýšil na poštovního tajemníka, se ne-li naráz a znenadání, tedy pozvolna a čím více se přirostřovaly politické poměry, tím definitivněji uvolnil, přes nejkrásnější společné vzpomínky se rozpadal.

Rozpadem útlé duše, bujného těla mé mamky se rozpadlo přátelství dvou mužů, kteří se oba jak v zrcadle zhlíživali v oně duši, žili z onoho těla, kteří nyní, když se tato krmě a toto vypouklé zrcadlo rozplynuly, nenalezali jinou náhradu než svá politicky protikladná, nicméně týž tabák kouřící mužská shromáždění. Jenže ani Polská pošta, ni poněkud příliš nenucené schůze velitelů buněk nenahradí krásnou a i v cizoložství cituplnou ženu. Při veškeré opatrnosti Matzerath musel brát ohledy na své zákaznictvo a na stranu, Jan na vedení Polské pošty došlo v krátkém mezidobí mezi smrtí mé ubohé mamky a skonem Sigismunda Markuse přece jen k několika setkáním mých domnělých otců.

Dvakrát nebo třikrát do měsíce jsme kolem půlnoci zaslechli Janovo zaklepání na okno našeho pokoje. Když pak Matzerath poodhrnul záclonu, na prst pootevřel okno, byly rozpaky na obou stranách bez konce, dokud jeden nebo druhý nenalezl osvobodivé slovo a nenavrhl pozdní partičku skatu. Pak vytáhli Greffa z jeho zelinářství, a když ten nechtěl, kvůli Janovi nechtěl, nechtěl, protože jako bývalý skautský vůdce zatím rozpustil svůj oddíl, musel být zvlášť opatrný, k tomu ještě hrál skat špatně a dost nerad, pak býval jako třetí do hry povolán pekař Alexandr Scheffler. Ani pekařský mistr nesedal s valným nadšením k jednomu stolu se strýčkem Janem, avšak jistá přichylnost k mé ubohé

mamce, která se jako dědictví přenesla na Matzeratha, jakož i Schefflerova zásada, že maloobchodníci musí držet při sobě, přiměly krátkonožného pekaře, aby na Matzerathovo zavolání přispěchal z Kleinhammerovy ulice, usedl za stůl v našem pokoji, míchal karty svými bledými červotočivými prsty a rozdával je jako housky hladovému lidu.

Jelikož ty zakázané hry začínaly většinou až po půlnoci a bývaly přerušeny až ke třetí hodině ráno, kdy Scheffler musel do pekárny, podařilo se mi jen zřídka v noční košili a nehlučně vylézt z postele a nepozorovaně, bez bubínku, vklouznout do stinného koutku pod stolem.

Jak jste si už jistě povšimli, skýtal mi odjakživa pobyt pod stolem tu obzvlášť pohodlnou příležitost k meditování: porovnával jsem. Leč jak se všechno změnilo od odchodu mé ubohé mamky! Žádný Jan Bronski se už nepokoušel nahoře jsa opatrný, a přesto prohráváje jednu hru za druhou podnikat dole neobutou ponožkou dobyvačné výpravy mezi stehna mé mamky. Pod stolem oněch let nebylo již erotiky, o lásce nemluvě. Šest nohavic různě vzorkovaných rybí kosti obepínalo šest nahých anebo podvlékačky preferujících, více či méně chlupatých nohou, které si dole dávaly šestkrát záležet na tom, aby se sebenáhodněji ničeho nedotkly, a jež si nahoře, zjednodušeny a rozšířeny v trupy, hlavy a paže pilně hleděly hry, která by z politických důvodů vlastně měla být zakázána, která však nicméně v každém případě prohrané či vyhrané partii dovolovala omluvu i triumf: Polsko prohrálo granda, Svobodné město Gdaňsk bezpečně vyhrálo pro Velkoněmeckou říši obyčejnou károvou hru. Bylo možno předvídat den, kdy tyto manévrové hry skončí tak jako arci všechny manévry jednoho dne skončí, aby se na širší rovině v situaci takzvaného vypuknutí války proměnily v tvrdou skutečnost.

Na počátku léta třicet devět se ukázalo, že Matzerath si při týdenních schůzích velitelů buněk našel do méně choulostivé partnery než polské poštovní úředníky a bývalé skautské vůdce.

Jan Bronski se z donucení rozpomněl na tábor, který mu byl přidělen, držel se z pošty, například invalidního domovníka Kobiely, který od dob své služby v legendární legii maršálka Pilsudského našlapoval na nohu o několik centimetrů kratší. Přes tu kulhavou nohu byl Kobiela zdatný domovník a navíc řemeslně zručný muž, od jehož eventuální ochoty jsem se mohl nadat oprav svého ochořelého bubínku. Jenom proto, že cesta ke Kobielovi vedla přes Jana Bronského, postával jsem skoro každé odpoledne kolem šesté i za nejdoléhavějšího srpnového vedra poblíž polského sídliště a čekal jsem na Jana, který se po skončení služby většinou přesně vracíval domů. Nešel. Aniž jsem si položil otázku: copak tropí tvůj domnělý otec po práci? Čekával jsem často až do sedmi, do půl osmé. Ale on pořád nešel. Mohl jsem zajít k tetě Hedvice. Třeba byl Jan nemocen, měl horečku anebo zlomenou nohu v sádře.

Oskar setrval na místě a nedělal nic jiného, než že se občas zahleděl na okno a záclony poštovního tajemníka. Podivuhodný stud bránil Oskarovi, aby vyhledal svou tetu Hedviku, pohled jejich teple mateřských kravských očí ho naplňoval smutkem. Také neměl příliš v lásce dětičky Bronských, své domnělé nevlastní sourozence. Zaházely s ním jako s panenkou. Chtěly si s ním hrát, používat ho jako hračky. Odkud bral patnáctiletý Štěpán, který byl s Oskarem skoro stejně starý, právo jednat s ním svrchu, otcovsky, pořád ho poučovat? A ta desetiletá Marga s copánky a obličejem, na kterém jako by ustavičně vycházel mastný úplněk: viděla snad v Oskarovi oblékací panenku bez vůle, kterou lze celé hodiny česat, kartáčovat, upravovat a vychovávat? Samozřejmě, že ve mně viděli anomální, politováníhodné trpasličí dítě, sami si připadali zdraví a mnohoslibní, však také byli miláčky mé babičky Koljaiczekové, která ovšem mým přičiněním těžko ve mně mohla mít svého miláčka. U mě se málo pořídilo s pohádkami a obrázkovými knížkami. To, co jsem očekával od babičky Koljaiczekové, ještě dnes si to zešíroka a s požitkem maluji,

bylo jednoznačné, a tudíž jen zřídka dosažitelné: Oskar, jakmile ji spatřil, chtěl napodobit svého dědečka Koljaiczeka, vnořit se k ní a pokud možno nikdy nemuset dýchat její zívěť.

Co všechno jsem dělal, jen abych se dostal babičce pod sukně! Nemohu říci, že by měla něco proti tomu, když tam vespod Oskar seděl. Ale váhala, většinou mě odmítla, snad by byla poskytla útočiště komukoli, kdo se jakž takž podobal Koljaiczekovi, jenom já, který jsem neměl ani Koljaiczekovu figuru, ani jeho vždy připravenou zápalku, jsem si ustavičně musel vymýšlet nějaké trojské koně, abych pronikl do pevnosti.

Oskar vidí sám sebe jako opravdického tříletka hrát si s míčem, pozoruje, jak ten Oskar jakoby náhodou nechá míč zakutálet babičce pod sukně a pak rychle zmizí za kulatou záminkou dřív, než babička prohlédne tu lest a stačí balon vrátit. Kdykoli u toho byli dospělí, nenechala mě babička pod sukněmi dlouho. Dospělí si z ní dělali legraci, připomínali ji často uštěpačnými slovy její milenecké doby na podzimním brambořišti, takže babička, která od přírody nebyla nijak bledá, mocně a nadlouho zčervenala, což té takřka bělovlasé šedesátnici docela slušelo.

Když ovšem byla babička Anna sama, zřídka se to stávalo, stále řidčeji jsem ji vídal po smrti mé ubohé mamky a skoro vůbec už ne od té doby, co musela opustit svůj stánek na langfuhrském trhu, strpěla mě pod svými bramborově zbarvenými sukněmi spíš, dobrovolněji a také déle. Nebyl zapotřebí ani ten hloupý trik s ještě hloupějším balonem, abych byl vpuštěn. Klouzaje s bubínkem po podlaze, s jednou nohou pod sebou, druhou se odrážejí od nábytku, sunul jsem se směrem k babiččím hoře, když jsem dorazil k úpatí, nadzvedl jsem paličkami čtverý závěs a již jsem byl uvnitř, jednou za čtyřikrát jsem spustil oponu, minutku jsem zůstal zticha, cele se oddávaje, všemi póry nasávaje onen přísný pach lehce nažlукlého másla, který trvale, bez ohledu na sezónu, panoval pod čtyřmi sukněmi. Teprve potom začal

Oskar bubnovat. Však věděl, co babička ráda slyší, a tak jsem bubnoval šum říjnového deště podobný tomu, jemuž asi naslouchala tenkrát u bramborového ohničku, když jí Koljaiczek s pachem pronásledovaného žháře vlétl pod sukně. Nechal jsem dopadat na plech jemný šikmý déšť, až se nade mnou ozvaly vzdechy a jména všech svatých, a já nechám na vás, abyste rozpoznali ony vzdechy a svatá jména, která zazněla tenkrát v tom roce devětadevadesátém, kdy má babička seděla na dešti a Koljaiczek v suchu.

Když jsem tak v srpnu roku devětatřicátého čekával u polského sídliště na Jana Bronského, často jsem myslel na svou babičku. Nebylo vyloučeno, že byla právě na návštěvě u tety Hedviky. Jakkoli lákavé bylo pomyšlení na to, že bych mohl usednout pod sukně a vdechovat žluklé máslo, přece jsem nevystoupil ta dvě patra, nezazvonil u dveří se štítkem Jan Bronski. Co by byl taky mohl Oskar nabídnout své babičce? Jeho bubínek byl rozbitý, jeho bubínek ze sebe už nic nevydal, jeho bubínek zapomněl, jak šumí déšť, který v říjnu jemně šikmo padá na dýmající bramborovou nať. A protože s Oskarovou babičkou se dalo něco svést jedině za pomoci zvukové kulisy podzimních srážek, zůstal Oskar na kružní třídě, hleděl vstříc těm tramvajím a pak za těmi tramvajemi, které zvonice jezdily nahoru a dolů po esangeru a vesměs sloužily lince číslo pět.

Čekal jsem vůbec ještě na Jana? Nevzdal jsem se už no a nestál jsem vytrvale na svém místě jedině proto, že mi nenapadal žádný vhodný způsob, jak se vzdát? Delší čekání má výchovný účinek. Ale delší čekání může také čekajícího svést k tomu, že si do posledního detailu maluje očekávanou scénu setkání, takže pak očekávaný ztratí jakoukoli vyhlídku na zdařilé překvapení.

Jan mě přesto překvapil. Posedlý ctižádostí, abych ho připraveného uviděl první, abych na něho mohl vyrazit se zbytky svého bubínku, stál jsem napjatě a s připravenými paličkami na svém místě. Bez dlouhého vysvětlování chtěl jsem jedinou velkou ránou a výkřikem bubínku vyjevit svou

beznadějnou situaci, říkal jsem si. Ještě pět tramvají, ještě tři, ještě takhle jedna tramvaj, maluje čerta na zeď, představoval jsem si, že se Bronských na Janovo přání odstěhovali pryč, do Modlina nebo do Varšavy, viděl jsem ho jako vrchního poštovního tajemníka v Bydgošci nebo v Toruni, porušil jsem všechny předchozí přísahy a vyčkal jsem ještě na jednu tramvaj, už jsem se obrátil na cestu domů, když tu kdosi Oskara zezadu uchopil, někdo dospělý mu zakryl oči.

Cítil jsem měkké, vybraným mýdlem vonící, příjemně suché mužské ruce, cítil jsem Jana Bronského. Když mě pustil a s nápadně hlasitým smíchem otočil k sobě, bylo už pozdě, abych mu na svém plechu demonstroval svou fatální situaci. I zastrčil jsem obě paličky zároveň za plátěné šle svých polokrátkých kalhot, které tou dobou, kdy se o mne nikdo valně nestaral, byly špinavé a kolem kapes otrhané. Maje volné ruce, pozvedl jsem svůj bubínek zavěšený na ubohém provázku, žalostně vysoko jsem ho zvedl, na výšku svých očí, tak vysoko, jak vysoko důstojný pán Wichnke během mše pozdvíhoval hostii, také bych byl mohl pronést: totoť je tělo mé a krev má, ale neřekl jsem ani slůvko, jenom jsem pozvedl svůj utýraný nástroj, také jsem neměl na mysli žádné základní, třeba i zázračné proměňování: žádal jsem jen opravu svého bubínku, nic víc.

Jan se okamžitě přestal nemístně, a jak jsem vycíťoval, nervózně a přepjatě smát. Spatřil to, co nebylo možno přehlédnout, totiž můj bubínek, odtrhl pohled od pomačkaného plechu, hledal mé jasné oči, které pořád ještě působily jako nefalšovaně tříleté, neviděl zprvu nic než dvakrát touž nic neříkající modrou duhovku, světélka v ní, odrazy, všechno to, co se očím obvykle připisuje jako výraz, konečně, když chtě nechtě musel konstatovat, že se můj pohled ničím neliší od kdekteré zrcadlicí louže na ulici, sebral všechnu svou dobrou vůli, všechno, čeho se mohl chytit ve své paměti, a přinutil se objevit v mých očích onen šedivý sice, ale podobně vykrojený pohled mé mamky, v němž

koneckonců přece jen po nějaký ten rok vídal odraz náklonnosti až vášně.

Možná ale, že ho zarazil i odlesk jeho samého, což pořád ještě neznamenal, že Jan byl mým otcem, či přesněji řečeno mým zploditelem. Neboť jeho, mamčiny i mé oči se vyznačovaly stejnou naivně prohnanou, zářivě přihlouplou krásou, která byla vlastní tvářím skoro všech Bronských, tedy i Štěpánovi, méně už Marze Bronské, tím více však mé babičce a jejímu bratru Vincentovi. Mně však se při vši té černě obrvené pomněnkové modři nedala upřít kapka koljaiczekovské žhářské krve pomysleme jen na mé zpěvné tříštění skla, kdežto jen se značnou námahou by se mi daly připisovat nějaké rýnsko-matzerathovské rysy.

Jan, který rád uhýbal, by v té chvíli, kdy jsem pozdvihl bubínek a zapracoval očima, na přímou otázku musel odpovědět: tu se na mne dívá jeho matka Agnes, snad já sám se to na sebe dívám, jeho matka a já jsme měli až příliš mnoho společného, taky je ale možné, že se na mne dívá můj strýc Koljaiczek, který pobývá v Americe nebo na mořském dně, jen Matzerath se na mne nedívá, a to je dobře.

Jan vzal ode mne bubínek, obracel ho na všechny strany, oklepával ho. Tenhle člověk, tak nepraktický, že si ani pořádně neuměl ořezat tužku, dělal, jako by něco věděl o tom, jak se opravují plechové bubínky, zjevně pojal jakési rozhodnutí, což se u něho přiházelo zřídka, vzal mě za ruku, bylo mi to nápadné, takový spěch zase nebyl, přešel se mnou Okružní třídu, dovedl mě na refýž stanice Heeresanger, a když přijela tramvaj, táhl mě za sebou do kuřáckého vlečňáku pětky. Oskar to tušil, jeli jsme do města, na Heveliovo náměstí k domovníkovi Kobielovi, který vlastnil ony nástroje a dovednost, po níž Oskarův bubínek už týdny toužil.

Tato jízda tramvají by se byla mohla stát nerušenou jízdou radosti, kdyby byl tenkrát onen motorový vůz pětky s vlečňáky a spoustou unavených, a přesto hlučných kopáčů z přímořské plovárny Březno nedrnčel od náměstí Maxe

Halbeho směrem do města zrovna v předvečer prvního září roku třicátého devátého.

Jaký podletní večer nám to mohl kynout po odevzdání bubinku v kavárně Weitzke při limonádě se slámkou, kdyby právě při vjezdu do přístavu naproti Westerplatte nezastavily dvě řadové lodě Šlesvik a Šlesvik Holštýn a neukázaly červené cihlové zdi a muničním skladům za ní své ocelové trupy, otočné dvojevěže a kasematová děla. Jak by to bývalo krásné zazvonit u portýrova bytu na Polské poště a svěřit nevinný dětský plechový bubínek k opravě domovníkovi Kobielowi, kdyby vnitřek pošty nebyl už měsíce pomocí pancéřových desek uveden do obranného stavu, kdyby se dosud nevinný poštovní personál, úředníci, listonošové, nebyl během týdenního školení v Gdyni a Oksywii proměnil v pevnostní posádku.

Blížili jsme se k Olivské bráně. Jan Bronski se potil, upřeně hleděl do uprášené zeleně stromů na Hindenburgově aleji a kouřil víc cigaret se zlatým náustkem, než mu vlastně dovoľovala jeho šetrnost. Oskar ještě nikdy neviděl svého domnělého otce, aby se takhle potil, leda snad dvakrát či třikrát, kdy ho pozoroval s mamkou na pohovce.

Avšak má ubohá mamka byla už dávno mrtvá. Proč se potil Jan Bronski? Když jsem zpozoroval, že krátce před každou zastávkou dostává chuť vystoupit, že si pokaždé teprve v okamžiku, kdy už chtěl vystoupit, uvědomil mou přítomnost, že já a můj buben jsme ho přiměli, aby zase zaujal své místo, uvědomil jsem si, že ten pot je třeba přičítat Polské poště, již Jan jakožto státní úředník měl bránit. Vždyť přece už jednou zběhl, načež na Okružní třídě, na rohu Heeresangeru natrefil mě a můj bubínek, odhodlal se z úřednické povinnosti udělat čelem vzad, odvedl s sebou mne, který jsem nebyl ani úředník, ani jsem se nehodil k obraně poštovní budovy, a teď se potil a kouřil při tom. Proč znovu nevystoupil? Já bych mu jistě nebyl bránil. Byl přece ještě v nejlepších letech, nebylo mu ani celých pětáctýřicet. Modré bylo jeho oko, hnědý jeho vlas, jeho chvějící se ruce byly

pěstěné a nebýt toho, že se tak žalostně potil, cítil by vedle svého domnělého otce sedící Oskar kolínskou, a ne studený pot.

Na Dřevěném trhu jsme vystoupili a pěšky jsme se vydali dolů po Staroměstských příkopech. Podletní večer bez nejmenšího závanu vzduchu. Staroměstské zvony zalévaly nebe bronzem jako vždy k osmé hodině. Hra zvonů vyplašila oblaky holubů: „Věrný buď vždy a poctivy až po ten chladný hrob.“ Znělo to krásně až k pláči, ale všude kolem zněl smích. Ženy s opálenými dětmi koupacími froté plášti, pestrými míči do vody a plachetnicemi vystupovaly z tramvají, které přivázely čerstvě vykoupané tisíce z plováren v Gletkowě a Hejbudách. Mladá děvčátka lízala čilými jazyčky pod ještě ospalýma očima malinovou zmrzlinu. Jedné patnáctileté zmrzlina upadla, ještě se chtěla shýbnout a sebrat Smetanovou pochoutku, zaváhala a přenechala nakonec roztékající se mlsek dláždění a podrážkám příštích chodců, brzy bude patřit k dospělým a nebude už lízat zmrzlinu na ulici.

U Schneidemühlovy ulice jsme zabočili vlevo. Heveliovo náměstí, do něhož ulice ústila, bylo uzavřeno skupinami lidí od eses domobrany: mladí chlapci i otcové rodin s páskami na rukávech a policejními karabinami. Bylo by bývalo snadné obejít tuto přehradu oklikou a dostat se k poště od Rahmu. Jan Bronski zamířil přímo k domobraně. Jeho úmysl byl jasný: chtěl být zadržen, před zraky svých nadřízených, kteří určitě z pošty pozorovali eveliovo náměstí, vrácen, aby takto, jako odmítnutý hrdina alespoň s trochou slávy směl zase nastoupit do té pětky, která ho dovezla sem, a odjet domů.

Domobranci ho nechali projít, asi jim vůbec nepřišlo na mysl, že by tento dobře oblečený pán s tříletým chlapcem za ruku mohl mít namířeno na poštu. Radili nám zdvořile k opatrnosti a zařvali Stát, teprve až když jsme prošli mřížovými vraty a stanuli před hlavním vchodem. Jan se nejistě otočil. Tu se ty těžké dveře nepatrně pootevřely, byli jsme vtaženi

dovnitř: stáli jsme v zešeřelé, příjemně chladné přepážkové hale Polské pošty.

Jan Bronski byl svými lidmi ne právě vlídně přivítán. Nevěřili mu, asi ho už odepsali, neskrývali také, že už ho podezírali, že on, poštovní tajemník Bronski, se chtěl ulít. Jan se snažil odmítnout takové obvinění. Nikdo ho neposlouchal, strčili ho do řady, jejímž úkolem bylo snášet pytle s pískem ze sklepa k oknům v přepážkové hale. Tyto pytle s pískem a podobné hlouposti se kladly na hromadu před okna, těžký nábytek jako skříně s akty se strkal k hlavnímu vchodu, aby v případě potřeby bylo možno zabarikádovat vchod v celé šíři.

Kdosi chtěl vědět, kdo jsem, neměl však čas vyčkat Janovy odpovědi. Lidé byli nervózní, mluvili hned hlasitě, hned zas s přehnanou opatrností tiše. Můj bubínek a nouze mého bubínku byly, zdálo se, zapomenuty. Domovníka Kobielu, na něhož jsem vsadil, který měl starému železu na mém břiše opět dopomoci k vážnosti, nebylo nikde vidět, nejspíše podobně horečně jako listonoši a úředníci od přepážek v hale skládal kdesi v prvním nebo druhém poschodí na hromadu pytle s pískem, které měly odolat kulkám. Janu Bronskému byla Oskarova přítomnost trapná. I ztratil jsem se v okamžiku, kdy jistý pán, jehož všichni nazývali doktor Michoň, uděloval Janovi instrukce. Po chvilce hledání a opatrného obcházení onoho doktora Michoně, jenž měl na hlavě polskou přilbu a zřejmě byl poštovním ředitelem, našel jsem konečně schody do prvního patra a tam, až skoro na konci chodby, prostředně velkou místnost bez oken, kde nebyli žádní muži vláčejíci munici a kde se nehromadily žádné pytle.

Na podlaze se tísnily pojízdné prádelní koše plné pestře frankovaných dopisů. Místnost byla nízká, tapety okrové barvy. Slabě to tam bylo cítit gumou. Jedna holá žárovka tu svítila. Oskar byl příliš unavený, aby hledal vypínač. Z velké dálky připomínaly zvony od Panenky Marie, Svaté Kateřiny, Svatého Jana, Svaté Brigity, Svaté Barbory, Svaté Trojice a Božího těla: Je devět hodin, Oskare, musíš jít spát! I uleh

jsem do jednoho z dopisních košů, vedle sebe jsem uložil svůj neméně unavený buben a usnul jsem.

POLSKÁ POŠTA

Spal jsem v prádelním koši plném dopisů, které měly namířeno do Lodže, Lublina, Lvova, Toruně, Krakova a Čenstochové, které přišly z Lodže, Lublina, Lembergu, Thornu, Krakau a Tschenstochau. Ale nezdálo se mi ani o Panence Marii Čenstochovské, ani o Černé Madoně, nesmlsl jsem si ani na srdci maršálka Pilsudského, opatrovaném v Krakově, ani na onom perníku, jenž proslavil město Toruň. Ba ani se mi nezdálo o mém bubínku, který se pořád ještě nedočkal opravy.

V prádelním košíku na kolečkách ležel Oskar v dopisech dočista beze snů a nevnímal nic z onoho šuškáni, šepotu a žvástání, z oněch indiskrétností, které je údajně slyšet vždycky, když je hodně dopisů na jedné hromadě. Mně ty dopisy neřikaly ani slůvko, já nečekal žádnou poštu, nikoho ani nesmělo napadnout vidět ve mně adresáta či dokonce odesilatele. Suverénně a se staženou anténou jsem vyspával na hoře pošty, jež obtěžkána zprávami by byla mohla znamenat svět.

Neprobudil mě tedy pochopitelně onen dopis, ježž jakýsi pan Lech Milewcyk z Varšavy psal své neteři v Gdaňsku-Šidlici, tedy dopis sdostatek burcující, aby probudil tisíciletou želvu, probudila mě buď blízká kulometná palba, nebo vzdálené dunění salv z dvojvěží řadových lodí ve Svobodném přístavu.

Napiše se to tak lehko: kulometry, dvojvěže. Cožpak to nemohl být taky lijavec, krupobití, příchod pozdně letní bouře, jako byla ona bouře u příležitosti mého narození? Byl jsem příliš rozespálý, neschopný podobných spekulací a s ušima ještě plnýma oněch hluků jsem případně a po způsobu rozespalců, kteří vždycky pojmenují situaci pravým jménem, usoudil: Teď střílejí!

Sotva Oskar vylezl z prádelního koše, ještě nejistý v svých sandálech, jal se pečovat o blaho svého choulostivého bubínku. V koši, jenž mu předtím poskytl útočiště ve spánku,

vyhloubil oběma rukama díru mezi načechránými sice, avšak ve vrstvy roztrhánými dopisy, než nepočínal si brutálně, že by snad trhal, mačkal či docela znehodnocoval, nikoli, opatrně jsem od sebe odděloval pošmodrchanou poštu, každému z oněch ponejvíce fialovým razítkem „Poczta Polska“ opatřených dopisů, ba i dopisnic jsem věnoval péči, dával jsem pozor, aby se žádná obálka neotevřela, neboť i tváří v tvář neodvratným, vše proměňujícím událostem mělo vždy být dbáno poštovního tajemství.

Stejnou měrou, jak sílila kulometná palba, šířil se i trychtýř v prádelním koši s dopisy. Konečně jsem byl hotov, uložil svůj na smrt chorý buben do čerstvě vyhloubeného lože, vysoko jej zastlal, ne pouze trojnásobnými, nikoli, desatero až dvacateronásobnými vrstvami stejně do sebe zakleslých obálek byl zakryt, jako když zedníci k sobě spojují cihly, má-li být zbudována pevná zeď. Sotvaže jsem byl hotov s těmito bezpečnostními opatřeními, jež měly mému bubínku poskytnout ochranu před střepinami a kulemi, vybuchl před průčelím poštovní budovy na Heveliově náměstí, asi tak ve výši přepážkové haly, první protitankový granát.

Polská pošta, masivní zděná budova, mohla s klidem čelit značnému počtu takovýchto nárazů, aniž se musela obávat, že se lidem od domobrany podaří vzít věc zkrátka, rychle prostřílet průchod sdostatek široký pro často nacvičovanou frontální zteč.

Opustil jsem své bezpečné, okny neopatřené, třemi úřadovnamí a chodbou prvního patra obklopené skladiště dopisních zásilek a šel jsem se poohlédnout po Janu Bronském. Rozhlížeje se po svém domnělém otci Janovi, hledal jsem samosebou a téměř ještě dychtivě invalidního domovníka Kobielu. Vždyť jsem se přece předešlého večera odřekl večere a přijel tramvají do města, na Heveliovo náměstí a sem do této mně jinak zcela lhostejné poštovní budovy jen proto, abych si dal opravit bubínek. Nenaжду-li tedy domovníka zavčas, to jest ještě před nepochybně nadcházející

ztečí, není na pečlivou správkou mého rozpadávajícího se bicího nástroje ani pomyšlení.

Oskar tedy hledal Jana a myslel Kobielu. Několikrát prošel s pažemi zkříženými na prsou dlouhou vykachlíkovanou chodbu, zůstal však se svými kroky sám. Rozlišoval dobře jednotlivé výstřely z pušek, jež jistě vycházely z poštovní budovy, od vytrvalého plýtvání domobranecké munice, skrovný počet střelců vyměnil patrně v svých úřadovnách poštovní razítka za jiné, rovněž razítkující nástroje. V chodbě ani nestála, ani neležela, ani se nezdržovala žádná pohotovost pro eventuální protiútok. Tu patroloval pouze Oskar, beze zbraně a bez bubínku byl napospas vystaven dějnotvornému introitu příliš časně ranní hodiny, již vítal spíše déšť kulí než zlaté slunko.

Rovněž v úřadovnách do dvora jsem nenašel ani živou duši. Lehkomyslnost, konstatoval jsem. Budovu by bylo potřeba zajistit i směrem do Schneidemühlvy ulice. V oněch místech ležící policejní revír, oddělený od poštovního dvora a balíkové rampy pouze dřevěnou ohradou, skýtal tak výhodnou pozici pro útok, jakou najdete leda už jen v obrázkových knížkách. Zbrousil jsem všechny úřadovny, místnost pro doporučené zásilky, místnost pro peněžní listonoše, mzdovou pokladnu, příjem telegramů: zde leželi. Za pancéřovými deskami a pytli s pískem, za překocným kancelářským nábytkem leželi a stříleli, zajíkávě, takřka šetrně.

Ve většině místností se už některé okenní tabulky seznámily s domobraneckými kulomety. Letmo jsem obhlédl škody a porovnával je s oním oknem, jež kdysi za poklidných, zhluboka oddychujících mírových časů nevydrželo nápor mého diamantového hlasu. Nuže, kdyby se ode mne požadovalo, abych přispěl k obraně Polské pošty, kdyby ke mně třeba přistoupil tenhle drobný, drátkovitý doktor Michoň nikoli v roli poštovního, nýbrž vojenského ředitele pošty a chtěl mě pod přísahou přijmout do služeb Polska, můj hlas by učinil, co by jen bylo v jeho silách: pro Polsko a jeho divoce

bující, leč přesto stále nové plody nesoucí hospodářství byl bych s radostí v několika minutách a na větší dálku než kdy dříve proměnil v černé, průvančité díry všechny tabulky protilehlých domů na Heveliově náměstí, zasklení domů na Rahmu, skleněnou frontu ve Scheidemühlově ulici včetně policejního revíru, krásně naleštěná okna Staroměstských příkopů a Rytířské ulice. To by vzbudilo zmatek mezi domobranci i mezi očumujícími měšťany. Vynahradilo by to účín spousty těžkých kulometů, lidé by si pomysleli, že již začala válka zázračných zbraní, avšak Polskou poštu by to stejně nezachránilo.

Oskar nebyl nasazen. Onen doktor Michoň s polskou přilbou na ředitelské lebce mě nevzal do přísahy, nýbrž jak jsem se tak hnal po schodech dolů do přepážkové haly a proběhl mu mezi nohama, vrazil mi citelnou facku a ihned po tom úderu se s hlasitým polským nadáváním vrátil k svým obranným záležitostem. Mně nezbývalo než ránu přijmout. Lidé, a tedy i doktor Michoň, jenž koneckonců nesl odpovědnost, byli rozčileni, měli strach a bylo je tedy možno omluvit.

Hodiny v přepážkové hale mi oznámily, že je čtvrt na pět a pět minut. Když ukázaly čtvrt a šest minut, usoudil jsem, že první bojové akce hodinovému stroji nikterak neuškodily. Fungoval a já nevěděl, je-li v této lhostejnosti času třeba vidět zlé či dobré znamení.

Ať tak či onak, prozatím jsem zůstal v přepážkové hale, pátral po Janovi a Kobielovi, vyhýbal se doktoru Michoňovi, nenalézal ani strýce, ani domovníka, zjistil škody na zasklení v hale, též pukliny a šeredné díry v omítce vedle hlavního vchodu a byl jsem dokonce svědkem, když přinesli první dva raněné. Jeden z nich, postarší pán s šedinami, jež byly pořád ještě pečlivě rozděleny pěšinkou, bez ustání rozčileně povídal, zatímco mu obvazovali prostřelené pravé předloktí. Sotva mu tu lehkou ránu ošetřili, už se chystal vyskočit, popadnout pušku a nanovo se vrhnout za pytle s pískem, jež patrně přece jen nebyly docela bezpečnou ochranou proti kulím.

Jaké štěstí, že ho lehký nával slabosti, způsobený značnou ztrátou krve, nanovo srazil k zemi a přikázal mu klid, jaký starší pán krátce po zranění potřebuje k tomu, aby nabral síl. Navíc drobný, energický padesátník, jenž měl na hlavě přilbici, zato z kapsičky jeho civilního saka vykukoval trojúhelník kavalírského kapesníčku, tento pán s vybranými pohyby úřadem obdařeného rytíře, jenž byl doktorem a jmenoval se Michoň a jenž večer předtím přísně vyslýchal Jana Bronského, dal staršímu invalidnímu pánovi rozkaz, aby ve jménu Polska zachoval klid. Druhý raněný ležel těžce dýchaje na slamníku a nejevil již touhu po pytlích s pískem. V pravidelných intervalech hlasitě a beze studu vykřikoval, neboť dostal kulku do břicha.

Oskar se zrovna chystal ještě jednou přehlédnout řadu mužů za pytlí s pískem, aby konečně přišel na své lidi, když tu se celá přepážková hala rozdrncela takřka současným dopadem dvou granátů nad hlavní vchod a vedle něho. Skříně natahané před vchod se rozskočily a vydaly stohy sešitých spisů, jež se pak jaksepatří rozlétly, ztratily oporu, a přistavše klouzavě na dlaždičkách, přikryly listiny, s nimiž se podle všech pravidel zakládání nikdy neměly seznámit. Nemluvě už o tom, že se roztříštily zbytky oken, že spadly větší i menší koláče omítky ze stěn i stropu. Skrze mračna sádry a vápna byl doprostřed místnosti přivlečen další raněný, poté však na rozkaz přilbice doktora Michoně byl vlečen dál po schodech do prvního patra.

Oskar kráčel za muži s poštovním úředníkem, jenž schod co schod sténal, a nikdo ho nepovolal zpátky, nikdo mu nic nevyčítal, jak to krátce předtím doktor Michoň považoval za nutné, nikdo mu tvrdou mužskou rukou neuštedřil políček. Ovšemže se vynasnažil, aby nevběhl mezi nohy žádnému z dospělých obránců pošty.

Když jsem v patách za muži, pomalu zmáhajícími schody, dospěl do prvního patra, potvrdilo se mé tušení: raněný byl dopraven do onoho skladiště listovních zásilek, jež nemělo okna, a bylo tudíž bezpečné, takže jsem si je vlastně už

předtím vyhlédl pro sebe. Taktéž se usoudilo, že vzhledem k nedostatku matrací poslouží raněným právě koše s dopisy jako příliš krátká sice, ale přece jen měkká lůžka. Už jsem litoval, že jsem svůj bubínek ubytoval v jednom z těch pojízdných prádelních košíků plných nedoručitelné pošty. Neprosákne krev těchhle potrhanych, proděravělých listonošů a přepážkových úředníků oněmi deseti či dvaceti vrstvami papíru a nepotřísní můj nástroj barvou, již doposud znal jen v podobě lakového nátěru? Co má můj bubínek společného s krví Polska! Ať si tou šťávou barví své spisy a pijáky! Ať si ze svých kalamářů vylejou modrou a nalejou do nich červenou! Jen ať si po polsku do půlky začervení kapesníky, své bílé, naškrobené košile! Koneckonců jde o Polsko, a ne o můj bubínek. Když už jim záleží na tom, aby Polsko má-li už zaniknout, zaniklo červenobíle, musí snad při tom být i můj buben beztak už podezřelý svým čerstvým nátěrem? Pomalu se ve mně uhnízdila myšlenka: taky vůbec nejde o Polsko, jde o můj zprohýbaný bicí nástroj. Jan mě vlákal na poštu, aby úředníkům, jimž Polsko už coby maják nestačí, poskytl planoucí bitevní znamení. V noci, zatímco já spal v pojízdném dopisním koši, aniž jsem však pojížděl či snil, šeptali si poštovní úředníci na stráži jako heslo: Umírající dětský bubínek u nás hledal útočiště. Jsme Poláci, musíme jej chránit, zvláště když Anglie a Francie s námi podepsali garanční smlouvu.

Zatímco takoveto ničemné abstraktní úvahy před pootevřenými dveřmi do skladiště listovních zásilek podvazovaly mou svobodu jednání, ozval se z nádvoří pošty poprvé kulomet. Jak jsem předpovídal, domobrana se odvážila k prvnímu útoku směrem od policejního revíru, ze Schneidemühlovy ulice. Krátce nato jsme nadskočili: domobrancům se podařilo vyhodit do povětří dveře k balíkovému sálu nad překladovou rampou pro poštovní auta. Hned nato byli v balíkovém sále, pak v příjmu balíků, a dveře do chodby k přepážkové hale zely dokořán.

Muži, kteří raněného vyvlekli nahoru a uložili do dopisního koše, skrývajícího můj bubínek, se o překot hnali pryč, ostatní je následovali. Podle hluku jsem usoudil, že se bojuje na chodbě v přízemí, poté v příjmu balíků, Domobrana se musela stáhnout.

Zprvu váhavě, potom však s uvážením vstoupil Oskar do skladiště dopisů. Raněný byl v obličejí šedožlutý, cenil zuby a za zavřenými víčky pracovaly bulvy. Plival vazkou krev. Jelikož mu však hlava visela přes okraj dopisního koše, nebylo valné nebezpečí, že poskvrní zásilky. Oskar si musel stoupnout na špičky, aby dosáhl do koše. Mužův zadek spočíval přesně tam, kde byl pohřbený buben. Oskarovi se podařilo nejprve opatrně, s ohledem na muže i dopisy, poté silou, nakonec trháním a škubáním vytáhnout zpod sténajícího několik tuctů obálek.

Dnes bych řekl, že jsem už už hmatal okraj svého bubnu, když tu se po schodech nahoru a po chodbě řítily muži. Vraceli se, zahnali domobranu z balíkového sálu, prozatím byli vítězi, slyšel jsem, jak se smějí. Čekal jsem u dveří schován za jedním z dopisních košů, až muži dorazí k raněnému. Jali se ho obvazovat nejprve s halasnými řečmi a gesty, pak s tichým klením.

V úrovni přepážkové haly dopadly dva protitankové granáty znovu dva, pak ticho. Salvy řadových lodí ve Svobodném přístavu proti Westerplatte rachotily v dálce, dobrácky a pravidelně brumlajíce, člověk si na to zvykl. Nepozorován muži kolem raněného, vytratil jsem se ze skladiště pro listovní zásilky, bubínek jsem nechal bubínkem a nanovo jsem se vydal hledat Jana, svého domnělého otce a strýce, a též domovníka Kobielu.

V druhém poschodí byl služební byt vrchního poštovního tajemníka Naczalnika, který svou rodinu patrně závčas odeslal do Bydgošče či do Varšavy. Nejdříve jsem prohledal skladiště do nádvoří a pak jsem našel Jana a Kobielu v dětském pokoji Naczalnikova služebního bytu.

Prívětivý světlý pokoj s legračními tapetami, jež byly bohužel na několika místech poničeny zbloudilými kulkami. Za poklidných časů si člověk mohl stoupnout k dvěma oknům a těšit se pohledem na Heveliovo náměstí. Jeden docela zdravý houpací kuň, všelijaké míče, rytířský hrad se spoustou překocených olověných pěšáků i vojáků na koni, rozevřená lepenková krabice plná kolejniček a maličkých nákladních vagónků, hromada víc nebo míň poničených panenek, panenkovských pokojíčků, v nichž vládl nepořádek, zkrátka přemíra hraček prozrazovala, že vrchní poštovní tajemník Naczalnik je nejspíše otcem dvou náramně zhýčkaných dětí, chlapce a děvčátka. Jaké štěstí, že ty spratky evakuovali do Varšavy, že si ušetřím setkání s podobnými sourozenci, jaké už znám od Bronských. Trochu škodolibě jsem si představoval, jak to muselo být tomu tajemníkovic harantovi líto, když se měl rozloučit s tímhle dětským rájem, plným olověných vojáků. Možná že si pár hulánů strčil do kapsy od kalhot, aby pak později při bojích o pevnost Modlin mohl posílit polskou kavalerii.

Oskar moc mluví o olověných vojákčích, a přece neunikne jednomu doznání: v nejvyšší přihrádce police na hračky, obrázkové knížky a společenské hry ležely v řadě miniaturní hudební nástroje. Medově žlutá trumpeta mlčky stála vedle zvonkohry, která poslušně sledovala bojové akce, to jest při každém dopadu granátu se rozcinkala. Úplně vpravo se nakřivo roztahovala pestře pomalovaná tahací harmonika. Rodiče byli natolik přepjatí, že svým dítkám darovali opravdické housličky se čtyřmi opravdickými strunkami. Vedle houslí, zablokovan několika stavebnicovými kostkami, aby se neodkutálel, vystavoval svůj bělostný ovál, člověku se věřit nechtělo červenobíle nalakovaný plechový bubínek.

Ani jsem se nejdřív nepokoušel vlastními silami stáhnout bubínek z police. Oskar si byl vědom svého omezeného dosahu, a v případech, kdy se jeho trpaslictví měnilo v bezmoc, troulal si požádat dospělé o úsluhu.

Jan Bronski a Kobiela leželi za pytlí s pískem, jež vyplňovaly spodní třetinu oken sahajících až k podlaze. Janovi patřilo levé okno. Kobielovo místo bylo napravo. Okamžitě jsem pochopil, že domovník teď asi nebude mít kdy, aby doloval můj bubínek zpod raněných, kteří plivou krev a jistě ho čím dál více slehávají, a opravoval se s ním, neboť Kobiela byl plně zaneprázdněn: v pravidelných přestávkách páčil z pušky mezerou v hradbě pytlů s pískem na Heveliovo náměstí směr roh Schneidemühlovy ulice, kde kousek před Radaunovým mostem zaujal palebné postavení jeden PAK.

Jan ležel skrčený, s hlavou schovanou, a trásl se. Poznal jsem ho jen podle elegantního, teď ovšem vápnem a pískem uprášeného tmavošedého obleku. Tkanička jeho pravé, rovněž šedivé boty se rozvázala. Sehnul jsem se a zavázal jsem mu ji na kličku. Jak jsem mu kličku utahoval, trhl sebou Jan, pomalu sjel svýma příliš modrýma očima přes levý rukáv a civěl na mě neuvěřitelně modrým a vodnatým pohledem. Ač nebyl zraněn, jak se Oskar letmo zkoumavě přesvědčil, tiše plakal.

Jan Bronski měl strach. Nevšímal jsem si jeho brekotu, ukázal jsem na plechový bubínek Naczalnikova evakuovaného syna a srozumitelným pohledem jsem ho vyzval, aby se s veškerou opatrností a využitím mrtvého prostoru v koutě dětského pokoje přikradl k polici a sundal mi nástroj. Strýc mi nerozuměl. Můj domnělý otec mi nerozuměl. Milenec mé nebohé mamky měl tolik co dělat se svým strachem, jenž ho docela vyplňoval, že má pomoci se dožadující gesta byla dobrá leda k tomu, aby ten strach ještě zvýšila. Oskar na něj mohl křiknout, obával se však, že by ho uviděl Kobiela, který jak se zdálo, neslyšel než svou pušku. I ulehл jsem za pytle s pískem vedle Jana, přimáčkł jsem se k němu, chtěje na svého nešťastného strýce a domnělého otce přenést trochu ze své obvyklé flegmatickosti. Za chvíli mi také připadal trochu klidnější.

Mému pravidelnému oddychování se podařilo, vemluvit jeho pulzu jakous takous pravidelnost. Když jsem pak, ovšem

předčasně, podruhé Jana upozornil na buben Naczalnika juniora, pokoušeje se pomalu sice a jemně, posléze důrazně otočit jeho hlavu směrem k dřevěné polici přečpané hračkami, Jan mi opětovně neporozuměl. Strach ho vyplňoval odzdoła nahoru, zpátky se přeléval shora dolů, dole snad kvůli podrážkám s vložkou se setkával s tak mocným odporem, že chtěl vyrazit ven, byl však vržen zpět, a prchaje žaludkem, slezinou a játry, usadil se nakonec v Janově ubohé hlavě tak tvrdošijně, až mu modré oči lezly z důlků a na bělmu vyrazely popraskané žilky, jichž si Oskar doposavad neměl příležitost v bulvách svého domnělého otce povšimnout.

Stálo mě hodně námahy a času, abych strýčkovy bulvy zahnal zpátky a jeho srdce abych aspoň jakž takž přivedl k sobě. Leč všechna má příčinlivost ve službách estetiky nebyla k ničemu, jakmile lidé od domobrany prvně vyrukovali se středními houfnicemi a jali se jen tak od oka přímo srovnávat se zemí železný plot před poštovní budovou, srážejíce na kolena jeden cihlový sloupek za druhým a posléze definitivně celou železnou mříž a prozrazující obdivuhodnou přesností vysokou úroveň výcviku.

Můj ubohý strýc Jan prožíval pád každého z patnácti či dvaceti sloupků celou duší a tělem a s tak otrásajícím zdrcením, jako by do prachu nebyly káceny pouze podstavce, nýbrž spolu s podstavci i na nich stojící imaginární, strýci důvěrně známé a k životu nezbytné modly. Jenom tak lze vysvětlit, že Jan každý zásah houfnice kvitoval pronikavým výkřikem, kterému by stejně jako mému tříštivému křiku náležela ctnost diamantu, jenž krájí tabule skla, jen kdyby byl uvědomělejší a zacilenější. Jan křičel sice zaníceně, ale bez plánu, a dosáhl posléze jen toho, že Kobiela převalil své kostnaté, invalidní domovnícké tělo k nám, zvedl vyzáblou, neobrvenou ptačí hlavu a vodově šedými panenkami jezdil po naší žalostné pospolitosti.

Zatrásl Janem. Jan zakňučel. Rozepjal Janovi košili, chvatně hledal na jeho těle zranění, bylo mi to skoro k smíchu, potom, když se nedopátral sebemenšího ublížení, jej

obrátil na záda, popadl ho za bradu, natočil ji, až v ní luplo, donutil Janův modrý pohled Bronských, aby vydržel vodnatě šedivý plápol Kobielových zraků, nadal mu po polsku prskaje mu do tváře, a nakonec mu hodil pušku, kterou Jan zatím nechával nedotčenu ležet před střílnou, jež mu byla vyhrazena, však ta puška nebyla ani odjištěna. Pažba suše narazila na Janovo levé koleno. Krátká a po všech těch duševních bolestech vůbec první tělesná bolest mu podle všeho udělala dobře, neboť uchopil zbraň, zatrnul hrůzou z kovového chladu, který mu vjel do prstů a hned nato do krve, leč potom se přece jen doplazil k své střílně, pobídnut Kobielovou směsí nadávek a domluv. Můj domnělý otec měl tak přesnou a při vši své bujné fantazii realistickou představu o válce, že mu bylo zatěžko, ba nemožno být statečný z nedostatku fantazie.

Aniž skrze přidělenou střílnu vůbec vnímal prostor pro výstřely, pátravě ohledával výhodný cíl, zamířil daleko od sebe nad střechy domů na Heveliově náměstí a s puškou nakřivo rychle a naslepo vypráskal celý zásobník, načež opět s prázdnýma rukama zalezl za pytle s pískem. Pohled, jež Jan ze svého úkrytu vrhl po domovníkovi, žadonil o shovívavost a připomínal trucovitě rozpačitě přiznání školáka, který nenapsal úkol.

Kobiela několikrát zaklapal čelistí, pak se hlasitě rozesmál, jako by vůbec nechtěl přestat, děsivě znenadáni smích utál Bronského, který jako poštovní tajemník byl přece jeho nadřízeným, třikrát nebo čtyřikrát nakopl do holeně, již se rozmáchl, aby neforemnou šněrovací botou zasáhl Jana do boku, avšak ve chvíli, kdy kulometná palba odpočítala poslední horní tabulky v dětském pokoji a zasáhla strop, nechal ortopedickou botu klesnout, vrhl se k pušce a zavile a spěšně, jako by chtěl dohonit čas promarněný s Janem, pálil jednu ránu za druhou, což všechno je třeba připočíst k spotřebě střeliva za druhé světové války.

Cožpak si mě domovník nevšiml? On, který byl jindy tak přísný a nepřístupný právě jen váleční invalidé mohou

vyžadovat jistý uctivý odstup, mě teď nechal být v téhle větrné špeluňce, jejíž vzduch byl cítit olovem. Myslel si snad Kobiela: tohle je dětský pokoj, tudíž zde může Oskar zůstat a v bojových přestávkách si trochu hrát?

Nevím, jak dlouho jsme tak leželi: já mezi Janem a levou stěnou pokoje, oba za pytlí s pískem, Kobiela za svou puškou, z níž střílel za dva. Kolem desáté palba ustala. Takové bylo ticho, že jsem slyšel bzučet mouchy, z Heveliova náměstí jsem zaznamenal hlasy a povely a čas od času jsem věnoval sluch temně dunivé práci řadových lodí v přístavní zátoce.

Jasný až oblačný zářijový den, slunce malovalo zlatou, všechno nadýchané, citlivé, a přece nedoslýchavé. V nejbližších dnech mě čekaly patnácté narozeniny. A já si přál, jako každý rok v září, plechový bubínek, nic menšího než plechový bubínek, vzdávaje se všech pokladů tohoto světa, upřel jsem svou mysl výhradně a nezvratně k bubínku z červenobíle lakovaného plechu.

Jan se nehýbal. Kobiela funěl tak pravidelně, až Oskara napadlo, že spí, že využil krátké bojové přestávky k zdřímnutí, neboť koneckonců všichni lidé, i hrdinové, si tu a tam potřebují pro osvěžení zdřímnout. Jen já byl naprosto bdělý a s veškerou neoblomností svého věku posedlý po bubnu. Ne že by mi teprve teď, za rostoucího ticha a odumírajícího bzukotu létem znavené mouchy, přišel znovu na mysl bubínek mladého Naczalnika.

Oskar ho nespustil z očí ani během šarvátky, kdy kolem dokola zuřil bitevní ryk. Teď se mi však naskýkala příležitost, již propást mi zakazovala každá má myšlenka. Oskar se pomalu zvedl, tiše, vyhýbaje se skleněným střepům, leč cílevědomě zamířil k dřevěné polici s hračkami, v zamyšlení sestavil z dětské židličky a stavebnice podstavec sdostatek vysoký a bezpečný, aby proměnil Oskara v majitele nového bubínku, tu mě zarazil Kobielův hlas a vzápětí nato domovníkův suchý hmat.

Zoufale jsem ukázal na tak blízký bubínek. Kobiela mě strhl zpátky. Oběma rukama jsem žadonil o buben. Invalida

zaváhal, už už se natahoval, aby mě učinil šťastným, tu zasypala dětský pokoj kulometná palba, před hlavním vchodem vybuchly protitankové granáty, Kobiela mnou mrštil do kouta k Janu Bronskému, sám sebou znova sekl za pušku a vypálil už druhý zásobník, zatímco já byl očima pořád ještě u bubínku.

Tu tedy ležel Oskar, a Jan Bronski, můj líbezný modrooký strýček, ani nehnul brvou, když mě ten ptakohlav s koňskou nohou a neobrveným vodnatým pohledem na dosah před mým cílem smýkl do kouta za pytle s pískem. Ne že by snad Oskar plakal! Rostl ve mně vztek.

Tuční, modrobílí červi bez očí se množili, hledali nějakou vděčnou mrtvolu: Co je mi do Polska! Co to je Polsko? Mají přece svou kavalerii! Ať si jedou! Líbají dámám ruce a vždycky si příliš pozdě všimnou, že to nelíbali znavené prsty dam, nýbrž nenalíčené ústí polní houfnice. A vtom už ta panna z rodu Kruppova spustila. Už zamlaskala, špatně a přesto k nepoznání napodobila bitevní hluky, jak je slyšíme v týdenících, prskala nepoživatelné třaskavé bonbony na hlavní vchod pošty, chtěla vystřílet průchod a vystřílela průchod a proraženou přepážkovou halou chtěla ohlodat schodiště, aby nikdo nemohl nahoru a nikdo dolů. A její doprovod za kulomety v elegantních průzkumných obrněných vozech s krásně namalovanými jmény jako Ostmarka a Sudety ne a ne mít dost, s rachotem obrněně a průzkumně pojížděly před poštou sem a tam: dvě malé, vzdělání chtivé dámy, které si chtěly prohlédnout zámek, jenže zámek byl ještě zamčen. To vzněcovalo netrpělivost zhýčkaných, vstupu se dožadujících krás a nutilo je nahlížet olověně šedými, pronikavými zraky stejného kalibru do všech dohledných komnat zámku, jen aby kastelánům bylo horko, mrazivo a úzko.

Jeden z obrněných průzkumných vozů myslím, že to byla Ostmarka se právě znovu valil z Ritterovy ulice k poště, když tu Jan, můj dávno polomrtvý strýc, posunul pravou nohu ke střílně, zvedl ji v naději, že ji jeden z průzkumných vozů zpozoruje a začne ostřelovat, nebo že se nějaká zbloudilá

střela smiluje, škrábne mu lýtko nebo patu a způsobí tak zranění, jež vojákovi dovoluje přehnaně kulhavý ústup. Tohle zvedání nohy asi Jana Bronského natrvalo zmáhalo. Musel od něho čas od času upustit. Teprve když se otočil na záda a oběma rukama si podepřel nohu pod kolenem, sebral dost sil, aby své lýtko trvale a s větší vyhlídkou na úspěch vystavil mířeným i zatoulaným střelám.

Jakkoli velké porozumění jsem pro Jana měl a podnes mám, přesto jsem pochopil Kobielovu zuřivost, když spatřil svého nadřízeného, poštovního tajemníka Bronského, v tak žalostné a zoufalé pozici. Jedním skokem byl domovník na nohou, druhým u nás, nad námi, popadl Janovy kalhoty a s kalhotami Jana, zvedl ten uzlík, praštil jím, znovu ho popadl, až látka praskala, uhodil zleva, zprava přidržel, rozmáchl se doprava, vlevo nechal padnout, napravo ještě v letu zachytil a chystal se pravou i levou zatnout v jednu velikou pěst a vyslat ji však obavu, že Jan může vykrvácet ještě dříve, než celá Francie povstane jako jeden muž a věrna daným zárukám vyrazí přes Západní val. „Jistě jsou již na cestě. A anglická flotila již brázdí Baltské moře!“

Viktor Weluhn miloval silné, rozléhající se výrazy, zastavil se na schodech, zprava pod postřeleným tělem domovníka, vlevo s rukou jako na divadle vysoko vztaženou, jejíchž pět prstů promlouvalo: „Nuž přijď, hrdý Albione!“ Zatímco ti dva pomalu, rozvažující stále znovu o polsko-francouzsko-anglických vztazích, dopravovali Kobielu do nouzového lazaretu, Oskar v myšlenkách listoval knihami Grétky Schefflerové a hledal příslušné místo.

Keyserovy Dějiny města Gdaňská: „Za německo-francouzské války, páně sedmdesát jedenasedmdesát vpluly odpoledne dne jedenadvacátého srpna osmnáct set sedmdesát čtyři francouzské válečné lodí do Gdaňské zátoky, křižovaly v rejdě, zaměřily již své hlavně k přístavu a městu, když tu se během následující noci podařilo, šroubové korvetě Nymfa pod velením korvetního kapitána Weickhmannna zahnat flotilu kotvící v Putziger Wieku na útěk.“

Těsně před tím, než jsme dorazili ke skladišti dopisních zásilek v prvním poschodí, propracoval jsem se k názoru, jenž se měl později potvrdit: Zatímco zde je obléhána Polská pošta a celé rovinaté Polsko, kotví Home Fleet více méně dobře chráněna v některém z fjordů severního Skotska, francouzská Velká armáda setrvává ještě při obědě a má za to, že akcemi několika výzvědných oddílů v předpolí Maginotovy linie dostála polsko-francouzské garanční smlouvě.

Před skladištěm a nouzovým lazaretem nás zastavil doktor Michoň, který stále ještě měl na hlavě přílbu i kavalírský kapesník v kapsičce, spolu s pověřencem z Varšavy, jistým Konrádem. Okamžitě se v celé škále rozehrál Janův strach, předstíraje ta nejtěžší zranění. Zatímco Viktor Weluhn, který nezraněn a vyzbrojen brýlemi představoval arci upotřebitelného střelce, musel dolů do přepážkové haly, směli jsme se my dva odebrat do oné místnosti bez oken, již skrovně osvětlovaly lojové svíce, neboť Elektrické podniky města Gdaňska nebyly již vstavu zásobovat Polskou poštu proudem.

Doktor Michoň, který neměl valné víry v Janova zranění, nicméně netrval bezpodmínečně na Janovi jakožto udatném obránci pošty, přikázal svému poštovnímu tajemníkovi, aby jako kvazisaniták dával pozor na raněné a rovněž na mne přičemž mě letmo, a jak se mi zdálo, zoufale pohladil měl pečlivě dohlédnout, aby se to dítě nepřipletlo do bojových akcí.

Granát polní houfnice v úrovni přepážkové haly. Rozhodilo nás to. Přílba Michoň, varšavský vyslanec Konrád a peněžní listonoš Weluhn se vrhli ke svým bojovým postavením. Jan a já jsme se ocitli spolu se sedmi či osmi raněnými v uzavřené, všechen bitevní lomoz tlumící místnosti. Ani svíčky se zvlášť nerozplápolaly, když houfnice venku konala své dílo. Bylo ticho navzdory sténajícím nebo díky sténajícím. Jan chvatně a nešikovně omotával natrhané pruhy prostěradla Kobielovi kolem stehén, poté hodlal ošetřit sebe, avšak strýcova tvář ani hřbet ruky již nekrvácely. Škrábance pod strupy mlčely,

nicméně třeba bolely a živily Janův strach, který v tom nízkém, dusném prostoru neměl kam utéci. Neklidně šmátral po kapsách, našel kompletní hru: Skat! Až do zhroucení obrany jsme hráli skat.

Dvaatřicet karet se zamíchalo, sejmulo, rozdalo, rozehrálo. Jelikož všechny dopisní koše byly už obsazeny raněnými, usadili jsme Kobielu k jednomu z nich, a poněvadž se co chvíli chystal převalit, přivázali jsme ho šlemi jednoho z raněných pevně ke koši, narovnali ho a zakázali mu, aby pouštěl karty z rukou, neboť Kobielu jsme potřebovali. Co bychom si počali bez třetího, při skatu nepostradatelného muže? Těm, co leželi v dopisních koších, bylo zatěžko rozeznat černé od červených, ti už o skat nestáli. Ani Kobiela už vlastně o skat nestál. Lehnout si chtěl. Zůstat tak, nechat všechno běžet, to chtěl domovník. S náhle nečinnýma domovnickýma rukama, s očima bez brv zavřenýma chtěl sledovat tu konečnou bouračku. My však tento fatalismus nestrpěli, přivázali jsme ho důkladně, donutili jsme ho dělat třetího, zatímco Oskar dělal druhého a nikomu nepřišlo divné, že ten zagroškudla dovede hrát skat.

Když jsem prvně propůjčil svůj hlas řeči dospělých a řekl „Osmnáct!“, tu se na mě Jan, vynořuje se z karet, krátce a neuvěřitelně modře podíval, kývl souhlasně, já na to: „Dvacet?“ Jan bez váhání: „Držím.“ Já: „Dvaadvacet? A třiadvacet? Čtyřiaadvacet?“ Jan s politováním: „Pasu.“ A co Kobiela? Ten se už zase, přes ty šle, chystal zhroutit. Ale my ho narovnali, počkali jsme, až odezní výbuch granátu naservírovaného někde venku, daleko od naší herny, a až bude moci Jan do vypuknuvšího ticha zasyčet: „Čtyřiaadvacet, Kobielo! Neslyšíš, co kluk vylicitoval?“ Nevím odkud, z jakých bezedných hlubin se domovník vynořil. Vypadalo to, jako by musel víčka heverem zvedat. Konečně zabloudil jeho vodnatý zrak na těch deset karet, jež mu předtím Jan diskrétně a bez jakéhokoli švindlování strčil do ruky. „Pasu,“ řekl Kobiela. To jest, přečetli jsme mu to ze rtů, které asi na mluvení příliš vyschly.

Hrál jsem trefy s jedním klukem. Aby přišel k prvním štychům, musel Jan, který dal flek, vždycky na domovníka zařvat, dobrácky drsně ho rýpnout do žeber, aby se Kobiela sebral a nezapomněl přiznat barvu: neboť já nejdřív oběma vybil všechny trumfy, obětoval jsem trefového krále, kterého Jan zabil pikovým klukem, já se však znovu dostal k vynášení, neboť jsem měl káry plonk a zabil jsem Janovi kárové eso, srdcovým klukem jsem mu vyrazil desítku Kobiela odhodil károvou devítku a já to měl se svou srdcovou pišťalou vyložené s jedním klukem hrál flegl čtyřikrát trefil osmačtyřicetnebolidvanáctřeniků.

Teprve když při druhé hřeriskoval jsem víc než riskantního granda bez dvou kluků zasáhl Kobiela, který měl oba kluky, ale držel jenom do třiatřiceti, a zabil mi kárového kluka trefovým, dostala hra trochu švih. Domovníka jako by ten štych popíchl, vyrazil s károvým esem, já musel přiznat barvu, Jan tam vrazil desítku, Kobiela to bral, nesl krále, já měl štychovat, ale neštychoval, odhodil jsem trefovou osmu, Jan mazal, jak mohl, dokonce se dostal k vynášení s pikovou desítkou, já chtěl štychovat a k čertu Kobiela šel přezemě pikovým klukem, na toho jsem zapomněl nebo jsem si myslel, že ho má Jan, ale měl ho Kobiela, štychoval a zaržál, pak šel do nás samosebou pikem, já musel odhodit, Jan mazal, jak mohl, pak mi konečně nesli srdce, ale to už nepomohlo: všehovšudy jsem napočítal dvaapadesát: bezdvouklukůhratříkrátgrandješedesáthrapryčjestodvacetnebolitřicetřenikůjednomukaždému. Jan mi půjčil dva zlaté v drobných, zaplatil jsem, ale Kobiela se přes tu vyhranou hru znovu složil, neinkasoval a ani granát od PAK, který v tom okamžiku poprvé zasáhl schodiště, domovníkovi nic neříkal, ačkoli to bylo jeho schodiště, jež léta neúnavně myl a leštil. Jana však zase už popadl strach, když to zalomcovalo dveřmi naší dopisní komory a lojovky nevěděly, kudy kam a kterým směrem se mají překotit. I když už na schodech zase zavládlo poměrné ticho a následující granáty zasáhly vzdálenou vnější

fasádu, počínal si Jan Bronski při míchání jako blázen, dvakrát se předal, ale já už neříkal nic.

Dokud se střílelo, nebyla s Janem domluva, přelicitovával se, nepřiznával barvu, zapomněl dokonce odhodit do talonu a ustavičně napínal jedno ze svých malých, pěkně utvářených uší ven, a my zatím jsme netrpělivě čekali, až zase bude sledovat hru. Zatímco Jan byl při hře čím dál nesoustředěnější, byl Kobiela nehroutil-li se zrovna a nepotřeboval jednu do žeber neustále při věci. Nehrál zdaleka tak špatně, jak špatně to s ním na pohled vypadalo. Složil se vždycky, teprve když vyhrál hru nebo Janovi a mně flekem zkazil granda. Už ho nezajímalo, jestli vyhraje nebo prohraje. Byl tady jen kvůli hře. A když jsme pak počítali a znovu počítali, visel nakřivo na vypůjčených šlích a jen jeho ohryzek, strašlivě se škubající, směl dát najevo známku života domovníka Kobiely.

I Oskara namáhal ten skat ve třech. Ne snad že by mé nervy byly přespříliš zatíženy hluky a otřesy spojenými s obléháním a obranou pošty. Spiš to bylo v tom, že jsem poprvé, znenadání, a jak jsem si předsevzal, pouze na omezenou dobu odhodil všechny převleky. Vydal-li jsem se neličené celý doposud pouze mistru Bebrovi i jeho somnambulní dámě Roswitě, odhalil jsem se teď svému strýci a domnělému otci a invalidnímu domovníkovi tedy lidem, kteří později na žádný pád nebudou nic víc než svědci v souhlase s křestním listem jako patnáctiletý výrostek, který hraje sice poněkud krkolomně, ale nikoli nešikovně skat. Tato námaha, jež byla sice přiměřená mé vůli, naprosto však ne mým trpasličím rozměrům, způsobila sotva po hodině skatu neobyčejně prudké bolesti v údech a hlavě.

Oskar měl chuť to vzdát, byla by se našla i příležitost upláchnout třeba mezi dvěma dopady granátů, jež krátce po sobě otráslы budovou, kdyby mu byl jakýsi dosud neznámý pocit odpovědnosti nekázal vytrvat a čelit strachu domnělého tatínka jediným účinným prostředkem skatem.

A tak jsme hráli a Kobielovi jsme zakázali umřít. Nedostal se k tomu. Však jsem dbal na to, aby karty byly ustavičně v oběhu. A když se lojovky výbuchem na schodišti překotily a pozbyly plamínků, byl jsem to já, kdo duchapřítomně učinil to, co bylo nasnadě, kdo vytáhl Janovi z kapsy zápalky, přitom mu vyndal i cigarety se zlatým náústkem, kdo opět vnesl světlo do světa, zapálil Janovi uklidňující Regatu a plamínek za plamínkem zasadil v temnotu ještě dřív, než mohl Kobiela využít tmy a upláchnout.

Dvě svíce přilepil Oskar na svůj nový buben, cigarety si položil k ruce, sám však zhrdl tabákem, zato Janovi nabízel jednu za druhou, i Kobielovi zavěsil jednu do zkřivených úst, a všechno šlo líp, hra ožila, tabák konejšil, uklidňoval, nemohl však zabránit, aby Jan Bronski neprohrával jednu hru za druhou. Potil se a jako vždy, když byl plně soustředěn, šimral si špičkou jazyka horní ret. Rozohnil se do té míry, že mi v zápalu začal říkat Alfréde a Matzerathe, v Kobielovi se mu pak stala spoluhráčem nebohá mamka. A když kdosi na chodbě vykřikl: „Konrád ji dostal!“, pohlédl na mě vyčítavě a řekl: „Prosím tě, Alfréde, zavři to rádio. Vlastního slova není slyšet!“ Opravdu pak ubohého Jana dohřálo, když se rozletěly dveře do dopisní komory a dovnitř byl vtažen načisto vyřízený Konrád.

„Zavřít, táhne tu!“ protestoval. Opravdu táhlo. Svíčky se povážlivě zatřepotaly a uklidnily se, až když muži, kteří Konráda vrazili do jednoho kouta, zavřeli za sebou dveře. Vypadali jsme dobrodružně, my tři. Zdola nás ozařoval plápol svíček, dodával nám vzezření všemohoucích kouzelníků. A když pak Kobiela vylicitoval srdce bez dvou kluků a řekl, ne, zaklokotal sedmadvacet, třicet, a přitom mu oči neustále ujížděly a v pravém rameni vězelo cosi, co chtělo pryč, cukalo sebou a počínalo si nesmyslně čile, posléze utichlo, načež se Kobiela překotil dopředu a připoutaný prádelní koš plný dopisů s mrtvým mužem bežešlí nahoře se dal do pohybu, když pak Jan jedinou ranou, do níž vložil vše, zastavil Kobiela spolu s prádelním košem, když Kobiela, zadržen pak znovu v

postupu vpřed, konečně zařval: „Vyložený srdce,“ a Jan sykl: „Flek,“ a Kobiela vyrazil: „Re,“ tu Oskar pochopil, že obrana Polské pošty uspěla, že ti, co zde útočí, již prohráli válku právě začatou, i kdyby se jim během té války povedlo obsadit Aljašku a Tibet, Velikonoční ostrovy a Jeruzalém.

Jedině mrzuté bylo, že Jan nemohl svého tutového granda s hlášenými čtyřmi kluky a šnajdrem bez štychu dohrát do konce. Začal s trefovou píšťalou, říkal mi teď Anežko, v Kobielovi viděl svého soka Matzeratha, licoměrně pak vynesl kárového kluka já mu ostatně raději hrál svou nebohou mamku než Matzeratha, nato srdcového kluka za žádnou cenu jsem nechtěl, aby si mě někdo pletl s Matzerathem, Jan netrpělivě čekal, až onen Matzerath, jenž byl ve skutečnosti invalida a domovník a jmenoval se Kobiela, odhodí, vyžádalo si to svůj čas avšak potom Jan praštil do stolu srdcovým klukem a nemohl a nechtěl pochopit, nikdy jaksepatri nechápal vždycky měl jen ty modré oči, voněl po kolínské, nechápalo mu to, a proto ani teď nepochopil, proč najednou Kobiela upustil karty, pak převrátil na hranu prádelní koš i s dopisy a mrtvým mužem, takže se nejprve vyklopil onen mrtvý muž, poté vrstva dopisů a konečně celý pletený košík, zaplavil nás spoustou pošty, jako bychom my byli adresáti, jako by teď na nás bylo, abychom odložili karty a pustili se do čtení epištol nebo sbírání známek. Jenže Janovi se nechtělo číst, nechtělo se mu sbírat, jako dítě se až moc nasbíral, chtělo se mu hrát, dohrát toho loženého granda, vyhrát chtěl Jan, zvítězit. I zvedl Kobielu, postavil koš na kolečka, mrtvého však nechal ležet, ani dopisy nenaložil zpátky, nedostatečně tedy zatížil košík, a přesto koukal udiveně, když Kobiela, visící na lehkém, pohyblivém koši, nevydržel posedět, přepadával víc a víc, až na něj Jan houkl: „Alfréde, prosím tě, nekaž hru, slyšíš? Jen tuhle poslední hru a pak jdeme domů, poslouchej mě!“ Oskar znaveně vstal, přemohl stoupající bolesti v údech i hlavě, položil své drobné, pevné bubenické ruce Janu Bronskému na ramena a přiměl se k polohlasným,

ale naléhavým slovům: „Nech ho, tatí. Je mrtvý a už nemůže. Jestli chceš, můžeme hrát oko.“

Jan, jemuž jsem právě řekl tatí, pustil domovníkovy ostatky, upřel na mě modré, modrem přetékající oči a rozplakal se nenenenenene... Hladil jsem ho, ale on pořád jen ne. Políbil jsem ho významně, ale on měl v hlavě jen svého nedohraného granda. „Byl bych ho vyhrál, Anežko. Docela určitě bych ho dostal domů.“ Tak si mně naříkal jako mé nebohé matce, a já jeho syn jsem se vpravil do role, přízvukoval jsem mu, přísahal jsem, že by byl vyhrál, že vlastně stejně už vyhrál, že tomu musí pevně věřit a poslouchat Anežku.

Ale Jan neuvěřil ani mně, ani mé mamce, plakal nejdřív hlasitě a usedavě, potom upadl do tichého, neartikulovaného brebtání, jal se vyškrabovat zpod balvanovitého Kobiely karty, mezi nohama mu doloval, lavina dopisů jich pár vydala, Jan si nedal pokoj, dokud neměl pohromadě všech dvaatřicet. A očistil je od oné lepkavé šťávy, jež Kobielovi crčela z kalhot, s každou jednotlivou kartou si dal práci a zamíchal pak celou hru, znovu chtěl rozdat a konečně za tím svým pěkně utvářeným, nijak úzkým, ale patrně přece jen trochu moc hladkým a neprostupným čelem pochopil, že už na tomto světě není třetího muže do skatu.

Tu se ve skladišti pro dopisní zásilky rozhostilo veliké ticho. I venku se vše uklidnilo k předlouhé minutě ticha za posledního skatistu a třetího do hry. Oskarovi bylo zrovna, jako by se tiše otevřely dveře. Když se ohlédl přes rameno, očekával vše nadpozemsky možné, ale spatřil podivně osleply a prázdný obličej Viktora Weluhna. „Ztratil jsem brýle, Jene. Jsi tu ještě? Měli bychom utéci. Francouzi nepřijdou nebo přijdou příliš pozdě. Pojď se mnou, Jene. Veď mě, ztratil jsem brýle!“ Nebohý Viktor si možná pomyslel, že se spletl v místnosti. Neboť když mu nebyla poskytnuta ani odpověď, ani brýle, ani Janova k útěku odhodlaná paže, stáhl svůj brýlí zbavený obličej zpátky, zavřel dveře a já ještě po několik kroků slyšel, jak se Viktor tápavě a v mlhách vydává na útěk.

Co se to asi stalo směšného v Janově hlavičce, že nejdřív tiše, ještě v slzách, posléze však nahlas a radostně vybuchl v smích, rozehrál svůj čilý, růžový, k rozmanitým něžnostem zašpičatělý jazyk, vyhodil do výšky skatové karty, chytil je a nakonec v prostoru s němými muži a dopisy zavládlo nedělní bezvětrí, začal obezřele vyváženými pohyby a se zatajeným dechem budovat nanejvýš choulostivý domeček z karet: pikové sedmy a trefové dámy poskytly základy. Strop vytvořily káry, a to král. Pak položil vedle prvních druhé základy ze srdcové devítky a pikového esa, jako strop trefovou osmu. Obě základny spojil dalšími na výšku postavenými desítkami a kluky, napříč položenými dámami a esy, takže se všechno navzájem podpíralo. Poté se rozhodl postavit na druhé patro ještě třetí a dělal to zapřísahavými rukama, jež jistě znala má nebohá mamka, která bývala poslušná podobných ceremonií. A budova se vůbec nezřítíla, když položil srdcovou dámu proti králi s červeným srdcem, kdepak, stála tu vzdušná, citlivá, zlehka dýchající v prostoru plném bezdechých mrtvol, a živých, kteří tajili dech, a dovolila nám založit si ruce, skeptickému Oskarovi, jenž domeček prozkoumal jak zákon káže, dala zapomenout na štiplavý dým a puch, který se potenku plížil dovnitř trhlinami ve dveřích dopisní místnosti a budil dojem: tahle komůrka s domkem z karet hraničí přímo dveřmi s peklem.

Vtom spustily plamenomety, štitíce se čelního útoku, rozhodly se poslední obránce vykourit. Dohnaly doktora Michoně tak daleko, že sundal přilbici, sáhl po prostěradle, a protože mu to připadalo málo, i po svém kavalírském šátečku, a mávaje oběma, nabízel kapitulaci Polské pošty.

A na třicet poloslepých, ožehlých mužů s pažema zvednutýma a rukama v týle sepjatýma opustilo levým postranním vchodem poštovní budovu, postavilo se ke zdi nádvoří, vyčkávalo pomalu přicházející domobrance. A později se říkalo, že prý během toho krátkého údobí, kdy se obránci stavěli na dvůr a útočníci ještě nedorazili na místo, nýbrž byli na cestě sem, tři nebo čtyři uprchlí: přes poštovní garáže,

přes sousední policejní garáže do prázdných, neboť vyklizených domů na Ráhu. Tu prý našli šaty, dokonce se stranickými odznaky, umyli se, upravili jako na vycházku, pak se po jednom vytratili a o jistém z nich se říkalo, že prý vyhledal na Staroměstských příkopech optika a nechal si vyzkoušet brýle, jichž pozbyl za bojových akcí v poštovní budově. Čerstvě obřílen dopřál si prý Viktor Weluhn, neboť on to byl, dokonce na Dřevěném trhu pivo a pak ještě jedno, neboť dostal z těch plamenometů žizeň, načež se prý s novými brýlemi, jež sice poněkud vyjasnily mlhu před jeho zraky, ale daleko ne v té míře jako brýle staré, vydal na onen útěk, jemuž dodnes není konce: tak houževnaté má pronásledovatele.

Ostatní však a pravím, bylo jich na třicet, co se neodhodlali utéct, stáli již u zdi proti postrannímu vchodu, právě když Jan opřel srdcovou královnu o srdcového krále a celý šťastný odtáhl ruce. Co ještě povědět? Našli nás. Vrazili do dveří, křikli: „Ven!“, vpustili vzduch, vítr, karetní domek se zhroutil.

Neměli nejmenší smysl pro architekturu. Přisahali na beton. Stavěli pro věčnost. Ani si nevšimli rozhořčené, uražené tváře poštovního tajemníka Bronského. A když ho táhli ven, neviděli, že Jan ještě jednou sáhl do karet a několik si jich vzal, že já, Oskar, jsem setřel oharky svíček ze svého nově získaného bubínku, buben vzal pak s sebou, oharky zhrdl, neboť nám na cestu svítilo až příliš mnoho baterek, jenže oni si nevšimli, že nás ta jejich blikadla oslňují, takže jsme sotva trefili do dveří.

Oni za svými baterkami a namířenými karabinami křičeli: „Ven!“ Pořád ještě křičeli: „Ven!“, když já a Jan jsme už stáli na chodbě. To jejich „Ven!“ platilo Kobielovi a Konrádovi z Varšavy a taky Bobkovi a maličkému Wiszniewskému, který zaživa sedal v příjmu telegramů. Nahánělo jim strach, že tihle nechtějí poslechnout. A teprve když domobrancí pochopili, že se před Janem a přede mnou zesměšňují, neboť já jsem se nahlas rozesmál, když řvali „Ven!“, teprve pak s tím řvaním

přestali, řekli „Aha“ a odvedli nás k těm třiceti na poštovním dvoře, kteří drželi paže vzhůru, ruce v zátylku sepjaté, měli žízeň a byli filmováni týdeníkem. Zrovna jak nás vyváděli vedlejším vchodem, otáčeli ti od týdeníku kamerou přidělanou na osobním autě, natáčeli o nás onen krátký film, který se pak ukazoval ve všech kinech.

Oddělili mě od houfu stojícího u zdi. Oskar se rozpomenul na své trpaslictví, na svou vše omlouvající tříletost, znovu se také ozvaly trýznivé bolesti v údech a hlavě, padl i s bubínkem na zem, zmítal sebou v záchvatu napůl protřpěném, napůl předstíraném, avšak ani během záchvatu nepouštěl bubínek z rukou. A když ho popadli a vsadili do služebního auta eses domobrany, zahlédl Oskar ještě vůz se již rozjel, aby ho dopravil do Městské nemocnice, že Jan, nebohý Jan, se přiblížle a blaženě usmívá, v zvednutých rukou drží pár skatových karet a jednou z nich myslím, že to byla srdcová dáma, vlevo mává odjíždějícímu synovi a Oskarovi.

LEŽÍ V ZÁSPĚ

V trávě jsem si znovu přečetl poslední odstavec. Nejsem sice spokojen, zato ale Oskarovo pero může být, neboť se mu podařilo přiléhavě, obsažně, místy v duchu záměrného přiléhavě obsažného pojednání přehnat věci, ne-li přímo lhát. Chtěl bych nicméně zůstat věren pravdě, vpadnout Oskarovu peru do zad a uvést zde na pravou míru za prvé to, že Janova poslední hra, již bohužel nemohl dohrát do konce a vyhrát, nebyl žádný grand, nýbrž káry bez dvojaká, za druhé, že Oskar opouštěje dopisní sklad nevzal s sebou pouze nový bicí plech, nýbrž i onen puklý, který vypadl z prádelního koše spolu s mrtvým mužem bez šlí a s dopisy.

Dále je třeba ještě doplnit: sotva jsem spolu s Janem opustil dopisní komoru poté, co nás k tomu vyzvali domobranci svým „Ven!“, jakož i svými štábními baterkami a karabinami, přitočil se ochranu hledající Oskar mezi dva strýčkovsky dobromyslně vyhlízející domobrance, napodobil žalostný pláč a ukazoval na Jana, svého otce, žalujícím pohybem, jenž z ubožáka učinil zlého muže, který nevinné dítě zavlekl na Polskou poštu, aby je polsky nelidským způsobem použil coby krytu proti kulím.

Oskar si od této jidášské hry leccos sliboval pro svůj zdravý i rozbitý bubínek a ukázalo se, že právem: domobranci nakopli Jana do zadku, pustili se do něho pažbami, mně však ponechali oba bubínky, a jeden z mužů, postarší již domobranec s nevrlými vráskami ustaraného otce rodiny kolem nosu a úst mě pohladil po tvářích, zatímco druhý, do běla světlovlasý chlapík s ustavičně se smějícíma, a tudíž přivřenýma a neviditelnýma očima mě vzal na ruku, což se Oskara trapně dotklo.

Dnes, kdy se čas od času stydívám za to nedůstojné chování, říkávám si pokaždé: ale vždyť Jan si toho ani nevšiml, byl ještě u karet, on byl i pak později pořád ještě u karet, toho už nemohlo nic od karet odlákat, ani ten nejlegračnější, ani ten nejďábelštější nápad domobranců.

Zatímco se Jan již nalézal ve věčné říši domečků z karet a šťastně přebýval v jednom z těch štěstí zasvěcených domků, stanuli jsme my, domobrancí a já neboť Oskar se počítal k domobrancům, mezi cihlovými zdmi, na dlaždičkové podlaze chodby pod stropy se štukovými římsičkami, které byly spolu se stěnami a mezistěnami takovým způsobem do sebe křečovitě zaťaté, že bylo třeba obávat se nejhoršího v den, kdy celá ta slepenina, již nazýváme architekturou, poslušná těch či oněch okolností pozbude své soudržnosti.

Ovšemže mě toto opožděné poznání nijak neomlouvá, tím spíše, že Oskarovi, který při pohledu na lešení vždycky musí myslet na demolici nikdy nebyla cizí víra v domečky z karet jako jediné člověka důstojné obydlí. K tomu se ještě druží rodinné zatížení. Byl jsem onoho odpoledne pevně přesvědčen o tom, že v Janovi Bronském nemám pouze strýčka, nýbrž i řádného, nikoli jen domnělého otce. Tedy náskok, který ho provždy odlišuje od Matzeratha: neboť Matzerath byl buď mým otcem, anebo vůbec ničím.

Prvním zářím roku třicet devět a já předpokládám, že i vy jste během onoho neblahého odpoledne poznali v blaženém, s kartami si hrajícím Janu Bronském mého otce oním dnem se datuje mé druhé veliké provinění. Nikdy, ani v tom nejnedůtklivějším rozpoložení si nemohu zapírat tuto skutečnost: můj buben, nikoli, já sám bubeník Oskar, jsem přivedl do hrobu nejdříve svou ubohou mamku a pak Jana Bronského, svého strýčka a otce.

Avšak v dny, kdy mě nezdvořilý a žádnou mocí z pokoje nevypuditelný pocit viny tiskne do podušek mé ústavní postele, přičítám si jako každý k dobru svou nevědomost, která tehdy přicházela do módy a podnes zdobí mnohou tvář jako švihácký klobouk.

Oskara, toho prohnaného nevědomce, dopravili tehdy coby nevinnou obětí polského barbarství s horečkou a zanícenými nervy do Městské nemocnice. Matzerath byl zpraven. Ohlásil mou ztrátu ještě předchozího večera, ačkoli stále ještě nebylo jisto, že jsem jeho majetkem.

Těch třicet mužů však, k nimž třeba počítat i Jana, se zvednutými pažemi a rukama sepjatýma v zátylku, bylo hned poté, co filmový týdeník dokončil své snímky, dopraveno nejdříve do vyklizené Viktoriiny školy, načež je pojala věznice Schiestange a nakonec, začátkem října, sypký písek za zdí polorozpadlého, vysloužilého hřbitova v Zásně.

Odkudže to Oskar ví? Víím to od Schugger Lea. Neboť oficiálně nebylo ovšem oznámeno, na kterém písku, před kterou zdí bylo těch jedenatřicet mužů zastřeleno, do kterého písku těch jedenatřicet zahrabali.

Hedvika Bronská obdržela nejdříve příkaz k vystěhování z bytu na Okružní třídě, který měl být obsazen rodinnými příslušníky jednoho vyššího důstojníka od letectva. Zatímco se Štěpánovou pomocí balila a chystala se k přestěhování do Ramběchova patřilo jí tam pár hektarů půdy a lesa, k tomu pachtýřův byt, došla vdově zpráva, z níž její oči, které sice zrcadlily, ale nechápaly útrapy tohoto světa, pomalu a s pomocí syna Štěpána vyrozuměly, že je černé na bílém učiněna vdovou.

Pravilo se tu:

Soudní středisko

Eberhardt 41/39

Sopoty, 6. října 1939

Paní Hedviko Bronská, ve smyslu nařízení se Vám sděluje, že Bronski Jan byl v důsledku nezákonné vojenské činnosti odsouzen válečným soudem k trestu smrti a popraven.

Zelewski

(inspektor polního soudu)

Jak vidíte, o Zásně ani slůvko. Brali ohled na pozůstalé, chtěli jim ušetřit výlohy za udržování příliš rozsáhlého a květiny hltajícího masového hrobu, sami na sebe vzali jeho údržbu a eventuální přemístění, když zplanýrovali zaspeskou písčitou půdu a až na jednu neboť jedna vždycky zbude posbírali všechny patrony, jelikož povalující se patrony hyzdí

vzhled každého slušného hřbitova, i když třeba už není používán.

Jenže tu jedinou patronu, která vždycky zůstane ležet, na které totiž záleží, našel Schugger Leo, jemuž nezůstal utajen ani ten nejutajenější pohřeb. Znal mě od pohřbu mé ubohé mamky, od pohřbu mého zjizveného přítele Herberta Truczinského, určitě také věděl, kde zahrabali Sigismunda Markuse, jenže já se ho na to nikdy nezeptal, a tak mi koncem listopadu právě mě propustiti z nemocnice celý blažený a překypující radostí předal zrádnou patronu.

Avšak ještě než vás s onou mírně zoxidovanou schránkou v ruce, která možná kdysi obsahovala právě ono olověné jádro určené Janovi, dovedu na hřbitov v Zásně, sleduje krok za krokem Schugger Lea, musím vás požádat, abyste porovnali kovovou postel Městské nemocnice gdaňské, dětské oddělení, s kovovou postelí zdejšího Léčebného a ošetrovacího ústavu. Obě bile nalakované, a přece odlišné. Postel dětského oddělení byla sice menší, hodnotíme-li ji co do délky, ovšem vyšší, přiložíme-li metr k příčkám mřížoví. Ačkoli dávám přednost oné krátké a vysoké kleci z roku třicet devět, našel jsem svůj nenáročný klid v této dnešní, dospělým určené kompromisní posteli a nechám úvaze vedení ústavu, aby schválilo či zamítlo mou již několik měsíců starou žádost o vyšší, rovněž kovovou a lakovanou postelovou klec.

Zatímco dnes jsem svým návštěvníkům takřka bez ochrany vydán, odděloval mě o návštěvních dnech na dětském oddělení vysoký plot od návštěvníka Matzeratha, od návštěvních párů Greffových a Schefflerových a ke konci mého pobytu v nemocnici rozdělovala má mříž i onu čtyřsukňovou horu pojmenovanou po mé babičce Anně Koljaiczekové v řadu ustaraných, těžce oddychujících dílů. Přišla, vzdychala, zvedala chvílemi své veliké mnohotvárné ruce, ukazovala růžové rozpukané dlaně a sklesle zase ruce i dlaně spouštěla, až dlaně plácly do stehů, takže já to plácání slyším pořád jako dnes, ale na bubínku je dovedu napodobit jen přibližně.

Hned při první návštěvě přivedla i svého bratra Vincenta Bronského, jenž pevně se drže mříží postele tiše sice, ale naléhavě a bez ustání vyprávěl anebo zpíval anebo zpěvavě vyprávěl o královně Polsky Panně Marii.

Oskar byl rád, že s oběma byla nablízku sestra. Vždyť mě obžalovávali. Nastavovali mi své bezoblačné bronskiovské oči, očekávali ode mne, který jsem se namáhavě snažil překonat následky skatu na Polské poště nervovou horečku, nějaké vysvětlující slovo, slovo soustrasti, šetrnou zprávu o posledních Janových hodinách strávených mezi úzkostí a skatovými kartami. Doznání chtěli slyšet, důkaz Janovy nevinu, jako bych já ho byl mohl zprostit viny, jako by mé svědectví mohlo mít nějakou váhu a přesvědčivost. Co by asi tak pověděl takovýto raport soudnímu středisku Eberhardt: Já, Oskar Matzerath, se přiznávám, že večer před prvním zářím jsem si počíhal na Jana Bronského vracejícího se domů a pomocí bubínku potřebného opravy jsem ho vylákal na Polskou poštu, kterou Jan Bronski právě opustil, protože ji nechtěl bránit.

Oskar nesložil toto svědectví, neulehčil svému domnělému otci, zato však, jakmile se odhodlal hlasitě svědčit, zachvátily ho takové křeče, že na žádost vrchní sestry byly jeho návštěvní hodiny omezeny a návštěvy babičky Anny a domnělého dědečka Vincenta vůbec zakázány.

Když ti dva staříci pěšky přišli až z Běsova a přinesli mi jablka s přehnanou opatrností a vyplašeností, jaká je příznačná pro lidi z venkova, opouštěli sál dětského oddělení, tu ve mně stejnou měrou, jak se vzdalovaly čtyři houpavé babiččiny sukně a černý, kravským hnojem páchnoucí sváteční oblek jejího bratra, rostla má vina, má veliká vina.

Tolik věcí se děje zároveň. Zatímco se před mou postelí tlačili Matzerath, Greffovi, Schefflerovi s ovocem a dorty, zatímco kdosi ke mně přicházel pěšky z Běsova přes Zlatý džbán a Brentovo, jelikož železniční spojení z Kartůz do Langfuhru ještě nebylo volné, zatímco nemocniční sestry, bílé a omamné, vedly své nemocniční třesky plesky a na dětském

sále nahrazovaly anděly Polsko stále ještě docela nezhyňulo, pak málem už zhyňulo a posléze, po oněch proslulých osmnácti dnech, Polsko zhyňulo, třebaže se brzy nato ukázalo, že Polsko pořád ještě nezhyňulo, tak jako ani dnes, navzdory slezským a východopruským landsmanschaftům, Polsko pořád ještě nezhyňulo.

Ach ty šílená kavalerie! Na koních posedlá po borůvkách. S kopími červenobíle opraporkovanými. Eskadrony melancholie a tradice. Zteče z obrázkových knížek. Útokem přes pole u Lodže, u Kutna. Modlin, jenž nahradí pevnost. Ach, ten nádherný cval! Vždy třeba vyčkat večerních červánků. Teprv pak kavalerie vyrazí v útok, když popředí, pozadí skvělé, neb bitva je malebnost sama, smrt v ní model pro malíře, jen štampus a špílbajn je nutný, pak padnout, borůvky mlsat, šípky kulaté puknou, bez jejich zasvědčení kavalerie nevyrazí v cval.

Huláni, zas je to svědčí, u stohu slámy obrátí koněnádherný obraz! Za jedním mužem se srotí, v Španělsku Don Quijote sluje, tenhle zde jménem pan Kiechot, čistokrevný Polák smutně ušlechtilé postavy, všem svým hulánům vštípil, jak z koně posílat polibek, takže oni pak pokaždé znovu jako by dáma to byla smrti líbají ruce, předtím však sešikují se s večerním červánkem v zádech neb jejich zálohou je nálada, zpředu německé tanky, ořové z hřebčince Krupp von Bohlen und Halbach, nic ušlechtilejšího jakživo nebylo sedláno.

On však, půl Španěl, půl Polák, smrti propadlý rytíř nadán je k tomu pan Kiechot, až příliš je k tomu nadán! On sklání kopí s praporkem, červenobíle vás zve k rukypolíbení a volá, až červánky, červenobíle klapají čápi na střechách, až třešně vyplivují pecky, volá na svou kavalerii: „Poláci, chaso v sedlech ušlechtilá, to nejsou ocelové tanky, jen větrné mlýny to jsou anebo ovce, já zvu vás k rukypolíbení!“ I vyrazily švadrony cvalem nepříteli v polně šedý bok a večerní červánky zalily se ještě sytější červení. Budiž odpuštěn Oskarovi ten básnický nadnesený popis bitvy. Snad by bylo lépe, kdybych

byl uvedl čísla ztrát na straně polské kavalerie a pronikavě suchou statistikou vzpomněl zde takzvaného polského tažení. Na požádání bych zde však mohl udělat hvězdičku, avizovat poznámku, a básnickou pasáž přesto ponechat.

Až asi do dvacátého září jsem ze své nemocniční postele slyšel dělové salvy baterií, které vyjely až na vrch Ješkentálského a Olivského lesa. Pak už zbylo jen poslední hnízdo odporu, poloostrov Hel. Svobodné hanzovdů město Gdaňsk mohlo oslavit anšlus své cihlové gotiky k Velkoněmecké říši a onomu neúnavně v černém mercedesu stojícímu, takřka bez přestávky pravoúhle zdravícímu Vůdci a říšskému kancléři Adolfu Hitlerovi s jásotem pohlédnout do modrých očí, které měly cosi společného s modrýma očima Jana Bronského: úspěch u žen.

V polovině října propustili Oskara z Městské nemocnice. Těžko jsem se měl loučit se sestřičkami. A když mi jedna z nich myslím, že se jmenovala sestra Berni nebo Erni, když mi tedy sestra Erni či Berni podávala mé dva bubínky, ten rozbitý, který mě obtížil vinou, a ten zdravý, jehož jsem dobyl během obrany Polské pošty, uvědomil jsem si, že krom plechového bubínku existuje pro mne na světě ještě něco jiného: sestřičky! Čerstvě instrumentován a vyzbrojen novým věděním opustil jsem ruku v ruce s Matzerathem Městskou nemocnici, abych se v Labesově ulici trochu ještě nejistý na permanentně tříletých nohou svěřil všednímu dni, všední nudě a ještě všednějším nedělím prvního válečného roku.

Jednoho pozdně listopadového úterního dne po týdnech, kdy jsem se musel šetřit, jsem zase poprvé vyšel do ulic na rohu náměstí Maxe Halbeho a Březenské ulice potkal Oskar, mrzutě si bubnuje a nevšímaje si vlhce chladného povětří, někdejšího seminaristu Schugger Lea.

Delší chvíli jsme stáli proti sobě s rozpačitým úsměvem, a teprve když Leo vyndal z kapes převlečníku své glazé rukavice a nechal ty žlutavě bílé, pokožce se podobající povlaky klouzat ze svých prstů a dlaní, pochopil jsem, koho jsem to potkal, co mi toto setkání přinesea Oskara pojal strach. Ještě jsme

trochu okukovali výkladní skříně Kaiserovy kávy, sledovali jsme pohledem pár vozů pětky a devítky, jež se křižovaly na náměstí Maxe Halbeho, pak jsme prošli kolem uniformních domů Březenské ulice, několikrát jsme obkroužili jeden plakátový sloup, prostudovali vyhlášku, která informovala o tom, jak vyměňovat gdaňský zlatý za říšskou marku, nehtem jsme zaškrabali na persilovém plakátu, našli pod vrstvou bílé a modré stopu červené, to nám stačilo, opět jsme se chystali vykročit zpět k náměstí, tu Schugger Leo oběma rukavicemi vstrčil Oskara do jedné domovních dveří, hmátl levými prsty v rukavici nejprve za sebe, pak pod šosy svého kabátu, přehraboval se v kapse u kalhot, protřepal ji, nahmátl cosi, zkoumal nalezené ještě v kapse a shledav je správným, vytáhl zavřenou pěst z kapsy, šos nechal spadnout, pomalu sunul oblečenou ruku dopředu, stále dál ji sunul, přitlačil Oskara ke zdi předsíně, měl dlouhou paži a stěna neustupovala, otevřel pětiprstý povlak teprve poté, co mi hlavou prolétla myšlenka: teď mu vyskočí paže z ramenního kloubu, osamostatní se, udeří mě do prsou, pronikne skrz, vyletí mi mezi lopatkami a zmizí ve zdi tohoto zatuchlého baráku a Oskar nikdy nespátí, co Leo držel v pěsti, nanejdříve mu utkví v hlavě text domovního řádu v Březenské ulici, který se nijak podstatně neliší od textu domovního řádu v ulici Labesově.

Těsně před mým námořnickým límcem, dotýká se už jednoho knoflíku s kotvou, otevřel Leo rukavici tak rychle, že jsem uslyšel zapraskání kloubů na jeho prstech: na plesnivějící lesklé látce, která chránila dlaň jeho ruky, ležela patrona. Když Leo znovu zaťal pěst, byl jsem připraven jej následovat. Ten kousek kovu mě přímo oslovil. Kráčeli jsme vedle sebe, Oskar Leovi po levici, dolů Březenskou ulicí, nezdržovali jsme se už u žádného výkladu, u žádného návěstního sloupu, přefáli jsme Magdeburskou ulici, nechali jsme za sebou oba vysoké krychlové domy na konci Březenské ulice, na jejichž vrcholku bývala v noci rozsvícena varovná světla pro startující a přistávající letadla, cupitali

jsme zprvu kousek těsně podle plotu letiště, posléze jsme přece jen přešli na sušší asfaltovou vozovku a sledovali tramvajové koleje devítky plynoucí směrem na Březno.

Nepromluvíli jsme ani slovo, avšak Leo pořád ještě držel patronu v rukavici. Když jsem se zarazil a kvůli dešti a chladu chtěl obrátit, otevřel Leo pěst, nechal ten kousek kovu poskakovat na dlani, vylákal mě tak na dalších sto kroků a ještě jednou sto krůčků, a když jsem se kousek před městským statkem Zaspá rozhodl doopravdy vrátit, uchýlil se dokonce k muzicírování. Otočil se na podpatku, otevřeným koncem zdvihl patronu vzhůru, přitiskl otvor jako náústek flétny k spodnímu, značně vyčnívajícímu uslintanému pysku a vyrazil do stále intenzivnějšího deště chraplavý, chvílemi pronikavý, chvílemi jakoby mlhou dušený tón.

Oskar se roztrásl zimou. Nejen z té patronové hudby jej obešel mráz, i to psí počasí jakoby objednané kvůli náladě způsobilo, že jsem se už ani nenamáhal skrýt svou žalostnou zkréhlost. Co mě to vlastně táhlo k Březnu? Dobrá, krysař Leo pískající na patronu. Ale ono toho na mne pískalo víc.

Od rejdy a od Nowyportu, který ležel kdesi za tou listopadovou prádelní mlhou, doléhaly k nám sirény parníků a hladové vytí torpédovky kolem Šotlandu, Selmeje a Říšské kolonie, takže pro Lea bylo hračkou táhnout za sebou prokřehlého Oskara s pomocí mlhových signálů, sirén a pískající patrony.

Kdesi poblíž drátěného plotu uhýbajícího směrem na Pielonki, který odděloval letiště od Nového cvičiště i Okružních příkopů, zastavil se Schugger Leo, s hlavou ke straně a přes uslintanou patronu nějakou chvíli pozoroval mé roztřesené tělíčko. Přisál si patronu k spodnímu pysku, v okamžitém vnuknutí divoce škubaje pažemi shodil ze sebe svůj cípatý kabátec a hodil mi tu těžkou, vlhkou, zemí páchnoucí látku přes hlavu a ramena.

Znovu jsme vyrazili na cestu. Nevím, jestli byla teď Oskarovi menší zima. Chvílemi Leo poskočil pět kroků dopředu, zastavil se, zpitvořil se v své pomačkané, avšak

strašlivě bílé košili do figury, která jako by nějakým dobrodružným způsobem utekla z některé středověké hladomorny, třeba z Barbakanu, a v křiklavé košili udávala šílenství módu. Kdykoli Leo uviděl škobrtajícího Oskara v kabátci, pokaždé propukl v chechtot, který ukončil máváním křídel, podoben krákorajícímu havranu. Opravdu jsem musel vypadat jako nějaký směšný pták, ne-li havran, tedy vrána, když tak kus cesty za mnou visely šosy kabátce a jako vlečka zametaly asfaltový povrch silnice, nechával jsem za sebou široce majestátní stopu, která Oskara už po druhém pohledu přes rameno naplňovala pýchou a naznačovala, ne-li přímo symbolizovala jakousi v něm dřímající, ještě ne zcela dozrálou tragiku.

Už na náměstí Maxe Halbeho jsem tušil, že Leo mě nehodlá vést do Března ani do Nowyportu. Cílem našeho pochodu od počátku mohl být jen hřbitov v Záspě a Okružní příkopy, v jejichž bezprostřední blízkosti měla policie moderní střelnici.

Od konce září do konce dubna jezdily tramvaje na plovárenských linkách jen každých pětatřicet minut. Když jsme minuli poslední domy předměstí Langfuhr, uviděli jsme proti sobě jedoucí motorový vůz bez vlečňáku. Hned nato nás předjížděl onen vůz, který na výhybce v Magdeburské ulici musel čekat na protijedoucí stroj. Teprve těsně před zaspeským hřbitovem, kde zřídili druhou výhybku, jsme byli se zvoněním předjeti, načež proti nám vyjel onen vůz, který jsme už dávno viděli čekat v mlze, protože kvůli špatné viditelnosti měl rozsvícené vlhce žluté světlo nahoře.

Oskar pořád ještě před sebou viděl mrzutý obličej řidiče protijedoucí tramvaje, když ho Schugger Leo převedl z asfaltové silnice na sypký písek, který již dával tušit písek pobřežních dun. Čtverec zdí uzavíral hřbitov. Jižní branka se spoustou rzivých kudrlinek, jen napohled zavřená, nám dovolila vstoupit. Leo mi bohužel nedal čas, abych si důkladněji prohlédl sesouvající se, takřka zkroucené anebo už na nose ležící náhrobky, vytesané z černé švédské žuly či

diabasu, vzadu a ze stran jen nahrubo osekaného, zepředu hladce vybroušeného. Pět nebo šest zubožených, krkolomně rostlých přímořských borovic nahrazovalo stromovou výzdobu hřbitova.

Mamka za svého života vždycky z tramvaje přede všemi státními zátišími dávala přednost tomuto zpustlému místecku. Teď ležela v Brentově. Půda tam byla tučnější, rostly tam jilmy a javory.

Otevřenou brankou bez mříží v severní zdi mě Leo vyvedl ze hřbitova, ještě než jsem se stačil zabydlet v tom skladu plném nálady. Hned za zdí jsme stanuli na ploše. Kručinka, borovice, šípkové keře plavaly směrem k pobřeží, ostře se rýsující v pařnaté břevce. Když jsem se ohlédl k hřbitovu, hned mě uhodil do očí čerstvě vápnem nabílený kus severní zdi.

Leo byl v plné práci u té jakoby nové zdi, která bolela křiklavou bělostí podobně jako jeho pomačkaná košile. Dělal namáhavě dlouhé kroky, zdálo se, že je počítá, nahlas, a jak Oskar podnes věří, latinsky počítá. Zpíval ta slova, jak se to asi naučil v kněžském semináři. Asi tak deset metrů od zdi označil Leo na zemi bod, blíže vybělené a řekl bych vyspravené zdi položil kousek dřeva, všechno to vykonával levou rukou, protože v pravé držel patronu, až pak konečně po sáhodlouhém hledání a měření umístil těsně u vzdáleného dřívka onu dutou, vpředu poněkud zúženou kovovou trubičku, která tak dlouho poskytovala obydlí olověnému jádru, až kdosi se zkriveným ukazovákem, pečlivě hledaje bod stisku, dal zpověď olovu a nařídil smrtonosný odchod.

Stáli jsme a stáli. Schugger Leo nechával ukapávat sliny. Zkřížil rukavice, vydal ze sebe ještě trochu zpívané latiny, pak zmlkl, protože zde nebylo nikoho, kdo by stačil na responsorium. Také se pořád otáčel, s mrzutou netrpělivostí zahlížel přes zeď na březenskou silnici, pokaždé škubl hlavou tím směrem, když tramvapovětšinou prázdné, zastavily u výhybky, se zvoněním se vyhnuly a pak se od sebe vzdalovaly. Leo nejspíš očekával truchlíci. Avšak ani pěšky, ani tramvají

nepřicházel nikdo, komu by Leo mohl spolu se svou rukavicí popřát soustrast.

Jednou nad námi zahučela přistávající letadla. Neohlédli jsme, přetrpěli jsme hluk motorů a nechtěli jsme se dát přesvědčit o tom, že se tu tři stroje typu U 52 s osvětlenými špičkami křídel chystají přistát. Chvilíčku poté, co nás motory opustily, ticho bylo teď stejně trýznivé jako zeď před námi bílá, vytáhl Schugger Leo něco zpod košile, přiskočil ke mně, strhl Oskarovi z ramen svůj vrání oděv, vyrazil směrem do kručinky, šípku, pobřežních borovic, k pobřeží a se zřetelně kontrastním gestem, které počítalo s nálezcem, nechal na útěku cosi upadnout na zem. Teprve když Leo definitivně zmizel, jako strašidlo se chvíli pohyboval v popředi, než ho pohltily chuchvalce mlhy přilepené k zemi, teprve když jsem se ocitl docela sám s deštěm, sáhl jsem do písku po kousku kartonu: byla to piková sedma ze skatové hry.

Pár dní po schůzce na zaspeském hřbitově potkal Oskar svou babičku Annu Koljaiczekovou na langfuhrském trhu. Když už u Běsova nebyla žádná celní a zemská hranice, mohla zas do trhu se svými vejci, máslem i zelím a zimními jablky. Lidé nakupovali rádi a hodně, neboť přidělové hospodaření potravinami nedalo na sebe dlouho čekat a podporovalo ukládání zásob.

V tom momentě, kdy Oskar uviděl babičku sedět za jejím zbožím, ucítil rovnou na kůži pod pláštěm, pulovrem a tričkem skatovou kartu. Nejdřív se mi chtělo roztrhat tu pikovou sedmu, když jsem se vezl zpátky k náměstí Maxe Halbeho tramvají, do níž mě průvodčí pozval k bezplatné jízdě, Oskar neroztrhal tu kartu. Dal ji své babičce. Skoro se vylekala za svými zelnými hlávkami, když ho spatřila. Snad si pomyslela, že od Oskara nic dobrého nepojde. Pak však pokynula tříletému capartovi, který se napolo schovával za koši s rybami, aby k ní přistoupil Oskar dělal drahoty, prohlížel si nejdřív živou, takřka metrovou tresku, uloženou do mokrých chaluh, přihlížel širokým krabům z Otominského jezera, jak v malém košíku v celých tuctech pořád ještě pilně

provozují svou račí chůzi, tu Oskar sám napodobil jejich způsob pohybu, přibližoval se zády svého námořnického kabátku k babiččinu stánku a ukázal jí své zlaté námořnické knoflíky, teprve když vrazil do jedné z dřevěných koz jejího výkladu a uvedl do pohybu jablka na něm vyložená. Schwerdtreger přišel se svými horkými cihlami zabalenými v novinách, zasunul je mé babičce pod sukně jako vždycky pohrabáčem vytáhl vychladlé cihly, udělal čárku na břidlicovou tabulku, která mu visela na prsou, postoupil k dalšímu stánku a babička mi podala naleštěné jablko.

Co jí mohl Oskar dát, když ona mu dala jablko? Poslal jí nejdřív skatovou kartu a potom i patronu, kterou se mu onehdy taky nechtělo nechat ležet v Zásně. Dlouho a nechápavě zírala Anna Koljaiczeková na ty dva různé předměty. Tu se Oskar přiblížil k jejímu chrupavčitému babskému uchu pod šátkem a s myšlenkou na Janovo růžové, malé, ale masité ucho s dlouhým, pěkně tvarovaným lalůčkem jsem zašeptal bez ohledu na všechnu opatrnost: „Leží v Zásně,“ zašeptal Oskar, a překotiv nůši se zelnými hlávkami řítíl jsem se pryč.

MARIA

Zatímco dějiny, hlasitě vytrubující do světa zvláštní hlášení, jako dobře namazané vozidlo projížděly, proplouly a v letu dobývaly evropské silnice, vodní cesty a vzdušné prostory, moje živnost, omezující se na pouhé roztloukání lakovaných dětských bubínků, šla špatně, jen tak tak, vůbec ne. Zatímco druzí marnotratně hýřili drahým kovem, můj plech zase jednou dokonal. Oskarovi se sice podařilo zachránit z Polské pošty jeden docela nový, vůbec neškrábnutý nástroj a dát tak obraně pošty jakýsi smysl, ale co pro mne, kterému v nejlepších časech stačilo rovných osm neděl, aby proměnil buben v šrot, co pro Oskara znamenal jeden bubínek pana Naczalnika juniora!

Hned po propuštění z Městské nemocnice jsem se s prudkým vířením na bubnu pustil do práce oplakávaje ztrátu sestřiček. Deštivé odpoledne na hřbitově v Záspě nedalo mému řemeslu spočinout, naopak, Oskar zdvojnásobil své úsilí a veškerou píli vynaložil na zničení posledního svědka své hanby před domobranci svého bubínku. Ten však odolával, odpovídal mi, každý úder mi vrátil obžalobnou ozvěnou. Za takovéto řeže, jejímž účelem arci bylo vymazat určitou časově omezenou část mé mi nulosti, se mi kupodivu pokaždé vynořil v mysli peněžní listonoš Viktor Weluhn, ačkoli vzhledem k své krátkozrakosti sotva proti mně mohl svědčit. Avšak nepodařilo se právě jemu, krátkozrakému, uniknout? Neměly se věci tak, že krátkozrací více viděli než ostatní, Weluh, o němž většinou mluvím jako o chudáku Viktorovi, přečetl má gesta jako černobilou siluetu, rozpoznal můj Jidášský čin a prchaje odnesl s sebou do světa Oskarovo tajemství a hanbu?

Teprve v polovině prosince pozbyly obžaloby mého na krku zavěšeného, nalakovaného a červeně žíhaného svědomí přesvědčivosti: v laku se objevily vláskové trhlinky, oprýskával. Plech puchřel, tenčil se a pukl, ještě než zprůsvitněl. Jako vždycky, když něco trpí a pracuje ke konci,

chce se svědkovi utrpení utrpení zkrátit, urychlit konec. Oskar si dával naspěch poslední adventový týden, pracoval, až sousedům a Matzerathovi uši zaléhaly, chtěl být do Štědrého večera hotov se svým účtováním, očekával jsem totiž od Štědrého dne nový, žádnou minulostí nezatížený nástroj.

Dokázal jsem to. V den před čtyřiaadvacátým prosincem jsem si mohl z těla i z duše sejmut pomačkané, zoufale křapající, rezaté něco, co připomínalo nabourané auto, konečně bylo, jak jsem doufal, i pro mne definitivně odtroubeno obraně Polské pošty.

Nikdy žádný člověk jste-li ochotni vidět ve mně člověka, nezažil větší zklamání o Vánocích než Oskar, který našel pod stromečkem nadílku, v níž nechybělo nic, až na plechový bubínek.

Stavebnice tu ležela, nikdy jsem ji neotevřel. Houpací labuť měla být zcela obzvláštním dárkem a učinit ze mne Lohengrina. Jistě jen mně na zlost si někdo troufl položit na dárkový stůl tři nebo čtyři obrázkové knížky. Jedině upotřebitelný, se mi zdál pár rukavic, šněrovací boty a červený svetr, který upletla Grétka Schefflerová. Zdrčeně klouzal Oskarův pohled ze stavebnice na labuť, civěl na medvídky z obrázkových knížek, kteří měli být legrační, drželi v packách všelijaké instrumenty. Tuhle přece jedna taková roztomile prolhaná bestie držela i bubínek, vypadala, jako by dovedla bubnovat, jako by se zrovna chystala vpadnout s bubnovým partem, jako by už byla připravena bubnovat, neměla ale žádný buben. Měl jsem nejspíš už víc jak tisíc stavebnicových kostek, ale ani jediný bubínek, měl jsem palčáky pro ukrutně mrazivé zimní noci, ale nic do palčákových pěstí, nic kulatého, hladkého, ledově nalakovaného a plechového, co bych mohl vzít s sebou do té zimní noci, aby mráz uslyšel něco horkého!

Oskar si říkal: Matzerath ještě asi buben schovává. Anebo na něm ještě sedí Grétka Schefflerová, která přišla se svým pekařem zhltnout naši vánoční husu. Chtějí nejdřív

vychutnat mou radost z labutě, z kostek a obrázkových knížek, než vyrukují s tím pravým pokladem.

Ustoupil jsem, jak blázen jsem listoval v těch knížkách, vyšvihl jsem se labuti na hřbet a aspoň půl hodiny jsem se s pocitem nejhlubšího odporu houpal. Pak jsem si navzdory přetopenému pokoji nechal ozkoušet svetr, s Grétčinou pomocí jsem vklouzl do šněrovacích bot, mezitím dorazili ještě Greffovi, neboť husa byla myšlena pro šest osob, a když byla pozřena ovocem nadívaná a Matzerathem mistrovsky upečená husa, při dezertu mirabelky a hrušky zoufale mačkaje v ruce další obrázkovou knížku, kterou mně Greffovi položili ke čtyřem ostatním, po polévce, huse, červeném zeli, bramborách, mirabelkách a hruškách, v žáru kachlových kamen, které dělaly co mohly, zazpívali jsme všichni i Oskar zpíval jednu vánoční píseň a ještě jednu sloku, nám nám narodil

se

a:

ohtannenbaum ohtannenbaum wie grünsind deine blätter
klings glöckchen klingelingeling alle jahre wieder, a já už konečně
venku se začaly snažit zvony, chtěl svůj bubínek, namazaná
trubačská parta, k níž dříve patřil i muzikant Meyn, foukala,
až rampouchy zpod okna, jenže já chtěl a oni nedávali, ne a
ne s tím vyrukovat.

Oskar: „Ano!“, ti ostatní „Ne!“ tu jsem se rozkřičel, dávno jsem už nekřičel, ale teď jsem si po dlouhé přestávce vybrousil hlas do špičatého nástroje na rytí skla a jal jsem se zabíjet ne snad vázy, sklenice s pívem a žárovky, nerozřezával jsem vitríny, žádné brýle jsem neoloupil o dioptrie zato měl můj hlas něco proti všem těm koulím skvícím se na ojedlice, šířícím slavnostní rozpoložení, těm zvonečkům, snadno tříštivým vyfouklinám ze stříbrné pěny, špičkám: s klingklang a klingeling rozprášila se všecka ta paráda vánočního stromku. Navíc zbytečně spadalo i několik lopatek jehličí. Svíčky však hořely tiše a posvátně dál, a Oskar stejně nedostal žádný bubínek.

Matzerathovi chybělo sebemenší porozumění. Nevím, jestli mě chtěl vychovávat, anebo jestli ho prostě vůbec nenapadlo

dostatečně mě zásobovat bubínky. Všecko se schylovalo ke katastrofě, a jenom ta okolnost, že zároveň mým hrozícím koncem nebylo ani v koloniálu už dále možno skrývat ustavičně rostoucí chaos, jen ta okolnost seslala ještě závčas přesně, jak se ve chvílích nouze nejvyšší obvykle očekává pomoc mně i obchodu.

Jelikož Oskarovi chyběla potřebná výška i chuť stoupnout si za pult a prodávat knáckeobrot, margarín a umělý med, přijal Matzerath, jehož pro zjednodušení zase nazvu svým otcem, do obchodu Marii Truczinskou, nejmladší sestru mého ubohého přítele Herberta.

Nejen že se jmenovala Maria, ona ji také byla. Nehledě k tomu, že se jí podařilo v několika málo týdnech vrátit našemu krámu znovu jeho dobrou pověst, jevila laskavě přísného obchodního ducha, jemuž se Matzerath ochotně podřídil i jakési porozumění pro danou situaci.

Ještě než Maria zaujala své místo u nás za pultem, nabídla mi několikrát, když jsem tak s rozšrotovaným bubínkem na břiše na znamení žaloby dupal nahoru a dolů po těch víc jak stu schodech našeho činžáku, náhradou za bubínek jakési opotřebované umyvadlo. Avšak Oskar nestál o náhražky. Vytrvale odmítal bubnovat na obrácené dno umyvadla. Sotva však se Maria zabydlela v krámě, dokázala proti Matzerathově vůli prosadit, že mým přáním bylo učiněno zadost. Oskar se ovšem nedal přimět k tomu, aby spolu s ní navštívil hračkářství. Vnitřek těch pestře přeplněných krámů by mu byl určitě vnutil bolestné vzpomínky na rozdupaný krám Sigismunda Markuse.

Maria, jemná a přizpůsobivá od přírody, mě nechávala čekat venku, anebo vyřizovala ty nákupy docela sama, nosila mi, podle potřeby, každých čtyři až pět týdnů nový buben a v posledních letech války, kdy plechové bubínky byly vzácné a podléhaly přidělovému hospodářství, musela obchodníkům občas nabídnout cukr nebo půl osminky zrnkové kávy, aby dostala můj plech zpod pultu, jako takzvané nedostatkové zboží.

Vykonávala to všechno bez vzdychání, potřásání hlavy a kroucení očima, spíš s pozornou vážností a stejnou samozřejmostí, s níž mi oblékala vyprané vzorně zašívané kalhoty, punčochy a blůzky. I když vztahy mezi mnou a Marií v následujících letech podléhaly ustavičným proměnám, ba podnes nejsou zcela vyjasněny, způsob, jakým mi podává bubínek, se nezměnil, třebaže ceny dětských bubínků jsou dnes podstatně vyšší než v roce devatenáct set čtyřicet.

Dnes Maria abonuje jistý módní žurnál. Od jedné návštěvy k druhé je elegantnější. A tenkrát? Byla Maria krásná? Měla kulatý, čistě umytý obličej, dívala se chladně, nikoli však studeně svýma poněkud vystouplýma šedýma očima s krátkými hustými řasami zpod silného tmavého, u kořene nosu srostlého obočí. Zřetelně vyznačené lícni kosti, jejichž kůže se při silnějším mrazu modravě napjala a někdy viditelně a bolestně pukala, dodávaly tomu obličejí jakési uklidňující plošnosti, která nijak nebyla narušena drobným, nikoli však nepěkným či dokonce komickým, spíš při vši nepatrnosti pěkně vymodelovaným nosem. Čelo bylo okrouhlé, nízké a již od raných let poznamenané kolmými hloubavými vráskami nad zarostlým kořenem nosu. Oble a mírně zkadeřeně kladly se na spáncích hnědé vlasy, jež si podnes zachovaly lesk vlhké stromové kůry a napjatě obepínaly malou, do dlaně uchopitelnou lebku, která jako u matky Truczinské takřka postrádala týl.

Když si Maria uvázala bílou šatovou zástěru, aby se postavila za pult našeho krámu, nosila ještě copy za svýma rychle červenajícima, robustně zdravýma ušima, jejichž lalůčky nevisely bohužel volně, nýbrž vrůstaly přímo do masa nad spodní čelisti, s nijak ošklivým záhybkem sice, ale přece jen natolik zdegenerované, aby připouštěly jisté dohady stran Mariina charakteru. Později Matzerath vemluvil to děvče do trvalé ondulace: uši se schovaly. Dnes ukazuje Maria pod módní krátce přistřiženou čupřinou jen přirostlé lalůčky, chrání však tuto drobnou vadu krásy velikými, poněkud nevkusnými náušnicemi.

Právě tak jako Mariinu jedním hmatem uchopitelnou hlavu vyznačovaly plné tváře, zřetelné lící kosti, velkoryse vykrojené oči, mezi něž byl vsazen takřka nenápadný nos, bylo její spíš malé než prostřední tělo obdařeno příliš širokými rameny, plnými prsy posazenými hned v úrovni podpaždí, pánví přiměřeně důkladnou a zadnicí, která byla zase naopak nesena štíhlýma, avšak pevnýma nohama s prosvítající mezírkou pod ohanbím.

Možná že měla Maria tenkrát nohy trochu do x. Také její ustavičně červené ruce mi v protikladu k její dospělé a definitivně tvarované figuře připadaly dětské, její prsty trochu buřtovité. Tyhle packy dodnes nemůže docela zapřít. Zato její nohy, které tenkrát vězily v humpoláckých turistických botách, o něco později ve staromódně elegantních střevíčcích mé ubohé maminky, přes tu nezdravou obuv z druhé ruky postupně ztratily svou dětskou červeň a legračnost a přizpůsobily se moderním modelům západoněmeckého a dokonce i italského původu.

Maria moc nemluvila, ráda však zpívala při mytí nádoby a také, když sypala cukr do modrých půlkilových a čtvrtkilových pytlíků. Po otevření krámu, když Matzerath účtoval, také v neděli a vůbec kdykoli si mohla dopřát půlhodinku klidu, sáhla Maria po foukací harmonice, kterou jí daroval její bratr Fricek, než narukoval a odešel do Velkého Bošpolu.

Na foukací harmoniku hrála Marie vlastně všechno. Vandrovní písně, které se naučila na večírcích Svazu německých dívek, operetní melodie a šlágry, které odposlouchala z rádia a od bratra Fricka, jehož o Velikonocích roku čtyřicet přivedla služební cesta na pár dní do Gdaňská. Oskar si vzpomíná, že Maria hrávala „Dešťové kapky“ s mlaskáním a vyluzovala na harmonice i „Vitr mi píseň vyprávěl“, aniž přitom napodobovala Zarah Leander. Nikdy však nevyndala Maria svou „hohnerku“ v prodejní době. I když daleko široko nebyl žádný zákazník, odeprěla si

hudbu a dětsky kulatými písmenky vyplňovala cenovky a seznamy zboží.

Třebaže se nedalo přehlédnout, že ona vede obchod, že ona získala zpátky část zákaznictva, která se po smrti mé ubohé maminky přihlásila ke konkurenci, a učinila z nich stále zákazníky, přece zachovávala k Matzerathovi uctivou vážnost hraničící až s poníženou oddaností, která Matzeratha, jenž ovšem nikdy neztrácel sebedůvěru, ani neuváděla do rozpaků.

„Koneckonců přitáhl jsem to děvče do obchodu a zaučil jsem je,“ to byl jeho argument, když zelinář Greff nebo Grétka Schefflerová začali popichovat. Tak prosté a jednoduché byly myšlenkové pochody tohoto muže, který vlastně jen během své oblíbené činnosti, během vaření, nabýval jisté vnitřní diferencovanosti, ba senzitivnosti, a tedy vůbec pozoruhodnosti. Neboť to mu Oskar musel nechat: jeho kasselské žebírko s kyselým zelím, jeho vepřové ledvinky s hořčičnou omáčkou, jeho smažený vídeňský řízek a především jeho kapr se smetanou a ředkvi stály za vidění, cichání a ochutnání.

I když v krámě nemohl Marii moc naučit, předně proto, že si to děvče přineslo vrozené nadání pro obchod v malém, za druhé proto, že Matzerath se pramálo vyznal ve finesách obchodu přes pult a hodil se nejvýš pro nákupy ve velkém, faktem je, že vařit, péci, smažit Marii naučil, neboť přestože Marie dva roky sloužila u jedné úřednické rodiny v Šidlici, když u nás začínala, nedovedla uvařit ani vodu.

Brzy si to Matzerath mohl zařídit jako za života mé ubohé mamky: kraloval v kuchyni, rostl od jedné nedělní pečené k druhé, šťastně a spokojeně mohl si celé hodiny mýt nádobí, jakoby mimochodem obstarával nákupy, stále obtížnější v průběhu války, objednávky a účetnictví s velikoobchodními firmami a na Hospodářském úřadě, s jistou prohnaností pěstoval korespondenci s berním úřadem, každých čtrnáct dní znovu dekoroval výkladní skříň, a to vůbec ne nešikovně, naopak s fantazií a vkusem, odpovědně vyřizoval své partajní

záležitosti, a jelikož Maria neotřesitelně stála za pultem, byl plně zaměstnán a vytížen.

Zeptáte se snad: k čemupak tyhle přípravy, ty rozvleklé detailní popisy lícních kostí, obočí, ušních lalůčků, rukou a nohou jednoho mladého děvčete? Plně vám dávám za pravdu, odmítaje spolu s vámi tento způsob popisování lidí. Vždyť Oskar je pevně přesvědčen o tom, že se mu doposud nanejdůležitější podařilo znetvořit Mariin obraz, ne-li navždy ho zkreslit. Proto ještě poslední a doufejme vysvětlující větu: nehledím-li ke všem těm anonymním sestřičkám, Maria byla Oskarovou první láskou.

Uvědomil jsem si tento stav, až když jsem se jednoho dne zaposlouchal do svého bubínku, což jsem zřídka kdy činil a chtěl nechtěl náhle postřehl, jak nově, jak naléhavě, a přesto obezřele sděluje Oskar plechovému nástroji tuto svou vášeň. Maria toto mé bubnování citlivě vnímala. Přesto jsem nebýval nijak nadšen, když sáhla po foukací harmonice, ošklivě svraстила čelo a myslela si nad tou foukačkou, že mě musí doprovázet. Velmi často však, třeba když zašívala punčochy nebo plnila pytlíky cukrem, nechala sklesnout ruce, vážně a pozorně se mi z veskrze klidného obličejů zahleděla mezi palíčky, a než znovu sáhla po punčoše, přejela mi měkkým, ospalým pohybem po krátkém strništi vlasů.

Oskar jinak nesnášel ani sebeněžněji myšlený dotyk, ale Mariinu ruku strpěl, propadl tomuto hlazení do té míry, že často celé hodiny docela uvědoměle vyluzoval na plechu ony rytmy, jež sváděly k hlazení, až konečně Mariina ruka poslechla a byla k němu hodná.

K tomu mě Maria každý den ukládala do postele. Svlékla mě, umyla, pomohla mi do pyžama, doporučila mi, abych si před spaním ještě jednou vyprázdnil měchýř, pomodlila se se mnou, ač byla protestantka, otčenáš, třikrát zdrávas, občas i andělebožístrážcemůj, a posléze mě přikryla s laskavým obličejem, před nímž jsem zemdlával.

Jakkoli krásné byly tyto poslední minuty před zhasnutím pomalu a s něžnou narážkou jsem z otčenáše a anděleboží

přecházel v hvězdomořskétebepozdravuji a mariasladkápanno, každovečerní přípravy na noční klid mi byly trapné, div že nepohrřbily mé sebeovládání a nepřinutily mne, který jsem přece vždycky dokázal uchovat si tvář, k onomu zrádnému ruměnci žabců a trýzněných jinochů.

Oskar nezapírá: pokaždé když mě Maria svýma rukama svlékla, postavila do zinkové vany a s pomocí žínky, kartáče a mýdla smývala a drhla z mé kůže prach tamborského dne, tedy pokaždé když jsem si uvědomil, že já, kterému je skoro už šestnáct, tu stojím nahý a se vším všudy před dívkou bezmála sedmnáctiletou, zčervenal jsem prudce a nadlouho. Avšak Maria, zdá se, nepostřehla změnu barvy mé kůže. Myslela si snad, že mě tak rozpálily žínka a kartáč?

Říkala si snad, že to hygiena Oskarovi takhle zatápí? Anebo měla Maria tolik studu a taktu, že prohlédla, a přesto přehlížela tyto mé každovečerní červánky?

I dnes ještě jsem bezbranný proti tomuto prudkému a nepotlačitelnému výronu, který často vydrží i pět minut a déle. Podobně jako můj dědeček, žhář Koljaiczek, kterého vždycky zalil odlesk červeného kohouta, kdykoli jen padlo slovo zápalky, prudce pocítím krev v žilách, kdykoli někdo, koho třeba ani neznám, promluví v mé blízkosti o dětech, které jsou večer co večer žínkou a kartáčem umývány ve vaničce. Jak Indián tu stojí Oskar, všichni kolem se smějí, připadám jim divný, ne-li dokonce úchylný: protože copak pro ně znamená fakt, že malé dětičky se mydlí, drhnou a navštěvují žínkou na těch nejtajnějších místech!

Nicméně Maria, nevinné dítě přírody, dovolovala si v mé přítomnosti bez nejmenších rozpaků ty nejodvážnější věci. Tak si pokaždé, než se jala vytírat podlahu obývacího pokoje a ložnice, stáhla ze stehen dolů ony punčochy, které dostala od Matzeratha a které chtěla ušetřit. Jednou v sobotu po zavření krámu Matzerath měl co dělat v úřadovně místní stranické skupiny, byli jsme sami, nechala si Maria sklouznout sukni a blůzu, stála v chudičké, ale čisté spodničce u stolu v

obývacím pokoji a začala si benzinem čistit nějaké skvrny na sukni a blůzce z umělého hedvábí.

Čím to asi, že Maria, sotva odložila vrchní šaty a sotva se rozplynul benzinový pach, vydávala příjemnou a naivně omamnou vanilkovou vůni? Potírala se snad tím kořením? Existoval nějaký laciný parfém zastupující tento druh vůně? Anebo jí byla ta vůně tak vlastní jako paní Katerové čpavkové výpary, anebo jako má babička Koljaiczeková pěstovala pod svými sukněmi pach mírně nažluklého másla?

Oskar, který každé věci musel přijít na kloub, šel i za tou vanilkou: Maria se ničím nevoněla. Maria tak voněla. Ba jsem i dnes ještě přesvědčen o tom, že Maria si této sobě vlastní vůně naprosto nebyla vědoma, neboť kdykoli se u nás v neděli po telecí pečení se šťouchanými bramborami a květákem na másle roztrásl na stole vanilkový pudink, protože jsem razil botou do nohy od stolu, Maria, která zbožňovala krupičnou kaši, snědla jen pár lžiček a ještě s odporem, kdežto Oskar je až do dnešního dne zamilován do toho nejjednoduššího a snad nejbanálnějšího ze všech pudinků.

V červenci roku čtyřicátého, krátce poté, co zvláštní hlášení oznamovala rapidně úspěšný průběh francouzského tažení, začala na Baltu plavecká sezóna. Zatímco Mariin bratr Fricke coby nadsvobodník posílal z Paříže první pohlednice, rozhodli se Matzerath a Maria, že Oskar musí k moři, že mořský vzduch může jeho zdraví jenom prospět. Maria měla se mnou za polední přestávky, obchod býval od jedné do tří zavřen, chodit na březenskou pláž, a kdyby snad zůstala do čtyř, nestane se prý také nic, řekl Matzerath, on sám si tu a tam taky docela rád stoupne za pult a prezentuje se zákaznictvu.

Oskarovi byly zakoupeny modré plavky s našitou kotvou. Marie už měla zelené s červeným lemováním, doptala je od sestry Gusty ke confirmaci. Do plážové tašky ještě z mamčinych dob se nacpal bílý froté koupací plášť, který rovněž po sobě zanechala maminka, k němu přišel docela

zbytečně kyblíček, lopatka a všelijaké formičky na písek. Maria nesla tašku. Bubínek jsem si nesl sám.

Oskar měl strach z jízdy tramvají kolem hřbitova v Záspě. Neměl snad důvod k obavám, že pohled na to tiché, a přece tak výmluvné místo mu nechá zajít beztak už nevelkou chuť na koupání? Co tomu řekne duch Jana Bronského, ptal se Oskar sám sebe, když jeho zhoubce v lehkém letním oblečení si bude drnčet tramvají tak blízko kolem jeho hrobu?

Devítka zastavila. Průvodčí vyvolal stanici Zaspa. Usilovně jsem upíral zrak mimo Marii směrem k Březnu, odkud se, pozvolna rostouc, valila protijedoucí souprava. Jen nedovolit pohledu, aby se rozběhl! Co tu taky bylo k vidění! Ubohoučké pobřežní borovice, rezaté kudrlinky, změť vratkých pomníčků, jejichž nápisy dovedly číst už leda jen bodláky nebo hluchý oves. To už se raději podívat otevřeným oknem ven a vzhůru: tam bzučely tlusté junkersy dvaapadesátky, jak dovedou bzučet právě jen třímotorová letadla nebo velice tlusté mouchy na bezmračném červencovém nebi.

Se zvoněním jsme se rozjeli, nechali si zatarasit výhled protější tramvají. Hned za vlečňákem mi to otočilo hlavu: zachytil jsem docela zpustlý hřbitov, i kousek severní zdi, jejíž nápadně bílé místo bylo sice ve stínu, ale přece jen velice trapné...

A pak místo zmizelo, blížili jsme se k Březnu a já se zase zadíval na Marii. Měla na sobě lehké květované letní šaty. Kolem baculatého, matně se lesknoucího krku, nad dobře vypolstrovanou klíční kostí se řetězily rudé třešně ze dřeva, všechny stejně veliké a předstírající přezrálost k prasknutí. Tušil jsem to jen, anebo jsem to skutečně cítil? Oskar se mírně předklonil, Maria vzala svou vanilkovou vůni s sebou na baltskou pláž, zhluboka vdechl to aroma a okamžitě přemohl tlejícího Jana Bronského. Obrana Polské pošty se stala historickou dříve, než obráncům opadalo maso z kosti. Oskar, jenž přežil, měl nos plný jiných pachů, než byly ty, jež nejspíš vydával jeho druhy tak elegantní, nyní zpuchřely domnělý otec.

V Březnu koupila Maria půl kila třešní, vzala mě za ruku věděla že jenom jí to Oskar dovoloval a vedla nás borovým lesíkem k plovárně. Přes mých takřka šestnáct let lázeňský pro to neměl oči, směl jsem do dámského oddělení. Voda: osmnáct, vzduch: šestadvacet, vítr: východní nadále hezké počasí, stálo na černé tabuli vedle oznámení Společnosti pro záchranu života podávající návrhy, jak postupovat při ožívování, jakož i neobratné staromódní kresby.

Všichni topící se měli pruhované plavky, zachránci pak měli kníry, slamáky plavaly na záluďně nebezpečné vodě. Bosá dívka, zřízenkyně plovárny, šla před námi. Jako kajicnice měla kolem těla uvázaný provaz, a na provaze visel ohromný klíč, který otevíral všechny kabiny v laťkový chodníček. Zábradlí podle chodníčku. Hrul kokosový běhoun podle všech kabin. Dostali jsme číslo 53. Dřevo kabiny bylo vyhráté, suché, přírodní modravě světlé barvy, již bych nazval slepou. Zrcátko vedle okénka v kabině, které samo sebe nebralo vážně.

Nejdříve se musel svléci Oskar. Vykonal jsem to s obličejem obráceným ke zdi a jen s odporem jsem si nechával pomoci. Potom mě Maria otočila svým praktickým pevným hmatem, přidržela mi mé nové plavky a neohlížeje se napravo nalevo vecpala mě do přiléhavé vlny. Jakmile mi zapjala šle, vyzvedla mě na dřevěnou lavici u zadní stěny kabiny, položila mi na stehna bubínek a paličky a rychlými, důraznými pohyby se začala svlékat.

Zprvu jsem trochu pobubnovával, také jsem počítal suky v podlaze. Pak jsem nechal počítání i bubnování. Nemohl jsem pochopit, proč si Maria komicky našpuhlenými rty tak rovně před sebe hvízdá, když si obouvá střevíce, dva tóny vysoko, pak nízko, shrnula ponožky, hvízdala jak kočí od piva, přetáhla květovanou látku, s hvízdáním pověsila spodničku přes šaty, podprsenku nechala spadnout a pořád ještě, aniž našla nějakou melodii, usilovně hvízdala, když si až ke kolenům shrnula kalhotky, jež byly vlastně trenýrky, pak je

nechala spadnout na nohy, vystoupila ze srolovaných nohavic a levou nohou odsunula látku do kouta.

Maria vyděsila Oskara svým chlupatým trojúhelníkem. Věděl sice už od své ubohé maminky, že ženy nejsou holé, jenže Maria nebyla pro něho ženou v tom smyslu, v němž jeho mamka prokazovala své ženství takovému Matzerathovi či Janu Bronskému.

A teď jsem to okamžitě zase všechno poznal. Vztek, stud, pobouření, zklamání a napůl komicky, napůl bolestně počínající tuhnutí mého střepečku pod plavkami, všechno mi dalo zapomenout na bubínek i obě paličky, kvůli té jedné nově mně narostlé paličce.

Oskar vyskočil, vrhl se k Marii. Ta ho zachytila do svého porostu. Nechal si zarůst obličej. Mezi pysky mu rostlo. Maria se smála a chtěla ho odtáhnout. Já však sebe natahoval čím dál víc z ní, přišel jsem na stopu té vanilkové vůni. Maria se pořád ještě smála. Nechala mě dokonce u své vanilky, zdálo se, že ji to baví, protože smích neustával. Teprve když mi uklouzly nohy, a ji to zabolelo, protože chlupy jsem nepustil a ony nepustily mě, teprve když mi vanilka vehnala do očí slzy, když už jsem pocítil jakousi houbovou chuť nebo něco podobně přísného, jenom už ne vanilku, když tento pach země, který Maria schovávala za vanilkou, mě udeřil do čela trouchnivějším Janem Bronským a na věky mě nakazil chutí pomíjivosti, teprve tehdy jsem pustil.

Oskar se svezl na slepě zbarvená prkna kabiny a plakal pořád ještě, když už ho opět se smějící Maria vzala na ruku, hladila a tiskla na ten řetěz z dřevěných třešní, který byl jediným jejím oděvem.

Potrásajíc hlavou sebrala mi z pysků své chloupky a divila se: „Ty seš mi ale mrňous! Začneš si tady a nevíš, kdy přestat, a potom se rozbřečíš.“

ŠUMÁK

Říká vám to něco? Dříve byl kteroukoli roční dobu k dostání v placatých sáčcích. Má maminka v našem obchodě prodávala k zvracení zelené sáčky mařinkového šumáku. Sáček, jemuč propůjčily barvu ne ještě docela zralé pomeranče, nesl nápis: šumák s pomerančovou příchutí. Dále existoval šumák s malinovou příchutí, jakož i šumák, který když se přelit čistou vodou z vodovodu, začal syčet, kypět, bouřit se, když se pak pil ještě před uklidněním, chutnal vzdáleně, ale z veliké dálky po citronu, taky měl ve sklenici takovou barvu, jen trochu přehnanou: jedovatě se tvářící, umělou žlut.

Co kromě vyznačení chuti stálo ještě na sáčku? Stálo tam: Přírodní produkt Zákonem chráněno Chraň před vlhkem a pod vytečkovanou čarou stálo: Zde odtrhnout. Kde se jinak dal šumák koupit? Nejen v mamčině krámu, v každém koloniálu jen u Kaiser-Káva a v konzumech nebyl ke koupi ten prášek. Tam i v každém občerstvovacím kiosku stál sáček šumáku tři feniky.

Maria a já jsme dostávali šumák gratis. Jenom když jsme se už nemohli dočkat, až se dostaneme domů, museli jsme zaplatit někde v koloniálu nebo u některého kiosku ty tři feniky, někde dokonce šest, když se nám to nezdálo dost a požadovali jsme hned dva ploché sáčky.

Kdo začal s šumákem? Starý spor mezi milenci. Já říkám, že začala Maria. Maria nikdy netvrdila, že začal Oskar. Nechávala tu otázku otevřenou, a kdyby někdo dotíral, byla by nejvýš odpověděla: „Šumák začal.“ Samosebou každý dá za pravdu Marii. Jen Oskar se nemohl spokojit s tímto ortelem. Nikdy bych si nebyl dovedl přiznat: sáček šumáku za tři feniky krámské ceny dokázal Oskara svést. Bylo mi tehdy šestnáct a záleželo mi na tom přiřknout vinu sám sobě, nebo nanejvýš ještě Marii, nikdy však šumícímu prášku, který se musí chránit před vlhkem.

Začalo to pár dní po mých narozeninách. Lázeňská sezóna se podle kalendáře chýlila ke konci. Ale počasí ještě nechtělo ani slyšet o zří. Po deštivém srpnu ukazovalo léto, co ještě dovede, jeho dodatečné výkony se daly přecíst na tabuli vedle vývěsky Společnosti pro záchranu života přibité na plavčikově kajutě: vzduch 29 voda 20 vítr jihovýchodní převážně jasno.

Zatímco Fricek Truczinski jako letecký nadsvobodník ustavičně psal pohledy z Paříže, Kodaně, Osla a Bruselu ten chlap byl ustavičně na služebních cestách. Maria a já jsme se trochu opálili. V červenci jsme mívali stále místočko u ohrady poblíž rodinné plovárny. Jelikož tam Maria nebyla docela jistá před neohrabanými vtípkami septimánů z Conradina v červených plavkách a před nudně rozvleklými vyznáními jednoho oktávána z Petrovy vyšší střední školy, opustili jsme v polovině srpna rodinnou plovárnu a našli jsme si na dámské plovárně mnohem klidnější místočko poblíž vody, kde se tlusté, jako krátké baltské vlny dýchavičné, funicí dámy pouštěly do moře až po křečové žíly pod kolena, kde dětičky, nahaté a nevychované, se pouštěly do boje s osudem, to znamená, plácaly z písku hrady, které se ustavičně hroutily.

Dámská plovárna: když jsou ženy mezi sebou, když myslí, že jsou nepozorovány, měl by jinoch, jehož Oskar tehdy v sobě nedovedl skrývat, zavřít oči a nestávat se nedobrovolným svědkem nenuceného ženství.

Leželi jsme v písku. Maria v zelených, červeně lemovaných plavkách, já jsem si natáhl své modré. Písek spal, moře spalo, mušle byly rozšlapané a neposlouchaly. Jantar, který údajně udržuje bdělost, byl kdesi jinde větrík, který podle povětrnostní tabule přicházel z jihovýchodu, pomalu usínal, celé široké, jistě značně přetažené nebe nepřestávalo zívát, rovněž Maria a já jsme byli poněkud unaveni. Ve vodě jsme už byli, jedli jsme koupání, ne před koupáním. Třešně v podobě ještě vlhkých pecek ležely v písku vedle doběla vysušených, lehoučkých pecek od loňska.

Oskar při pohledu na tolikou pomíjivost spouštěl na bubínek písek spolu s ročními, tisíciletými i mladičkými

třešňovými peckami, hrál si na přesýpací hodiny a pokoušel se vmyslit se do úlohy smrti pohrávaje si s kostmi.

Pod Mariiným teplým, ospalým masem představoval jsem si části její jistě bdělé kostry, vychutnával jsem průhled mezi loketní a vřetenní kostí, nahoru a dolů po páteři jsem jí odříkával rozpočítadla, prostrčil jsem ruku oběma otvory kyčelních kostí a bavil jsem se křečovitým prodloužením hrudní kosti.

Navzdory vši kratochvíli, již jsem si dopřával coby smrt s přesýpacími hodinami, Maria se pohnula. Poslepu, spoléhajíc se jen na prsty, sáhla do plážové tašky a cosi hledala, zatímco já spouštěl poslední zbytky písku s třešňovými peckami na polozasypaný bubínek.

Protože Maria nenacházela, co hledala, nejspíš foukací harmoniku, obrátila tašku naruby: hned nato neležela na plážové dece harmonika, nýbrž sáček mařinkového šumáku. Maria se tvářila překvapeně. Třeba opravdu byla překvapená. Já byl skutečně překvapen a vždycky jsem si říkal, i dnes si ještě říkám: jak se ten šumák, ten laciný krám, který si kupovaly jen děti nezaměstnaných nebo nakladačů, protože neměly na pořádnou limonádu, jak se ten ležák dostal do naší plážové tašky?

Zatímco Oskar pořád ještě uvažoval, Maria dostala žízeň. I já jsem si musel přiznat naléhavou žízeň, proti své vůli, musel jsem přerušit své úvahy. Neměli jsme pohárek, rovněž bylo nutno k nejbližší pitné vodě udělat nejméně pětatřicet kroků, počítáno podle Marie, kolem padesáti, jestliže bych se vydal na cestu já. Bylo nutno přetrpět ten nejžhavější písek mezi niveově lesklými horami masa spočívajícími na zádech či na břiše, umanut-li si člověk vypůjčit si u lázeňského pohárek a natočit si vodu z kohoutku vedle plavčíkovy kabiny.

Oba jsme se zalekli té cesty a nechali jsme sáček ležet na prostěradle. Konečně jsem po něm sáhl, ještě než po něm mohla sáhnout Maria. Ale Oskar ho znovu položil, aby Maria měla možnost po něm sáhnout. Maria nesáhla. I sáhl jsem sám a podal ho Marii. Maria ho dala Oskarovi zpátky.

Poděkoval jsem a daroval jí ho. Jenže ona nechtěla od Oskara přijímat žádné dárky. Znovu jsem ho musel položit na prostěradlo. Tam ležel delší dobu, ani se nehnul.

Oskar konstatuje, že to byla Maria, kdo po tísnivé pauze vzal ten sáček. Ale nedosti na tom: odtrhla proužek papíru přesně tam, kde pod tečkovanou čarou stálo: Zde odtrhnout! Pak mi nastavila otevřený sáček. Tentokrát Oskar s díky odmítl. Marii se nepodařilo urazit se. Se vši rozhodností položila otevřený sáček na prostěradlo. Co mi zbývalo, než sám po něm sáhnout, ještě než se dovnitř dostal mořský písek, a nabídnout ho Marii.

Oskar konstatuje, že to byla Maria, kdo nechal jeden prst zmizet v otevřeném sáčku, načež ho opět vylákala ven a vztyčený ho nastavila k prohlédnutí: na konečku prstu se ukázalo cosi modravě bílého, šumák. Nabídla mi ten prst. Samozřejmě jsem ho přijal. Ačkoli mi to stouplo do nosu, mému obličejí se podařilo vyjádřit libost. Byla to Maria, kdo nastavil dlaň. A Oskar nemohl než nasypat jí trochu šumáku do růžové misky. Teď nevěděla, co počít s tou hromádkou. Tenhle hrbolek na dlani byl pro ni nový a překvapující. Tu jsem se naklonil, sebral všechny své sliny, spustil je na šumák, ještě jednou to opakoval a ulehl znovu na záda, teprve když jsem vyčrpal všechny sliny. V Mariině dlani to počalo syčet a pěníť. Mařinka se vzedmula jak vulkán. Zeleně vzkypěl vztek nevímktěho národa. Tu se odehrávalo něco, co Maria ještě nikdy neviděla a asi ani nepocíťila, neboť její ruka začala sebou cukat, chvěť se, chtěla odléťnout, protože mařinka ji začala šťípat, pronikat jí kůží, protože mařinka ji, vnukala jí pocit, pocit, pocit...

Ať sebevíc rostla zeleň, Maria červenala, přiblížila ruku k ústům, olízla dlaň dlouhým jazykem, udělala to několikrát a tak zoufale, až Oskarovi se už chtělo že jazyk nezahladil ten mařinkový pocit, ale vystupňoval ho až k tomu bodu, ba snad až za ten bod, který je obvykle stanoven všem pocitům. Posléze pocit ten utuchl, Maria se rozchichotala, ohlédla se kolem, nejsou-li nablízku svědkové mařinky, a když uviděla

kolem dokola jen naskládané mořské krávy, neúčastně a niveové hnědé, oddychující v plavkách, klesla na prostěradlo, na té bělostné ploše pominul jí pak pozvolna i ruměnec studu.

Snad by se bylo parnému lázeňskému počasí oné polední hodiny přece jen podařilo svést Oskara ke spánku, nebýt toho, že Maria se po necelé půlhodině znovu zvedla a odvážila se sáhnout po poloplném šumákovém sáčku. Nevím, jestli svedla nějaký vnitřní boj, než si nasypala zbytek prášku do dlaně, již nebyl už neznám mařinkový účín. Asi tak dlouho, kolik je potřeba k vyčištění brýlí, držela vlevo sáček a vpravo nehnutou růžovou misku. Ne snad, že by byla upřela pohled na sáček nebo na holou dlaň, anebo že by byla putovala pohledem mezi prázdnotou a poloplností, Maria se dívala doprostřed mezi sáček a ruku a měla při tom přísně temné oči. Mělo se však ukázat, oč slabší byl ten přísný pohled než poloplný sáček. Sáček se blížil prázdné dlaně, ta vycházela sáčku vstříc, pohled ztrácel svou přísnost žíhanou zádumčivostí, stával se zvědavým a posléze už jen žádostivým.

S namáhavě hranou lhostejností vsypala Maria zbytek mařinkového šumáku do své dobře vypolštářované, i v tom horku suché dlaně, odhodila sáček i sebeovládání, uvolněnou rukou podepřela naplněnou dlaň, setrvala šedýma očima chvíli ještě u prášku a pak je upřela na mne, šedivě se na mne podívala, šedivýma očima po mně něco chtěla, mou slinu chtěla, proč nepoužila své, vždyť Oskar skoro už žádnou neměl, ona jistě měla mnohem víc, tak rychle se slina neobnoví, měla se uráčit vzít svou, ta byla právě tak dobrá, ne-li ještě lepší, každopádně musela mít víc než já, protože já nemohl tak rychle nadělat novou, a taky proto, že byla větší než Oskar, Maria chtěla mou slinu. Od začátku bylo zřejmé, že jen má slina přichází v úvahu.

Neodňala ze mne svůj žádající pohled a já obviňoval z té kruté neústupnosti její nikoli volně visící, nýbrž přirostlý ušní lalůček. I polkl Oskar, představoval si věci, při nichž se mu

jinak sbíhaly sliny, leč bylo to přímořským vzduchem, bylo to slaným vzduchem, bylo to slaným přímořským vzduchem, mé slinné žlázy selhaly, musel jsem se, vyzýván Mariiným pohledem, zvednout a vydat na cestu. Musel jsem, neohlížeje se napravo nalevo, urazit víc jak padesát kroků po žhavém písku, vystoupit po ještě žhavějších schůdcích k plavčíkově kajutě, otočit kohoutkem, nastavit pod něj otevřená ústa, napít se, vykloktat, polknout, aby Oskar znovu nabyl slin.

Když jsem překonal tu cestu mezi plavčíkovou kajutou a naším prostěradlem byla nekonečná a navíc lemovaná strašlivou podívanou, našel jsem Marii ležící na břiše. Hlavu měla složenou na zkřížených pažích, copy jí ležely ochable na baculatých zádech.

Strčil jsem do ní, vždyť Oskar měl teď opět slinu. Marie se nepohnula. Ještě jednou jsem strčil. Nechtěla. Opatrně jsem ji otevřel levou ruku. Dovolila mi to: ruka byla prázdná, jako by nikdy neviděla mařinku. Narovnal jsem jí prsty pravé: růžová dlaň, vlhké rýhy, horké a prázdné. Obtěžovala Maria svou vlastní slinu? Nemohla snad už čekat? Anebo odfoukla šumivý prášek, udusila pocit, ještě než pocítila, vydrhla dlaň o prostěradlo, až se znovu objevila její dobře známá packa s mírně pověřčivým měsíčním pahrbkem, s tučným Merkurem a napjatým polštářováním Venušina pásu.

Odešli jsme tenkrát brzy nato domů a Oskar se už nikdy nedoví, jestli Maria ještě podruhé onoho dne nechala zpěnit šumák, anebo jestli se ta směs šumáku s mou slinou teprve několik dní nato opakováním stala její a mou neřestí.

Prostá náhoda či náhoda poslušná našeho přání tomu chtěla, že večer onoho právě popsaného plaveckého dne k večeri jsme měli borůvkovou polévku a bramborové placky. Matzerath Marii a mně s rozvláchnou obřadností sdělil, že se stal členem malého skatového klubu v rámci jeho místní organizace, že dvakrát týdně večer se bude scházet ve Springerově hospodě se svými novými skatovými partnery, kteří všichni byli veliteli buněk, rovněž Sellke, nový vedoucí místní organizace, hodlá občas přijít, už proto tam bude

muset docházet a nás bohužel nechat o samotě. Nejlepší prý by bylo, kdyby se Oskar o těch skatových večerech nastěhoval k matce Truczinské.

Matka Truczinská s tím byla srozuměná, navíc jí bylo toto řešení mnohem víc vhod než návrh, který jí Matzerath bez Mariina vědomí učinil den předtím. Podle něho jsem neměl já přenocovat u matky Truczinské, nýbrž Maria si měla dvakrát do týdne ustlat na naší pohovce.

Dříve spávala Maria na oné široké posteli, do níž za dávných časů ukládal svá zjizvená záda můj přítel Herbert. Ten těžký kus nábytku stával v menším zadním pokojíčku. Matka Truczinská měla svou postel v obývacím pokoji. Gusta Truczinská, která pořád ještě dělala servírku ve studeném bufetu hotelu Eden a bydlela tamtéž, přicházela tu a tam, když měla volný den, přicházela však jen zřídka, a když, tedy na sofa.

Přivedla-li dovolenka domů Fricka Truczinského s dárky ze vzdálených zemí, spával dovolenec či služební cestující v Herbertově posteli, Maria v posteli matky Truczinské a stará paní se uložila na sofa. Tento pořádek byl narušen mými nároky. Nejdřív mě chtěli uložit na sofa. Odmítl jsem to stručně, avšak jasně. Potom mi chtěla matka Truczinská postoupit svou babskou postel a vzít zavděk pohovkou. Proti tomu se ozvala Maria, nechtěla, aby nepohodlí rušilo noční klid staré matky, bez dlouhých řečí prohlásila, že je ochotna sdílet se mnou někdejší Herbertovu čišnickou postel, i vyjádřila to takto: „To docela dobře bude s Oskárkem v jedny posteli. Dyť von je jenom vosminková porce.“ A tak od příští neděle přenášela Maria dvakrát týdně mé spací potřeby z našeho přízemního bytu nahoru do druhého patra a upravila mně a mému bubínku lože po své levici.

O první Matzerathově skatové noci se nestalo vůbec nic. Herbertova postel mi připadala nějak moc velká. Ulehl jsem první, Maria přišla později. Umyla se v kuchyni a vstoupila do ložnice v směšně dlouhé a staromódně tuhé noční košili. Oskar ji čekal nahou a chlupatou, byl nejdřív zklamán, potom

však spokojen, protože ta látka z prababiččina šuplete ho jako po lehounkém příjemném můstku převedla vzpomínkou do světa bílých faldů sestřičkovských stejnokrojů.

Před komodou rozplétala si Maria copy a hvízdala při tom. Kdykoli se Maria svlékala nebo oblékala, rozplétala či zaplétala copy, vždycky hvízdala. Dokonce i při česání neúnavně vytlačovala z našpulených rtů dva tóny, aniž dospěla k nějaké melodii. Jakmile odložila hřeben, ustalo i hvízdání. Otočila se, ještě jednou si načechrala vlasy, několika málo pohyby zjedнала pořádek na komodě, pořádek ji naladil do rozpustilosti: rukou poslala pusou svému vyfotografovanému a retušovanému, kníratému otci v černém ebenovém rámu, pak s přehnanou celou vahou skočila do postele, několikrát zapérovala, při posledním pérování si urovnala peřinu, zmizela pod tou horou až po bradu, mne, který jsem ležel vedle pod vlastním peřím, se při tom ani nedotkla, ještě jednou vytáhla zpod dun svou baculatou paži, z níž rukáv sklouzl dolů, hledala nad hlavou šňůrku, již se vypíná světlo, nalezla ji, cvakla a teprve potmě mi řekla příliš hlasitě „Dobrou noc!“ Mariin dech byl brzy pravidelný. Pravděpodobně to jen nepředstírala, ale opravdu brzy usnula, neboť po její dennodenní zdatné práci mohlo a smělo následovat jen stejně zdatné spaní.

Oskarovi se ještě delší dobu naskýtaly pozoruhodné, spánek zahánějící obrázky. Jakkoli hustá čern spočívala mezi stěnami a zatemňovacím papírem na okně světlovlasé nemocniční sestřičky se skláněly nad Herbertovými zjizvenými zády, z bílé pomačkané košile Schugger Lea se vyvinul, pochopitelně, racek a ten letěl, letěl a rozplácl se o hřbitovní zeď, která pak vypadala jako čerstvě vybilená, a tak dále a tak dále. Teprve když ustavičně sílící, malátnější vůně vanilky začala rozkmitávat film, až ho zpřetrhala, došel Oskar podobně klidného dechu, jaký Maria nalezla už dávno.

Stejně cudný obraz dívčího ukládání k spánku poskytl mi Maria znovu tři dny poté. Vešla v noční košili hvízdala při rozpouštění copů, hvízdala i při česání, odložila hřeben,

přestala hvízdát, uklidila komodu, poslala pusou fotografii, učinila ten přehnaný skok, zapérovala, popadla peřinu a spatřila pozoroval jsem její záda spatřila sáček obdivoval jsem její krásné dlouhé vlasy objevila na okraji peřiny cosi zeleného zavřel jsem oči a chtěl jsem vyčkat, až přivykne pohledu na sáček se šumákem tu zakvílela péra pod Marii, padající naznak, tu cvaklo světlo, a když jsem otevřel oči kvůli cvaknutí, potvrdil si Oskar to, co beztak věděl: Maria zhasla, dýchala nepravdělně potmě, nemohla přivyknout pohledu na sáček se šumákem, avšak byla otázka, jestli přikázaná tma nevystupňovala existenci šumícího prášku, nedala rozkvést mařince a nenaordinovala noci bublinkující natron.

Skoro bych řekl, že tma byla na Oskarově straně. Neboť už několik minut na to dá-li se v tak černočerném pokoji vůbec mluvit o minutách, zaznamenal jsem pohyb v hlavách postele, Maria lovila šňůru, šňůra se zakousla a hned nato jsem znovu mohl obdivovat krásný vlas splývající po Mariině sedící noční košili. Jak rovnoměrně a žlutě ozařovala ložnici žárovka zpod skládaného stínidla. Nedotčeně se v nohách postele stále ještě vršila přeložená peřina. Sáček na tom kopci se potmě ani netroufl pohnout. Mariina babičkovská noční košile zašustila, rukáv košile s příslušnou packou se zvedl a Oskar sbíral v ústech sliny.

Víc jak tucet sáčků s šumákem, povětšinou mařinkové chuti, pak, když mařinka došla, s chutí citronu a malin, jsme během následujících týdnů vyprázdnili stejným způsobem: má slina ho rozšuměla a vyvolala pocit, v němž Maria nacházela stále větší zalíbení. Já nabyt určitého cviku ve shromažďování slin, naučil jsem se triky, jež podporovaly rychlé a bohaté sbíhání slin a brzy jsem byl s to pomocí obsahu jednoho šumákového sáčku poskytnout Marii třikrát krátce po sobě ten žádoucí pocit.

Maria byla s Oskarem spokojena, tiskla ho k sobě někdy, dvakrát či třikrát po šumákovém požitku ho dokonce políbila někde na obličej a většinou pak rychle usnula, když ji Oskar předtím ještě uslyšel, jak se potmě krátce zachichotala.

Mně se pokaždé usínalo tíž a tíž. Šestnáct let jsem měl k tomu pohyblivého ducha a spánek zahánějící potřebu poskytnout své lásce k Marii nějaké jiné, netušené možnosti, než byly ty, které dřímaly v šumáku a byvše probuzeny mou slinou vyvolávaly pokaždé týž pocit.

Oskarovy úvahy se neomezovaly jen na dobu po zhasnutí. Přes den jsem vysedával za svým bubínkem, listoval v ohmataných výňatcích z Rasputina, rozpomínal se na někdejší vychovatelské orgie mezi Grétkou Schefflerovou a mou ubohou mamkou, dotazovával jsem se i Goetha, jež jsem podobně jako Rasputina vlastnil ve výňatcích Spřízněných volbou, bral jsem tedy pudovost mystického divotvorce, uhlazoval ji přirozeným, veškeren svět zahrnujícím citěním knížete básníků, obdaroval jsem Marii tu podobou carevny, též rysy velkokněžny Anastázie, jakož i dam z Rasputinovy šlechticky excentrické družiny, abych poté Marii, odpuzovanou přílišnou vilností, spatřil za nebeskou průzračností takové Ottilie nebo za cudně zvládnutou vášnivostí Charlotty.

Sebe sama vídal Oskar střídavě jako Rasputina osobně, pak zase jako jeho vraha, velmi zhusta jako kapitána, řidčeji jako Charlottina nestálého manžela a jednou musím se k tomu přiznat jako génia vznášejícího se nad spící Marií v dobře známé podobě Goethově.

Kupodivu očekával jsem více podnětů od literatury než od nahého, skutečného života. Tak například mé vlastně ničemu nenaučil Jan Bronski, jehož jsem tak často vídal zpracovávat tělo mé ubohé mamky. Ačkoli jsem věděl, že ono střídavě z mamky a Jana či z Matzeratha a mamky sestávající klubko sténající, úsilně pracující, posléze zemdlele vzdychající, slintavě s nitkami hlenu se rozpadající klubko znamená lásku, přece jen se Oskarovi nechtělo věřit, že láska je láska, a ze samé lásky hledal jinou lásku a stejně pak vždycky došel k oné klubkovité lásce a nenáviděl tuto lásku, dokud ji sám jako lásku neprovozoval a nemusel sám proti sobě hájit jako jedinou pravou a možnou lásku.

Maria požívala šumák vleže. Protože v okamžiku, kdy se prášek rozšuměl, začala cukat a kopat nohama, shrnula se jí noční košile obyčejně už po prvním pocitu až ke stehnům. Při druhém šumění podařilo se košili většinou přelézt přes břicho a srolovat se až pod prsa. Spontánně, aniž bych tuto možnost předtím zvážil při četbě Goetha či Rasputina, nasypal jsem Marii, již jsem předtím celé týdny naplňoval levou dlaň zbytek malinového šumáku do pupečního důlku, zavlažil jsem ho slinou dřív, než mohla protestovat, a když se to pak v kráteru začalo vařit, pozbyla Marie všech k protestu potřebných argumentů: neboť vařící a šumící pupek v mnohém překonával holou dlaň. Byl to sice stále týž šumák, má slina byla nadále má slina, ani pocit nebyl jiný, jenom silnější, mnohem silnější.

Tak vystupňovaný byl ten pocit, že ho Maria už skoro nemohla snést. Předklonila se, jazykem chtěla odstavit kypící maliny ve svém pupečním hrnečku, podobně jako vždycky zneškodňovala mařinku na dlani, když splnila svůj úkol, jenže její jazyk nebyl dost dlouhý, její vlastní pupek byl jí vzdálenější než Afrika nebo Ohňová země. Zato pro mne byl Mariin pupek blízko, i ponořil jsem do něho svůj jazyk, hledal jsem maliny a nacházel pořád víc, ztratil jsem se při sbírání, zabloudil jsem do krajin, kde žádný hajný požadující sběračský průkaz neměl revír, cítil jsem se zavázán každé jednotlivé malině, už jen maliny jsem měl před očima, v hlavě, v srdci, v uších, číchal jsem už jen maliny, byl jsem tak posedlý po malinách, že Oskar už jen mimochodem zaznamenával: Maria je spokojena s mou sběračskou přičinlivostí. Proto taky zhasla světlo. Proto se důvěřivě svěřila spánku a dovolila mi dále hledat: neboť Maria byla bohatá na maliny.

A když už jsem nenacházel maliny, našel jsem jako náhodou na jiných místech houby. A protože ty rostly hlouběji pod mechem, nestačil už můj jazyk a já si nechal narůst jedenáctý prst, neboť ostatních mých deset prstů rovněž nestačilo. A tak přišel Oskar ke třetí paličce na buben,

věk na to už měl. I bubnoval jsem nikoli do plechu, ale do mechu. A už jsem ani nevěděl: Jsem to já, kdo tu bubnuje? Je to Maria? Je to můj mech, nebo její mech? Patří mech a jedenáctý prst někomu jinému, a houby jenom mně? Má ten pán tam dole svou vlastní hlavu, svou vlastní vůli? Pracoval to tu Oskar, on, anebo já?

A Maria, která nahoře spala a dole byla při věci, navrch nevinně vanilku a pod mechem přísné houby, která chtěla nanejvýš šumák, ale ne toho tady, jehož jsem přece ani já nechtěl, jenž se osamostatnil, jenž dokazoval, že má vlastní hlavu, jenž ze sebe cosi vydával, co jsem mu já sám nevnukl, jenž vstával, když já lehal, jenž měl jiné sny než já, jenž neuměl ani číst ani psát, jenž přesto za mne podepisoval, jenž dodnes i teď ještě si jde svou vlastní cestou, jenž se ode mne odloučil už toho dne, kdy jsem ho poprvé pocítil, jenž je mým nepřítelem, s nímž se pořád znovu musím spolčovat, jenž mě zrazuje, nechává na holičkách, jehož bych nejraději zradil a zaprodal, za něhož se stydím, jenž mě má až po krk, jehož omývám, jenž mě poskvřňuje, jenž nic nevidí a všechno větrí, jenž je mi tak cizí, že bych mu nejraději vykal, jenž má docela jinou paměť než Oskar: neboť když dnes Maria vejde do mého pokoje a Bruno diskretně uhne na chodbu, nepoznává už Marii, nechce, nemůže, nanejvýš se flegmaticky klackuje, zatímco Oskarovo srdce nutí má ústa koktat: „Poslyš, Marie, něžné návrhy: mohl bych si koupit kružítko a narýsovat kolem nás kruh, mohl bych s tím kružítkem taky změřit úhel sklonu tvého krku, když čteš, šiješ nebo jako teď točíš knoflíkem na mém kufříkovém rádiu. Nech toho rádia, něžné návrhy: mohl bych si nechat dát nakapat do očí a přijít zase k slzám.

U nejbližšího řezníka by si Oskar dal semlít své srdce, kdybys to taky udělala se svou duší. Taky bychom si mohli koupit takové hadrové zvíře, aby bylo mezi námi ticho. Kdybych se rozhodl pro žížaly a ty pro trpělivost, mohli bychom taky chodit na ryby a být šťastnější. Anebo šumák jako tenkrát, pamatuješ? Budeš mi říkat mařinko, já se

rozšumím, ty budeš chtít ještě, já ti dám zbytek Marie, šumák, něžné návrhy. Proč pořád točíš tím rádiem, jenom rádio posloucháš, jako bys byla celá posedlá po zvláštních hlášeníh?“zvláštní hlášení“

Na bílém kruhu mého bubinku není dobře experimentovat. To jsem mohl vědět. Můj plech žádá pořád totéž dřevo. Pádnými paličkami chce být dotazován, dávat pádné odpovědi anebo s vířením v nenucené rozprávce nechávat otevřené otázky i odpovědi.

Můj buben není tedy ani pánev, která uměle rozpálená vyděsí syrové maso, ani taneční parket pro párečky, které nevědí, jestli k sobě patří. Proto Oskar nikdy, ani ve chvílích největší osamělosti, nesypal na svůj bubínek šumák, nemísil ho se svou slinou a neuspořádal podívanou, kterou už léta neviděl, kterou velmi postrádám. Oskar si sice nedovedl docela dobře odepřít pokus se zmíněným práškem, ovšem postupoval přímo, bubínek do toho nepletl, ztrapnil jsem se tedy, protože bez bubinku jsem vždycky trapně vydán napospas.

V první řadě bylo těžké dostat šumák. Poslal jsem Bruna do všech koloniálů v Grafenbergu, nechal jsem ho zajat tramvají do Gerresheimu. Prosil jsem ho také, aby to zkoušel v městě, avšak ani u občerstvovacích stánků, jaké bývají na konečných stanicích tramvají, se Brunovi nepodařilo dostat šumák. Mladší prodavačky to vůbec neznaly, starší majitelé stánků se upovídaně rozpomínali, mnuli si, jak Bruno referoval v zamyšlení čelo, říkali: „Člověče, co že to chcete? Šumák? To je už ale doba, co to bejvalo. Jo za Viléma a nějakou dobu ještě za Adolfa, to se to ještě prodávalo. To bejvaly časy! Ale kdybyste chtěl třeba limonádu nebo kokakolu.“

Můj ošetřovatel vypil tedy na mé útraty mnoho lahví limonády a kokakoly, aniž mi opatřil, po čem jsem toužil, a přece bylo Oskarovi pomoci. Bruno byl neúnavný: včera mi donesl bílý, nepopsaný sáček, laborantka Léčebného a ošetřovacího ústavu, jistá slečna Kleinová, projevila

porozumění a ochotu zotvírat své dózy, zásuvky a příručky, tuhle vzala něčeho gram, tamhle něčeho gram a po několika pokusech nakonec namíchala šumivý prášek, o němž mi Bruno sdělil: dovede šumět, štípat, zezelenat a docela zpovzdálí chutnat po mařince.

A dnes byl návštěvní den. Přišla Maria. Jenže nejdříve přišel Klepp. Smáli jsme se spolu asi tři čtvrti hodiny něčemu, co stojí za zapamatování. Šetřil jsem Kleppa a Kleppovy leninistické city, nedotkl jsem se v řeči ničeho aktuálního, to jest, nezmínil jsem se o onom zvláštním hlášení, jímž mě mé malé přenosné rádio Maria mi ho darovala před několika týdny zpravilo o Stalinově smrti. Klepp však nejspíš věděl, jak se věci mají, neboť hnědě kostkovaný rukáv jeho pláště obepínala nemístně příšitá smuteční páska. Potom se Klepp zvedl a vešel Vittlar. Zdálo se, že oba přátelé se zase jednou pohádali, neboť Vittlar pozdravil Kleppa se smíchem, prsty udělal čertovské růžky: „Stalinova smrt mě pře kvapila dnes ráno při holení!“ poškleboval se pomáhaje Kleppovi do pláště. Se špekovitě se lesknoucí pietou v široké tváři nadzvedl Klepp černou látku na svém rukávu. „Proto nosím smutek,“ povzdechl a napodobuje Armstrongovu trubku, zaintonoval první pohřební takty neworleanského smutečního marše: trrrah trahdada traah dada dadada pak se protáhl dveřmi ven. Vittlar ovšem zůstal, nechtěl si sednout, nakrucoval se před zrcadlem a asi čtvrt hodiny jsme se na sebe chápavě usmívali, aniž jsme přitom mysleli na Stalina.

Ani nevím chtěl jsem se Vittlarovi svěřit, anebo jsem měl v úmyslu zahnat ho. Pokynul jsem mu, aby přistoupil k posteli, přilákal jsem jeho ucho a zašeptal jsem do té lalokovité lopaty: „Šumák říká ti to něco, Gottfriede?“ Zděšeným skokem se Vittlar vzdálil od mé zamřížované postele, uchýlil se k patosu a sobě vlastní teatrálnosti, vystřelil proti mně ukazovák a zasyčel: „Proč chceš mě, satane, svádět šumákem? Což pořád ještě nevíš, že jsem anděl?“ A jako anděl na křídlech zmizel Vittlar z pokoje, nezapomenuv ještě předtím otázat se zrcadla nad umyvadlem. Ta mládež mimo

Léčebný a ošetrovací ústav je vážně divná a má sklon k manýrovitosti.

A potom přišla Maria. Nechala si ušít nový jarní kostýmek, nosí k němu elegantní klobouk myší barvy s rafinovaně střídou slámově žlutou ozdobou a nesundává tu kreaci ani u mne v pokoji. Letmo mě pozdravila, nastavila mi tvář, okamžitě zapnula to rádio, které mi darovala, ale které, jak se zdálo, bylo především určeno pro její potřebu, neboť ta ohavná škatule z umělé hmoty má nahrazovat část našich rozhovorů o návštěvních dnech. „Slyšels to hlášení dneska ráno? Fantastický, co tomu říkáš?“

„Ano, Marie,“ odpověděl jsem trpělivě. „Ani mně neměla Stalinova smrt zůstat utajena, ale prosím tě, zavři teď to rádio.“ Maria poslechla beze slova, usedla, pořád ještě s kloboukem na hlavě, a jako obvykle jsme mluvili o Kurtíkovi. „Tak si představ, Oskare, ten klacek už nechce nosit dlouhý punčochy, a to máme teprv březen a ještě maj přijít zimy, povídali v rádiu.“ Přeslechl jsem to rozhlasové hlášení, avšak zastal jsem se Kurtika ve věci dlouhých punčoch. „Chlapci je teď dvanáct, Marie, stydí se před kamarády kvůli těm vlněným punčochám.“

„Tak to mně je tedy milejší jeho zdraví, a punčochy bude nosit do Velikonoc.“ Tento termín byl vysloven s takovou určitostí, že jsem obezřetně uhnul: „Pak bys mu tedy měla koupit raději ponožky, dlouhé vlněné punčochy jsou opravdu ošklivé. Vzpomeň si, když jsi sama byla v jeho věku. U nás na dvoře v Labesově ulici? Co dovedli provádět se Syřečkem, který taky musel do Velikonoc nosit dlouhé punčochy? Nuchi Eyke, co zůstal na Krétě, Axel Mischke, co krátce před koncem zkapal v Holandsku, a Hany Schlager, co ti prováděli Syřečkovi? Namazali mu ty vlněné punčochy térem, až se mu přilepily, a Syřečka museli odvézt do nemocnice.“

„V tom byla hlavně Zuzka Katerová, ta za to mohla, a ne punčochy!“ Maria to vztekle vyrazila.

Ačkoli Zuzka Katerová hned na začátku války nastoupila k telegrafistkám a později se prý vdala do Bavor, nesla v sobě

Maria k poněkud starší Zuzce nadále takovou zášť, jakou jen dovedou uchovávat ženy od mládež až do babského věku. Nicméně poukaz na Syrečkovy potérované punčochy poněkud zapůsobil. Maria slíbila, že koupí Kurtíkovi šponovky. Mohli jsme rozhovor odvést na jinou kolej.

O Kurtíkovi se dalo povědět leccos chvályhodného. Pan školní rada Kónnemann se o něm při poslední rodičovské schůzce uznale vyjádřil. „Představ si, je druhý nejlepší ve třídě. A v krámě mi pomáhá, to bys ani nevěřil.“ Uznale jsem přikyvoval, ještě jsem si dal referovat o posledních novotách v lahůdkářství. Povzbuzoval jsem Marii k otevření filiálky v Horním Kasselu. Doba je příznivá, řekl jsem, konjunktura potrvá, tohle jsem ostatně pochytil z rádia, a pak jsem shledal, že je na čase zazvonit na Bruna. Přišel a podal mi bílý sáček se šumákem.

Oskar měl všechno promyšleno. Bez vysvětlování jsem si vyžádal Mariinu levou ruku. Nejdřív mi podávala pravou, pak se opravila, kroutíc hlavou a usmívajíc se nabídla mi hřbet levé ruky, snad čekala polibek. Údiv projevila teprve tehdy, když jsem jí otočil dlaň vzhůru a mezi měsíční a Venušin pahrbek nasypal ze sáčku.

Nenamítala však nic, a vylekala se teprve, až když se jí Oskar nahnul nad ruku a vypustil na šumákový kopeček bohatou slinu. „Nech takovejch pitomostí, Oskare!“ rozčilila se, vyskočila, ustoupila a zděšeně zůstala civět na šumící, zeleně rozpěněný prášek. Od čela dolů se jí rozlévala červeň.

Už už jsem doufal, tu třemi kroky přiskočila k umyvadlu, pustila vodu, odpornou vodu, nejdřív studenou, pak teplou vodu nechala proudit na náš šumák a potom si mým mýdlem umyla ruce. „Ty si někdy fakt nesnesitelný, Oskare. Co si jenom o nás pomyslí tady pan Münsterberg?“ S pohledem prosícím o shovívavost ke mně obrátila se k Brunovi, který během mého pokusu zaujal místo v nohách postele. Aby se nemusela ostýchat, poslal jsem ošetřovatele ven, a jakmile za sebou zavřel dveře, znovu jsem poprosil Marii k posteli: „Copak ty si už nevzpomínáš? Vzpomeň a prosím tě. Šumák!

Tři feniky stával sáček! Pamatuješ přece: mařinka, maliny, jak to krásně pěnilo, šumělo a ten pocit potom, Marie, ten pocit!“

Maria si nevzpomínala. Měla ze mne pošetilý strach, trásla se trochu, schovala levou ruku, křečovitě se snažila najít nové téma rozhovoru, znova mi vykládala o Kurtíkových úspěších ve škole, o Stalinově smrti, o nové ledničce v Matzerathově lahůdkářství, o plánované filiálce v Horním Kasselu.

Já ovšem zachovával věrnost šumáku, řekl jsem šumák, ona vstala, šumák, žebroňil jsem, ona se chvatně rozloučila, pošukávala kloboukem, nevěděla, jestli má odejít, otevřela rádio, zachrčelo, já je překřikl: „Šumák, Marie, rozpomeň se!“ Otevřela dveře, rozplakala se, potřásla hlavou, nechala mě o samotě s chrčícím, pištícím kufríkovým aparátem, zavírajíc za sebou tak opatrně, jako by opouštěla umírajícího.

Tak Maria se tedy nemůže rozpomenout na šumák. Ve mně však, pokud budu dýchat a bubnovat, nepřestane šumák šumět, vždyť to byla má slina, která v pozdním létě roku čtyřicátého oživovala mařinku a maliny, vzbouzela pocity, vyslala mé tělo, aby hledalo, učinila ze mne sběrače hub, smržů a jiných mně neznámých, avšak nepochybně jedlých hub, která mě učinila otcem, ano, otcem, mladičkým otcem, skrze slinu otcem, probouzejícím pocity, otcem sbírajícím a plodícím, neboť počátkem listopadu nebylo už pochyb, Maria byla těhotná, Maria byla v druhém měsíci, a já, Oskar, jsem byl otcem.

Věřím tomu podnes, protože ta věc s Matzerathem se stala mnohem později, čtrnáct dní, ne, deset dní poté, co jsem v posteli jejího jizvami posetého bratra Herberta, tváří v tvář polním pohlednicím jejího mladšího bratra nadsvobodníka, v setmělém pokoji mezi stěnami a zatemňovacím papírem oplodnil spící Marii, našel jsem nikoli už spící, spíš horlivě po vzduchu lapající Marii na naši, pohovce, pod Matzerathem ležela a Matzerath ležel nahoře na ní.

Oskar se vracel z chodby, z pudy, kde přemýšlel, a vstoupil se svým bubínkem do obývacího pokoje. Ti dva mě

nezpozorovali. Byli hlavami ke kachlovým kamnům. Ani se pořádně nesvlékli. Matzerathovi visely pod koleny podvlékačky. Kalhoty se mu válely na koberci. Mariiny šaty a spodnička se srolovaly přes podprsenku až k podpaždí. Kalhotky se jí houpaly na pravé noze, která šeredně zkroucená visela z pohovky dolů. Levá noha ležela ohnutá jakoby nezúčastněně na zadním opěradle. Mezi nohama Matzerath. Pravou rukou jí odvracel hlavu pryč, druhou rozvíral její otvor a upravoval si cestu. Mezi Matzerathovými roztaženými prsty civěla Maria vytřeštěně stranou na koberec, jako by sledovala jeho vzorek až někam pod stůl. On byl zakousnutý do sametově povlečeného polštářku, pouštěl samet ze zubů, jen když spolu mluvili. Neboť oni občas spolu hovořili, aniž přerušili práci. Jen jednou, když hodiny odbíjely tři čtvrtě, zarazili se oba, dokud zvonící zařízení konalo svou povinnost, načež on, pracuje už proti ní zase jako před zvoněním, řekl: „Už je tři čtvrtě.“ A potom chtěl taky od ní vědět, jestli to tak dělá dobře. Ona několikrát přitakala na jeho otázku a prosila ho, aby dával pozor. Slíbil jí, že docela určitě bude dávat pozor. Prikázala mu, ne, kladla mu na srdce, aby tentokrát dával zvlášť pozor. Potom se informoval, jestli už to brzy bude. A ona řekla: hned to bude. Pak dostala snad nějakou křeč do té nohy, co visela z pohovky, protože ta nona vyletěla do vzduchu, ale kalhotky na ní zůstaly viset.

Tu on se znovu zakousl do sametu a ona křičela: jdi pryč, a on taky chtěl pryč, jenže potom už nemohl pryč, protože nahoře na těch dvou už seděl Oskar, ještě než se Matzerath dostal pryč, protože jsem mu narazil buben na zadek a udeřil paličkami do bubnu, protože jsem to už nemohl dál poslouchat: pryč a jdi pryč, protože můj bubínek byl hlasitější než její pryč, protože jsem nestrpěl, aby šel pryč, jako vždycky Jan Bronski chodil pryč z mamky, neboť mamka taky vždycky říkala pryč Janovi, pryč, Matzerathovi, pryč. A pak odpadli jeden od druhého a jen hlen nechali někam plesknout, do šátku extra k tomu přichystaného, nebo když

nebyl šátek při ruce, tak někam na pohovku nebo možná na koberec.

Jenže na to jsem se já nemohl dívat. Koneckonců, ani jsem nešel pryč. A já byl první, kdo nešel pryč, protože jsem já otec, a ne ten Matzerath, který si vždycky a až do konce myslel, že je mým otcem. Přitom jím byl Jan Bronski. A to jsem měl po Janovi, totiž že jsem už před Matzerathem nešel pryč, že jsem zůstal vevnitř, vytrval, a to, co vyšlo pak ven na světlo světa, to byl můj syn, ne jeho syn! Ten vůbec nikdy žádného syna neměl! To vůbec nebyl žádný opravdický otec!

I kdyby se byl, třeba desetkrát oženil s mou ubohou mamkou, i Marii si vzal, protože byla těhotná. A myslel si, že lidé v domě a na ulici, ti že si určitě myslí. Samozřejmě že si mysleli Matzerath udělal Marii břicho a teď si ji bere, přitom jí je sedmnáct a půl a jemu málem pětáctýřicet. Ale ona je na svá léta zdatná, a pokud jde o malého Oskara, ten může mít radost z takové macechy, protože Maria se k tomu ubohému dítěti nechová jako macecha, ale jako opravdická matka, i když to Oskárek nemá v hlavě tak docela v pořádku a patřil by vlastně do ústavu do Silberhammeru nebo do Ďapiau.

Matzerath se po domluvách Grětky Schefflerové rozhodl oženit s mou milenkou. Jestliže tedy označuji jeho, svého domnělého otce, jako svého otce, musím konstatovat: můj otec se oženil s mou budoucí ženou, nazýval později mého syna Kurta svým synem Kurtem, žádal tedy ode mne, abych jeho vnuka uznal za svého nevlastního bratra a abych svou milovanou, vanilkou vonící Marii strpěl jako svou macechu v jeho posteli smrdící leklými rybami.

Když jsem si však potvrdil: tenhle Matzerath není ani tvůj domnělý otec, je to cizocizí člověk, který není ani sympatický, ani není hoden tvého odporu, který dovede dobře vařit a který dobře vaře se doposud jakž takž o tebe staral na místě otce, protože tvá ubohá maminka ti ho zanechala, který ti teď přede všemi lidmi vyfoukne tu nejlepší ženskou, donutí tě, abys byl svědkem jeho svatby a pět měsíců nato křtu, tedy hostem hned dvou rodinných slavností, které bys daleko spíš

měl pořádat ty, neboť ty bys byl měl vést Marii na radnici, ty bys byl měl vybírat kmotry, tedy když jsem se podíval na hlavní role této tragédie a zjistil, že inscenace kusu trpí falešným obsazením hlavních rolí, zoufal jsem si nad tím divadlem: vždyť Oskarovi, ryzímu charakternímu herci, přidělili tady roli pro statistu, která se zrovna tak dobře mohla škrtnout.

Ještě než dám svému synovi jméno Kurt, než ho nazvu tak, jak se vlastně nikdy neměl jmenovat, já bych byl totiž chlapce pojmenoval po jeho skutečném dědečkovi Vincentu Bronském, než se tedy smírím s Kurtem, nechce Oskar zamlčet, jak se během Mariina těhotenství bránil očekávanému porodu.

Ještě večer téhož dne, kdy jsem překvapil ty dva na pohovce, kdy jsem si s bubnem dřepł Matzerathovi na zpocená záda a zabránil opatrnosti, již Maria žádala, podnikl jsem zoufalý pokus dobýt zpět svou milenku.

Matzerathovi se podařilo mě setřást, až když už bylo pozdě. Natloukl mi proto. Marie vzala Oskara v ochranu a vyčítala Matzerathovi, že nedával pozor. Matzerath se bránil jako stařec. Maria je tím prý vinna, vykrucoval se, taky mohla mít na jednom dost, jenomže ona asi dost nemá nikdy. Nato se Maria rozplakala, u ní prý to nejde tak rychle šup sem šup tam a hotovo, na to ať si najde jinou, ona sama je prý nezkušená, ale její sestra Gusta, která dělá v Edenu, ta ví prý co a jak a ta jí řekla, že jenom tak to nejde, ať si prý dá Maria pozor, jsou prý mužští, kteří se chtějí jenom honem zbavit toho svého soplu, a on, Matzerath, bude nejspíš taky jeden z nich, ale to ať už s Marií nepočítá, ona si musí taky přijít na své. Ale při tom všem měl přece jen dát pozor, tím je snad povinen, tou trochou ohledu. Pak plakala a pořád ještě seděla na pohovce. A Matzerath vykřikoval v podvlékačkách, že už to řvaní nemůže poslouchat, potom mu zas bylo líto toho vzteklého výbuchu a znovu se dopustil na Marii násilí, to jest, pokusil se ji pohladit pod šaty, kde pořád ještě byla jen tak, a to Marii rozzuřilo.

Oskar ji takhle ještě neviděl. V obličejí ji naskočily červené skvrny a její šedé oči potměly. Nazvala Matzeratha mátohou, načež on zvedl kalhoty, vlezl do nich a zapnul se. Jen ať klidně vypadne, křičela Marie, ať si jde k těm svým buňkařům, to budou nejspíš zrovna takoví cmrndalové.

Matzerath popadl sako, pak kuk a ujistil Marii, že teď začne z jiného konce, že už má ženských krámů definitivně až po krk, jestli je taková chlípnice, tak ať se radši chytí nějakého fremdarbeitra, ten Francouzek, co jezdí s pivem, ten to určitě dovede líp. On, Matzerath, si prý pod láskou představuje něco jiného než jenom ty sviňačiny, teď si jde hodit skat, při tom aspoň ví, na čem je.

Pak jsem zůstal s Marií sám v našem obývacím pokoji. Už neplakala, zamyšleně a jen nepatrně hvízdajíc si natahovala kalhotky. Delší dobu si uhlašovala šaty, které na pohovce tak utrpěly. Potom zapnula rádio, snažila se poslouchat hlášení o stavu vody na Visle a Nogatu, potom, když po informacích o vodočtu dolní Motlavy byly ohlášeny a také zazněly valčíky, zničehonic a najednou si zase stáhla kalhotky, odešla do kuchyně, zarachotil hrnec, zahučela voda, vybafl plyn a já se domýšlel: Maria se rozhodla pro sedací lázeň.

Aby unikl této poněkud trapné představě, soustředil se Oskar na valčíky. Jestli si dobře vzpomínám, zabubnoval jsem si dokonce několik taktů Strausse s sebou a docela se mi to zalíbilo. Pak byly valčíkové tóny přerušeny z rozhlasové budovy a avizováno zvláštní hlášení.

Oskar tipoval hlášení z Atlantiku a nemýlil se. Většímu počtu ponorek se podařilo západně od Irska potopit sedm či osm lodí o tolika a tolika tisících brutoregistrovaných tun. Nadto se jiným ponorkám v prostoru Atlantiku podařilo dostat na dno skoro stejné množství brutoregistrovaných tun. Zejména pak se vyznamenala jedna ponorka pod kapitánlajtnantem Schepkem možná taky ale, že to byl kapitánlajtnant Kretschmer, každopádně jeden z těch dvou nebo nějaký třetí proslulý kapitánlajtnant potopil vůbec nejvíc

brutoregistrovaných tun a navíc ještě či krom toho ještě jeden anglický torpédoborec třídy xy.

Zatímco jsem vyluzoval na bubínku variace na pochod na Anglii, který následoval po zvláštním hlášení, a proměnil ho takřka ve valčík, vešla do pokoje Maria s froté ručníkem přes hlavu. Polohlasně řekla: „Slyšels, Oskárku, zas už zvláštní hlášení! Když to bude takhle dál...“ Aniž prozradila Oskarovi, co se pak stane, půjde-li to takhle dál, sedla si na židli, na kterou si Matzerath obyčejně věšel sako. Maria si rolovala vlhký ručník jako salám a dost hlasitě a i správně hvízdala spolu pochod na Anglii. Konec opakovala ještě jednou, když rádio už přestalo, pak vypnula tu bednu na bufetu, jakmile znovu zazněly nesmrtelné valčíkové tóny. Ručnickový salám nechala ležet na stole, sedla si a položila packy na stehna.

Tu nastalo veliké ticho v našem pokoji, jen stojací hodiny mluvily pořád hlasitěji, a Maria, zdálo se, uvažovala, jestli by nebylo lépe zase zapnout rádio. Potom se však rozhodla jinak. Přitiskla hlavu na ručnickový salám na stole, spustila paže podle kolen a plakala nezvučně a pravidelně.

Oskar si kladl otázku, zda se snad Maria stydí, že jsem ji překvapil v tak trapné situaci. Rozhodl jsem se, že ji rozveselím, vykradl jsem se z pokoje a vyhledal jsem v temném krámě vedle pudinkových balíčků a želatinového papíru sáček, který se v pološeru chodby ukázal být sáčkem šumáku s mařinkovou příchutí. Oskara těšilo, že se strefil, neboť během času jsem, jak se mi zdálo, zjistil, že Maria dává mařinkové chuti přednost před všemi ostatními.

Když jsem vešel do pokoje, ležela Mariina pravá tvář pořád ještě na srolovaném ručníku. Rovněž její paže se jako předtím bezmocně kývaly mezi stehny. Oskar se přiblížil zleva a byl zklamán, když našel její oči zavřené a suché. Trpělivě jsem vyčkal, až otevřela víčka s poněkud slepenými řasami, strčil jsem jí před oči sáček, avšak ona nezaregistrovala mařinku, zdálo se, že hledí skrz sáček i skrz Oskara. Je asi oslepla od pláče, omlouval jsem Marii a po krátké vnitřní poradě jsem se rozhodl postupovat přímo.

Oskar vlezl pod stůl, dřepł si k Mariiným mírně dovnitř stočeným nohám, uchopil její levou ruku, která se skoro dotýkala koberce, otočil jsem ji dlaní vzhůru, zuby jsem roztrhl sáček, polovinu obsahu jsem vsypal do misky, která mi bezvládně byla přenechána, přidal jsem svou slinu, ještě jsem pozoroval první zašumění a pak jsem obdržel od Marie řádně bolestný kopanec do prsou, který vrhl Oskara na koberec až pod střed našeho pokojového stolu.

Navzdory bolesti byl jsem okamžitě zas na nohou a zpod stolu venku. Maria vstala také. Prudce dýchající stáli jsme proti sobě. Maria vzala froté ručník, utřela si levou dlaň, mrštila mi hadr před nohy a nazvala mě zatraceným čunětem, jedovatým trpaslíkem, potrhkým gnómem, který patří pod zámek. Pak mě popadla, zpohlavkovala, nadávkami zasypávala mou ubohou mamku, která přivedla na svět takového parchanta, jako jsem já, a když jsem se chystal rozeřvat, vyřídít si to se vším sklem v pokoji a na celém světě, nacpala mi do úst onen froté ručník, který, když se do něho člověk zakousl, byl tužší než hovězí maso.

Teprve když se Oskarovi podařilo zčervenat až zmodrat, vysvobodila mě. Bez námahy bych teď byl mohl rozkřičet všechno sklo, okenní tabulky i sklo před ciferníkem stojacích hodin. Nerozkřičel jsem se však, nýbrž dovolil jsem nenávisti, aby se mne zmocnila, nenávisti tak vytrvalé, že ještě dnes, kdykoli Maria vejde ke mně do pokoje, cítím nenávist mezi zuby jako ten ručník tenkrát.

Jak už Maria dovedla být náladová, nechala mě být, usmála se dobrácky, jediným hmatem znovu zapnula rádio, hvízdajíc jeho valčík přistoupila ke mně a na usmířenou mi začala hladit vlasy, jak jsem to měl rád.

Oskar ji nechal přijít docela blízko a pak ji oběma pěstmi zdola uderil přesně do toho místa, kde vpustila Matzeratha. A když mi zachytila pěsti před druhým úderem, zakousl jsem se pevně do téhož proklatého místa a zakousnut do ní padl jsem spolu s Marií na pohovku, zaslechl jsem sice, jak v rádiu oznamují nějaké další zvláštní hlášení, jenže to se Oskarovi

nechtělo poslouchat, a tak vám tedy smlčí, kdo kolik čeho potopil, neboť křečovitý záchvat pláče mi uvolnil zuby a já bez hnutí ležel na Marii, která plakala bolestí, kdežto Oskar plakal nenávistí a láskou, která se proměnila v olověnou nemohoucnost, a přece nechtěla ustát.

NOSIT SVOU NEMOHOUCNOST K PANÍ GREFFOVÉ

Jeho, Greffa, jsem rád neměl. On, Greff, mě neměl rád. Ani později, když mi postavil bubnovací stroj, jsem ho neměl rád. Ani dnes, kdy se Oskarovi nechce plýtvat silami na takové trvalé antipatie, nemám Greffa nijak zvlášť rád, třebaže už vůbec neexistuje.

Greff byl zelinář. Ale nedejte se tím mýlit. Nevěřil ani v brambory, ani v kapustu, nicméně měl rozsáhlé vědomosti o pěstování zeleniny, rád se tvářil jako zahradník milovník přírody, vegetarián. Jenže právě proto, že Greff nejedl maso, nebyl pravým zelinářem. Bylo pro něho nemožné mluvit o polních plodech jako o polních plodech. „Pohleďte prosím na tuto mimořádnou bramboru,“ slýchal jsem ho říkat zákazníkům. „To vypjaté se dmoucí, stále nové tvary vymýšlející, a přitom cudné maso tohoto plodu. Miluji bramboru, protože ke mně promlouvá“ Samozřejmě pravý zelinář nesmí nikdy takto mluvit a uvádět zákazníky do rozpaků.

Má babička Anna Koljaiczeková, která přece mezi bramborami zestárla, a v nejlepších bramborových letech nepřenesla přes víc než třeba takovouto větičku: „No letos jsou erteple kapku větší než loni.“ Přitom byli Anna Koljaiczeková a její bratr Vincent Bronski daleko víc závislí na bramborách než zelinář Greff, jemuž dobrý švestkový rok vynahradil špatný bramborový rok.

Na Greffovi bylo všechno přepjaté. Cožpak musel nutně nosit v krámě zelenou zástěru? Jaká to byla domýšlivost, s úsměvem a důležitostí nazývat před zákaznictvem ten špenátově zelený laclík „Pánbíčková zelená zahradnická zástěra“. Přitom pořád ne a ne zanechat toho svého skautování.

V osmatřicátém musel sice svůj spolek rozpustit, kluky tenkrát navlékli do hnědých košil a slušivých černých zimních uniforem, nicméně někdejší skautíci přicházeli často a pravidelně v civilu nebo v uniformě za svým někdejším

skautským vůdcem, aby si s ním, který v své od Pánaboha vypůjčené zahradnické zástěře drnkal na kytaru, zazpívali jitrní, večerní, vandrovní. Vojenské, žňové, mariánské, vlastní i cizí lidové písně.

Jelikož Greff včas stihl stát se členem Nacionálněsocialistického motoristického oddílu a od roku jedenačtyřicet měl vedle titulu zelinář ještě titul hlídka protiletecké obrany, kromě toho se mohl odvolat na dva své bývalé skautíky, kteří to zatím někam dotáhli v Omladině, stali se praporčíkem a setníkem, jeden byl fähnleinführer a druhý stammführer, mohly se tyto pěvecké večírky v Greffově bramborovém sklepě ze strany okrskového vedení Hitlerovy mládeže pokládat za povolené. Rovněž byl Greff vyzván župním velitelem propagandy Lobsackem, aby během župního školení v župním středisku pro školení Jenkau organizoval písňové večery. Spolu s jedním učitelem obecné školy byl Greff počátkem čtyřicátého roku pověřen, aby pro říšskou župu Danzig-Westpreuijsen sestavil zpěvník pro mládež s mottem „Zpívej s námi!“ Kniha dopadla velmi dobře. Zelinář obdržel dopis z Berlína podepsaný říšským vůdcem mládeže a byl pozván do Berlína na Konferenci pěveckých vedoucích.

Byl tedy Greff znamenitý muž. Nejen že od všech písní znal všechny sloky, dovedl též stavět stany, zažihat a hasit táboráky tak, aby nevznikl lesní požár, dovedl pochodovat k cíli podle kompasu, všechny viditelné hvězdy dovedl nazvat křestním jménem, sypal z rukávu veselé i dobrodružné historky, znal ságy Povislí, pořádal klubovní večírky pod názvem „Gdaňsk a hanza“, dovedl vypočítat všechny velmistry Řádu německých rytířů s příslušnými daty, na tom však neměl dost, dovedl leccos povědět o poslání německého živlu na území řádu a jen zřídka kdy vpletl do svých přednášek nějaké markantní skautské úsloví.

Greff miloval mládež. Miloval víc chlapce než děvčata. Děvčata vlastně vůbec nemiloval, miloval jen chlapce. Často miloval chlapce víc, než jak se to dalo vyjádřit zpěvem písní.

Může být, že jeho žena, Greffka, coura s ustavičně ušmudlanou podprsenkou a děravými kalhotkami, způsobila, že ryzejší míru lásky hledal mezi štíhlými čistounkými chlapci. Mohl by se však najít i jiný kořen onoho stromu, na jehož větvích v každou roční dobu kvetlo Greffičino nečisté prádlo. Myslím to tak, že zpusťla, protože zelinář a protiletecký hlídač neměl porozumění pro její ležérní a poněkud stupidní tvarovou bujnost.

Greff miloval napjatost, svaly, otužilost. Řekl-li příroda, myslel zároveň askeze. Řekl-li askeze, myslel zvláštní druh pěstění těla. Greff se vyznal ve svém těle. Pěstoval je s jistou obřadností, vystavoval je horku a vynalézavě chladu. Kdežto Oskar zblízka i na dálku rozezpíval sklo, příležitostně rozpouštěl ledové květy na oknech, taval a tříštil rampouchy, byl zelinář muž, který s příhodným náradím si dovedl poradit s ledem.

Greff vysekával díry do ledu. V prosinci, lednu, únoru sekýrou vysekával díry do ledu. Časně ráno, ještě za tmy, vynesl si kolo ze sklepa, zabalil sekýru do pytle a cibule, přes Zaspu odjel do Března, z Března po zasněžené pobřežní promenádě do Gletkowa, mezi Březnem a Gletkowem sesedl z kola, a za pozvolného svítání to kolo se sekýrou v pytli od cibule po umrzlé pláži, pak dvě stě až tři sta metrů po zamrzlém Baltu, kde panovala pobřežní mlha. Z pláže by byl nikdo nemohl vidět, jak Greff pokládá kolo na zem, vybaluje sekýru z cibulového pytle, chvilku tiše a nábožně zůstane stát.

Naslouchá mlhovým signálům ze zamrzlých nákladních parníků v rejdě, pak shazuje kazajku, trochu se rozkročuje a posléze mocnými a pravidelnými údery začne vysekávat do Baltského moře okrouhlou díru.

Dobré tři čtvrti hodiny potřeboval Greff na svou díru. Neptejte se prosím, odkud to vím. Oskar tenkrát věděl vlastně pomalu všechno. A tak jsem taky věděl, jak dlouhou dobu potřeboval Greff na svou díru do ledového krovu. Potil se, a pot mu slane odšťíkoval z vysokého klenutého čela do sněhu.

Počínal si šikovně, výrazně a do kruhu hloubil stopu, až našla svůj počátek, pak bez rukavic vyzvedl asi dvacet centimetrů silnou kru z ledové plochy sahající až k Helu, ne-li až ke Švédsku.

Prastará a šedivá, pokrytá mrznoucí krupicí stála voda v díře. Trochu se odtamtud kouřilo, a přesto to nebyl horký pramen. Díra vábila ryby. To jest říká se, že díry v ledu přitahují ryby. Greff by byl teď mohl chytat na udici mihule nebo desetikilové tresky. Nelovil však, zato se začal svlékat, do naha svlékat, neboť když se Greff svlékal, svlékal se do naha.

Oskar vám nechce nechat běhat mráz po zádech, proto jen krátce: zelinář Greff brával za zimních měsíců dvakrát týdně lázeň v Baltském moři. Ve středu se koupával sám za časného rána. V šest vyjel, v půl sedmé byl na místě, do čtvrt na osm sekal díru, rychlými, přehnanými pohyby si trhal šaty z těla, skočil do díry, nejdřív si ovšem sněhem vydrhl tělo, křičel v té díře, často jsem ho slýchal zpívat: „Divoké husy nocí táhnou,“ nebo: „Mia jen bouře divoké...“ zpíval, koupal se, křičel dvě, nejspíš tři minuty, jediným skokem se strašlivě zřetelný objevil na ledové pokrývce: kouřící maso červené jak rak, jež pobíhalo kolem díry, pořád ještě křičelo, dohořovalo, konečně se vrátilo do šatů a na bicykl. Krátce před osmou býval Greff zpátky v Labesově ulici a přesně v osm otevíral zelinářský krám.

Podruhé brával Greff lázeň v neděli za doprovodu většího počtu chlapců. Oskarovi se na to nikdy nechtělo dívat, taky to nikdy neviděl. Lidé to později vyprávěli.

Muzikant Meyn znal historek o zelináři, roztroubil je po celé čtvrti, a jedna z těch trubačových historek vyprávěla: každou neděli za těch nejkrutějších zimních měsíců se Greff koupe v doprovodu většího počtu chlapců. Ale ani Meyn netvrdil, že by byl zelinář nutil chlapce, aby jako on nařískovali do ledové díry. Spokojil se prý už tím, když coby polonaháči či skoronaháči šlachovití a houževnatě pružní rejdlili ve sněhu a jeden druhého drhli sněhem. Ano, takovou

radost dělali chlapci ve sněhu zelináři Greffovi, že často před nebo po lázni rejdil s nimi, pomáhal toho či onoho chlapce třít sněhem, rovněž dovoloval celé té hordě, aby jeho třela, tak prý muzikant Meyn viděl z gletkowské promenády navzdory pobřežní mlze, jak strašlivě nahý, zpívající, křičící Greff strhl k sobě dva ze svých nahých učedníků, zvedl je a nahé tělo na těle řítilo se řvoucí zdivočelé trojspřeží po tlusté ledové kůře Baltského moře.

Dá se myslet, že Greff nebyl z rybářské rodiny, ačkoli v Březnu a Nowyportu bylo hodně rybářů jménem Greff. Greff zelinář pocházel z Tiegenhofu, ovšem Lina Greffová, rozená Bartschová, poznala svého muže v Prusči. Pomáhal tam jednomu mladému podnikavému vikáři pečovat o katolický tovaryšský spolek a Lina chodívala kvůli témuž vikáři každou sobotu do obecního domu.

Soudě podle fotografie, kterou mi Greffka asi darovala, protože dnes je nalepena v mém albu, byla dvacetiletá Lina tenkrát silná, baculatá, veselá, dobrácká, lehkomyšlná, hloupá.

Její otec měl větší zahradnictví ve Svatém Albertu. Na vikárovu radu se vdala jako dvaadvacetiletá, a jak později pořád znovu ujišťovala, naprosto nezkušená za Greffa a s otcovskými penězi zařídila zelinářský krám v Langfuhru. Jelikož značnou část zboží třeba takřka všechno ovoce, dostávali levně z otcova zahradnictví, šel obchod dobře, skoro sám od sebe, a Greff nemohl moc zkazit.

Ano, nebýt zelinářova dětinského sklonu ke kutilství nebylo by bývalo těžké udělat zlatý důl z toho krámu tak výhodně položeného, daleko od vší konkurence v předměstí bohatém na děti. Ale když se v krámě potřetí počtvrté objevil úředník z cejchovacího úřadu a kontroloval váhy, zabavil závaží, zapečetil váhy a Greffovi uloží, menší či větší pokutu, odpadla část stálého zákaznictva. Začala nakupovat v trhu a proslýchalo se: zboží od Greffa je sice vždy prvotřídní, ani drahé není, ale nějak to tam nechodí solidně, zas už tam byl někdo od cejchovního úřadu.

Přitom jsem si jist, že Greff nechtěl šidit. Vždyť velké bramborové váhy vážily v Greffův neprospěch, když na nich zelinář podnikl několik změn. Třeba krátce před začátkem války k nim přimontoval jakousi zvonkohru, která zahrála příslušnou písničku podle váhy vážených brambor. Tak k deseti kilům brambor dostal zákazník takřikajíc nádavkem „Tam na Sály slunných březích dvacet kilo brambor zahrálo „Buď věrný vždy a poctivý“, metrák zimních brambor vyloudil ze zvonkohry naivně okouzující písničky o „Aničce z Tharau“.

I když jsem uznával, že cejchovnímu úřadu se tyto muzikální žertíky nemohly líbit, Oskar sám měl porozumění pro zelinářovy libůstky. I Lina Greffová byla shovívavá k manželovu podivínství, protože, nu protože Greffovic manželství spočívalo právě v tom, že oba manželé byli navzájem shovívaví ke všem svým podivínstvím. Takže se dá říci, že Greffovic manželství bylo dobré manželství. Zelinář nikdy nebil svou ženu, nikdy ji nepodváděl s jinými ženami, nepil ani nehýřil, byl to spíš veselý, solidně oblečený muž, který pro svou družnou, ochotnou povahu byl oblíben nejen u mladých, ale též u té části zákazníků, kteří od něho s bramborami brali hudbu.

Tak také Greff klidně a shovívavě přihlížel, jak se jeho Lina rok od roku proměňovala v stále zatuchleji páchnoucí couru. Viděl jsem, jak se vždycky usmál, když lidé, kteří to s ním dobře mysleli, nazvali couru pravým jménem. Leckdy jsem ho slyšel, jak odpověděl Matzerathovi, pohoršujícímu se nad Greffkou, a mnul si při tom ruce, jež navzdory bramborům byly pěstěné, a dýchal si na ně: „Jistěže máš naprosto pravdu, Alfréde. Dobrák Lina je trochu nedbalá. Ale ty i já jsme my snad docela bez chyby?“ Když Matzerath nepovoloval, uzavřel Greff diskusi rázně, a přitom přívětivě: „Máš snad v tom či onom pravdu, nicméně ona má dobré srdce. Znáš přece svou Linu.“

Může být, že ji znal. Ona jeho však skoro vůbec ne. Právě tak jako sousedé a zákazníci nemohla ve vztazích mezi Greffem a oněmi chlapci a jinochy, kteří obchodníka tak často

navštěvovali, nikdy vidět nic jiného než nadšení mladých lidí pro laického sice, ale zato vášnivého přítele a vychovatele mládeže. Mne Greff nemohl ani nadchnout, ani vychovávat.

Také nebyl Oskar jeho typ. Kdybych byl se odhodlal povyrůst, snad bych se i stal jeho typem: neboť můj syn Kurt, kterému je teď asi třináct let, ztělesňuje svou kostnatou šlachovitostí přesně Greffův typ, třebaže je celá Marie, ode mne má jen málo a od Matzeratha vůbec nic.

Greff byl spolu s Frickem Truczinských, který zrovna dostal dovolenou, svědkem onoho manželství, které bylo uzavřeno mezi Marií Truczinskou a Alfrédem Matzerathem. Protože Maria byla stejně jako její manžel protestantského vyznání, šlo se jen na radnici. Stalo se to v polovině prosince. Matzerath vyslovil své Ano ve stranické uniformě. Maria byla ve třetím měsíci.

Čím více tloustla má milenka, tím víc se stupňovala Oskarova nenávisť. Přitom jsem nic neměl proti těhotenství. Jen to, že onen mnou počatý plod měl jednoho dne nést jméno Matzerath, mi bralo všechnu radost z očekávaného udržovatele rodu. I podnikl jsem v Mariině pátém měsíci, samozřejmě příliš pozdě, první pokus o potrat. Bylo to kolem masopustu. Maria chtěla na mosaznou tyč nad pultem, na níž visely salámy a slanina, přidělat pár papírových hadů a dvě šaškovské masky s baňatými nosy. Žebřík, který jinak u regálů stál pevně, byl viklavě opřen o pult. Maria vysoko nahoře s rukama mezi papírovými hady, Oskar hluboko dole u patky žebříku. Paličkami, jež posloužily jako páka, a s přispěním ramenních svalů a nejpevnějšího předsevzetí, nadzvedl příčku a trhl do strany: mezi papírovými hady a šaškovskými maskami vyjekla Marie tiše a zděšeně žebřík se nahnul, stranou uskočil Oskar a těsně vedle něho dopadla Maria, strhávajíc s sebou pestrý papír, salámy a masky.

Vypadalo to horší, než to bylo. Pouze si vymkla nohu, musela ulehnout a šetřit se, jinak neutrpěla žádnou újmu, dále byla čím dál neforemnější a ani Matzerathovi nepověděla, kdo jí to dopomohl k vymknuté noze.

Teprve v květnu následujícího roku, kdy jsem nějaké tři neděle před očekávaným slehnutím podnikl druhý pokus o potrat, promluvila se svým manželem Matzerathem, aniž mu řekla plnou pravdu. Při jídle, v mé přítomnosti, pravila: „Oskárek poslední dobou nějak divočí při hraní, kolikrát mě už praštil do břicha. Co, kdy bysme ho, než porodím, dali nahoru k mamince, tam je místo.“

Matzerath to vyslechl a taky tomu věřil. Ve skutečnosti mě vražedný nával přivedl k docela jinému setkání s Marií. Lehla si jednou v polední přestávce na pohovku. Matzerath byl v krámě a dělal dekoraci výkladní skříně, když byl předtím umýt nádobí od oběda. V pokoji bylo ticho. Snad jedna moucha, hodiny jako obyčejně, z rádia tichá zpráva o úspěších výsadkářů na Krétě. Zpozorněl jsem, jen když nechali mluvit velikého boxera Maxe Schmelinga. Pokud jsem vyrozuměl, vyvrtil si po seskoku a přistání na kamenité půdě Kréty svou světově mistrovskou nohu, musel teď ležet a šetřit se, podobně jako Maria, která po pádu z žebříku musela zůstat v posteli. Schmeling mluvil klidně, skromně, potom vykládali méně prominentní výsadkáři a Oskar přestal poslouchat: ticho, snad moucha, hodiny jako obyčejně, docela tiché rádio.

Seděl jsem na své lavičce u okna a pozoroval jsem Mariino břicho na pohovce. Dýchala těžce, oči měla zavřené. Tu a tam jsem mrzutě uhodil na bubínek. Ona se však ani nepohnula, a přesto mě nutila, abych dýchal v jedné místnosti společně s tím jejím břichem. Jistě, byly tu ještě hodiny, moucha mezi okenní tabulkou a záclonou a rádio s kamenitým ostrovem Krétou v pozadí.

To pro mne za kratičkou chvíli zaniklo a já viděl jenom to břicho, ztratil jsem vědomí o tom, v které to místnosti se kulatí to břicho, i komu patří, nevěděl jsem už ani, kdo to tlusté břicho udělal, znal jsem už jenom jedno přání: to břicho musí pryč, to je omyl, zaclání ti ve výhledu, musíš vstát a něco udělat! I vstal jsem. Musíš se podívat, co se tu dá dělat. Vyкроčil jsem k břichu a cestou jsem cosi vzal. Je to

šeredné nadýmání, chtělo by to prorazit. Pozvedl jsem to, co jsem cestou vzal, hledal jsem si místo na tom břiše mezi Mariinými spoludýchajícími packami. Musíš se už konečně odhodlat, Oskare, jinak Maria otevře oči. A tu již jsem se cítil pozorován, dál jsem však upíral pohled na Mariinu třesoucí se levičku, zpozoroval jsem sice, že pravá ruka se zvedla, že pravá ruka má cosi v úmyslu, a nebyl jsem ani zvlášť udiven, když Maria pravou rukou vykroutila nůžky z Oskarovy pěsti. Snad jsem zůstal ještě několik vteřin stát se zvednutou, avšak prázdnou pěstí, slyšel jsem hodiny, mouchu, hlasatele z rádia oznamujícího konec zpráv z Kréty, potom jsem se otočil, a ještě než mohl začít nový pořad zábavné melodie od dvou do tří, opustil jsem náš pokoj, který se mi s tím prostorným břichem stal příliš těsný.

Dva dny nato mě Maria obdarovala novým bubínkem a odvedla k matce Truczinské do jejího bytu v druhém poschodí vonícího kávovinou a pečenými bramborami.

Nejdříve jsem spal na pohovce, protože Oskar odmítal spát v Herbertově někdejší posteli, která, jak jsem se obával, třeba ještě voněla Mariinou vanilkou. Po týdnů vytáhl starý Heilandt nahoru mou dřevěnou dětskou postýlku. Dovolil jsem, aby ji postavili vedle toho lůžka, jež kdysi mlčky strpělo mě, Marii i náš společný šumák.

Oskar se uklidnil či zhlodl u matky Truczinské. Však jsem se teď nemusel dívat na to břicho, protože Maria se vystříhala chůze do schodů. Vyhýbal jsem se bytu v přízemí, krámu, ulici, dokonce i dvorku našeho činžáku, kde se vzhledem k stále obtížnější vyživovací situaci znovu chovali králíci.

Většinou vysedával Oskar nad pohlednicemi, které poddůstojník Fricek Truczinski posílal nebo vozil z Paříže. Ledacos jsem si představoval pod městem Paříž: a když mi matka Truczinská jednou půjčila obrázek Eiffelovy věže, začal jsem, zabýváje se železnou konstrukcí smělého stavitelského díla, bubnovat Paříž, bubnovat musettu, aniž jsem kdy předtím musettu slyšel.

Dvanáctého června, podle mých propočtů o čtrnáct dní dřív, ve znamení Blíženců a ne, jak jsem si jí počítal, ve znamení Raka narodil se můj syn.

Otec v Jupiterově roce, syn ve Venušině. Otec v Páru ovládán Merkurem, což přináší skepsi a nápaditost: syn rovněž Merkurem, avšak ve znamení Blíženců, obdařen chladným, cílevědomým rozumem. Co u mne Venuše znamení Vah mírnila v domě ascendentu, to kazil chlapec v témže domě mého syna, měl jsem ještě, jak se patří pocítit jeho Marata.

Matka Truczinská mi rozčileně a počínajíc si jak myška sdělila tu novinku: „Představ si, Oskárku, že ti čáp přines bratříčka. A já si už říkala, no jestli to zas bude holka, to bude, ta dá pozdějc trápení!“ Divže jsem vůbec přerušil bubnování podle eiffelovské předlohy a právě čerstvě došlého pohledu na Vítězný oblouk.

Matka Truczinská podle všeho ani jako babička Truczinská nečekala ode mne gratulaci. Ačkoli nebyla neděle, rozhodla se nanést si na sebe trochu červeně, sáhla po osvědčeném cikorkovém papíru, potřela si tváře, čerstvě natřená opustila byt, aby dole v přízemí stála při údajném otci Matzerathovi.

Byl, jak řečeno, červen. Záludný měsíc. Úspěchy na všech frontách chceme-li úspěchy na Balkáně označit za úspěchy, avšak před daleko ještě většími úspěchy se stálo na východě. Tu pochodovala mohutná vojska. Železnice byla na roztrhání. I Fricek Truczinski, který si doposud vedl tak zábavný život v Paříži, musel nastoupit cestu východním směrem, která neměla hned tak brzy skončit a která se nedala zaměňovat s žádnou cestou na dovolenou.

Oskar však v klidu vysedával před pohlednicemi, pobýval ve vlídné, raně letní Paříži, pobrnkával na bubínek „Trois jeunes tambours“, neměl nic společného s německou okupační armádou, takže se nemusel obávat žádných partyzánů, kteří by ho snad chtěli shodit z některého mostu nad Seinou. Nikoli, pěkně v civilu jsem si s bubínkem lezl na

Eiffelovku, shora pak, jak se sluší a patří, jsem vychutnával širý vhled, cítil jsem se tak výtečně a navzdory té lákavé výšce zcela prost hořkosladkých sebevražedných myšlenek, že mi teprve po sestupu, když jsem se svými čtyřadevadesáti centimetry stanul u paty Eiffelovy věže, znovu přišlo na mysl narození mého syna. Voilá, můj syn! Pomyslel jsem si. Až mu budou tři roky, dostane bubínek. To se ještě podíváme, kdo je tu otcem jestli onen Matzerath, nebo já, Oskar Bronski.

V parném měsíci srpnu myslím, že bylo zrovna zas jednou hlášeno vítězné ukončení jedné bitvy v kotli, té u Smolenska byl můj syn Kurt pokřtěn. Jak však došlo k tomu, že na krtiny byla pozvána má babička Anna Koljaiczeková a její bratr Vincent Bronski? Kdybych se znovu rozhodl pro tu verzi, podle níž byl Jan Bronski mým otcem a tichý a stále podivínštější Vincent mým dědečkem z otcovy strany, bylo by ovšem k tomu pozvání důvodů až dost. Konečně moji prarodičové byli praprarodiči mého syna Kurta.

Tato argumentace ovšem nikdy nepřišla na mysl Matzerathovi, který pozvání vyslovil. Ten i v nejpochybnějších okamžicích, třeba po beznadějně prohrané partii skatu, v sobě viděl dvojnásobného zploditele, otce a živitele.

Oskar spatřil své prarodiče z jiných důvodů. Oba ty staré lidičky totiž poněmčili. Už to nebyli Poláci a po kašubsku už leda jen snili. Říkalo se jim teď volksdeutsche, národnost německá, národnostní skupina tři.

K tomu ještě se Hedvika Bronská, vdova po Janovi, provdala za jednoho baltského Němce, který byl v Ramběchově velitelem místní selské organizace. Již byly podány žádosti, po jejichž vyřízení Marga a Štěpán Bronsky měli převzít otčímovo příjmení Ehlers. Sedmnáctiletý Štěpán se dobrovolně přihlásil na vojnu, prodělával pěchotní výcvik na cvičišti Velký Bošpol a měl naději, že bude smět navštívit evropská bojiště, zatímco Oskar, který také měl brzy dospět braneckého věku, musel čekat za svým bubínkem, až u pěchoty, či u námořnictva, případně u letectva se naskytne nějaká možnost využít tříletého bubeníka.

Velitel místní selské organizace Ehlers začal. Čtrnáct dní před krtinami přijel spolu s Hedvikou na kozlíku s dvojsprežím do Labesovy ulice. Měl nohy do o, byl marod na žaludek a s Janem Bronským se nedal ani srovnat. O celou hlavu menší seděl vedle Hedviky s kravskýma očima v pokoji u našeho stolu. Jeho zjev zarazil i Matzeratha. Rozhovor ne a ne se rozproudit. Mluvílo se o počasí, konstatovalo se, že na východě je pohyb, že to tam jde, jak se patří různě, daleko řádněji než v patnáctém roce, vzpomínal Matzerath, který u toho v patnáctém byl. Všichni dělali, co mohli, aby nepromluvili o Janu Bronském, až jsem jim udělal čáru přes jejich mlčivý rozpočet a s dětsky legračně našpulenou pusou jsem se opakovaně domáhal Oskarova strýčka Jana.

Matzerath se vzchopil, řekl něco vlídného a něco rozvášlivého o svém někdejší příteli a soku. Ehlers okamžitě a mnohmluvně vpadl, třebaže svého předchůdce jakživ neviděl. Hedvika pak dokonce uronila několik pravých a pomalu se kutálejících slz a posléze i závěrečné slovo k tématu Jan: „Dobřej člověk to byl. A kuřeti by byl neublížil. Kdopak by si pomyslel, že takhle skončí, dyť byl přece tak plachej a do ničeho jakživo nelez.“

Po těchto slovech požádal Matzerath Marii, která stála za ním, aby přinesla lahvové pivo, a Ehlerse se zeptal, jestli dovede hrát skat. Ehlers nedovedl, velice toho litoval, ale Matzerath byl dost velkorysý, aby veliteli místní selské organizace prominul tuto chybičku. Dokonce i na rameno mu poklepal a ujišťoval ho to už pivo stálo ve sklenicích že to nic nedělá, jestliže nerozumí skatu, přesto prý mohou být dobrými přáteli.

Tak zavítala Hedvika Bronská jako Hedvika Ehlersová znovu do našeho bytu a přivezla na křtiny mého syna Kurta kromě svého velitele místních sedláků i svého někdejšího tchána Vincenta Bronského a jeho sestru Annu. Matzerath zdá se o všem věděl, halasně a srdečně pozdravil ty dva staré lidičky už na ulici sousedům pod okny, a když babička zpod

čtyř sukní vytáhla dárek ke křtinám, vykrmenou husu, řekl v obývacím pokoji:

Ale to jste si nemuseli dělat škodu, maminko. Já mám radost, i když nic nepřineseš a přideš.“ To zas babičce nebylo vhod, ta chtěla slyšet, že její husa není jen tak ledajaká. Poplácala dlaní tlustého ptáka a zaprotestovala: No jen se tak nedělej, Alfrédku. Však to není žádná kašubská husa, ta je folksdajč, ale chutná zrovna tak jako před válkou!“

Tím byly všechny národnostní problémy vyřešeny, a pak už byly jen nějaké potíže před křtem, když Oskar odmítal vkročit do protestantského kostela. I když vytáhli z taxíku můj bubínek, lákali mě na plech a pořád a pořád ujišťovali, že do protestantského kostela se beze všeho může i s bubínkem, zůstal jsem nadále nejčernějším katolíkem, a spíš bych se byl odhodlal ke krátké, úhrnné zpovědi před kněžským uchem důstojného pána Wichnka, než abych vyslechl protestantské kázání při křtu.

Matzerath ustoupil. Báł se patrně mého hlasu a s ním spojených náhrad za škody. A tak jsem zůstal v taxíku, zatímco v kostele se křtilo, prohlížel jsem šoférův zátylek, zkoumal Oskarův obličej ve zpětném zrcátku, vzpomínal na svůj vlastní, dávno minulý křest a na všechny pokusy důstojného pána Wichnka vyhnat satanáš z křtěnce Oskara.

Po křtu se jedlo. Srazily se dva stoly a začalo se polévkou. Lžice a okraj talíře. Venkovani srkali. Greff odtahoval malíček. Grétka Scheřilerová kousala polévku, Gusta se široce zubila za lžici. Ehlers mluvil přes lžici, Vincent třaslavě šátral vedle lžice. Jen staré ženy, babka Anna a matka Truczinská, se veskrze oddávaly lžicím, kdežto Oskar, abych tak řekl, vypadl ze lžice, vytratil se, zatímco ostatní se ještě oháněli lžicemi, a vyhledal v ložnici kolébku svého syna, neboť chtěl rozjímat nad svým synem, zatímco ostatní se za svými lžicemi činili bezmyšlenkovitěji a vyjedeněji scvrkávali, ačkoli do sebe lžicemi vlévali polévku.

Bleděmodrá tylová nebesa nad košíkem na kolečkách. Protože okraj košíku byl příliš vysoký, zahlédl jsem jen cosi

červenomodře sešklebeného. Podložil jsem si buben a pak jsem si mohl prohlížet svého spícího, nervózně sebou cukajícího syna. Ach, ta otcovská pýcha bažící vždy po velkých slovech! Jelikož mi tváří v tvář tomu kojenci nenapadlo nic jiného než krátká věta: až mu budou tři, dostane bubínek, jelikož mi můj syn nepodával žádnou zprávu o svém myšlenkovém světě, jelikož jsem mohl jen doufat, že stejně jako já patří k třísluchým kojencům, přislíbil jsem mu ještě několikrát bubínek ke třetím narozeninám, načež jsem sestoupil ze svého bubnu a znovu jsem to šel zkusit s dospělými do pokoje.

Právě tam končili s želví polévkou. Maria přinesla sladký hrášek z konzervy, dušený na másle, Matzerath, který odpovídal za vepřovou pečení, servíroval plato sám, shodil sako, s vyhrnutými rukávy krájel plátek za plátkem a dělal nad tím křehce šťavnatým masem tak nenuceně něžný obličej, že jsem od něho musel odvrátit oči.

Pro zelináře Greffa se servírovalo extra. Chřest z konzervy, vajíčka na tvrdo a smetanu s ředkvi dostal, neboť vegetariáni nejedí maso. Vzal si však jako ostatní hromádku šťouchaných brambor, nepolil si je však šťávou z pečeně, nýbrž rozpuštěným máslem, jež mu pozorná Maria přinesla na syčící pánvičce z kuchyně. Zatímco ostatní popíjeli pivo, Greffova sklenice obsahovala sladký mošt. Hovořilo se o bitvě v kyjevském kotli, na prstech se počítaly cifry všech zajatců dohromady. Pobaltan Ehlers prokázal při tom obzvláštní hbitost, při každém statisíci nechal vyskočit jeden prst, načež, když obě roztažené ruce obsáhly jeden milion, při dalším počítání jednomu prstu po druhém utínal hlavu. Když se vyčerpalo téma ruští zajatci, kteří s rostoucí sumou se stávali čím dál bezcennější a nezajímavější, začal Scheffler vyprávět o ponorkách v Gotenhafenu a Matzerath šeptal mé babičce Anně do ucha, že u Schichau týden co týden se spouštějí na vodu dvě nové ponorky. Nato vyložil zelinář Greff všem křtinovým hostům, proč se ponorky spouštějí na vodu bokem a nikoli po zádi. Chtěl to podat názorně, pro všechno měl

potřebné pohyby, jež část hostí, která byla fascinována stavbou podmořských člunů, pozorně a nešikovně po něm opakovala. Vincent Bronski ve chvíli, kdy jeho levá ruka chtěla napodobit ponořující se ponorku, převrhl svou sklenici s pivem. Má babička mu za to chtěla vyhubovat. Avšak Maria ji uchlácholila, řekla, že to nic, že ubrus stejně zítra přijde do prádla, je přece samozřejmé, že se při křtinové hostině nadělají fleky. A tu zde již byla matka Truczinská s hadrem, setřela pivní louži a levou rukou podávala velikou křišťalovou mísu čokoládového pudinku se sekanými mandlemi.

Ach, kéž by k tomu čokoládovému pudinku byl býval nějaký jiný krém anebo vůbec žádný krém! Jenže on byl vanilkový krém. Husté tekutý, žlutě tekutý: vanilkový krém. Zcela banální, obyčejný a přece jedinečný vanilkový krém. Není nic radostnějšího, ale také nic smutnějšího na tomto světě než vanilkový krém. Něžnou vůni vydávala ta vanilka, víc a více mě obestírala Marií, až jsem ji, původkyni vši vanilky, sedící vedle Matzeratha, držící ho za ruku, nemohl ani vidět, ani snést.

Oskar sklouzl ze své dětské židličky, podržel se přitom Grefičiny sukně, zůstal ji, která nahoře pracovala lžičkou, ležet u nohou a poprvé vychutnával ony pouze ji, Line Greffové, vlastní výpary, jež okamžitě přehlušily, pohltily, zabily všechnu vanilku. Jakkoli kysele to na mne lehlo, setrval jsem v nové pachové oblasti tak dlouho, až se mi zdálo, že všechny vzpomínky související s vanilkou jsou ohlášeny. Pomalu, neslyšně a bez křečí se mě zmocnilo osvobodivé dávení. Zatímco ze mne vycházela želví polévka, kousky vepřové pečeně, takřka nedotčené zelené hrášky, a těch pár lžiček čokoládového pudinku s vanilkovým krémem, pochopil jsem svou nemohoucnost, plul jsem ve své nemohoucnosti, Oskarova nemohoucnost se rozprostřela u nohou Liny Greffové a já se rozhodl, že ode dneška a den co den budu nosit svou nemohoucnost k paní Greffové.

PĚTASEDMDESÁT KILO

Vjazma a Brjansk, pak nastalo období bahna. I Oskar si v polovině října roku jednačtyřicátého začal vydatně užívat bahna. Budiž mi prominuto, že vedle bahnitých úspěchů armádní skupiny Střed stavím své úspěchy v neschůdném a rovněž značně bahnitém terénu paní Liny Greffové. Podobně jako těsně před Moskvou uvízly tanky a nákladní auta, uvízl jsem i já, sice se tam ještě otáčela kola, rozrýžovala bahno, sice jsem ani já nepolevoval, doslova se mi podařilo ušlehat pěnu z Greffčina bahna, avšak o územních ziscích nemohla být ani před Moskvou, ani před Greffovic ložnicí vůbec řeč.

Pořád ještě se mi nechce opustit toto srovnání: tak jako budoucí stratégové se v leccem poučili z těch uvízlých zbahnělých operací, i já jsem z bojů s Greffčinou přírodní katastrofou vyvodil své závěry. Neměly by se podceňovat akce na domácí frontě z poslední světové války. Oskarovi bylo tenkrát sedmnáct let a přes své mládí se na záludně nepřehledném cvičišti Liny Greffové, vycvičil v muže. Zanechám už vojenských paralel, poměřím Oskarovy pokroky uměleckými pojmy a řeknu: Jestliže mě Maria skrze naivně omamnou vanilkovou mlhu uvedla do malých forem, důvěrně mě seznámila s lyrismy jako šumák a hledání hub, nabyl jsem v Greffčině přísně nakyslém, složitě tkaném pachovém okruhu onoho široce epického dechu, který mi dnes dovoluje v jedné větě jmenovat frontové úspěchy a postelové úspěchy.

Hudba! Od Mariiny dětsky sentimentální a přitom milé foukací harmoniky rovnou za dirigentský pult, neboť Lina Greffová mi poskytla orchestr tak široce a hluboce rozvrstvený, jak ho lze nalézt leda v Bayreuthu či v Salcburku. Tu jsem se naučil zacházet s nástroji dechovými, žesťovými, brnkacími, bicími, drnkavými, smyčcovými, ať už v generálním basu nebo v kontrapunktu, ať už šlo o dvanáctitónový či devítitónový systém, nasazení scherza, tempo v andante můj patos byl přísně suchý a zároveň měkce

plynulý, Oskar dovedl dostat z Greffky to poslední, a přesto zůstával nespokojen, ne-li neuspokojen, jak se sluší na řádného umělce.

Od našeho koloniálu ke Greffovic zelinářství jsem potřeboval dvacet krůčků. Jejich krám byl šikmo naproti, měl výhodnou polohu, mnohem výhodnější než pekařské obydlí Alexandra Schefflera v Kleinhammerově ulici. Snad to bylo tou příhodnější polohou, že jsem to ve studiu ženské anatomie dotáhl dál než ve studiu svých mistrů Goetha a Rasputina. Snad lze tento dosud zřejmý rozdíl v mém vzdělání vysvětlit a třeba i omluvit rozdílností obou mých učitelek. Kdežto Lina Greffová mě vůbec nechtěla vyučovat, nýbrž dala mi pouze k dispozici své bohatství jako názorný a pokusný materiál, brala Grétka Schefflerová své učitelské povolání příliš vážně.

Chtěla vidět úspěchy, chtěla mě slyšet nahlas číst, chtěla se dívat na mé krasopisné bubenické prsty, chtěla mě sprážet se vznešenou gramatikou a přitom sama profitovat z tohoto přátelství. Když ji však Oskar odepřel všechny viditelné známky úspěchu, ztratila Grétka Schefflerová trpělivost, krátce po smrti mé ubohé maminky, po koneckonců sedmi letech výuky se obrátila zase k svému pletení, a protože to pekařské manželství nadále zůstávalo bezdětné, obšťastňovala mě čas od času, zejména o velkých svátcích, vlastnoručně upletenými svetry, punčochami a palčáky. O Goethovi a Rasputinovi se mezi námi už nemluvilo, a jenom oněm výňatkům z děl obou mistrů, jež jsem stále ještě schovával jednou tu, podruhé jinde, většinou však v sušárně našeho činžáku, má Oskar co děkovat za to, že tato část jeho studií docela nezplaněla, vzdělával jsem se sám a dospěl jsem k prvnímu úsudku.

Postonávající Lina Greffová byla ovšem upoutána na lůžko, nemohla se mi vyhnout, opustit mě, neboť její choroba byla sice vleklá, ale zase ne natolik vážná, aby mi snad smrt mohla předčasně vzít mou učitelku Linu. Jelikož však na této planetě nic netrvá věčně, byl to Oskar, kdo opustil

polehávající ve chvíli, kdy mohl svá studia pokládat za dovršená.

Řeknete: v jak těsném a omezeném světě se ten mládenec musel vzdělávat! Mezi koloniálním krámem, pekařstvím a zelinářstvím musel shledávat svou výzbroj pro příští, mužný život. I když musím přiznat, že Oskar své první, tak důležité dojmy sbíral ve značně zatuchlém maloměšťáckém okolí, byl tu koneckonců ještě jeden, třetí učitel. Na něm bylo, aby Oskarovi otevřel svět a vychoval z něho to, čím dnes je, osobnost, již z nedostatku lepšího slova označím nevyhovujícím titulem kosmopolita.

Mluvím jak nejpozornější z vás jistě pochopil svém učiteli a mistru Bebrovi, o přímém potomku prince Eugena, o ratolesti z kmene Ludvíka Čtrnáctého, o liliputánovi a hudebním klaunu Bebrovi. Řeknu-li Bebra, myslím ovšem i dámu po jeho boku, velkou náměsíčnici Roswithu Ragunu, krasavici mimo čas, na niž jsem často musel myslet za těch temných let, kdy Matzerath mi vzal mou Marii. Jak stará asi už bude signora? Tázal jsem se. Je kvetoucí dvacetiletou, ne-li devatenáctiletou dívkou? Anebo je onou gracilní devětadevadesátiletou stařenou, která ještě ve stu letech nezdolně bude ztělesňovat drobný formát věčného mládí?

Jestli si dobře vzpomínám, setkal jsem se s těmi dvěma mně tak příbuznými lidmi krátce po smrti své ubohé maminky. Vypili jsme v kavárně Čtyři roční doby společně moka, poté se naše cesty rozešly. Byly tu jakési mírné, i když ne zcela zanedbatelné politické difference, Bebra stál blízko říšskému ministerstvu propagandy, vyskytoval se jak jsem z jeho nárazek bez obtíží vyrozuměl v soukromých komnatách pánů Goebbelse a Góringa a pokoušel se mi toto své vykolejení nejružnějším způsobem vysvětlit a omluvit. Vykládal o vlivném postavení dvorních bláznů ve středověku, ukazoval mi reprodukce španělských malířů zobrazující některého Filipa či Carlose s jejich dvorní družinou, a kdesi uprostřed té toporné společnosti bylo možno rozeznat několik bláznů v třásních, špičatých čapkách a plundrách, kteří

vykazovali asi tak Bebrovy, možná i moje Oskarovy proporce. Právě proto, že se mi ty obrázky líbily, dnes se smím zvat horoucím obdivovatelem geniálního malíře Diega Velazqueze, nechtěl jsem to Bebrovi tak moc ulehčovat. On potom také přestal srovnávat trpasličí existenci na dvoře čtvrtého španělského Filipo se svým postavením v blízkosti rýnského parvena Josefa Goebbelse. Hovořil o těžkých dobách, o slabých, kteří dočasně musí uhýbat, o odporu, jenž vzkvétá ve skrytu, zkrátka padlo tehdy i slůvko „vnitřní emigrace“ a proto se rozešly cesty Oskarovy a Bebrovy.

Ne že bych se byl na mistra hněval. Po všech plakátovacích sloupech jsem během příštích let hledal Bebrovo jméno v oznámeních o cirkuse a varieté, také jsem je dvakrát našel spolu se jménem signory Raguny, nepodnikl jsem však nic, co by mohlo vést k setkání s přáteli. Chtěl jsem to ponechat náhodě, avšak náhoda tomu nechtěla, neboť kdyby se Bebrovy a mé cesty byly zkřížily už na podzim roku čtyřicet dva, a ne teprve následujícího roku, Oskar by se byl nikdy nestal žákem Liny Greffové, nýbrž učedníkem mistra Bebry.

Takto jsem však denně, často už brzy dopoledne přecházel Labeovu ulici, vstupoval do zelinářství, ze slušnosti se nejdříve zdržel půl hodiny v blízkosti obchodníka, který se měnil v pořád podivínštějšího kutila, díval jsem se, jak staví své rozmarné, vyzvánějící, kvílející, skřípající strojky, a pokaždé jsem do něho strčil, když do krámu přišel zákazník, neboť Greff tou dobou skoro už nevnímal okolí. Co se stalo? Co učinilo toho kdysi upřímného žertování nakloněného zahradníka a přítele mládeže tak mlčenlivým, co ho uvrhlo do takového osamění, co ho změnilo v podivína a poněkud zanedbaného stárnoucího muže?

Mládež už nepřicházela. Ti, co dorůstali, ti ho nesnášeli. Jeho družinu ze skautských dob rozvála válka na všechny fronty. Docházely polní dopisy, pak už jen polní karty a jednoho dne dostal Greff všelijakými oklikami zprávu, že jeho

oblíbenec Horst Donath, nejdříve skaut pak praporčík u Hitlerovy mládeže, padl jako poručík v Doněcké pánvi.

Greff stárnul od onoho dne, málo dbal o svůj zevnějšek, docela propadl kutilství, takže v jeho zelinářství bylo vidět víc zvonkových strojků a kvílivých mechanismů než třeba brambor a zelných hlávek. Samozřejmě, že všeobecná vyživovací situace přispěla svým dílem, obchod býval jen zřídka a nepravidelně zásobován a Greff nedokázal jako Matzerath rozehrávat konexe a šikovně nakupovat ve velkoobchodu.

Smutně vyhlížel ten krám a člověka by bylo vlastně mělo těšit, že Greffovy nesmyslné hlučící aparatury sice snad skurilním, ale přitom dekorativním způsobem zdobily a naplňovaly prostor. Mně se líbily ty produkty vycházející z Greffova stále zmatenějšího kutilského mozku. Když se tak dnes dívám na uzlíkaté výtvary svého ošetřovatele Bruna, připomíná se mi Greffova výstava.

A stejně jako Bruno dnes oceňuje můj stejně úsměvný jako vážný zájem o jeho umělé hříčky, míval Greff na svůj roztržitý způsob radost, když zpozoroval, že mě ten či onen jeho hudební nástroj baví. On, který si mě celá léta ani nevšiml, býval najednou zklamán, když jsem po půlhodině opustil jeho v dílnu proměněný krám, abych vyhledal jeho ženu Linu Greffovou.

Co vám mám vyprávět o těch návštěvách u churavky v posteli, jež trvaly většinou dvě až dvě a půl hodiny, jakmile Oskar vstoupil, už kynula z postele: Á, to jseš ty, Oskárku. No pojď trochu blíž, a jestli chceš, tak si vklouzni pod peřinu, však je tu chladno, Greff mizerně zatopil.“ I vklouzl jsem k ní pod peřinu, bubínek a obě paličky, jež právě ještě byly v provozu, jsem nechal ležet u postele a jen té třetí, opotřebované a trochu vyšeptalé paličce jsem dovolil spolu se mnou navštívit Linu. Ne že bych se byl snad svlékl, než jsem vlezl k Lině. Ve vlně, v sametu a v kožených botkách jsem nastoupil a po delší době, navzdory rozpalující práci, jsem v

témž takřka nedotčeném oděvu zase vyklouzl ze zavlhlého peří.

Když jsem několikrát navštívil zelináře krátce po opuštění Lininy postele, ještě napuštěn výpary jeho ženy, ujal se mezi námi zvyk, jemuž jsem se velice rád podřídil. Zatímco jsem ještě dlel v Greffičině posteli a prováděl poslední cviky, vešel zelinář do ložnice s umyvadlem plným teplé vody, postavil je na stoličku, položil k němu ručník a mýdlo, a aniž jediným pohledem obtěžoval postel, beze slova odešel.

Oskar se většinou rychle vymanol z teplého hnízdečka, jež mu bylo nabídnuto, obrátil se k umyvadlu a podrobil sebe i svou někdejší, v posteli tak účinnou paličku důkladné očiště, chápal jsem, že Greffovi byl pach jeho ženy, byť i ho uhodil do nosu z druhé ruky, nesnesitelný. Takto však, čistě omyt, byl jsem kutilovi vítán. Předvedl mi všechny své mašiny a jejich rozmanité zvuky a já se dodnes divím, že přes tento pozdní důvěrný vztah nedošlo mezi Oskarem a Greffem nikdy k přátelství, že mi Greff nadále zůstal cizí a vzbouzel nanejvýš mou účast, nikoli však mou sympatii.

V září roku dvaadvacátého právě jsem ve vši tichosti absolvoval své osmnácté narozeniny, v rádiu eses armáda, dobývala Stalingrad, sestrojil Greff bubnovací stroj. Do dřevěné konstrukce zavěsil dvě rovnovážné misky s bramborami, poté odebral z levé jednu bramboru. Váhy se uvedly do pohybu a uvolnily klapku, která zase uvolnila bubnovací mechanismus instalovaný na konstrukci: ozvalo se víření, údery, rachot, drnění, cimbály, gong a to vše spělo ke konečnému křaplavě tragicky distonujícím finále.

Líbila se mi ta mašina. Stále znovu jsem si ji nechával demonstrovat. Oskar se totiž domníval, že kuticí zelinář ji vymyslel a sestrojil kvůli němu, pro něho. Brzy jsem si měl až příliš důkladně uvědomit svůj omyl. Greffovi se ode mne dostalo snad podnětu, mašina sama byla určena pro něho, neboť její finále bylo i jeho finále.

Bylo časně, čisté říjnové ráno, jaké jen severovýchodní vítr dokáže dodat až před dům. Brzy jsem opustil byt matky

Truczinské, vyšel na ulici, zrovna když Matzerath vytahoval před dveřmi zeleně natřenou roletu, nejdříve mě zahalil mrak koloniálních pachů nahromaděných celou noc uvnitř krámu, pak jsem přijal od Matzeratha ranní hubičku. Ještě než se ukázala Maria, přešel jsem na druhou stranu Labesovy ulice, vrhl jsem k západu dlouhý stín po kočičích hlavách, neboť vpravo, na východě, nad náměstím Maxe Halbeho vlastní silou stoupalo vzhůru slunce používajíc při tom téhož triku, jakého asi užil baron Prášil, když se za vlastní cop vytáhl z bahna.

Ten, kdo by byl jako já znal zelináře Greffa, musel být stejně udiven tím, že výloha i dveře jeho krámu byly v tuto dobu ještě zataženy a zamčeny. Poslední léta učinila sice z dřívějšího Greffa stále podivínštějšího Greffa, nicméně prodejní dobu dodržoval doposud přesně. Snad je nemocen, pomyslel si Oskar a ihned zas tu myšlenku zavrhl. Neboť jak by mohl Greff, který ještě loni v zimě ne sice už tak pravidelně jako minulá léta, ale přece jen stále ještě vysekával Baltskému moři díry do ledu ke kompletní koupeli, jak by mohl tento přírodní člověk, bez nějakých příznaků stáří, z jednoho dne na druhý náhle onemocnět? Práva na postel využívala až dost Gréffka, také mi bylo známo, že Greff opovrhoval měkkými postelemi, že líhal výhradně na polním lůžku nebo na tvrdé pryčně. Neexistovala nemoc, která by dokázala zelináře upoutat k posteli.

Zastavil jsem se před zamčenými dveřmi do zelinářství, ohlédl jsem se k našemu obchodu, zjistil jsem, že Matzerath je v krámě, teprve potom jsem opatrně zavířil pár taktů na bubínek, doufaje v Greffovo citlivé ucho. Stačil jen nepatrný hluk a hned se otevřelo druhé okno napravo od dveří do krámu. Nad truhlíkem s parnasiemi se zjevila Greffka v noční košili, s hlavou plnou natáček a polštářkem před hrudí. „Jen pojď dovnitř, Oskárku. Načpak čekáš, venku je tak chladno.“ Na vysvětlenou jsem klepl paličkou na plechovou roletu před výlohou. „Albrechte!“ zvolala, Albrechte, kde jseš? Co se stalo?“

Dále volajíc manžela vyklidila okno. Dveře od pokojů zabouchaly, slyšel jsem ji klapat po krámě a hned nato se rozezněl její řev. Křičela ve sklepě, jenže já jsem nemohl vidět, proč křičí, neboť otvor do sklepa, kudy se za dodávkových dnů za války stále vzácnějších sypaly dolů brambory, byl rovněž uzavřen. Když jsem přimáčkl oko na potérovaná prkna před otvorem, uviděl jsem, že ve sklepě svítí elektrika. Mohl jsem rozeznat horní část sklepních schodů, na nichž leželo něco bílého, asi Greffcin polštářek. Ztratila nejspíš ten polštářek na schodech, protože ve sklepě už nebyla, křičela zase už v krámě a hned nato v ložnici. Zvedla telefonní sluchátko, křičela a vytáčela číslo, pak křičela do telefonu, jenže Oskar nerozuměl, oč šlo, jen slovo úraz pochytil, a adresu, Labesova ulice 24, opakovala ji několikrát a s křikem, pak zavěsila a hned nato v noční košili, bez polštářku, ale s natáčkami, znovu křičíc vyplnila okno, vecpala sebe s celou svou mně dobře známou dvojitou zásobárnou do truhlíku s parnasiemi, oběma rukama plácla do těch dužnatých, bledě červených rostlin a křičela, že celá ulice na to byla úzká a Oskara už napadlo, že teď ještě i Greffka začne rozezpívat sklo: avšak ani jediná tabulka se nerozskočila.

Okna se prudce otvírala, sousedstvo se zjevovalo, ženy na sebe tázavě pokřikovaly, muži vybíhali z nejbližší domovních dveří, hodinář Laubschad s rukama tepně napůl v rukávech saka, starý Heilandt, pan Reisberg krejčí Libischewski, pan Esch, dokonce i Probst, ten holič, ten uhlíř, přicházel se svým synem. V bílém plásti sem z krámu přiletěl Matzerath, kdežto Maria s Kurtíkem na ruce zůstala stát ve dveřích koloniálu.

Nebylo pro mne těžké zmizet v tom shromáždění rozčilených dospělých a uniknout Matzerathovi, který mě hledal. On a hodinář Laubschad se první chystali zakročit k činu. Byly učiněny pokusy proniknout do bytu oknem. Avšak Greffka nikoho nepustila nahoru, natožpak dovnitř. Zatímco zároveň škrábala, tloukla a kousala, stačila ještě čím dál hlasitěji křičet, místy dokonce srozumitelně. Nejdřív musí prý přijít úrazovka, dávno telefonovala, nikdo už nepotřebuje

telefonovat, ona dobře ví, co má dělat, když se něco takového stane. Ať se jen lidi starají o vlastní krámy. Tady už je to až dost zlé. Jenom zvědavost a zase zvědavost, tady člověk zase jednou vidí, kde jsou přátelé, když dojde k neštěstí.

A vprostřed tohoto lamenta mě asi zahlédla ve shromáždění před svým oknem, neboť na mě zavolala, a protože se jí mezitím podařilo srazit vylézající muže, natáhla po mně ruce, někdo Oskar si pořád ještě myslí, že to byl hodinář Laubschad mě vyzdvihl, proti Matzerathově vůli mě chtěl podat nahoru, těsně před květinovým truhlíkem mě taky Matzerath málem dostal, ale to už mě Lina Greffová popadla, přitiskla ke své vlahé košili a už nekřičela, jen kňouravě plakala, kňourajíc popadala dech.

Stejně jako Greffčín křik vybičoval sousedy k rozčilené a nestoudné gestikulaci, dokázalo teď její tenké, vysoké kňourání proměnit tlačenci dole pod parnasiemi v němou, rozpačitě nohama šoupající masu, která si netroufala podívat se pláči do obličeje, která veškerou svou naději, veškerou svou zvědavost a účastenství skládala v očekávanou sanitku.

Ani Oskarovi nebylo Greffčino skučení příjemné. Pokusil jsem se sklouznout trochu níž, abych nebyl tak blízko jejím ztrápeným zvukům. Podařilo se mi pustit se jejího krku, napůl si sednout na květinový truhlík.

Oskar se příliš cítil pozorován, vždyť Maria s chlapcem na ruce pořád ještě stála ve dveřích krámu. I vzdal jsem se i tohoto sedátka, pochopil jsem trapnost své situace, myslel jsem přitom jen na Marii, sousedé mi byli lhostejní, odrazil jsem se od Greffčíných břehů, které se příliš chvěly a znamenaly mi postel.

Lina Greffová nepozorovala můj útěk, anebo neměla už sil udržet to malé tělíčko, jež jí dlouhou dobu poskytovalo náhražku. Snad také Lina tušila, že jí Oskar navždy unikl, že s jejím křikem přišel na svět zvuk, který na jedné straně se stal zdí a zvukovou stěnou mezi polétávající zelinářkou a bubeníkem, na druhé straně však zbořil stávající zeď mezi Marií a mnou.

Stanul jsem v Greffovic ložnici. Bubínek na mně visel nakřivo a nejistě. Oskar dobře znal tu místnost, z paměti mohl odříkat šťavnatě zelené tapety odshora dolů i odprava doleva. Na stoličce stálo ještě umyvadlo s šedou mýdlovou usazeninou od včerejška. Všechno mělo své místo, a přece mně ten ohmataný, prosezený, proleželý a otlučený nábytek připadal nějak čerstvý nebo alespoň obnovený, jako by všechno, co tu toporně stálo na čtyřech nohách u stěn, potřebovalo teprve onen křik a poté ono vysoké kňučení Liny Greffové, aby nabylo nového, děsivě chladného lesku.

Dveře do krámu byly otevřené. Oskarovi se nechtělo, posléze se však přece jen nechal vtáhnout do té místnosti páchnoucí suchou hlínou a cibulí, skrze roletu ji světlo pruhovalo prachem se tetelícími paprsky. Většina Greffových hlučících a muzicírujících strojů zůstávala tak v pološeru, jen na několik detailů ukazovalo světlo, na zvoneček, na dřevěnou západku, na spodní část bubnovací mašiny, na balancující brambory.

Padací dvířka, jež podobně jako u nás v krámě za pultem zakrývala sklep, byla otevřena. Nic nepodpíralo poklop, ježž asi Greffka v křičícím chvatu prudce vytrhla. Dlouhý hák však nenechala spadnout do pastí za pultem. Lehkým postrčením by byl Oskar mohl nechat poklop zapadnout a zavřít tak sklep.

Bez hnutí jsem stál u těch prken vydechujících pach prachu a trouchniviny, civěl na prudce osvětlený čtverec, který rámoval část schůdků a kus betonové podlahy sklepa. Do tohoto čtverce shora zprava vyčnívalo jakési stupňovité pódium, jež muselo být novým Greffovým zařízením, protože za svých příležitostných návštěv ve sklepech jsem tu bednu nikdy neviděl. Jen kvůli tomu pódium by byl Oskar ovšem neupíral svůj pohled do sklepa tak dlouho a uhranutě, kdyby z pravého horního rohu obrazu netrčel podivně zkrácené pár plných vlněných ponožek v černých šněrovacích botách. Třebaže jsem neviděl podrážky těch bot, ihned jsem v nich poznal Greffovy turistické boty.

To přece nemůže být Greff, říkal jsem si, kdo tam stojí ve sklepe vystrojen na túru, vždyť ty boty nestojí, spíš se vznášejí nad pódiem, leda že by se dolů směřujícím špičkám podařilo nedotknout ale přece jen skoro se dotknout prken. Tak jsem si po několik vteřin představoval Greffa stojícího na špičkách neboť tento komický, zároveň však namáhavý cvik se od toho tělocvikáře a přírodního člověka dal čekat.

Abych se přesvědčil o správnosti své domněnky, tak abych se případně zelináři náležitě vysmál, jal jsem se slézat se vši opatrností po příkrých stupních schodů bubnoval jsem si při tom, jestli si dobře vzpomínám, strach nahánějící, strach zahánějící popěvek: „Jsi tu, Černá Kuchto? Jojojo!“

Teprve když Oskar stanul na betonové podlaze, nechal klouzat pohled oklikami přes svazek prázdných pytlů od cibule, přes narovnané, rovněž prázdné bedny od ovoce, až se konečně podle nikdy zde nespátřeného trámu přiblížil k onomu místu, kde musely viset či na špičkách stát Greffovy turistické boty.

Samozřejmě jsem věděl, že Greff visí. Boty visely, s nimi i hrubě pletené tmavozelené ponožky. Nahá mužská nad okraji punčoch, chlupatá stehna až k okraji kalhot, jakési svědivé brnění mi pomalu stoupalo od přirození vzhůru po zadnici, po ztuhlých zádech, šplhalo po páteři, usadilo se v zátylku, zalévalo mě horkem, odtud se mi znovu vrazilo mezi nohy, stáhlo můj beztak nepatrný váček, přeskakujíc nahrbená záda znovu se usadilo v zátylku, stáhlo se tam ještě dnes o Oskara bodá a škrtí, kdykoli před ním někdo promluví o věšení, třeba i jen prádla, nevisely jen Greffovy turistické boty, vlněné ponožky, kolena a krátké kalhoty, celý Greff tu visel za krk a dělal nad provazem usilovně napjatý obličej, ne zcela prostý divadelní pózy.

Překvapivě rychle ustalo brnění a píchání. Pohled na Greffa se mi normalizoval, neboť tělesný vzhled visícího muže je v podstatě stejně normální a přirozený jako pohled na muže chodícího po rukou, muže stojícího na hlavě, muže, který

vypadá vskutku žalostně, když leze na čtyřnohého oře a chystá se na něm rajtovat.

K tomu přistoupila dekorace. Teprve teď Oskar zpozoroval a pochopil celou tu nákladnou výpravu, kterou si Greff schystal. Okolní rámec, v němž Greff visel, byl nejvybranějšího, takřka extravagantního rázu. Zelinář hledal sobě nejprůměrnější smrt, našel nejvyváženější smrt. On, který celý svůj život míval potíže s úředníky cejchovního úřadu a vedl s nimi trapnou korespondenci. On, jemuž nejednou byly zabaveny váhy a závaží, jenž býval nucen platit pokuty pro nekorektní vážení ovoce a zeleniny, tento muž sám sebe na gram vyvážil bramborami.

Matně se lesknoucí, patrně namydlený provaz byl na kladkách veden přes dva trámy, jež zvlášť pro poslední den přibil na lešení, jediným účelem tohoto lešení bylo stát se jeho posledním lešením. Z toho, že k tomu bylo použito nejlepšího stavebního dřeva, jsem usoudil, že zelinář na sobě nechtěl šetřit. Nebylo asi nic snadného sehnat ty trámy a prkna ve válečné době, tak chudé na stavební materiál. Greff se patrně uchýlil k výměnnému obchodu, za ovoce dostal dřevo. A tak tomuto lešení nechyběly ani všelijaké zbytečné a pouze ozdobné výztuhy. Třídílné stupňovité pódium jeho roh zahlédl Oskar z krámu, dodávalo celé stavbě až jakési vznešenosti.

Jako u bubnovacího stroje, jenž tomu kutilovi posloužil nejspíš jako model, visel Greff a jeho protiváha uvnitř konstrukce. V nápadném protikladu ke čtyřem vápnem natřeným trámům stál mezi ním a vznášejícími se polními plody malý zelený žebříček. Košíky s bramborami upevnil k hlavnímu lanu důmyslným uzlem, jaký dovedou skauti vázat. Jelikož vnitřek lešení byl osvětlen čtyřmi zabílenými, přesto však silně zářícími žárovkami, nemusel Oskar ani lézt na slavnostní pódium a tak je znesvěcovat, aby přečetl nápis na lepenkovém štítku, upevněném drátem na skautský uzel nad bramborovými koši: Sedmdesát pět kilo (bez desíti deka).

Greff visel v uniformě skautského vůdce. V poslední svůj den se znovu navlékl do uniformy z předválečných dob. Byla

mu trochu malá. Poslední dva knoflíky a opasek nedopnul, což jeho jinak švarné parádě dodává, poněkud trapné příchuti. Dva prsty levé ruky měl Greff podle skautského zvyku zkřížené. Na pravé zápěstí oběšenec před oběšením přivázel skautský klobouk. Šátku se musel vzdát. Poněvadž se mu podobně jak u kalhot ani u krku nepodařilo dopnout nejhořejší knoflíky, dral se mu zpod košile hrudní porost.

Na stupních pódia leželo pár aster, a dost nevhodně pár svítek petržele. Nejspíš mu terětmý došly, většinu aster, také několik růží vyplýtvál na ověnění čtyř obrázků pověšených na ony čtyři trámy konstrukce. V popředí vlevo visel za sklem Sir Baden-Powell, zakladatel skautingu. Vlevo vzadu, nezarámovaný, svatý Jiří. Vzadu napravo nezasklená hlava Michelangelova Davida. V rámečku a za sklem usmíval se na pravé přední opoře asi šestnáctiletý výrazně hezký chlapec. Snímek z mládí jeho oblíbence Horsta Donatha, který jako poručík padl na Donci.

Snad bych se měl ještě zmínit o čtyřech kusech papíru na pódiových stupních mezi astrami a petrželí. Ležely tak, že se snadno daly složit dohromady. Oskar to učinil, sestavil předvolání k soudu, na němž bylo několikrát vyraženo razítko mravnostní policie.

Zbývá ještě povědět, že mě z úvah o zelinářově smrti vytrhl tenkrát dotěrný signál sanitky. Hned nato seškobrtali po schodech dolů, vylezli na pódium a sáhli na visícího Greffa. Sotva však obchodníka sňali, spadly a zřítily se rovnovážné bramborové košíky: podobně jako u bubnovací mašiny začal pracovat uvolněný mechanismus, který Greff nad lešením šikovně zakryl prkny. Zatímco dole s rachotem dopadaly brambory z pódia na betonovou podlahu, ozývaly se shora údery na plech, dřevo, bronz, sklo, rozpoutaný bubnový orchestr nasadil velké finále Albrechta Greffa.

Dnes patří k Oskarovým nejtěžším úkolům dát na jeho plechu ještě jednou zaznít té bramborové ovlivněné, níž se ostatně několik sanitáků obohatilo, tomu organizovanému hluku Greffova bubnovacího stroje. Patrně proto, že můj

bubínek rozhodujícím způsobem ovlivnil podobu i Greffovy smrti, podaří se mi tu a tam vyloudit z Oskarova plechu ucelený překlad této události, a když se mě pak přátelé či ošetřovatel Bruno zeptají na název této kompozice pro buben, nazývám ji Pětasedmdesát kilo.

BEBROVO FRONTOVÉ DIVADLO

V polovině června roku čtyřicátého druhého byl mému synu Kurtovi rok. Oskar, otec, to přijal s klidnou myslí, řekl si: ještě dva roky.

V říjnu téhož roku se oběsil zelinář Greff na šibenici tak dokonalé formy, že já, Oskar, od té doby počítám sebevraždu k vznešeným druhům smrti. V lednu roku třiačtyřicátého se hodně mluvilo o městě Stalingrad. Jelikož však Matzerath vyslovoval jméno tohoto města podobně jako předtím Pearl Harbour, Tobruk a Dunkerque, nevěnoval jsem událostem v tomto vzdáleném městě víc pozornosti, než ostatním městům, s nimiž mě seznámila zvláštní hlášení, pro Oskara byla totiž zvláštní hlášení a zpravodaje branné moci něco jako hodiny zeměpisu. Jak bych se byl také jinak dověděl, kde tečou řeky Kubáň, Mius a Don. Kdo by mi byl mohl lépe objasnit zeměpisnou polohu Aleutských ostrovů Atu, Kiska a Adak než podrobné zprávy z rádia o událostech na Dálném východě? Tak jsem se v lednu roku třiačtyřicet poučil, že město Stalingrad leží na Volze, staral jsem se však méně o šestou armádu než o Marii, která tou dobou dostala lehkou chřipku.

Zatímco Mariina chřipka ustupovala, pokračovalo rádio v zeměpisné výuce: Ržev a Děmjansk jsou pro Oskara dodnes místa, jež okamžitě a poslepu najde na každé mapě Sovětského Ruska.

Sotva se uzdravila Maria, dostal můj syn Kurt černý kašel. Zatímco jsem se pokoušel zapamatovat si nejtěžší jména několika tuniských oáz, o něž se zuřivě bojovalo, skončil s Africkým sborem i Kurtův černý kašel.

Ach blažený měsíc máj: Maria, Matzerath a Grétka Schefflerová konali přípravy na Kurtův druhý narozeniny. I Oskar přičítal nadcházejícímu slavnému dni větší význam, vždyť od dvanáctého června třiačtyřicet zbýval už jen jeden rok. Kdybych byl býval doma, mohl jsem o Kurtových druhých narozeninách zašeptat svému synovi do ucha: „Počkej jen, brzy si zabubnuješ též.“

Stalo se však, že Oskar dvanáctého června roku čtyřicátého třetího nedlel v Gdaňsku-Langfuhru, nýbrž ve starobylém městě Římanů Metách. Ba jeho nepřítomnost se protáhla tak, že měl co dělat, aby dvanáctého června roku čtyřicátého čtvrtého dorazil do důvěrně známého, stále ještě bombardováním nepoškozeného rodného města natolik včas, aby se mohl účastnit oslav Kurtíkových třetích narozenin.

Jaké záležitosti mě odvedly pryč? Tedy beze všech oklik a okolků: před Pestalozziho školou, která se proměnila v letecká kasárna, jsem potkal svého mistra Bebru. Ale Bebra sám by mě byl sotva dokázal přemluvit k té cestě. Do Bebrovy paže byla zavěšena Raguna, signora Roswitha, velká somnambulka.

Oskar šel směrem z Kleinhammerovy ulice. Byl navštívit Grétku Schemerovou, trochu se přehraboval v „Boji o Řím“, zjistil, že už tenkrát, za časů Belisarových, to chodilo všelijak, že už tenkrát ve značných zeměpisných rozlohách se u přechodů řek a měst slavila vítězství a sklízely porážky.

Přešel jsem Fróbelovu louku, kde v posledních letech vybudovali barákový tábor Todtovy organizace, myšlenkami jsem byl u Taginae roku patnáct set sedmdesát dva tam Narses porazil Totilu, avšak nikoli kvůli tomu vítězství setrvaly mé myšlenky u velikého Arména Narsese, spíš mi udělala vojevůdcova postava, zakrslý, hrbatý byl Narses, malý byl Narses, trpaslík, gnóm, lilipután byl Narses. Třeba byl Narses o dětskou hlavičku větší než Oskar, uvažoval jsem a stál jsem před Pestalozziho školou, zkoumavě jsem se díval několika příliš rychle vyrostlým leteckým důstojníkům na sponky jejich řádů, Narses určitě nenosil žádné řády, říkal jsem si, ten to neměl zapotřebí, tu uprostřed hlavního vchodu do školy stanul sám velký vojevůdce osobně, dáma byla do něho zavěšená proč by nemohl Narses mít do sebe zavěšenou dámu? Blížili se ke mně, nepatrní vedle těch leteckých obrů, nicméně tvořili střed obestřený dějinami, prastaří vedle novopečených vzdušných hrdinů, co znamenala celá tahle kasárna plná Totilů a Tejů, plná hromotluckých Východních

Gótů vedle jednoho jediného arménského trpaslíka jménem Narses a Narses se krůček za krůčkem blížil k Oskarovi, kynul Oskarovi, i dáma po jeho boku kynula: Bebra a signora Roswitha Raguna mě pozdravili luftwaffe s respektem uhýbala, přiblížil jsem ústa k Bebrově uchu, zašeptal jsem: „Milý mistře, považoval jsem vás za velikého vojevůdce Narsesa. Jehož si mnohem více cením než hromotluka Belisara.“ Bebra skromně mávl rukou. Avšak Raguně se zalíbilo mé přirovnání. Jak pěkně dovedla při řeči pohybovat ústy: „Prosím tě, Bebro, má tak docela nepravdu náš mladý amico? Neproudí snad v tvých žilách krev prince Eugena? E Lodovico quattordicesimo? Není snad tvým předkem?“

Bebra mě vzal za paži, odvedl mě stranou, protože luftwaffe nás nepřetržitě obdivovala a dotěrně očumovala. Když se konečně jeden poručík a hned nato dva poddůstojníci postavili před Bebrou do pozoru mistrova uniforma nesla kapitánské distinkce, její rukáv pásku s nápisem Útvar propagandy, když ti řády vyzdobení chlapíci poprosili Ragunu o autogram a také jej dostali, přivolal Bebra pohybem ruky svůj služební vůz, nastoupili jsme a při odjezdu jsme si ještě museli dát líbit nadšený potlesk shromážděné luftwaffe.

Ujížděli jsme Pestalozziho ulicí a Magdeburskou ulicí, Heeresangerem. Bebra seděl vedle řidiče. Už na Magdeburské ulici vzala si Raguna za záminku můj bubínek. „Stále ještě jste věrný svému bubnu, drahý příteli?“ zašeptala svým středomořským hlasem, který jsem tak dlouho neslyšel. „A jak je to jinak s vaší věrností?“ Oskar ji zůstal dlužen odpověď, ušetřil ji svých zdlouhavých dámských historií, dovolil však s úsměvem, aby velká somnambulka pohladila nejprve jeho bubínek, pak i jeho ruce, které trochu křečovitě svíraly plech, aby je hladila, stále jižněji hladila.

Když jsme zabočili na Heeresanger a pokračovali po kolejších pětce, odpověděl jsem jí dokonce, to jest, pohladil jsem svou levou rukou její levou, zatímco její pravá byla něžná k mé pravé. Přejeli jsme náměstí Maxe Halbeho, Oskar již nemohl vystoupit, tu jsem spatřil ve zpětném zrcátku

Bebrovy moudré, světle hnědé, prastaré oči, jak pozorují naše hlazení. Avšak Raguna držela mé ruce, jež jsem chtěl odtáhnout, abych ušetřil přítele a mistra. Bebra se usmál ve zpětném zrcátku, zahleděl se jinam, začal hovor s řidičem, zatímco Roswitha horce mě tisknouc a hladic začala svými středomořskými ústy hovor, který se sladce a přímo bral ke mně, vtékal do Oskarova ucha, načež se opět stal věčným, aby pak tím sladší náplast přiložil na všechny mé pochyby a pokusné pokusy o útěk.

Říšská kolonie, ujížděli jsme směrem k ženské klinice a Raguna vyznala Oskarovi, že na něho stále myslela po všechna ta léta, že pořád ještě schovává tu sklenku z kavárny Čtyři roční doby, již jsem tehdy obezpíval věnováním, že Bebra je sice skvělý přítel a znamenitý spolupracovník, avšak na manželství není ani pomyšlení, Bebra musí být sám, odpověděla Raguna na mou vsunutou mezi otázku, ona mu ponechá jeho svobodu a on též, přes svou vrozenou žárlivost pochopil za ta léta, že Ragunu nelze poutat, k tomu nemá milý Bebra jako vedoucí frontového divadla ani čas na eventuální manželské povinnosti, zato však je frontové divadlo prvotřídní, s tím programem bylo by možno v časech míru klidně vystupovat v Zimní zahradě nebo ve Scale, jestlipak já, Oskar, při všem svém nevyužitém božském nadání, nepocituji chuť věk už na to mám aspoň jeden rok na zkoušku, může se mi zaručit, ale já, Oskar, budu mít asi jiné závazky, ne? Tím lépe, dnes se odjíždí, tohle bylo poslední odpolední představení v armádním okrsku Danzig-Westpreujisen, nyní se jede do Lotrinska, pak do Francie, východní fronta zatím nepřipadá v úvahu, to se už absolvovalo, já, Oskar, mohu mluvit o štěstí, že východ je pasé, že se teď jede do Paříže, určitě se jede do Paříže, zdalipak mě, Oskara, zavedla už někdy cesta do Paříže? Nuže tedy, amico, jestliže už Raguna nedokáže svést vaše tvrdé tamborské srdce, pak se nechte svést Paříží. Vůz zastavil při posledním slově velké somnambulky.

Stromy na Hindenburgově aleji v pravidelných rozestupech, zelené, pruské. Vystoupili jsme, Bebra nechal řidiče čekat, do kavárny Čtyři roční doby se mi nechtělo, má poněkud třešticí hlava toužila po čerstvém vzduchu.

I vydali jsme se do Steffensova parku: Bebra po mé pravici, Roswitha po levici. Bebra mi vysvětloval smysl a účel Útvaru propagandy. Roswitha mi vyprávěla anekdoty ze všedního života Útvaru propagandy. Bebra mi pověděl leccos o válečných malířích, válečných dopisovatelích a svém Frontovém divadle. Roswitha vypouštěla ze svých středomořských úst jména dalekých měst, o nichž jsem slyšel z rádia, když se ozvala zvláštní hlášení. Bebra řekl Kodaň, Roswitha vydechla Palermo. Bebra zazpíval Bělehrad, Roswitha zalkala hlasem tragédky: Athény. Oba jednohlasně však stále znovu horovali o Paříži, slibovali, že tato Paříž vyváží všechna ostatní jmenovaná města, až mi konečně Bebra, řekl bych skoro služební formou, jako vedoucí a kapitán Frontového divadla učinil nabídku: „Vstupte k nám, mladý muži, bubnujte, rozezpívejte pivní sklenice i žárovky! Německá okupační armáda v krásné Francii, ve věčně mladé Paříži vám s jásotem bude děkovat.“

Jen pro formu požádal Oskar o čas na rozmyšlenou. Dobrou půlhodinku krácel jsem stranou od Raguny, stranou od přítele a učitele Bebry mezi májově zelenými keři, vypadal jsem, jako že usouzené přemýšlím, třel jsem si čelo, naslouchal jsem, což jsem ještě v životě neudělal ptáčkům v lese, dělal jsem, jako bych od nějakého čermáčka očekával radu a pomoc, a když pak v té zeleni cosi obzvlášť hlasitě a nápadně zacvrlikalo, pravil jsem: „Dobrá a moudrá příroda mi radí, abych přijal váš návrh, vážený mistře. Od této chvíle můžete ve mně spatřovat člena svého Frontového divadla!“

Zašli jsme potom přece jenom ještě do Čtyř ročních dob, popili jsme řídké moka a dohovořili podrobnosti mého útěku, který jsme však nenazývali útekem, nýbrž odchodem.

Před kavárnou jsme pak ještě jednou zopakovali po drobnosti plánovaného podniku. Poté jsem se rozloučil s

Ragunou a kapitánem Útvaru propagandy Bebrou, který nedal jinak a poskytl mi své služební auto. Zatímco se ti dva vydali na procházku Hindenburgovou alejí směrem do města, dovezl mě kapitánův šofér, postarší už nadsvobodník, zpátky do Langfuhru až na náměstí Maxe Halbeho, do Labesovy ulice jsem autem nechtěl a nemohl: Oskar přijíždějící v armádním služebním voze by vzbudil příliš velký a nevčasný rozruch.

Mnoho času mi nezbývalo. Návštěva na rozloučenou u Matzeratha a Marie. Delší dobu jsem postál u ohrádky svého syna Kurta, vytanuly mi, jestli si dobře vzpomínám, i nějaké ty otcovské myšlenky, pokusil jsem se také pohladit toho světlovlasého caparta, jenže Kurtík nechtěl, zato Maria chtěla, poněkud udiveně přijala a dobromyslně opětovala mé něžnosti, jimž za léta odvykla.

Loučení s Matzerathem mi přišlo kupodivu zatěžko. Ten člověk stál v kuchyni a vařil ledvinky s hořčičnou omáčkou, byl zcela srostlý s kuchařskou lžicí, možná šťastný, a tak jsem si ho netroufal rušit. Teprve když za sebe sáhl a poslepu cosi hledal na kuchyňském stole, vyšel mu Oskar vstříc, vzal prkénko se sekanou petržilkou, podal mu je, a dodnes mám za to, že i když jsem už dávno byl pryč, zůstal Matzerath dlouho stát s prkénkem s petržilkou v údivu a ustrnutí, neboť Oskar doposud Matzerathovi nikdy ničeho nepodal, nepodržel, ani nezvedl.

Pojedl jsem u matky Truczinské, nechal jsem se od ní umýt, odnést do postele, počkal jsem, až i ona byla v peřinách a začala s tichým pištěním chrápat, poté jsem vklouzl do pantoflí, sebral své šaty, prošel pokojem, kde pištěla, chrápala a čím dál více stárla šedovlasá myška, v předsíni jsem se trochu lopotil s klíčem, posléze jsem přece jen donutil zámek, aby vyskočil, pořád ještě v noční košilce a s rancem šatstva jsem zmohl schody nahoru do sušárny, ve své skříšti za narovnanými taškami a svázanými balíky novinového papíru, jež tu byly uskladněny navzdory protiletectvým předpisům, klopýtaje přes hromadu protiletectvého písku a protiletectvé vědro, našel jsem posléze zbrusu nový bubínek,

který jsem si ušetřil bez Mariina vědomí, a Oskarovu lekturu: Rasputina a Goetha v jednom svazku. Mám s sebou vzít své zamilované autory?

Zatímco Oskar lezl do svých šatů a bot, věšel si bubínek na krk, paličky zastrkoval za šle, vyjednával s oběma svými bohy Dionýsem a Apollonem. Zatímco bůh závratného opojení mi radil, abych buď nebral vůbec žádné čtivo, a když už, tedy jen štos Rasputina, chtěl mi vychytralý a příliš rozumný Apollo docela vymluvit mou cestu do Francie, když však zjistil, že Oskar je k cestě rozhodnut, trval na kompletním cestovním zavazadle, každé důstojné zívnutí, jež ze sebe Goethe před staletími vydal, jsem měl vzít s sebou avšak ze vzdoru a také proto, že jsem věděl, že Spříznění volbou nedokázali vyřešit všechny pohlavní problémy, vzal jsem Rasputina a jeho nahatý, nicméně černě opunčochovaný ženský svět. Jestliže Apollo směřoval k harmonii, Dionýsos k opojení a chaosu, pak Oskar byl malý harmonizující chaos, rozum v opojení uvádějící polobůh, který proti všem odjakživa a navěky definitivně ustanoveným celobohům měl krom té smrtelnosti jednu výhodu: Oskar si směl číst, co ho bavilo, bohové však cenzurují samy sebe.

Jak si člověk zvykne na takový činžák a na kuchyňské pachy devatenácti partaji! S každým schodem, s každým poschodím, s každými pojmenovanými dveřmi jsem se loučil: ach, muzikant Meyn, který jako služebně nezpůsobilý byl vyhozen, který zase už troubil na trumpetu, zase už popíjel jalovcovou a čekal, až si pro něho zase přijdou a oni si později opravdu přišli, jen svou trumpetu už nesměl vzít s sebou. Ach, neforemná pani Katerová, jejíž dcera Zuzka si říkala „bleskové děvče“. Ach, Axeli Mischke, za copak jsi vyměnil svůj bič? Pan a paní Woiwuthovi, co pořád jedli tuřín. Pan Heinert marodil se žaludkem, proto byl v Schichau a ne u péchoty. A vedle Heinertovi rodiče, kteří pořád ještě měli na vizitce Heimowski. Ach, matka Truczinská, pokojně spala myška za dveřmi svého bytu. Mé ucho na dřevě ji slyšelo pištět. Syreček, který se vlastně jmenoval Retzel, to dotáhl na

poručíka, ačkoli jako dítě pořád musel nosit dlouhé vlněné punčochy. Schlagerovic syn byl mrtev. Eykovic syn byl mrtev, Kollinovic syn byl mrtev. Ale hodinář Laubschad ještě žil a probouzel mrtvé hodiny k životu. A starý Heilandt žil a pořád ještě vyklepával ohnuté hřebíky. A paní Schwerwinská byla nemocná, a pan Schwerwinski byl zdravý a stejně umřel před ní. A naproti v přízemí, kdo tam bydlel? Tam bydlel Alfréd a Maria Matzerathovi a skoro dvouletý capart jménem Kurt. A kdo to opouštěl v tuto dobu nočního spánku veliký, těžce oddychující činžák? Oskar, Kurtíkův otec. Co odnášel do zatemnělé ulice? Svůj bubínek si nesl a svou velkou knihu, již se vzdělával. Proč zůstal stát mezi všemi těmi zatemněnými, v protileteckou obranu věřícími domy před jedním zatemněným, v protileteckou obranu věřícím domem? Protože v něm bydlela vdova Greffová, již nevděčil sice za své vzdělání, ale přece jen za pár citlivých obratností. Proč smekl čepici před tím temným domem? Protože vzpomněl zelináře Greffa, který měl kudrnaté vlasy a orlí nos, který se vyvážil a zároveň oběsil, který jako oběšenec pořád ještě měl kudrnaté vlasy a orlí nos, avšak své hnědé oči, obvykle zasněně hledící z důlků, v jakémsi přepětí sil vykulil. Proč si potom Oskar zase nasadil svou námořnickou čapku s poletujícími stuhami a s hlavou pokrytou odpochoďoval? Protože měl jakousi schůzku na nákladovém nádraží v Langfuhru. Přišel včas na tu schůzku? Přišel. To jest, v poslední minutě jsem dorazil na železniční násep u podchodu z Brunshóferovy ulice. Ne že bych se byl snad zdržel u nedaleké ordinace doktora Hollatze.

Rozloučil jsem se sice v myšlenkách se sestrou Ingou, vyslal jsem pozdrav k pekařskému bytu v Kleinhammerově ulici, to všechno jsem však vyřídil v chůzi, a teprve portál kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova mě přinutil k onomu zastavení, pro něž jsem málem přišel pozdě.

Portál byl zavřen. Nicméně až příliš přesně jsem si představil nahatého růžového Ježíška na levém stehně Panenky Marie. A už byla zde, má ubohá mamka. U zповědnice klečela, do ucha důstojného pána Wichnka sypala

všechny své hříchy obchodnice koloniálním zbožím, tak jako sypávala cukr do modrých půl a čtvrtkilových sáčků.

Oskar však klečel před levým postranním oltářem, toužil naučit Ježíška pracovat s bubnem, ale ten capart nezabubnoval, žádný zázrak mi neposkytl, Oskar tehdy přísahal a opakoval teď podruhé svou přísahu před zavřeným portálem: Však já ho ještě naučím bubnovat! Když ne dnes, tedy zítra!

Vzhledem k chystané cestě přísahal jsem však raději na pozítřek, ukázal jsem kostelnímu portálu svá bubenická záda, byl jsem si jist, že mi Ježíšek neuteče, vylezl jsem na železniční násep vedle podjezdu, poztrácel jsem při tom trochu Goetha a Rasputina, největší část svého vzdělávacího pokladu jsem však přesto dopravil na násep, mezi koleje, co by kamenem dohodil, jsem ještě klopýtal přes kamení, pražce a šterk a v běhu jsem málem porazil čekajícího Bebru, taková byla tma. „Tady máme našeho plechového virtuóza!“ zvolal kapitán a hudební klaun. Napomínajíce se pak vzájemně k opatrnosti tápali jsme přes koleje, křižovatky, zabloudili jsme mezi seřazenými nákladními vagóny, až jsme posléze našli vlak s frontovými dovolenci, v němž bylo Bebrovu Frontovému divadlu přiděleno zvláštní kupé.

Oskar měl za sebou už nějakou tu jízdu pouliční drahou, teď měl jet i železnicí. Když mě Bebra vstrčil do kupé, vzhledla Raguna od jakési ruční práce, usmívala se a s úsměvem mě políbila na tvář. Stále ještě s úsměvem a nespouštějíc přitom prsty od ruční práce, představila mi oba zbývajících členy ansámblu Frontového divadla akrobaty Felixe a Kitty.

Medově světlovlasá Kitty s pletí poněkud našedlou nebyla bez půvabu, mohla být asi tak velká jako signora. Lehký saský přízvuk jen zvyšoval její šarm. Akrobat Felix byl asi nejdelší z divadelní společnosti. Pečlivě a rád odměřoval svých sto osmatřicet centimetrů. Chudák trpěl svými do očí bijícími rozměry. Přítomnost mých čtyřidevadesáti centimetrů posílila ještě jeho komplex. K tomu akrobatův profil jevil jistou podobnost s profilem pěstěného dostihového koně,

proto ho Raguna žertem nazývala „Cavallo“ nebo „Felix Cavallo“. Stejně jako kapitán Bebra měl akrobat na sobě stejnokroj v polní šedi, ovšem s distinkcemi nadsvobodníka. I dámy neslušivě seděly v cestovních kostýmech ušitých v polní šedi. Ona ruční práce v Raguniných prstech týkala se ostatně rovněž polně šedého sukna: později z toho byla má uniforma, Felix a Bebra dodali materiál, Roswitha a Kitty na něm střídavě pracovaly a ubíraly pořád víc a víc polní šedi, až mi blůza, kalhoty, polní čapka padly. Přiměřenou obuv pro Oskara nebylo ovšem možno sehnat v žádném skladišti branné moci. Musel jsem se spokojit se svými civilními šněrovacími botkami, nedostal jsem žádné pŮllitry.

Papíry pro mne byly zfalšovány. Akrobat Felix prokázal při této citlivé práci značnou obratnost. Už z pouhé zdvořilosti jsem nemohl protestovat, velká somnambulka mě vydávala za svého bratra, staršího, dobře zapamatovat: Oskarnello Raguna, narozen jedenadvacátého října devatenáct set dvanáct v Neapoli. Míval jsem do dnešního dne všelijaká jména. Oskarnello Raguna bylo jedno z nich a jistě neznělo nejhůř.

A pak jsme, jak se říká, vyjeli. Jeli jsme přes Stolp, Štětín, Berlín, Hannover, Kolín do Met.

Z Berlína jsem neviděl vlastně nic. Pětihodinovou zastávku jsme tam udělali. Samozřejmě byl právě letecký poplach. Museli jsme do Tomášského sklepa. Jako sardinky leželi dovolenci v těch klenbách. Nastalo haló, když si nás kdosi od polního četnictva chtěl podat. Pár vojáků, kteří jeli z východní fronty, znalo Bebru a jeho lidi z někdejšího hostování Frontového divadla, začalo se tleskat, pískat, Raguna posílala hubičky. Vyzývali nás, abychom hráli, na konci někdejšího pivního sklípku se v několika minutách instalovalo něco jako jeviště. Bebra těžko mohl říci ne, zvlášť když ho jeden major od letectva srdečně a s přeháněním poprosil, aby přece dal lidem něco k lepšímu.

Poprvé měl Oskar vystoupit ve skutečném divadelním představení. Ačkoli jsem nevystupoval docela bez přípravy,

Bebra se mnou během jízdy ve vlaku několikrát nacvičoval mé číslo, přece se dostavila tréma, takže Raguna měla příležitost hlazením mi dodávat myslí.

Sotva za námi přitáhli naše artistická zavazadla, vojáci se mohli přetrhnout, začali Felix a Kitty se svou akrobatickou produkcí. Oba byli jako z gumy, zauzlovali se a vždycky zase vylezli ze sebe, skrze sebe, kolem sebe, pod sebou, rozpojili se a znovu propojili, vyměňovali si to a ono a sugerovali civícím a tlačícím se vojákům řádné bolesti v údech a kolik dní trvající svalovou kocovinu. Zatímco Kitty s Felixem se ještě zauzlovali a rozuzlovali, působil už Bebra jako hudební klaun. Na plné až prázdné láhve zahrál letící šlágry oněch válečných let, hrál „Eriku“ a „Maminko, kup mi koníčka“, z hrdel láhví vyloudil a nechal plát „Vlasti má, tvé hvězdy“, a když to náležitě nezabralo, sáhl po svém starém parádním kousku: „Jimmy the Tiger“ se rozzuřil mezi láhvemi. To se zalíbilo nejen frontovým dovolencům, to našlo i Oskarovo zhýčkané ucho, a když pak Bebra po několika pošetilých, ale bezpečně zabírajících kouzelnických kouscích ohlásil Roswithu Ragunu, velkou somnambulku, a Oskarnella Ragunu, sklo rozezpívajícího bubeníka, byli už diváci v náladě: Roswitha a Oskarnello mohli mít jen úspěch. Lehkým vířením jsem uváděl naše produkce, silícím vířením jsem připravoval vrcholy a mocným, umělecky zvládnutým úderem jsem po produkci vyzval k potlesku.

Sem tam nějakého vojáka, ale i důstojníky vyvolávala si Raguna z diváckého davu, vyzvala staré ostřílené nadsvobodníky či plaše drzé praporčíky, aby si sedli, zahleděla se tomu i onomu do srdce to ona dovedla a prozrazovala davu kromě vždy odpovídajících údajů z vojenské knížky i nějakou tu intimitu ze soukromého života nadsvobodníků a praporčíků. Počínala si delikátně, prokazovala vtip při svých odhaleních, jednomu z takto obnažených mužů podala na závěr, jak soudili diváci plnou láhev piva, poprosila obdarovaného, aby ji viditelně zvedl, načež dala mně, Oskarnellovi, znamení: mohutníci víření

bubnu, hračka pro můj hlas, který stačil na jiné úkoly s výbuchem se rozskočila láhev: zbyl zaražený, pivem postříkaný obličej jinak všemi mastmi mazaného nadsvobodníka či praporčíka, tvář připomínající krev a mléko a potom vybuchl potlesk, dlouhotrvající ovace, do nichž se mísily zvuky těžkého náletu na říšské hlavní město.

Co jsme poskytovali, nebyla sice světová třída, ale lidi to bavilo, dávalo jim to zapomenout na frontu i na dovolenou, uvolňovalo to smích, nekonečný smích, nebo! když nad námi dopadly letecké miny, jež zasypaly i ski s jeho obsahem, uhasily světlo i nouzové světlo, když tu všechno leželo páté přes deváté, pronikal skrz tu temně dusivou obrovskou rakev pořád ještě smích, „Bebru!“ volali, „Chceme slyšet Bebru!“, a nezdolný dobrák Bebra se ohlásil, potmě zahrál klauna, donutil pohřbené davy k salvám smíchu, a když se pak ozvalo volání po Raguně a Oskarnellovi, zatroubil: „Signora Raguna je strrrrašně unavená, milí vojáčky. A maličký Oskarnello se musí trochu vyspinkat za Velkoněmeckou říííši a její konečné vítězství!“

Roswitha ležela u mne a trásla se strachy. Oskar se však nebál, a přesto ležel vedle Raguny. Jejich strach a má odvaha spojily naše ruce. Ohledával jsem její strach, ona ohledávala mou odvahu. Posléze jsem se já trochu vystrašil, zato ona dostala odvahu. A když jsem poprvé zahnal její strach, dodal jí odvahy, vzbudila se má odvaha hned podruhé. Zatímco má odvaha čítala nádherných osmnáct let, propadala ona nevím v kterém svém roce, nevím pokolikáté ležíc svému vycvičenému, odvahou mě naplňujícímu strachu. Neboť stejně jako její tvář, ani její nerozsáhlé, avšak kompletní tělo nemělo nic společného s časem, jenž vyrývá stopy. S nadčasovou odvahou a nadčasovým strachem se mi tam vzdávala jakási Roswitha. A nikdo nikdy nezví, jestli ona liliputánka, která v zasypaném Tomášském sklípku za jednoho velkonáletu na říšské hlavní město pod mou odvahou ztrácela svůj strach, tak dlouho, než nás vyhrabala protiletecká obrana, měla devatenáct nebo devadesát devět

let, neboť Oskar může tím snáze mlčet, že sám neví, zda mu ono vskutku první objetí přiměřené jeho tělesným rozměrům poskytla odvážná stařena či ze strachu se oddávající dívka.

PROHLÍDKA BETONU, ANEB MYSTIKA BARBARSTVÍ NUDA

Čtyři týdny jsme večer co večer hráli ve staroslavných kasematech garnizonního města Římanů Mety. Týž program jsme předváděli čtrnáct dní v Nancy. Chálons-sur-Marne nás pohostinně přijaly na týden. Oskarův jazyk dovedl už vypravit pár francouzských slovíček. V Remeši jsme mohli obdivovat ještě škody, jež natropila první světová válka. Kamenná menažerie světoznámé katedrály zhnusená člověčinou bez ustání chrlila vodu na dláždění, čímž má být řečeno. V Remeši pršelo dennodenně, i v noci. Zato v Paříži jsme měli zářivě mírné září. S Roswithou po boku jsem se směl potulovat po quais a absolvovat své devatenácté narozeniny.

Ačkoli jsem znal tu metropoli z pohlednic poddůstojníka Fricka Truczinského, nezklamala mě Paříž ani v nejmenším. Když jsme Roswitha a já poprvé stanuli u paty Eiffelovy věže a pohlédli vzhůru já čtyřidevadesáticentimetrový, ona devěťadevadesáticentimetrová poprvé jsme si ruku v ruce společně uvědomili svou jedinečnost a velikost. Políbili jsme se přímo na ulici, což ovšem v Paříži nic neznamená.

Ach, to nádherné obcování s uměním a dějinami! Kdy jsem, pořád ještě s Roswithou zavěšenou do mé paže, vykonal návštěvu u Invalidů, vzpomněl jsem velkého, nikoli však vysokého, a proto nám oběma příbuzného císaře a promluvil jsem Napoleonovými slovy. Jako on u hrobu Bedřicha Druhého, který taky nebyl žádný obr, pravil: „Kdyby ten ještě žil, nestáli bychom zde!“, zašeptal jsem něžně Roswitě do ucha: „Kdyby tento Korsičan, ještě žil, nestáli bychom zde, nelíbalí bychom se pod mosty, na nábřežích, sur le trottoir de Paris.“

V rámci obrovského programu vystupovali jsme v Salle Pleyel a v Théâtre Sarah Bernhardt. Oskar rychle přivykl velkoměstským jevištním poměrům, vybrousil svůj repertoár, přizpůsobil se zhýčkanému vkusu pařížských okupačních oddílů: nerozespíval jsem už obyčejné, německy ordinární

pivní láhve, nikoli, jen ty nejvybranější, krásně vybroušené, jak dech tenoučké vázy a ovocné misky z francouzských zámků jsem rozezpíával a proměňoval ve střepy.

Můj program byl vystaven podle kulturně historických hledisek, začínal sklem z doby Ludvíka XVI, ve skleněný prach nechal rozpadat skleněné výrobky epochy Ludvíka XVI. Vehementně, v myšlenkách na revoluční doby, jsem se pouštěl do pohárů nešťastného Ludvíka XVI. A jeho bezhlavé Marie Antoinetty, tak trochu i Ludvíka Filipa, a na závěr jsem se vypořádával s fantazijními skleněnými produkty francouzské secese.

I když ta masa plní šedi v přízemí a na balkonech nebyla s to sledovat historický průběh mých produkcí a plácala střepům jako obyčejným střepům, přece jen se zde tu a tam objevili štábní důstojníci a novináři z Říše, kteří krom střepů obdivovali i můj smysl pro dějiny. Jeden učenecký typ v uniformě mi pověděl různé lichotky o mém umění, když jsme mu po jednom galapředstavení pro velitelství byli představeni. Obzvláště vděčen byl Oskar korespondentovi jistého předního listu z Říše, který dlel v městě nad Seinou, byl specialistou na Francii a diskrétně mě upozornil na několik chybiček, ne-li stylových prohřešků v mém programu.

Zůstali jsme v Paříži přes celou zimu. V prvotřídních hotelích jsme bývali ubytováni a nechci tajit, že Roswitna po mém boku po celou dlouhou zimu zkoušela a potvrzovala přednosti francouzských postelí. Byl Oskar v Paříži šťasten? Zapomněl na své milé doma, na Marii, Matzeratha, Grétku a Alexandra Schefflerovy, zapomněl snad Oskar na svého syna Kurta a svou babičku Annu Koljaiczekovou?

I když jsem na ně nezapomněl, nepostrádal jsem ani jednoho ze svých příbuzných a známých. A tak jsem ani neposílal domů žádné polní dopisnice, nedával jsem o sobě žádné znamení, poskytl jsem jim spíše možnost žít rok beze mne, neboť k návratu jsem se rozhodl už při odjezdu, zajímalo mě přece, jak se ta společnost za mé nepřítomnosti doma zařídí.

Na ulici i během představení pátral jsem občas ve vojenských tvářích po známých rysech. Třeba byli Fricek Truczinski nebo Axel Mischke odvoláni z východní fronty a přeloženi do Paříže, uvažoval Oskar, jednou nebo dvakrát se mu tak zazdalo, že v hordě pěšáků rozpoznal tvář Mariina bujného bratra, avšak nebyl to on: polní šed klame!

Jedině a jenom Eiffelova věž ve mně vzbudila stesk po domově. Ne že bych snad byl na ni vystoupil a sveden dalekým výhledem pocítil puzení směrem k vlasti. Oskar tak často na pohlednicích a v myšlenkách vystoupil na tuto věž, že skutečný výstup by byl měl za následek leda jen zklamání sestup. U paty Eiffelovy věže, leč bez Roswithy, sám stoje či dokonce dřepe pod směle vzklenuťm počátkem té kovové konstrukce, spatřil jsem v té průhled skýtající, a přece uzavřené klenbě onen vše skrývající příkrov své babičky Anny: sedě pod Eiffelovou věží seděl jsem pod jejími čtyřmi sukněmi, Maratovo pole mi bylo kašubským brambořištěm, pařížský říjnový i padal šikmo a neúnavně mezi Běsovm a Ramběchovm, celá Paříž i s metrem mi za takových dnů byla cítit mírně žluklým máslem, byl jsem zticha, zamyšlen. Roswitha se mnou zacházela opatrně, respektovala mou bolest, neboť věděla, co je jemnocit.

V dubnu čtyřicet čtyři ze všech front byly hlášeny úspěšné taktické ústupy, museli jsme sbalit artistické kufry, opustit Paříž a obšťastnit Bebrovým Frontovým divadlem Atlantický val. Svě turné jsme začali v Le Havru. Bebra mi připadal nějak zamlklý roztržitý. I když během představení nikdy neselhal a smíšky měl vždycky na své straně, jakmile spadla poslední opona, jeho narsovská tvář zkameněla. Zpočátku jsem si myslel, že žárli, ba ještě hůř kapituluje před silou mého mládí.

Roswitha mě šeptem vyvedla z omylu, nevěděla sice nic přesného, šeptala jen o důstojnících, kteří po představeních navštěvují Bebru za zavřenými dveřmi. Vypadalo to, jako by mistr opouštěl svou vnitřní emigraci, jako by plánoval něco přímého, jako by v něm nabyla převahy krev předků, krev

prince Eugena. Jeho plány nám ho tak vzdálily, zavedly ho do tak rozlehlých vztahů, že Oskarův intimní vztah k jeho někdejší Roswitě vyloudil na Bebrově vrásčitém obličejí leda unavený úsměv.

Když nás jednou bylo to v Trouville, ložirovali jsme v lázeňském hotelu, překvapil v těsném objetí na koberci v naší společné šatně, mávl jen odmítavě rukou, když jsme od sebe chtěli odpadnout, a řekl do svého maskérského zrcátka: „Jen se mějte, děti, líbejte se, zítra si prohlédneme beton a pozítří vám už bude beton skřípat mezi rty, vezme vám chuť na líbání.“

To bylo v červnu čtyřiačtyřicet. Obrazili jsme mezitím Atlantický val od Biskaje až po Holandsko, většinou jsme však zůstávali v zázemí, skoro nic jsme neviděli z pověstných bunkrů, a teprve v Trouville jsme poprvé hráli přímo na pobřeží. Byla nám nabídnuta prohlídka Atlantického valu. Bebra nabídku přijal. Poslední představení v Trouville. V noci jsme byli přepraveni do vesničky Bavení, blízko Caen, čtyři kilometry za pobřežními dunami. Ubytovali nás u sedláků. Spousta pastvin, křovin, jabloní. Pálí se tam ovocná kořalka calvados. Napili jsme se jí a dobře jsme po ní spali. Ostrý vzduch proudil oknem dovnitř, žabí louže kvákala až do rána.

Jsou žáby, které dovedou bubnovat. Ve spaní jsem je slyšel a připomínal jsem si: musíš domů, Oskare, tvému synu Kurtovi brzy budou tři roky, musíš mu dodat bubínek, slíbilš mu to! Když se Oskar takto napomenut hodinu co hodinu budil v otcovských mukách, hmatal kolem sebe, ubezpečil se o své Roswitě, nasál její vůni: Raguna voněla docela lehce po skořici, hřebíčku, též muškátu, voněla předvánočně kořením do pečiva a uchovala si tuto vůni i v létě.

S ránem zastavil před selským stavením pancéřový vůz. Ve vratech nás trochu mrazilo. Bylo časně ráno, chladno, žvatlající proti větru od moře nastoupili jsme: Bebra, Raguna, Felix a Kitty, Oskar a nadporučík Herzog, který nás vzal ke své baterii západně od Cobourgu.

Řeknu-li, že Normandie je zelená, zatajím onen hnědobílý dobytek, který se vpravo i vlevo podle silnice na orosených, lehce zamlžených pastvinách věnoval svému přežvýkavému zaměstnání a jevil vůči našemu vozidlu takovou lhostejnost, že by se pancíře byly začervenaly, kdyby nebyly opatřeny maskovacím nátěrem. Topoly, křoví, rozlezlé keře, první nemotorné, prázdné pobřežní hotýlky s tlukoucími okenicemi, zabočili jsme na promenádu, vystoupili jsme a capali po dunách, proti větru plnému písku a šumu příboje za nadporučíkem, který prokazoval kapitánu Bebrovi sice nadutý, ale přísný respekt. To nebyl mírný Balt, který mě očekával láhvově zelený a s dívčím vzlykáním. Tady Atlantik předváděl svůj prastarý manévř: vzpomínal v přílivu, stahoval se v odlivu.

A pak tu najednou byl náš beton. Směli jsme ho obdivovat a pohládit, tiše držel. „Pozor!“ zařval někdo v betonu, čahounsky vyrazil z bunkru, který měl tvar nahoře zploštělé želvy, ležel mezi dvěma dunami, jmenoval se „Dora sedm“ a hleděl na příliv a odliv střílnami průzory a kousky kovu malého kalíbru. Nadsvobodník Lankes se jmenoval onen muž, který nadporučíkovi Herzogovi, též našemu kapitánovi Bebrovi podal hlášení.

Lankes salutuje: Dora sedm, jeden nadsvobodník a i muži. Během mé služby se nic mimořádného nestalo.

Herzog: Děkuji. Dejte si pohov, nadsvobodník Lankes. Slyšíte, pane kapitáne, nic mimořádného se nestalo. Takhle to jde už léta.

Bebra: Nicméně odliv a příliv! Divadlo přírody!

Herzog: To je právě to, co dává našim lidem zabrat. Kvůli tomu stavíme jeden bunkr vedle druhého. Avšak už jeden zaclání výstřel druhému. Brzo jich budeme muset pár vyhodit do povětří, aby zas bylo místo pro nový beton.

Bebra oťukáváje beton, jeho lidé z Frontového divadla to dělají po něm: A pan nadporučík věří v beton?

Herzog: To snad není to pravé slovo. My už tady nevěříme celkem na nic. Co, Lankes?

Lankes: Rozkaz, pane poručíku, celkem na nic!

Bebra: Ale mícháte a dusáte.

Herzog: Tedy jen tak mezi námi. Člověk při tom sbírá zkušenosti. Vždyť já předtím neměl ani tušení o betonu, nějakou dobu studia, pak to začalo. Doufám, že budu moci po válce uplatnit svoje znalosti v práci s betonem. Vždyť se potom zase bude muset všechno znova postavit, doma. Podívejte se na ten beton zblízka. Bebra a jeho lidé s nosem na betonu. Co vidíte? Mušle. Všecko tady leží zrovna u nosu. Stačí jenom brát a míchat. Kamení, mušle, písek, cement... Co vám mám povídat, pane kapitáne, vy jako umělec a herec budete mít pro to pochopení. Lankes! Povězte tady panu kapitánovi, co tu pěchujeme do bunkrů.

Lankes: Rozkaz, pane nadporučíku! Povědět panu kapitánovi, co tu pěchujeme do bunkrů. Zabetonujem tam vždycky mladýho psa. V každém základu bunkru je pohřbenej jeden mladej pes.

Bebrovi lidé: Pejsánek!

Lankes: Za chvílku v celým úseku od Caen po Havre nebude ani jeden mladej pes.

Bebrovi lidé: Ani jeden pejsánek!

Lankes: Tak jsme pilný.

Bebrovi lidé: Tak pilní!

Lankes: Brzo budeme muset brát mladý kočky.

Bebrovi lidé: Mňau!

Lankes: Jenomže kočky nevydaj za mladý psy. Proto doufáme, že se to tu už brzo hne.

Bebrovi lidé: Galapředstavení! Tleskají.

Lankes: Nazkoušeli jsme se už dost. A když nám dojdou mladý psi...

Bebrovi lidé: Aaach!

Lankes:... nebudem už taky moct stavět nový bunkry.

Poněvadž kočky to je na nic.

Bebrovi lidé: Mňau, mňau!

Lankes: Jestli snad chce pan kapitán ještě krátce vědět, proč zrovna ty mladý psi...

Bebrovi lidé: Pejskové!

Lankes:... pak můžu říct jenom: já za svou osobu na to nevěřím!

Bebrovi lidé: Fuj!

Lankes: Ale tady kamarádi, ti sou většinou z venkova.

A tam se to ještě dnes dělá, že když se staví dům nebo stodola nebo vesnickej kostel, tak musí dovnitř něco živýho, a tak...

Herzog: Stačí, Lankes. Dejte si pohov. Jak pan kapitán právě slyšel, holduje se tu na Atlantickém valu takříkajíc pověrám. Zrovna tak jako u vás v divadle, kde se před premiérou nesmí pískat, kde si herci, než to začne, plivají přes rameno...

Bebrovi lidé: Tfuftfuftfuft! Jeden druhému plive přes rameno.

Herzog: Ale žerty stranou. Lidem se musí nechat nějaká zábava. I to, že poslední dobou začali nad východy z bunkrů přidělovat všelijaké malé mozaiky z mušlí a betonové ornamenty, je podle nejvyššího rozkazu trpěno. Lidi se chtějí nějak zaměstnávat. Proto taky vždycky říkám šéfovi, kterému ty krouceniny z betonu vadí: Lepší krouceniny v betonu, pane majore, než krouceniny v mozku. My Němci jsme už zkrátka kutilové. Dělejte proti tomu něco!

Bebra: Teď i my trochu přispějeme k tomu, aby se čekající vojska na Atlantickém valu trochu rozptýlila...

Bebrovi lidé: Bebrovo Frontové divadlo zpívá pro vás, hraje pro vás, pomáhá vám dobýt konečného vítězství!

Herzog: Zcela správně to nahlížíte, vy i vaši lidé. Jenže divadlo samo to nedokáže. Ponejvíce jsme odkázáni sami na sebe, a tak si člověk pomáhá, jak dovede. Co Lankes?

Lankes: Rozkaz, pane nadporučíku! Pomáhá si, jak dovede!

Herzog: Tady to slyšíte. A teď kdyby mě pan kapitán omluvil. Musím zajít ještě do Dory čtyři a Dory. Klidně si tu prohlídněte beton, něco na tom je. Lankes vám všechno ukáže...

Lankes: Všecko ukáže, pane nadporučíku! Herzog a Bebra zdraví vojensky. Herzog odchází vpravo. Raguna, Oskar, Felix a Kitty, kteří se doposud schovávali Bebrovi za zády, vyskočí. Oskar drží svůj bubínek, Raguna nese košík s jídlem, Felix a Kitty vylezou na betonovou střechu bunkru, začnou tam s akrobatickými cviky. Oskar s Roswithou si hrají s kyblíčkem a lopatičkou v písku vedle bunkru, dělají zamilované, výskaji a škádlí Felixe a Kitty.

Bebra prohlédne si bunkr ze všech stran, pak nedbale:

Povězte mi, nadsvobodníku Lankesi, co jste vlastně povoláním?

Lankes: Malíř, pane kapitáne. Jenže už je to dávno.

Bebra: Chcete říci natěrač?

Lankes: To taky, pane kapitáne, ale jinak spíš jako umělec.

Bebra: Slyšte, slyšte! To tedy znamená, že se snažíte dosáhnout velkého Rembrandta, možná Velazqueze?

Lankes: Tak něco mezi těma dvěma.

Bebra: Ale Panebože, cožpak máte potom zapotřebí míchat tady beton, dusat tady beton, hlídat tady beton? Vy patříte do Útvaru propagandy. Vy jste válečný malíř a ty my potřebujeme!

Lankes: Na to já nejsem, pane kapitáne. Já maluju na dnešní poměry moc nakřivo. Ale kdyby měl pan kapitán třeba cigaretu pro nadsvobodníka? Bebra mu podává cigaretu, Bebra: Má snad nakřivo znamenat moderně?

Lankes: Co to znamená, moderně? Než přišli ti s tím betonem, bylo nakřivo nějakou dobu moderní.

Bebra: Ach tak?

Lankes: Jo.

Bebra: Malujete pastózně? Snad také špachtlí?

Lankes: To taky. A palcem na to jdu, docela automaticky, a lepím do toho hřebíky a knoflíky, před triatřicátým jsem jednu dobu do rumělký mačkal ostnatej drát. Dobrý kritiky to mělo. Dneska to visí u jednoho švýcarskýho sběratele, fabrikant v mejdle.

Bebra: Ta válka, ta bídná válka! A dnes dusáte beton! Svého génia propůjčujete opevňovacím pracím! Jistě i Leonardo a Michelangelo to svého času dělali. Konstruovali šavlovací stroje, stavěli fortifikace, když právě neměli zakázku na nějakou madonu.

Lankes: No tak vidíte! Vždycky je někde nějaká díra. Opravdovej umělec se vždycky musí projevit. Tuhle, jestli si pan kapitán chce prohlídnout tyhle ornamenty nad vchodem do bunkru, ty jsou ode mě. Bebra po důkladném studiu: Udivující! Jaké bohatství forem, jaký přísný výraz!

Lankes: Strukturální formace by se dal nazvat tenhle styl.

Bebra: A má váš výtvar, reliéf či obraz, nějaký název?

Lankes: Vždyť sem říkal: formace, pro mě za mě třeba křivý formace. To je novej styl. To ještě žádné nedělal.

Bebra: Právě, a tím spíše, že jste tvůrce, měl byste opatřit své dílo nějakým nezaměnitelným názvem...

Lankes: Název, k čemupak názvy? Ty sou jenom kvůli výstavním katalogům.

Bebra: Vy se ostýcháte, Lankesi. Vizte ve mně přítele umění, žádného kapitána. Cigaretu? Lankes si bere. Nuže?

Lankes: No když na mě jdete takhle. Tak tedy našinec si řek: až bude tomuhle jednou konec. A jednou tomu bude konec, tak nebo tak zůstanou bunkry stát, protože bunkry vždycky zůstanou stát, i když ostatní jde do háje. Tak potom přijde čas! Přijdou staletí, tak to myslím. Zastrkuje cigaretu do kapsy. Neměl by pan kapitán ještě jednu cigaretu? Děkuji poslušně!

A přijdou staletí a přejdou jako nic. Ale bunkry zůstanou, tak jako zůstaly pyramidy. A pak jednoho krásného dne přijde jeden takovej takzvaněj archeolog a řekne si: jaká to byla doba chudá na umění tenkrát mezi první a sedmou světovou válkou: tupě šedivej beton, sem tam diletantský, neumělý krouceniny v lidovém svérázu nad vchodama do bunkrů a vtom narazí na Doru čtyři, Doru pět, šest, Doru sedm, uvidí moje strukturální šikmý formace, řekne si: Podívejme se na tohle. Zajímavý. Skoro bych řek magický,

výhružný, a přitom to pronikavý duchovno. Tadyhle se vyslovil génius, možná jedinej génius dvacátýho století, jednoznačně a pro všechny časy. Jestlipak má to dílo taky nějaký jméno? Jestlipak prokazuje mistra nějaká signatura? A když se pan kapitán po řádně podívá, trochu šikmo, tak mezi těma vyškrábanejma šikmejma formacema stojí...

Bebra: Mé brýle. Pomozte mi, Lankesi.

Lankes: No tuhle stojí napsáno: Herbert Lankes, ano devatenáctsetčtyřicetčtyři. Název:

MYSTIKA, BARBARSTVÍ, NUDA

Bebra: Tím jako byjste pojmenoval naše století.

Lankes: No tak vidíte!

Bebra: Třeba naleznou za pět set nebo tisíc let při restauračních pracích pár psích kůstek v betonu.

Lankes: To jenom podtrhne můj název.

Bebra zjitřeně: Co je čas, co jsme my, milý příteli, jestliže naše díla ne... ale pohleďte: Felix a Kitty, moji akrobaté, cvičí na betonu.

Malý kus papíru, si už delší dobu podávají Roswitha a Oskar, Felix a Kitty pořád dokola a píší na něj. Kitty s lehkým saským akcentem: Tož podívejte, pane Bebra, co všechno se dá na betonu dělat. Chodí po rukou.

Felix: A salto mortale, to na betonu ještě nebylo. Udělá přemet.

Kitty: Takovéhle jeviště bychom potřebovali doopravdy.

Felix: Až na to, že tu nahoře trochu fouká.

Krny: Aspoň tu zas není vedro a nesmrdí to tu tak jako ve všech těch biografech.

Felix: A docela i básnička nás tu nahoře napadla.

Kity: Jakto nás! Oskarnellovi napadla a signoře Roswitě.

Felix: Ale když se to nechtělo rýmovat, pomohli jsme my.

Kitty: Jenom jedno slovo už chybí a bude to hotové.

Felix: Oskarnello by chtěl vědět, jak se jmenují ty stonky na pláži.

Kitty: Ty totiž musí do té básně.

Felix: Jinak by tam chybělo něco důležitého.

Kitty: Ach, povězte nám to, pane vojáku. Jakkak se jmenují ty stonky?

Felix: Třeba to nesmí říct, kvůli nepříteli, poslouchá.

Kitty: My to určitě neřekneme dál.

Felix: Je to potřeba, jenom aby to vyšlo umělecky.

Kitty: Oskarnello si s tím dal takovou práci.

Felix: A jak pěkně dovede psát, krasopisně.

Kitty: Kdepak se to jen asi naučil, to bych ráda věděla.

Felix: Jediné, co neví, je, jak se jmenují ty stonky.

Lankes: Jestli to dovolí pan kapitán?

Bebra: Nejedná-li se o válečně rozhodující tajemství?

Felix: Když to Oskarnello tolik potřebuje vědět.

Kitty: Když ta báseň jinak nebude fungovat.

Roswitha: Když my všichni jsme tak zvědaví.

Bebra: Když vám k tomu dám služební rozkaz.

Lankes: No, tak to jsme postavili proti eventuálním tankům a výsadkovým člunům. A říkáme tomu, protože to tak vypadá, Rommelův špagl.

Felix: Rommelův...

Kitty: špagl? Hodí se ti to tam, Oskarnello?

Oskar: Hodi! Napíše to slovo na papír, podá báseň Kitty nahoru na bunkr. Ta se ještě více zauzluje a odříkává následující verše jako školní básničku.

Kitty: Na Atlantickém valu. Zamaskované zuby, na zbraně zírající, Rommelův špagl a beton dusající, už na cestě bůhvíkam do Prčic, kde v neděli erteple a nic víc, v pátek rybu či vejce jíš:

k biedermeieru táhnem blíž!

Chrápeme v zátarasech, pod hlavou hrst hlíny, začvachtáme miny do latriny, pak o parku a o lavičkách, o kuželkářích, o hrdličkách, o ledniče a vodotrysku sníš:

k biedermeieru táhnem blíž!

Mnohý odspodu ke kytičkám čuchne, mnohé mateřské srdce ještě pukne, z padáku hedváb smrt si chodí tu, připíná krejzlík k svému hábitu, z rajek a pávů peři rvát ji zříš:

k biedermeieru táhnem blíž!

Všichni tleskají, i Lankes.

Lankes: Teď máme odliv.

Roswitha: Je tedy na čase, abychom se nasnídali! Zakývá velikým jídelním košem, vyzdobeným stuhami a umělými květinami.

Kitty: Jů, uděláme si piknik pod širým nebem!

Felix: Příroda v nás probouzí chuť k jídlu!

Roswitha: Ach posvátný akte jídla, jenž tak dlouho budeš spojovat národy, dokud se bude snídat!

Bebra: Stolujme na betonu. Budeme mít pevnou základnu.

Všichni kromě Lankese lezou na bunkr. Roswitha prostírá veselý, květovaný ubrus. Maličké polštářky se štrápci a trásněmi vyndává z nevyčerpatelného koše. Roztáhne se slunečníček, růžový a světle zelený, maličký gramofonek s amplionkem se rozloží. Talířky, lžičky, nožíky, pohárky na vejce, servítky se rozdělují.

Felix: Já bych rád kousek té játrové paštiky!

Kitty: Máte ještě trochu toho kaviáru, který jsme zachránili ze Stalingradu?

Oskar: Neměla bys to dánské máslo mazat tak tlustě, Roswitho!

Bebra: Dobře děláš, synu, že pečuješ o její linii.

Roswitha: Ale když mně to chutná a dělá dobře. Aaach! Když si tak vzpomenu na ten dort se šlehačkou, který nám servírovali v Kodani u protiletecké obrany!

Bebra: Holandská čokoláda v termosce zůstala pěkně horká.

Kitty: Já jsem přímo zamilovaná do těch amerických keksů.

Roswitha: Ale jenom když se na ně dá trochu té jihoafrické zázvorové marmelády.

Oskar: Mírní se, Roswitho, prosím tě!

Roswitha: Vždyť ty si taky bereš na prst tlusté toho ohavného anglického cornedbeefu!

Bebra: Nu, pane vojáku? Taky tenoučký krajíček rozinkového chleba s mirabelkovou zavařeninou?

Lankes: Kdybych nebyl ve službě, pane kapitáne...

Roswitha: Dej mu tedy služební rozkaz!

Kitty: Ano ano, služební rozkaz!

Bebra: Dávám vám tedy, nadsvobodníku Lankesi, služební rozkaz, abyste pojedl rozinkový chléb s francouzskou mirabelkovou zavařeninou, jedno dánské vejce na měkko, sovětský kaviár a šálek pravé holandské čokolády!

Lankes: Rozkaz, pane kapitáne! Holandské čokolády.
Zaujme rovněž místo na bunkru.

Bebra: Což už nemáme polštářek pro pana vojáka?

Oskar: Může si vzít můj, sednu si na buben.

Roswitha: Ale aby ses nenachladil, drahoušku! Beton
dovede být záludný, a ty nejsi na něj zvyklý.

Kitty: Může mít i můj polštářek. Trochu se zauzlím, aspoň
budou medové koláčky líp klouzat do žaludku.

Felix: Zůstaň ale nad ubrouskem, abys nepokaňkala beton
medem. To by bylo narušování branné síly. Všichni se
chichotají.

Bebra: Ach, jak dobře nám dělá mořský vzduch!

Roswitha: To je pravda.

Bebra: Hruď se šíří.

Roswitha: To je pravda.

Bebra: Srdce svléká starou kůži.

Roswitha: To je pravda.

Bebra: Duše se vykukluje.

Roswitha: Jak krásní jsme, když se moře na nás dívá.

Bebra: Pohled se osvobozuje, jen vzlétnout...

Roswitha: Letí...

Bebra: Třepetá se pryč, přes moře, nekonečné moře...
Poslouchejte, nadsvobodníku Lankesi, vidím tamhle na pláži
pětkrát něco černého.

Kitty: Já taky. S pěti deštníky!

Felix: S šesti.

Kitty: S pěti! Jeden, dva, tři, čtyři, pět!

Lankes: To jsou jeptišky z Lisieux. Evakuovali je sem s
jejich mateřskou školkou.

Kitty: Ale dětičky Kitty nevidí! Jenom pět deštníků.

Lankes: Caparty nechávají vždycky ve vsi, v Baventu, sem
choděj za odlivu a sbíraj mušle a kraby, co uvízli v
Rommelovým šparglu.

Kitty: Chudinky!

Roswitha: Nenabídneme jim trochu cornedbeefu a pár
keksů?

Oskar: Oskar navrhuje rozinkové chlebíčky s mirabelkovou zavařeninou, poněvadž dnes je pátek a cornedbeef mají jeptišky zakázaný.

Kitty: Teď běž! Úplně plachtí s těmi deštníky!

Lankes: To dělaj vždycky, když nasbíraly dost. Potom si začnou hrát. Hlavně novicka Agneta, úplně mladá holka, která ještě neví, kde je vpředu a kde vzadu ale neměl by pan kapitán ještě jednu cigaretu pro nadsvobodníka? Děkuji mnohokrát! A ta vzadu, co s nima neběhá, ta tlustá, to je sestra představená, Scholastika. Ta nechce, aby se běhalo po pláži, protože je to snad proti řádovejm pravidlům. Jeptišky s deštníky pobíhají v pozadí. Roswitha spustí gramofon: zazní Petrohradské seance. Jeptišky k tomu tančí a výskají.

Agneta: Huhu! Sestro Scholastiko!

Scholastika: Agneto, sestro Agneto!

Agneta: Copak, sestro Scholastiko?

Scholastika: Obraťte, dítě! Sestro Agneto!

Agneta: Vždyť já nemohu! Běží to samo od sebe!

Scholastika: Pak se modlete, sestro, za obrácení!

Agneta: Za obrácení bolestiplné?

Scholastika: Za milostiplné!

Agneta: Za radostiplné?

Scholastika: Modlete se, sestro Agneto!

Agneta: Vždyť já se modlím, ustavičně. Ale ono to běží pořád dál!

Scholastika tišeji: Agneto, sestro Agneto:

Agneta: Huhu! Sestro Scholastiko! Jeptišky zmizí. Jen tu a tam se v pozadí vynoří jejich deštníky. Deska dohraje. Vedle vchodu do bunkru zazvoní telefon. Lankes seskočí ze střechy, zvedne sluchátko, ostatní jedí.

Roswitha: Že i tady, uprostřed nekonečné přírody, musí být telefon!

Lankes: Zde Dora sedům. Nadsvobodník Lankes.

Herzog pomalu přichází zprava s telefonním sluchátkem a kabelem, často se zastavuje a mluví do telefonu: Vy spíte,

nadsvobodník Lankes. Před Dora sedm je přece pohyb. Zcela zřetelně patrný!

Lankes: To jsou jeptišky, pane nadporučíku.

Herzog: Co to znamená tady jeptišky. A co když to nejsou jeptišky?

Lankes: Ale oni to jsou. Zcela zřetelně patrný.

Herzog: Ještě jste jakživ neslyšel nic o maskování, co?

Pátá kolona, co? U Angličanů po staletí běžná věc. Přijdou si s biblí a najednou se začne střílet!

Lankes: Ty sbíraj kraby, pane nadporučík...

Herzog: Okamžitě vyčistit pláž, rozuměno!

Lankes: Rozkaz, pane nadporučíku. Ale tyhle sbíraj jenom kraby.

Herzog: Hned si vlezte za kulomet, nadsvobodník Lankes!

Lankes: Ale když oni sbíraj jenom kraby, poněvadž je odliv a poněvadž pro svou mateřskou školku...

Herzog: Dávám vám služební rozkaz...

Lankes: Rozkaz, pane nadporučíku! Lankes zmizí v bunkru. Herzog odchází s telefonem vpravo.

Oskar: Roswitho, zacpi si prosím tě uši, teď se bude střílet jako v týdeníku.

Kitty: Ach to je strašné. Já se zauzlím ještě víc.

Bebra: Skoro i já si už myslím, že něco uslyšíme.

Felix: Měli bychom zase pustit gramofon. To hodně utlumí. Pustí, gramofon. „The Platters“ zpívají „The Great Pretender“. V rytmu pomalé, tragicky se vlekoucí hudby rachotí kulomet. Roswitha si zacpává uši, Felix dělá stoj na hlavě. V pozadí pět jeptišek s deštníky se vznese k nebi. Deska zadrhne, opakuje pak ticho. Felix skončí stojku. Kitty se rozuzlí. Roswitha chvatně uklízí ubrus se zbytky snídaně do proviantního koše. Oskar a Bebra pomáhají. Všichni opouštějí střechu bunkru. Lankes se objeví ve vchodu do bunkru,

Lankes: Neměl by pan kapitán třeba ještě jednu cigaretu pro nadsvobodníka?

Bebra jeho lidé ustrašeně schováni za ním: Pan voják trochu moc kouří.

Bebrovi lidé: Moc kouří!

Lankes: To je tím betonem, pane kapitáne.

Bebra: A co když jednoho dne nebude už žádný beton.

Bebrovi lidé: Už žádný beton.

Lankes: Ten je nesmrtelnej, pane kapitáne. Jenom my a naše cigarety...

Bebra: Já vím, já vím, rozplyneme se v kouři.

Bebrovi lidé pomalu odcházejíce: V kouři!

Bebra: Ale beton si budou ještě za tisíc let prohlížet.

Bebrovi lidé: Za tisíc let!

Bebra: Psí kosti najdou.

Bebrovi lidé: Psí kostičky.

Bebra: A také vaše šikmé formace v betonu.

Bebrovi lidé: Mystika, barbarství, nuda!

Kouřící Lankes sám.

I když Oskar během snídaně na betonu málo či skoro vůbec nepřišel ke slovu, přece nemohl nezaznamenat tento rozhovor na Atlantickém valu, vždyť všechna ta slova byla vyřčena v předvečer invaze, i s oním nadsvobodníkem a betonovým malířem Lankesem se ještě setkáme, až na jiné stránce bude po zásluze vzpomenuto poválečné doby, našeho dnes tak vzkvétajícího biedermeieru.

Na pobřežní promenádě nás stále ještě očekával pancéřový vůz. Nadporučík Herzog dlouhými skoky dostihl své chráněnce. Udýchaně se omlouval Bebrovi za ten malý incident. „Zakázané pásmo je zkrátka zakázané pásmo!“ pravil, pomohl dámám nahoru na vozidlo, šoferovi dal ještě několik pokynů a jelo se zpátky do Baventu. Museli jsme sebou hodit, ani jsme se nestačili naobědvat, na druhou hodinu jsme totiž ohlásili představení v rytířském sále půvabného normandského záměčku, který stál za topoly na konci vesnice.

Slabá půlhodinka nám zbyla na zkoušku osvětlení, poté musel Oskar s bubnováním vytáhnout oponu. Hráli jsme pro poddůstojníky a mužstvo. Smích zazníval drsně a často. Nešetřili jsme šťavnatou podívanou. Rozezpíval jsem skleněný

nočník, v němž bylo pár vídeňských uzenek s hořčicí. S tlustou šminkou na tváři Bebra své klaunské slzy nad rozbitým hrnkem, vybral si ze střepů vuřty a s hořčicí je snědl, což v polní šedi vzbudilo bujaré veselí. Kitty a Felix vystupovali teď od jisté doby v koženkách a s tyrolskými kloboučky, což jejich akrobatickým výkonům dodávalo jakési nové noty Roswitha v přiléhavých stříbrných šatech měla bledozelené shrnovací rukavice, zlatem protkané sandály na droboulinké noze, lehce namodralá víčka měla stále trochu sklopená a její somnambulní středomořský hlas svědčil o démonii, která jí byla běžná.

Říkal jsem už. Že Oskar nepotřeboval žádný převlek? Nosil jsem svou starou dobrou námořnickou čapku s vyšitým nápisem: "JVL Seydlitz", mariňáckou košili, přes ni kazajku se zlatými kotvovými knoflíky, dole mi vykukovaly krátké kalhotky, srolované podkolenky trčely ve značně obnošených šněrovacích botách, kolem krku jsem měl zavěšený červenobíle nalakovaný bubínek, který ve stejném provedení byl pateronásobně přítomen ještě v mém artistickém zavazadle.

Večer jsme opakovali představení pro důstojníky a telegrafní děvčata" ze zpravodajské služebny v Cobourgu. Roswitha byla trochu nervózní, nedělala sice žádné chyby, ale uprostřed svého čísla si najednou nasadila tmavé brýle s modrou obroučkou a nový tón, byla otevřenější ve svých proroctvích, řekla například jedné bledé, samými rozpaky prostoreké telegrafistce, že má poměr se svým nadřízeným. Odhalení, které mně sice bylo trapné, zato v sále nalezlo dost smíšků, neboť onen nadřízený seděl patrně vedle té telegrafistky.

Štábní důstojníci pluku, kteří byli v zámku ubytováni, uspořádali po představení malou party. Kdežto Bebra Kitty a Felix zůstali, rozloučili se Raguna a Oskar nenápadně, odebrali se do postele, rychle po tom pestrém dni usnuli, a teprve v pět hodin ráno je probudil začátek invaze.

Co bych vám o tom dlouze vyprávěl? V našem úseku poblíž ústí Orný, se vylodili Kanaďané. Bavent musel být vyklizen. Svá zavazadla jsme už naložili. Měli jsme být přemístěni s plukovním štábem. Na nádvoří zámku zastavila motorizovaná kouřící polní kuchyně. Roswitha mě poprosila, abych jí přinesl kalíšek kávy, protože ještě nesnídala. Byl jsem trochu nervózní a měl jsem starost, že bych mohl ztratit spojení s naším nákladákem, zdráhal jsem se tedy a byl jsem k ní i trochu hrubý. Tu sama seskočila z vozu, rozeběhla se s nádobím a na svých kramflíčkách k polní kuchyni a dosáhla horké ranní kávy zároveň s detonujícím lodním granátem.

Ach Roswitho, nevím, kolik ti bylo let, vím jen, že jsi měřila devadesát devět centimetrů, že z tebe mluvilo Středozevní moře, že jsi voněla skořicí a muškátem, že jsi všem lidem viděla do srdce, jen do svého vlastního srdce ses nikdy nepodívala, jinak bys byla zůstala u mne a nechodila by sis pro tu až příliš horkou kávu!

V Lisieux se Bebrovi podařilo vymoci pro nás cestovní rozkaz do Berlína. Když k nám před komandaturou přistoupil, promluvil poprvé od Roswithina skonu: „My trpaslíci a šašci bychom neměli tancovat na betonu, který byl udusán a stvrzen pro obry! Kéž bychom byli zůstali pod tribunami, kde nás nikdo netušil!“

V Berlíně jsem se s Bebrou rozloučil. „Co si chceš počít ve všech těch protiletectkých krytech bez své Roswithy!“ usmál se úsměvem tenkým jak pavučina, políbil mě na čelo, Kitty a Felixe, opatřené cestovními papíry, mi až na Hlavní nádraží Gdaňsk poskytl jako doprovod, také mi daroval zbývajících pět bubínků z artistického zavazadla, takto zaopatřen, jako vždy spolu se svou knihou, jsem jedenáctého června roku čtyřicátého čtvrtého, den před třetími narozeninami svého syna, dorazil do rodného města, které stále ještě nedotčeno ve své středověkosti hodinu po hodině hřímalo svými různě velikými zvony z různě vysokých kostelních věží.

NÁSLEDOVÁNÍ KRISTA

Ach, ano, návrat domů! Ve dvacet hodin nula čtyři přijel dovolenecký vlak do Gdaňska Hlavní nádraží. Felix a Kitty mě doprovodili až na náměstí Maxe Halbeho, rozloučili se, přičemž Kitty zaslzela, pak se vydali na své velitelství v Hochstriejsu a Oskar si krátce před jedenadvacátou hodinou vykračoval se svými zavazadly Labesovou ulicí.

Návrat. Rozšířený nemrav dnes u každého mladíka, který zfalšoval menší směnku, odešel proto do cizinecké legie, po několika letech se trochu starší vrátil domů a vykládá historky, dělá moderního Odyssea. Leckdo si dnes z roztržitosti sedne do nesprávného vlaku, místo do Frankfurtu dojde do Oberhausenu, cestou něco zažije, jak by taky ne, a sotva se pak vrátí domů, hází kolem sebe jmény jako Kirké, Penelopa a Telemachos.

Oskar už proto nebyl, žádný Odysseus, že při svém návratu našel doma všechno beze změny. Jeho milovaná Maria, kterou by vlastně měl nazývat Penelopa, nebyla obléhána nápadníky, pořád ještě měla svého Matzeratha, pro něhož se rozhodla už dávno před Oskarovým odjezdem. Doufám, že vzdělanějším mezi vámi nenapadne spatřovat v mé ubohé Roswithe pro její někdejší somnambulní povolání svůdkyni mužů Kirké. Pokud jde konečně o mého syna Kurta, ten pro svého tatínka nehnul ani prstem, nebyl tedy ani v nejmenším Telemachos, třebaže Oskara nepoznal.

Když už přirovnání a já uznávám, že kdo se vrátí domů, musí si dát přirovnání libit, pak nechť jsem pro vás biblickým ztraceným synem, neboť Matzerath otevřel dveře a přijal mě jako otec, ne jako domnělý otec. Ba dokázal se nad Oskarovým návratem tak radovat, že uronil dokonce několik pravých, mlčenlivých slz, že se od onoho dne nenazývám jen Oskar Bronski, nýbrž i Oskar Matzerath.

Maria mě přijala klidněji, nikoli však nevlídně. Seděla u stolu, nalepovala ústřížky potravinových lístků pro

Hospodářský úřad a na kuřáckém stolku měla už naskládáno pár zabalených narozeninových dárků pro Kurtíka. Jak už byla praktická, pomyslela nejdříve na mé tělesné blaho, svlékla mě, vykoukala jako za starých časů, přehlédla můj ruměnc a v pyžamu mě posadila ke stolu, kam mi zatím Matzerath naservíroval sázená vejce s pečenými bramborami. K tomu jsem popíjel mléko, a zatímco jsem jedl a pil, začalo vyptávání: „Kdes byl celou tu dobu, co jsme se tě všude nahledali, i policie hledala jak blázen, a k soudu jsme museli jet odpřisáhnout, že jsme tě nějak nesprovodili ze světa. No, tak teďka jseš tady. Ale opletaček s tím bylo a ještě asi bude, poněvač teďka tě zas budeme muset přihlásit. Doufejme, že tě nebudou chtít strčit do ústavu. Zasloužil bys, utečeš si, a slovo neřekneš!“

Maria, jak se ukázalo, byla prozíravá. Nastaly opletačky. Přišel úředník od ministerstva zdravotnictví, důvěrně hovořil s Matzerathem, ale Matzerath zvolal hlasitě, aby to bylo slyšet: „To vůbec nepřichází v úvahu, své ženě na smrtelném loži jsem to musel slíbit, jsem otec, a ne zdravotní policie!“

Nešel jsem tedy do ústavu. Avšak od onoho dne přicházelo každých čtrnáct dní úřední psaníčko, vyzývající Matzeratha k malému podpisu, jenže Matzerath nechtěl podepsat, zato však složil tvář do starostlivých vrásek.

Oskar trochu předběhl, musí zase uhladit Matzerathovu tvář, neboť on v den mého návratu zářil, daleko méně se znepokojoval, taky se tolik neptal, spokojil se mým šťastným návratem, choval se tedy jako pravý otec, a když se mě chystali uložit k poněkud zaražené matce Truczinské, řekl: „To bude mít Kurtíček radost, že má zase bratříčka. A ke všemu slavíme zejtra Kurtíkovy třetí narozeniny.“

Můj syn našel na svém narozeninovém stole kromě dortu s třemi svíčkami vínově červený pulovr z dílny Grétky Schefflerové, jehož si ani nevšiml. Byl tam i hnusně žlutý gumový míč, na který si sedl, na kterém rajtoval a který nakonec propíchl kuchyňským nožem. Pak cucal z gumové rány onu odpornou nasládlou vodičku, jaká se sráží ve všech

vzduchem plněných míčích. Sotva míč dostal onu nezahladitelnou bouli, začal se Kurtík zabývat plachetnicí a proměňovat ji ve vrak. Bručivé káči s bičem, tak znepokojivé šikových do ruky, se zatím ani nedotkl.

Oskar, který na synovy narozeniny myslel už dávno předem, který vprostřed rabiátského světového dne spěchal k východu, aby nezmeškal třetí narozeniny pokračovatele svého rodu, Oskar stál stranou, přihlížel ničitelskému dílu, obdivoval rezolutního chlapce, porovnával své tělesné rozměry s rozměry svého syna, a trochu zamyšleně jsem si přiznal: Kurtík ti za tvé nepřítomnosti přerostl přes hlavu, těch čtyřidevadesát centimetrů, které sis dokázal udržet skoro sedmnáct let od svých třetích narozenin, překročil ten klučina o dobré dva až tři centimetry, je na čase udělat z něho bubeníka a energicky učinit přítrž jeho předčasnému růstu.

Ze svého artistického zavazadla, které jsem si spolu se svou velkou vzdělávací knihou ukryl v sušárně za taškami, jsem přinesl zbrusu nový, nedotčený buben, když to neudělali dospělí, poskytnout svému synovi stejnou šanci, jakou má ubohá mamka, dodržujíc svůj slib, o mých třetích narozeninách poskytla mně.

Měl jsem důvod předpokládat, že Matzerath, který mě kdysi předurčil pro obchod, po mém selhání spatřoval teď v Kurtíkovi budoucího obchodníka koloniálním zbožím. Řeknu-li: tomu se muselo zabránit!, nespátřujte prosím v Oskarovi nějakého vyloženého nepřítele maloobchodu. Kdyby mně či mému synovi byl býval dán do vínku tovární koncern či dědičné království s příslušnými koloniemi, nebyl bych jednal jinak. Oskar nechtěl přijímat nic z druhé ruky, tudíž chtěl i svého syna přimět k podobnému jednání, udělat z něho a tu byla chyba v mých úvahách permanentně tříletého bubeníka, jako by převzetí plechového bubínku bylo pro mladého, nadějného člověka méně hanebné než převzetí koloniálního obchodu.

Takto uvažuje Oskar dnes. Leč tenkrát měl jen jednu jedinou vůli: bubnujícímu otci měl být postaven po bok

bubnující syn, dvojnásobně se mělo zdola bubnovat, přihlížet dospělým, měla se založit plodná bubenická dynastie, neboť mé dílo, plechové a červenobíle lakované, mělo přecházet z generace na generaci.

Jaký život nám to kynul! Mohli jsme spolu jeden vedle druhého, ale také v různých pokojích, mohli jsme bok po boku, ale také on v Labesově, já v Luisině ulici, on ve sklepě, já na půdě, Kurtík v kuchyni, Oskar na záchodě, otec se synem mohli tu i tam a příležitostně i pospolu tlouci na buben, v příhodné situaci jsme oba dva mohli vklouznout pod sukně mé babičce, jeho prababičce Anně Koljaiczekové, pobýt tam, bubnovat a vdechovat pach mírně žluklého másla.

V podřepu před její branou řekl bych Kurtíkovi: „Jen se podívej dovnitř, můj synu. Odtamtud pocházíme. A když budeš hodný, budeme smět na hodinku nebo i déle zpátky navštívit společnost, která nás tam čeká.“ A Kurtík by se byl pod sukněmi sklonil, byl by dal v sázku oko a zdvořile se tázaje byl by mne, svého otce, požádal o vysvětlení. „Ta krásná dáma,“ zašeptal by Oskar, „co sedí tam uprostřed, hraje si se svýma pěknýma rukama a má takový oválný obličej, až je člověku do pláče, to je má ubohá maminka, tvá dobrá babička, která umřela na talíř úhoří polévky anebo na vlastní přesládlé srdce.“

„Dál, tatí, dál!“ naléhal by Kurtík. „Kdo je ten muž s knírem?“ Tajemně bych byl ztišil hlas: „To je tvůj pradědeček Josef Koljaiczek. Všimni si jeho planoucích žhářských očí, té božsky polské hrdosti a prakticky kašubské prohnanosti nad kořenem jeho nosu. Taky si všimni plovacích blan mezi jeho prsty na nohou. V třináctém roce, když spouštěli Kolumba na vodu, dostal se pod vor, musel dlouho plavat, až se dostal do Ameriky a stal se tam milionářem. Ale čas od času vleze zase do vody, plave zpátky a ponoří se zase sem, kde prvně našel ochranu jako palič a přispěl svou trochou na mou maminku.“

A co ten krásný pán, který se doposud schovával za tou dámou, která je má babička, který si teď sedá vedle ní a hledí její ruce svýma rukama? Má úplně tak modré oči jako ty,

tati!“ Tu bych byl musel sebrat všechnu svou odvahu, abych jako špatný, zrádný syn mohl odpovědět svému hodnému dítku: „To jsou podivuhodné modré oči Bronských, co se na tebe dívají, můj milý Kurtíku. Tvůj pohled je sice šedivý, máš ho po své matce. Přesto jsi stejně jako Jan, který líbá ruce mé ubohé mamce, jako jeho otec Vincent také jeden skrz naskrz podivuhodný, nicméně kašubsky reálný Bronski.

Jednoho dne i my se vrátíme zpátky sem, podlehneme tomu prameni, který šíří mírně nažluklý máslový pach. Těš se!“ Teprve v lůně mé babičky Koljaiczekové, anebo jak žertovně říkávám, v babiččině máselnici uskutečnil by se podle mých tehdejších teorií opravdový rodinný život. I dnes ještě, kdy jediným malým skokem dosáhnu, ba přeskočím Boha Otce, Syna jeho jediného i, což je nejdůležitější, samotného Ducha svatého, kdy jsem nerad zavázán následování Krista, jakož i všem svým ostatním povoláním, maluji si ještě já, jemuž nic nebylo nedosažitelnější než vstup do mé babičky nejkrásnější rodinné scény v kruhu svých předků. A tak si zvláště za deštivých dnů představuji: má babička rozešle pozvánky a my se v ní sejdem. Jan Bronski přijde, do průstřelů ve své hrudi obránce Polské pošty má zastrkané květiny, třeba karafiáty.

Maria, která byla pozvána na mé doporučení, se plaše přibližuje k mé mamce, ukazuje jí na projev přízně obchodní knihy, které maminka začala a které Maria bezvadně vede dál, a maminka se usměje svým kašubským úsměvem, přivine mou milenkou k sobě, a líbajíc ji na tváře, pomrkávajíc na ni, říká: „Ale holčičko, kdopak by si s tím dělal hlavu. Vždyť jsme si obě vzaly Matzeratha a dá Bronským!“

Další myšlenkové kombinace jako třeba spekulace se synem zplozeným Janem, nošeným mou mamkou v lůně mé babičky Koljaiczekové a posléze povitým v té máselnici musím si co nejprísněji zapovědět. Neboť s určitostí by z tohoto případu posel hned zas další případ. Tak by třeba můj nevlastní bratr Štěpán Bronski, který konečně taky patří do

toho kruhu, mohl přijít na bronskiovský nápad hodit nejdřív očkem, brzy pak i něčím dalším po mé Marii.

A tak se má obrazivost raději omezí na nevinnou rodinnou schůzku. Vzdám se třetího a čtvrtého bubeníka, spokojím se Oskarem a Kurtíkem, budu přítomným vyprávět na svém plechu něco o té Eiffelově věži, která mi v cizích zemích nahrazovala babičku, a budu mít radost, jestliže se hosté i s hostitelkou Annou Koljaiczekovou budou bavit naším bubnováním a naslouchající rytmu budou jeden druhému plácet na kolena.

Jakkoli svůdné je rozvíjet v lůně vlastní babičky svět a všechny jeho souvztažnosti, na omezené rovině sledovat bohaté rozvrstvení, musí se teď Oskar, protože stejně jako Matzerath je pouze domnělým otcem zase vrátit k událostem dvanáctého června roku čtyřicátého čtvrtého, Kurtíkových třetích narozenin.

Tedy ještě jednou: jeden pulovr, jeden míč, jednu plachetnici, bič a káču obdržel chlapec a k tomu měl ode mne dostat ještě jeden červenobíle lakovaný plechový bubínek. Sotva byl hotov s odstrojováním plachetnice, přiblížil se k němu Oskar, plechový dárek držel za zády, opotřebovaný plech se mu houpal na břiše. Na krůček jsme stáli proti sobě: Oskar, zagroškudla, Kurt, o dva centimetry větší zagroškudla. Kurt se tvářil velice zle, asi byl ještě cele zaměstnán ničením plachetnice a zrovna v tom okamžiku, kdy jsem se vytasil s bubínkem, ulomil poslední stožár Pamíru: tak se chudák plachetnice jmenovala.

Kurt nechal vrak upadnout na zem, vzal bubínek, držel ho, obracel a rysy v jeho obličeji se trochu uklidnily, i když pořád byly napjaté. Teď přišla chvíle podat mu paličky. Bohužel pochopil špatně ten dvojí pohyb, cítil se ohrožen, vyrazil mi bubnem dřívka z prstů, když jsem se shýbal pro paličky, sáhl za sebe, a když jsem mu podával hůlky podruhé, zasáhl mě svým narozeninovým dárečkem: mě, ne vlčka, Oskara zasáhl, ne káču, která k tomu měla rýhy, svého otce chtěl naučit vrtět se a bzučet, bičoval mě, říkal si: počkej,

bratříčku, takhle Kain bičoval Ábela, až se Ábel zatočil, nejdřív vrávoravě, pak pořád hbitěji a přesněji, zpočátku s temným, nevrlym bručením, z něhož však stoupá pořád vyšší a vyšší zpěv, vlčí písnička. A pořád výš mě lákal Kainův bič, to už jsem měl křidu v hlase, to se tenorovi drala z hrdla jeho ranní modlitba, takhle asi zpívají andělé tepaní ze stříbra, Videňští zpěváčci, cvičení kastráti a Ábel takhle asi zpíval, než padl, tak jako já jsem se také zhroutil pod bičem chlapce Kurta.

Když mě tak viděl ležet a žalostně vrnět, švihl ještě několikrát do vzduchu, jako by jeho ruka neměla ještě dost. Ani když si poté důkladně prohlížel bubínek, nespouštěl ze mne nedůvěřivé oči. Nejdřív se červenobílým lakem třísklo o hranu židle, pak dárek upadl na podlahu a Kurtík hledal a našel masivní trup někdejší plachetnice. Tímto dřevem tloukl buben. Nebubnoval, tloukl buben. Ani o sebejednodušší rytmus se nepokusila jeho ruka. S monotónní stejnoměrností a se strnule úsilným výrazem třískal do plechu, který se takového bubeníka nenadál, který snášel hravé víření lehounkých paliček, nikoli však beraní údery neotesaného vraku. Buben se prohnul, chtěl ustoupit tím, že se uvolnil z obruby, chtěl se učinit neviditelným, vzdávaje se bílého i červeného laku, a modře šedivým plechem prosil o slitování. Leč syn byl neúprosný k narozeninovému dárku svého otce.

A když chtěl otec ještě jednou smířlivě zasáhnout a navzdory mnoha bolestem najednou popolezl z koberce k synkovi na podlaže, zasáhl znovu bič: tohoto pána však už unavená káča znala, nehodlala se znovu vrtět a bzučet, a i bubínek se již definitivně vzdal pomyšlení na citlivého, hravě vířícího bubeníka, který by pracoval paličkami sice energicky, nikoli však brutálně.

Když vstoupila Maria, patřil už bubínek do šrotu. Vzala mě na ruku, líbala mě napuchlé oči, natrhnuté ucho, olízla mou krev a mě do modra ztlučené ruce. Ach, kéž by byla Maria, nezůstala jen u líbání ztýraného, zaostalého, politováníhodně abnormálního dítěte!

Kéž by byla rozpoznala zbitého otce a v každé ráně milence! Jakou útěchou, jakým tajným i opravdovým manželem jsem ji mohl být během následujících chmurných měsíců.

Nejprve a to se Marie nutně netýkalo to znenadání na ledomořské frontě trefilo mého nevlastního bratra Štěpána Bronského, který byl právě povýšen na poručíka a tou dobou se už jmenoval po svém otčímovi Ehlersovi, jeho důstojnická dráha tím byla uvedena v pochybnost. Zatímco Štěpánův otec Jan při příležitosti svého zastřelení jakožto obránce Polské pošty na zaspeském hřbitově choval pod košili jistou skatovou kartu, zdobil poručíkovu blůzu Železný kříž druhé třídy, pěchotní medaile za zteč a takzvaný omrzlinový řád.

Koncem června ranila matku Truczinskou lehká mrtvice, protože pošta ji přinesla zlou zprávu. Poddůstojník Fricek Truczinski padl hned za tři věci najednou: za Vůdce, za národ a za vlast. Událo se to ve Středním sektoru, a Frickovu náprsní tašku s fotografiemi hezkých, většinou usmívajících se dívek z Heidelbergu, Brestu, Paříže, Bad Kreuznachu, a Soluně, jakož i Železné kříže první a druhé třídy, nevím už jaké vyznamenání za zranění, bronzovou medaili za boj zblízka a dva oddělené přívěsky za odstřel tanků, též pár dopisů poslal kapitán jménem Kanauer ze Středního sektoru rovnou do Langfuhru, Labesovy ulice.

Matzerath ji pomáhal, jak to šlo a matce Truczinské se brzy vedlo líp, i když nikdy už dobře. Seděla přikována na židli u okna, pořád a pořád se ptala mne a Matzeratha, který dvakrát až třikrát denně přicházel nahoru a něco přinášel, kde to vlastně je ten „Střední sektor“, jestli je to daleko a jestli by se tam dalo zajet dráhou na neděli.

Matzerath při nejlepší vůli nemohl sloužit. Zůstalo tedy na mně, který jsem díky zvláštním hlášením a zpravodajství nejvyššího velitelství branné moci nabyl zeměpisného vzdělání, abych za dlouhých odpolední nehnuté sedící, avšak hlavou kývající matce Truczinské vybubnovával několik verzí onoho stále pohyblivějšího Středního sektoru.

Avšak Maria, která velice lnula k bujnému Frickovi, se dala na zbožnost. Nejdříve, celý červenec, to zkoušela ještě se svým naučeným náboženstvím, chodívala v neděli k faráři Hechtovi do Kristova kostela a Matzerath ji někdy doprovázel, ačkoli chodila raději sama.

Protestantská bohoslužba však Marii jaksi neuspokojovala. Uprostřed týdne byl to čtvrtek, byl to pátek? Ještě před zavřením krámu, přenechávajíc Matzerathovi obchod, vzala Maria mě, katolíka, za ruku, vydali jsme se směrem k Novému trhu, pak jsme zahrnuli do Elsiny ulice, do Mariánské ulice, šli jsme kolem Wohlgemuthova řeznictví, až ke Kleinhammerskému parku už už si Oskar myslel, že sejde na Langfuhrské nádraží, že si uděláme malý výlet, třeba do Běsova do Kašubska, když tu jsme se dali nalevo, před železničním podjezdem jsme z pověřčivosti počkali na jeden nákladní vlak, poté jsme prošli podchodem, kde to odporně kapalo ze stropu, a nezamířili jsme rovně k Filmovému paláci, nýbrž pokračovali jsme vlevo podle železničního náspu. Rozvažoval jsem: buď mě táhne do Brunshóferovy ulice do ordinace doktora Hollatze, anebo chce konvertovat, jde do kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova.

Jeho portál byl obrácen k železničnímu náspu. Mezi náspem a otevřeným portálem jsme zůstali stát. Pozdní srpnové odpoledne, s bzukotem ve vzduchu. Za námi na štěrků mezi kolejiemi pracovaly s krumpáčem a lopatou dělnice z východu s bílými šátky na hlavách. Stáli jsme a koukali do stinného, chladem dýšícího nitra kostela docela vzhůru šikovně vábíci, prudce zanícené oko věčné světlo. Za námi na náspu Ukrajinky zastavily krumpáče a lopaty. Zatroubil roh, blížil se vlak, byl zde, pořád ještě byl zde, pořád ještě nebyl pryč, pak byl pryč a roh zase zatroubil, Ukrajinky se chopily lopat. Maria se nemohla rozhodnout, nevěděla asi, kterou nohou vykročit, vložila pak odpovědnost na mne, jemuž samospasitelná církev byla od narození a křtu bližší. Maria se zase jednou po létech, poprvé od oněch čtrnácti dnů plných šumáků a lásky, odevzdala Oskarovu vedení.

A tak jsme násep a jeho hřmoty, srpen a jeho bzukot nechali za sebou venku. S trochou stesku, přejížděje váhavě špičkami prstů po bubínku pod kazajkou, tvář však ponecháváje sobě samé a lhostejné vyrovnanosti, připomínal jsem si bohoslužby, pontifikální mše, nešpory a sobotní zpovědi po boku své ubohé mamky, která se nedlouho před svou smrtí skrze příliš hojné styky s Janem Bronským stala zbožnou, sobotu co sobotu si ulevovala zpovědí, v neděli pak posilovala přijímáním svátosti, aby takto zároveň odlehčena a posílena příští čtvrtek znovu přijala Jana v Truhlářské ulici.

Jakže se jmenoval tenkrát ten velebný pán? Velebný pán se jmenoval Wichnke, stále ještě byl farním správcem kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, kázal příjemně tiše a nesrozumitelně, Krédo zpíval tak tence a plačtivě, že docela i do mne se vkrádalo cosi jako víra, nebýt tehdy onoho levého postranního oltáře s Panenkou Marií, Ježíškem a malým Janem Křtitelem. Nicméně byl to právě onen oltář, pod jehož vlivem jsem Marii zatáhl ze slunce portálem dovnitř a přes dlaždičky do chrámové lodi.

Oskar si dal na čas, seděl klidně a stále chladnější vedle Marie v dubové lavici. Uplynula léta, ale mně připadalo, jako by stále tíž lidé, plánovitě listující ve zpovědním zrcadle, čekali na ucho velebného pána Wichnka.

Seděli jsme trochu stranou, blíž střední lodi. Chtěl jsem Marii ponechat a usnadnit volbu. Na jedné straně neseseděla tak blízko zpovědnici, aby ji to mátlo, mohla si tedy konvertovat tiše neoficiálním způsobem, na druhé straně přece jen viděla, jak se to dělá před zpovědí, takže pozorujíc mohla sama od sebe dospět k rozhodnutí, rovněž nalézt cestu ke skřínce s uchem velebného pána a prohovorit s ním všechny podrobnosti svého přestupu k samospasitelné matce církvi.

Bylo mi jí líto, jak tak klečela malá a s rukama ještě nešikovnými pod vši tou vůní, prachem, štukaturou, pod zkroucenými anděly, v lomeném světle, mezi křečovitě ztuhlými světci, vpředu, mezi a pod vším tím sladce

bolestným katolicismem, a poprvé se v obráceném pořadí požehnala znamením kříže. Oskar do ní mírně strčil, předvedl jí to správně, ukázal vědění chtivé Marii, kde za jejím čelem, kde hluboko v jejích prsou, kde přesně v jejích ramenních kloubech přebývá Otec, Syn a Duch svatý, rovněž jak je třeba sepnout ruce, aby se dospělo k ámen. Maria učenlivě poslechla, nechala dlaním spočinout v ámen a odtud počala svou modlitbu.

Zpočátku se i Oskar pokoušel modlitbou vzpomenout svých zemřelých, když však dospěl k modlitbě za svou Roswithu, chtěje pro ni u Pána vyzískat věčný mír a nebeské radovánky, zapletl se natolik do pozemských jednotlivostí, že se mu věčný mír a nebeské radovánky nakonec usídlily v jednom pařížském hotelu. Tu pak jsem se zachránil v prefaci, kde je vše poněkud nezávadnější, odříkával jsem na věky věků, sursum corda, dignum et justum to je důstojné a správné, při tom jsem zůstal a jal jsem se ze strany pozorovat Marii. Katolické modlení jí slušelo. Vypadala ve své pobožnosti hezky a malebně. Modlení prodlužuje řasy, obtahuje obočí, zapaluje tváře, obtěžkává čelo, zvláčňuje šíji a rozechvívá nozdry. Div že mě Mariina bolestně planoucí tvář nezlákala k sblížovacím pokusům. Není však dobře rušit modlících se, svádět modlíci se, ani nechávat se svádět modlícími se ani tehdy, když by modlícím se bylo příjemné i modlitbě samé prospěšné, že pozorovateli stojí za pozorování. A tak jsem sklouzl z vyhlazené kostelní lavice a ruce jsem nechal pěkně pořádně ležet na bubínku, který vzdouval mou kazajku.

Oskar utekl Marii, vydal se na dlaždice, plížil se se svým plechem podle zastavení křížové cesty v levé lodi, nestanul, před svatým Antonínem modli se za nás, neboť jsme neztratili ani peněženku ani klíč od domu, rovněž svatého Vojtěcha z Prahy, jehož zabili staří Prusové, jsme nechali ležet vlevo, nedali jsme pokoj, skákali jsme, z dlaždice na dlaždici tvořily šachovnici, až koberec ohlásil stupně k levému postrannímu oltáři.

Budete mi jistě věřit, že v novogotickém cihlovém kostele Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, a tedy i u levého postranního oltáře bylo všechno při starém. Nahatě rudý Ježíšek pořád ještě seděl na levém stehně Svaté Panny, již nenazvu Pannou Marií, aby nebyla zaměňována s mou konvertující Marií. K pravému kolenu se jí pořád ještě tlačil malý Jan Křtitel, skrovně oblečený do čokoládově chundelaté kožešiny. Ona sama jako kdysi ukazovala pravým ukazováčkem na Ježíše, hledíc při tom na Jana.

Avšak Oskar se i po těch mnoha letech nepřítomnosti zajímal méně o panensko-mateřskou pýchu než o vzhled obou chlapců. Ježíš byl asi tak velký jako můj syn Kurt o svých třetích narozeninách, tedy o dva centimetry větší než Oskar. Jan, jenž podle svědectví byl starší než Nazaretský, měl asi tak mou velikost. Oba však měli týž dospěle moudrý výraz v obličeji, který i mně, permanentně tříletému, je běžný. Nic se nezměnilo. Dívali se přesně tak chytře jako před tolika a tolika léty, kdy jsem navštěvoval kostel Nejsvětějšího Srdce Ježíšova po boku své ubohé maminky.

Nahoru po koberci, stupních, leč bez Introitu. Každý záhyb jsem zkoumal, pomalu, nic nevynechávaje ohmatal jsem pomalovanou sádru obou naháčů jednou z paliček, která měla víc citu než všech deset prstů dohromady: stehna, břicho, paže, spočítal jsem špekové polštářky, jamky to byly přesně Oskarovy rozměry, mé zdravé maso, má silná, trochu tlustá kolena, mé krátké, ale svalnaté bubenické paže. A taky se přesně tak držel ten capart. Seděl Panně na stehně a paže i pěsti měl zvednuté, jako by se chystal uhodit na buben, jako by byl existoval Ježíš bubeník a ne Oskar bubeník, jako by čekal jenom na můj plech, jako by tentokrát měl už doopravdy v úmyslu Svaté Panně, Janovi a mně zavařit na plech nějaký půvabný rytmus.

Učinil jsem, co jsem učinil už jednou před léty, sundal jsem si bubínek z břicha a podrobil jsem Ježíše zkoušce. Opatrně starostliv o pomalovaný gyps, strčil jsem mu Oskarovu červenou a bílou na růžová stehna, avšak učinil

jsem to jen kvůli zadostiučinění, nedoufal jsem tedy hloupě v nějaký zázrak, spíše jsem chtěl názorně vidět tu bezmoc, neboť i když tu seděl a zvedal pěsti, i když měl mou velikost a mou pevnou postavu, i když sádrově a jakoby nic markýroval tříletost, již já jsem udržoval s tolikerym úsilím a sebezapřením bubnovat nedovedl, dovedl jen dělat jakoby, myslel si asi. Kdybych měl, tak bych mohl i řekl jsem mu, tady máš. A přece nemůžeš, vrazil jsem mu obě paličky do buřtovitých prstíků, do deseti, válel jsem se smíchy tak bubnuj, nejsladší Ježíši, pestrý gyps bubnuje na plech.

Oskar couvá, tři stupně, koberec, dlaždice, tak tedy bubnuj, Ježíšku, Oskar couvá ještě dál. Zaujímá odstup a smíchy se popadá za břicho, jak tu Ježíš sedí, bubnovat nedovede, možná, že chce. Už mě začala hryzat nuda, vtom udeřil, vtom zabubnoval!

Zatímco vše zůstalo bez hnutí: levou, pravou, pak oběma paličkami, bubnoval křížem, nevířil nijak špatně. Dělal to velice vážně, se smyslem pro změnu, v jednoduchém rytmu byl právě tak dobrý, jako když spustil složitěji, ale žádné opičky, soustřeďoval se jediné na plech, ani mi nepřipadal nijak zvlášť zbožný nebo jako jako otrlý lancknecht, nýbrž ryze muzikální, také nepohrdl žádným šlágreem, zahrál, co si tenkrát kdekdo zpíval, „Es geht alles vorüber“ a ovšem i „Lili Marlen“, pomalu, snad trochu trhaně ke mně obrátil svou kadeřavou hlavu s modrýma očima Bronských, usmál se dost domýšlivě a přidal k té směsi i Oskarovy zamilované: začal se „Sklo, sklo, sklíčko“, naznačil „Rozvrh hodin“, ten kluk zahrál Goethovi Rasputina zrovna tak jako já, vylezl se mnou na Barbakan, zalezl se mnou pod tribunu, úhoře chytal na molu, po mém boku kráčel za zužující se rakví mé ubohé mamky a co mě nejvíc ohromovalo, pořád znovu zalézal pod čtyři sukně mé babičky Anny Koljaiczekové.

Tu Oskar přistoupil blíž. Přitahovalo jej to, lákán na koberec, už se mu nechtělo stát na dlaždicích. Jeden oltářní stupeň mu nabízel další. A tak jsem vystoupil nahoru, ač bych byl raději viděl jeho sestoupit ke mně. „Ježíši,“ vyškral

jsem zbytky svého hlasu, „takhle jsme se nedohodli. Hned mi vrať ten bubínek. Ty máš svůj kříž, ten by ti mohl stačit!“ Ukončil bubnování, ale ne snad prudce, s přehnanou pečlivostí zkrřížil paličku na plechu a podal mi bez odmlouvání to, co mu Oskar lehkomylně půjčil.

Už jsem se chystal bez poděkování a úprkem jak deset čertů utéci dolů ze stupňů a ven z katolicismu, i tu se mého ramene dotkl příjemný, i když snad rozkazující hlas: „Oskare, miluješ mne?“ Aniž jsem se obrátil, odpověděl jsem: „Ani bych neřekl.“ Nato on tímž hlasem, nezesíleným: „Oskare, miluješ mne?“ Nevrlé jsem odvětil: „Je mi lito, ani trochu!“ Tu mě potřetí obtěžoval: „Oskare, miluješ mne?“ Tu se k Ježíši obrátila má tvář: „Nenávidím tě, chlapečku, tebe a celý ten tvůj krám!“

Kupodivu, tato má pohana posílila triumf v jeho hlase. Pozvedl ukazováček jako učitelka z obecné školy a přikázal mi: „Ty jsi Oskar, to je skála, a na této skále vystavím svou církev. Následuj mne!“

Dovedete si představit, jak mě to pobouřilo. Zuřivostí mi naskočila husí kůže. Jeden sádrový prst u nohy jsem mu urazil, on se však už ani nepohnul. „Řekni to ještě jednou,“ zasyčel Oskar, „a já ti seškrábu tu tvou barvu!“ Ani slůvko se už neozvalo, jen onen muž se blížil, který odjakživa pajdá po všech kostelích. Pozdravil levý postranní oltář, vůbec mě nezpozoroval, pajdal dál a byl už u Vojtěcha Pražského, když jsem konečně seškobrtal ze stupňů dolů, z koberce na dlaždice, neohlížeje se dospěl jsem po šachovnici k Marii, která se právě korektně a podle mé instrukce žehnala katolickým křížem. Vzal jsem ji za ruku, dovedl ke kropence se svčnou vodou, uprostřed kostela, skoro až u vchodu jsem ji ještě jednou nechal se pokřížovat směrem k hlavnímu oltáři, sám jsem se však nepřipojil, nýbrž vyvlekl jsem ji na slunce, když chtěla znovu pokleknout.

Byl podvečer. Východní dělnice z náspu byly už pryč. Zato těsně před předměstským nádražím Langfuhr posunovali nákladní vlak. Hrozný komárů visely ve vzduchu. Z výšky

zaznívaly zvony. Hluk posunování pohltil zvony. Komáři zůstali v hroznech. Maria měla uplakaný obličej. Oskarovi se chtělo křičet. Co jsem si měl počít s Ježíšem? Měl jsem chuť nabít svůj hlas. Co já mám co společného s jeho křížem?

Dobře jsem však věděl, že můj hlas je na kostelní okna krátký. Ať si jen dál buduje svůj chrám na lidech, kteří se jmenují Petr nebo Petři nebo východoprusky Petrikeit. „Dej si pozor, Oskare, nech ta kostelní okna být!“ šeptal mi satan ve mně. „Ten by tě ještě připravil o hlas.“ A tak jsem jen ještě jednou naposledy pohlédl nahoru, odměřil si jedno z těch novogotických oken, pak jsem se odtrhl, nezazpíval, nenásledoval ho, nýbrž cupital jsem po Mariině boku k podjezdu v Nádražní ulici, skrz odkapávající tunel, vzhůru ke Kleinhammerskému parku, napravo Mariánskou ulicí, kolem řezníka Wohlgemutha, nalevo Elsinou ulicí, přes Striesbach k Novému trhu, kde budovali protiletickou vodní nádrž.

Dlouhá byla Labesova ulice, ale konečně jsme byli na místě: Oskar mohl pryč od Marie, víc jak devadesát schodů nahoru na půdu. Visela tu prostěradla a za prostěradly se kupil protiletický písek a za pískem a kbelíky, balíky novinového papíru a stohy tašek má kniha a má bubínková zásoba z časů Frontového divadla. A v jedné krabici od bot bylo pár vysloužilých, ale pořád ještě hruškovitě tvarovaných žárovek. Oskar vzal jednu z nich, rozezpíval ji, vzal druhou, proměnil ji ve skelný prach, třetí čistě odřízl baňatější polovinu, na čtvrtou vyzpíval ozdobným písmem JEŽÍŠ, načež sklo i nápis rozprášil, ještě jednou to chtěl opakovat, žárovky však došly. Vyčerpán padl jsem na protiletický písek: Ještě měl Oskar svůj hlas. Ježíš měl případně následovníka. Mými prvními učedníky měli být však váleči.

VÁLEČI

Třebaže se Oskar už proto nehodí k následování Krista, že mi působí nepřekonatelné potíže shromažďovat učedníky, přece jen ono tehdejší povolání došlo různými oklikami mého sluchu, učinilo mě následovníkem, ačkoli jsem nevěřil v svého předchůdce. Leč přesně podle pravidla: kdo pochybuje, ten věří, kdo nevěří, věří nejdéle, nepodařilo se mi ten malý soukromě prezentovaný zázrak v kostele Nejsvětějšího Srdce Ježíšova pohrbit pod svými pochybami, naopak pokusil jsem se přimět Ježíše k zopakování jeho bubenické produkce.

Nejednou zašel Oskar sám bez Marie do zmíněného cihlového kostela. Pořád znovu jsem utíkal matce Truczinské, která seděla přikována na židli a nemohla na mě. Co jsem mohl čekat od Ježíše? Proč jsem zůstával celé noci v levé postranní lodi, nechával se tam zamykat kostelníkem? Proč si Oskar nechával před levým postranním oltářem ztvrdnout uši jak sklo, ztuhnout všechny údy? Vždyť navzdory skřípavé pokoře, navzdory neméně skřípavému rouhání neuslyšel jsem ani svůj bubínek, ani Ježíšův hlas.

Miserere! Co živ neslyšel jsem se tak jektat zuby jako na dlaždicích chrámu Nejsvětějšího Srdce Ježíšova. Který blázen si kdy vymyslel lepší řehtačku než Oskar? Tu jsem napodoboval frontu plnou marnotratných kulometů, tu zase se mezi mými čelistmi rozezněla kancelář pojišťovny se všemi písáčkami a psacími stroji. Rozléhalo se to na všechny strany, odpovídala ozvěna a potlesk.

Sloupy dostaly třesavku, klenba husí kůži, můj kašel po jedné noze skákal po šachovnici dlaždiček, křížovou cestou pozpátku, vzhůru střední lodí, až na kůr se vyšvihl, šedesateronásob zazněl Bachův sbor, jenž místo zpěvu nacvičil kašlání, a když už jsem doufal, že Oskarův kašel zalezl do varhanních píšťal a ohlásí se teprve při nedělním chorálu, zarachotil kašel ze sakristie, hned nato z kazatelny, až posléze zmizel za oltářem, za zády atleta na kříži a rychle vykašlal jeho duši. Dokonáno jest, kašlal můj kašel, přitom

vůbec nic nebylo dokonáno. Ježíšek strnule a jako by nic držel mé paličky, držel můj plech na růžovém gypsu a nebubnoval, nepotvrdil mi mé následovnictví. Oskar by měl rád písemně to své přikázané následnictví Krista.

Od té doby mi zůstal jeden zvyk či zlozvyk: kdykoli si prohlížím kostely, i ty nejslavnější katedrály nikoli na dlaždicích a vždy v nejlepší zdravotní kondici, vydám ze sebe chvíli trvající kašel, který se pak podle stylu, výšky a šířky rozvine buď goticky, nebo románsky, též barokně, a ještě po letech mi dovolí, abych svůj kašel z ulmské katedrály nebo ze speyerského domu rozezvučel na Oskarově bubinku.

Ovšem tenkrát, kdy jsem se vprostřed měsíce srpna vystavoval účinkům hrobově chladného katolicismu, byl turismus a prohlídky kostelů v dalekých zemích myslitelný, jen když jste se v uniformě účastnili oněch plánovitých ústupů a zaznamenávali si případně do deníčku: „Dnes jsme vyklidili Orvieto. Fantastická kostelní fasáda, po válce navštívit s Monikou a důkladněji prohlédnout.

Bylo pro mne lehké chodit často do kostela, protože doma mě nic nedrželo. Byla tam Maria. Jenže Maria měla Matzeratha. Byl tam můj syn Kurt. Jenže ten harant byl čím dál nesnesitelnější, házel mi písek do očí, škrábal mě, až se mu nehty lámaly o mé otcovské maso. Taky mi synáček ukázal pár pěstí, které měly tak bílé klouby, že mi při pouhém pohledu na ta rázná dvojčata už hrkala krev z nosu.

K mému překvapení se mne nešikovně sice, ale srdečně ujímal Matzerath. Udivený Oskar si nechával líbit, když ho ten jemu doposud lhostejný člověk bral na klín. Tiskl, aby se na něj díval, a jednou ho dokonce políbil, slzel při tom a spíš pro sebe než Marii říkal: „Todle přece nejde. Přece nemůžu vlastního syna. I kdyby desetkrát a kdyby všichni doktoři říkali to samý. Těm se to lehko napíše, ty asi sami nemaj žádný děti.“

Maria, která jako každý večer seděla u stolu a nalepovala ústřížky od potravinových lístků, zvedla hlavu: „No tak se uklidni, Alfréde. Ty děláš, jak by to snad mně bylo jedno. Ale

když říkají, že se to dneska tak dělá, tak potom nevím, co je správný a co ne.“ Matzerath namířil ukazovák na klavír, který se od smrti mé ubohé mamky nedostal k hudbě: Anežka by to nikdy neudělala ani nedovolila.“ Maria vrhla pohled na klavír, zvedla ramena, a teprve když promluvila, nechala je zase spadnout: „No to se rozumí, protože byla máma a pořád doufala, že to s ním třeba bude lepší. A vidíš sám: nic není lepší, všude se do něj strká a není to ani k životu ani k smrti.“ Nabral Matzerath sílu u Beethovena, který pořád ještě visel nad klavírem a chmurně si měřil Hitlera? „Ne!“ vykřikl. „Nikdy!“ a uhodil pěstí do stolu, na vlhké, lepkavé archy, dal si od Marie podat dopis od vedení ústavu, četl ho a četl a četl a četl, pak roztrhal ten dopis a hodil cáry mezi lístky na chleba, na tuk, na potraviny, mezi lístky cestovní, těžce pracující, velmi těžce pracující i mezi lístky pro nastávající a kojící matky.

I když Oskar, díky Matzerathovi, se nedostal do rukou oněch lékařů, přece jen od té doby a dokonce i dnes, jakmile mu Maria přijde na oči, vidí před sebou překrásnou kliniku v nejlepším horském vzduchu, uvnitř té kliniky světlý, moderně vldný operační sál, vidí, jak před jeho vypolstrovanými dveřmi mě plachá, avšak důvěřivě se usmívající Maria předává prvotřídním lékařům, kteří mají stejný a navíc důvěru budící úsměv, zatímco za svými bílými sterilizovanými zástěrami skrývají prvotřídní, důvěru budící a okamžitě účinkující injekční stříkačky. A tak mě opustil celý svět a jen stín mé ubohé mamky, který Matzerathovi pokaždé ochromivě padl na prsty, kdykoli už chtěl podepsat onen dopis od Říšského ministerstva zdravotnictví, několikrát zabránil tomu, abych já, opuštěný, opustil tento svět.

Oskar by nerad byl nevďečný. Ještě bubínek mi zůstal. Rovněž můj hlas mi zůstal, který vám, jimž jsou známy všechny mé úspěchy v oboru skla, sotva může nabídnout něco nového, který ty z vás, kdo milují změnu, třeba už nudí mně, ovšem byl Oskarův hlas spolu s jeho bubnem věčně svěžím důkazem mé existence, neboť dokud jsem rozezpíval

sklo, dotud jsem existoval, dokud můj účinně zacílený dech připravoval o dech sklo, dotud byl ve mně ještě život.

Oskar zpíval tenkrát moc. Zoufale moc zpíval. Pokaždé, když jsem v pozdní hodinu opouštěl kostel Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, rozezpíval jsem něco. Šel jsem domů, ani jsem zvlášť nehledal, vyhlédl jsem si nějaké špatně zatemněné mansardové okno nebo nějakou modře natřenou, protiletecky přiměřeně blikající pouliční lucernu. Po každé návštěvě kostela vybral jsem si jinou cestu domů. Jednou prošel Oskar uličkou Antona Möllera do Mariánské ulice. Jednou vyšlápl Uphagenovu ulici, kolem Conradina, jehož zasklená školní vrata rozřinčel, a přes Říšskou kolonii se dostal na náměstí Maxe Halbeho. Když jsem jednoho z posledních srpnových dnů přišel ke kostelu příliš pozdě a našel jeho portál už zavřený, rozhodl jsem se k delší oklice, která měla odlehčit mému vzteku. Pustil jsem se vzhůru, Nádražní ulicí cestou jsem odpravil každou třetí lucernu, za Filmovým palácem jsem zahrnul napravo do ulice Adolfa Hitlera, okenní frontu pěchotních kasáren jsem nechal vlevo, avšak zchladil jsem si záhu na skoro prázdné tramvaji, přijíždějící proti mně směrem od Olivy: její levý bok jsem zbavil všech ponuře zatemněných tabulek.

Oskar nevěnoval pozornost svému úspěchu, nechal tramvaj skřípat a brzdit, nechal lidi vystoupit, nadávat a znovu nastoupit, hledal nějaký dezert pro svůj vztek, nějakou lahůdku v této na lahůdky tak chudé době a zastavil se ve svých šněrovacích botách teprve až na samém okraji předměstí Langfuhr, kde opodál Berendtova truhlářství, před rozlehlým barákovým prostranstvím letiště uviděl v měsíčním světle hlavní budovu továrny na čokoládu Baltic.

Můj vztek nebyl však už tak prudký, abych se té továrně hned představil svým osvědčeným způsobem. Dal jsem si na čas, spočítal jsem všechny okenní tabulky předtím už spočítané měsícem, dospěl jsem ke stejnému výsledku jako on, mohl jsem konečně přikročit k představování, nejdřív jsem ale chtěl vědět, co je to za výrostky, kteří mě už od

Hochstriejsu sledují a patrně mi byli v patách už pod kaštany Nádražní ulice. Jen šest nebo sedm jich stálo před čekárničkou nebo v ní u stanice tramvaje v Hoheníriedberské ulici. Pět dalších chlápků se dalo rozeznat za prvními stromy silnice do Sopot. Už jsem se chystal odložit návštěvu čokoládovny, jít těm chlápkům z cesty, to jest udělat okliku a vydat se přes železniční most podle letiště altánovou kolonií k Akciovému pivovaru v Kleinhammerově ulici, když tu Oskar uslyšel i z mostu jejich smluvené, signálům podobné zahvízdání. Teď už nebylo pochyb: jejich soustředěný nástup platil mně. V takových situacích, během krátké chvíle mezi tím, kdy člověk již zaznamenal pronásledovatele, ale štvánice ještě nezačala, si člověk zpravidla obšírně a s požitkem vypočítává všechny poslední možnosti záchrany.

Oskar by byl mohl začít hlasitě volat tátu a mámu, také jsem mohl přibubnovat nevím koho, třeba strážníka, při své postavě bych byl jistě našel podporu dospělých, já však s důsledností, již si Oskar mohl dovolit, zavrhl pomoc dospělých chodců, zprostředkování policisty, chtěl jsem trýzněn zvědavostí a sebevědomím nechat věci její průběh, udělal jsem to nejhoupější. V térem natřené ohradě kolem čokoládovny jsem se jal hledat skulinu, nenalezl jsem žádnou, viděl jsem, jak výrostci opustili čekárničku u stanice, stín stromu na sopotské silnici, Oskar dál ohledával ohradu, teď přicházeli i ti z mostu a v ohradě pořád nebyla žádná díra, nešli nijak rychle, spíš co noha nohu mine a jednotlivě, trochu ještě mohl Oskar hledat, poskytovali mi právě tolik času, kolik člověk potřebuje, aby našel díru v plotě, jenže když konečně na jednom místě chybělo jedno prkno a já se vecpal do té skuliny protrhávaje si kdesi do čehosi díru, stáli proti mně na druhé straně čtyři ve větrovkách, nadouvajice svými prackami kapsy u šponovek.

Protože jsem pochopil nezměnitelnost své situace, začal jsem nejdřív ohledávat svůj oděv a pátrat po oné díře, kterou mi způsobila díra v plotě. Nalézala se vpravo vzadu na kalhotách. Změřil jsem ji dvěma rozpjatými prsty, shledal ji k

vzteku velkou, tvářil jsem se však lhostejně a nezvedl jsem hlavu, dokud všichni ti chlápci od stanice, ze silnice a z mostu nepřelezli přes ohradu, skulina v plotě jim nebyla přiměřená.

Toto se událo v posledních srpnových dnech. Měsíc si co chvíli přidržel před sebou mrak. Napočítal jsem nějakých dvacet chlápků. Nejmladší čtrnáct, nejstarší šestnáct, skoro sedmnáct. Ve čtyřiačtyřicátém jsme měli teplé, suché léto. Čtyři ze starších klacků měli na sobě uniformy pomocníků luftwaffe. Vzpomínám si, že čtyřiačtyřicátý rok byl dobrý na třešně. Postávali kolem Oskara ve skupinkách, bavili se polohlasně, jejich žargonu jsem se ani nesnažil porozumět. Také se oslovovali divnými jmény, která jsem si z menší části zapamatoval. Tak třeba asi patnáctiletý klouček s lehce zamženými srními očima se jmenoval Zajíc, někdy Záda. Tomu vedle říkali Puťa. Nejmenšího, ale určitě ne nejmladšího klacka, šišlajícího pod odstálým horním rtem, jmenovali Uhlíř. Jednoho z pomocníků od luftwaffe oslovovali Mistře, jinému velmi trefně říkali Slepice, pak tu byla i historická jména: Lví srdce, Modrovous se jmenoval jeden s mléčným obličejem, pak mně důvěrně známa jména Totila a Teja i opovážlivou přezdívku Belisar a Narses jsem zachytil, Stórtebekera s opravdickým velurovým kloboukem, zformovaným do syrečka, a v příliš dlouhém prsíplášti jsem si prohlédl zvlášť pozorně. Byl přes svých šestnáct let vůdce této společnosti.

Ne všímali si Oskara, asi ho chtěli zkrotit, a tak jsem si napůl pobaveně, napůl rozzlobeně nad tou klukovskou romantikou, do níž jsem se tu nechal zatahnout, a s unavenými nohama sedl na bubínek, zahleděl jsem se na úplňkový měsíc a část svých myšlenek jsem se pokusil vyslat do kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova. Třeba by byl zrovna dnes zabubnoval i slůvko řekl.

A já tu seděl na dvoře čokoládovny Baltic a pouštěl jsem se do hraní na četníky a lupiče. Třeba na mě čekal, měl v úmyslu po krátké bubnové vložce zase jednou otevřít ústa,

objasnit mi následovnictví Kristovo, teď byl zklamán, že jsem nepřišel, určitě pyšně zvedal obočí. Co by si asi Ježíš pomyslel o těchto klucích? Co si měl Oskar, jeho věrný obraz, jeho nástupce a zástupce, počít s touhle hordou? Mohl snad tyto výrostky, kteří si říkali Puťa, Zajíc, Modrovous, Uhlíř a Stórtebeker, oslovit Ježíšovými slovy „Nechtě maličkých přijít ke mně“?

Stórtebeker ke mně přistoupil. Vedle něho Uhlíř, jeho pravá ruka. Stórtebeker: „Vstaň!“ Oskar byl očima ještě na měsíci, myšlenkami před levým postranním oltářem kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, nevstal, a Uhlíř mi na Stórtebekerův pokyn podkopl bubínek pod zadkem.

Když jsem vstal, schoval jsem buben pod kazajku, abych ho ušetřil dalších škod. Hezký kluk, tenhle Stórtebeker, pomyslel si Oskar. Oči má zasazené trochu moc hluboko a blízko u sebe, ale partie kolem úst je nápaditá a pohyblivá. „Odkud jseš?“ Tak tedy měl začít výslech, a protože se mi tohle uvítání nelíbilo, uchýlil jsem se zase k měsíční kouli, představil jsem si měsíc, který si přece nechá líbit všecko jako buben a usmál jsem se svému nezávaznému velikášství. „On se chechtá, Stórtebekře.“ Uhlíř mě pozoroval, navrhl šéfovi akci, kterou jmenoval „válení“. Ostatní v pozadí, poďobaný Lví srdce, Mister, Zajíc a Puťa byli taky pro válení. Prodlévaje stále ještě u měsíce, slabikoval jsem si válení.

Pěkné slovíčko, ale určitě nic příjemného. „Tady rozhoduju já, kdy se bude válet!“ ukončil Stórtebeker mumlání bandy, pak se zase obrátil ke mně: Viděli jsme tě už kolikrát v Nádražní ulici. Co tu děláš? Odkud jseš?“ Hned dvě otázky najednou. Aspoň k jedné odpovědi se Oskar musel odhodlat, jestliže chtěl zůstat pánem situace. I odvrátil jsem obličej od měsíce, pohlédl jsem na Stórtebekera svýma modrýma, vlivnýma očima a řekl jsem klidně: „Přicházím z kostela.“ Mumlání za Stórtebekerovým pršipláštěm. Doplnili mou odpověď. Uhlíř uhodl, že mám na mysli kostel Nejsvětějšího Srdce Ježíšova. „Jak se jmenuješ?“ Tato otázka musela přijít. Souviselo to s celým tímto setkáním. Takové tázání zaujímá

důležité místo v lidské konverzaci. Z odpovědi na tuto otázku žijí delší i kratší divadelní hry, i opery viz Lohengrin.

Čekal jsem chvíli měsíčního svitu mezi dvěma mraky, po dobu tří lžic polévky jsem nechal ten svit v modři mých očí působit na Störtebeka a pak jsem promluvil, pojmenoval jsem se, žálil jsem na účinek toho slova, neboť jméno Oskar by byli kvitovali nanejvýš smíchem a Oskar řekl: „Jmenuji se Ježíš,“ způsobil delší mlčení tímto vyznáním, až si Uhlíř odkašlal: „Přece jen s ním budem muset zaválet, šéfe.“ Pro válení nebyl jen Uhlíř.

Störtebeker dal tedy lusknutím svolení k válení a Uhlíř mě popadl, zasadil mi klouby svých prstů do pravého horního předloktí, začal jimi suše, rychle, palčivě a bolestně pohybovat, až Störtebeker znovu, tentokrát na ukončení, luskl prsty, to tedy bylo válení! „No tak, jak se jmenuješ?“ Šéf s velurovým kloboukem se tvářil znuděně, jeho pravá ruka boxersky vyrazila do strany, čímž se trochu shrnul příliš dlouhý rukáv jeho pršipláště, vystavil měsíčnímu světlu náramkové hodinky a zašeptal nalevo mimo mne: „Minutu na rozmyšlenou. Potom řekne Störtebeker fajrunt.“

Koneckonců měl Oskar minutu na to, aby se beztretně znovu zadíval na měsíc, zapátral v jeho kráterech po úniku a ještě jednou zapochyboval o svém odhodlání následovat Krista. Protože se mi slůvko fajrunt nijak nelíbilo, a taky proto, že jsem se od těch chlapíků na žádný pád nechtěl dát poručníkovat hodinkami, řekl Oskar asi po pětatřiceti vteřinách: „Jsem Ježíš.“

Co následovalo, působilo velice efektně, a přece jsem to neinscenoval. Okamžitě po mém druhém vyznání následnictví Kristova, ještě než mohl Störtebeker lusknout, Uhlíř zaválet ozval se letecký poplach.

Oskar pronesl „Ježíš“, nadechl se a hned nato mne potvrdily sirény z blízkého letiště, siréna z hlavní budovy pěchotních kasáren Hochstriejs, siréna na střeše Horst Wesselova gymnázia těsně před Langfuhrským lesem, siréna z

obchodního domu Sternfeld a ze značně vzdálené Hindenburgovy aleje siréna z Vysoké školy technické.

Trvalo to nějakou chvíli, než všechny sirény tohoto předměstí s mocným dechem a pronikavostí archandělů pozdravily mé radostné poselství, než rozvlnily a zklidnily noc, rozkmitaly a zpřetrhaly sny, zalezly spáčům do uší a měsíc, s kterým nic nehnulo, obdařily strašlivým významem nezatemnitelného nebeského tělesa.

Zatímco Oskar nezapochyboval o tom, že letecký poplach je zcela na jeho straně, Stortebekera sirény znervózněly. Část jeho bandy byla poplachem přímo a služebně oslovena. Čtyři pomocníky od luftwaffe musel odeslat přes plot k jejich bateriím, osmasmičkám umístěným mezi remízem a letištěm. Tři z jeho lidí, mezi nimi Belisar, měli protileteckou hlídku v Conradinu, museli tedy také okamžitě pryč. Zbytek, asi patnáct kluků, udržoval pohromadě, a protože na nebi se nic nedělo, začal zase s výsledkem: „Tak jestli jsme dobře rozuměli, jseš Ježíš. Nechme toho. Jiná otázka: jak to děláš s těma lucernama a oknama? Žádný vytáčky, víme co a jak!“

Nu, hoši tedy nevědí co a jak. Nanejvýš byli svědky toho či onoho výkonu mého hlasu. Oskar si přikázal určitou shovívavost k těm výrostkům, kteří by dnes zkrátka a dobře byli označeni jako chuligáni. Snažil jsem se omluvit jejich přísnou a zčásti nešikovnou cílevědomost, zachoval jsem vlídnou objektivitu. Tak to tedy byli ti neslavně známí váleči, o kterých už několik týdnů mluvilo celé město, banda mladíků, po níž šla kriminální policie a větší počet, pátracích oddílů hitlerjugend. Jak se mělo později ukázat: gymnazisté z Conradina, z Petrovy střední školy a ze střední školy Horsta Wessela.

Existovala ještě druhá! Skupina bandy válečů v Nowyportu, která byla sice vedena gymnazisty, ale z dobrých dvou třetin se skládala z učňů z schichauské loděnice a z vagónky. Obě skupiny pracovaly jen zřídka společně, vlastně jen tehdy, když od Schichauské ulice pročesávaly Steffensův park a noční Hindenburgovu alej jdouce po vůdkyních Svazu

německých dívek, které se vracely domů po školení v Domově mládeže na Biskupské hoře.

Obě skupiny se vyhýbaly vzájemným střetnutím, akční prostory byly přesně vymezeny a Stórtebeker spatřoval ve vůdci nowyportáků spíš přítele než rivala. Váleční bojovali proti všem. Plenili úřadovny hitlerjugend, šli po rádech a distinkcích frontových dovolenců, kteří se po parcích milovali se svými dívkami, kradli zbraně, munici a benzin z vlakových baterií zásluhou svých pomocníků od luftwaffe, a od samého počátku plánovali veliký útok na Hospodářský úřad.

Aniž měl tehdy sebemenší tušení o organizaci a plánech válečů, začalo se do Oskara, který si tehdy připadal velice opuštěný a žalostný, vkrádat cosi jako pocit bezpečí v kruhu těch výrostků. Už jsem v duchu jednal s těmi kluky jako s rovnými, námitku příliš velkého věkového rozdílu šlo mi na dvacátý rok, jsem pustil k vodě a řekl jsem si: proč bys nepředvedl těm klučíkům ukázkou svého umění? Hoši vždycky touží po vědění.

Taky ti kdysi bylo patnáct a šestnáct. Dej jim příklad, předved' jim něco. Budou tě obdivovat, třeba tě pak budou i poslouchat. Zapůsob svým vlivem vybroušeným zkušenostmi, buď už teď poslušen svého povolání, shromáždí učedníky, ujmi se následnictví Kristova.

Stórtebeker snad tušil, že mé rozvažování má své důvody. Poskytl mi čas a já mu za to byl vděčný. Sklonek srpna. Měsíčná noc, lehce oblačná. Letecký poplach. Dva tři světlomety z pobřeží. Patrně jen nějaké průzkumné letadlo. V těch dnech se vyklizovala Paříž. Naproti hlavní budova čokoládovny Baltic s mnoha okny. Po dlouhém útěku se armádní skupina Střed zastavila na Visle.

Samozřejmě Baltic už dávno nepracoval pro maloobchod, nýbrž vyráběl čokoládu pro letectvo. A Oskar se musel smířit s představou, že pod Eiffelovou věží provětrávají své americké uniformy vojáci generála Pattona.

Bylo to pro mne bolestné, a Oskar zvedl jednu ze svých paliček. Tolik společných hodin s Roswithou A Stórtebeker

zpozoroval můj pohyb, sledoval pohledem paličku a sklouzl jím na čokoládovnu. Zatímco v Pacifiku se právě za bílého dne čistil jakýsi ostrůvek od Japonců, zde visel měsíc ve všech oknech továrny najednou. A Oskar pravil všem, kdo chtěli slyšet: „Ježíš teď rozezpívá sklo.“ Ještě než jsem vyřídil první tři tabulky, zaslechl jsem vysoko nad sebou bzukot mouchy. Zatímco další dvě tabulky rezignovaly na měsíční světlo, pomyslel jsem si: to bude umírající moucha, bzučí tak nahlas. Poté jsem začernil svým hlasem zbývající okenice nejvyššího patra továrny a zaznamenal touhu po olovu u většího počtu světlometů, ještě než jsem tovární okna středních a dolních pater zbavil odrazu světla, pocházejících nejspíš z baterie usídlené vedle Narvického tábora. Nejdříve vypálily pobřežní baterie, pak jsem dodělal prostřední patro. Nato dostaly povolení k palbě baterie Staré Skotsko, Polanki a Szelmeja. To byla tři okna v přízemí a to byly noční stíhačky, které vystartovaly z letiště, přelétly nízko nad továrnou. Ještě než jsem byl hotov s přízemím, zastavil flak palbu a přenechal stíhačkám sestřelení jednoho čtyřmotorového dálkového bombardéru přistíženého nad Olivou hned třemi světlomety najednou.

Zpočátku se Oskar obával, aby současnost jeho produkce a efektního úsilí protiletické obrany netříštla snad pozornost chlapců anebo aby ji pohyb na nebi vůbec neodlákal od továrny. Tím větší byl můj údiv, když po skončené práci se celá banda pořád ještě nemohla odtrhnout od odsklené čokoládovny. Dokonce, i když se z nedaleké Hohenridberské ulice ozvalo nadšené volání a aplaus jako na divadle, protože bombardér byl vyřizen, protože se v plamenech skýtajících lidem velkolepou podívanou spíš zřítíl, než přistál kdesi v Ješkentálském lese, odtrhlo se od továrny bez oken pouze několik členů bandy, mezi nimi Puťa. Avšak ani Stortebeker, ani Uhlír, na nichž mi vlastně jediné záleželo, nic nedali na ten protiletický úspěch.

Pak byly na nebi jako předtím zase už jen měsíc a nějaká ta hvězdná drobotina. Noční stíhači přistáli. Z veliké dálky

zaznívalo trochu kanonády. Tu se obrátil Stortebeker, ukázal mi svá stále opovržlivě stažená ústa, udělal onen boxovací pohyb, který obnažil náramkové hodinky pod příliš dlouhým rukávem pršipláště, sundal hodinky, podal mi je beze slova, ale těžce dýchaje, chtěl něco říci, avšak musel vyčkat konce sirén ohlašujících letecký poplach, aby mi za hlasitě projevené pochvaly svých lidí prohlásil: „Dobrá, Ježíši. Jestli chceš, jsi přijatej a můžeš jít s náma. My jsme váleči, jestli víš, co to je!“

Oskar potěžkal hodinky v ruce, podal tu rafinovanou věcičku se svítícím ciferníkem a ručičkami na nula dvacet tři klučikovi Uhlířovi. Ten se tázavě podíval po svém šéfovi. Stortebeker dal kývnutím souhlas. A Oskar, pohodlně si srovnávaje bubínek na břicho pro zpáteční cestu domů, pravil: „Ježíš vám ukazuje cestu. Následujte mne!“

JESLIČKY

Tehdy se hodně mluvilo o zázračných zbraních a o konečném vítězství. My váleči jsme nemluvili ani o jednom, ani o druhém, zato však jsme zázračnou zbraň měli.

Jakmile Oskar převzal vedení bandy, čítající třicet až čtyřicet členů, dal jsem si od Stortebekera nejdříve představit šefa nowyportské skupiny. Moorkáhne, sedmnáctiletý kulhavec, syn jednoho z vedoucích úředníků Lodivodského úřadu v Nowyportu, se pro svou tělesnou vadu jeho pravá noha byla o dva centimetry kratší než levá nestal ani pomocníkem luftwaffe, ani rekrutem. Ačkoli Moorkáhne své kulhání stavěl sebevědomě a zřetelně na odiv, byl plachý a mluvil potichu. Tento stále trochu rozpačitě se usmívající mladík platil za nejlepšího žáka conradinské oktávy a měl za předpokladu, že ruská armáda nebude mít námitek všechny vyhlídky na vzorné absolvování maturity, Moorkáhne chtěl studovat filozofii.

Stejně bezpodmínečně, jako mě respektoval Stortebeker, spatřoval ve mně kulhavec Ježíše ukazujícího cestu válečům. Hned na začátku dal si Oskar oběma ukázat skladiště a pokladnu, neboť obě skupiny shromažďovaly výtěžky svých kořistních výprav v témže sklepě. Byl suchý a prostorný a nalézal se v jedné tiše vznešené ingfuhrské vile v Ješkentálské ulici. Puťovi rodiče, kteří se jmenovali „von Puttkammer“, obývali tu parcelu obehnanou všelijakými popínavými rostlinami a odvrácenou od ulice mírně stoupajícím trávníkem to jest, pan von Puttkammer se nalézal v krásné Francii, velel jedné divizi, byl nositelem Rytířského kříže pomoransko-polsko-pruského původu, paní Elisabetha von Puttkammer naproti tomu postonávala a již řadu měsíců pobývala v Horním Bavorsku, tam se měla uzdravit.

Wolfgang von Puttkammer, jehož váleči nazývali Puťa, ovládal vilu, onu starou, skoro úplně hluchou služku, která v horních prostorách pečovala o blaho mladého pána, jsme

nikdy nespatri, neboť do sklepa jsme se dostávali přes prádelnu.

Ve skladišti se vršily konzervy, tabákové výrobky a mnoho balíků padákového hedvábí. Na jedné polici visely dva tucty armádních služebních hodin, jež Puťa na Stórtbekerův příkaz ustavičně udržoval v chodu a vzájemném souladu. Rovněž oba samopaly, pušku a pistole musel stále čistit. Ukázali mi též pancéřovou pěst, kulometné střelivo a pětadvacet ručních granátů. To vše, jakož i pěkná řada benzinových kanistrů, bylo určeno pro útok na Hospodářský úřad. První Oskarův rozkaz, který jsem vyslovil jakožto Ježíš, zněl: „Zbraně a benzin zakopat na zahradě. Závěry zbraní odevzdat Ježíšovi. Naše zbraně jsou jiného druhu!“

Když mi kluci ukázali doutníkovou bedničku plnou společně ukořistěných řádů a medailí, s úsměvem jsem jim povolil držení těch dekorací. Avšak měl jsem jim odebrat výsadkářské nože. Později použili těch čepelí, které byly tak krásně zasazeny do rukojetí a volaly po použití.

Potom mi byla přinesena pokladna. Oskar nechal počítat, sám přepočítal, a dal zaznamenat dva tisíce čtyři sta dvacet říšských marek. To bylo počátkem září čtyřicet čtyři. A když pak v polovině ledna čtyřicet pět si Konev a Žukov vynutili průlom na Visle, byli jsme donuceni vzdát se své pokladny ve sklepním skladišti. Puťa učinil přiznání a na stole Nejvyššího zemského soudu se navršilo a naskládalo šestatřicet tisíc říšských marek.

Během akcí se Oskar v souladu s mou povahou držel v pozadí. Přes den jsem většinou sám, nanejvýš v Stórtbekerově doprovodu vyhledával výhodné cíle pro noční podniky, Stórtbekerovi či Moorkáhnovi jsem pak přenechal organizaci a sám jsem rozezpíval, teď tedy konečně pojmenovávám tu zázračnou zbraň s dalekonosnějším účinkem než kdy dříve, aniž bych opustil byt matky Truczinské, v pozdních hodinách z okna ložnice přízemní okna celé řady stranických úřadoven, okno do dvora jisté tiskárny, kde se tiskly potravinové listky, a jednou také, na

naléhání a proti své vůli, kuchyňské okno soukromého bytu jednoho školního rady, jemuž se kluci chtěli pomstít.

To už byl listopad. VI a V2 létaly na Anglii a já zpíval přes celý Langfuhr, podle stromořadí Hindenburgovy aleje, přeskakuje Hlavní nádraží, Staré i Pravé Město, vyhledal jsem Reznickou ulici a muzeum, nechal jsem kluky vniknout dovnitř a pátrat po Niobe, té dřevěné zobcové figuře.

Nenalezli ji. Vedle mne seděla matka Truczinská přikovaná k židli a potřásala hlavou, leccos měla se mnou společného, neboť jestliže Oskar na dálku zpíval, ona na dálku myslela, hledala po nebesích svého syna Herberta, po Středním sektoru svého syna Fricka. Rovněž svou nejstarší dceru Gustu, která se začátkem čtyřiačtyřicátého roku vdala do Porýní, musela hledat v dalekém Düsseldorfu, neboť právě tam měl vrchní číšník Koster svůj byt, sám však dlel v Kursku, Gusta ho směla mít a seznamovat se s ním jen pouhých čtrnáct dní dovolené.

Byly to večery pokoje a míru. Oskar seděl matce Truczinské u nohou, fantazíroval trochu na bubínek, pak si vzal z hloubi kachlových kamen pečené jablko, zmizel s tím vrásčitým plodem stařen a malých dětí v temné ložnici, nadzvedl zatemňovací papír, pootevřel okno, pustil dovnitř trochu mrazu a noci a vyslal ven zacílený dalekonosný zpěv, nezaměřil jej však na žádnou z chvějících se hvězd, na Mléčné dráze neměl co pohledávat, jeho zpěv se týkal Winterfeldova náměstí, nikoli však rozhlasové budovy na něm stojící, nýbrž protějšího baráku, kde Obvodní vedení hitlerjugend mělo jednu vedle druhé své úřadovny.

Má práce za jasného počasí nezabrala ani minutu. Pečené jablko u otevřeného okna zatím trochu vychladlo. Žvýkáje vrátil jsem se k matce Truczinské a svému bubínku, brzy jsem ulehl a mohl jsem si být jist, že zatímco Oskar spal, váleči ve jménu Ježíšově loupili partajní pokladny, potravinové lístky, a co důležitějšího, úřední razítka, tištěné formuláře nebo seznamy členů hlídkové služby Hitlerovy mládeže.

Uváživě jsem přenechával Stórtebekerovi a Moorkáhnovi jejich nesmysly s falešnými průkazy. Úhlavním nepřítelem bandy byla právě ona hlídková služba. Nechť si tedy po libosti chytají své protihráče, nechť si je válejí a pro mne za mne jak to nazýval a také obstarával Uhlíř nechť si jim pucují koule.

Těchto podniků, které byly jen předehtou a ještě nic neprozrazovaly z mých pravých plánů, jsem se beztak nezúčastňoval, nemohu tedy dosvědčit, jestli to byli váleční, kdo v září roku čtyřicet čtyři polapil dva vyšší vůdce mládežnické hlídkové služby, mezi nimi obávaného Helmuta Neitberga, spoutal je a u Kravského mostu utopil v Motlavě.

Že by snad, jak se později říkalo, existovalo spojení mezi bandou válečů a Edelweijsovými piráty z Kolína nad Rýnem, že by snad polští partyzáni z Tucholských vřesovišť ovlivňovali naše akce nebo je dokonce řídili, musím za svou osobu, velel jsem bandě hned dvojnásob, jako Oskar a jako Ježíš popřít a odkázat do říše legend.

Rovněž se nám při procesu připisovaly kontakty s atentátníky a spiklenci dvacátého července, protože Puťův otec August von Puttkammer stál velmi blízko maršálu Rommelovi a spáchal sebevraždu. Puťa, který svého otce viděl za války letmo čtyřikrát nebo pětkrát s různými distinkcemi, dověděl se o oné důstojnické a nám v podstatě lhostejné záležitosti teprve při našem procesu a rozbrečel se tak žalostně a beze studu, že mu vedle sedící Uhlíř před zraky soudců musel zaválet.

Jen jednou během naší činnosti navázali s námi dospělí kontakt. Dělníci z loděnice komunistické orientace, jak jsem si hned myslel, se přes naše učně z schchauské loděnice pokusili získat na nás vliv a udělat z nás rudé podzemní hnutí. Učňové ani nebyli proti. Avšak gymnazisté odmítli jakoukoli politickou tendenci.

Pomocník letectva Mister, cynik a teoretik válečské bandy, takto formuloval svůj názor na jedné schůzce: „My nemáme vůbec nic společného se stranama, my bojujeme proti našim

rodičům a proti všem ostatním dospělým, a je nám jedno, pro co nebo proti čemu jsou.“

I když se Mister vyjádřil dost přehnaně, všichni gymnazisté s ním souhlasili, došlo k rozštěpení válečské bandy. Učni z Schichau si udělali vlastní spolek, mrzelo mě to, ti chlapci něco dovedli, avšak přes Stortebekerovy a Moorkáhnovy námitky se dál pokládali za válečskou bandu. Při procesu jejich podnik vybuchl totiž zároveň s našim, byl jim k tíži připisován požár mateřské ponorkové lodi v loděnici. Víc jak sto členů ponorkového mužstva a praporčíků námořnictva, kteří tam prodělávali výcvik, přišlo tehdy strašlivým způsobem o život. Požár vypukl na palubě, nedovolil posádce spící pod palubou opustit prostory pro mužstvo, a když se ti sotva osmnáctiletí praporčíci chtěli dostat do spásné přistavní vody kulatými okénky, uvízli v nich za boky, načež zezadu byli uchopeni rychle se šířícím ohněm a museli být pak z motorových barkas postříleni, protože příliš hlasitě a houževnatě křičeli. My jsme ten oheň nezaložili. Třeba to byli učni z schichauské loděnice, ale třeba také lidé z Westerlandského svazu. Váleči nebyli žádní žháři, přestože já, jejich duchovní rektor, jsem snad po dědečkovi Koljaiczekovi mohl být palířsky založen.

Dobře si vzpomínám na montéra, který byl přeložen z Německých závodů v Kielu do Schichauské loděnice a navštívil bandu válečů krátce před rozštěpením. Erich a Horst Pietzgerovi, synové nakladače z Fuchswallu, ho dovedli k nám do sklepa Puttkammerovic vily. Pozorně si prohlédl náš sklad, postrádal upotřebitelné zbraně, pronesl váhavá, přesto však pochvalná slova, a když se zeptal po šéfovi bandy a byl Stórtebekerem okamžitě, Moorkáhnem trochu otálivě odkázán na Oskara, propukl v tak vytrvalý a nadutý smích, že nechybělo mnoho a Oskar ho předal válečům k zaválení.

„Co je to za trpajzlíka?“ zeptal se Moorkáhna a palcem na mne ukázal přes rameno. Než mohl poněkud rozpačitě se usmívající Moorkáhne odpovědět, pronesl Stortebeker s hrozivým klidem: To je náš Ježíš.“ Montér, který se jmenoval

Walter, nesnesl to slůvko, troufl si na naší půdě na hněvivá slova: „Poslouchejte, jste vy politicky normální, anebo jste ministranti a trénujete na betlem?“

Stórtebeker otevřel dveře od sklepa, pokynul Uhlířovi, nechal z rukávu své bundy vyskočit čepel výsadkářského nože a řekl spíš směrem k bandě než k montérovi: „Jsme ministranti a trénujeme na betlem.“ Nicméně panu montérovi se nepříhodilo nic bolestivého. Zavázali mu oči a vyvedli ho z vily. Brzy nato jsme byli pro sebe, protože učňové z Schichauské loděnice se odtrhli, udělali si pod montérovým vedením vlastní spolek a já jsem si jist, že oni to byli, kdo založili požár na té ponorkové mateřské lodi.

Stórtebeker odpověděl v mém smyslu zcela správně. Byli jsme politicky neinteresováni, a jakmile hlídkující hitlerčici byli natolik zastrašení, že takřka přestali vycházet ze svých služebních místností a omezili se nanejvýš na to, že na nádražích kontrolovali průkazy lehčích děvčátek, začali jsme přenášet pole působnosti do kostelů a podle slov onoho levě radikálního montéra trénovat na betlem.

Nejprve bylo nutno nalézt náhradu za přelanařené, velice zdatné učně. Koncem října vzal Stórtebeker do přísahy dva ministranty z kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, bratry Felixe a Paula Rennwandovy. Stórtebeker se dostal k těm dvěma přes jejich sestru Lucii. Tato ani ne sedmnáctiletá dívka byla přes můj protest přítomna přísaze. Bratři Rennwandové museli položit levou ruku na můj buben, v němž kluci možná s určitou přepjatostí spatřovali něco jako symbol, a opakovat válečskou formuli: text, který byl tak pošetilý a plný černokněžnictví, že už ho teď nedám dohromady.

Oskar pozoroval Lucii při přísaze. Ramena měla zvednutá, v levé ruce držela lehce se třesoucí chleba se salámem, kousala si dolní ret, z jejího trojúhelníkového, strnule liščího obličeje se upíral palčivý pohled Stórtebekerovi na záda a já si dělal starosti o budoucnost válečů.

Začali jsme přebudovávat naše sklepní prostory. Z bytu matky Truczinské jsem za spolupráce ministrantů řídil obstarávání inventáře. Ze Svaté Kateřiny jsme odebrali Josefa položitovní velikosti ze šestnáctého století, který, jak se ukázalo, byl originální, několik kostelních svícňů, trochu mešního náčiní a prapor Božího těla. Noční návštěva kostela svaté Trojice vynesla jednoho dřevěného, umělecky však nezajímavého anděla s pozounem a pestrý obrazový koberec použitelný jako nástěnná ozdoba. Kopie podle starší předlohy ukazovala afektovanou dámu s oddaným bájným zvířetem jménem jednorožec.

I když Störtebeker do jisté míry právem konstatoval, že vytkaný úsměv dívky na koberci je stejně krutě hraný jako úsměv v Luciině lišším obličejí, přece jen jsem doufal, že můj podvůdce není ochoten k stejné oddanosti jako ono bájně zvíře. Když pak koberec visel na čelní straně našeho sklepa, kde předtím byly namalovány všelijaké hlouposti jako „Černá ruka“ a „Umlřčí lebka“, když posléze jednorožec ovládl všechny naše porady, kladl jsem si otázku: proč jen tu, Oskare, přechovááš když už sem chodí ta Lucie a bývá tady a chichotá se ti za zády, proč tu ještě přechovááš tuhle druhou, utkanou Lucii, která ti z podvůdců nadělá jednorožce, která živoucí i utkaná vlastně jde po tobě, neboť jen ty, Oskare, jsi vpravdě báječný, jsi oním ojedinělým zvířetem s přehnaně zkrouceným rohem.

Jaké štěstí, že přišel advent, že jsem mohl s pomocí naivně vyřezaných jesličkových postav v životní velikosti, jež jsme evakuovali z okolních kostelů, natolik zakrýt onen koberec, že ta báj přestala tak okatě vybízet k napodobení. V polovině prosince zahájil Rundstedt svou ardenenskou ofenzívu, a rovněž my jsme dokončili přípravy na náš velký úder.

Poté co jsem ruku v ruce s Marií, která k Matzerathovu žalu žila výhradně katolicismem, několik nedělí po sobě navštívil mši o desáté a co jsem nařídil návštěvu kostela i celé válečské bandě, byli jsme všichni do té míry obeznámeni s místními poměry, že jsme se bez Oskarova útoku na sklo, jen

s pomocí obou ministrantů Felixe a Paula Rennwandových vloupali v noci z osmnáctého na devatenáctý prosinec do chrámu Nejsvětějšího Srdce Ježíšova.

Padal sníh, který nezůstává ležet. Tři ruční vozíky jsme nechali stát v sakristii. Rennwand mladší měl klíč od hlavního vchodu. Oskar kráčel v čele, dovedl kluky jednoho po druhém ke kádi se svčcenou vodou, poručil jim v prostřední lodi pokleknout čelem k hlavnímu oltáři. Nato jsem kázal zakrýt sochu Ježíšova Srdce dekou od arbeitsdienstu, aby nás onen modrý pohled příliš nerušil v práci. Nářadí odtransportoval Zajíc s Misterem do levé lodi před levý postranní oltář. Nejdřív musel být celý chlév, plný betlémských figur a jedlového jehličí, odklizen do střední lodi. Pastýři, anděly, ovce, osly a voly jsme byli bohatě zásobeni. Náš sklep byl plný statistů, jen hlavních představitelů se dosud nedostávalo. Belisar odklidil květiny z oltářního stolu. Totila a Teja srolovali koberec. Uhlíř vybalil nářadí. Oskar však klečel na jednom z klekátek a bděl nad demontáží.

Nejdříve byl odříznut malý Jan Křtitel v čokoládové kožešině. Ještě štěstí, že jsme měli pilku na železo. Uvnitř sádry na prst tlusté kovové tyče spojovaly Křtitele s obláčkem. Uhlíř řezal. Počínal si jako gymnazista, tedy nešikovně. Zas nám jednou chyběli učedníci z Schichauské loděnice. Störtebeker Uhlíře vystřídal. Šlo to trochu líp a po půl hodině hřmotu mohli jsme malého Jana položit, zabalit do vlněné deky a oddat se tichu půlnočního kostela.

Odříznutí Ježíška, který celou plochou své zadní části spočíval na levém stehně Svaté Panny, stálo víc času. Dobrých čtyřicet minut potřeboval Zajíc, starší Rennwand a Lví srdce. Proč tu vlastně ještě nebyl Moorkáhne? Chtěl přijít se svými lidmi rovnou z Nowyportu a sejít se s námi až v kostele, aby celý příchod nebyl příliš nápadný. Störtebeker nebyl v náladě, připadal mi nervózní. Několikrát se zeptal bratří Rennwandů po Moorkáhnovi. Když konečně, jak všichni čekali, padlo jméno Lucie, přestal Störtebeker s

otázkami, vytrhl Lvímu srdci pilku z nešikovných rukou a po chvíli zarputilé práce Ježíška dodělal.

Při pokládání figury se ulomila svatozář. Störtebeker se mi omluvil. Jen s námahou jsem potlačil podrážděnost, která se i mne už začínala zmocňovat, a nechal jsem úlomky pozlaceného sádrového talíře posbírat do dvou čepic. Uhlíř měl za to, že se ta škoda dá odstranit pomocí lepidla. Odříznutý Ježíš byl vypodložen poduškami a pak zavinut do dvou vlněných dek.

Náš plán byl takový: odříznout Pannu nad pánví a druhý řez provést mezi chodidlem a obláčkem. Obláček jsme hodlali ponechat v kostele a pouze obě poloviny Sváté Panny, zcela určitě Ježíška a možno-li i Jana Křtitele dopravit do našeho Puttkammerského sklepa. Proti očekávání odhadli jsme váhu těch sádrových kusů příliš vysoko. Celá skupina byla odlita dutě, síla stěn byla nejvýš dva prsty a jen železná kostra působila jistě obtíže.

Hoši, zejména Uhlíř a Lví srdce, byli vyčerpaní. Musela se jim poskytnout přestávka, neboť ostatní, ani bratři Rennwandové, nedovedli řezat. Banda seděla rozptýleně v kostelních lavicích a mrzla. Störtebeker stál a formoval svůj velurový klobouk, který si v kostele sundal. Nálada se mi nechtěla líbit. Něco se muselo stát. Hoši trpěli prázdnotou temné sakrální klenby. Také Moorkáhnova nepřítomnost budila jistě napětí. Bratři Rennwandové měli zdá se strach ze Störtebekera, postávali stranou a šeptali si, až Störtebeker nařídil ticho.

Pomalu a myslím, že s povzdechem jsem se zvedl z klekátko a přistoupil jsem přímo k pozůstalé Panně. Její pohled, který se předtím obracel k Janovi, upíral se teď na oltářní stupně pokryté sádrovým prachem. Její pravý ukazováček, který byl předtím obrácen na Ježíška, ukazoval teď do prázdna či spíše do tmy levé chrámové lodi. Vzal jsem jeden oltářní stupeň za druhým, obrátil jsem se, hledal jsem Störtebekerovy zapadlé oči, byly nepřítomny, až do něho Uhlíř strčil a tak ho upozornil na mou výzvu. Podíval se na mne,

nejistě, jak jsem ho ještě neviděl, nechápal, pak konečně pochopil, aspoň částečně, vykročil pomalu, příliš pomalu, oltární stupně vzal však jediným skokem a vyzvedl mě na bílou, trochu hrbolatou řeznou plochu na levém stehně Svaté Panny, prozrazující špatně vedenou pilku a zhruba naznačující otisk Ježíškovy zadničky.

Stórtebeker se okamžitě obrátil čelem vzad, jediným skokem byl na dlaždicích, znovu chtěl propadnout svým úvahám, pak ale přece jen otočil hlavu, mhouřil blízko posazené oči podobné mihotavým kontrolním světlům a jako ostatní banda v kostelních lavicích nemohl skrýt výraz silného dojmu, když mě uviděl, jak zcela samozřejmě a uctíváníhodně sedím na Ježíšově místě.

Nepotřeboval už moc času, okamžitě pochopil můj plán, ba překonal ho ještě. Obě baterky, jež Narses a Modrovous obsluhovali během demontáže, dal namířit přímo na mne a Svatou Pannu, protože mě proud světla oslňoval, přikázal nastavit červené světlo, přivolal k sobě bratry Rennwandovy, šeptal si s nimi, nejdřív nechtěli, co on chtěl, Uhlíř přistoupil, aniž Stórtebeker dal znamení, k té skupině, ukázal klouby připravené zaválet, tu se pak bratři podvolili a za dohledu Uhlíře a pomocníka letectva Mistera zmizeli v sakristii.

Oskar klidně čekal, přichystal si bubínek a ani ho neudivilo, když se dlouhý Mister vrátil v kněžském rouchu a oba Rennwandové v ministrantských červenobílých úborech. Uhlíř napůl ve vikářském převleku nesl vše potřebné ke mši, srovnal ty krámy na obláček a stáhl se do pozadí. Rennwand starší držel kadidelnici, mladší zvonky. Mister navzdory příliš plandavému rouchu nenapodoboval špatně důstojného pána Wichnka, zpočátku si počínal nikoli bez študáckého cynismu, posléze se však nechal strhnout textem a posvátnými gesty, poskytl nám všem, zejména však mně, nikoli pošetilou parodii, nýbrž opravdovou mši, která později, u soudu, stále byla označována jako mše, i když černá mše.

Všichni tři kluci začali stupňovitými modlitbami. Banda v lavicích a na dlaždičkách poklekla, pokřižovala se a Mister,

částečně ovládaje doslovné znění, částečně rutinovaně podporován oběma ministranty, začal zpívat mši. Už při introitu jsem opatrně rozehrál paličky na plechu. Kyrie jsem doprovodil hlasitěji. Gloria in excelsis Deo můj buben chválil, volal k oraci, místo epištoly z denní mše zazněla delší bubnová vložka. Verš s aleluja se mě podařil obzvlášť pěkně. Při Credu jsem zpozoroval, jak ve mne chlapci věří, při offertoriu jsem plech trochu ztlumil, nechal jsem Mistera obětovat chléb, smísit vodu s vínem, nechal jsem okuřovat sebe a kalich, sledoval jsem Mistera, jak si počíná při mytí rukou. Orate, fratres, bubnoval jsem v červeném světle baterek, naznačil jsem přechod k proměňování: Toto jest tělo mé. Oremus, zpíval Mister podle svatého příkazu kluci v lavicích mi poskytlí dvě různé verze otčenáše, avšak Mister dokázal sjednotit katolíky a protestanty v přijímání.

Zatímco ještě přijímali, předbubnovával jsem jim Confiteor. Svatá Panna ukazovala prstem na Oskara bubeníka. Nastoupil jsem následovnictví Kristovo. Mše běžela jako na drátkách. Misterův hlas mohutněl a utichal. Jak krásně přednesl požehnání: úleva, prominutí, požehnání, a když pak svěril chrámovému prostoru závěrečná slova „ite, missa est“ jděte, propouštím vás, nastalo skutečné duchovní propuštění a světské zatýkání zastihlo jen válečskou bandu pevnější ve víře a posílenou ve jménu Oskara a Ježíše.

Zaslechl jsem auta už během mše. I Stórtebeker otočil hlavu. A tak jenom my dva jsme nebyli překvapeni, když se od hlavního vchodu, též od sakristie, jakož i od pravého postranního vchodu ozvaly hlasy, zacvakaly podpatky holínek na dlaždicích.

Stórtebeker mě chtěl sundat z klína Svaté Panny. Odmítl jsem. Porozuměl Oskarovi, přikývl, donutil bandu, aby zůstala na kolenou, aby klečíc očekávala kriminálku, a kluci zůstali u země, tráslí se, nejeden padl na obě kolena, všichni však vyčkali beze slova, až se k nám dostali levou střední lodí a od sakristie a obstoupili levý postranní oltář. Spousta oslnivých baterek nezastřených červenou.

Stórtebeker vstal, pokřižoval se, vystavil se baterkám, podal svůj velurový klobouk stále ještě klečícímu Uhlíři a přistoupil ve svém přšiplášti k jednomu bachratému stínu bez baterky, k důstojnému pánu Wichnkovi, hmátl za ten stín a vytáhl na světlo cosi tenkého, kolem sebe tlukoucího, Lucii Rennwandovou, a tak dlouho tloukl do sešklebeného trojúhelníkového obličej pod rádiovkou, až jím rána jednoho z policistů mrštila mezi kostelní lavice. „Člověče Jeschke,“ slyšel jsem shora od své Panny jednoho policajta, „dyť to je šéfův kluk!“ I pocítil Oskar mírné zadostiučinění, že měl tak zdatného podvůdce v synovi policejního prezidenta, a bez odporu, zachovávaje roli fňukajícího, výrostky svedeného tříletka, nechal jsem se vzít v ochranu: důstojný pán Wichnke mě vzal za ruku. Jen ti od kriminálky křičeli. Chlapci byli odvedeni.

Důstojný pán Wichnke mě musel postavit na dlaždice, nával slabosti ho srazil na nejbližší lavici. Stál jsem vedle našeho nářadí, mezi dláty a kladivy jsem objevil náš košík s proviantem plný chlebů se salámem, které namazal Zajíc před nástupem do akce.

Vzal jsem ten koš, přistoupil jsem k hubené, v tenkém kabátě prokřehlé Lucii a nabídl jsem jí ty krajíce. Zvedla mě, vzala na pravou ruku, vlevo se ověsila chleby se salámem, jeden krajíc už držela v prstech, hned nato v zubech a já pozoroval její rozpálený, zbitý, nacpaný obličej, bezradné oči za dvěma černými štěrbinami, kůže jako kladivem zpracovaná, žvýkající trojúhelník, loutka, Černá Kuchařka požírající salám i se slupkou a požírající stále tenčí, hladovější, trojúhelníkovitější, loutkovitější pohled, který mě poznamenal. Kdo mě zbaví toho trojúhelníku pod čelem a na čele? Jak dlouho to ještě bude ve mně žvýkat, salám, slupky, lidi, a usmívat se, jak se jen trojúhelník dovede usmívat a potom dámy na kobercích, které si chovají jednorožce?

Když byl Stortebecker odváděn mezi dvěma úředníky a ukázal Lucii a Oskarovi svou zkrvavenou tvář, díval jsem se mimo něho, nepoznávaje ho už nadále, načež mě žvýkající

Lucie mezi pěti či šesti policisty odnesla na ruce v patách za mou někdejší válečskou bandou.

Co zůstalo za námi? Velebný pán Wichnke zůstal za námi s oběma našimi baterkami, jež stále ještě byly nastaveny na červenou, mezi rychle odhozenými ministrantskými rouchy a kněžským rouchem. Kalich a monstrance zůstaly na oltářních stupních. Jan a odříznutý Ježíš zůstali u oné Panny, která v našem Puttkammerském sklepe měla ztělesňovat protiváhu koberce s dámou a jednorožcem.

Oskar však byl nesen vstříc procesu, který dosud nazývám druhým procesem Ježíšovým a který jsa mým, a tedy i Ježíšovým osvobozením.

MRAVENCI SILNICE

Představte si prosím azurově vykachlíčkováný plavecký bazén, v bazénu plavou opálení, sportovně založení lidé. Na okraji bazénu sedí před kabinami stejně opálení, stejně založení muži a ženy. Pokud možno hudba z reproduktoru tiše nastaveného. Zdravá nuda, lehká a nezávazná, plavky napínající erotika. Dlaždičky jsou hladké, nikdo však neuklouzne. Jen několik málo tabulek se zákazy, i ty jsou však zbytečné, protože koupající sem přicházejí jen na dvě hodiny a vše zakázané dělají mimo plovárnu. Tu a tam skočí někdo z třímetrového prkna, stejně však nedokáže získat oči plavců, odlákat oči ležících návštěvníků od stránek obrázkových časopisů. Tu náhle přece jen závan!

Ne, žádný závan. Jen jakýsi mladý muž, který pomalu, cílevědomě, chápaje se rukama jedné příčky za druhou stoupá po žebříku k desetimetrovému prknu. Už klesají časopisy s reportážemi z Evropy i zámoří, oči stoupají spolu s ním, ležící těla se prodlužují, jedna mladá dáma si zastíňuje oči, kdosi zapomíná, nač myslel, jedno slovo zůstane nevysloveno, jeden flirt sotva započatý předčasně končí vprostřed věty neboť teď stanul na prknech, dobře stavěný a potentní, poskakuje, opírá se o elegantně zohýbané zábradlí z ocelových trubek, jakoby znuděně shlíží dolů, elegantním pohybem pánve se odlepí od zábradlí, odváží se na přečnávající prkno, které pěruje při každém kroku, pohlédne dolů, dovolí svému pohledu, aby se zúžil směrem k azurovému, překvapivě maličkému bazénu, kde se červeně, žlutě, zeleně, bíle, červeně, žlutě, zeleně, bíle, červeně, žlutě, jedna přes druhou hemží koupací čepice plavkyň. Tamhle přece musejí sedět známé, Doris a Erika Schülerovy, taky Jutta Danielsová se svým přítelem, který se k ní vůbec nehodí. Mávají, i Jutta mává. Starostliv o svou rovnováhu zamává taky. Volají. Co chtějí? Ať prý dělá, volají, ať skáče, volá Jutta. Ale to on přece vůbec nemá v úmyslu, chtěl se přece jen podívat, jak to vypadá nahoře, a potom zas, chápaje

se rukama jedné příčky za druhou, chtěl pomalu sestoupit. A oni teď volají, že to všichni mohou slyšet, hlasitě volají: Skákej! Tak skákej! Skákej!

Musíte přiznat, že to je navzdory tomu, jak blízko nebi se člověk ocitá na takové skokanské věži zapeklitá situace. Podobně, i když ne snad za lázeňské sezóny, se vedlo v lednu roku pětáctýřicátého členům válečské bandy a mně. Odvážili jsme se do veliké výšky, teď jsme se tlačili na skákacím prkně, a dole ve slavnostní podkově kolem bezvodého bazénu seděli soudcové, přísedící, svědci a soudní sluhové.

Tu Stórtebeker vykročil na pérující prkno bez zábradlí.

„Skoč!“ volal soudcovský sbor.

Ale Stórtebeker neskočil.

Tu se dole na lavici svědků zvedla útlá dívčí postava v berchtesgadenské vestě a šedivé skládané sukni. Bílý ale ne rozplizlý obličej, o němž dodnes tvrdím, že měl tvar trojúhelníku, se zvedl jako cílová značka, a Lucie Rennwandová nezavolala, nýbrž zašeptala: „Skoč, Stórtebekře, skoč!“

Tu skočil Stórtebeker a Lucie zase usedla na dřevěnou lavici svědků, stáhla si rukávy pletené berchtesgadenské vestičky přes ruce.

Moorkáhne dokulhal na skákací prkno. Soudcové ho vyzvali ke skoku. Ale Moorkáhne nechtěl, rozpačitě se usmíval na nehty svých prstů, počkal, až Lucie pustila rukávy, nechala vyklouznout své pěsti z vlny a ukázala mu černě zarámovaný trojúhelník se štěrbinami, očí. Tu jako posedlý cílem skočil na ten trojúhelník, a přece ho nedosáhl.

Uhlíř a Puťa, kteří už během výstupu po žebříku nemohli jeden druhého cítit, narazili na sebe na prkně.

Puťa byl zvalen, a dokonce ani při skoku se Uhlíř od Puti nehnul.

Zajíc, který měl dlouhé hedvábné řasy, zavřel při skoku své bezdůvodně smutné láně oči.

Pomocníci luftwaffe museli před skokem svléci své uniformy.

Ani bratři Rennwandové nesměli seskočit do nebe jako ministranti, to by byla Lucie, jejich sestřička, sedící v odřené válečné vlně na lavici svědků a podporující skokanský sport, nestrpěla.

V rozporu s dějinami skočil nejdřív Belisar a Narses, potom Totila a Teja.

Modrovous skočil, Lví srdce skočil, řadová váleči: Nosál, Buschmann, Tanker, Piskal, Hořčičák, Jatagan i Bednář skočili.

Když skočil Stuchel, klamavě šilhající septimán, který patřil k bandě vlastně jen napolo a náhodou, zbyl na prkně už jen Ježíš a byl soudcovským chórem jako Oskar Matzerath vyzván ke skoku, kterážto výzvy však Ježíš neuposlechl. A když pak se na lavici svědků zvedla přísná Lucie s tenkým mozartovským cůpkem mezi lopatkami, roztáhla pletenou vestu, a aniž pohnula staženými ústy, zašeptala: „Skoč, sladký Ježíši, skoč!“ tu jsem pochopil svůdnost desetimetrového prkna, tu se mi v předkolení vrtěla malá šedivá koťátka, tu se mi pod chodidly pářili ježci, tu se mi v podpaží chystaly vyletět vlaštovky, tu mi u nohou neležela jen Evropa, ale celý svět. Tu Američané a Japonci tančili pochodňový tanec na ostrově Luzon. Tu šikmoocí a rovnoocí ztráceli knoflíky ze svých stejnokrojů. Tu však byl ve Stockholmu krejčí a ten v téže chvíli přišíval knoflíky na decentně proužkované večerní obleky. Tu Mountbatten krmil burmské slony střelivem všeho kalibru. A tu v témž okamžiku jedna vdova v Limě učila svého papouška opakovat slovo „caramba“. Tu uprostřed Pacifiku proti sobě pluly dvě mohutné mateřské letadlové lodi vyzdobené jak gotické katedrály, nechaly vystartovat svá letadla a navzájem se potopily. Avšak letadla neměla teď kde přistát, visela bezmocně a čistě alegoricky jako andělé ve vzduchu a s hukotem požírala palivo. To ovšem nijak nerušilo průvodčího tramvaje v Haparandě, který zrovna před chvílí přišel z práce. Rozklepl si vejce na pánev, dvě pro sebe, dvě pro svou

snoubenku, na jejíž příchod s úsměvem a všechno si předem promýšleje čekal.

Samozřejmě že se dalo i předvídat, že se Koněvova a Žukovova armáda znovu dají do pohybu, zatímco v Irsku pršelo, prolomily frontu na Visle, dobyly Varšavu příliš pozdě a Královec příliš brzy, a přece nemohly zabránit tomu, že jedna žena v Panamě, která měla pět dětí a jediného muže, připálila na plynu mléko. A tak nevyhnutelně docházelo k tomu, že vlákno světového dění, které vpředu ještě bylo hladové, splétalo se v oka a vytvářelo příběh, se vzadu už štrikovalo v dějiny.

Také jsem upozoroval, že činnosti jako točení palci, vraštění čela, věšení hlavy, potřásání rukou, dělání dětí, falšování peněz, zhášení světla, čištění zubů, odstřelování a likvidování, se prováděly všude, i když ne stejně šikovně. Mátly mě všechny ty mnohé cílevědomé akce. I obrátil jsem pozornost znovu k procesu, který mně na počest se pořádal na úpatí skokanské věže. „Skoč, sladký Ježíši, skoč.“ šeptala předčasně zralá svědkyně Lucie Rennwandová. Seděla Satanovi na klíně, což jen zdůrazňovalo její panenství. Působil ji rozkoš podávaje jí chleba se salámem. Ukousla si, a přece nepozbyla své cudnosti. „Skoč, sladký Ježíši, skoč!“ žvýkala a nastavovala mi svůj nedotčený trojúhelník.

Neskočil jsem, nikdy neskočím ze skokanské věže. Tohle nebyl Oskarův poslední proces. Nejednou, ještě nedávno, mě sváděli ke skoku. Jako při válečském procesu bylo i při prsteníkovém procesu nazývám ho třetím procesem Ježíšovým dost diváků kolem azurově vykachličkovaného bazénu bez vody. Seděli na lavicích pro svědky, chtěli skrze můj proces a po mém procesu žít dál.

Já však udělal čelem vzad, zardousil jsem ty opeřené vlaštovky v mém podpaždí, zašlápl jsem ježky slavící svatbu pod mými chodidly, nechal jsem vyhladovět šedivé kočky v podkolenních důlcích a opovrhuje povznášejícím pocitem skoku ze skokanské věže, vrátil jsem se k zábradlí, přehoupal jsem se na žebřík, sestupoval jsem, každá příčka žebříku mě

utvrzovala v tom, že na skokanskou věž se dá nejen vylézt, ale že ji lze také beze skoku opustit.

Dole na mne čekali Maria a Matzerath. Velebný pán Wichnke mi bez požádání požehnal. Grétka Schefflerová mi přinesla zimníček a taky dorty. Kurtík vyrostl a nebyl ochoten poznat ve mně ani otce, ani nevlastního bratra.

Má babička Anna Koljaiczeková držela svého bratra Vincenta pod paží. Ten znal svět a mluvil zmatená slova. Když jsme opouštěli soudní budovu, přistoupil k Matzerathovi úředník v civilu, podal mu jakési psaní a řekl: „Měl byste si to opravdu ještě jednou rozvážit, pane Matzerathe. To dítě musí pryč z ulice. Sám vidíte, jaké živly mohou takové bezbranné stvoření zneužít.“

Maria plakala a pověsila mi kolem krku bubínek, který během procesu držel důstojný pán Wichnke. Šli jsme na stanici u Hlavního nádraží. Poslední kousek mě Matzerath nesl. Díval jsem se mu přes rameno zpátky, hledal jsem v davu trojúhelníkový obličej, chtěl jsem vědět, jestli i ona musela nahoru na skokanskou věž, jestli skočila za Stórtebekerem a Moorkáhnem, anebo jestli jako já si uvědomila druhou možnost žebříku, sestup.

Až do dnešního dne jsem si neodnavykl rozhlížet se na ulicích a náměstích po jedné hubené, ani hezké, ani ošklivé, přesto ustavičně muže vraždící žábě. Dokonce i v posteli svého Léčebného a ošetrovacího ústavu se vždycky polekám, kdykoli mi Bruno hlásí neznámou návštěvu. Děsí mě toto: teď přijde Lucie Rennwandová a jako bubák a Černá Kuchařka tě naposledy vyzve ke skoku.

Deset dní si Matzerath rozmýšlel, jestli má podepsat ten dopis a odeslat ho ministerstvu zdravotnictví. Když ho jedenáctého dne podepsaný odeslal, bylo město už pod dělostřeleckou palbou a nebylo jisto, jestli pošta bude mít ještě příležitost dopis doručit. Tanková čela armády maršála Rokossowského už pronikla až k Elbingu. Druhá armáda, německá, pod velením Weistovým, zaujala postavení na návrších kolem Gdańska. Začal život ve sklepech.

Jak všichni víme, náš sklep byl pod krámem. Z chodby naproti záchodu se do něho dalo sestoupit, byl za Heilandtovým a Katerovic a před Schlagerovic sklepem.

Starý Heilandt tu ještě pořád byl. Paní Katerová však, jakož i hodinář Laubschad, Eykovi a Schlagerovi zmizeli s několika ranci. O nich a také o Grétce a Alexandru Schefflerových se později říkalo, že se v poslední minutě dostali na palubu jedné někdejší rekreační lodi od kraftdurchfreude a vyrazili směrem na Štětín či Lubeck anebo taky najeli na minu a vylétěli do povětří, na každý pád víc jak polovina bytů a sklepů byla prázdná.

Náš sklep měl výhodu druhého vchodu, který, jak rovněž všichni víme, tvořily padací dveře v krámě za pultem. A tak také nikdo nemohl vidět, co Matzerath nosí do sklepa a ze sklepa. Také by nám byl nikdo nepřál všechny ty zásoby, které Matzerath během válečných let nashromáždil. Teplý a suchý prostor byl plný potravin jako: luštěniny, těstoviny, cukr, umělý med, pšeničná mouka a margarín. Krabice knackebrotu ležely na krabicích kokosového másla. Konzervy s Lipskou všehochutí se vršily vedle sklenic s mirabelkami, mladým hráškem, švestkami na regálech, které praktický Matzerath vlastnoručně zhotovil a upevnil na špalíčkách ve zdi. Několik trámů, které byly někdy uprostřed války na Greffovo doporučení vklíněny mezi sklepní strop a betonovou podlahu, mělo tomu proviantnímu skladišti dodat bezpečnost předpisového protileteckého krytu.

Několikrát už chtěl Matzerath vyrazit ty trámy, protože Gdaňsk krom několika rušivých náletů nezažil žádné větší bombardování. Ale když už nevaroval Greff, vyprosila si Maria zachování trámových podpěr. Pro Kurtika žádala bezpečnost, a někdy i pro mne.

Za prvních náletů koncem ledna snášel pokaždé ještě starý Heilandt a Matzerath spojenými silami do našeho sklepa židli s matkou Truczinskou. Potom snad na její přání, snad kvůli namáhavému snášení ji nechávali v bytě, u okna. Po velkém náletu na vnitřní město našla Maria a Matzerath

stařenu se spadlou dolní čelistí a tak zkrouceným pohledem, jako by jí byla vlétla do oka nějaká malá lepkavá moucha.

Vysadili dveře od ložnice. Starý Heilandt si přinesl z kůlny nářadí a pár prken od beden. Kouře cigár Derby, které dostal od Matzeratha, jal se brát míru. Oskar mu při práci pomáhal. Ostatní zmizeli do sklepa, protože dělostřelba z kopců zase začala.

Starý Heilandt to chtěl rychle vyřídit a stlouci obyčejnou nezúženou bednu. Oskar však byl pro tradiční formu rakve, nepovolil, podával a přidržoval mu prkna pod pilou takovým určitým způsobem, že se nakonec přece jen rozhodl k onomu zúžení směrem k nohám, na jaké má právo každá lidská mrtvola.

Nakonec dopadla rakev pěkně. Greffka umyla matku Truczinskou, vyndala ze skříně vypranou noční košili, ostříhala jí nehty, srovnala ji drdůlek a upevnila pomocí tří pletacích drátů, zkrátka postarala se o to, aby se matka Truczinská i ve smrti podobala oné šedivé myšce, která si zaživa pochutnávala na meltě a bramborových plackách.

Jelikož však myška za bombardování na židli křečovitě ztuhla a chtěla ležet v rakvi jen s ohnutými koleny, musel jí starý Heilandt, když Maria s Kurtíkem na ruce na chvílku zmizela z pokoje zlámat obě nohy, aby se rakev dala zatlout. Bohužel jsme měli jen žlutou a ne černou barvu. A tak byla matka Truczinská vynesena z bytu a dolů po schodech v nenatřené, zato však k nohám se zužující prkenné schránce.

Oskar nesl svůj bubínek za ní a četl si na víku rakve: Margarín Vitello Margarín Vitello Margarín Vitello stálo tam třikrát pod sebou v pravidelné vzdálenosti a dodatečně potvrzovalo chutě matky Truczinská. Dávala zaživa přednost dobrému margarínu Vitello z čistých rostlinných tuků před pravým máslem, neboť v margarínu je zdraví a výživa, svěžest a dobrá nálada.

Starý Heilandt táhl káru Greffova zelinářství s rakví Luisinou ulicí, Mariánskou ulicí, uličkou Antona Móllera zde hořely dva domy směrem k Ženské klinice.

Kurtík zůstal s vdovou Greffovou u nás ve sklepě. Maria a Matzerath tlačili, Oskar seděl nahoře, nejraději by si byl vylezl na rakev, ale nesměl. Ulice byly zacpané uprchlíky z Východního Pruska a z delty. Železniční podjezd u Sportovní haly byl neprůchodný. Matzerath navrhl vykopat jámu ve školní zahradě Conradina. Maria byla proti. Starý Heilandt, který byl ve věku matky Truczinské, odmítavě mávl rukou. I já jsem byl proti školní zahradě. Na Městský hřbitov nebylo ovšem ani pomyšlení, protože od Sportovní haly byla Hindenburgova alej otevřená jen pro vojenská vozidla. A tak jsme nemohli myšku pohřbít vedle jejího syna, vybrali jsme jí však místočko za Májovou loukou ve Steffensově parku, který se rozkládal proti Městskému hřbitovu.

Půda byla zmrzlá. Zatímco Matzerath a starý Heilandt se střídali s krumpáčem a Maria se snažila vyhrabat břechťan u kamenných laviček, Oskar se osamostatnil a brzy se octl mezi stromy Hindenburgovy aleje.

To byl provoz! Tanky stažené sem z kopců a z delty vlekly jeden druhý. Na stromech jestli si dobře vzpomínám, byly to lípy, viseli domobranci a vojáci. Papundeklové štítky na jejich pláštích byly trochu čitelné a oznamovaly, že na těch stromech či lípách visí zrádci. Několika oběšencům jsem se podíval do napjatého obličeje, srovnával jsem všeobecně i v jednotlivostech s oběšeným zelinářem Greffem. Také jsem viděl viset celé svazky mladých kluků v příliš velkých uniformách, několikrát mi přišlo, že poznávám Stortebekera jenže oběšení kluci jsou si všichni podobní, a přece jsem si říkal: tak teď oběsili Stortebekera jestlipak uvázali takhle i Lucii Rennwandovou?

Tato myšlenka dala Oskarovi křídla. Na stromech vpravo i vlevo začal pátrat po hubeném visícím děvčeti, odvážil se mezi tanky přeběhnout na druhou stranu a ale i tam nacházel pořád jen vojáky, staré domobrance a kluky, kteří se podobali Stortebekerovi. Zklamán jsem se doklepal alejí až k napolo rozbořené kavárně Čtyři roční doby, jen s odporem jsem se vrátil, a i když jsem už stanul u hrobu matky Truczinské a

společně s Marií zasypával kopeček listím a břečťanem, pořád jsem ještě měl před sebou pevnou a detailní představu visící Lucie.

Káru vdovy Greffové jsme už do zelinářství nevrátili. Matzerath se starým Heilandtem ji rozebrali, jednotlivé části postavili před pult v krámě, načež koloniální obchodník, podávaje staříkovi tři balíčky cigaret Derrby řekl: „Třeba budem ten vozejk ještě potřebovat. Tady bude aspoň trochu v bezpečí.“

Starý Heilandt na to nic neřekl, sebral však z poloprázdných regálů větší počet balíčků nudlí a dva pytlíky s cukrem. Pak se odšoural ve svých plstěných pantoflích, v kterých absolvoval pohřeb i cestu tam a zpátky, a nechal na Matzerathovi, aby uklidil ubohé zbytky zboží z regálů do sklepa.

Teď už jsme z díry nevycházeli. Rusové byli prý už na Cikánské hoře, v Pěčevu a před Šidlicí. Na každý pád museli sedět už na kopcích okolo, protože stříleli přímo do města. Pravé Město, Staré Město, Pepřové Město, Přední Město, Mladé Město, Nové Město a Dolní Město, na kterých se dohromady stavělo víc jak sedm století, vyhořela ve třech dnech.

Nebyl to ovšem první požár města Gdaňsku. Pomořaní, Braniboři, Řádoví rytíři, Poláci, Švédové a znovu Švédové, Francouzi, Prusové a Rusové, i Sasové už předtím vytvářejíce dějiny každých pár desetiletí uznali město za hodné podpálení, a teď tedy Rusové, Poláci, Němci a Angličani tentokrát společně už posté vypalovali cihly gotického cihelného stavitelství a nic pořádného při tom neupekli. Hořela Háčková ulice, Dlouhá ulice, Široká ulice, Velká i Malá tkalcovská, hořela Tobiášova ulice, Psí ulice, Staroměstské příkopy, Předměstské příkopy, Valy hořely i Dlouhý most. Jeřábová brána byla ze dřeva a hořela obzvlášť krásně.

V Malé kalhotářské ulici nechal si oheň vzít míru na spoustu nápadně křiklavých kalhot. Mariánský kostel hořel zvnitřku ven a jeho lomeně oblouková okna předváděla

slavnostní osvětlení. Zbývající, ještě neevakuované zvony ze Svaté Kateřiny, Svatého Jana, Svaté Brigitty, Barbory, Alžběty, Petra a Pavla, Trojice a Božího těla se roztékaly ve zvonících a ve vši tichosti odkapávaly. Ve Velkém mlýně se mlela červená pšenice. V Řeznické ulici to bylo cítit připálenou nedělní pečínkou. V Městském divadle se uváděla premiéra Paličových snů, dvojsmyslné jednoaktovky. Na Pravoměstské radnici se usnesli, že po požáru budou se zpětnou platností zvýšeny hasičské platy. Svatodušní ulice hořela ve jménu svatého Ducha. Radostně planul Františkánský klášter na paměť svatého Františka, který přece miloval oheň a opěvoval jej. Paninská ulice vzplanula za Otce a Syna zároveň. Že lehl popelem Dřevní trh, Uhelný trh, Senný trh, rozumí se ovšem samo sebou. V Pekařské ulici se housky už nedostaly z pece. V Mlékařské ulici uteklo mléko. Jen budova Západopruské protipožární pojišťovny z čistě symbolických důvodů ne a ne shořet.

Oskar si z požárů nikdy moc nedělal. A tak bych byl klidně zůstal ve sklepě, když Matzerath vyběhl po schodech nahoru podívat se z půdy na hořící Gdaňsk, nebýt toho, že jsem si lehkomyšlně uskladnil právě na té půdě svůj nepatrný, lehce hořlavý majeteček. Bylo třeba zachránit můj poslední bubínek ještě ze zásob Frontového divadla i mého Goetha s Rasputinem. Také jsem mezi stránkami knihy opatroval tenoučký, něžně pomalovaný vějíř, jímž má Roswitha, Raguna, dovedla za svého života tak graciézně pohybovat. Maria zůstala ve sklepě. Zato Kurtík chtěl se mnou a s Matzerathem na střechu, vidět oheň. Na jedné straně mě zlobilo nekontrolované nadšení mého syna, na druhé straně si Oskar řekl: má to asi po svém praděděčkovi, po mém dědečkovi, po paliči Koljaiczekovi. Maria si nechala Kurtíka dole, já směl s Matzerathem nahoru, sebral jsem svých pět švestek, mrkl jsem oknem v sušárně ven a ustrnul jsem v údivu nad tou sršivě životnou silou, již v sobě nalezlo to starobyle ctihodné město.

Když v blízkosti vybuchly granáty, opustili jsme sušárnu. Později chtěl Matzerath ještě jednou nahoru, ale Maria mu to zakázala. Podrobil se, plakal, když musel vdově Greffové, která zůstala dole, do všech podrobností líčit požár. Ještě jednou zašel do bytu, pustil rádio: neozývalo se už vůbec nic. Ani oheň hořící rozhlasové budovy nebylo slyšet praskat, natožpak zvláštní hlášení.

Skoro tak rozpačitě jako dítě, které neví, jestli má ještě dál věřit na Ježíška, postával Matzerath uprostřed sklepa, potahoval si šle, poprvé vyjádřil pochyby o konečném vítězství a na radu vdovy Greffové sundal si partajní odznak, nevěděl však kam s ním, protože sklep měl betonovou podlahu, Greffka nechtěla vzít odznak k sobě, navrhla Maria, že by ho mohl zahrabat do zimních brambor, ale Matzerathovi nepřipadaly brambory dost bezpečné a nahoru zajít si už netroufal, neboť každou chvíli už museli přijít, jestli tu už nebyli, jestli nebyli na cestě sem, bojovali přece u Brentova a Olivy, už když byl nahoře na půdě, litoval pořád, že nenechal ten bonbon nahoře v protileteckém písku, protože jestli ho najdou tady dole s tím bonbonem v ruce upustil ho na zem, na beton, chtěl na něj dupnout, předstíral zuřivost, avšak Kurtík a já jsme se zároveň po něm vrhli, já ho měl první, držel jsem ho, i když Kurtík udeřil, tak jako vždycky udeřil, kdykoli chtěl něco dostat, já však jsem nedal svému synovi ten stranický odznak, nechťel jsem ho vystavovat nebezpečí, protože s Rusy nebyly žádné žerty.

To věděl Oskar ze své rasputinské četby, a zatímco Kurtík do mne bušil a Maria nás chtěla odtrhnout, uvažoval jsem, kdo by asi kdyby Oskar ustoupil synovým ránám, našel u Kurtíka ten stranický odznak, jestli spíš Bělorusové či Velkorusové, Kazaši či Gruzíni, Kalmyci či dokonce krymští Tataři, Rusíni či Ukrajinci anebo snad Kirgizové.

Když nás Maria s pomocí vdovy Greffové od sebe odtrhla, vítězně jsem držel bonbon v levé pěsti. Matzerath byl rád, že se řádu zbavil. Maria měla co dělat s brečícím Kurtíkem. Mě

ten špendlík píchal do dlaně. Jako nikdy, ani teď jsem na té věci nenacházel za mák vkusu.

Ale právě když jsem se chystal připíchnout Matzerathovi jeho bonbon zezadu zpátky na kabát co mně bylo po jeho partaji, zničehonic byli nad námi v krámě, a soudě podle ženského jekotu, pravděpodobně i ve vedlejších sklepech.

Když zvedali padací dveře, pořád ještě mě píchal špendlík s odznakem do ruky. Co mi zbývalo, než sednout si na bobek k Mariinu třesoucímu se kolenu a pozorovat mravence na betonové podlaze, jejichž hlavní vojenská silnice vedla od zimních brambor úhlopříčně k jednomu pytli s cukrem.

Docela normální, trochu smíšený Rusové, odhadoval jsem těch asi šest mužů tlačících se na schodech do sklepa a koulejších, očima nad svými samopaly. Uklidňovalo mě při všem tom křiku a povyku, že mravenci se nedávali nijak rušit vpádem ruské armády. Ti se starali jen o brambory a cukr, kdežto tamti se samopaly měli nejdříve docela jiné dobovačné cíle. Že dospěli zvedli ruce, připadalo mi normální. To bylo známé z týdeníků, také při obraně Polské pošty to neprobíhalo jinak. Proč se ale Kurtík opičil po dospělých, to jsem nemohl pochopit. Ten si měl vzít příklad ze mne, svého otce a ne-li z otce, tedy aspoň z mravenců. Když hned tři z těch čtverhranných uniforem našli zalíbení ve vdově Greffové, přišlo do té ztuhlé společnosti trochu pohybu. Greffka, která se po tak dlouhém vdovství a předchozím půstu nenadála takového cílého návalu, křičela nejdřív překvapením, brzy se však rychle vpravila do oné takřka zapomenuté polohy.

Už v Rasputinovi jsem četl, že Rusové mají rádi děti. V našem sklepe jsem to měl zakusit. Maria se trásla zbytečně a vůbec nemohla pochopit, že ti čtyři, kteří se nezabývali Greffkou, si posadili Kurtíka na klín, nehodlali na vdově na střídačku zaujmout místo, nýbrž hladili Kurtíka, říkali mu dadada a hladili ho, jakož i Marii po tvářích.

Mne a můj bubínek zvedl kdosi z betonu na ramena a tak mi zabránil dále pozorovat mravence, jejich pilí poměřovat

soudobé dění. Buben mi visel na břicho a rozložitý, pórovitý chlap zabubnoval tlustými prsty několik taktů na dospělého docela šikovně, k nimž se bylo, dalo tancovat. Oskar by se byl rád revanšoval, rád by byl sám předvedl na plech pár kousků, ale nešlo to, pořád ho ještě Matzerathův partajní odznak píchal do levé dlaně.

V našem sklepe se rozhostil už skoro familiární klid. Greffka spočívala čím dál tišeji pod střídavě třemi chlapíky, a když jeden z nich měl dost, byl Oskar mým věru nadaným bubeníkem předán zpocenému, trochu šikmookému řekněme Kalmykovi. Zatímco mě držel na pravou, levou si ještě dopínal kalhoty a nijak mu nevadilo, že jeho předchůdce, bubeník, dělal pravý opak. Napřed tomu Matzerath neměl žádnou změnu. Pořád ještě před regálem s bílými konzervami s Lipskou všeho chuti, držel ruce vzhůru, ukazoval všechny čáry na dlani, jenže nikomu se nechtělo číst mu z rukou. Na rozdíl od něho prokazovaly ženy udivující chápavost, Maria pochytala první ruská slova, kolena se jí přestala klepat, smála se docela a byla by mohla zahrát na foukací harmoniku, kdyby ji měla po ruce.

Oskar však, který se nedovedl tak rychle přizpůsobit, hledaje náhradu za mravence, obrátil svou pozornost k placatým zelenohnědým zvířátkům, která se v hojném počtu procházela na límci mého Kalmyka. Rád bych si byl jednu takovou vešku chytil a prohlédl, neboť i v mé lektuře méně u Goetha, tím více však u Rasputina byla o všech řeč. Protože bych byl však jednou rukou na vši sotva stačil, nechtělo se mi zbavit se partajního odznaku. A abych vysvětlil své jednání, řekne Oskar: jelikož Kalmyk měl všelijakých řádů na prsou až dost, podal jsem ten píchavý a lovů vši překážející bonbon ve stále ještě zavřené ruce Matzerathovi, který stál vedle mne.

Někdo teď může říci, že jsem tohle neměl dělat. Také však lze říci: Matzerath nemusel brát. Matzerath vzal. Zbavil jsem se bonbonu. Matzerath strnul strachy, když ucítil v prstech odznak své strany.

Maje teď ruce volné, nechtěl jsem být už svědkem toho, co Matzerath s bonbonem udělá. Oskar byl teď příliš nesoustředěný, aby dál sledoval vši, a tak se chtěl znovu zaměřit na mravence, přece jen však zachytil rychlý pohyb Matzerathovy ruky, a protože si nevzpomíná, co si tehdy myslel, řekne teď pouze: bylo by bývalo rozumnější podržet tu pestrou kulatou věčičku v zavřené ruce.

Matzerath se jí však chtěl zbavit a přes svou osvědčenou fantazii kuchaře a dekorátéra naší koloniální výlohy nenašel jiný úkryt než svá ústa. Jak důležitý může být takový krátký pohyb ruky! Ten kousek z ruky do úst stačil, aby se oba Ivani dosud pokojně sedící vpravo a vlevo od Marie lekli a okamžitě vyskočili z protileteckého lůžka. Se samopaly stáli před Matzerathovým břichem a kdekdo mohl vidět, že Matzerath se pokouší něco spolknout.

Že předtím aspoň třemi prsty nezavřel zavírací špendlík partajního odznaku! Teď se začal dusit tím zavíracím bonbonem, zrudl, oči mu vylezly z důlků, kašlal, plakal, smál se a při všech těch současně probíhajících hnutích mysli nemohl udržet ruce nahoře. To však zase Ivani nestrpěli. Křičeli a chtěli znovu vidět jeho dlaně.

Ale Matzerath byl teď zcela soustředěn na své dýchací orgány. Ani kašlat už pořádně nemohl, zato však začal tancovat a mlátit kolem sebe rukama, smetl z regálu několik plechovek s Lipskou všehochutí, což způsobilo, že můj Kalmyk, který doposud klidně přihlížel svýma mírně zešikmenýma očima, sáhl za sebe, uvedl cosi do vodorovné polohy a od boku vystřelil, celý zásobník vystřelil, ještě než se Matzerath stačil udusit.

Co všechno člověk neudělá, když osud vystoupí na scénu! Zatímco můj domnělý otec polykal svou stranu a umřel, rozmáčkl jsem, aniž jsem to zpozoroval či zamýšlel, mezi prsty jednu veš, kterou jsem krátce předtím polapil na Kalmykově límci. Matzerath padl napříč přes mravenčí silnici. Ivani opustili sklep po schodech do krámu a sebrali ještě několik balíčků umělého medu.

Můj Kalmyk odcházel poslední, nevzal si však žádný umělý med, protože musel do svého samopalu zasunout nový zásobník. Vdova Greffová visela obnaženě a zkrouceně mezi bedničkami s margarínem. Maria tiskla k sobě Kurtíka, jako by ho chtěla rozmačkat. Mně táhlo hlavou souvěti, které jsem četl u Goetha. Mravenci zaznamenali změnu situace, nezaváhali však před oklikou, zbudovali novou vojenskou trasu kolem zkrouceného Matzeratha, neboť cukr sypající se z prasklého pytle nepozbyl během obsazování města Gdaňsku armádou maršála Rokossowského nic ze své sladkosti.

MÁM, ČI NEMÁM

Nejdříve přišli Rugiové, pak Goti a Gepidové, po nich Kašubové, z nichž Oskar v přímé linii pochází. Brzy nato vyslali Poláci Vojtěcha Pražského. Ten přišel s křížem a byl Kašuby nebo Prusy zabit sekerou. Stalo se to v jedné rybářské vesnici a ta vesnice se jmenovala Gyddanyzc. Z Gyddanyzc se udělal Danezik, z Daneziku se stal Dantzic, který se později psal Danzig, a dnes se Danzig jmenuje Gdaňsk.

Než se ovšem dospělo k tomuto způsobu psaní, přišli po Kašubech vévodové z Pommerellie do Gyddanyzcu. Měli jména jako Subislav, Sambor, Mesiln a Svantopolk. Z vesnice stalo se městečko. Pak přišli divocí Prusí a trochu to městečko pobořili. Pak přišli z velké dálky Braniboři a taky trochu pobořili. Také Boleslav Polsky chtěl trochu pobořit, a Řád německých rytířů se rovněž postaral o to, aby sotva napravené škody pod rytířskými meči znovu viditelně vyvstaly.

V té hře na boření a stavění se teď dlouhá staletí střídali vévodové z Pommerellie, velmistři Rytířského řádu, králové a vzdorokrálové polští, hrabata braniborská a biskupové z Wloclawku. Stavitelé a bořiči se jmenovali: Otto a Waldemar, Bogussa, Heinrich von Plotzkea Dietrich von Altenberg, který postavil rytířský hrad na tom místě, kde se ve dvacátém století na Heveliově náměstí bránila Polská pošta.

Přišli husiti, tu a onde založili ohniček a zase odtáhli. Pak byli z města vyhozeni Řádoví rytíři, hrad byl stržen, protože lidé nechtěli mít v městě žádný hrad. Město se stalo polskými a neprodělalo na tom. Král, který toho dosáhl, se jmenoval Kazimierz, byl nazýván Veliký a byl synem prvního Wladyslawa. Pak přišel Ludvík a po Ludvíkovi Jadwiga. Ta se vdala za Jagiella z Litvy a nastala doba Jagellonců. Po Wladyslawu Druhém následoval Vladislav Třetí, pak zase jeden Kazimierz, kterému se sice moc nechtělo, ale přesto po třináct let statečně promrhával dobré gdaňské kupecké

peníze ve válčení s Řádem rytířů. Zato Jan Albert měl víc co dělat s Turky. Po Alexandrovi přišel Zygmunt Starý. Po kapitole o Zikmundu Augustovi následuje v dějepise kapitola o Štěpánu Batorym, po němž Poláci rádi nazývají své oceánské parníky. Dlouho obléhal a ostřeloval město, jak se lze dočíst, přesto je však nemohl dobýt. Pak přišli Švédí a počínali si zrovna tak. Tak je bavilo obléhání města, že je hned několikrát po sobě opakovali. Také Holanďanům, Dánům, Angličanům se v té době tolik líbil Gdaňský záliv, že se mnoha cizozemským kapitánům, křižujícím v gdaňském otevřeném přístavu, podařilo stát se námořními hrdiny.

Olivský mír. Jak pěkné a pokojně to zní. Zde velmoci poprvé zpozorovaly, že země Poláků se báječně hodí k dělení. Švédí, Švédí, ještě jednou Švédí Švédský val, švédský punč, švédský skok. Potom přišli Rusové a Sasíci, protože v městě se skrýval chudák polský král Stanislaw Leszczyński. Kvůli jednomu jedinému králi se zničilo tisíc osm set domů, a když chudák Leszczyński utekl do Paříže, protože tam bydlel jeho zeť Ludvík, stálo to měšťany gdaňské jeden milion.

Pak bylo Polsko třikrát za sebou rozděleno. Prusové se dostavili nezvaní a všechny královské orlice na všech městských branách přemalovali na své ptáky. Učitel Johannes Palk stačil tak zrovna složit svou vánoční píseň. „O du frohliche...“, a byli tu Francouzi. Napoleonův generál se jmenoval Rapp a jemu museli Gdaňští po ubohém obléhání vyklopit dvacet milionů franků. Že francouzské časy byly strašné časy, o tom nikdo nemusí zvlášť pochybovat. Trvaly však jen sedm let.

Tu přišli Prusové s Prusy a z kanónů vychrlili oheň na Obilní ostrov, konec byl Svobodnému státu, který si vymyslel Napoleon. Znovu měli Prusové příležitost pomalovat všechny městské brány svými ptáky, provedli to také s pílí sobě vlastní, načež po pruském způsobu usadili do města 4. grenadýrský regiment, 1. dělostřeleckou brigádu, 1. ženijní pluk a 1. husarský regiment. Jen přechodně pobýly v Gdaňsku 30. pěchotní regiment, 18. pěchotní regiment, 3.

pěší gardový regiment, 44. pěchotní regiment a střelecký regiment číslo 33. Naproti tomu proslulý pěší regiment číslo 128 odtáhl teprve roku devatenáct set dvacet. Abychom nevynechali vůbec nic, povězme ještě, že za pruské doby byla 1. dělostřelecká brigáda rozšířena v 1. pevnostní oddíl a 2. pevnostní oddíl východopruského dělostřeleckého regimentu číslo 1. K tomu přistupoval ještě pomořanský regiment pěšího dělostřelectva číslo 2, z něhož se později vydělil východopruský regiment pěšího dělostřelectva číslo 16. Po 1. husarském regimentu přišel 2. husarský regiment. Naproti tomu 8. hulánský regiment se zdržel ve zdech města jen krátce. Zato za zdmi města, v předměstí Langfuhr, byl v kasárnách ubytován západopruský vozatajský prapor číslo 17. Za Burckhardtových, Rauschningových a Greiserových časů byla ve Svobodném státě jen zelená bezpečnostní policie.

To se za Forstera v devětatřicátém roce změnilo. Tu se zas všechna cihlová kasárna naplnila vesele se smějícími muži v uniformách, kteří žonglovali všemi zbraněmi.

Ted' by se dalo vypočítat, jak se jmenovaly všechny ty jednotky, které od roku devětatřicátého do pětáctýřicátého ležely v Gdaňsku nebo okolí anebo byly v Gdaňsku naložovány směr arktická fronta. To však Oskar pomine a poví stručně: pak přišel, jak jsme se už dověděli, maršál Rokossowski. Ten si při pohledu na nedotčené město vzpomněl na své velké internacionální předchůdce a nechal pěkně všechno z kanónů lehnout popelem, aby se ti, co přijdou po něm, mohli vyřádit ve znovuvýstavbě.

Kupodivu tentokrát nepřišli po Rusech žádní Prusové, Švédí, Sašové ani Francouzi, přišli Poláci. Se vším, co měli, přišli Poláci z Vilna, Bialystoku a Lvova a hledali si byty. K nám přišel jeden pán, který se jmenoval Fajngold, byl sám, ale dělal pořád, jako by ho obklopovala mnohačlenná rodina, již ustavičně dával příkazy. Pan Fajngold okamžitě převzal koloniální obchod, své ženě Lubě, která však nadále zůstávala neviditelná a tahy neodpovídala, ukázal decimální váhu, nádobu na petrolej, mosaznou tyč na uzeniny, prázdnou

pokladnu a s potěšením též zásoby ve sklepe. Maria, již ihned zaměstnal jako prodavačku a mnohmluvně představil své imaginární ženě Lubě, ukázala panu Fajngoldovi našeho Matzeratha, který už tři dny ležel ve sklepe pod plachtou, protože jsme ho nemohli pohrbit kvůli té spoustě Rusů, kteří všude na ulicích zkoušeli bicykly, šicí stroje a ženy.

Když pan Fajngold uviděl mrtvolu, kterou jsme obrátili na záda, spráskl ruce nad hlavou podobně výmluvným způsobem, jaký Oskar před lety pozoroval u svého hračkáře Sigismunda Markuse. Zavolal do sklepa nejen ženu Lubu, ale celou svou rodinu a určitě taky všechny viděl přicházet, neboť je nazýval jmény, říkal Lubo, Lve, Jakube, Bereku, Leo, Mendeli a Zonjo, vyložil jmenovaným, kdo to tu leží a je mrtvý, a hned nato vyložil nám, že všichni ti, které právě zavolal, zrovna takhle leželi, než se dostali do pecí v Treblince, navíc ještě jeho švagrová a manžel sestry od švagrové, který měl pět dětiček a všichni takhle leželi, jenom on, pan Fajngold, neležel, protože musel sypat chlor.

Potom nám pomohl vynést Matzeratha po schodech do krámu, ale to už měl zase kolem sebe svou rodinu, poprosil svou ženu Lubu, aby pomohla Marii umýt mrtvolu. Nepomohla však, což panu Fajngoldovi nebylo už nijak nápadné, protože to už snášel zásoby ze sklepa do krámu. Ani Greffka, která přece myla matku Truczinskou, nám tentokrát nebyla k ruce, protože měla být plný Rusů, bývalo ji slyšet, jak zpívá.

Starému Heilandtovi, který hned první dny obsazení našel ševcovskou práci a podrážel Rusům holinky, které za postupu prošliapali, se nejdřív nechtělo znovu dělat do rakví. Ale když s ním pan Fajngold vešel v obchodní styk a za elektromotorek z Heilandtovy kůlny nabídl Derby cigarety z našeho krámu, odložil starý Heilandt boty stranou, vyměnil nářadí a vzal poslední prkénka z beden.

Bydleli jsme tehdy než nás i odtamtud vykázali a pan Fajngold nám přenechal sklep v bytě matky Truczinské, který nadobro vyrabovali sousedé a přicestovavší Poláci. Starý

Heilandt vysadil dveře mezi kuchyní a obývacím pokojem, protože dveře mezi pokojem a ložnicí si vyžádala rakev matky Truczinské. Kdy kouře Derby a sbíjel truhlu. My jsme zůstali nahore, vzal jsem si poslední židli, kterou v bytě nechali, otevřel jsem si potlučená okna a zlobil jsem se na starocha, který tu bednu stloukal bez nejmenší péče a ovšem bez předepsaného zúžení.

Oskar Matzeratha už neuviděl, protože když zvedli truhlu na káru vdovy Greffové, byl poklop z margarínových bedniček Vitello už přibit ačkoli Matzerath zaživa margarín nevzal do úst a navíc jím opovrhoval i pro kuchařské účely.

Maria poprosila pana Fajngolda o doprovod, protože se bála ruských vojáků na ulicích. Fajngold, který seděl se zkříženýma nohama na pultě a lžící vyjídal umělý med z papírového kelímku, nejdříve nevěděl, obával se nedůvěřivosti své ženy Luby, potom však asi dostal od manželky svolení, že může jít, neboť sklouzl z pultu, podal mi umělý med, a já ho předal dále Kurtíkovi, který tu věc taky beze zbytku zhltl, zatímco pan Fajngold si nechával od Marie pomoci do dlouhého černého pláště se šedivou králičinou vevnitř. Než zamkl krám a požádal ženu, aby nikomu neotvírala, posadil si na hlavu příliš těsný klobouk, který vždy nosíval Matzerath. Pro různé pohrby a svatby.

Starý Heilandt odmítal táhnout káru až na Městský hřbitov. Že prý musí podrazit ještě spoustu holínek a musí to vzít zkrátka. Na náměstí Maxe Halbeho, jehož trosky stále ještě dýmaly, zahrnul doleva Březenskou ulicí a já tušil, že míří k Záspě.

Rusové seděli před domy na slabém únorovém slunku, třídili náramkové a kapesní hodinky, pískem čistili stříbrné lžice, podprsenky jim sloužily jako klapky na uši, cvičili krasojizdu na kolech, vystavěli si překážkovou dráhu z olejomaleb, stojacích hodin, van, radioaparátů a věšáků na šaty, vytáčeli mezi tím vším osmičky, šneky, spirály, duchapřítomně se vyhýbali různým předmětům jako dětským

kočárkům a nástěnným lampám, které byly vyházeny z oken, a za svou obratnost byli odměňováni potleskem.

Kudy jsme projížděli, tam hra na pár vteřin ustala. Někteří s částí dámského prádla přes uniformu nám pomáhali, ti také sahali na Marii, avšak pan Fajngold, který mluvil rusky a také měl nějaký průkaz, je vždycky zkontroloval. Jeden voják s dámským kloboukem na hlavě nám věnoval ptačí klec s papouškem na bidýlku. Kurtík, který poskakoval vedle vozidla, mu chtěl hned vytrhávat pestrá pírka. Maria, která si netroufla odmítnout dar, vzala klec z Kurtíkova dosahu a podala mi ji nahoru na káru. Oskar, jemuž byl papoušek příliš pestrý, postavil klec s ptákem na Matzerathovu zvětšenou margarínovou bednu. Seděl jsem až docela vzadu, klátil nohama a díval se do tváře panu Fajngoldovi, byla vráscitá, zahloubaná až mrzutá a budila dojem, že ten pán za svým čelem přezkoumává nějaký složitý účet, který ne a ne souhlasit.

Zabubnoval jsem trochu na plech, aby to bylo veselejší, chtěl jsem rozptýlit chmurné myšlenky pana Fajngolda. On však zachoval své vrásky, byl pohledem možná někde v daleké Haliči, můj bubínek ne. A tak to Oskar vzdal, nechal znít jen kola vozíku a Mariin pláč.

Jaká je letos mírná zima, pomyslel jsem si, když jsme měli za sebou poslední langfuhrské domky, také jsem chvilku pozoroval papouška, jak se čepýří v onom odpoledním slunci stojícím nad letištěm.

Letiště bylo hlídáno, silnice na Březno uzavřena, jakýsi důstojník mluvil s panem Fajngoldem, který během řeči držel cylindr v roztažených prstech a nechal ve větru povívat řídké nazrzlé vlasy. Krátce a jakoby zkoumavě poklepal důstojník na Matzerathovu truhlu, prstem poškádlil papouška a nechal nás projít, dal nám však s sebou jako hlídku či jako doprovod dva nejvyšší šestnáctileté chlapce s příliš malými čapkami a příliš velkými samopaly.

Starý Heilandt táhl a ani jednou se neohlédl. Taky dovedl jednou rukou zapalovat cigarety za chůze, musel vozík

zabrzdit. Ve vzduchu visela letadla. Jejich motory byly slyšet tak zřetelně, protože byl konec února, začátek března. Jen poblíž slunce se drželo pár obláčků a zabarvovalo se stále temněji. Bombardéry létaly směrem k Helu anebo se vracely od poloostrova Hel, kde bojovaly ještě zbytky druhé armády.

To počasí a neustálé bručení letadel ve mně budily smutek. Není nic nudnějšího, nic neposiluje více rozmrzelost než bezmračné březnové nebe plné tu hlasitěji, tu skomíravěji bzučících letadel. K tomu přistupovalo ještě to, že oba mladí Rusové se po celou cestu marně snažili držet stejný krok.

Snad se během jízdy nejdříve po kočičích hlavách, pak po roztlučeném asfaltu uvolnilo pár prken narychlo stlučené bedny, snad také že jsme jeli proti větru: každopádně to začalo páchnout po mrtvém Matzerathovi a Oskar byl rád, když jsme dorazili k hřbitovu v Záspě. Nemohli jsme vyjet až na návrší kovaných mříží, neboť kousek před hřbitovem zatarasil silnici napříč postavený vypálený T34. Ostatní tanky musely na postupu směrem na Nowyport udělat okliku, zanechaly v písku nalevo od silnice své stopy a pobořily část hřbitovní zdi.

Pak Fajngold požádal starého Heilandta, aby šel dozadu. Nesli rakev, která se uprostřed lehce pronášela, ve stopách tanku, pak s námahou přes rozvaliny zdi a z posledních sil ještě kousek mezi překoceně a nahnuté náhrobky. Starý Heilandt lačně sál svou cigaretu a zahaloval kouřem konec rakve. Já jsem nesl klec s papouškem na bidýlku. Maria za sebou táhla dvě lopaty. Kurtík nesl krumpáč, to znamená, mával s ním kolem sebe, tloukl jím, uváděje se v nebezpečí, do hřbitovní šedé žuly, až mu Maria krumpáč vzala, a protože měla dost sil, pomáhala oběma mužům kopat.

Štěstí ještě, že půda je zde písčitá a ne zmrzlá, konstatoval jsem a vyhledal jsem za severní zdi místo Jana Bronského. Tady nebo tamhle to muselo být. Přesně se to už nedalo zjistit, neboť v střídě ročních dob někdejší zrádně čerstvý vápenný nátěr zsedl a oddrobil se jako všechno zdivo v Záspě. Zadními mřížovými vrátky jsem se zase dostal dovnitř.

Přehlédl jsem očima borovicové zákrsky, a abych, nemusel myslet na nic bezvýznamného, pomyslel jsem si: tak teď pochovávají i Matzeratha. Též jsem hledal a zčásti našel jistý smysl v té okolnosti, že tu teď v téže půdě mají spolu ležet oba bratři v skatu Bronski a Matzerath, i když bez mé ubohé matky.

Pohřby vždy připomínají jiné pohřby! Pisčitou půdu bylo třeba zmáhat, žádala si arci zkušenější hrobníky. Maria udělala přestávku, těžce oddychujíc se opřela o krumpáč a znovu se dala do pláče, když uviděla Kurtíka, jak zdálky hází kamením po papouškovi v kleci. Kurtík se netřefoval, házel moc daleko.

Maria plakala usedavě a opravdově, protože ztratila Matzeratha, protože v Matzerathovi ztratila něco, co podle mého názoru vůbec nepředstavoval, co pro ni však přece jen bylo srozumitelné a hodné lásky. Pan Fajngold k ní pronesl několik útěšných slov a využil té příležitosti k přestávce, neboť kopání mu dávalo zabrat. Starý Heilandt vypadal, jako by hledal zlato, tak pravidelně zarýval lopatu, odhazoval nabranou hlínu za sebe a také cigaretový kouř vypouštěl v odměřených intervalech. Kousek opodál na hřbitovní zídce seděli oba mladí Rusové a povídali si do větru. K tomu letadla a slunce, které uzrávalo čím dál víc. Vyhloubili díru asi metr hlubokou a Oskar tu stál zahálčivě a bezradně mezi starou žulou, mezi zakrslými borovicemi, mezi Matzerathovou vdovou a jistým Kurtíkem, který házel po papouškovi.

Mám, či nemám? Je ti jedenadvacet roků, Oskare. Anebo nemáš? Jseš sirotek. Měl bys konečně. Od té doby co tvá ubohá mamka není, jseš polosirotek. Už tenkrát ses měl rozhodnout. Pak uložili pod drn tvého domnělého otce Jana Bronského. Stal ses domnělým kompletním sirotkem, stál jsi tady, na tomto písku, který má jméno Zaspá, a držels v ruce lehce zoxidovanou patronu. Pršelo a jedna junkerská dvaapadesátka nalétávala k přistání. Nebylo už tenkrát ne-li v šumotu deště, tedy v dunění přistávajícího dopravního stroje zřetelně slyšet „mám, či nemám“? Řekl sis tehdy to je jen

děšť, to je hluk motorů, takovou monotonii lze podsunout každému textu. Chtěls to slyšet ještě zřetelněji, a nejen domněle. Mám, anebo nemám? Teď kopou díru pro Matzeratha, tvého druhého domnělého otce. Víc domnělých otců, pokud víš, není. Proč přesto žongluješ s dvěma zelenými láhvemi: mám, nemám? Koho se ještě chceš tázat? Těch mrzáků borovic, které samy o sobě mají pochybnost?

Tu jsem našel hubený kříž z litého železa se zpuchřelými kudrlinkami a zašlými písmeny jako: Mathilde Kunkel nebo Runkel. Tu jsem našel mám, či nemám v písku mezi bodláčím a pobřežním ovšem mám tři nebo čtyři nemám drolivě rezaté kovové věnce velikosti talíře, které kdysi mám představovaly snad dubové listí nebo vavřín neměl bych snad potěžkal jsem je v ruce snad bych přece jen měl namířil jsem mám horní konec kříže nebo neměl průměr mám asi čtyři centimetry ne uložil jsem si vzdálenost dva metry mám a hodil jsem ne vedle mám znova ten železný kříž stál moc nakřivo mám Mathilde Kunkel, anebo se jmenovala Runkel měl bych Runkel, měl bych Kunkel to byl šestý hod a přidal jsem si sedmý a šestkrát jsem neměl a hodil jsem sedm měl bych, visel tam měl bych věncil Mathildu měl bych vavřín pro slečnu Kunkelovou mám? Ptal jsem se mladé paní Runkelové ano, řekla Mathilda, umřela velmi mladá, ve věku sedmadvaceti let a narozena šedesát osm. Mně však bylo jedenadvacet, když se mi na sedmý pokus vrh podařil, když jsem ono „mám, nemám?“ zjednodušil v dokázané, ověřené, zacílené, vyhrané „Mám!“

A když Oskar s nově získaným „Mám!“ na jazyku a s „Mám!“ na srdci zamířil k hrobařům, tu zaskřípěl papoušek, protože Kurtík se konečně trefil, a pustil modrozlutá pírká. Ptal jsem se, jaká otázka to asi mého syna nutila, aby tak dlouho házel malými kamínky po papouškovi, až mu poslední trefa dala odpověď. Přisunuli truhlu k metrdvacet hlubokému hrobu.

Starý Heilandt měl naspěch, musel však počkat, neboť Maria se po katolicku modlila, neboť pan Fajngold držel

cylyndr na prsou a byl očima v Haliči. I Kurtík se teď přiblížil. Snad dospěl po svém zásahu k nějakému rozhodnutí, a teď se z těch či oněch důvodů, avšak stejně rozhodně jako Oskar, přiblížil k hrobu.

Mne trýznila ta nejistota. Byl to přece jen můj syn. Kdo se tu teď pro něco nebo proti něčemu rozhodl. Rozhodl se snad konečně uznat mne a milovat jako svého jediného pravého otce? Rozhodl se snad teď, když už bylo pozdě, pro plechový bubínek? Anebo znělo jeho rozhodnutí takto: smrt mému domnělému otci Oskarovi, který jen proto zabil mého domnělého otce Matzeratha partajním odznakem, že měl už po krk otců? Nemohl snad ani on vyjádřit onu dětskou přichylnost, která by měla být žádoucí mezi otci a syny, jinak než skrze vraždu?

Zatímco starý Heilandt spíš shazoval, než spouštěl do hrobu bednu s Matzerathem a s partajním odznakem v Matzerathově dýchací trubici a s municí ruského samopalu v Matzerathově břiše, přiznal si Oskar, že záměrně usmrtil Matzeratha, protože Matzerath byl se vši pravděpodobností nejen Oskarovým domnělým, nýbrž skutečným otcem, a taky proto, že už měl dost toho muset se celý život vláčet s nějakým otcem.

A nebylo tedy ani pravda, že špendlík partajního odznaku byl už otevřený, když jsem ten bonbon sebral na betonové podlaze. Ten špendlík se otevřel teprve v mé zavřené dlani. Podal jsem ten lepkavý bonbon, píchající a vzpurný, Matzerathovi proto, aby u něho ten rád mohli najít, aby si musel svou partaj položit na jazyk, aby se ji udávil stranou, mnou, svým synem, protože s tím se muselo skoncovat!

Starý Heilandt začal pracovat lopatou. Kurtík mu v tom nešikovně, ale horlivě pomáhal. Nemiloval jsem Matzeratha nikdy. Občas jsem ho měl docela rád. Staral se o mne spíš jako kuchař než jako otec. Byl to dobrý kuchař. Jestliže dnes tu a tam Matzeratha postrádám, pak jde spíš o jeho královecké klopsy, jeho vepřové ledvinky na kyselo, jeho kapra s ředkvi a na smetaně o taková jeho jídla jako úhoří

polévka s koprem, kas selské žebírko s kyselým zelím a všechny ty jeho nezapomenutelné nedělní pečinky, jež pořád ještě cítím na jazyku a v zubech.

Zapomněli mu, jemu, který city proměňoval v polévky vložit do rakve kuchařskou lžící. Zapomněli mu vložit do rakve hru skatových karet. Byl lepší ve vaření než ve skatu. Přesto zase hrál líp než Jan Bronski a skoro tak dobře jako má ubohá mamka. To byla jeho síla, to byla jeho tragika. Marii jsem mu nikdy nemohl odpustit, třebaže s ní dobře zacházel, nikdy ji nebil a většinou vždycky ustoupil, když začala nějakou hádku. Také mě nepředal Říšskému ministerstvu zdravotnictví a ten dopis podepsal, až když se už neroznášela pošta. Při mém zrození pod žárovkami mě určil pro obchod. Aby se nemusel postavit za pult v krámě, stavěl se Oskar víc jak sedmnáct let za zhruba sto červenobíle lakovaných bubínků. Teď Matzerath ležel a už nemohl vstát. Starý Heilandt ho zasýpal a kouřil při tom Matzerathovy Derby cigarety. Teď by měl Oskar převzít obchod. Jenže mezitím převzal obchod pan Fajngold se svou mnohačlennou neviditelnou rodinou. Mně připadl zbytek: Maria, Kurtík a odpovědnost za oba.

Maria plakala a pořád se ještě opravdově a katolicky modlila. Pan Fajngold dlel v Haliči anebo řešil zapeklité početní úlohy. Kurtík zemdlel, ale hrabal lopatou dál. Na hřbitovní zídce seděli zapovídaní ruští mladíci. Pravidelně a mrzutě hrnul starý Heilandt písek, na prkénka od margarínových bedniček. Tři písmena slova Vitello mohl Oskar pořád ještě přečíst, vtom si sundal bubínek z krku, neříkal už „mám, či nemám?“, nýbrž řekl si „Musí to být!“ a hodil bubínek na to místo na rakvi, kde bylo už dost písku, aby to nebouchlo. I paličky jsem přihodil. Zapíchly se do písku.

Byl to můj buben z válečných dob. Ze zásob Frontového divadla pocházel. Bebra mi daroval ty plechy. Jak by asi mistr posuzoval mé jednání? Ježíš bubnoval na ten bubínek a jeden hranatý pórovitý Rus. O moc víc se s ním už nedělo. Ale když

na jeho plochu dopadla lopata písku, vydal tón. A při druhé lopatě vydal ještě trochu tón. A při třetí lopatě nevydal už žádný tón, ukazoval už jen kousek bílého plechu, až i to písek srovnal s ostatním pískem, stále víc písku, písek na mém bubnu se množil, hromadil, rostl a i já jsem začal růst, což se ohlásilo prudkým krvácením z nosu.

Kurtík první zpozoroval krev. „Teče mu krev, teče mu krev!“ začal křičet a povolal pana Fajngolda zpátky z Haliče, Marii vytrhl z modlitby, dokonce i oba ruské mladíky, kteří pořád ještě seděli na zdi a žvanili směrem k Březnu, donutil, aby krátce, vylekaně vzhledli.

Starý Heilandt nechal lopatu v písku, vzal krumpáč a položil mi zátylek na modročerné železo. Chlad zapůsobil. Krvácení trochu ustalo. Starý Heilandt zase už hrnul a už mu nezbývalo moc písku vedle hrobu, tu krvácení ustalo docela, avšak růst nepřestal a ohlašoval se mi vnitřním chrupáním, šelestěním a loupáním.

Když byl starý Heilandt s hrobem hotov, vytáhl z vedlejšího hrobu ztrouchnivělý kříž bez nápisu a zarazil ho do čerstvého kopečku asi tak doprostřed mezi Matzerathovu hlavu a můj pohrbený bubínek. „Hotovo!“ řekl staroch a vzal Oskara, který nemohl jít, na ruku nesl ho, táhl za sebou ostatní, i ty dva Rusy se samopaly, ze hřbitova ven, přes zbořenou hřbitovní zídku, podle stop tanku ke káře na tramvajových kolejích, kde napříč stál tank. Díval jsem se přes rameno zpátky k hřbitovu Zaspá. Maria nesla klec s papouškem, pan Fajngold nesl nářadí, Kurtík nenesl nic, oba Rusové nesli své příliš malé čapky a příliš velké samopaly.

Z písku na asfaltovou silnici. Na tankovém vraku seděl Schugger Leo. Vysoko nahoře letadla, letící z Helu a směrem na Hel. Schugger Leo dával pozor, aby si nezačernil rukavice od vyhořelého T34. Slunce se svými nacucanými mraky dopadalo na Věžovou u Sopot. Schugger Leo sklouzl dolů z tanku a držel se zpříma.

Starého Heilandta rozveselil pohled na Schuggerlla. „No jestlipak tohle kdo kdy viděl! Tuhle konec světa, a s Schugger

Leem nehnou.“ Dobrácky poklepal volnou rukou na černý kaftan a vysvětloval panu Fajngoltovi.“Tohle je náš Schugger Leo. Chce nám teďka gondolovat a podat ruku.“Tak to taky bylo. Leo roztřepotal své rukavice, slintaje po svém způsobu vyslovil všem přítomným soustrast a zeptal se: „Viděli jste Pána, viděli jste Pána?“ Nikdo ho neviděl. Maria darovala Leovi nevím proč klec s papouškem. Když Schugger Leo přistoupil k Oskarovi, jehož starý Heilandt položil na káru, rozpadl se mu obličej, jeho oděv se vzdul. Do nohou se mu vrazil tanec. „Pán! Pán!“ křičel a třásl papouškem v kleci. „Tak hleďte na Pána, jak roste, jen hleďte, jak roste!“ Tu ho to i s klecí vymrštilo do vzduchu a on běžel, letěl, tančil, potácel se, padal, rozplýval se i s ječícím ptákem, sám pták, konečně okřídlený, třepotal se cestou necestou přes pole směrem na Rieselfeld. A ještě bylo slyšet jeho křik přes hlasy obou samopalů: „On roste, on roste!“ a pořád ještě křičel, když už oba mladí Rusové museli znovu nabíjet: „On roste!“ A ještě když znovu oba samopaly, když Oskar padal po schodišti bez schodů do stoupající, vše pohlcující mdloby, pořád ještě jsem slyšel toho ptáka, ten hlas, toho havrana Leo zvěstoval: „On roste, on roste, on roste...“

DEZINFEKČNÍ PROSTŘEDKY

Prekotné sny mě navštívily poslední noci. Probíhalo to podobně jako o návštěvních dnech, když přicházejí přátelé. Sny si podávaly dveře, odcházely, jakmile mi pověděly to, co snům stojí za vyprávění: pošetilé historky plné opakování, monology, které se bohužel nedají přeslechnout, neboť jsou příliš dotěrně přednášeny s gesty špatných herců. Když jsem se při snídani pokoušel vyprávět ty příhody Brunovi, nemohl jsem je ze sebe dostat, protože jsem všecko zapomněl, Oskar nemá nadání pro sny.

Zatímco Bruno sklízel snídani, zeptal jsem se tak mimochodem: „Milý Bruno, jakpak jsem vlastně velký?“ Bruno položil talířek s marmeládou na šálek od kávy a durdil se: „Ale pane Matzerathe, vy jste zase už nesnědl marmeládu.“

Nuže, tuhle výčitku znám. Ozve se po každé snídani. Vždyť mi Bruno ráno co ráno nosí tu hromádku jahodové marmelády, abych ji okamžitě zakryl kusem papíru, novinami přeloženými v stříšku. Nemohu marmeládu ani vidět, ani jíst, proto také jsem Brunovu výčitku s klidem a určitostí odmítl: „Viš přece, Bruno, jaký mám názor na marmeládu, raději mi řekni, jak jsem velký.“

Bruno má oči jednoho vymřelého osminožce. Tento prehistorický pohled vysílá vždycky, když uvažuje, ke stropu, většinou mluví tímto směrem, a tak i dnes řekl do stropu: „Ale vždyť je to jahodová marmeláda!“ Teprve když po delší přestávce svým mlčením otázku po Oskarově výšce ponechal otevřenou. Brunův pohled vrátil ze stropu a zachytil se mříží na posteli, uslyšel jsem, že měřím jeden metr a jedenadvacet centimetrů. „Nechtěl bys to, milý Bruno, pro pořádek ještě jednou přeměřit?“

Aniž hnul pohledem, vytáhl Bruno ze zadní kapsy kalhot skládací metr, takřka brutálně odhodil mou příkrývku, přetáhl mi shrnutou košili přes mou nahotu, rozložil ostře žlutou míru přerušenou na sto sedmdesátém osmém

centimetru, přiložil ji ke mně, posunoval ji, kontroloval, důkladně pracoval rukama, pohledem však byl v ještěřčím pravěku, a konečně na mně nechal metr v klidu ležet a dělal, jako by četl výsledek: „Stále ještě metr a jedenadvacet centimetrů!“ Proč musel dělat při skládání metru a při sklizení snídaně takový hluk? Nelíbí se mu snad má míra?

Když Bruno s podnosem, se žlutkově žlutým metrem vedle jahodové marmelády nestoudně přírodní barvy, opustil můj pokoj, ještě jednou z chodby přilepil své oko na špehýrku ve dveřích, stal jsem se prastarým pod jeho pohledem, který mě posléze nechal samotného s mými sto jedenadvaceti centimetry.

Tak veliký je tedy Oskar! Na trpaslíka, gnóma, liliputána skoro příliš veliký. Jak vysoké bylo temeno mé Roswithy, mé Raguny? Jakou výšku si dovedl udržet mistr Bebra, jenž pocházel z prince Eugena? Dokonce i na Kitty a Felixe bych se dnes mohl dívat z výšky. Zatímco přece všichni, které tu jmenuji, shlíželi kdysi na Oskara, jenž do svého dvacátého prvního roku života měřil čtyřidevadesát centimetrů s laskavou závistí.

Teprve když mě při Matzerathově pohřbu na hřbitově v Záspe zasáhl zezadu do hlavy ten kámen, začal jsem růst. Oskar praví kámen. Odhodlám se tedy doplnit svou zprávu o událostech na hřbitově. Když jsem po oné malé hříčce zjistil, že pro mne neexistuje už žádné „Mám, či nemám?“, nýbrž toliko „Mám, musím, chci!“, sundal jsem z krku bubínek, vrhl jsem ho i s paličkami do Matzerathova hrobu, rozhodl jsem se vyrůst, okamžitě jsem také začal trpět silicím hučením v uších, a teprve potom jsem byl zasažen zezadu do hlavy oblázkem velikosti ořechu, který svou čtyřiapůlletou silou vymrštil můj syn Kurt. I když mě ten zásah nepřekvapil, tušil jsem přece, že můj syn má se mnou nějaké úmysly, zřítíl jsem se za svým bubínkem do Matzerathovy jámy. Starý Heilandt mě vytáhl z díry suchým stařeckým hmátnutím, buben i s paličkami nechal však dole, vzhledem k zřetelnému krváčení z nosu mě položil zátylkem na krumpáč. Krváčení jak víme,

brzy ustalo, zato růst dělal pokroky, jež byly ovšem tak minimální, že jen Schugger Leo je upozoroval a třepotaje se lehce jak pták s křikem je zvětšoval.

Potud můj doplněk, který je vlastně zbytečný, vždyť růst započal už před zásahem kamene a před pádem do Matzerathova hrobu. Pro Marii a pana Fajngolda existovala nicméně od začátku jen jediná příčina mého růstu, který nazývali nemocí: kámen do hlavy, pád do jámy.

Maria nařezala Kurtíkovi ještě na hřbitově. Bylo mi Kurta líto, vždyť to přece jen mohlo být tak, že mě tím kamenem obmyslil, aby mi pomohl, aby urychlil můj růst. Třeba chtěl mít konečně pořádného, dospělého otce anebo aspoň náhražku za Matzeratha, neboť otce on ve mně nikdy nepoznal a nectil.

Během mého takřka rok trvajicího růstu se našlo dost lékařů a lékařek, kteří potvrzovali vinu vrženého kamene a nešťastného pádu, kteří tedy říkali a do mého chorobopisu zapisovali: Oskar Matzerath je hrbatým Oskarem, protože ho zasáhl kámen do zadní části hlavy a tak dále a tak dále.

Zde by bylo zapotřebí vzpomenout mých třetích narozenin. Co všechno dokázali dospělí povědět o počátku mého vlastního příběhu: Ve věku tří let zřítíl se Oskar Matzerath ze sklepních schodů na betonovou podlahu. Tím pádem byl přerušen jeho růst, a tak dále, a tak dále... V těchto výkladech je možno vidět pochopitelnou lidskou mánií opatřit každý zázrak nějakým důkazem. Oskar sám se musí přiznat, že i on podrobuje každý zázrak nejdůkladnějšímu zkoumání, než ho odsune stranou jako nevěrohodné fantazírování.

Po návratu ze zaspeského hřbitova jsme našli v bytě matky Truczinské nové nájemníky. Jedna polská osmičlenná rodina zalidnila kuchyň a oba pokoje. Ti lidé byli velice milí, chtěli nás vzít k sobě, než si něco najdeme, ale pan Fajngold byl proti takovému masovému bytu, chtěl nám zase postoupit ložnici a sám se prozatím spokojit obývacím pokojem. To však zase nechtěla Maria.

Zdálo se jí, že se pro ni jako pro čerstvou vdovu nehodí, aby bydlela s osamělým pánem v tak důvěrném společenství. Fajngold, který si čas od času neuvědomoval, že kolem sebe nemá žádnou ženu Lubu a žádnou rodinu, který až dost často cítil v zádech energickou manželku, uznával Mariiny důvody. S ohledem na slušnost a na paní Lubu to tedy nešlo, i dal nám tedy k dispozici svůj sklep. Dokonce nám pomáhal zařizovat to skladiště, nestrpěl však, abych se do sklepa nastěhoval i já. Jelikož jsem byl nemocen, k politování nemocen, bylo pro mne zřízeno nouzové lůžko v obývacím pokoji vedle klavíru mé ubohé mamky.

Bylo těžké najít lékaře. Většina lékařů zavčas opustila město s vojenskými transporty, neboť Západopruská nemocenská pokladna byla již v lednu přeložena na západ, a tak se pro mnohé lékaře stal pojem pacient něčím ireálným. Po dlouhém hledání sehnal pan Fajngold ve škole Heleny Langové, kde vedle sebe leželi ranění příslušníci německé branné moci i Rudé armády, jednu lékařku z Elbingu, která tam amputovala. Slíbila, že se zastaví, a taky za čtyři dny přišla, sedla si na mé lůžko, a kouřila, zatímco mě prohlížela, tři nebo čtyři cigarety za sebou a při čtvrté cigaretě usnula.

Pan Fajngold si ji netroufal vzbudit. Maria do ní nesměle strčila. Avšak lékařka přišla k sobě, až když jí dohořívající cigareta spálila levý ukazováček. Okamžitě vstala, zašlápla nedopalek na koberci a řekla úsečně a podrážděně: „Musíte prominout. Poslední tři týdny jsem nezavřela oko. Byla jsem v Kezmarku, v táboře s dětským transportem z Východních Prus jsme dojely, jen armáda. Asi tak čtyři tisíce. Všecky zašly.“ Potom mě proklepala stejně úsečně, jako vyprávěla o zašlých dětičkách, popleskala mě po rostoucích dětičkovských tvářích, strčila si do obličeje další cigaretu, vyhrnula si levý rukáv, vyndala ampulku z aktovky, a zatímco si píchala nějakou injekci na povzbuzení, říkala Marii: „Nemůžu vůbec říct, co chlapci je. Měl by do nemocnice. Ale ne tady. Koukejte, ať se odtud dostanete na Západ. Klouby na kolenou, rukou a ramenou jsou nateklé. S hlavou to určitě

začne taky. Dávejte studené obklady. Tuhle máte pár tabletek, kdyby měl bolesti a nemohl spát.“

Mně se líbila tahle úsečná lékařka, která nevěděla, co se mnou je, a taky to přiznala. Maria a pan Fajngold mi během následujících týdnů přiložili několik set studených obkladů, které mi dělaly dobře, ale nemohly zabránit, aby klouby na kolenou, rukou a ramenech, jakož i hlava dál nenatékaly a nebolely.

Především má do šířky narůstající hlava dělala Marii a pana Fajngolda. Ona mi dávala ty prášky, které však příliš brzy došly. On začal s pomocí pravítka a tužky rýsovat křivky mé teploty, zabředl však při tom do experimentování, pomocí směle vymyšlených konstrukcí zachycoval mou horečku, již měřil pětkrát denně teploměrem vyhandlovaným na černém trhu za umělý med, to se pak na páně Fajngoldových tabulkách vyjímalo, jako strašlivě rozeklaná pohoří představoval jsem si Alpy, zasněžený řetěz And ale přitom to s mou teploturou nebylo ani z poloviny tak dobrodružné: ráno jsem míval obvyčně třicet osm jedna, do večera jsem to dotáhl na devětatřicet, třicet devět čtyři byla nejvyšší teplotura mého období růstu.

Tu pak jsem v horečkách ledacos viděl a slyšel, seděl jsem na kolotoči, chtěl jsem vystoupit, ale nesměl jsem. Se spoustou dětiček jsem seděl v hasičských autech, vydlabaných labutích, na psech, kočkách, prasatech a jelenech, ujížděl jsem, ujížděl, ujížděl, chtěl jsem vystoupit, ale nesměl jsem. Tu plakaly všechny ty dětičky, chtěly jako já dolů z těch hasičských aut, vydlabaných labutí, koček, psů, jelenů a prasat, nechtěly už jezdit na kolotoči, ale nesměly. Vedle majitele kolotoče stál totiž nebeský Otec a platil za nás pořád další a další kola. A my jsme se modlili: „Ach, Otčenáš, my víme, že máš hodně drobných, že nás rád necháváš jezdit na kolotoči, že Tě baví dokazovat nám kulatost tohoto světa. Zastrč, prosíme Tě, peněženku, řekni stop, stát dost, konec, basta, vystupovat, zavírá se, stůj nám ubožátkům se točí

hlava, čtyři tisíce nás vyvezli do Kezmarku na Vislu, ale my se tam nedostaneme, protože Tvůj kolotoč, Tvůj kolotoč...”

Ale Pánbůh, Otec náš, majitel kolotoče se usmíval, jak zákon káže, znovu nechal z peněženky vyskočit další minci, aby to ty čtyři tisíce dětiček, mezi nimi Oskara, dál vozilo dokola v hasičských autech a vydlabaných labutích, na kočkách, psech, prasatech a jelenech, a pokaždé když mě můj jelen dodnes věřím, že jsem seděl na jelenu unášel kolem Otce našeho a majitele kolotoče, nastavoval mi jinou tvář: tu to byl Rasputin, kdo s úsměvem zkoušel mezi svými divotvornými zuby minci na další kolo, tu zas kníže básníků Goethe sahal do jemně vyšíváného váčku pro další mince, na jejichž přední straně byl vždy vyražen jeho otčenášský profil, a znovu Rasputin, opojně, a znovu Herr von Goethe, uměřeně.

Trocha šílenství s Rasputinem, pak z rozumových důvodů Goetha. Extremisti kolem Rasputina, síly pořádku kolem Goetha. Masa, vzpoura kolem Rasputina, kalendářové sentence podle Goetha... a konečně se nade mnou naklonil ne, že by polevila horečka, ale protože se vždycky někdo do horečky konejšivě nakloní pan Fajngold se naklonil a zastavil kolotoč. Zastavil hasiče, labuť a jelena, devalvoval Rasputinovy mince, poslal Goetha dolů k matkám, nechal odvanout čtyři tisíce dětiček trpících závratí pryč, do Kezmarku přes Vislu a do nebeské říše a zvedl Oskara z jeho horečné postele, posadil ho na oblak lysolu, což má znamenat, že mě vydezinfikoval.

Nejdříve to ještě souviselo s veškami a pak se to stalo zvykem. Nejdříve objevil vši u Kurtíka, pak u mne, u Marie a u sebe. Patrně nám tu ty vši zanechal onen Kalmyk, který vzal Marii Matzeratha. Jak křičel pan Fajngold, když objevil ty vši. Křičel na svou ženu a své děti, celou svou rodinu podezíral z té hmyzí havěti, za umělý med a ovesné vločky vyhandloval ihned balíky nejružnějších dezinfekčních prostředků a začal den co den dezinfikovat sebe, celou svou rodinu, Kurtíka, Marii a mě i mou postel.

Natíral nás, postříkoval a pudroval. A zatímco pudroval a natíral, vzkvétala má horečka, jeho slova plynula jako řeč, dovídal jsem se o nákladních vagonech plných karbolu, chloru a lysolu, které stříkal, sypal a rozprašoval, když býval ještě dezinfektorem v táboře Treblinka a každý den odpoledne ve dvě kropil lysolem táborové cesty, baráky, sprchové místnosti, spalovací pece balíky šatstva, čekající, kteří se ještě nevysprchovali, ležící, kteří se už vysprchovali, všechno, co vyšlo z pecí všechno, co chtělo do pecí, to všechno dennodenně stříkal lysolem coby dezinfektor Mariusz Fajngold.

A vypočítával mi jména, protože on znal všechna jména: o Bilauerovi vyprávěl, který jednoho horkého srpnového dne poradil dezinfektorovi, aby nestříkal táborové cesty v Treblince lysolem, ale petrolejem. Pan Fajngold to udělal. A Bilauer měl sirky. A starý Zew Kurland od ZOBU, což byla Żydowska Organizacja Bojowa, vzal všechny do přísahy. A inženýr Galewski vypáčil dveře do zbrojnice. A Bilauer zastřelil pana hauptsturmführera Kutnera. A Sztulbach s Warynskím oddělali Zisenise, a ostatní lidi z Trawníků. A docela jiní prostříleli a svalili se. Ale unterscharführer Schöpke, co vždycky dělával vtipy, když vedl lidi do sprch, ten stál v bráně tábora a střílel. Ale málo mu to pomohlo, protože ostatní na něj a přes něj: Adek Kawe, Motel Lewit a Henocr.

Lerer, taky Hersz Rotblat a Letek Zagiel a Tosias Barar se svou Deborou. A Lolek Begelmann křičel: „Ať jde taky Fajngold, než přiletí letadla.“ Ale pan Fajngold čekal ještě na svou ženu Lubu. Jenže ta už tenkrát nepřišla, když na ni volal. A tak ho popadli zprava a zleva. Vlevo Jakub Gelemter a vpravo Mordechaj Szwarebarč. A před ním utíkal malý doktor Atlas, který už v táboře Treblinka a potom později ještě v lesích kolem Wilna pořád radil co nejpilněji stříkat lysol, tvrdil: Lysol je důležitější než život! A pan Fajngold to mohl jen potvrdit: ten postříkal mrtvých, ne jednoho mrtvého, ne mrtvé, co bych říkal čísla, zkrátka ten postříkal mrtvých lysolem.

A jmen věděl, až to bylo nudné, až mně, který jsem plaval v lysolu, nepřipadala tak důležitá otázka po životě a smrti statisíců jmen, jako spíš otázka, jestli byl život, a ne-li život, tedy smrt také zavčas a dostatečně vydezinfikovány dezinfekčními prostředky pana Fajngolta.

Potom však má horečka polevila a byl duben. Pak zase horečka stoupla, kolotoč se točil, a pan Fajngold stříkal lysol na živé i mrtvé. Pak zase horečka polevila a duben byl u konce. Začátkem května se mi zkrátil krk, hrudní koš se rozšířil, popolezl trochu výš, takže aniž až jsem musel sklonit hlavu, dotýkal jsem se bradou Oskarovy klíční kosti. Pak přišlo ještě trochu horečky a trochu lysolu. Také jsem zaslechl Marii, jak šeptá slova plovoucí v lysolu: „Jenom aby se nepokřivil. Jenom aby nedostal hrb. Jenom aby z toho nebyla vodnatelná hlava!“

Pan Fajngold však utěšoval Marii, vyprávěl jí o lidech, které znal a kteří to přes hrb a vodnatelnou hlavu někam dotáhli. Pověděl jí o jistém Romanu Frydrychovi, který se vystěhoval se svým hrbem do Argentiny a tam si otevřel obchod se šicími stroji, který se pak velice rozrostl a měl jméno.

Zpráva o úspěšném hrbatém Frydrychovi Marii sice neutěšila, zato však vypravěče, pana Fajngolda, uvedla do takového nadšení, že se ihned rozhodl dát našemu koloniálnímu obchodu jinou tvář. V polovině května, krátce po skončení války, spatřil náš obchod docela nové artikly.

Vynořily se první šicí stroje a náhradní díly k šicím strojům, ale potraviny ještě nějaký čas zůstaly a pomáhaly usnadnit přechod. Rajské časy! Hotové peníze skoro už vůbec nepřicházely k placení. Měnilo se, dál se měnilo, a umělé med, ovesné vločky, i poslední sáčky Oetkerova prášku do pečiva, cukr, mouka a margarín se měnily v jízdní kola, jízdní kola a náhradní díly k jízdním kolům v elektromotory, tyto v náradí a nástroje, náradí se stalo kožešinovým zbožím a kožichy začaroval pan Fajngold v šicí stroje. Kurtík byl užitečný při této hře na výměnu, přiváděl zákazníky,

zprostředkovával obchody, daleko rychleji než Maria se vpravil do nové branže. Bylo to skoro jako za Matzerathových časů.

Maria stála za pultem v krámě, obsluhovala onu část zákaznictva, která ještě byla v zemi, a s klopotnou polštinou se pokoušela zjišťovat přání nově přicestovavších zákazníků. Kurtík měl jazykové nadání. Kurtík byl všude. Pan Fajngold se mohl na Kurtika spolehnout. Kurtík se ve svých necelých pěti letech specializoval a mezi stovkami špatných až prostředních modelů, které byly předváděny na černém trhu v Nádražní ulici, okamžitě vyčenichal znamenité Singerovy a Pfaffovy šicí stroje a pan Fajngold dovedl Kurtíkovy znalosti ocenit.

Když koncem května má babička Anna Koljaiczeková pěšky přišla z Běsova přes Brentovo do Langfuhru, navštívila nás a těžce dýchajíc padla na pohovku, vychvaloval pan Fajngold Kurtíka velice a i pro Marii našel slova chvály. Když pak mé babičce široce a dlouze líčil průběh mé nemoci, přitom stále znovu poukazoval na užitečnost svých dezinfekčních prostředků, shledal i Oskara hodným chvály, protože jsem byl tak tichý a hodný, za celou dobu nemoci jsem nezakřičel.

Má babička sháněla petrolej, protože v Běsově nebylo čím svítit. Fajngold jí vyprávěl o svých zkušenostech s petrolejem z tábora Treblinka a také o svých rozmanitých úkolech táborového dezinfektora, poslal Marii nalít dvě litrové láhve petroleje, k tomu přidal balíček umělého medu a celý sortiment dezinfekčních prostředků a naslouchal s pokyvováním a zároveň nepřítomně babiččinu vyprávění, co všechno v Běsově a v Běsově-Abbau lehlo popelem během bojových akcí. Vykládala též o škodách ve Vierecku, který se teď zase jmenoval Firog.

A místo Bissau se teď zase jako před válkou říkalo Běsovo. Ale Ehlerse, který dělal ortsbauernführera v Ramběchově, a to velice zdatně, který se oženil s ženou syna jejího bratra, tedy s Hedvikou po Janovi, co zůstal na Polské poště, tedy

toho zemědělstí dělníci pověsili před jeho úřadovnou. A málem pověsili i Hedviku, protože si jako žena polského hrdiny vzala ortsbauernführera a taky že to Štěpán dotáhl na poručíka, a Marga byla přece ve Svazu německých dívek.

„No,“ řekla má babička, „na Štěpána už nemohli, ten padnul nahoře u Ledového moře. Ale Margu, jí chtěli a strčit do tábora. Jenomže to najednou votevřel pusou Vincent a mluvil, jako ještě nikdá nemluvil. No a tak teďka Hedvika u nás i s Margou a pomáhá na poli. Jenomže Vincenta ta řeč tak zmohla, že si myslím, že do něho teďka už moc nebude. A co mě se tejtě, taky sem už špatná na srdce a vůbec a taky s hlavou klepíruju, jeden ten votevřhuba mě praštil, protože ho nevím, co napadlo.“

Tak naříkala Anna Koljaiczeková, držela se za hlavu, hladila mou rostoucí hlavu a rozumovala: „Tak to chodí s Kašubama, Oskárku. Vždycky je to trefí do hlavy. Ale vy teďka vodejdete tam na druhou stranu, kde je líp, a jenom babička tu zvostane. Poněvadž pro Kašuba není možný stěhovat se, ten musí pořád zvostávat tady a nastavovat hlavu, aby ho ty druhý mohli po ní tlouct, poněvač našinec není ani jaksepatří Polák, ani jaksepatří Němec, a dyž je jeden Kašub, tak je to málo jak Němci, tak Polákovi. Ty to vždycky chtěj mít na sto procent!“

Babička se hlasitě rozesmála, zastrčila láhve s petrolejem, umělý med i dezinfekční prostředky pod ony čtyři sukně, které přes nejotřesnější vojenské, politické i světodějně události se nehodlaly vzdát své bramborové barvy.

Když už se chystala k odchodu a pan Fajngold ji ještě poprosil o chvíličku strpení, protože jí chtěl představit ještě svou ženu Lubu a ostatní rodinu, řekla Anna Koljaiczeková, když se paní Luba neobjevovala: „Ale nechte to bejt, nemyslete na to. To já taky vždycky volám, Anežko, dcero moje, poď a pomoz starý matce vyždímat prádlo. A vona nejde stejně, jako vaše Luba nejde. A Vincent, jako můj bratr, když je mu v noci těžko, chodívá ven přede dveře, přes tu svou

nemoc, a budí ze spaní sousedy, poněvač volá svého syna Jana, co byl na poště a zrostal tam.“

Stála už ve dveřích, uvazovala si šátek, tu jsem zvolal z postele: „Babko, babko!“, to znamená babičko, babičko. A ona se otočila, trochu už nadzvedla své sukně, jako by mě chtěla pustit pod ně a vzít s sebou, tu si však patrně vzpomněla na láhve s petrolejem, na umělý med a dezinfekční prostředky, které už obsadily ono místo, a odešla, odešla beze mne, bez Oskara odešla pryč.

Začátkem června odjížděly první transporty směrem na západ. Maria neříkala nic, ale já pozoroval, že i ona se loučí s nábytkem, s krámem, s činžákem, s příkopy po obou stranách Hindenburgovy aleje a s návrším, na němž leží hřbitov Zaspa.

Než odešla večer s Kurtíkem do sklepa, sedala často u mé postele u klavíru mé ubohé mamky, levou rukou držela foukací harmoniku a pravou se pokoušela jedním prstem doprovázet svou písničku. Pan Fajngold trpěl tou hudbou, prosil Marii, aby přestala, a sotva nechala klesnout harmoniku a chtěla zavřít piano, zase ji prosil, aby přece jen ještě trochu hrála. Potom jí učinil návrh. Oskar viděl, jak se to blíží. Pan Fajngold stále řidčeji volal svou ženu Lubu, a když se pak jednoho letního večera, plného much a bzukotu, zcela ujistil o její nepřítomnosti, učinil Marii ten návrh. Chtěl ji přijmout s oběma dětmi, i s nemocným Oskarem. Nabídl ji byt a účast na obchodě.

Marii bylo tenkrát dvaadvacet. Její počáteční jakoby náhodná krása se upevnila, ne-li ztvrdla. Poslední válečné a poválečné měsíce ji připravily o trvalou ondulaci, kterou zaplatil ještě Matzerath. I když neměla copy jako za mých časů, splývaly jí dlouhé vlasy až na ramena a dodávaly jí vzhled vážného, snad i zatrpklého děvčete a toto děvče řeklo ne, odmítlo návrh pana Fajngolda.

Na našem někdejší koberci stála Maria, na levé ruce držela Kurtíka, pravým palcem ukazovala směrem ke kachlovým kamnům, a pan Fajngold a Oskar ji slyšeli říkat:

„To nejde. S tímhle tady je konec a dost. Pojedem do Porýní k mé sestře Gustě. Vdala se tam za jednoho vrchního z hotelu. Menuje se Koster a prozatím nás k sobě veme, všechny tři.“

Hned den nato podala žádosti. Za tři dny jsme měli papíry. Pan Fajngold už nemluvil, zavřel krám a zatím, co Maria balila, seděl v tmavém obchodě na pultě vedle váhy a ani už neměl chuť na umělý med. Teprve když se s ním Maria přišla rozloučit, sklouzl z pultu, zapráhl kolo s přívěsem a nabídl, že nás doprovodí na nádraží.

Oskar a zavazadla směli jsme si vzít s sebou na osobu pětadvacet kilo, byli naloženi na dvoukoláku, přívěs na gumových kolech. Pan Fajngold vedl kolo, Maria vedla Kurtika za ruku a na rohu Elsiny ulice když jsme zahýbali vlevo, se ještě jednou ohlédla. Já už se do Labesovy ulice nemohl ohlédnout, protože otáčení mi působilo bolesti. A tak Oskarova hlava zůstala v klidu mezi rameny. Jenom očima, které si zachovaly pohyblivost, jsem zdravil Mariánskou ulici, Striejsbach, Kleinhammerský park, pořád ještě hnusně odkapávající železniční podchod do Nádražní ulice, svůj nepobořený kostel Nejsvětějšího Srdce Ježíšova a nádraží předměstí Langfuhr, jež teď nazývali Vřešc, což se vůbec nedá vyslovit.

Museli jsme čekat. Když se pak vlak přivalil, byl to nákladní vlak. Bylo tu hodně lidí, příliš moc dětí. Vážila se zavazadla a kontrolovala. Vojáci hodili do každého vagónu balík slámy. Žádná hudba nevyhrávala. Ale zato ani nepršelo. Bylo jasno až polojasno, vanul východní vítr.

Dostali jsme se do čtvrtého vagónu od konce. Pan Fajngold stál s řídkými, červenavě povívajícími vlasy pod námi na kolejích, když lokomotiva nárazem prozradila svůj příjezd, přistoupil blíž, podal Marii tři balíčky margarínu a dva balíčky umělého medu, když pak polské rozkazy, křik a pláč ohlásily odjezd, přidal k proviantu na cestu ještě balík dezinfekčních prostředků lysol je důležitější než život a my jsme vyjeli, nechali jsme za sebou pana Fajngolda, který správně a jak se při odjíždění vlaků patří byl se svými nazrzlými vlajícími vlasy

pořád menší a menší, pak už z něho bylo jen mávání a nakonec nebyl vůbec.

RŮST V NÁKLADNÍM VAGÓNU

Bolí mě to ještě dnes. Zrovna mi to vtlačilo hlavu do polštářů. Kotníky a kolena najednou vystoupí, udělá to ze mne skřípala. Oskar musí skřípat zuby, aby neslyšel skřípání ve svých kostech a kloubových pouzdrech. Pozoruji svých deset prstů a musím si přiznat, že naběhly. Poslední pokus na bubinku dokazuje: Oskarovy prsty nejen naběhly, ale jsou pro toto povolání momentálně k nepotřebě, paličky z nich padají.

Ani plnicí pero se nechce podřídít mému vedení. Budu muset poprosit Bruna o studené obklady. Pak s chladně ovinutýma rukama, nohama a koleny, s šátkem na hlavě vyzbrojím ošetřovatele Bruna papírem a tužkou, plnicí pero půjčuji totiž nerad. Jestlipak ale bude Bruno chtít a umět naslouchat? Bude-li pak jeho převyprávění právě oné cesty, v nákladním vagónu, která začala 12. června roku pětáctýřicátého?

Bruno sedí u stolku pod obrazem se sasankami. Teď otáčí hlavu, ukazuje mi tu její stranu, která se nazývá obličej, a očima bájněho zvířete se dívá vpravo a vlevo mimo mne. Jak si klade tužku přes svá tenká zatrpklá ústa, chce předstírat čekání. Ale dejme tomu, že opravdu čeká na mé slovo, na znamení, aby začal se svým převyprávěním, jeho myšlenky se stejně točí kolem jeho uzlíkových kreací. Chtělo by se mu splétat provázky, zatímco Oskarovým úkolem bude i nadále mnohomluvně rozplétat mou předhistorii. Bruno teď píše:

Já, Bruno Münsterberg, z Alteny v Sauerlandu, svobodný a bezdětný, jsem ošetřovatelem soukromého oddělení zdejšího Léčebného a ošetrovacího ústavu. Pan Matzerath, který je zde již přes rok umístěn, je mým pacientem. Mám ještě i jiné pacienty, o nichž se zde nemohu zmiňovat. Pan Matzerath je mým neklidnějším pacientem. Nikdy neupadá do takového rozrušení, abych musel volat ostatní ošetřovatele. Snad trochu moc píše a bubnuje. Aby si mohl šetřit své příliš namáhané prsty, požádal mě dnes, abych za něj psal a nechal

pro dnešek být své uzlové výtvary. Přesto jsem si nastrkal do kapes provázky, a zatímco bude vyprávět, začnu si dolní končetiny figurky, kterou nazvu Uprchlík z Východu, podle vyprávění pana Matzeratha. Nebude to první figurka, k níž mě inspirovaly příběhy mého pacienta. Zatím jsem svázal jeho babičku, již nazývám Jablko ve čtyřech županech, sestrojil jsem z provázků i jeho dědečka, voraře, jemuž jsem dal trochu odvážný název Kolumbus, pomocí mých provázků se z jeho ubohé mamky stala krásná příslušnice eses.

Matzeratha a Jana Bronského, jsem uvázal skupinku pojmenovanou Dva skatisti, také zjizvená záda jeho přítele Herberta Truczinského jsem rozebral na vlákna a označil jsem ten reliéf jako Nerovná cesta, také jsem pomocí uzlíků zobrazil jednotlivé budovy jako Polskou poštu, Barbakan, Městské divadlo, pasáž u Zbrojnice, Námořní muzeum, Greffův zelinářský sklep, Pestalozziho školu, plovárnu Březno, kostel Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, kavárnu Čtyři roční doby, čokoládovnu Baltic, několik bunkrů Atlantického valu, Eiffelovu věž v Paříži, Štětínské nádraží v Berlíně, Remešskou katedrálu a nikoli naposled onen činžovní dům, v němž pan Matzerath spatřil světlo světa, mříže a náhrobky z hřbitovů Zaspa a Brentovo poskytly ony ornamenty mým provázkům, vlákno vedle vlákna jsem nechal plynout Vislu a Sein, dorážet vlny Baltu, vlnobití Atlantiku na provázková pobřeží, z provázků jsem splétal kašubská brambořiště a normandské pastviny, takto vzniklou krajinu nazývám ji prostě Evropa jsem zalidnil skupinkami postav jako: Obránci pošty. Koloniální obchodníci. Lidé na tribuně. „Lidé před tribunou. Žáčkové s kornouty. Vymírající muzejní hlídači. Mladí zločinci při vánočních přípravách. Polská kavalerie v červácích. Mravenci dělají dějiny. Frontové divadlo hraje pro poddůstojníky a mužstvo. Stojící lidé dezinfikují ležící lidi v táboře Treblinka. A teď začínám postavu východního uprchlíka, který se patrně změní ve skupinu východních uprchlíků.

Pan Matzerath vyjel dvanáctého června roku čtyřicátého pátého asi v jedenáct hodin dopoledne, z Gdaňsku který se tou dobou už nejmenoval Danzig. Doprovázela ho vdova Maria Matzerathová, již můj pacient označuje jako svou někdejší milenkou, a Kurt Matzerath, údajně syn mého pacienta. Krom toho se prý v nákladním vagonu nalézalo dvaatřicet dalších osob, mezi nimi i Františkánky v řádovém stejnokroji a jedno mladé děvče se šátkem na hlavě, v němž pan Oskar Matzerath údajně poznal jistou slečnu Lucii Rennwandovou.

Po několika dotazech z mé strany však pacient přiznává, že ona dívka se jmenovala Regina Raecková, nadále však hovoří o jistém bezejmenném trojúhelníkovém liščím obličejí, který posléze přece jen stále znovu označuje jménem, totiž Lucie, což mi nemůže zabránit, abych zde onu dívku uváděl jako slečnu Reginu. Regina Raecková cestovala se svými rodiči, prarodiči a nemocným strýcem, který kromě své rodiny vezl směrem na západ ošklivou rakovinu žaludku, hodně mluvil a hned po odjezdu vlaku vydával se za bývalého sociálního demokrata.

Pokud si můj pacient vzpomíná, probíhala jízda klidně až do Gdyně, která se půl pátá roku nazývala Gotenhafen. Dvě ženy z Olivy, větší počet dětí a jeden stárnoucí pán z Langfuhru prý plakali až kousek za Sopoty, kdežto jeptišky se oddávaly modlitbám.

V Gdyni měl vlak pětiminutovou zastávku. Do vagonu byly umístěny ještě dvě ženy s šesti dětmi. Sociální demokrat proti tomu údajně protestoval, jelikož byl nemocný a jako sociální demokrat již od předválečných dob vyžadoval zvláštní zacházení. Avšak polský důstojník, který vedl celý transport, mu nafackoval, když nechtěl udělat místo, a zcela plynou němčinou prohlásil, že neví, co to znamená sociální demokrat. Během války musel prý pobývat na nejružnějších místech Německa, za tu dobu se mu však nikdy nedoneslo k sluchu slovo jako sociální demokrat. Sociální demokrat s nemocným žaludkem se prý už nedostal k tomu, aby vyložil

polskému důstojníkovi smysl, podstatu a dějiny Sociálnědemokratické strany Německa, protože důstojník opustil vagón, přirazil dveře a zvenčí zarýgloval.

Zapomněl jsem napsat, že všichni lidé seděli či leželi na slámě. Když se pozdě odpoledne vlak znovu rozjel, křičelo několik žen: „Vždyť jedem zpátky do Gdaňska!“ Byl to však omyl. Vlak se pouze posunoval a poté vyjel západním směrem na Slupsk. Cesta do Slupska údajně trvala čtyři dny, jelikož vlak byl na volné trati ustavičně zastavován někdejšími partyzány a bandami mladistvých.

Mladiství otevřeli vždycky zasunovací dveře vagónů, vpustili dovnitř trochu čerstvého vzduchu a s vydýchaným vzduchem odebrali z vagónů vždy i část zavazadel. Pokaždé když mladiství obsadili vagón pana Matzeratha, povstaly čtyři jeptišky a pozvedly do výšky své krucifixy zavěšené na kutnách. Ty čtyři krucifixy učinily pokaždé mocný dojem na mladistvé. Pokřížovali se, než vyházeli na trať kufrы a ruksaky cestujících.

Když sociální demokrat těm klukům jednou zašermoval před očima kusem papíru, na němž mu ještě v Danzigu či Gdaňsku polské úřady potvrzovaly, že byl v letech třicet jedna až třicet sedm platícím členem Sociálnědemokratické strany, nepokřížovali se ti kluci, nýbrž vyrazili mu ten papír z prstů a chopili se jeho dvou kufrů a ruksaku jeho ženy, i jeho kvalitní zimník s velkými kostkami, na němž sociální demokrat ležel, putoval na čerstvý pomořanský vzduch.

Přesto pan Oskar Matzerath uvádí, že ti chlapci na něho učinili příznivý a ukázněný dojem. Přičítá to vlivu jejich vůdce, který prý přes své mládí už v šestnácti letech představoval osobnost, jež panu Matzerathovi bolestným a zároveň i radostným způsobem připomínala vůdce bandy válečů, onoho Stortebekera.

Když se onen Stortebekerovi podobný mladík chystal vytrhnout ruksak z rukou paní Marie Matzerathové a posléze ho též vytrhl, vytáhl z něho pan Matzerath v poslední chvíli rodinné fotoalbum, naštěstí uložené navrchu.

Náčelník bandy užuž propukal v hněv. Když však můj pacient otevřel album a ukázal tomu klukovi obrázek své babičky Koljaiczekové, pustil náčelník snad ve vzpomínce na svou vlastní babičku ruksak na zem, při dva prsty k své hranatě polské čapce, pronesl směrem k rodině Matzerathově „Do widzenia!“, a hmátnuv v náhradu za matzerathovský ruksak po kufru jiného spolucestujícího, opustil se svými lidmi vagón.

V tlumoku, který dík rodinnému albu zůstal v majetku rodiny, se kromě několika kousků prádla nalézaly obchodní knihy a daňové doklady obchodu koloniálním zbožím, spořitelní knížky a jeden rubínový náhrdelník, který kdysi náležel matce pana Matzeratha a který můj pacient ukryl do balíku dezinfekčních prostředků, cestu na západ tu podnikala i ona vzdělávací kniha pozůstávající napůl z výňatků o Rasputinovi, napůl z Goethových spisů.

Můj pacient uvádí, že po celou cestu většinou choval na kolenou fotoalbum a občas i vzdělávací knihu, probíral se v nich, přičemž prý mu obě ty knihy přes prudké kloubové bolesti poskytl mnoho radostných ale i zadumaných chvil.

Dále by můj pacient chtěl poznamenat: otrásání a natrásání, přejíždění výhybek a křížovatek, poloha vleže na ustavičně vibrující přední ose nákladního vagónu podpořily prý jeho růst. Nešel prý už tak do šířky jako předtím, nýbrž získal na délce. Nateklé, nikoli však zanícené klouby se uvolňovaly. Dokonce i jeho uši, nos a pohlavní orgán doznaly, jak zde slyším, vzrůstu pod nárazy kolejnic. Pokud měl transport volnou trať, nepociťoval pan Matzerath zřejmě žádné bolesti. Pouze když se vlak zastavil, protože zase nějakí partyzáni či nějaká banda mladistvých chtěla provést vizitu, trpěl prý zase tou bodavou, trýznivou bolestí, jíž, jak řečeno, čelil konejšivým fotoalbem.

O rodinné fotografie se prý kromě onoho polského Stórtbekera zajímali i jiní mladiství loupežníci, a dokonce i jeden postarší partyzán. Ten starý válečník se docela usadil, zapálil si cigaretu, nábožně prolistoval celé album

nevynecháváje ani jediný čtvereček, podobenkou dědečka Koljaiczeka, sledoval obrazy boha vzestup rodiny až po ony rychlené obrázky předvádějící paní Marii Matzerathovou s ročním, dvouletým, tříletým synem Kurtem. Můj pacient ho dokonce viděl, jak se při pohledu na leckterou z rodinných idylek usmívá. Pouze několik příliš zřetelně viditelných partajních odznaků na oděvu zemřelého pana Matzeratha, na klopách pana Ehlerse, který býval ortsbauernführerem v Ramběchově a oženil se s ženou poštovního obránce Jana Bronského, partyzána pohoršilo. Můj pacient prý před očima kritického muže a k jeho spokojenosti špičkou nožiku vyškral bal vyfotografované partajní odznaky.

Tento partyzán jak mne pan Matzerath právě poučuje, byl prý na rozdíl od mnoha nepravých partyzánů pravým partyzánem. Páně Matzerathovo tvrzení zní takto: partyzáni nejsou nikdy jen dočasnými partyzány, nýbrž jsou partyzány vždy a natrvalo, svržené vlády zvedají zase do sedla a vlády posazené s partyzánskou pomocí do sedla pak svrhují. Nenapravitelní, sebe samé podkopávající partyzáni jsou podle teze pana Matzeratha a to mi mělo vlastně už dávno dojít mezi všemi lidmi upsanými politice ti umělecky nejnadanější, jelikož okamžitě zavrhnou to, co právě vytvořili.

Něco podobného mohu říci o sobě. Nestává se až dost často, že má pět rozdrťí mé uzlové výtvoř, sotvaže jim sádra dodala pevnosti? Především zde mám na mysli onu zakázku, již mi před řadou měsíců dal můj pacient: abych totiž z obyčejných provázků v jednu osobu svázal ruského divotvořce Rasputina a německého knížete básníků Goetha, kterážto osoba pak měla na přání mého pacienta jevit přehnanou podobnost s ním, zákazníkem.

Ani už nevím, kolik kilometrů provázků jsem už posvazoval, aby ty dva extrémy uzrály konečně v platnou zauzleninu. Já však podobně jako onen partyzán, kterého mi pan Matzerath vychvaluje jako vzor, jsem pořád bezradný a nespokojený, co pravice svazuje, to levice rozplétá, co levice vytváří, to zaťatá pravice drtí.

Ale ani pan Matzerath neudrží své vyprávění v přímočarém pohybu. Nehledě k oněm čtyřem jeptiškám, jež nazývá jednou Františkánky, podruhé Vincentiánky, je tu zejména ona mladá holčina, která se svými dvěma jmény a jedním jediným, údajně trojhranným liščím obličejem stále a stále narušuje jeho zprávu a mne, převypravěče, jako by vlastně nutila zaznamenávat dvě nebo i více verzí oné cesty z Východu na Západ. To však není mou věcí, a tak se budu držet toho sociálního demokrata, který za celou cestu nezměnil tvář, ba podle výpovědi mého pacienta až skoro do Slupska prý stále znovu prohlašoval, že i on až do roku třicátého sedmého jako svého druhu partyzán vylepoval plakáty a tím si zahrával se svým zdravím a obětoval svůj volný čas, neboť byl prý jedním z mála sociálních demokratů, kteří vylepovali plakáty i za deštivého počasí. Takhle prý mluvil, i když kousek před Slupskem byl transport po bůhvíkolikáté zase zastaven, neboť jakási větší mládežnická banda zase jednou ohlásila návštěvu.

Jelikož zavazadel už skoro nebylo, přešli hoši k svlékání cestujících. Mladíci se většinou rozumně omezili na pánský svrchní oděv. To ale zase nemohl pochopit sociální demokrat, který naopak soudil, že obratný krejčí by z prostorných jeptiščích kuten dokázal ušít hned několik znamenitých obleků. Sociální demokrat byl, jak přesvědčivě prohlašoval, ateistou. Zato však mladí lupiči, aniž to přesvědčivě prohlašovali, lnuli k samospasitelné církvi a nezajímali se o vydatné vlněné kutny jeptišek, nýbrž spíše o jednořadový, nepatrně buničitý oblek ateistův.

Ten ovšem se neměl k tomu, aby svlékl sako, vestu a kalhoty, zato však vykládal o své krátké, ale úspěšné dráze sociálnědemokratického lepiče plakátů, a když nechtěl ustát s vyprávěním a při svlékání obleku kladl odpor, byl nakopnut do břicha někdejší holínkou branné moci.

Nato sociální demokrat prudce, vytrvale a posléze krvavě zvracel. Nestaral se přitom nijak o svůj oblek a chlapci ztratili veškerý zájem o látku, která byla sice znečištěna, nicméně

důkladným chemickým vyčištěním zachranitelná. Rezignovali na pánské svrchní oblečení, zato paní Marii Matzerathové stáhli bleďmodrou blůzu z umělého hedvábí a mladému děvčeti, které se nejmenovalo Lucie Rennwandová, nýbrž Regina Raecková, svlékli berchtesgadenskou vlněnou vestu. Pak přirazili dveře vagónu, ale ne docela, a vlak vyjel, zatímco sociální demokrat začal umírat. Dva tři kilometry před Slupskem byl transport přistaven na vedlejší kolej a zůstal tam celou noc, která byla prý hvězdná, ale na měsíc červen chladná.

Té noci zemřel jak pan Matzerath praví za neslušného a hlasitého rouhání proti Bohu, za ustavičného vyzývání dělnické třídy k boji, s posledními slovy jak je slyšíme ve filmech vzývajícími svobodu a posléze v záchvatu dávení, který naplnil hrůzou celý vagón, onen sociální demokrat, který přespříliš lpěl na svém jednořadovém obleku.

Potom už ani sebemenší výkřik, praví můj pacient. Nastalo a zůstalo ticho ve vagóně. Jen paní Maria jektala zuby, protože jí bylo zima bez blůzy a poslední zbytky prádla prý navlékla na syna Kurta a pana Oskara. K ránu využily dvě srdnaté jeptišky pootevřených dveří, vyčistily vagón a vynesly na trať promočenou slámu, trus dětí a dospělých i zvratky sociálního demokrata.

Ve Slupsku byl vlak podroben inspekci polských důstojníků. Zároveň byla přidělována teplá polévka a meltě se podobající nápoj. Mrtvola ve vagóně pana Matzeratha byla zabavena vzhledem k nebezpečí nákazy a odnesena sanifáky na prkně od lešení. Na přímluvu jeptišek povolil vyšší důstojník pozůstalým příslušníkům rodiny krátkou modlitbu. Rovněž bylo povoleno zout mrtvému muži boty, ponožky a svléci oblek. Můj pacient během svlékací scény mrtvola na prkně byla později přikryta pytli od cementu, pozoroval neterř svlečeného. Poznovu mu ta mladičká dívka třebaže se jmenovala Raecková odpudivým a zase i fascinujícím způsobem připomněla onu Lucii Rennwandovou, kterou jsem zobrazil pomocí uzlíků a výtvar pak nazval Pojídačka chleba

se salámem. Ona dívka ve vagóně sice tváří v tvář okrádání svého vlastního strýčka nesáhla po chlebu se salámem a nepolykala ho i se slupkami, spíše se zúčastnila loupení, zmocnila se vesty strýčkova obleku, oblékla si ji místo odňatého svetru a zkoumala své nové, nikoli neslušivé odění v kapesním zrcátku, dokonce prý tím zrcátkem a tu je původ oné podnes trvající paniky mého pacienta zachytila jeho, jak leží na svém loži, zrcadlila ho bez obalu a chladně ho pozorovala čárkami svých očí v trojúhelníku obličeje.

Jízda ze Slupska do Štětína trvala dva dny. Bylo prý ještě až dost nedobrovolných zastávek a pomalu už běžných návštěv výrostků opatřených výsadkářskými noži a samopaly, ale tyto návštěvy byly čím dále kratší, neboť na cestujících už nebylo co vzít.

Můj pacient tvrdí, že během cesty z Gdaňska-Danzigu do Štětína, tedy za jediný týden, nabyl devět, ne-li deset centimetrů tělesné délky. Především stehna a lýtka se prý protáhla, méně však hrudní koš a hlava. Přitom ačkoli pacient během cesty ležel na zádech, směřujícího hrbu.

Pan Matzerath také dozrává, že za Štětínem mezitím převzal transport německý personál, se vystupňovaly bolesti a nebyly už k utišení pouhým listováním v rodinném albu. Několikrát musel dlouze křičet, nezpůsobil však křikem žádné škody na nádražních oknech. Matzerath: můj hlas ztratil veškerou sklo tříšticí potenci, zato ale svým křikem shromáždil kolem svého lože všechny čtyři jeptišky a nedal jim už vyjit z modlení.

Dobrá polovina spolucestujících, mezi nimi příslušníci rodiny zemřelého sociálního demokrata i se slečnou Reginou, opustila ve Schwerinu transport. Pan Matzerath toho prý velmi litoval, neboť pohled na ono děvče se mu stal tak důvěrně potřebným, že ho po jejím odchodu přepadly a roztráslly prudké, křečovitě záchvaty provázené vysokou horečkou. Podle výpovědi paní Mane Matzerathové volal prý zoufale po nějaké Lucii, sebe sama nazýval bájným zvířetem a

jednorozcem a dával najevo strach před zřícením, touhu zřítit se z nějakého desetimetrového skákacího prkna.

V Lüneburgu byl pan Oskar Matzerath dopraven do nemocnice. V horečkách se tam seznámil s několika nemocničními sestrami, brzy však byl přemístěn na univerzitní kliniku do Hannoveru. Tu se podařilo srazit jeho teplotu. Paní Marii a jejího syna Kurta vídal pan Matzerath jen zřídka, a teprve pak denně, když se paní Marii podařilo najít místo uklížečky na klinice. Jelikož však paní Maria ani malý Kurt nenašli žádný byt na klinice či v její blízkosti, také proto, že život v táboře uprchlíků byl stále nesnesitelnější paní Maria musela dojíždět dennodenně tři hodiny v přeplněných vlacích, často na stupátkách, tak daleko od sebe ležely tábor a klinika, svolili nakonec lékaři po dlouhém váhání k převozu pacienta do Düsseldorfu do tamní Městské nemocnice, zejména když paní Maria se mohla vykázat povolením k přijetí: její sestra Gusta, která se za války provdala za tamtéž bydlícího vrchního číšníka, dala paní Matzerathové k dispozici svůj dvouapůlpokojový byt, neboť vrchní číšník si nečinil žádné nároky na místo, nalézal se v ruském zajetí.

Byt měl výhodnou polohu. Všemi tramvajemi, které jezdily od Bílkova nádraží směrem na Wersten a Benrath, bylo možno pohodlně a bez přesezení dojet k Městské nemocnici.

Pan Matzerath tam ležel od srpna roku čtyřicet pět až do května čtyřicet šest. Už déle než hodinu mi vypráví hned zároveň o několika sestrách. Jmenovaly se: sestra Monika, sestra Helmtruda, sestra Walburga, sestra Ilsa a sestra Gertruda. Rozpomíná se na nejroztvleklejší nemocniční žvanění, přikládá přehnaný význam všem nesmyslům, které souvisejí s životem nemocničních sester, s jejich služebním stejnokrojem. Ani slovo nepadne o tehdejší mizerné nemocniční stravě, na kterou si ještě dobře vzpomínám, ani o špatně vytápěných nemocničních pokojích. Jen sestřičky, život sestřiček a velenudné milieu sestřiček. Pořád se něco špitalo a důvěrně sdělovalo, tu že prý měla sestra Ilsa říci

vrchní sestře tohle, tu že si zase vrchní sestra troufla o polední přestávce kontrolovat pokoje zaučujících se sester, tu zase bylo cosi ukradeno, nějaká sestra z Dortmundu myslím, že říká Gertruda neprávem podezírána. Také široce a dlouze vykládá případy s mladými lékaři, kteří nechťeli na sestrách nic než tabačky. Vyšetřování nějakého potratu, který sama na sobě či s pomocí nějakého asistujícího lékaře podnikla jakási laborantka, ne sestra, mu rovněž stojí za vyprávění. Nechápu svého pacienta, že plýtvá svým duchem na takové banality.

Pan Matzerath mě nyní žádá, abych ho popsal. Rád vyhovím tomuto přání a přeskočím část historek, které protože jednají o nemocničních sestrách, maluje velice podrobně a ověšuje je závažnými slovy.

Můj pacient měří jeden metr a jedenadvacet centimetrů. Hlavu, která by i na normálně rostlou osobu byla příliš velká, má posazenou mezi ramena na takřka zakrnělém krku. Hrudní koš a záda, jež je třeba označovat jako hrb, vystupují. Dívá se lesknoucima se, chytře čilýma, někdy až blouznitelsky rozšířenýma modrýma očima. Jeho mírně zvlněný tmavohnědý vlas roste hustě. Rád ukazuje své vzhledem k ostatnímu tělu poměrně silné paže a své jak sám říká krásné ruce. Zejména když pan Oskar bubnuje a vedení ústavu mu to povoluje na tři, nanejvýš čtyři hodiny denně, zdá se, jako by jeho prsty se osamostatnily a patřily k jinému podařenějšímu tělu. Pan Matzerath velice zbohatl na gramofonových deskách a dodnes na nich ještě vydělává. Zajímaví lidé jej vyhledávají o návštěvních dnech.

Ještě než byl zahájen jeho proces, ještě než byl předán k nám, znal jsem jeho jméno, neboť pan Oskar Matzerath je prominentní umělec. Já sám osobně věřím v jeho nevinu, a nejsem si proto jist, jestli u nás zůstane anebo jestli se jednou dostane ven a bude jako dříve úspěšně vystupovat. Teď ho mám změřit, ačkoli jsem to dělal před dvěma dny.

Nemaje v úmyslu kontrolovat převyprávění svého ošetřovatele Bruna, chápu se pera zase já, Oskar.

Právě mne Bruno přeměřil skládacím metrem. Nechal na mně míru ležet, a hlasitě oznamuje výsledek, opustil můj pokoj. Dokonce i uzlovatý výtvar, na němž tajně během mého vyprávění pracoval, nechal padnout na zem. Mám za to, že chce zavolat slečnu doktorku Hornstetterovou.

Než však lékařka přijde a potvrdí mi, co Bruno naměřil, řekne vám Oskar: během těch tří dnů, kdy jsem svému ošetřovateli vyprávěl historii svého růstu, získal jsem, je-li to zisk? Dobré dva centimetry délky.

Takže ode dneška měří Oskar metr třiadvacet centimetrů. Podá teď zprávu o tom, jak se mu vedlo po válce, když ho jako mluvícího, váhavě píšícího, plynně čtoucího, sice tělesně pokřiveného, ale jinak dosti zdravého mladého muže propustili z düsseldorfské Městské nemocnice, aby mohl, jak se při propouštění z nemocnice vždycky předpokládá začít nový, teď už dospělý život.

TŘETÍ KNIHA

KAMÍNKY DO ZAPALOVAČE A KAMENY NA HROB

Ospalý, dobrácký tlouštík: Gusta Truczinská nijak nemusela doznat žádné změny jako Gusta Kósterová, zvláště když na sebe mohla Kósteru nechat působit jen během čtrnáctidenních zásnub, krátce před jeho naloděním k arktické frontě, a potom jednou u příležitosti jeho dovolené, kdy se vzali, a to většinou v krytových postelích. Když ani po kapitulaci Kurské armády nedošla žádná zpráva o Kosterově pobytu, odpověděla Gusta na otázku po manželovi s jistotou a ukazujíc palcem za sebe ke kuchyňským dveřím: „Jo, ten je v zajetí u Ivana. Až se vrátí zpátky, bude to tady všechno, vypadat jinač.“ Na Kósteru čekající změny v bilkovském bytě se týkaly Mariina a konečně i Kurtíkova způsobu života.

Když jsem byl propuštěn z nemocnice, rozloučil se se sestřičkami, slíbiv jim občasné návštěvy, a vydal se tramvají do Bilku k oběma sestrám a svému synu Kurtíkovi, našel jsem v druhém patře činžáku, který vyhořel od střechy po třetí poschodí, hotovou centrálu černého trhu, kterou vedla Maria a můj šestiletý, na prstech počítající syn.

Maria, věrná a i ve šmelině oddaná Matzerathovi, pracovala v umělém medu. Z nepopsaných kbelíků odvažovala tu umělinu na kuchyňské váze, a sotva jsem přišel a seznámil se s místními těsnými poměry, nutila mě balit čtvrtkilové žvance.

Kurtík seděl za bednou persilu jako za pultem v krámě, podíval se sice na svého vracejícího se uzdraveného otce, upřel však své stále trochu zímně šedivé oči na cosi, co muselo být skrze mne viditelné a pozoruhodné. Měl před sebou kus papíru, radil na něj imaginární kolony čísel, po sotva šesti nedělích školní docházky do přeplněných a špatně

vytápěných školních tříd nabyt hloubavého a šplhounského vzhledu.

Gusta Kósterová popíjela kávu. Zrnková, zaznamená! Oskar, když mi přistrčila šálek. Zatímco jsem se zaměstnával umělým medem, prohlížela si zvědavě, nikoli bez soucitu se svou sestrou Marií, můj hrb. Stálo ji přemáhání zůstat sedět, nepohladit si ho, neboť pro všechny ženy pohladit hrb znamená štěstí, štěstí v Gustině případě, návrat Kóster, který vše změní. Přemáhala se, leč bez šťastných vyhlídek, hladila hrneček s kávou a vydala hlasitý povzdech, který jsem v následujících měsících měl slyšet dennodenně: „No jenom co se vrátí Koster, tak to tady všechno veme vobrat, natotata. Na to tedy můžete vzít jed!“

Gusta odsuzovala šmelinu, ale ráda se napila kávy získané přes umělý med. Jakmile přišel zákazník, opustila pokoj, odšourala se do kuchyně a hlasitě huhlala. Chodilo hodně zákazníků. Hned po deváté hodině, po snídani, začalo zvonění: krátce – dlouze – krátce. Pozdě večer, k desáté, vypnula Gusta zvonek, často přes protesty Kurtíka, který kvůli škole směl pracovat jen na poloviční úvazek.

Lidé říkali: „Umělý med?“ Maria jemně kývla a zeptala se: „Čtvrt nebo půl?“ Byli však i lidé, kteří nechtěli umělý med. Ti pak říkali: „Kamínky do zapalovače?“ Načež Kurtík, který měl střídavě vyučování dopoledne či odpoledne, se vynořil ze svých číselných kolon, hmátl pod svetr pro plátěný pytlíček a jasně vyzývavým chlapeckým hláskem vystřelil do pokojového vzduchu čísla „Račte tři nebo čtyři? Nejlépe kdybyste si vzal pět. Pudou brzy nahoru nejmiň na čtyřiadvacet. Minulý týden to bylo osmnáct, dnes ráno jsem už musel říci dvacet, a kdybyste přišel před dvěma hodinami, když jsem se vrátil ze školy, mohlo to ještě být jedenadvacet.“ Kurtík byl čtyři ulice daleko a šest ulic široko jediným obchodníkem s kamínky do zapalovače. Měl nějaký pramen, neprozradil však ten pramen nikdy, pořád jen říkal, i před spaním místo modlitbičky: „Mám pramen.“

Jako otec chtěl jsem si dělat právo na to, abych zvěděl pramen svého syna. Jakmile tedy ani ne tajemně, spíš sebevědomě prohlásil: „Mám pramen!“, následovala ihned má otázka: „Odkud máš ty kamínky? Hned mi řekneš, kde bereš ty kamínky.“ Maria v těch měsících, kdy jsem pátral po prameni, dovedla na to vždycky jen říci: „Nech toho chlapce, Oskare. Za prvně ti po tom nic není, za druhý se tady ptám já, když už je potřeba se ptát, a za třetí si nehraj na jeho otce. Před pár měsícema jsi byl ještě rád, že si rád!“

Když jsem nedával pokoj a příliš tvrdošíjně šel po Kurtíkově prameni, uhodila Maria plochou dlaní do kbelíku s umělým medem, rozčilila se náramně a osopila se zároveň na mne i na Gustu, která mě čas od času podporovala v mém pátrání po pramenech: „Vy jste mi ty praví! Tady klukovi byste chtěli kazit kšefty, a přitom jste živí z toho, co vykšeftuje. Když si pomyslím na těch pár kalorií, co Oskar dostává jako přídavek na nemoc a za dva dni je splivne, dělá se mi zle, ale jenom se směju.“

Oskar musí přiznat: měl jsem tenkrát pozeňnaný apetit a jedině Kurtíkovu prameni, který vynášel víc než umělý med, jsem měl co děkovat, že Oskar po skrovné nemocniční stravě zase mohl nabrat síly. A tak musel tatínek zahanbeně zmlknout a s normálním kapesným z Kurtíkovy dětské milosti co možná nejčastěji odcházet z bilkovského bytu, aby se nemusel dívat na svou hanbu.

Všelijací povolání kritici hospodářského zázraku tvrdívali dnes, a oč méně si vzpomínají na tehdejší situaci, tím nadšeněji: „To byly ohromné časy před měnovou reformou! Tenkrát ještě o něco šlo! Lidi měli prázdné žaludky, a přesto stáli fronty na lístky do divadla. A ty překotně improvizované večírky s bramborovou kořalkou byly prostě fantastické a mnohem povedenější než dnešní parties se sektem a dujardinem.“

Tak mluví romantici promarněných příležitostí. Sám bych mohl vlastně stejně tak lamentovat, neboť v oněch letech, kdy tryskal Kurtíkův kamínkový pramen, vzdělal jsem se takřka

zadarmo ve společnosti tisíců dohánějících vzdělání chtivců, absolvoval jsem různé kursy lidové univerzity, byl jsem denním hostem v British Center zvaném „Most“, diskutoval jsem s katolíky i protestanty o kolektivní vině, cítil jsem se vinným spolu se všemi těmi, kdo minili: vypořádejme se s tím vším teď, pak to budeme mít za sebou a nebudeme si už muset dělat špatné svědomí, až to zase půjde nahoru.

Každopádně vděčím lidovým univerzitám za svou snad skromnou, nicméně alespoň velkoryse mezerovitou vzdělanost. Četl jsem tehdy moc. Ona lektura, která před mým růstem zrovna tak stačila k tomu, aby svět přidělila z polovičky Rasputinovi a z druhé polovičky Goethovi, mé znalosti z Kóhlerova Námořního kalendáře od roku čtyři do roku šestnáct mi najednou byly málo. Ani už nevím, co všechno jsem přečetl. Četl jsem na záchodě. Četl jsem v hodinových frontách na lístky do divadla vklíněn mezi čtoucí dívky s mozartovskými cůpky. Četl jsem, zatímco Kurtík prodával kamínky do zapalovačů, četl jsem při balení umělého medu. A když vypnuli proud, četl jsem při lojových svíčkách, díky Kurtíkovu prameni jsme nějaké měli.

Je mi stydno říci, že četba oněch let nepadala do mne, ale propadávala skrz. Co zbylo, je pár útržků se záložkami knih. A divadlo? Jména herců: Hoppeová, Peter Esser, Flickenschildtčino er, herecké elévky, které se na školních scénách snažily ještě vylepšit Flickensch činoher, Grundgens, který coby Tasso celý v černém má Goethem předepsaný vavřínový věnec z paruky, neboť mu to listí údajně cuchalo kadeře, a též Grundgens v podobné černi coby Hamlet. A Flickenschildtová tvrdí: Hamlet je při těle. A Yorickova lebka na mne udělala hluboký dojem, neboť Grundgens o ní dovedl povídat náramně působivá slova. Potom hráli také před otřeseným publikem v nevytopeném sále „Venku přede dveřmi, a já jsem si na místě Beckmanna s rozbitými brýlemi představoval Gustina muže, domů se vracejícího. Kóstera, který podle Gustiny řeči všechno změnil, zasype kamínkový pramen mého syna Kurta.

Dnes, kdy to mám všechno za sebou a vím, že poválečné opojení není právě nic víc než opojení, po němž přijde kocovina, která ustavičně mňoukajíc prohlašuje dnes už jen za dějinnou minulost všechno to, co včera ještě bylo skrze naše dobré i zlé konání krví naší krve dnes dovedu ocenit výuku Grétky Schefflerové uprostřed cestovních suvenýrů a doma pletených svetrů: ne moc Rasputina, Goethe s mírou, heslovité Keyserovy Dějiny města Gdaňská, dělová výzbroj jakési dávno potopené řadové lodi, uzlová rychlost všech japonských torpédovek nasazených v námořní bitvě u Cušimy, dále pak Belisar a Narses, Totila a Teja, Felixe Dahna Boj o Řím.

Až na jaře roku sedmačtyřicátého jsem nechal lidovou univerzitu, British Center a pastora Niemöllera a z druhé galerie jsem se rozloučil s Gustafem Gründgenem, který stále ještě stál na programu jako Hamlet.

Nebyly tomu ještě ani dva roky, co jsem se nad Matzerathovým hrobem rozhodl povyrůst, a už mi život dospělých zlhostejněl. Zatoužil jsem po ztracených proporcích tříletého. Zase jsem chtěl nezvratně měřit svých čtyřidevadesát centimetrů, být menší než můj přítel Bebra, než zvěčnělá Roswitha.

Oskar postrádal svůj bubínek. Dlouhé procházky ho přivedly do blízkosti Městské nemocnice. Jelikož beztak musel jednou měsíčně k profesoru Irdellovi, který ho nazýval zajímavým případem, navštěvoval čas od času své známé sestřičky, a i když na něho ošetřovatelky neměly čas, cítil se dobře a takřka šťastný v blízkosti bílých uspěchaných stejnokrojů, jež slibovaly uzdravení či smrt.

Sestry mne měly rády, žertovaly dětsky, ale ne zlomyslně s mým hrbem, podstrčily mi vždycky něco dobrého k jídlu a zasvěcovaly mě do svých nekonečných, zašmodrchaných, příjemně unavujících nemocničních historek: Naslouchal jsem, radil, v menších sporech jsem dokonce mohl prostředkovat, protože jsem měl sympatie vrchní sestry. Oskar byl mezi těmi dvaceti či třiceti děvčaty ukrytými do

ošetřovatelských, úborů jediným a na zvláštní způsob i žádoucím mužem.

Bruno to již řekl: Oskar má krásné, mluvící ruce, zvlněné, jemné vlasy a stále ještě dost modré a přitažlivé oči Bronských. Není vyloučeno, že můj hrb, můj hrudní koš začínající už pod bradou a stejně vyklenutý jako úzký jaksi kontrastně podtrhuje krásu mých rukou, mého oka, pohlednost mých vlasů: každopádně přiházelo se až dost často, že sestřičky, v jejichž staničním pokoji jsem vysedával, mě braly za ruce, hrály si se všemi mými prsty, něžně se dotýkaly mých vlasů a odcházejíce říkaly si: „Když se mu člověk podívá do očí, dočista by zapomněl na to ostatní.“

Měl jsem tedy převahu nad svým hrbem a určitě bych se byl rozhodl k dobytelským akcím v nemocnici, kdybych jen tehdy býval mocen svého bubnu, kdybych si byl jist svou často osvědčenou bubenickou potencí. A tak jsem zahanben, nejistý, s nedůvěrou v případná hnutí svého těla opouštěl nemocniční prostory po takových něžných předehrách vyhýbaje se hlavní akci, vyšel jsem na vzduch, procházel jsem se po zahradě nebo podle plotu, který malými drátěnými oky pravidelně obepínal území nemocnice namlouvaje mi lhostejnou vyrovnanost.

Díval jsem se za tramvajemi jedoucími k Werstenu a Berrathu, příjemně jsem se nudil na promenádách podle cestiček pro cyklisty a s úsměvem jsem sledoval okázalé úsilí přírody, která předváděla jaro a podle programu nechávala vyskakovat pupence jako bouchací žabky.

Naproti nás sváteční malíř nanášel den ze dne víc čerstvě vytlačené štavnaté zeleně na stromy werstenského hřbitova. Hřbitovy mě vždycky vábily. Jsou pěstěné, jednoznačné, logické, mužné, živé. Hřbitovy dávají člověku myslí a odhodlání, na hřbitovech dostane život obrysy, nemyslí ve smyslu náhrobních obruba, chcete-li, smysl.

Podle severní hřbitovní zdi vedla prosebná cesta. Sedm kamenických firem si tu konkurovalo. Velké podniky jako, C. Schnoog či Julius Wobel. Mezi tím boudy menších

podnikatelů, kteří se jmenovali R. Haydenreich, J. Bois, Kühn & Müller a P. Korneff. Něco mezi barabiznou a ateliérem, veliké, buď čerstvě namalované anebo sotva čitelné tabule na střeších, s nápisy pod jmény jako: Obchod náhrobními kameny – Náhrobní obruby – Přírodní a umělý kámen – Náhrobní nápisy a obrazy.

Nad Korneffovou boudou jsem slabikoval: P. Korneff, Kamenické práce a náhrobky. Mezi dílnou a drátěným plotem ohraničujícím nemocniční území se řadily v přehledných útvarech na jednoduchých či dvojitých soklech pomníky pro hroby jednomístné až čtyřmístné, takzvané rodinné hrobky. Hned za plotem, za slunečného počasí pokryty stínovými kosočtverci drátěného pletiva, stály hranolky z mušlového vápence pro skromnější nároky, leštěné diabasové desky s matovými obrysy palmových větvíček, typické osmdesáticentimetrové dětské pomníčky, kolem dokola vroubkované, ze slezského, lehce obláčkovitého mramoru s negativními reliéfy v horní třetině, jež většinou zobrazovaly zlomenou růži. Pak řada ordinémích metrových kamenů, červeného mohanského pískovce, který pocházel z fasád vybombardovaných bank a obchodních domů a zde znovu slavil zmrtvýchvstání, jestli se něco takového dá říci o náhrobním kameni. Uprostřed té výstavy parádní kus: ze tří soklů, dvou postranních bloků a veliké, bohatě profilované čelní stěny pozůstávající pomník z modravě bílého tyrolského mramoru. Na hlavní stěně se vznešeně tyčilo to, čemu kameníci říkají korpus. Tento korpus měl hlavu a kolena stočená doleva, trnovou korunu a tři hřeby, bezvousou tvář, rozevřené dlaně, ránu v prsou stylizovaně krvácející, myslím pět krupějí.

Ačkoli na prosebné cestě bylo až dost pomníků s doleva orientovaným korpusem, od začátku jarní sezóny jich víc jak deset rozpjalo paže, udělal na mne Korneffův Ježíš Kristus obzvláštní dojem, protože, nu protože se svým rozehraným svalstvem, vypjatým hrudníkem nejvíc podobal mému

atletickému gymnastovi nad hlavním oltářem kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova.

Celé hodiny jsem trávil u toho plotu. Brnkavě jsem přejížděl klackem po drobnookém drátěném pletivu, prál jsem si při tom to i ono, myslel jsem na všechno možné a na nic.

Korneff zůstal dlouho skryt. Z jednoho okna ateliéru trčela několika koleny zahnutá a nakonec plochou střechu přečnávající roura od kamen. Jen skrovně z ní stoupal žlutavý kouř z mizerného uhlí, splýval na lepenkovou krytinu střechy, pak stékal podle oken, po okapu dolů, ztrácel se mezi neopracovanými kameny a křehkými mramorovými deskami. Před posunovacími dveřmi do dílny čekalo pod mnoha stanovými celtami jakoby maskováno proti útokům hloubkařů, tříkolové autíčko. Zvuky z dílny dřevo bijící do železa, železo tříštící kámen prozrazovaly pracujícího kameníka.

V květnu zmizely celtý z tříkolky, dveře byly dokořán. Uvnitř dílny všechno šedivé, narovnané bloky kamenů, šibenice brousicího ramene, police se sádrovými modely a konečně Korneff. Chodil shrbeně, s podkleslými koleny. Hlavu držel ztuhle vystrčenou dopředu. Růžové, černě promaštěné náplasti mu křížovaly šíji. Korneff přišel s hráběmi, a protože bylo jaro, hrabal mezi vystavenými pomníky. Počínal si pečlivě, zanechával za sebou proměnlivé stopy v písku a také sbíral loňské listí přilepené tu a tam na pomnících. Těsně u plotu, zatímco hrábě opatrně zajížděly mezi muškátové polštářky a diabasové desky, překvapil mě jeho hlas: „Tak co, mladej, tebe už semizdá doma nechtěj, co?“

„Vaše pomníky se mi velice líbí,“ lichotil jsem. „Totle se nemá říkat nahlas, nebo se člověk hnedka pod jedním vocitne.“ Teprve teď obtěžoval svůj tuhý krk, vrhl na mne spíše můj hrb, šikmý pohled: „Copak to s tebou udělali? Nevadí ti to při spaní?“

Nechal jsem ho, aby se vysmál, pak jsem mu vysvětlil, že hrb nemusí nutně člověku překážet, že jsem takříkajíc nad ním, ba že existují dokonce ženy a dívky, které daly najevo

žádost po hrbu, které se dokonce přizpůsobily zvláštním podmínkám a možnostem hrbatého muže, které, abych to řekl rovnou, nalezly v hrbu zalíbení.

Korneff se zamyslel s bradou opřenou o násadu hrábí: „Copak, možný to je, ještě jsem vo tom neslyšel.“ Potom mi vyprávěl, jak svého času pracoval v Eifelu v čedičových lomech a měl tam něco s jednou ženou, jejíž dřevěná noha, myslím levá, se dala sundávat, což srovnával s mým hrbem, i když má „kasa“ se nedá oddělovat. Dlouze, široce a rozvláčně se rozpomínal kameník. Trpělivě jsem vyčkal, až byl hotov a ona žena zase přivázala svou nohu, pak jsem ho poprosil, zda by Korneff otevřel plechovou branku uprostřed drátěného plotu, hráběmi ukázal směrem k otevřeným posuvným dveřím a nechal mě skřípavě kráčet po štěrk, až mě pojal pach síry, vápna, vlhkosti.

Těžké, nahoře zploštělé dřevěné palice hruškovitého tvaru, s vláknitými prohlubeninami, jež prozrazovaly stále týž opakující se úder, spočívaly na hrubě opracovaných, ale již čtyřhranných deskách. Oškrd s kamenickým kladívkem, oškrd s tesací hlavičkou, čerstvě zakalené, samou tvrdostí modré zubáky, dlouhá pěrující kladiva na mramor, zrnováky se širokou plochou na kusu kararského mramoru, brusná pasta sušící se na čtyřhranných dřevěných kozách, na kulatinách, přichystaných k odrolování, na výšku postavená travertinová deska vybroušená do mátova: mastná, žlutá, sýrovitá, porézní, pro dvoumístný hrob.

„Tak tohle je štokovák, todle prejskáč, todle nuták, todle šalírka a todle,“ Korneff zvedl asi na dlaň širokou, tři kroky dlouhou lať, zkoumavě si ji podržel před okem, „todle je lajsna na rovnání, podle tý rovnám hrany, kdyby snad neštymovaly.“

Zeptal jsem se nejen ze zdvořilosti: „Zaměstnáváte učedníky?“ Korneff si postěžoval: „Pět by se jich tu uživilo. Ale člověk je nesežene. Dneska se rači ucej na šmelináře, parchanti!“ Stejně jako já byl kameník proti oněm temným obchodům, jež leckterému nadějnému mladému muži zabránily, aby se vyučil řádnému zaměstnání. Zatímco mi

Korneff na solnhoferské desce předváděl nejrozmanitější hrubé až jemné karborundové brousky a jejich brusnou účinnost, pohrával jsem si s jednou malou myšlenkou. Pemza, čokoládově hnědý šelakový kámen na předběžné leštění, tripolská hlinka, již se to, co předtím bylo matné, vytripoluje jako zrcadlo a ve mně pořád ještě, teď už vypolirovanější, má malá myšlenka.

Korneff mi ukazoval vzorky písma, vykládal o vznešeném písmu a písmu do hloubky, o zlacení písma, taky o tom, že to s tím zlatem zdaleka není tak slavné: jedním dobrým starým tolarem pozlatíte koně i s jezdcem, což mi okamžitě připomnělo jezdecký pomník císaře Viléma v Gdaňsku na Senném trhu, jehož pozlatit mohlo napadnout jen polské pečovatele o pomníky, avšak navzdory koni s jezdcem v lístkovém zlatě jsem neopouštěl onu malou, stále hodnotnější myšlenku, pohrával jsem si s ní, až mi Korneff vysvětlil třínohý bodovací přístroj pro sochařské práce, poklepáváje přitom kloubem prstu na vše možné napravo či nalevo orientované sádrově ukřížovaného, pronesl jsem: „Zaměstnal byste tedy učedníka?“ Má malá myšlenka se vydala na cestu. „Hledáte přece vlastně učedníka, nebo ne?“ Korneff si mnul náplasti na své furunkulózní šíji. Myslím tím, jestli byste případně mě zaměstnal jako učedníka? Otázka byla špatně položena, hned jsem se opravil: „Nepodceňujte prosím mé síly, vážený pane Korneffe! Jen nohy mám poněkud slabší. Ale ruce něco dokážou!“ Nadšen svou vlastní rozhodností, šel jsem teď na věc ostře a přímo obnažil jsem levé nadloktí, nabídl jsem Korneffovi, aby ohmatal můj malý sice, ale jak hovězina tuhý sval, když se neměl k ohmatání, uchopil jsem jedno z kamenických kladívek ležící na mušláku, na důkaz jsem nechal ten šestihranný kov poskakovat po svém hrbolku velikosti tenisového míčku a přerušil jsem svou demonstraci, až když Korneff zapnul brusku, nechal šedivý karborundový kotouč kvílet po travertinovém soklu pro dvoumístnou stěnu a posléze, nespouštěje oči od stroje, přeřval jekot broušeného kamene: „Vyspi se na to ještě mladej. Todle tady neni žádnej

med. A dyž pak ještě pořád budeš chtět, tak přid', jako takovej praktikant.“

Poslechl jsem kameníka, týden jsem přemítal o malé myšlence, přes den jsem srovnával Kurtíkovy sací kamínky s náhrobními kameny na prosebné cestě poslouchal jsem Mariiny předhůzky: „Zatěžuješ i kapsu, Oskare, začni taky s něčím: čaj, kakao, sušený mlíko!“, nezačal jsem však s ničím, nechával jsem se od Gusty, která mi jako příklad velebila nepřítomného Katera, chválit pro svou zdrženlivost in puneto blackr ket, avšak trpěl jsem velice tváří v tvář svému synu Kurtovi, který mě, vymýšleje si a zaznamenáváje sloupce čísel, přehlížel podobným způsobem, jakým jsem já dlouhá léta dokázal přehlížet jistého Matzeratha.

Seděli jsme u oběda. Gusta vypnula zvonek, aby nás nevyrušovali žádní zákazníci od míchaných vajec na slanině. Maria řekla: „Vidiš, Oskare, tohle si mužem dovolit jediné proto, že my tady neskládáme ruce do klína.“ Kurtík si povzdychl. Kamínky klesly na osmnáct.

Gusta jedla hodně a mlčky. Dělal jsem to podle ní, chutnalo mi, přitom však jsem se cítil nešťastný snad kvůli těm sušeným vejcům v prášku, a když jsem kousl do něčeho tvrdého ve slanině, pocítil jsem znenadání a až po uši potřebu štěstí, navzdory svému lepšímu vědění jsem chtěl najednou štěstí, všechna má skepse nevyvážila touhu po štěstí, nespoutaně šťastný jsem chtěl být a vstal jsem, zatímco ostatní ještě spokojeně pojídali vaječný prášek, a přistoupil jsem ke skřini, jako by v ní bylo štěstí nachystáno, přehraboval jsem se ve své přihrádce, našel jsem, ne štěstí, to ne, avšak za fotoalbem, pod vzdělávací knihou, dva balíčky dezinfekčních prostředků pana Fajngolda, z jednoho jsem vybral ne snad štěstí, to jistě ne, ale důkladně vydezinfikovaný rubínový náhrdelník své ubohé mamky, který kdysi před léty za noci vonící sněhem vyňal Jan Bronski z jednoho výkladu, do něhož krátce předtím Oskar který byl tenkrát ještě šťastný a dovedl rozezpívat sklo prozpíval kulatý otvor. A opustil jsem s tímto šperkem byt, viděl jsem v

tom šperku předstupu k, vydal jsem se na cestu za, odjel jsem na Hlavní nádraží, neboť, říkal jsem si, když to vyjde, tak, dlouho jsem jednal o a bylo mi jasné, že... jenže tomu jednorukému a tomu Sasíkovi, jemuž ostatní říkali asesor, bylo všechno jasné, jen pokud šlo o kšeft, netušili, jak dalece mě přiblížili ke štěstí, když mi za náhrdelník mé ubohé mamky dali aktovku z pravé kůže a patnáct krabic amerik, Lucky Strike.

Odpoledne jsem byl zpátky v Bilku u rodiny. Vybalil jsem na stůl celé jmění, patnáct krabic Lucky Strike po dvacítkách, nechal jsem je žasnout, přistrčil jsem jim tu zabalenou horu světlého tabáku, řekl jsem, tohle je pro vás, jenom mě ode dneška nechte na pokoji, snad ty cigarety vydají za můj klid a kromě toho, ode dneška každý den kastrol s obědem, který si ode dneška každý den hodlám nosit s sebou ve své aktovce na své pracoviště.

Buďte šťastni se svým umělým medem a kamínky do zapalovače, řekl jsem bez hněvu a výčitky, mé umění se jmenuje jinak, mé štěstí bude nadále psáno na náhrobní kameny či odborněji řečeno, tesáno do náhrobních kamenů.

Korneff mě přijal za sto říšských marek měsíčně jako praktikanta. To nebylo vlastně skoro nic, a přesto, jak se ukázalo, až dost. Už za týden bylo zřejmé, že mé síly nestačí na hrubou kamenickou práci. Měl jsem bosírovat čerstvě vylomenou stěnu belgické žuly pro čtyřmístnou hrobku a ani ne za hodinu jsem nemohl skoro vůbec udržet v ruce dláto a jen bez citu paličku. I hrubé špicování jsem musel nechat Korneffovi, sám jsem převzal, prokazuje jistou šikovnost jemné špicování, zubování, vizírování plochy pomocí dvou latěk, a postupné šalírování dolomitské ohrady.

Kolmá čtyřhranná dřevěná konstrukce, nad ní ve tvaru prkénko, na němž jsem seděl, v pravé ruce držel železo a v levé, přes námitky Korneffa, který ze mne mermomocí chtěl udělat praváka, vlevo jsem nechával klepat a zvonit dřevěné hrušky, paličky, železná písmácká kladívka a štokováky, čtyřiašedesáti štokovacími zuby najednou se zakusovat do

kamene a drolit jej: štěstí, nebyl to sice můj bubínek, štěstí, byla to jenom náhražka, ale štěstí může být také náhražka, možná že štěstí existuje jedině jako náhražka, štěstí vždycky náhražka za štěstí, přesunuje se to: mramorové štěstí, pískovcové štěstí, labský pískovec, mohanský pískovec, žula, země žula, ztebe žula, žula, šťastný kirchheimer, šťastný grenzheimer. Tvrdé štěstí: karara. Oblačně křehké štěstí: alabastr. Chromová ocel šťastně proniká do diabasů. Dolomit: zelené štěstí. Něžné štěstí: tuf. Pestré štěstí z břehů Lahny. Porézní štěstí: čedič. Zmrazené štěstí z Eifelu. Jako vulkán se vychrlilo štěstí a lehalo v oblacích prachu a skřípalo mi mezi zuby.

Nejšťastnější ruku jsem ukázal při tesání písma. I Korneffa jsem nechal za sebou, převzal jsem ornamentální část sochařské práce: akantové listy, zlomené růže pro dětské náhrobky, palmové haluze, křesťanské symboly jako PX či INRI, oblínky, kanelury, zákruty, drážky a dvojdrážky.

Všemi myslitelnými ozdobami obšťastňoval Oskar náhrobky všech cenových skupin. A když jsem celých osm hodin stál před naleštěnou diabasovou deskou, již pořád znovu oslepoval můj dech, a vrýval do ní nápis jako třeba:

Zde v Pánu odpočívá můj milý manžel

– nový řádek – náš dobrý otec, bratr a strýc

– nový řádek – Josef Esser

– nový řádek – nar. STT 1885 zemř. 22. 6. 1946

– nový řádek – Smrt jest brána do života pravého.

Pak jsem po konečném přečtení tohoto textu byl náhražkově, to jest příjemně šťasten a děkoval jsem za to ustavičně onomu Josefu Esserovi, zemřelému ve věku jedenašedesáti let, i zelenému diabasovému obláčku pod mým drobným písmovým dlátkem, obdařiv obzvláštní péčí všech těch osm o v Esserově náhrobním nápisu, a tak se stalo, že písmeno o, jež Oskar obzvlášť miloval, se mi sice dařilo ve své pravidelnosti a nekonečnosti, ale vždycky vyšlo trochu velké.

Koncem května začala má éra kamenického praktikanta, začátkem října se Korneffovi udělaly dva nové nežity a my

museli osadit na Jižním hřbitově travertinovou desku pro Hermanna Webknechta a Elsu Webknechtovou, roz. Freytagovou.

Až do onoho dne mě kameník, stále ještě nedůvěřující mým silám, nikdy nechtěl vzít s sebou na hřbitov. Většinou mu při osazování pomáhal takřka sice hluchý, ale jinak použitelný pomocný dělník firmy Julius Wobel. Za to Korneff občas zaskakoval, když náhodou u Wobela, jenž zaměstnával osm lidí, byla nouze o ruce. Vždy znovu nadarmo jsem nabízel svou pomoc při hřbitovních pracích, přece i mě to tam táhlo, i když tou dobou nebyla pádná rozhodnutí na obzoru. Začátkem října začala naštěstí u Wobela velká konjunktura, před začátkem mrazů nemohl vůbec nikoho postrádat, Korneff byl odkázán na mne.

Ve dvou jsme nadzvedli travertinovou stěnu za tříkolkou, uložili jsme ji na kulatiny z tvrdého dřeva, po nich jsme ji vyvalili na nákladní plochu, sokl jsme zasunuli vedle ní, hrany jsme obalili prázdnými papírovými pytli, k tomu jsme naložili nářadí, cement, písek, škváru, dřevo a bednění na spouštění nákladu, já jsem upevňoval postranici, Korneff už seděl za volantem a zapnul motor, tu vystrčil hlavu i se svou furunkulózní šíjí z postranního okénka a křikl: „Tak dělej, mladej, seber si kastrol a nastupuj!“

Pomalá jízda kolem Městské nemocnice. Před hlavním vchodem bílé mraky ošetřovatelek. Mezi nimi jedna, kterou jsem znal, sestra Gertruda. Zamával jsem, ona zamávala. Štěstí, říkal jsem si zase už nebo ještě, měl bych ji jednou pozvat, i když ji teď už nevidím, protože jedeme směrem k Rýnu, někam na něco pozvat, směr Kappes Hamm, třeba do kina nebo do divadla podívat se na Gründgense, tamhle už kyne ta stavba ze žlutých cihel, pozvat někam, nemusí to být ani divadlo, co kouře vypouští to krematorium na poloprázdné stromy, copak byste tomu řekla, sestro Gertrudo, změnit jednu tapety? Jiný hřbitov, jiné obchody s pomníky: čestné kolo pro sestru Gertrudu před hlavním portálem: Beutz & Kranich, Pottgiesserovy přírodní kameny,

Bóhm malování hrobů, Hřbitovní zahradnictví Gockeln, kontrola v bráně, není to tak jednoduché dostat se na hřbitov, hřbitovní čepice od hřbitovní správy: travertin pro dvoumístný hrob číslo sedmdesát devět, osmé oddělení, Webknecht, Hermann, ruka ke štítku hřbitovní čepice, kastroly k ohřátí odevzdat u krematoria, a před márnicí stojí Schugger Leo.

Řekl jsem Korneffovi: „Není to jistý Schugger Leo, ten s bílými rukavicemi?“ Korneff ohmatává si nežity: „To je Slintavej Vilda, a ne Schugger Leo, je tady vocaď!“ Jak jsem se mohl spokojit s touto odpovědí? Koneckonců existoval jsem dříve v Gdaňsku a teď existuji v Düsseldorfu, a pořád ještě se jmenuji Oskar: byl na hřbitovech jeden, ten vypadal zrovna tak a jmenoval se Schugger Leo, a docela na začátku, kdy se ještě jmenoval jen Leo, býval v kněžském semináři.“ Korneff, levou ruku na furunklech, pravou otáčeje tříkolku před krematoriem: „To může bejt všecko pravda. Takovejch já znám, který takhle vypadaj, nejdřív študovali na kněze, teďka žijou na hřbitově a jmenujou se jinak. Tadydle to je Slintavej Vilda!“ Projeli jsme kolem Slintavého Vildy. Pozdravil bílou rukavicí a já jsem se cítil na Jižním hřbitově jako doma.

Říjen, hřbitovní alej, světu vypadávají vlasy a zuby, chci říci shora dolů, se ustavičně kolébají žluté listy. Ticho, vrabci, lidé na procházce, motor tříkolky směrem k osmému oddělení, které je ještě velmi daleko. Mezi tím staré ženy s konvičkami a vnoučaty, slunce na černé švédské žule, obelisky, symbolicky puklé sloupy anebo pravé stopy války, nazelenalý anděl za buxusem či buxusu podobnou zelení. Žena s mramorovou dlaní před očima, oslněná vlastním mramorem. Kristus v kamenných sandálech žehná jilmům a jiný Kristus ve čtvrtém oddělení žehnající jedné bříze. Krásné myšlenky v aleji mezi odděleními čtyři a pět: řekněme moře.

A to moře mezi jiným vyvrhne na pobřeží mrtvolu. Z přímořské promenády v Sopotech houslová hudba a nesmělý začátek ohňostroje na podporu válečných slepců. Nakláním se coby Oskar a tříletý nad tím, co moře vyvrhlo, doufám, že je to Maria, nebo snad sestra Gertruda, kterou bych měl

konečně jednou někam pozvat. Ale je to krásná Lucie, bledá Lucie, oznamuje a potvrzuje mi pomalu vrcholící ohňostroj. Také má na sobě, jako vždy, když má zlé úmysly, svou pletenou berchtesgadenskou vestu. Promočená je ta vlna, co z ní svlékám. Stejně promočená je jupka, kterou má pod vestou. A znovu se mi objevuje berchtesgadenská vestička. A docela nakonec, když už i ohňostroj se vydal z posledního a už jenom housle, nacházím pod vlnou na vlně ve vlně do košile Svazu německých dívek zabalené její srdce, Luciino srdce, maličký studený náhrobní kámen, stojí na něm: Zde odpočívá Oskar – Zde odpočívá Oskar – Zde odpočívá Oskar...

„Nespi, mladej!“ přetrhl Korneff mé krásné, mořem vyplavené, ohňostrojem iluminované myšlenky. Zahnuli jsme doleva, a oddělení číslo osm, nové oddělení beze stromů a s málo náhrobky leželo ploché a hladové před námi. Z jednotvárnosti ještě nepěstěných, protože příliš čerstvých hrobů zřetelně vystupovalo posledních pět pohřbů: hnijící kopce hnědých věnců se stuhami rozpitými deštěm.

Číslo sedmdesát devět jsme našli rychle hned na začátku čtvrté řady, těsně vedle oddělení sedm, kde bylo vidět několik mladých, rychle rostoucích stromků a které bylo poměrně pravidelně zarostlé metrovými náhrobními kameny, většinou slezský mramor. Najeli jsme k devětasedmdesátce zadkem, složili jsme nářadí, cement, štěrk, písek, sokl a tu travertinovou desku, která se mírně špekovitě leskla. Tříkolka poskočila, když jsme ten balvan sesunuli z ložné plochy na prkna s kulatinami.

Korneff vytáhl z hlav hrobu provizorní dřevěný kříž, na jehož ramenech stálo H. Webknecht a E. Webknechtová. Dal si ode mne podat rýč a začal hloubit obě díry podle hřbitovních předpisů metr šedesát hluboké pro betonové pilíře, zatímco já jsem došel do oddělení sedm pro vodu, pak zadělal na beton, aby byl hotov, až on při metru padesáti řekne hotovo a já budu moci začít zdusávat obě díry, zatímco Korneff s funěním seděl na travertinové stěně, sáhl si dozadu a ohmatával své nežity „Už to bude. Já pro to mám přesné cit,

kdy sou zralý a chtěj ven.“ Dusal jsem a málo jsem si toho při tom myslel. Směrem od sedmého oddělení se vlekl protestantský pohřeb přes oddělení číslo osm k oddělení devět. Když, nás ve vzdálenosti tří řad míjeli, vstal Korneff z travertinové desky a oba jsme podle hřbitovních předpisů smekli, od pastora až po nejbližší pozůstalé. Za rakví šla docela sama maličká černá paní, celá pokrivená. Za ní všichni mnohem větší a statnější.

„Nedá se nic dělat,“ sténal Korneff vedle mne. Já mám dojem, že chtěj ven, ještě než tu stěnu postavíme. Mezitím došel pohřeb do devátého oddělení, shlukl se dohromady a vydal ze sebe stoupavý a klesavý hlas farářův. Teď jsme už mohli položit sokl na základ, jelikož beton ztuhl. Avšak Korneff si lehl na břicho přes travertinovou desku, posunul si čepici mezi čelo a kámen stáhl si límec od košile a kazajky a uvolnil krk, zatímco z devátého oddělení k nám na osmé doléhaly události ze života zesnulého. Musel jsem vylézt nejen nahoru na travertinovou desku, ale sednout si ještě zezadu na Korneffa, načež jsem spatřil celé to nadělení: dva vedle sebe. Jeden opozdilec s velikým věncem chvátal k devátému oddělení a pomalu končícímu kázání.

Když jsem jediným trhnutím odstranil náplast, setřel jsem bukovým listem ichtyolovou mast a spatřil obě skoro stejně veliké, z térové hnědi do žluta přecházející zatvrdliny. „Modleme se,“ zaválo k nám z devátého oddělení. Vzal jsem to jako znamení, odtáhl jsem hlavu stranou, s bukovými listy mezi palci jsem zatlačil a zatáhl. „Otče náš...“ Korneff zaskřípěl: „Musíš táhnout, ne mačkat.“ Táhl jsem. „... jméno tvé.“ Korneffovi se podařilo modlit se s nimi: „... přijď království tvé.“ Vtom jsem přece jen zmáčkkl, protože tahání nepomáhalo. „Buď vůle tvá, jako, tak i.“ Že to nebouchlo, byl div. A nanovo: „dej nám dnes.“ Teď už Korneff zase držel krok s textem: „naším viníkům, a neuveď nás v pokušení...“ To bylo víc, než bych si byl pomyslel. „Ale zbav nás od zlého.“ Vytáhl jsem pestrobarevný zbytek. „Na věky amen,“zatímco já ještě jednou zatáhl, Korneff znovu: „Amen,“a ještě jedno

zatlačení: „Amen,“ a zatímco ti na devítce už začali kondolovat, Korneff pořád ještě: „Amen,“ ležel natažený a vykoupený na travertinu, sténal: „Amen“ a nato: „Máš tam ještě beton pod sokl?“ Měl jsem, a on: „Amen.“

Posledními lopatami jsem spojil oba pilíře. Tu se Korneff sesunul z naleštěné plochy s písmem a nechal si od Oskara ukázat podzimně pestré bukové listy s podobně pestrým obsahem furunklů. Narovnali jsme si čepice, chopili jsme se kamene a vztyčili jsme náhrobní pomník pro Hermanna Webknechta a Elsu Webknechtovou i roz. Freytagovou, zatímco pohřeb v devátém oddělení se rozptýlil.

FORTUNA SEVER

Pomníky si mohli tenkrát dovolit jen lidé, kteří na povrchu zemském zanechali něco cenného. Nemusel to být ani diamant nebo na loket dlouhý řetěz perel. Za pět metrů brambor byl už pěkně rostlý metrový kámen z grenzheimerovského láku. Látku na dva obleky s vestou nám vynesl pomník na dvoumístný hrob z belgické žuly na třech soklech. Vdova po krejčím, která tu látku vlastnila, nám za obrubu z dolomitu nabídla zpracování látky, neboť ještě zaměstnávala jednoho dělníka.

A tak se stalo, že Korneff a já jsme po pracovní době vyrazili desítkou do Stockumu, vyhledali jsme vdovu Lennertovou a nechali jsme si vzít míru. Oskar nosil, tenkrát vypadal směšně od Marie přešitou tankistickou uniformu, jejíž blůza navzdory přemístěným knoflíkům se vzhledem k mým obzvláštním rozměrům nedala zapnout.

Tovaryš, jemuž vdova Lennertová říkala Anton, mi ušil z tmavomodrého, jemně proužkovaného sukna oblek na míru: jednořadový, s popelavě šedou podšívkou, ramena pěkně zpracovaná zespodu, aniž však předstírala falešné kvality, hrb nikterak zakaširovaný, spíš decentně zdůrazněný, kalhoty s manžetou, ale nepříliš široké, mistr Bebra byl přece pořád ještě mým dobře oblečeným vzorem. Proto také žádná poutka pro pásek, nýbrž knoflíky pro šle, vesta vzadu lesklá, vpředu mat, starorůžově podšitá. To vše si vyžádalo pět zkoušek.

Ještě v době, kdy krejčovský tovaryš seděl nad Korneffovým dvouřadovým a mým jednořadovým oblekem, sháněl jeden švec metrový kámen pro svou ženu, která v třiačtyřicátém roce přišla o život při bombardování. Ten člověk nám nejdříve nabízel potvrzení, avšak my jsme chtěli vidět zboží. Za slezský mramor s obrubou z umělého kamene i s osazením dostal Korneff pár tmavohnědých polobotek a jednoy pantofle s koženou podrážkou.

Pro mne tu byl pár černých, poněkud staromódních, ale zato úžasně měkkých šněrovacích bot. Velikost třicet pět: dodaly mým slabým nohám pevného a elegantního držení.

O košile se postarala Maria, již jsem položil balíček říšských marek na váhu na umělý med: „Poslyš, koupila bys mi dvě bílé košile, jednu s drobným proužkem, jednu světle šedou kravatu a jednu kaštanově hnědou? Zbytek je pro Kurtíka a pro tebe, milá Marie, ty nikdy nemyslíš na sebe, pořád jen na ty druhé.“

Jak jsem už byl v rozdávačské náladě, daroval jsem Gustě deštník s držadlem z pravé rohoviny a jednu hru skoro nepoužitých altenburských skatových karet, protože si ráda vykládala, hledajíc odpověď na otázky po Kósterově návratu, a nerada si chodila vypůjčovat k sousedům.

Maria si pospíšila s mou zakázkou, za bohatý zbytek peněz si opatřila plášť do deště, pro Kurtíka tašku do školy z imitace kůže, která jakkoli ošklivá byla, musela zatím splnit svůj účel. K mým košilím a kravatám přiložila ještě tři páry šedivých ponožek, které jsem si zapomněl objednat.

Když se Korneff s Oskarem dostavili pro hotové obleky, stanuli jsme před zrcadlem v krejčovské dílně sami před sebou v rozpacích, avšak s imponujícím dojmem. Korneff si ani netroufal otočit krkem zbrázděným jizvami po nežitech. Z povislých ramenních kloubů nechal trčet paže před sebe a vši mocí se snažil narovnat své podklesávající nohy. Mně dodával nový oděv jakéhosi démonicky intelektuálního vzezření, zejména když jsem zkřížil paže na hrudním koši, čímž se zvětšily mé horní horizontální rozměry, přenesl váhu na chabou pravou nohu a levou v nedbalém úhlu předsunul. S úsměvem vychutnává Korneffa a jeho úžas, přistoupil jsem k zrcadlu, až jsem stál tak blízko své obrácené podobizně, ovládající celou plochu zrcadla, že jsem ji mohl políbit, já jsem však na sebe jen dýchl a pronesl jako mimochodem: „Hallo, Oskare! Ještě ti chybí jehlice do kravaty.“

Když jsem týden nato, jednoho nedělního odpoledne, vešel do Městské nemocnice, navštívil své ošetřovatelky, ukázal se

jim celý nový, pyšný a tiptop ze svých lepších stran, byl jsem už majitelem stříbrné jehlice s perlou. Ty dobré dívky ztratily řeč, když mě uviděly sedět ve staničním pokoji. Byl sklonek léta roku sedmačtyřicátého.

Osvědčeným způsobem jsem zkřížil paže ve své proužkované látce na hrudníku, pohrával jsem si s koženými rukavicemi. Déle než rok jsem už byl kamenickým praktikantem a mistrem v tesání ornamentů. Přehodil jsem jednu nohavici přes druhou dbaje o puky. Dobrák Gusta pečovala o ten oblek na míru, jako by byl zhotoven pro Kosteru, který se vrátí domů a všechno bude jinak.

Sestra Helmtruda si chtěla ohmatat látku a také ji ohmatala. Kurtíkovi jsem na jaře roku sedmačtyřicet, když jsme při domácím vaječném likéru a lineckých koláčích, slavili jeho sedmé narozeniny, koupil lodenový kabátek myší barvy. Sestřičkám, k nimž se přidružila i sestra Gertruda, jsem nabídl bonbony, jež krom deseti kilo hnědého cukru vynesla jedna diabasová deska.

Kurtík chodil podle mého soudu až příliš rád do školy. Učitelka, neopotřebovaná a bůhví žádná Spollenhauerka, ho chválila, říkala, že je bystrý, ale trochu moc vážný.

Jak se dokážou rozveselit sestřičky, když se jim nabídne cukroví! Když jsem na okamžik osaměl v pokoji se sestrou Gertrudou, pozeptal jsem se jí po jejich volných nedělích. „No tak dneska kupříkladu mám od pěti volno. Ale v městě se stejně nic neděje,“ rezignovala sestra Gertruda. Byl jsem toho mínění, že přijde na to, jestli se člověk pokusí. Ona nejdřív vůbec nic nechtěla zkoušet, spíš se chtěla pořádně vyspat. I přešel jsem přímo k věci, přednesl jsem své pozvání, a protože se pořád nemohla rozhodnout, uzavřel jsem trochu tajemně slovy: „Trochu podnikavosti, sestro Gertrudo! Člověk je jen jednou mladý. A o lístky na dorthy žádný strach.“ Na potvrzení svých slov poklepal jsem si s mírnou stylizovaností na sukno pod svou náprsní taškou, nabídl jsem jí ještě cukroví a pak mě kupodivu přešla lehká hrůza, když to drsné westfálské děvče, které vůbec nebylo můj typ, s hlavou otočenou ke

skříňce s mastičkami proneslo: „No tak dobrá tedy, když myslíte. Řekněme v šest, ale ne tady, řekněme na Corneliově náměstí.“

Nikdy bych byl nechtěl po sestře Gertrudě schůzku ve vstupní hale nebo snad před hlavním vchodem do nemocnice. I očekával jsem ji v šest pod tehdy ještě válečně poškozenými, k času lhostejnými hodinami na Corneliově náměstí. Přišla přesně, jak jsem zjistil na svých před několika týdny získaných, nijak zvlášť cenných kapesních hodinkách. Skoro bych ji byl nepoznal, neboť kdybych ji byl uviděl zavčas, řekněme z těch padesáti kroků, když vystoupila šikmo naproti mně na stanici tramvaje, byl bych se ztratil, zklamán bych byl zmizel, protože sestra Gertruda nepřišla jako sestra Gertruda, nepřišla v bílém s broží červeného kříže, nýbrž přišla jako kterákoli tuctová, do ubohoučkého civilu navlečená slečna Gertruda Wilmsová z Hammu nebo Dortmundu nebo odněkud mezi Dortmundem a Hammem.

Nezpozorovala mou rozladěnost, vykládala, že se málem opozdila, protože vrchní ji čistě jen kvůli šikanování ještě krátce před pátou něco uložila. „Nuže tedy, sestro Gertrudo, smím něco navrhnout? Třeba bychom začali docela nenuceně s nějakou cukrárnou a potom, jak si budete přát: bylo by tu eventuálně kino, do divadla už bohužel nebudou lístky, anebo co byste řekla tanečku?“

„Jú ano, pojďme tancovat!“ vyrazila nadšeně a uvědomila si příliš pozdě, potom však nijak neskrývajíc úlek, že já jako její taneční partner budu sice dobře oblečenou, nicméně naprosto nemožnou figurou.

S mírnou škodolibostí pročpak ostatně nepřišla v mém tolik oblíbeném ošetrovatelském kroji, jsem stvrdil plán, který konečně odsouhlasila, a ona se při svém nedostatku představitivosti brzy vzpamatovala z úleku, dala si se mnou dorthy, já jeden, ona tři kousky, do nichž musel být zadělán cement, a když jsem zaplatil potravinovými lístky a hotovými, nastoupila se mnou u Werhahnu do tramvaje jedoucí do

Gerresheimu, neboť někde pod Grafenbergem musela být podle Korneffových údajů jedna tančírna.

Protože tramvaj zastavila před stoupáním, vyšli jsme poslední kousek do kopce pomalu pěšky. Zářijový večer jak zákon káže. Gertrudiny dřevěné sandály bez poukazu klapaly jako mlýn na potoce. Rozveselilo mě to. Lidé, kteří šli z kopce proti nám, se za námi ohlíželi. Slečně Gertrudě to bylo trapné. Já byl zvyklý, nebral jsem žádné ohledy: byly to koneckonců mé lístky na bílé pečivo, které jí v cukrárně Kurten pomohly ke třem porcím cementového dortu.

Taneční lokál se jmenoval Wedig a měl podtitul hrad. Už u pokladny se ozvalo chichotání, a když jsme vstoupili, otáčely se hlavy. Sestra Gertruda byla ve svém civilu jaksi nejistá, málem by byla upadla přes sklápěcí sedačku, kdyby ji byl číšník spolu se mnou nezachytil. Číšník nám ukázal stůl poblíž parketu a já objednal dvakrát chlazený nápoj a tiše, jen pro číšníka srozumitelně, jsem dodal: „Ale něco ostrého do toho, prosím.“

Lví hrad se skládal hlavně z jednoho sálu, který dříve sloužil nejspíš jako jízdná. Papíroví hadi a girlandy od posledního karnevalu zakrývaly horní končiny, značně poškozený strop. Potemnělá, navíc ještě všelijak zbarvená světla kroužila, vrhala odlesky na hladce dozadu sčesané vlasy mladých, zčásti elegantních šmelíí a taftové blůzy děvčat, která, jak se zdálo, se všechna mezi sebou znala.

Když přišel chlazený nápoj se stříkem, zakoupil jsem od vrchního deset amerik, nabídl jednu sestře Gertrudě jednu vrchnímu, který si ji zastrčil za ucho, načež jsem dámě zapálil a poté vytáhl Oskarovu jantarovou špičku, abych z ní sotva do půlky vykouřil jednu camelku. Stoh okolo nás se uklidnil. Sestra Gertruda se odvážíla zvednout oči. A když jsem pak zamáčkl v popelníku statný nedopalek camelky a nechal ho ležet, sáhla po něm sestra Gertruda věčným pohybem a strčila ho do jedné z postranních kapsiček své kabelky z voskovaného plátna „Pro mého snoubence v Dortmundu,“ rekla, „kouří jako divý.“

Byl jsem rád, že nemusím být jejím snoubencem a taky že spustila hudba. Pětičlenná kapela hrála „Dont fence me in“. Muži s krepovými podrážkami chvátající úhlopříčně přes taneční parket se nesrazili, ulovili si dívky, jež vstávající předávaly své kabelky do opatrování přítelkyním.

Ukázalo se několik velice obratně, jakoby školeně tančících párů. Spousta žvýkačí gumy byla v pohybu, někteří chlápci se na pěkných pár taktů zastavovali, podrželi za nadloktí děvčata netrpělivě driblující na místě, anglické drobtý byly kváskem porýnské slovní zásoby. Než se páry znovu pustily do tance, byly předány různé menší předměty: praví šmelináři neznají odpočinku. Tento tanec jsme vynechali, rovněž následující fox.

Oskar se díval mužům příležitostně po nohou a vyzval sestru Gertrudu, která nevěděla, kam se vrtnout, k tanci, když kapela spustila „Rosamundu“. Ve vzpomínce na taneční umění Jana Bronského jsa o dvě hlavy menší než sestra Gertruda a vědom si grotesknosti našeho spojení, kterou jsem hodlal zdůraznit, odvážil jsem se na šoupák: odevzdaně se nechala vést, a já jí na zadnici držel ruku dlaní ven obrácenou, cítil jsem třicet procent vlny, postrkoval jsem, s tváří na její blůze, celou tu mohutnou sestru Gertrudu pozpátku a tápaje mezi jejími kroky, domáhaje se místa, neboť nalevo se kývaly naše tuhé paže, z rohu do rohu tanečního parketu. Šlo to líp, než jsem se odvažoval doufat.

Dovoloval jsem si variace, dávaje nahoře pozor na její blůzu přidržoval jsem se dole tu vpravo, tu vlevo jejích oporu skýtajících boků, obtančoval jsem ji, aniž jsem přitom porušil klasickou pozici šoupáku, jež má budit dojem: dáma se co chvíli překotí naznak, pán, který ji chce povalit, se převálí přes ni, a přesto se ani jeden z nich nepřekotí, jelikož oba znamenitě ovládají šoupák.

Brzy jsme měli diváky. Zaslechl jsem výkřiky jako: „Nepovidal sem ti to, je to Jimmy! Koukej Jimmy! Hallo, Jimmy! Come on, Jimmy! Lets go, Jimmy!“

Bohužel jsem neviděl sestře Gertrudě do obličejce a musel jsem se spokojit nadějí, že bere ten aplaus hrdě a zároveň ležérně jako ovace mládeže, dovede si poradit s tím aplausem, jako si dovede coby ošetřovatelka poradit s často nešikovným lichocením pacientů. Když jsme si sedali, ještě se tleskalo. Pětičlenná kapela zahrála za obzvlášť vynikajícího výkonu bubeníka tuš a ještě jeden tuš a ještě třetí tuš. „Jimmy,“ křičelo se, a „Viděls ty dva?“ Tu se zvedla sestra Gertruda, zakoktala něco o toaletě, sebrala kabelku se špačkem pro dortmundského snoubence, začala se celá rudá a všude narážejíc na židle a stolky tlačit směrem k toaletě vedle pokladny. Už se nevrátila. Z faktu, že před odchodem dlouhým douškem dopila svůj chlazený nápoj, jsem mohl usoudit, že to dopití znamená rozloučení: sestra Gertruda mě nechala sedět.

A Oskar? S amerikou v jantarové špičce objednal u vrchního, jenž diskrétně odklízěl do dna dopitou sklenku sestry Gertrudy, něco ostrého bez chlazeného nápoje. Ať to stojí, co stojí: Oskar se usmíval. Sice bolestně, ale usmíval se, nahoře zkrřížil paže, dole přehodil nohavice, pohupoval elegantní černou šněrovací botou velikost pětatřicet a vychutnával převahu opuštěného.

Mladí lidé, stáli hosté Lvího hradu, byli milí, mrkali na mě z parketu, když kolem mě swingovali. „Hallo,“ volali hoši a „Také it easy“ děvčata. Děkoval jsem svou jantarovou špičkou představitelům pravé humanity a šklebil jsem se benevolentně, když bubeník mohutně zavířil a připomněl mi staré dobré tribunové časy sólem na plochý bubínek, činel, velký buben a triangl a poté ohlásil dámskou volenku.

Kapela dělala divy, hrála „Jimmy the Tiger“. Myslela tím asi mě, ačkoli nikdo ve Lvím hradu nemohl vědět o mé bubenické kariéře pod konstrukcemi tribun. Ať tomu bylo jakkoli ona rtuťovitá holčička s citronvou kšticí, která mě učinila pánem své volby, mi s cigaretovým chrapotem a žvýkačkovou roztlemeností bez ustání šeptala do ucha „Jimmy the Tiger“. A zatímco jsme v rychlém tempu tančili

Jimmyho, vyvolávající ducha džungle a jejích nebezpečí, obcházel kolem tygr na tygřích tlapkách, což trvalo dobrých deset minut. Znovu zazněl tuš, potlesk a ještě jednou tuš, jelikož jsem měl dobře oblečený hrb, k tomu obratné nohy a vcelku figurou jsem nebyl nijak špatný Jimmy the Tiger. Pozval jsem onu mně nakloněnou dámu k svému stolu, a Helma tak se jmenovala, mě požádala, zda by směla přivést i svou kamarádku Hannelore. Hannelore byla zamlklá, usedlá a hodně pila. Helma se zajímala víc o ameriky, takže jsem brzy musel učinit u vrchního novou objednávku.

Zdařilý večer. Tančil jsem „Hebaberiba“, „In the mood“

„Shoeshine boy“, mezitím si povídal, zásoboval dvě snadno uspokojitelné dívky, které mi vyprávěly, že obě pracují v telefonní centrále na náměstí Hraběte Adolfa a že ještě víc děvčat z centrály chodí každou sobotu a neděli k Wedigovi na Lví hrad. Ony dvě tu bývají na každý pád každou sobotu, jestliže právě nemají službu, a tak jsem rovněž slíbil, že se častěji zastavím, protože Helma a Hannelore jsou tak milé, protože jak vidět, s děvčaty z telefonní centrály tady jsem udělal malou slovní hříčku, kterou obě okamžitě pochopily, si může člověk i zblízka dobře rozumět.

Do nemocnice jsem delší dobu nechodil, A když jsem tam později zase občas zašel na návštěvu, byla už sestra Gertruda přeložena na ženské oddělení. Víckrát jsem ji neviděl, jen jednou letmo, zdálky jsem ji pozdravil. Na Lvím hradě jsem se stal oblíbeným stálým hostem. Děvčata mě zdatně, nikoli však nehorázně vycucávala. Seznámil jsem se přes ně s několika příslušníky britské okupační armády, pochytil jsem sto anglických sloviček, navázal jsem přátelství, ba dokonce bratrství s několika členy kapely Lvího hradu, avšak přemáhal jsem se, pokud šlo o bubnování, nesedl jsem si nikdy za bicí nástroje, nýbrž spokojil se nadále drobným štěstím písaře v Korneffově kamenické boudě.

Během tuhé zimy roku čtyřicet sedm čtyřicet osm jsem udržoval styky s děvčaty od telefonu, domohl jsem se i trochy nepříliš nákladné vřelosti u mlčenlivě usedlé Hannelore,

přičemž jsme ovšem zachovávali jistou distanci a nešli za nezávaznou ruční práci.

V zimě se kameník stará o své náležitosti. Náradí se musí znovu naostrit, na několika starých kvádrech se otlouká plocha pro písmo, kde chybějí hrany. Korneff a já jsme doplnili sklad pomníků prořídlý během podzimu, udusali jsme pár umělých kamenů z mušlákového materiálu. Taký jsem zkusil nějaké lehčí sochařské práce s tečkovacím strojkem, tesal jsem reliéfy, zobrazující hlavy anděličků, Kristovu hlavu s trnovou korunou a holubici svatého Ducha. Když padal sníh, odhazoval jsem sníh, když nepadal sníh, rozmrazoval jsem vodovodní trubky k brusce.

Koncem února osmačtyřicet pohubl jsem během karnevalu, můj vzhled musel nabýt jakési oduševnělosti, protože ve Lvím hradu mi některá děvčata začala říkat „doktore“ po Popeleční středě přišlo pár sedláků z levého břehu Rýna na obhlídku našeho pomníkového skladu. Korneff nebyl přítomen. Konal svou každoroční revmatickou kúru, pracoval v Duisburgu u vysoké pece.

A když se za čtrnáct dní vrátil vysmahlý a bez furunklů, měl jsem už prodané tři kameny, z nich jeden pro třímístný hrob. Korneff otesal ještě dvě stěny z kirchheimerského mušláku a v polovině března jsme začali s osazováním. Jeden slezský mramor šel do Grevenbroii dva kirchheimerské metrové kameny stojí na jednom vesnickém hřbitově u Neussu, červený mohanský pískovec s andělskou hlavičkou ode mne je možno ještě dnes obdivovat na stommlerském hřbitově. Diabasovou stěnu s Kristem pod trnovou korunou pro třímístnou hrobku jsme naložili koncem března a vyjeli jsme velmi pomalu, protože tříkolka byla přetížená, směrem na Kappeshamm za rýnským mostem u Neussu. Od Neussu se jelo přes Grevenbroich na Rommerskirchen, pak se zahrulo napravo na silnici k Bergheim Erft, Rheydt a Niederauisen jsme nechali za sebou, až jsme konečně balvan i se soklem aniž se zlomil v ose, dopravili na oberausenský hřbitov, který leží na návrší mírně skloněn k vesnici.

Jaká vyhlídka se nám naskytla! U našich nohou erftlandský hnědouhelný revír. Osm k nebi dýmající: komínů závodu Fortuna. Nová syčící, stále jakoby už explodující elektrárna Fortuna Sever. Středohoří a nových hald s lanovkami a vyklápěcími korbami. Každé tři minuty elektrický vlak s koksem nebo prázdný. Směrem od elektrárny, směrem k elektrárně, malé jako hračka, pak hračka pro obry, nad levým hřbitovním rohem elektrické vedení vysokého napětí v trojkoloně, bzučící a vysoce napjaté, ubíhalo ke Kolínu. Další kolony směrem k obzoru, spěchající do Belgie a Holandska: svět, uzlový bod postavili jsme diabasovou stěnu pro rodinu Fliesovu elektrina vzniká když... Hrobník s pomocníkem, který zde nahrazoval Schugger Lea, přišli s náradím, stáli jsme v poli elektrického napětí, hrobník s přemísťováním hrobu začal tři řady pod námi, zde se uskutečňovaly válečné reparace, vítr k nám zanesl typický pach příliš brzy přemísťovaného nebožtíka nasládlý hnus, vždyť byl březen.

Březnová pole mezi horami koksu. Hrobník měl na nose nitěné brýle a polohlasně se hádal se svým Schugger Leem, než siréna z Fortuny vydechla minutovým výdechem, až nám vyrazila dech, o přemísťované ženě už ani nemluvě, jen vysoké napětí vydrželo, a siréna se překotila, přepadla přes palubu a utonula, zatímco z vesnických břidlicově šedých břidlicových střech se kudrnatil polední kouř a do něho kostelní zvony: Modli se a pracuj průmysl a náboženství ruku v ruce.

Střídání směn ve Fortuně, my chleby s máslem a slaninu, avšak přestýlání hrobu nestrpí přestávku, rovněž vysoké napětí bez odpočinku spěchalo k vítězným mocnostem, osvětlovalo Holandsko, zatímco my tady zase přerušeni dodávky proudu tu však ona žena vyšla na světlo světa!

Zatímco Korneff hloubil díry metr padesát pro základny, vyšla ona na čerstvý vzduch, a neležela dole ještě dlouho, teprve od minulého podzimu spočívala v té tmě, a přece už byla pokročilá, podobně jako všude kolem bylo možno pozorovat pokrok, i demontáže na Rýně a Ruhru dělaly

pokroky, stejně tak se ona paní během zimy kterou já propil na Lvím hradě se vši vážností vyrovnávala sama se sebou pod zmrzlou zemskou kůrou hnědouhelného revíru a teď, zatímco my jsme dusali beton a osazovali základy, musela být kus po kuse přemlouvána k přemístění.

Ale od toho tu byla zinková truhla, aby se nic, ani to nejmenší neztratilo tak jako děti při rozvážení briket na Fortuně běhaly za přeplněnými nákladními vozy a sbíraly spadlé brikety, protože kardinál Frings pravil z kazatelny: Vpravdě pravím, krást uhlí není hřích.

Pro tamtu však už nebylo třeba zatápět. Nevěřím, že v tom příslovečně chladícím březnovém vzduchu mrzla, zvláště když kůže víc než dost, byť propustné a děravé, zato zase zbytky látky a vlasy také, pořád ještě s trvalou odtud to slovo, také kování rakve stálo za přemístění, i ty nejmenší třísky dřeva chtěly na druhý hřbitov, kde žádní sedláci ani horníci z Fortuny, nic takového, do velkého města, kde se pořád něco děje a devatenáct biografů najednou, se chtěla vrátit ta paní, protože ona byla evakuována a ne zdejší, jak vykládal hrobník: „Vona byla z Kolína a teďka přide do Mülheimu, na druhou stranu Rýna říkal a byl by řekl víc, nebýt té sirény zase, která každou minutu, přičemž já, využívaje sirény, jsem se blížil k přemísťujícím hrobníkům, podvracel jsem oklikami sirénu, chtěl jsem být svědkem přemísťování, a vzal jsem něco s sebou, co se pak u zinkové truhly ukázalo být mou lopatou, kterou jsem, ne že bych snad chtěl pomáhat ale jen tak, že jsem ji měl s sebou, uvedl v činnost, nabral na list lopaty cosi, co upadlo vedle: a ta lopata, to byla někdejší lopata Říšské pracovní služby.

A to, co jsem nabral na lopatu od ŘPS, byly bývalé anebo pořád ještě vlastní prostředníky a doposud si to myslím jeden prsteník oné evakuované ženy, které ne že snad byly, odpadly, spíš je ukopl ten pomocný kopáč, který neměl žádný cit. Mně ale připadalo, že musely bývat krásné a šikovné, stejně jako hlava té ženy, která už byla v zinkové truhle, si uchovála jistou vyrovnanost přes onu zimu roku čtyřicet

sedm čtyřicet osm, jež byla jak známo zlá, takže se přese všechno dalo mluvit o kráse, byť i rozpadlé. Navíc mi hlava a prsty té ženy připadaly bližší a lidšnější než krása elektrárny Fortuna Sever.

Možná že jsem patos té průmyslové krajiny vychutnával asi tak jako dříve Gustava Gründgense vedle, přesto však jsem zůstával vůči takové vnějškové kráse nedůvěřivý, jakkoli byla umělá, a ta evakuovaná tady působila až příliš přirozeně. Přiznávám, že to vysoké napětí mi podobně jako Goethe sdělovalo jistý pocit světa, avšak prsty té ženy se dotýkaly mého srdce, i když jsem si tu evakuovanou představil jako muže, protože to líp zapadalo do mé záležitosti s rozhodováním a také do podobenství, které ze mne činilo Yoricka a z té ženy zpola v zinkové truhle, zpola ještě dole muže Hamleta, chceme-li už Hamleta označit za muže. Já však, Yorick, pátý výstup, blázen, „Horacio, já ho znal,“ první scéna, já, který na všech jevištích tohoto světa.

„Ach, ubohý Yoricku!“ propůjčuji svou lebku Hamletovi, aby si nějaký Gründgens či Sir Laurence Olmer coby Hamlet nad ní dělal myšlenky: „Kde jsou tvé jízlivosti? Tvé kotrmelce?“ svíral jsem Gründgensovými hamletovskými prsty svou lopatu od arbeitsdienstu, stál jsem na pevné půdě dolnorýnského hnědouhelného revíru, mezi hroby horníků, sedláků a jejich rodinných příslušníků, shlížel jsem dolů na břidlicové střechy vesnice Oberausen, z vesnického hřbitova jsem učinil střed světa, z elektrárny Fortuna Sever svůj imponující polobožský protějšek, ta pole tam byla dánská pole, řeka Erft byla mou Beltou, co zde hnilo, to hnilo mně ve státě dánském já Yorick, napjatý, nabitý, praskající, sám nad sebou zpívající, abych neřekl anděl, a přece zpívali silnoproudí andělé v trojkolonách směrem k obzoru, kde ležel Kolín a jeho Hlavní nádraží vedle toho gotického bájného zvířete, a zásobovali proudem katolickou poradnu, nebeští nad řepnými poli, kdežto země vydávala brikety a Hamletovu, nikoli Yorickovu mrtvolu.

Ostatní však, kteří neměli s divadlem nic společného, museli zůstat dole „Kteří to dotáhli až tam. Co zbývá, je mlčení a byli zatěžkáni náhrobními kameny, jako jsme třeba rodinu Fleisovu těžce zavalili třímístnou diabasovou stěnou.

Avšak pro mne, Oskara Matzeratha, Bronského, Yoricka začala nová epocha, i pohlédl jsem neuvědomuje si tu novou epochu ještě rychle, než vše pominulo, na zpustošené prsty prince Hamleta na své lopatě „Je trochu při těle a slabší na dech“, nechal jsem ve třetím výstupu první scéně otázat se ještě Gründgense po bytí a nebytí, zavrhl jsem tu pošetilou otázku, raději jsem vedle sebe řadil věci konkrétní: svého syna a synovy kamínky, své domnělé pozemské i nebeské otce, čtyři sukně babiččiny, na fotografiích nesmrtelnou krásu své ubohé mamky, zjizvené bludiště na zádech svého přítele Herberta Truczinského, krev sající dopisní koše na Polské poště, Ameriku ach, čím je Amerika proti tramvaji číslo devět, která jezdila do Března, Mariinu stále ještě patrnou vůni vanilky jsem občas nechal zavanout proti výplodu šílenství, trojhrannému obličejí jisté Lucie Rennwandové, pana Fajngolda, který i smrt ještě dezinfikoval, jsem poprosil, aby hledal nenalezitelný partajní odznak v Matzerathově dýchací trubici, a Korneffovi jsem pravil, anebo ještě spíš?

Stožárům vysokého napětí neboť jsem pomalu dospíval k rozhodnutí, a přesto cítil potřebu ještě před tím rozhodnutím položit jistou divadelní otázku, která Hamleta činila pochybným a mě, Yoricka, puncovala na pravého občana, tedy Korneffovi, který mě volal, protože bylo třeba zapustit sokl s diabasovou stěnou, jsem pravil tiše a s přáním konečně se smět stát občanem mírně jsem přitom imitoval Gründgense, třebaže ten by sotva kdy mohl hrát Yoricka s lopatou v ruce: „Oženit se či neoženit se, to je oč tu běží.“

Od onoho obratu na hřbitově tváří v tvář Fortuně Sever vzdal jsem se Wedigovy tančírny Lví hrad, přerušil jsem všechny kontakty s telefonistkami, jejichž přednost byla pravda právě v uskutečňování rychlých a uspokojivých kontaktů.

V květnu jsem koupil pro sebe a Marii lístky do biografu. Po představení jsme zašli do restaurace, poměrně dobře jsme se najedli, a pak jsem si trochu povídal s Marií, která si dělala všelijaké starosti, jelikož Kurtíkův kamínkový pramen vyschl, jelikož obchod s umělým medem vázl, jelikož jak se vyjádřila, já ze svých chabých sil už měsíce vydržuji celou rodinu.

Upokojil jsem Marii, řekl jsem, že to Oskar dělá rád, že mu nic není milejšího než muset nést nějakou velkou odpovědnost, také jsem učinil několik komplimentů stran jejího vzhledu a konečně jsem se odvážil nabídnout jí sňatek. Vyžádala si čas na rozmyšlenou. Má otázka se dlouhé týdny nedočkala žádné nebo jen vyhýbavé odpovědi, nakonec byla zodpovězena měnovou reformou.

Maria mi najmenovala hromadu důvodů, hladíc mi přitom rukáv, nazývala mě „milým Oskarem“, také řekla, že jsem příliš dobrý pro tento svět, prosila o porozumění a nadále nezkalené přátelství, přála mi, co si jen lze dobrého přát od budoucnosti kameníka a vůbec, leč na opakovanou naléhavou otázku odmítla vstoupit se mnou v manželství. Takže se z Yoricka nestal občan, nýbrž Hamlet, blázen.

MADONA 49

Měnová reforma přišla příliš brzy, učinila ze mne blázna, donutila mě, abych rozreformoval Oskarovu měnu, byl jsem od té chvíle nucen vytloukat ze svého hrbu ne-li kapitál, tedy aspoň živobytí.

Přitom ze mne mohl být dobrý občan. Doba po měnové reformě, která, jak dnes vidíme, měla všechny předpoklady, pro momentálně vzkvétající biedermeier mohla podpořit i Oskarovy biedermeierovské sklony. Jako manžel a měšťák mohl jsem se podílet na budování, měl bych teď středně velký kamenický podnik, třiceti tovaryšům, pomocníkům a učedníkům jsem mohl poskytovat mzdu a chléb, byl bych mužem, který nově vystavěným kancelářským mrakodrapům a plovoucím palácům dodává výstavného vzhledu pomocí oblíbených mušlákových a travertinových fasád: člověk obchodu, blahobytu, rodiny, jenže Maria mi dala košem.

Tu se Oskar rozpomněl na svůj hrb a propadl beznaději. Ještě než mi Korneff, jehož existence, odvislá od náhrobních kamenů, byla rovněž uvedena v pochybnost měnovou reformou, dal výpověď, dal jsem výpověď já, stál jsem na ulici, pokud jsem v obývací kuchyni Gusty Kósterové netočil palci mlýnek, pomalu jsem obnášel svůj elegantní oblek na míru, mírně jsem chátral, nehádal jsem se sice s Marií, ale obával jsem se hádek, a proto jsem většinou časně dopoledne opouštěl byt v Bilku, navštívil nejdříve labutě na náměstí Hraběte Adolfa, pak labutě v Dvorní zahradě a posedával malý, zamyšlený a ani ne zatrpklý v parku šikmo naproti budovám Pracovního úřadu a Akademie umění, které jsou v Düsseldorfu sousedy.

Člověk na takové lavičce v parku sedí a sedí, až sám zdřevění a ucítí potřebu svěřovat se. Starci závislí na počasí, letité ženy, jež se pomalu zase proměňují ve žvatlavá děvčátka, střída ročních dob, černé labutě, děti s křikem se honící a milenecké páry, které by se člověku chtělo pozorovat, až se jak lze předvídat budou muset rozejít. Tu a tam někdo

upustí papír. Poletuje trochu, obávám se, až ho nabodne špičatá hůl muže s čepicí placeného od města.

Oskar dovedl vyseďávat a rovnoměrně koleny vytlačovat své nohavice. Jistě mi ti dva hubení mladičci s brýlatou dívkou padli do očí ještě dřív, než mě ta obtloustlá dívka v koženém plášti s kdysi vojenským opaskem oslovila. Nápad promluvit se mnou pocházel asi od mladíků černého a anarchistického vzhledu.

Jakkoli nebezpečně vypadali, přece jen se ostýchali přímo a bez okolků oslovit mne, hrbáče, v němž se dala tušit skrytá velikost. Přemluvili tloušťici v kůži. Přišla, zešíroka stála na svých sloupech, koktala, až jsem ji vyzval, aby usedla. Seděla, měla zamžené brýle, protože od Rýna táhla pára, skoro mlha, mluvila a mluvila, až jsem ji vyzval, aby si nejdříve otřela brýle a pak zformulovala, oč jí běží, tak, abych tomu i já porozuměl. Tu přivolala pohybem oba chmurné mladíky, a ti se hned sami od sebe, aniž jsem je k tomu vyzval, označili za umělce, malující, kreslicí, výtvarné umělce, kteří zrovna hledají model. Posléze mi ne bez jisté vášnivosti dali na srozuměnou, že ve mně podle svého přesvědčení nalézají svůj model, protože jsem uvedl do rychlého pohybu svůj palec a ukazováček, vyrukovali hned s výdělečnými možnostmi modelu na Akademii: za hodinu platí prý Akademie umění marku osmdesát, za akt. Ale to asi nebude přicházet v úvahu, podotkla tloušťice ba dokonce až dvě německé marky.

Proč řekl Oskar ano? Vábito mě snad umění? Vábil mě výdělek? Vábito mě umění i výdělek, dovolily Oskarovi říci ano. I vstal jsem, navždy jsem za sebou nechal lavičku v parku a vůbec možnost lavičkové existence, následoval jsem různě pochodující brýlatou dívku a oba jinochy, kteří šli nahrbeni, jako by na hřbetě nesli ho génia, kolem Pracovního úřadu do Eiskellerbergovy ulice, do napolo rozbořené budovy Umělecké akademie.

Rovněž profesor Kuchen černý vous, uhlové oči, černý odvážný širák, černé okraje nehtů, připomínal mi černý bufet

mých mladých let, shledal ve mně týž znamenitý model, jaký ve mně muži na lavičce viděli i jeho žáci.

Delší dobu kolem mne chodil, kroužil svýma uhlovýma očima, supěl, až mu z nozder odletoval černý prach a mluvil rdouse přitom černými nehty neviditelného nepřítele: „Umění je obžaloba, výraz, vášeň! Umění, to je černý uhel, který se drásá na bílém papíře!“

Tomuto drásavému umění jsem stál modelem. Profesor Kuchen mě zavedl do ateliérů svých žáků, vlastnoručně mě vyzvedl na šajbu, roztočil ji, ne aby ve mně vzbudil závrať, nýbrž aby ozřejmil Oskarovy proporce ze všech stran. Šestnáctero štaflí se přisunulo k Oskarovu profilu. Ještě krátká přednáška uniovým prachem potřísněného profesora: žádal výraz, vůbec dal hodně na slovní výraz, říkal: zoufale, jak noc černý výraz, tvrdil o mně, že já, Oskar, jsem výrazem narušeného obrazu člověka obžalobným, vyzývavým, nadčasovým, a přece přiměřeným šílenství našeho století, přes šestnáctero štaflí se neslo jeho hřímání: „Nekreslete ho, mrzáka, zabte ho, ukřižujte ho, uhlem ho přibijte na papír.“

To bylo asi znamení, aby začali, neboť v tu chvíli šestnáctkrát zaskřípěl uhel za štaflema, vykřikl drásavě, rozdíral se o můj výraz, myšlen byl můj hrb, vyjadřoval jej černě, očerňoval jej, zkresloval jej, neboť všichni žáci profesora Kuchena šli jak diví po mém výrazu s tlustě nanášenou černí, že chtějí nechtě začali přehánět, přeceňovat rozměry mého hrbu, po stále větších arších museli sahat, a přesto ne a ne jej dostat na papír.

Tu dal profesor Kuchen dobrou radu šestnácti majitelům uhlu: nechtě nezačínají obrysem mého výrazného, příliš obtěžkaného hrbu který údajně rozbíjel každý formát, nýbrž načerní v horní pětině archu, co možná hodně vlevo nejdříve mou hlavu.

Můj krásný vlas má temně hnědý lesk. Tihle ze mne udělali střapatého cikána. Žádnému z těch šestnácti učedníků umění nenapadlo, že Oskar má modré oči.

Když jsem si během jedné přestávky, každý model smí totiž po třech čtvrtích hodiny, čtvrt hodinku pauzovat prohlédl levé horní pětiny těch šestnácti archů, překvapila mě sice na každých štaflich sociální obžaloba mé usouzené tváře, avšak poněkud zaraženě jsem všude postrádal zářivost svých modrých zraků: tam, kde to mělo jasně a svůdně zářit, koulely se, svíraly, drolily, bodaly mě černočerné stopy uhlu.

Maje na paměti uměleckou svobodu, říkal jsem si: Rasputina v tobě ti mladí synové múz a do umění zapletené dívčiny sice rozpoznali, jestlipak taky někdy odhalí Goetha, který v tobě dřímá, probudí ho a přenesou na papír lehkou, ne tolik výrazem přetíženou, spíš uměřenou, stříbřitou linkou?

Ani těm šestnácti žákům, jakkoli nadaní snad byli, ani profesoru Kuchenovi, jakkoli nezaměnitelným byl nazýván tah jeho uhlu, se nepodařilo obdarovat budoucí svět věrným obrazem Oskara. Nicméně, vydělával jsem slušně, zacházelo se se mnou s respektem, denně jsem stál šest hodin na šajbě, chvíli jsem byl obrácen tváří k ustavičně ucpanému umyvadlu, pak zase nosem k šedivému, nebesky modrému, lehce oblačnému ateliérovému oknu, někdy také ke španělské stěně a poskytoval jsem výraz, který mi vynášel za hodinu jednu marku osmdesát feniků.

Po několika týdnech se žákům podařilo vyvést pár hezkých obrázků. To znamená, zmírnili trochu černění výrazu, nepřeháněli už tolik bezbřehé rozměry mého hrbu, dostali mě tu a tam na papír od hlavy až k patě, od knoflíků saka na mém hrudním koši až po ono místo mého obleku, které ohraničovalo nejzazší vyklenutí mého hrbu. Na mnoha arších se dokonce našlo místo i pro jakési pozadí. Ti mladí lidé byli navzdory měnové reformě stále ještě pod dojmem války, stavěli za mnou ruiny s obžalobně černými dírami po oknech, stavěli mě jako zoufalého, podvyživeného utečence mezi zpřelámané pahýly stromů, zatýkali mě dokonce, černým uhlím za mnou příčinlivě napínali přehnaně ostnatý plot, vystavovali mě pozorování ze strážních věží, hrozivě se

tyčících v pozadí, musel jsem držet v ruce prázdnou plechovou misku, žalární okna za mnou a nade mnou skýtala nejeden grafický efekt, vecpali Oskara do vězenských pruhů, a to vše se dělo v zájmu uměleckého výrazu.

Že mi však tohle všechno přičernili jako černému cikánu Oskarovi, že mě nechali pohlížet na tu nikoli modrýma, nýbrž uhlově černýma očima, držel jsem dobře věda, že ostnatý drát se nedá nakreslit jakožto model tiše, a přece jsem se zaradoval, když přišli sochaři, kteří jak známo se musejí obejít bez časově aktuálního pozadí, a učinili mě svým modelem.

Tentokrát mě neoslovil žádný žák, nýbrž sám profesor osobně. Profesor Maruhn byl přítelem mého uhlového profesora, Mistra Kuchena. Když jsem jednoho dne stál v Kuchenově soukromém ateliéru pochmurné mlsnosti plné záramovaných stop uhlu a černovous na svou nezaměnitelnou čarou, připoutával na papír, přišel k němu na návštěvu profesor Maruhn, statný podsaditý padesátník, který by v svém bílém plášti nebyl nepodoben chirurgovi, kdyby ho zaprášený baret neusvědčoval z umělectví.

Maruhn, který, jak jsem okamžitě zpozoroval, byl milovníkem klasických forem, zahlížel po mně nevraživě kvůli mým proporcím. Posmíval se příteli: nemá prý snad Kuchen dost svých cikánských modelů, které doposud černil a jimž vděčí za svou přezdívku v uměleckých kruzích „cikánský Kuchen“? Chce se teď snad pustit do nedochůdcat, má snad v úmyslu po oné úspěšné a dobře prodejně cikánské periodě začít černit nějakou trpasličí periodu, ještě úspěšnější, ještě lépe prodejnou?

Profesor Kuchen proměnil přítelův posměch v zuřivé púlnočně černé tahy uhlu: byl to ten nejčernější obraz Oskara, jaký kdy udělal, vlastně to byla jen samá černá až na pár světlých skvrn na mých lícních kostech, na nose, čele a na mých rukou, jež Kuchenovi vždy s mohutným výrazem trčely z jeho uhlových orgií přes prsty veliké a s pakostnicovými klouby. Nicméně na kresbě, která později na

výstavách došla uznání, mám modré, to jest světlé, nikoli temně zářící oči.

Oskar to přičítá vlivu sochaře Maruhna, který arci nebyl žádný expresivní uhlový zběsilec, nýbrž klasik, jemuž zasvitly mé oči goethovským jasem. Právě tento Oskarův pohled zřejmě také později svedl sochaře Maruhna, jenž vlastně miloval pouze vyrovnanost, aby ve mně spatřil sochařský model, svůj sochařský model.

Maruhnův ateliér byl prašně světlý, skoro prázdný a neukazoval ani jedinou hotovou práci. Všude však stála modelovací lešení pro plánované práce, a byla tak perfektně promyšlena, že dráty, železo a holé zohýbané olověné trubky naznačovaly i bez hlíny budoucí formálně dokonalou harmonii.

Stál jsem sochařovi pět hodin denně v aktu a dostával jsem dvě marky za hodinu. Křídou označil na šajbě bod, určil, kde bude od nynějška zakořeněna má pravá noha jakožto štanďbajn. Kolmice vedená od vnitřního kotníku mé stojné nohy měla přesně protnout důlek mezi klíčovými kostmi. Levá noha byla špílbajn. Pojmenování však bylo zavádějící. I když jsem měl stát v mírném pokrčení a uvolněně stranou, nesměl jsem ji volně posunovat či hravě ji pohybovat. Rovněž volná noha byla zakreslena křídovým obrysem na točnu.

Během všech těch týdnů, kdy jsem stál sochaři Maruhnovi, nemohl nalézt pro mé paže přiměřenou a nohám odpovídající nepohnutelnou pózu. Jednou jsem musel levou paži nechat volně viset, pravou zkroutit nad hlavou, jindy zase obě paže zkrřížit na prsou, složit pod hrb, zapřít do boků, existovalo tisíc možností a sochař je všechny vyzkoušel na mně a na lešení s ohebnými olověnými rourami.

Když se posléze po měsíci pilného hledání pózy rozhodl, že mě skuteční v hlíně buď s pažemi zkrříženými za hlavou, anebo docela bez paží, jako torzo, byl už tak vyčerpán stavěním a představováním kostry, že sice sáhl do bedny po hlíně, už už chtěl začít, ale hned zase tou zatuchlou nezformovanou hmotou plácl zpátky do bedny, dřep si před

kovovou kostru, zíral na mne a mou kostru a jeho prsty se zoufale trásly, kostra byla příliš pokroucená. S rezignovanými povzdechy, předstíraje bolení hlavy, ale bez hněvu k Oskarovi se vzdal, vzal hrbatou kostru i se stojnou a volnou nohou, se zvednutými pažemi z olověných trubek, s drátěnými prsty zkříženými v železném zátylku a odstavil ji do rohu ke všem ostatním příliš časně uzrálým kostrám, tiše, nikoli posměšně, spíš u vědomí vlastní neužitečnosti zachvívali se na mé rozměrné hrbaté kostře dřevěné kolíky zvané též motýlci, které měly nést váhu hlíny.

Potom jsme pili čaj a propovíдали ještě dobrou hodinku, kterou mi sochař zaplatil jako modelovou hodinu. Vyprávěl o starých časech, kdy ještě jako mladý Michelangelo jakoby nic po metrácích obaloval kostry hlinou a modeloval plastiky, jež většinou byly za války zničeny. Já mu zase vyprávěl o Oskarově činnosti sochařsko písmařské. Když jsme si trochu odborně popovídali, zavedl mě mezi své žáky, aby i oni ve mně spatřili sochařský model a stavěli podle Oskara kostry.

Z deseti žáků profesora Maruhna bylo možno, jestliže dlouhé vlasy jsou znakem pohlaví šest označit jako děvčata. Čtyři z nich byly ošklivé a nadané dvě byly hezké, povídavé, opravdová děvčata. Nikdy jsem se nestyděl stát v aktu. Ba Oskar vychutnával dokonce údiv obou hezkých a povídavých sochařských děvčat, když si mě prvně prohlížely na točně a mírně iritované zjistily, že Oskar, navzdory hrbu, navzdory skrovnému vzrůstu je obdařen pohlavním orgánem, který se v případě potřeby může měřit s kterýmkoli jiným, takzvaně normálním mužským atributem.

S žáky Mistra Maruhna to šlo poněkud jinak než s Mistrem. Za dva dny už měli stát kostru, počínali si geniálněcky a v geniálním chvatu plácali hlínu mezi uspěchaně a neodborně upevněné trubky z olova, při tom ale patrně zavěsili do mé hrbaté kostry příliš málo dřevěných motýlků: protože sotva viselo v kostře břemeno vlhce dýchající modelovací hlíny, dodávající Oskarovi divoce rozeklaného vzezření, už se začal nahýbat desetkrát čerstvě

naložený Oskar, už mi padala hlava mezi ramena, už pleskavě odpadávala hlína z olověných trubek, už se mi sesouval hrb do kolen, tu jsem ocenil Mistra Maruhna, který byl tak znamenitým stavitelem koster, že už vůbec neměl zapotřebí kaširovat kostru lacinou hmotou.

Objevily se dokonce slzy u těch ošklivých, ale nadaných sochařinek, když se hliněný Oskar oddělil od kovového Oskara. Hezké, ale povídavé sochařinky se smály, když mi takřka symbolicky jakoby pod zubem času začalo odpadávat maso od kostí. Když se těm sochařským učedníkům přece jen podařilo po mnoha týdnech zhotovit pár slušných skulptur nejprve v hlině, pak v sádře pro semestrální výstavku, měl jsem příležitost stále znovu porovnávat ta ošklivá a nadaná děvčata s hezkými a povídavými.

Zatímco ušmudlané, nikoli však neumělecké panny pečlivě napodobily mou hlavu, údy, hrb, kdežto můj pohlavní orgán v podivném studu buď zcela zanedbaly anebo poštile stylizovaly, ony roztomilé, okaté panny s krásnými, leč nešikovnými prsty neplýtvaly přílišnou pozorností k členitým proporcím mého těla, zato však vynaložily veškerou píli na přesnou reprodukci mých pozoruhodných genitálií. Abych v této souvislosti nezapomněl na čtyři sochající mladíky: vyabstrahovali mě, vyklepali pomocí plochých, rýhovaných prkének do hranata a to, co ošklivé dívčiny zanedbaly, roztomilé pak nechaly rozkvést do šťavnaté přirozenosti, ponechali se suchým mužským rozumem trčet do prostoru jako podlouhlý čtverhranný pahýl nad dvěma stejně velkými kostkami jako zběsile plodivý orgán nějakého stavebnicového krále.

Ať už za to mohly mé modré oči, nebo zahřívací lampy, které sochaři kolem mne, nahého Oskara, rozestavěli: mladí malíři, kteří přišli navštívit půvabné sochařinky, odhalili buď v modři mých očí, nebo v mé ozářené, červeně planoucí kůži malířské půvaby, odvedli mě z přízemních sochařských a grafických ateliérů do horních pater a jali se od té chvíle podle mne míchat barvy na paletách.

Zpočátku byli malíři ještě pod příliš silným dojmem mých modrých zraků. Vypadalo to, jako bych se na ně díval tak modře, že mě pak malířský štětec chtěl mít modrého od hlavy k patě. Oskarovo zdravé maso, jeho zvlněný kaštanový vlas, jeho svěží, prokrvená ústa to vše povadlo, zplesnivělo v přízračně modrých tónech, nejvýš že se mezi modré hadry masa tu a tam pro urychlení rozkladu přimíchalo trochu mrtvolné zeleně, nebo žluti. K jiným barvám se Oskar dostal, teprve když během karnevalu, který se ve sklepeních Akademie slavil každý týden, objevil Ullu a přivedl ji malířům jako múzu.

Bylo to o masopustním pondělí? Bylo to o masopustním pondělí, kdy jsem se odhodlal slavit s nimi v kostýmu a zamíchat do davu kostýmovaného Oskara. Maria řekla, když mě uviděla před zrcadlem: „Zůstaň doma, Oskare. Dyť tě tam jen pošlapou.“ Ale pak přece jen pomohla s maskou, sestříhala dohromady všelijaké zbytky látek, jež její sestra Gusta ihned hbitou jehlou spojila v šaškovský šat. Nejdříve jsem měl něco ve stylu Velazquezově. Také bych se byl docela rád viděl v podobě vojevůdce Narsesa nebo zas prince Eugena. Když jsem posléze stanul před velikým zrcadlem, jemuž válečné události dopomohly k úhlopříčné prasklině mírně posunující zrcadlený obraz, když se mi zjevilo celé to pestré, plandavé ošacení opatřené rozparky a ověšené rolničkami, dráždící mého syna Kurta k smíchu a návalům kašle, řekl jsem si tiše a ne právě šťastně: Teď jsi tedy šašek Yorick, Oskare. Ale kde je král, z něhož by sis mohl tropit bláznů!?

Už v tramvaji, jež mne měla dovést k Ratingské blízko Akademie, mi bylo nápadné, že jsem v tom rodě kovbojů a Španělek, kteří svými kostýmy chtě přehlušit kancelář a krámský pult, nebudil smích. Ale spíš hrůzu. Lidé se distancovali, a tak jsem i v přeplněném tramvajovém voze mohl vychutnat požitek místa k sedění.

Před Akademií mávali strážníci nefalšovanými a zdaleka ne kostýmovanými pendreký. „Krák Múz tak se jmenoval večírek

učedníků umění, byl přecpaný, dav se však přesto snažil dobýt budovy a střetal se s policií zčásti krvavě, v každém případě však barevně.

Když dal Oskar promluvit zvonečku, který mu visel na levém rukávě, rozdělil se dav, jeden strážník, který profesionálně rozpoznal mou velikost, zasalutoval shora, zeptal se na mé přání a doprovodil mě oháněje se pendrekem do slavnostního sklepení, tam se vařilo maso, ale dávno ještě nebylo měkké.

Nuže nikdo se nesmí domnívat, že snad umělecké zábavy umělců jsou nějaké zábavy, na nichž se umělci baví. Většina studentů Akademie postávala s vážnými, napjatými, byť i pomalovanými tvářemi za originálními, poněkud však vratkými nálevními stolky, a prodávajíc pivo, sekt, vídeňské párky a špatně načepované kořalky, snažila se o vedlejší výdělek. Vlastní umělecká zábava byla provozována měšťany, kteří jednou za rok kolem sebe hází penězi a chtějí si žít a bavit se jako umělci.

Když jsem asi tak hodinku na schodech, v koutech, pod stoly vyrušoval pářečky, které se zrovna chystaly vytlouci z toho nehostinného nepohodlí nějaký půvab, sprátelil jsem se s dvěma Čiňankami, které však musely mít v žilách řeckou krev, neboť praktikovaly lásku, jaká bývala před staletími opěvována na ostrově Lesbos. Třebaže se obě náramně čiperně a všemi svými prsty zabývaly jedna druhou, dávaly mi na rozhodujících místech pokoj, skýtaly mi tu a tam velice zábavnou podívanou, pily se mnou příliš vlažný sekt a vyzkoušely, s mým svolením, jaký odpor klade vrchol mého značně trhavého hrbu, měly při tom nejspíš štěstí, což zase jednou potvrzuje mou tezi: hrb přináší ženám štěstí.

Přesto však mě tento styk s ženami naplňoval tím hlubším smutkem, čím déle trval. V hlavě se mi rojily myšlenky, politika mě naplňovala starostmi, sektem jsem, si maloval na stůl blokádu města Berlína, črtal jsem vzdušný most, tváří v tvář těm dvěma Čiňankám, které se nemohly k sobě dostat, jsem si zoufal nad sjednocením Německa a dělal jsem to, co

jsem jinak nikdy nedělal: Oskar coby Yorick pátral po smyslu života.

Když mým dámám, nic pozoruhodného nenapadlo, rozplakaly se nakonec, což jejich pomalované čínské tváře zbrázdilo zářnými stopami, zvedl jsem se se svými plandavými rozparky a hlučícími rolničkami, ze dvou třetin se mi chtělo domů, jedna třetina ještě toužila po malém karnevalovém zážitku, a tu jsem spatřil, ne on mě oslovil, nadsvobodníka Lankese.

Vzpomínáte si ještě! Setkali jsme se s ním na Atlantickém valu v létě roku čtyřiačtyřicátého. Strážil tam beton a kouřil cigarety mého mistra Bebry.

Chtěl jsem se právě dostat nahoru po schodech, na kterých se to vsedě tlačilo a muchlalo, zapálil jsem si, vtom mi něco poklepalo na rameno a jeden nadsvobodník z poslední světové války pronesl: „Hele, kamaráde, neměl bys pro mě cigaretu?“ Není divu, že jsem ho po této promluvě, a také protože, jeho kostým byl polně šedý, okamžitě poznal. Přesto bych byl tuto známost nikdy neoživil nebýt toho, že nadsvobodník a malíř betonu měl na svém polně šedém koleně samu Múzu osobně.

Dovolte, abych nejdříve promluvil s malířem a teprve pak popsal Múzu. Nejen že jsem mu dal cigaretu, i můj zapalovač zapracoval a pravil jsem, zatímco on vdechoval kouř: „Jestlipak si ještě vzpomínáte, nadsvobodníku Lankesi? Bebrovo Frontové divadlo? Mystika, barbarství, nuda?“

Malíř se vyděsil po tomto oslovení, nepustil sice cigaretu, zato ale Múzu z kolena. Zvedl jsem to naprosto opilé, dlouhonohé dítě a podal jsem mu je zpátky. Zatímco my dva, Lankes a Oskar, jsme si vyměňovali vzpomínky, nadávali na nadporučíka Herzoga, jehož Lankes nazýval cvokem, vzpomněli též mistra Bebry a jeptišky, které tenkrát mezi Rommelovým šparglem hledaly kraby, podívoval jsem se zjevu oné Múzy. Přišla, jako dar na hlavě měla klobouk z plasticky zformovaného papundeklu, jaký se používá k balení exportních vajec, a navzdory absolutní opilosti a smutně

zohýbaným křídílům vyzařovala stále ještě onen lehce uměleckoprůmyslový půvab nebeské obyvatelky. „Totle je Ulla,“ informoval mě malíř Lankes. „Vlastně je vyučená švadlena, teďka chce ale dělat do umění a to mi nijak nejde do krámu, poněvač s krejčovinou vydělá a s uměním nic.“

Tu Oskar, který na umění vydělával pěkné peníze, navrhl, že by švadlenu Ullu uvedl jako model k malířům Akademie umění. Lankes byl tak nadšený mým návrhem, že mi vytáhl z krabičky hned tři cigarety. Za to mě pozval k sobě do ateliéru, jen bych musel zaplatit taxík, omezil ihned své pozvání.

Vyrazili jsme okamžitě, karneval jsme nechali za sebou, já jsem zaplatil taxi a Lankes, který měl ateliér v Sittardově ulici, nám na lihu udělal kávu, která můzu opět přivedla k životu. Když se s pomocí mého pravého ukazováčku vyzvracela, působila takřka střízlivě.

Teď teprve jsem viděl, že se ustavičně diví svýma světle modrýma očima, také jsem uslyšel její hlas, který byl trochu pisklavý, plechový, nepostrádal však dojemného půvabu. Když jí malíř Lankes předestřel mou ideu a spíše jí poručil, než navrhl, aby pracovala jako model na Akademii, zdráhala se zprvu, nechtěla být ani múzou, ani modelem na Akademii, chtěla jen náležet malíři Lankesovi. Ten jí však suše a beze slova, jak to nadaní malíři rádi dělávají, svou velkou dlaní uštědřil pár facek, zeptal se jí ještě jednou a zasmál se spokojeně, zase už dobrácky, když vzlykajíc, s pláčem dokonale andělským, vyslovila ochotu stát se pro malíře Akademie umění dobře placeným modelem a případně i múzou.

Musíte si představit, že Ulla měří asi metr sedmdesát osm, je štíhlá až hubená, roztomilá a křehká a připomíná Botticelliho a Cranacha zároveň. Stáli jsme v dvouaktu. Langustí maso má asi tak barvu jejího dlouhého a hladkého masa pokrytého dětsky jemným chmýřím. Vlasy na hlavě spíš řídké, ale dlouhé a slámově světlé.

Chlupy na ohanbí kadeřavě nazrzlé, zarůstající jen malý trojúhelník. V podpaždí se Ulla vyholuje každý týden.

Jak se dalo čekat, běžní adepti umění si s námi nevěděli rady, ji dělali příliš dlouhé ruce, mně příliš velkou hlavu, dopouštěli se tedy chyb všech začátečníků: nemohli nás dostat do formátu.

Teprve když nás objevili Ziege a Raskolnikov, vznikly obrazy, které byly právy zjevu múzy a Oskara.

Ona spící, já ji lekající: faun a nymfa.

Já dřepící, ona skloněná nade mnou se svými drobnými, vždycky trochu křehnoucími ňadry, hladíc mi vlasy: kráska a zvíře.

Ona ležící, já mezi jejíma dlouhýma nohama pohrávaje si s rohatou maskou: dáma a jednorozec.

To všechno v Ziegově a Raskolnikovově stylu, jednou barevně, pak zas ve vznešeně šedých tónech, jednou s detailujícím jemným štětečkem, pak zase v Ziegově manýře s geniálnickou špachtlí, jednou s pouhým náznakem tajemného fluida kolem Ully a Oskara a pak Raskolnikov, který se s naší pomocí dobral surrealismu: tu se Oskarův obličej stal medově žlutým ciferníkem, jakým normálně byly opatřeny naše stojací hodiny, tu vzkvetly na mém hrbu mechanicky se pnoucí růže, které Ulla trhala, tu zase jsem nahoře usmívavě, dole dlouhonohé Ulle seděl v rozříznutém břiše, někde mezi slezinou a játry, a listoval si v obrázkové knížce.

Taky nás rádi navlékli do kostýmů, z Ully dělali Kolombínu, ze mne bíle nalíčeného smutného mima. Nakonec zůstalo vyhrazeno Raskolnikovovi, říkali mu tak, protože neustále mluvil o zločinu a trestu, aby namaloval ten vskutku veliký obraz: seděl jsem Ulle na lehounce ochmýřeném levém stehně nahaté, hrbaté zakrslé děcko a ona představovala Madonu, Oskar seděl coby Ježíšek.

Tento obraz prošel později mnoha výstavami, nesl název: Madona 49 působil mocně i na plakátě a tak se dostal na oči i mé poctivě měšťácké Marii, způsobil domácí kravál, a přesto byl zakoupen za pěkný peníz, jedním rýnským průmyslníkem dodnes asi visí v zasedacím sále některého administrativního mrakodrapu a ovlivňuje členy správní rady.

Mě bavila ta nadaná neplecha, kterou umělci tropili s mým hrbem a mými proporcemi. K tomu je třeba připočíst i to, že Ulle a mně vzhledem k naší žádanosti platili za hodinu dvouaktu dvě marky padesát. I Ulla se cítila dobře jako modelka. Malíř Lankes se svou údernou tlapou s ní zacházel líp od té doby, co nosila pravidelně domů peníze, a tloukl ji, jen když si jeho geniální abstrakce žádá hněvivé ruky. A tak se i tomuto malíři, který ji ve smyslu optickém nikdy nepoužíval jako modelu, stala v jistém smyslu múzou, neboť pouze facky, které ji uštědřoval, propůjčovaly jeho malířské ruce tu pravou tvůrčí potenci.

I mne Ulla svou plačtivou křehkostí, která byla v podstatě andělskou nepoddajností, dráždila k násilnostem, nicméně vždycky jsem se dokázal ovládnout, a kdykoli jsem pocítil zálusk na bič, pozval jsem ji někam do cukrárny, s mírným snobismem, do něhož mě naladil trvalý styk s umělci, jsem si ji při své výšce vedl jako nějakou vzácně vzrostlou rostlinu po zalidněné a civící Královské aleji, koupil jsem ji lila punčochy a růžové rukavice.

Jinak tomu bylo s malířem Raskolnikovem, který aniž se k ní přiblížil, pěstoval s ní nejintimnější styky. Tak ji třeba nechal pózovat na točně s široce roztaženými nohama, ale nemaloval, nýbrž zaujal místo na své stoličce ve vzdálenosti několika kroků od jejího ohanbí a naléhavě mumlaje o zločinu a trestu upřeně civěl tím směrem, až múzino pohlaví zvlhlo, rozevřelo se a i Raskolnikov pouhým řečením a koukáním dospěl posléze k osvobozujícímu výsledku, vyskočil ze stoličky a přičinil Madoně 49 na štaflích několik grandiózních úderů štětcem.

I na mne se Raskolnikov občas zahleděl, i když z jiných důvodů. Usoudil, že mi něco schází. O vakuu mezi mými rukama hovořil a strkal mi do prstů jeden za druhým všelijaké předměty, kterých mu při jeho surrealistické fantazii napadaly spousty. Tak třeba vyzbrojil Oskara pistolí, nechal mě jako Ježíška mířit na Madonu. Přesýpací hodiny jsem musel držet, zrcadlo, které ji strašlivě znetvořovalo, protože

bylo vypouklé. Nůžky, rybí kostry, telefonní sluchátko, umrlčí lebky, maličká letadýlka, tančíky, oceánské parníčky jsem držel oběma rukama, a přesto Raskolnikov to rychle zpozoroval, se vakuum nezaplnilo.

Oskar se bál toho dne, kdy malíř přijde s tím předmětem, který jediný byl předurčen k tomu, abych jej držel. Když pak konečně přinesl bubínek, vykřikl jsem: „Ne!“

Raskolnikov: „Vezmi buben, Oskare, poznal jsem tě!“

Já třesoucí se: „Nikdy víc. To všechno je pryč!“

On chmurně: „Nic není pryč, všechno se zase vrátí, zločin, trest, znovu zločin!“

Já, z posledních sil: „Oskar se kál, budiž mu odpuštěn buben, vše budu držet, jenom plech ne!“

Plakal jsem, když se múza Ulla ke mně sklonila, a oslepen slzami jsem nemohl zabránit, aby mě nepolíbila, aby mě múza strašlivě nepolíbila, vy všichni, kdo jste kdy přijali polibek múzy, jistě pochopíte, že Oskar po tom stvrzujícím polibku okamžitě zase přijal onen buben, který před lety od sebe odvrhl, pohrbil v písku zaspeského hřbitova.

Avšak nebubnoval jsem. Jen jsem pózoval a byl jí, což je samo už dost zlé namalován Madoně 49 jako bubnující Ježíšek na levé nahé stehno.

Takto mě spatřila Maria na uměleckém plakátu ohlašujícím uměleckou výstavu. Bez mého vědomí navštívila tu výstavu, dlouho a sbírajíc vztek musela postát před oním obrazem, neboť když si mě pak doma podala, pustila se do mne rovnou školním pravítkem mého syna Kurta. Ona, která před několika měsíci získala dobře placené místo v jednom větším lahůdkářství nejprve jako prodavačka, brzy pak při své zdatnosti jako pokladní, stanula přede mnou v této chvíli jako osoba dokonale zabydlená na Západě, dávno už žádná šmelinařící uprchlice z Východu, a proto mě se značnou přesvědčivostí mohla nazývat prasetem, kurevníkem, zpuštěm také křičela, že už nechce ani vidět ty svinské peníze které vydělávám na těch svinstvech, a ani mne že už nechce vidět.

Ačkoli Maria tu poslední větu brzy vzala zpátky a už čtrnáct dní nato opět zahrnula do domácího rozpočtu nemalou část mých modelových peněz, přece jen jsem se rozhodl učinit konec společnému bydlení s ní, její sestrou Gustou a svým synem Kurtem, vlastně jsem chtěl někam hodně daleko, do Hamburku, pokud možno zase někam k moři, avšak Maria, která se náramně rychle smířila s mým plánovaným stěhováním, mě za podpory své sestry Gusty přemluvila, abych si vyhledal pokoj někde v její a Kurtíkově blízkosti, rozhodně v Düsseldorfu.

JEŽEK

Vybudovat, oddřevnit, vymýtit, zahrnout, od fouknout, vcítit se: teprve jako podnájemník se Oskar naučil umění vzpomínavého bubnování. Nepomáhal mi při tom jen pokoj, ježek, sklad rakví ve dvoře a pan Münzer sestra Dorothea byla mi stimulem.

Znáte Parsifala? Ani já ho nijak zvlášť dobře neznám. Jen ta příhoda s třemi krůpějemi krve ve sněhu mi utkvěla. Je to pravdivá příhoda, protože se na mne hodí. Nejspíš se hodí na každého, kdo má nějakou ideu. Avšak Oskar píše o sobě, proto mu až podezřele dokonale padne na tělo.

Sloužil jsem sice i nadále ještě umění, nechával jsem se malovat modře, zeleně, žlutě i v barvě hlíny, nechal jsem se černit a stavět před různá pozadí, spolu s múzou Ullou jsem oplodnil celý jeden zimní semestr Akademie umění i následujícímu letnímu semestru jsme ještě poskytli své múzické požehnání, avšak ten sníh již napadl, který vsál ony tři krůpěje krve, jež upoutaly můj pohled stejně jako pohled blázna Parsifala, o němž blázen Oskar tak málo ví, že se s ním zcela nenuceně může identifikovat.

Můj neobratný obraz bude vám snad dostatečně jasný: sníh je pracovní oděv nemocniční sestry, červený kříž, který nosí většina ošetřovatelek, tedy i sestra Dorothea, uprostřed brože spínající límec, mi svítil jako ony tři krvavé krůpěje. A tak jsem stál a nemohl odtrhnout pohled.

Avšak než jsem se usadil v někdejší koupelně bytu Zeidlerových, bylo nutno vyhledat tuto místnost. Zimní semestr se právě schyloval ke konci, studenti zčásti dávali výpověď ze svých pokojů, odjížděli na Velikonoce domů a zase se vraceli nebo nevraceli. Má kolegyně múza Ulla, mi pomáhala hledat byt, zašla se mnou i na studentskou samosprávu. Tam mi dali na cestu hodně adres a doporučující dopis Akademie umění.

Než jsem se vydal za bytem, navštívil jsem zase po delší době kameníka Korneffa v jeho dílně u prosebné cesty. Z

přichylnosti podnikl jsem tu cestu, krom toho jsem také hledal nějakou práci na semestrální prázdniny, neboť těch pár hodin, které jsem spolu s Ullou či bez Ully měl stát jako soukromý model několika profesorům, mě během nadcházejících šesti neděl sotva mohlo uživit, rovněž tu bylo nájemné za zařízený pokoj.

Našel jsem Korneffa nezměněného s dvěma skoro zahojenými furunkly a jedním ještě nezralým, jak se sklání nad tabulí belgické žuly, kterou právě oštokoval a teď postupně šalíroval. Prohodili jsme pár slov, a já si výmluvně pohrával s několika dlátky na písmo, také jsem se podíval po několika naskládaných kamenech, jež vybroušeny a vyhlazeny čekaly na náhrobní na dva metrové kameny, mušlák a slezský mramor pro dvoumístný hrob vypadaly, jako by je byl Korneff prodal, jako by volaly po znalé ruce písmáka. Měl radost za kameníka, který prodělal po měnové reformě dosti zlé časy. Ale už tehdy jsme se oba utěšovali starou moudrostí: ani sebeživotodárnější měnová reforma nezabrání lidem, aby umírali a objednávali si náhrobní kameny.

Potvrdilo se to. Lidé umírali a zase kupovali. Kromě toho přišly zakázky, jaké před reformou neexistovaly. Řeznictví si dávala zdobit fasády i vnitřky krámů s rýmlahnským mramorem, do poškozeného pískovce a tufu leckteré banky či obchodního domu musely vysekány čtvercové otvory a zaplněny, aby banky a obchodní domy znovu obnovily svou reputaci.

Chválil jsem Korneffovu přičinlivost, ptal jsem se, jestli na všechnu tu práci stačí. Nejdříve odpověděl vyhýbavě, pak přiznal, že by si občas přál mít čtyři ruce, konečně mi navrhl, abych u něho na půl dne sekal písmo, klínové písmo do vápence prý platí pětáctýřicet feniků za písmeno, do žuly a diabasu pětapadesát feniků, vznešené litery byly po šedesáti a pětasedmdesáti fenicích.

Hned jsem si vybral jeden mušlák, rychle se vpravil zase do práce a ve chvíli jsem měl písmena v ruce, vysekal jsem

klínem Alois Küfer – nar. 3. 9. 1887 – zemř. – 10. 6. 1946, za čtyři hodiny jsem byl hotov s těmi třiceti písmeny a číslicemi, a když jsem odcházel, dostal jsem podle tarifu třináct marek padesát feniků. To byla třetina měsíčního nájemného, na které jsem si troufal. Víc než čtyřicet marek jsem nemohl a nechtěl vydat, protože Oskar si uložil nadále skromně, ale přece jen podporovat domácnost v Bilku, Marii, chlapce a Gustu Kósterovou.

Ze čtyř adres, jež mi poskytli laskaví lidé od studentské samosprávy Akademie, jsem dal přednost adrese: Zeidler, Jülichova ulice 7, protože odtamtud bylo blízko do Akademie. Začátkem května, bylo horko, pařlivo a dolnorýnsky, jsem se vydal s dostatečnou zásobou hotových peněz na cestu. Maria mi dala do pořádku šaty, vypadal jsem fešácky.

Onen dům, v jehož třetím poschodí obýval Zeidler třípokojový byt, stál s opadávající omítkou za uprášeným kaštanem. Jelikož Jülichova ulice z dobré poloviny sestávala z trosek, dalo se těžko mluvit o sousedních domech a domě naproti. Vlevo jakýsi kopec, zarostlý zrezivělými nosníky tvaru té, trávou a pampeliškami, svědčil o někdejší existenci čtyřpatrové budovy sousedící, se Zeidlerovým domem. Vpravo se podařilo částečnou zbořeninu upravit k obývání až do druhého patra. Avšak prostředky zřejmě nevystačily. Fasáda z hlazené černé švédské žuly, mezerovitá a na mnoha místech popraskaná, volala po správce. V nápise „Pohřební ústav Schomemann“ chybělo několik, nevím už kterých, písmen. Obě palmové větvičky klínovitě tesané do hloubky se stále ještě patrnou zrcadlově hladkou žulou zůstaly naštěstí nepoškozeny a dodávaly pohmožděnému obchodu jakž takž pietního vzezření.

Sklad rakví této již pětasedmdesátileté firmy byl ve dvoře a měl mi z mého pokoje, umístěného v zadním traktu, velmi často skýtat vyhlídku. Dívával jsem se na dělníky, kteří za pěkného počasí vždycky vytáhli pár rakví z kůlny, postavili na kozy a všelijakými prostředky vylepšovali polituru oněch

obydlí, která se způsobem důvěrně mně známým zužovala k nohám.

Zeidler sám otevřel ihned, jak jsem zazvonil. Stál ve dveřích malý, podsaditý, dýchavičný, ježkovitý, měl na nose tlusté brýle, spodní polovinu obličeje skrýval pod vločkami mýdlové pěny, napravo proti zdi držel štětku, vypadal na alkoholika a podle řeči na Westfála. „Jestli se vám pokoj nelíbí, řekněte to hned. Zrovna se holím a ještě si musím umýt nohy.“

Zeidler neměl rád okolkování. Prohlédl jsem si pokoj. Nemohl se mi líbit, byla to z provozu vyřazená koupelna, nejméně z poloviny tyrkysově vykachlíkovaná, jinak neklidně vytapetovaná. Přesto jsem neřekl, že se mi ten pokoj nemůže líbit. Bez ohledu na Zeidlerovu schnoucí pěnu, na jeho neumyté nohy jsem poklepával na vanu. Chtěl jsem vědět, jestli by to nešlo bez vany, stejně nemá odtokovou rouru. S úsměvem zavrtěl Zeidler svou šedivou ježkovitou hlavou, marně se snažil štětkou našlehat pěnu. To byla jeho odpověď, i prohlásil jsem, že jsem ochoten najmout si místnost i s vanou měsíčně za čtyřicet marek.

Když jsme opět stanuli ve skrovně osvětlené úzké předsíni, do níž ústilo mnoho místností nejrozmanitěji natřenými, zčásti též zasklenými dveřmi, chtěl jsem ještě vědět, kdo jinak bydlí v Zeidlerově bytě. „Má žena a podnájemníci.“ Ťukl jsem na dveře s mléčným sklem uprostřed chodby, asi tak krok vzdálené ode dveří od bytu. „Tady bydlí ošetřovatelka. Ale to se vás netýká. Tu stejně neuvidíte. Jenom tu spí, a ani to ne vždycky.“

Nechci říci, že Oskar sebou trhl při slově „ošetřovatelka“. Pokývl hlavou, netroufl si už žádat informace stran zbývajících pokojů, věděl vše potřebné o své místnosti s vanou, ležela vpravo, šířkou dveří uzavírala předsíň.

Zeidler mi klepl na klopou kabátu: „Vařit můžete u sebe, jestli máte lihový vaříč. Pro mě za mě třeba i v kuchyni, jestliže vám nejsou kamna moc vysoko.“ To byla jeho první náarážka na Oskarovu tělesnou výšku. Doporučující psaní

Akademie umění, jež rychle přelétl pohledem, vykonalo své, neboť bylo podepsáno ředitelem, profesorem Reuserem. Ke všem jeho napomenutím jsem řekl ano a amen, vštípil jsem si, že kuchyň je nalevo od mé místnosti, slíbil jsem, že prádlo si nechám prát venku, protože se kvůli páře bál o své koupelnové tapety, mohl jsem to s jakousi jistotou slíbit, Maria projevila totiž ochotu na mne prát.

Ted' bych byl měl odejít pro svá zavazadla, vyplnit stěhovací formuláře. Oskar se k tomu však neměl. Nemohl se odtrhnout od toho bytu. Bez nejmenšího důvodu zeptal se svého budoucího bytného na toaletu. Ten palcem ukázal na překližkové dveře připomínající válečná a bezprostředně následující poválečná léta. Když se Oskar chystal ihned toalety použít, rozsvítil mu tam Zeidler, na jehož tváři se svědivě drolilo mýdlo.

Uvnitř jsem pak měl vztek, neboť Oskar nepociťoval žádnou potřebu. Nicméně tvrdošíjně vyčkal, až jsem vypustil aspoň trochu vody, stálo mě to značnou námahu při tak nepatrném tlaku v měchýři též proto, že jsem byl tak blízko prkýnku, abych nepostříkal prkýnko a dlaždičky na podlaze těsného prostoru. Můj kapesník odstranil stopy na osezeném dřevě, Oskarovy podrážky musely setřít pár nešťastných kapiček na dlaždičkách.

Navzdory nepříjemně ztuhlému mýdlu na obličej nevyhledal Zeidler za mé nepřítomnosti zrcátko a teplou vodu. Čekal v předsíni, nejspíš ve mně zmerčil blázna. „Vy jste mi pěkný ptáček. Ještě ani nepodepsal nájemní smlouvu a už si chodí na záchod!“

S vystydlou, okoralou štětkou se ke mně blížil, jistě zamýšlel nějaký pitomý vtip, pak přece jen otevřel dveře bytu, aniž mě obtěžoval. Zatímco Oskar kolem ježka a nespouštěje zčásti ježka z očí couval na schody, zapamatoval jsem si, že dveře od záchodu byly umístěny mezi dveřmi od kuchyně a oněmi mléčně zasklenými dveřmi, za nimiž tu a tam, tedy nepravdělně, přespávala jistá ošetřovatelka.

Když Oskar pozdě odpoledne se svým zavazadlem, na němž visel též dárek malíře madon Raskolnikova, nový plechový bubínek, znovu zazvonil u Zeidlera a zamával přihlašovacím formulářem, zavedl mě čerstvě oholený ježek, který si mezitím snad umyl i nohy, do Zeidlerova obývacího pokoje. Páchlo to tam studeným doutníkovým kouřem. Po několikrát zapalovaných doutnících to tam páchlo. K tomu přistupovaly pachy mnoha na sobě narovnaných, patrně cenných koberců, srolovaných v koutě pokoje. Taký to tam bylo cítit starými kalendáři. Neviděl jsem však žádné kalendáře, to koberce tak páchly. Pohodlná kůží potažená křesla nevydávala kupodivu žádný pach.

Zklamalo mě to, neboť Oskar, který jakživ ještě neseseděl na kožené židli, měl přesto zcela reálnou představu o pachu kůže na sezení, takže teď Zeidlerovy potahy na židlích a křeslech podezříval z umělosti.

V jednom z těch hladkých křesel bez zápachu, která, jak se později ukázalo, byla potažena pravou kůží, seděla paní Zeidlerová. Měla na sobě sportovně strižený jakž takž padnoucí šedý kostým. Sukně se jí shrnula přes koleno a odhalovala na tři prsty spodního prádla. Jelikož si neupravila shrnutý oděv a měla, jak se aspoň Oskarovi zdálo uplakané oči, neodvažoval jsem se sám od sebe se představit a pozdravit ji. Má úklona zůstala němá a v poslední fázi se zase už obracela k Zeidlerovi, který představil svou ženu pohybem palce a s lehkým zakašláním.

Pokoj byl rozlehlý čtverec. Kaštan stojící před domem místnost zatemňoval, zvětšoval a zmenšoval. Kufr s bubnem jsem nechal stát poblíž dveří, s přihlašovacím formulářem jsem se blížil k Zeidlerovi stojícímu mezi oběma okny. Oskar neslyšel svůj krok, neboť kráčel, jak jsem se později dopočítal po čtyřech kobercích, které ležely jeden na druhém ve stále menších formátech. Vytvářely svými nestejně zbarvenými trápovitými i netrápovitými okraji pestré schodiště, jehož nejnižší stupeň se červenohnědě dotýkal stěn, dalším, zeleným stupněm mizelo většinou pod nábytkem, jako byl

těžký bufet, vitrina plná likérových sklínek, jež zde stály seřazeny po tuctech, a prostorná manželská postel. Už okraj třetího koberce, modrý a vzorkovaný, probíhal přehledně od rohu k rohu. Čtvrtý koberec, vínový velur, měl za úkol nést kulatý, voskovaným plátnem chráněný rozkládací stůl a čtyři kůži potažená, kovovými nýtky pravidelně pobitá křesla.

Jelikož na stěnách viselo ještě množství koberců, které vlastně nebyly žádné nástěnné koberce, a jiné se opíraly srolovány v koutech, usoudil Oskar, že ježek před měnovou reformou obchodoval nejspíš v kobercích a po měnové reformě zůstal na kobercích sedět.

Jako jediný obraz visel na stěně s okny mezi orientálsky působícími můstky zasklený portrét knížete Bismarcka. Ježek obsadil právě koženou židli pod kancléřem, měl s ním jakousi rodinnou podobnost. Když mi vzal z ruky přihlašovací formulář a bděle, kriticky a netrpělivě studoval obě strany úředního blanketu, vznítla v něm zašeptaná otázka jeho ženy, není-li snad něco v pořádku, výbuch vzteku, který ho tlačil blíž a blíž k železnému kancléři. Židle ho vyplivla. Na všech čtyřech kobercích stál, formulář držel stranou, naplnil sebe i svou vestu vzduchem, skokem se ocitl na prvním a druhém koberci a zavalil svou ženu skloněnou nad šitím větou

jako:
kdotadysmímluvitkdyžsehonikdoneptáanemácomlujitjedinějájá! Anislovouž!

Jelikož paní Zeidlerová se poslušně vzdala každého dalšího slova a věnovala se jen svému šití, stalo se teď ježkovi, bezmocně dupajícimu po kobercích, problémem, jak nechat věrohodně vyznít, doznít svůj vztek. Krokem stál před vitrinou, otevřel ji, až to zadrnčelo, opatrně uchopil mezi roztažené prsty osm likérových skleniček, vytáhl je, aniž způsobil jakou škodu, z vitriny, tiše se krůček za krůčkem šoulal směrem k zeleně kachlovým stáložárným kamnům hostitel, který chce pobavit sedm hostí i sebe sama obratným kouskem a odhodiv veškerou opatrnost, mrštil křehkým nákladem o studená, Jiřinová dvířka kamen.

Podivuhodné bylo, že během té scény, která přece jen vyžadovala určitou jistotu v míření, nespustil ježek z obrýlených očí svou ženu, která vstala a pokoušela se u pravého okna navléci jehlu. Vteřinu poté, co roztrástil skleničky, podařil se jí ten obtížný pokus svědčící o klidné ruce. Paní Zeidlerová se vrátila do své ještě teplé židle, usedla tak, že se jí kostým znovu vyhrnul a odhalil tři prsty růžového prádla. Ježek sledoval cestu své ženy k oknu, navlékání nitě a její návrat v předklonu jí: ale odevzdaně. Sotva usedla, sáhl za kamna, vytáhl odtud lopatku a smetáček, smetl střepy, lopatku vysypal na noviny, který byly už z poloviny pokryty střepy z likérových skleniček a sotva by už měly místo pro třetí hněvivé tříštění skla.

Jestliže se teď čtenáři zdá, že v ježkovi rozbíjejícím sklo poznal Oskar sebe sama dlouhá léta sklo rozezpívajícího Oskara, nemohu čtenáři nedat tak docela za pravdu. I já jsem proměňoval svůj hněv ve skleněné střepy, jenže, jakživ mě nikdo neviděl s lopatkou a smetáčkem!

Když Zeidler odstranil stopy svého hněvu, vrátil se zpátky do křesla. Znovu mu Oskar podal přihlášku, kterou ježek musel nechat upadnout, když hrabal oběma rukama do vitríny.

Zeidler podepsal formulář a dal mi na srozuměnou, že u něho v bytě musí panovat pořádek, kam by člověk jinak přišel, je koneckonců už patnáct let zástupcem, a to zástupcem ve strojcích na stříhání vlasů, jestli vím, co to jsou strojky na stříhání vlasů!

Oskar věděl, co je to strojek na stříhání vlasů, a udělal taky pár vysvětlujících pohybů ve vzduchu, z nichž Zeidler mohl usoudit, že in puneto stříhacích strojků jsem dokonale informován. Jeho dobře zastřížený kartáč svědčil o dobrém zástupci. Když mi vyložil svůj pracovní systém, týden vždy cestoval, pak dva dny zůstal doma, ztratil na Oskarovi veškerý zájem, už se jen ježkovitě pohupoval na světle hnědé, vrzající kůži, blýskal brýlemi, řekl z nějakého důvodu či bez důvodu jojojojojo musel jsem jít.

Nejdříve se Oskar rozloučil s paní Zeidlerovou. Měla studenou ruku bez kostí, ale suchou. Ježek mi pokynul z křesla, ukázal ke dveřím, kde stálo Oskarovo zavazadlo. Už jsem měl ruce plné, tu se ozval jeho hlas: „Co se vám to tam kývá na tom kufru?“

„To je můj plechový bubínek.“

„To tady chcete bubnovat?“

„Ani moc ne. Dříve jsem bubnoval hodně.“

„Pro mě za mě si můžete. Stejně nejsem doma.“

„Je malá pravděpodobnost, že bych se kdy zase vrátil k bubnování.“

„A co že jste zůstal tak malý?“

„Nešťastný pád zabránil mi v růstu.“

„Jenom abych tu neměl s vámi nějaké maléry, záchvaty a takové věci!“

„Během posledních let se můj zdravotní stav stále zlepšuje. Podívejte se, jak jsem pohyblivý.“

Tu předvedl Oskar panu a paní Zeidlerovým pár skoků a skoro akrobatických cviků, jimž se naučil za časů Frontového divadla, z ní se stala chichtající se paní Zeidlerová, z něho ježek, který se plácal do stehů, ještě když jsem už byl v předsíni a odnášel svůj kufr s bubínkem kolem mléčné zasklených dveří ošetřovatelky, záchodových a kuchyňských dveří do svého pokojíku.

To byl začátek května. Od onoho dne mě pokoušelo, okupovalo, dobývalo mystérium nemocniční sestry: onemocněl jsem ošetřovatelkami, patrně nevléčitelně onemocněl, neboť i dnes ještě, kdy to vše mám už za sebou, odporuji svému ošetřovateli Brunovi, který bez obalu tvrdí: jen muži mohou být opravdovými ošetřovateli, touha pacientů nechat se ošetřovat sestrami je jen dalším příznakem choroby, zatímco ošetřovatel o pacienta namáhavě pečuje a někdy ho i vyléčí, ošetřovatelka jde ženskou cestou: svede pacienta k uzdravení anebo k smrti, již mírně erotizuje a činí lákavou.

Potud tedy můj ošetřovatel Bruno, jemuž jen nerad dávám za pravdu. Kdo si jako já každých pár let nechával stvrzovat svůj život sestřičkami, ten si zachová vděk, nedovolí jen tak hned mrzoutskému, byť i sympatickému ošetřovateli, aby mu z pouhé profesionální závisti odcizil jeho sestry.

Začalo to pádem ze schodů do sklepa o mých třetích narozeninách. Myslím, že se jmenovala sestra Lotta a pocházela z Prusce. Sestra Inga od doktora Hollatze mi zůstala zachována řadu let. Po obraně Polské pošty jsem propadl hned několika sestřičkám najednou. Jenom jméno jedné z nich mi utkvělo v paměti: jmenovala se sestra Erni nebo Berni. Bezejmenné ošetřovatelky v Lüneburgu, na univerzitní klinice v Hannoveru. Potom sestry z Městské nemocnice v Düsseldorfu, přede všemi sestra Gertruda. Pak ovšem přišla ona, aniž musel vyhledat nemocnici. Těše se nejlepšímu že propadl Oskar sestřičce, která stejně jako on bydlela v podnájmu v Zeidlerově bytě. Od toho dne byl pro mne svět plný sestřiček. Když jsem šel časně ráno do práce sekat písmo ke Korneffovi, jmenovala se má stanice Manánský špitál. Před cihelným portálem nebo na prostranství před špitálem přeplněném květinami bylo vždy dost sester, které odcházely nebo přicházely. Tedy sester, které měly svou namáhavou službu za sebou nebo před sebou.

Pak přijela tramvaj. Často nebylo možno vyhnout se tomu, abych usedl do stejného vlečňáku s několika vyčerpanými nebo aspoň zemdlele před sebe hledícími ošetřovatelkami, či stál s nimi na téměř nástupišti. Nejdříve jsem je čichal s nechutí, brzy jsem šel za jejich pachem, stavěl jsem se vedle jejich uniforem, či dokonce mezi ně.

Potom prosebná cesta. Za dobrého počasí jsem si přímo venku mezi vystavenými náhrobními kameny. Viděl jsem je přicházet po dvou, po čtyřech, zavěšené do sebe, měly chvíli volno, povídaly si a nutily Oskara, aby vzhlížel od svého diabasu, zanedbával práci, neboť každé vzhlídnutí mě stálo dvacet feniků.

Plakáty kin: v Německu vždycky bylo hodně filmů s ošetřovatelkami. Maria Schellová mě lákala do biografu. Měla na sobě ošetřovatelský kroj, smála se, plakala, tvářila se obětavě, s úsměvem a pořád ještě s ošetřovatelským čepečkem na hlavě hrála vážnou hudbu, pak propadla zoufalství, roztrhla si málem noční košili, pak po sebevražedném pokusu obětovala svou laskavost, jako lékař, zůstala věrna svému povolání, ponechala si tedy čepeček a brož s červeným křížem. Zatímco Oskarův malý a velký mozek se smály a ustavičně vplétaly do filmového pásu všelijaké neslušnosti, ronily Oskarovy oči slzy, poloslepý jsem bloudil pustinou hemžící se bělostně oděnými anonymními samaritánkami, hledal jsem sestru Dorotheu, o níž jsem věděl jen, že si u Zeidlera najala komůrku za mléčně zasklenými dveřmi.

Občas jsem zaslechl její kroky, když se vracela z noční služby. Také jsem ji slyšel kolem deváté večer, když skončila denní a vyhledala svou komůrku. Ne vždy vydržel Oskar sedět na židli, když uslyšel v předsíni sestřičku. Velmi často si pohrával s klikou u dveří. Neboť kdo má tohle vydržet? Kdo nezvedne oči, když něco kráčí kolem, co třeba pro něho kráčí kolem? Kdo vydrží sedět na židli, když každý sousední zvuk se zdá mít jediný účel: přimět poklidně sedícího, aby vyskočil?

A ještě horší je to s tichem. Zažili jsme to s galionskou figurou, která přitom byla přece dřevěná, tichá a pasivní. A první sluha z muzea ležel v tratolišti krve. Řeklo se: Nioba ho zabila. Tu ředitel hledal nového hlídače, protože muzeum se nesmělo zavřít. Když druhý hlídač padl mrtev, křičelo se: Nioba ho zabila. A ředitel muzea se snažil najít třetího hlídače anebo to hledal už jedenáctého? Ať to byl, kolikrátý chtěl! Jednoho dne byl i ten s námahou nalezený hlídač mrtev. Křičelo se: Nioba, Nioba zeleně pomalovaná, Nioba hledící jantarovými očima. Nioba dřevěná, nahá, nepohne se, nekřehne, nepotí se, nedýchá, ani červotoče nemá, protože ji postříkovali proti brouku, protože byla cenná a historická.

Jedna čarodějnice kvůli ní musela vzplanout, řezbáři uťali nadanou ruku, lodi se potápěly, ona unikala. Nioba byla dřevěná a ohnivzdorná, zabíjela a zůstala cenná. Oktavány, studenty, jednoho starého kněze a celý sbor musejních hlídačů umlčela svým mlčením. Můj přítel Herbert Truczinski na ni skočil, vytekł přitom, ale Nioba zůstala suchá a přibrala na tichu.

Když sestřička velmi časně ráno, asi v šest, opustila svou komoru, předsín a ježkův byt, nastalo veliké ticho, ačkoli za své přítomnosti nevýdávala sebemenší zvuk.

Oskar, aby to vydržel, musel tu a tam zavrzat postelí, postrčit židli nebo zakutálet jablko směrem k vaně. Asi v osm se ozvalo zašramocení. To byl listonoš, dopisním otvorem nechal propadnout na podlahu předsíně dopisy a dopisnice. Kromě Oskara čekala na to zašramocení ještě paní Zeidlerová. Začínala svou práci jako sekretářka u Mannesmannu až v devět, dávala mi přednost, a tak Oskar jako první se vydal za šramotem. Počínal si tiše, i když jsem věděl, že mě slyší, své dveře jsem nechal otevřené, abych nemusel rozsvěcet, popadl jsem všechnu poštu najednou, do kapsy od pyžama jsem občas zastrčil dopis od Marie, jímž mě jednou za týden svědomitě zpravovala o sobě, dítěti a své sestře Gustě, a pak jsem hbitě prohledal ostatní zásilky. Vše, co přišlo pro Zeidlerovy či pro jistého pana Münzera, který bydlel na druhém konci předsíně, jsem v podřepu, nestál jsem při tom zpříma, zase nechal sklouznout na prkna podlahy, poštu sestřičky zobracel Oskar, očíchal, ohmatal, v neposlední řadě přešetřil její odesilatele.

Sestra Dorothea dostávala zřídka poštu, ale rozhodně častěji než já. Její celé jméno znělo Dorothea Kóngetter, já jí však říkal jen sestra Dorothea, čas od času jsem zapomněl její příjmení, které je u sestřičky arci vedlejší. Od matky z Hildesheimu dostávala psaní. Dopisy a lístky přicházely z nejruznějších nemocnic Západního Německa. Psávaly jí ošetřovatelky, s nimiž absolvovala ošetřovatelský kurs. Vlekla a s námahou udržovala spojení se svými kolegyněmi pomocí

lístků a dostávala odpovědi, které, jak Oskar letmo zjistil, byly hloupoučké a nic neříkající.

Něco ale přece jen se Oskar dověděl o předchozím životě sestry Dorothey z těch pohlednic, jejichž přední strany ukazovaly většinou břečťanem zarostlé nemocniční fasády: pracovala nějaký čas ve Vincentinském špitálu v Kolíně, na soukromé klinice u Cách, též v Hildesheimu. Odtamtud psávala i její matka. Pocházela tedy buď z Dolního Saska anebo byla jako Oskar utečenec z Východu a našla tam krátce po válce útočiště. Dále jsem se dověděl, že sestra Dorothea pracuje docela blízko v Mariánském špitálu, je podle všeho spřátelena s jistou sestrou Beatou, neboť mnohé pohlednice poukazovaly na toto přátelství, také přinášely pozdravy pro onu sestru Beatu.

Ta přítelkyně mě znepokojovala. Oskar spekuloval s její existencí. Skládal jsem dopisy pro sestru Beatu, v jednom jsem prosil o přímluvu u Dorothey, v dalším hned zase Dorotheu zamlčel, hodlal jsem se nejdříve sblížit s Beatou, pak přisedlat na přítelkyni. Pět nebo šest dopisů jsem už načrtl, pár jich bylo dokonce už v obálce, byl jsem na cestě k poštovní schránce, a přece jsem žádný neodeslal.

Snad bych byl ale, jaký už jsem byl blázen přece jen jednoho krásného dne odeslal sestře Beatě nějaké takové psaní, nebýt toho, že jsem jednou v pondělí Maria si tenkrát začala poměr se svým zaměstnavatelem, se Stenzelem, což mě kupodivu nechalo chladným, našel v předsíni onen dopis, který mou vášeň, jež nebyla prosta lásky, zvrátil v žárlivost.

Natištěný odesílatel mi prozradil, že tu jakýsi dr. Erich Werner Mariánský špitál píše sestře Dorothee. V úterý následoval druhý dopis. Třetí přinesl čtvrtek. Jak to bylo ten čtvrtek? Oskar se vrátil do svého pokoje, padl na jednu z kuchyňských židlí, jež tu náležely k vybavení, vytáhl z kapsy pyžama každotýdenní psaní od Marie, navzdory novému ctiteli psala Maria dál podrobně, svědomitě, nic nevynechávajíc, otevřel dokonce obálku, četl a přece nečetl, slyšel paní Zeidlerovou na chodbě, hned nato její hlas, volala

pana Münzera, který však neodpovídal, ačkoli musel být doma, neboť Zeidlerka otevřela jeho dveře, podala mu dovnitř poštu a nepřestávala k němu mluvit. Hlas paní Zeidlerové mi unikl, ještě když mluvila.

Oddal jsem se šílenství tapety, kolmému, vodorovnému, úhlopříčnému šílenství, zakřivujícímu se, ztisíceronásobenému šílenství, připadal jsem si jako Matzerath, pojídal jsem spolu s ním podezřele chutný chléb všech klamaných, snadno jsem si převlékl svého Jana Bronského za lacině afektovaného, satansky nalíčeného svůdce, který se mi jednou zjevil v tradičním plášťku se sametovým límcem, pak zase v lékařském plášti doktora Hollatze a hned nato jako chirurg doktor Werner, aby sváděl, kazil, hanobil, urážel, bil, trýznil tedy aby dělal všechno to, co svůdce musí tropit, aby byl věrohodný.

Dnes se mohu jen usmát, když si vzpomenu na ten nápad, který Oskara proměnil v žlutého a tapetově šilícího Oskara: na medicínu jsem se chtěl vrhnout, a to pokud možno rychle. Lékařem jsem se chtěl stát, a to v Mariánském špitálu. Doktora Wernera jsem chtěl vyštvat, odhalit, obvinít z břídiilství, ba dokonce ze zabití z nedbalosti při operaci hrtanu.

Nikdy, jak se mělo ukázat, nevystudoval onen pan Werner na doktora. Za války pracoval v kterémsi polním lazaretu, osvojil si tam jistě znalosti: pryč s podvodníkem! A Oskar se stal šéflékařem, tak mlád a už na tak odpovědném místě. Nový profesor Sauerbruch krácel doprovázen sestrou Dorotheou coby operační sestrou, obklopen bíle oděnou družinou rozléhajícími se chodbami, konal vizitu, v poslední minutě se rozhodoval k operaci. Jaké štěstí, že tenhle film nikdy nebyl natočen!

V ŠATNÍKU

Nechť si ale nikdo nemyslí, že Oskar tu byl jenom pro sestřičky. Konečně měl jsem své povolání! Na Akademii začal letní semestr, musel jsem pustit příležitostnou prázdninovou písariinu, neboť na Oskara teď zase čekalo, aby za dobrou odměnu stál modelem, staré stylové prostředky se měly osvědčovat na něm, nové styly zkoušet na mně, jakož i na múze Ulle, rozpustili naši předmětnost, rezignovali, zapřeli nás, vrhali na plátna a papír čáry, čtverce, spirály, samé vnějškové krámy, které obstojí nanejvýš na tapetách, a těm užitným vzorům jimž nescházelo nic až na Oskara a Ullu, tedy právě to tajuplné napětí dávali pak dryáčnické názvy jako: Vertikální pletivo. Zpěv nad časem. Červená v nových prostorech.

Toto dělaly hlavně mladší semestry, které ještě neuměly pořádně kreslit. Moji staří přátelé kolem profesora Kuchena a Maruhna, mistrovští žáci Ziege a Raskolnikov příliš oplývali černí a barvami, než aby vybledlými kruhy a nedokrevnými čarami pěli chválu na chudobu.

Múza Ulla však, která ve své pozemské podobě jevila značně uměleckoprůmyslový vkus, se natolik nadchla pro nové tapety, že rychle zapomněla na malíře Lankese, který ji opustil, a zapálila se pro dekorace nejrozmanitějšího formátu postaršího již malíře jménem Meitel, připadaly jí hezké, vtipné, legrační, fantastické, obrovské a dokonce i šik. Že se s tím umělcem, který nalézal zalíbení ve formách jako cukrkandlová kraslice, zanedlouho zasnoubila, ještě mnoho neříká, častěji ještě se jí v budoucnu naskytla příležitost k zasnoubení, a právě v této chvíli prozradila mi to, když mě především navštívila a přinesla mně a Brunovi bonbony stojí, jak vždycky říkává, krátce před uzavřením velmi vážného svazku.

Na začátku semestru chtěla se Ulla jakožto múza věnovat vůbec jen tomuto novému a což vůbec nepozorovala slepému směru. Její kraslicový malíř, Meitel, ji nasadil toho brouka do

hlavy, jako zasnubní dar jí poskytl slovní zásobu, již se snažila vyzkoušet v uměleckých rozhovorech se mnou. Mluvila mi o relacích, konstelacích, akcentech, perspektivách, o zrnitých strukturách, tavicích procesech, erozních fenoménech. Ona, která celé dny nedělala nic jiného, než jedla banány a pila tomatovou šťávu, vedla řeči o prabuňkách, barevných atomech, jež v dynamické razanci uvnitř svých silových polí nejen nalézají svou přirozenou situaci, nýbrž nadto ještě... Tak nějak se mnou rozmlouvala Ulla o modelových pauzách, nebo když jsme spolu třeba příležitostně zašli na kávu do Ratingovy ulice.

Dokonce, i když už zasnuby s dynamickým malířem kraslic pominuly a když po kratičké epizodě s jistou lesbičankou propadla jednomu Kuchenovu žáku, a tudíž opět předmětnému umění, zůstala jí ona slovní zásoba, která tolik namáhala její malý obličejík, až se jí kolem múzovských úst vyryly dvě ostré, tak trochu fanatické vrásky.

Budiž zde přiznáno, že to nebyla čistě jen Raskolnikovova idea namalovat múzu Ullu vedle Oskara jako nemocniční sestřičku. Po Madoně 49 nás namaloval, jako Únos Evropy ten býk jsem byl já. A hned po onom poněkud sporném únosu vznikl obraz, Blázen léčí ošetřovatelku.

Jedno mé slůvko roznítilo Raskolnikovovu fantazii. Se zrzavou kšticí, prohnaným pohledem hroužil se do temných myšlenek, vymýval své štětce, úporně provrtáváje Ullu očima vyrážel slova o zločinu a trestu, a tu jsem mu poradil, aby ve mně viděl zločin, v Ulle trest, můj zločin je nabíledni, trest pak lze obléci do oděvu nemocniční sestry.

Že ten znamenitý obraz dostal později jiné, matoucí jméno, za to mohl Raskolnikov. Já bych byl ten obraz nazval Pokušení, neboť má pravá namalovaná ruka se chápe kliky u dveří, tiskne ji a otevírá pokoj, v němž spí ošetřovatelka. Také se mohl Raskolnikovův obraz jmenovat prostě a jednoduše Klika, vždyť kdyby bylo mi šlo o to, dát pokušení jiné jméno, doporučil bych slovo klika, neboť onen dveřní výrůstek chce být přece pokoušen, neboť onu kliku u mléčně zasklených

dveří do komůrky sestry Dorothy jsem pokoušel pokaždé, když jsem věděl, že ježek Zeidler je na cestách, sestřička v nemocnici, paní Zeidlerová v Mannesmannově kanceláři.

Tu pak Oskar vždy opustil svůj pokojík s bezodtokovou vanou, vyšel do předsíně Zeidlerovic bytu, přistoupil k sestřiččině komoře a vzal za kliku.

Až asi do poloviny června a zkoušel jsem to skoro denně, nechtěly dveře povolit. Sestra Dorothea se pro mne už stala člověkem do té míry vychovaným k pořádku odpovědnou prací, že se mi zdálo radno vzdát se vši naděje v dveře omylem snad nezamčené. Proto jsem také tak hloupě, mechanicky reagoval a okamžitě zase zavřel dveře, když jsem je jednoho dne našel nezamčené.

Jistě stál Oskar několik dlouhých minut s kůží napjatou v předsíni, dovolil si tolik myšlenek nejrůznějšího původu, že jeho srdce mělo co dělat, aby tomu přívalu doporučilo něco jako plán.

Teprve když se mi podařilo vecpat sebe a své myšlenky do jiných souvztažností Maria a její ctitel, říkal jsem si, Maria má ctitele, ctitel daroval Marii kávovou konvici, ctitel a Maria chodí v sobotu do Apolla, Maria tyká ctiteli až po skončení pracovní doby, v obchodě Maria vyká svému ctiteli, jemuž obchod patří, teprve když jsem takto ze všech stran zauvažoval o Marii a jejím ctiteli, podařilo se mi zavést v mé ubohé hlavě jakýs takýs pořádek a já otevřel mléčně zasklené dveře.

Už předtím jsem si tu místnost představoval bez oken, neboť horní matně průhledná část dveří nikdy neprozradila ani sebemenší proužek denního světla. Hmátl jsem přesně jako ve svém pokojíku vpravo a našel jsem vypínač. Rozměrům této komůrky, příliš těsné než aby se dala nazvat pokojem, stačila čtyřicetiwattová žárovka dokonale. Bylo mi trapné, že jsem pulkou celé své postavy naráz stanul proti zrcadlu. Nicméně Oskar neuhnul svému obrácenému, a tudíž vlastně nespolehlivému obrazu, předměty na toaletním

stolku, který šířkou odpovídal zrcadlu nad ním, mne totiž mocně přitahovaly, ba postavily Oskara na špičky.

V bílém emailu umyvadla zely modročerné skvrny. Mramorová toaletní deska, do níž bylo umyvadlo až po okraj zapuštěno, jevila rovněž škody. Levý chybějící roh desky nastavoval zrcadlu zblízka své žilky. Stopy oprýskávajícího lepidla v místě lomu prozrazovaly nešikovný pokus o správkou. Zrovna mě svrběly kamenické prsty. Pomyslel jsem na Korneffův mramorový kyt vlastní výroby, který dokázal i ten nejkřehčí lahnský mramor proměnit v trvanlivé fasádní desky, jakými se obkládala velkořeznictví.

Nyní, když jsem díky setkání s důvěrně známým puncem pozapomněl na svůj zpitvořený obraz v mizerném zrcadle, podařilo se mi také pojmenovat ten, který už při vstupu Oskarovi připadal divný.

Páchlo to tu octem. Později, ještě před několika málo týdny, omlouval jsem ten štiplavý vzduch dohadem: sestřička si asi den předtím myla vlasy, než si je spláchla, přimísila do vody ocet. Na toaletním stolku nebyla lahvička od octa. Ani v ostatních nádobkách s etiketami jsem nemohl rozpoznat ocet, také jsem si pořád říkal, že sestra Dorothea se nebude přece prosit Zeidlerových a ohřívat si u nich v kuchyni vodu, aby si pak značně nepohodlně u sebe v komůrce myla vlasy, když má v Mariánském špitále jistě k dispozici nejmodernější koupelny.

Koneckonců bylo však i možné, že třeba vrchní sestra nebo nemocniční správa zakazovala z nějakého důvodu ošetřovatelkám, aby v nemocnici používaly určitých sanitárních zařízení, a že tedy sestra Dorothea byla nucena mýt si vlasy v tom emailovém umyvadle, před tím nepřesným zrcadlem. I když na toaletním stolku nebyla žádná láhev s octem, tísnilo se na úzkém mramoru až dost všelijakých lahviček a dóz. Balík vaty a z poloviny prázdný balíček dámských vložek vzaly tehdy Oskarovi odvalu prozkoumat obsah dóziček. Dodnes jsem však toho názoru, že skrývaly jen kosmetické prostředky, nanejvýš nevinné léčivé masti.

Hřeben měla sestřička zasazený do kartáče na vlasy. Stálo mě jistě přemáhání, než jsem ho vytáhl ze štětín a spatřil ho celý. Dobře jsem udělal, neboť v témž okamžiku učinil Oskar důležitý objev: sestřička měla blond vlasy, možná popelavě blond, mrtvé, vyčesané vlasy je však třeba posuzovat velice opatrně, proto pouze toto konstatování: sestra Dorothea byla blondýna.

Podezřele bohatá žeň v hřebenu svědčila ještě o dalším: sestřička trpěla vypadáváním vlasů. Vinu na této nepříjemné nemoci, která nepochybně roztrpčuje ženskou duši, jsem okamžitě přičetl ošetrovatelskému čepci, aniž bych však čepce odsuzoval, protože bez čepců to zkrátka nejde v nemocnici, která dbá na svou pověst.

Jakkoli nepříjemný byl Oskarovi octový pach, skutečnost, že sestře Dorothee vypadávají vlasy, budila ve mně jen a jen soucitem zjemnělou, starostlivou lásku. Příznačně pro mne a můj stav: okamžitě mi napadlo několik údajně úspěšných prostředků pro růst vlasů, jež jsem hodlal při vhodné příležitosti sestřičce doručit. Jsa už v myšlenkách při tomto setkání Oskar si je představoval pod klidným, bezvětrným letním nebem mezi vlnícím se obilím stáhl jsem uvolněné vlasy z hřebenu, spletl jsem je, svázel dohromady, sfoukl jsem z chomáče trochu prachu a lupů a opatrně jsem si jej vsunul do jedné spěšně vyklizené kapsičky své náprsní tašky.

Oskar odložil hřeben na mramorovou desku, aby mohl lépe zacházet s náprsní taškou, pak, když peněženka i kořist už spočívaly v saku, vzal jsem hřeben ještě jednou do ruky. Podržel jsem ho proti nekryté žárovce, až zprůhledněl, přehlédl jsem obě řady různě silných zubů, v řadě tenčích jsem zjistil dva chybějící, neodpustil jsem si, abych nepřejel nehtem levého ukazováku po hrotech silnějších zubů, a těšil jsem Oskara v té hrané chvíli leskem několika málo vlasů, které jsem ponechal v hřebenu, abych nevzbudil podezření.

Konečně se hřeben opět ponořil do kartáče. Opustil jsem toaletní stůl, který mě orientoval příliš jednostranně.

Cestou k sestřiččině posteli jsem narazil na kuchyňskou židli, na níž visela podprsenka.

Obě negativní formy oné opory, rozeprané na okrajích a vybledlé, nemohl Oskar vyplnit ničím jiným než svými pěstmi, jenže ony je nevyplnily, kdepak, pohybovaly se cize, nešťastně, příliš tvrdě, příliš nervózně v těch miskách, jež bych byl neznaje jejich krmi den, co den rád vyjídal, nevylučuje přitom občasné zvracení, protože každá kaše je někdy k zblití, a pak zase sladká, příliš sladká anebo tak sladká, že dávení přijde k chuti a stane se zkouškou pravé lásky.

Přišel mi na mysl doktor Werner a mé pěsti opustily podprsenku. Hned nato doktor Werner opět pominul, a já mohl přistoupit k posteli sestry Dorothey. Ach i sestřiččina postel! Jak často si ji Oskar představoval, a teď to byl týž šeredný kus nábytku, jaký i mému odpočinku a občasné nespavosti skýtal svůj hnědě zbarvený rámec. Bíle nalakovanou kovovou postel s mosaznými knoflíky, mříž nejlehčí, jakou si lze myslet, bych ji byl přál, a ne tenhle humpolácký, nemilostný nábytek.

Nehnutě, s hlavou ztěžklou a neschopen žádné vášně ani žárlivosti ne, postál jsem nějakou dobu před oltářem spánku, jehož peřina byla nejspíš ze žuly, pak jsem se obrátil, uhnul jsem té deprimující podívané. Navždy ztratil Oskar chuť představovat si sestru Dorotheu a její spánek v téhle nenáviděné hrobce.

Znovu na cestě k toaletnímu stolku, snad s úmyslem otevřít teď konečně ty domnělé dózičky s mastmi, poslechl jsem příkazu skříně, abych vzal na vědomí její rozměry, její černohnědou barvu, přejel očima profily jejich římsiček a posléze ji otevřel, neboť každá skříň chce být otevřena.

Otočil jsem dolů hřebíkem, který místo zámku držel pohromadě dveře: okamžitě a bez mého přispění se dřevo s povzdechem rozevřelo a poskytlo tak bohatý pohled, že jsem musel ustoupit pár kroků dozadu, abych se se zkříženými pažemi mohl oddávat chladnému pozorování.

Oskar se nechtěl jako nad toaletním stolkem ztrácet v jednotlivostech, nechtěl jako před postelí zatížen předsudky soudit, čistý jako v den první chtěl přistoupit k té skříni, protože i skříň jej přijala s otevřenou náručí.

Přesto Oskar, ten nenapravitelný estét, nemohl docela potlačit kritiku: vždyť nějaký barbar překotně a bez ohledu na třísky uřezal té skříni nohy a zdeformované ji naplocho postavil na podlahu.

Řád toho nábytku byl bezvadný, řádně se vršily v třech hlubokých přihrádkách hromádky prádla a blůz. Bílá a růžová se střídaly s jasnou, zaručeně nepouštějící modrou. Dvě spolu spojené červeně a zeleně kostkované taštičky z voskovaného plátna visely u přihrádek s prádlem na vnitřní straně pravé půlky dveří a skrývaly nahoře zalátané, dole puštěnými oky poraněné dámské punčochy. Ve srovnání s punčochami, které Maria dostávala darem od svého šéfa a ctitele a které také nosila, připadala mi pavučinová tkáň v sáčcích z voskovaného plátna ne snad hrubší, ale nějak hustší a trvanlivější. V prostorné části skříně nalevo visely na ramínkách matně lesklé, naškrobené ošetrovatelské uniformy. Nad nimi v přihrádce na klobouky stály v řadě prostě krásné ošetrovatelské čepečky, choulostivé a nesnášející nezasvěcený dotyk. Jen letmý pohled jsem věnoval civilnímu šatstvu umístěnému hned nalevo vedle prádelních přihrádek. Ledabylý a laciný výběr potvrdil mou tichou naději: této části své výbavy věnovala sestra Dorothea jen prostřední zájem. Rovněž tak ony tři nebo čtyři hrncovité pokrývky hlavy, jež nedbale a mačkajíce své směšné květinové imitace visely nad sebou vedle čepeček v prostoru před klobouky, vyhlížely jako nepovedené bábovky. Slabý tucet knížek pestrých hřbetů se rovněž v kloboukovém prostoru opíral o krabici od bot plnou zbytků vlny.

Oskar naklonil hlavu na stranu, musel přistoupit blíž, aby přečetl tituly. Se shovívavým úsměvem zase hlavu napřímil: dobrá sestra Dorothea četla detektivky. Leč dosti o civilní části šatníku. Jsa už jednou knížkami přilákán blíže ke

skříní, setrval jsem na výhodném místě, ba víc, nahnul jsem se do vnitřku, přestal jsem vzdorovat stále silnější touze smět patřit k tomu, být obsahem skříně, již sestra Dorothea svěrovala nemalou část své vnější podoby.

Praktické sportovní střevíce, jež stály na nízkých podpatcích dole ve skříní a úzkostlivě vyleštěny čekaly na odchod, jsem ani nemusel odsunout stranou. S takřka záměrnou lákavostí byla skříň uvnitř uspořádána tak, že pro Oskara bylo až dost místa uprostřed toho domečku, když by si s koleny přitaženými k sobě dřepel na podpatky, aniž přitom pomačkal kterýkoli z oděvů. I vešel jsem a mnoho jsem si od toho sliboval.

Přesto mi bylo zatěžko okamžitě se soustředit. Oskar se cítil pozorován inventářem a žárovkou v komoře. Abych dodal svému pobytu uvnitř skříně intimnosti, pokusil jsem se přitáhnout dveře. Vznikly potíže, neboť zástrčky na vnitřní straně dveří byly vytlučené, dřevo nahoře odstávalo, do almary vnikalo světlo, ne však tolik, aby mě rušilo. Zato pach se znásobil. Páchlo to tam stářím, čistotou, ne už octem, nýbrž nevtíravě po prostředcích proti molům, příjemně to páchlo.

Co dělal Oskar, když dřepěl ve skříní? Opřel se čelem o nejbližší část pracovního oděvu sestry Dorothey, šatovou zástěru zapínající se až ke krku, v tu chvíli se mu otevřely dveře ke všem stanicím všech nemocnic tu má pravá ruka, snad hledajíc nějakou oporu, hmátla dozadu, minula civilní šaty, zbloudila, ztratila oporu, hmátla, uchopila cosi hladkého, poddajného, konečně stále ještě držíc to hladké, našla opěrnou lištu, sklouzla po lati vodorovně k ní přibité a skýtající oporu mně i celé zadní stěně skříně, a tu se mi už pravá ruka vrátila, Oskar mohl být spokojen, ukázel jsem si, co jsem to za sebou nahmátl.

Uviděl jsem černý lakovaný pás, avšak zároveň jsem viděl víc než pás, neboť v almaře bylo takové šero, že lakovaný pás nemusel být nutně jenom lakovaný pás.

Právě tak dobře mohl znamenat něco jiného, něco právě tak hladkého, protáhlého, co jsem jako permanentně tříletý bubeník uviděl na přístavním molu u Nowyportu: má ubohá mamka v námořnický modrém převlečnicku s malinově červenými klopami, Matzerath ve svrchníku. Jan Bronski se sametovým límcem, na Oskarově námořnické čapce stuha se zlatým nápisem „JVL Seydlitz“ patřily k věci, a svrchník a sametový límec skákaly přede mnou a mamkou, která pro kramfličky nemohla skákat, z jednoho balvanu na druhý až k bójce, pod níž seděl ten s prádelní šňůrou a pytle od brambor plným soli a pohybu. My však, kteří jsme uviděli pytel a šňůru, jsme chtěli vědět, proč ten muž pod bójkou loví na prádelní šňůru, ale ten chlap z Nowyportu či z Března nebo odkud byl, se jen zasmál a plivl do vody tak hnědý žvanec, že se ještě dlouho kolébal vedle mola a nechtěl se hnout z místa, dokud ho nevzal racek, protože racek vezme všechno, není to žádný choulostivý holub, natožpak nemocniční sestřička také by to bylo až příliš jednoduché strčit všechno, co je bílé, pod jeden klobouk, do jedné almary, totéž se dá říct o černé, neboť tenkrát jsem se ještě nebál Černé Kuchty, beze strachu jsem dřepěl ve skříni, a zase ne ve skříni, stejně beze strachu jsem stál za bezvětrí na přístavním molu k Nowyportu, tu jsem držel v ruce lakovaný pás, tam něco jiného, co bylo stejně černé a kluzké, a přesto to nebyl pásek, a tak když už jsem seděl ve skříni, hledal jsem nějaké přirovnání, neboť skříně k tomu zrovna vybízejí, přišel jsem na Černou Kuchtu, jenže tenkrát mi to ještě nešlo tak pod kůži, co se bílé týče, byl jsem daleko zběhlejší, sotva jsem dělal rozdíl mezi rackem a sestrou Dorotheou, zato holuby a podobné hlouposti jsem zavrhl, navíc nebyly tenkrát svatodušní svátky, nýbrž Velký pátek, když jsme si vyjeli do Března a pak vyšli na molo také se nevznášeli žádní holubi nad tou bójkou, pod níž seděl ten chlap z Nowyportu s prádelní šňůrou, seděl a odplivoval. A když pak ten chlap z Března začal tahat šňůru, když pak šňůra skončila a ukázala, proč bylo tak těžké, vytáhnout ji z brachické motlavské vody,

když má ubohá mamka položila ruku Janu Bronskému na rameno a sametový límec, protože se jí tvář zalila zelení, protože chtěla pryč, a přesto nemohla odtrhnout oči, jak ten chlap plácl koňskou hlavou na kameny, jak z jejích chlupů vypadávali drobní zelení úhořici, kdežto ty větší, tmavší musel rvát z mrtvol, jako když šroubuje, a vtom někdo roztrhl peřinu, chci říci sletěli se racci, začali dorážet, protože racci ve třech nebo ve čtyřech klidně stačí na menšího úhoře, kdežto větší chlapíci jim už dělají potíže. Tu však ten chlap roztrhl kobyle hubu, vrazil jí mezi chrup kus dřeva, což kobylu rozesmálo, a chlupatou rukou sáhl dovnitř, hmátl po něčem, popadl cosi, tak jako já jsem ve skřini hmátl a cosi uchopil, držel cosi a táhl, jako já lakovaný pásek, on hned dva najednou, zatřepal jimi ve vzduchu, praštil o kámen, až mé ubohé mamce vyletěla z obličeje snídaně, bílá káva, žloutek a bílek, trochu marmelády a chlebových drobků, dost k tomu, aby racci nabrali kolmý směr, snesli se o patro níž, s rozpjatými křídly se pustili do díla, o křiku ani nemluvě, stejně tak dobře je známo, že racci mají zlé oči, a nedali se odehnat, od Jana Bronského už teprve ne, neboť ten měl z racků strach a držel si obě ruce před svýma modrýma, strachy vykulenýma očima, ani na mé bubnování neslyšeli, jenom hltali, zatímco já zuřivě a nadšeně vytloukal do plechu všelijaké nové rytmy, jenomže mé ubohé mamce bylo tohle všechno úplně jedno, měla sama se sebou co dělat, dávala a dávala, ale nic už z ní nešlo, protože jedla velice málo, chtěla si totiž uchovat štíhlou linii, proto taky dvakrát týdně chodila do ženského tělocviku, jenže to nebylo k ničemu, protože ona potajmu stejně jedla a vždycky si dovedla najít nějaké malé východisko a cestičku, podobně jako ten chlap z Nowyportu, navzdory všem teoriím, když už si všichni přítomní mysleli, teď že už je všechno venku, na závěr vytáhl té kobyle největšího úhoře z ucha. Byl obalený bílou kaší, protože se hrabal kobyle v mozku. Tak dlouho se s ním ale třepalo a mávalo, až kaše opadala, až úhoř ukázal svůj černý lak a leskl se jako lakovaný pás, neboť tím vším jsem chtěl říci jen

toto: právě takový lakovaný pás nosila sestra Dorothea, když si vyšla soukromě a bez brože s červeným křížem.

My jsme se však vydali k domovu, třebaže Matzerath se chtěl ještě zdržet, protože se k přístavišti blížil jeden nejméně osmnáctisetunový Fin a dělal vlny. Koňskou hlavu nechal ten chlap na molu. V momentě nato byla kobyla bílá a křičela. Ale nekřičela tak, jako dovedou koně křičet, spíš jako křičí mrak, který je bílý a hlasitě a žravě zahálí koňskou hlavu. Což bylo tenkrát vlastně docela příjemné, aspoň nebylo kobylu už vidět, i když si člověk dovedl představit, co za tím šílenstvím vězí. Také odvedl naši pozornost ten Fin, který měl naložené dřevo a byl rezatý jak hřbitovní mříže v Zásně.

Má ubohá mamka se však nepodívala ani po Finovi, ani po raccích. Měla dost. I když dříve u klavíru nejen hrávala, ale i zpívala „Racek bílý letí k Helgolandu“, tuhle písničku už si nezanotovala, vlastně vůbec přestala zpívat, taky nejdřív nechtěla vzít do úst rybu, ale jednoho krásného dne začala hltat tolik a tak tučných ryb, až už nemohla, ne, nechtěla, měla dost, nejen úhořů, i života, obzvlášť pak mužských, snad i Oskara, na každý pád ona, která si jinak nic nedovedla odřici, byla najednou střidmá, zdrženlivá a dala se pohřbít v Brentově. To však mám patrně po ní: že na jedné straně si nic nechci odřici a na druhé straně se beze všeho obejdu, jediné bez uzených úhořů nemohu žít, ať jsou sebedražší.

Totéž platilo o sestře Dorothee, kterou jsem jakživ neviděl, jejíž lakový pásek se mi nijak moc nelíbil a přece jsem se od toho pásku nedovedl odloučit, ten také nedával pokoj, rozmnožil se dokonce, neboť jsem si volnou rukou rozepnul kalhoty a udělal jsem to, abych si zase mohl zpřítomnit sestru Dorotheu, již mi zastřela ta spousta lakovaných úhořů spolu s připlouvajícím Finem.

Pozvolna se Oskarovi podařilo přes opakované pokusy přístavního mola s pomocí racků posléze znovu nalézt svět sestry Dorothee alespoň v oné polovině šatníku, která hostila sestřičino prázdné, ale vlídné přítulné pracovní oblečení. Když jsem ji konečně spatřil docela zřetelně a zdálo se mi, že

rozeznávám všechny jednotlivosti její tváře, vypadly zástrčky z vykotlaných otvorů: dveře skříně se skřípavě rozevřely, prudké světlo mě chtělo zmást a Oskar musel dát velký pozor, aby nepotřísnil nejbližší visící šatové zástěry sestry Dorothy.

Jen abych si vytvořil potřebný přechod, abych jaksi hravě rozptýlil svůj pobyt uvnitř skříně, který mě mimo nadání stál jistě vypětí, zabubnoval jsem což jsem už léta neučinil více či méně šikovně pár volných taktů na suchou zadní stěnu skříně, načež jsem opustil skříň, ještě jednou jsem přezkoumal její čistotu opravdu jsem si neměl co vyčítat, dokonce i lakový pásek si zachoval svůj lesk, přece ne, pár matných míst bylo nutno přeleštit, také zadýchat, až se pás opět stal tím, co mi připomnělo úhoře, kteří se za mého mládí chytávali na přístavním molu k Nowyportu.

Já, Oskar, jsem opustil komůrku sestry Dorothy přerušiv proud oné čtyřicetiwattové žárovce, která mi po celou dobu mé návštěvy přihlížela.

KLEPP

Stanul jsem v předsíni, nesl v náprsní tašce chomáč bledě světlých vlasů, vteřinu jsem se snažil ucítit ten chomáč skrz kůži, podšívku saka, vestu, košili a nátělník, byl jsem však příliš zemdlený a oním podivně mrzutým způsobem příliš uspokojený, než abych v té z komory uloupené kořisti spatřoval víc než jen odpad, jaký sbírají hřebeny.

Teprve teď si Oskar přiznal, že vlastně hledal docela jiné poklady. Vždyť jsem si během celého svého pobytu v komůrce sestry Dorothy chtěl dokázat, že kdesi v té místnosti lze zachytit toho doktora Wernera, byť i jen v některé z oněch známých obálek. Nenašel jsem nic.

Žádnou obálku, natožpak nějaký popsaný papír. Oskar přiznává, že z přihrádky na klobouky vytáhl jednu po druhé všechny detektivky sestry Dorothy, otevřel je. Pátral po věnováních a záložkách, i po fotografii jsem se pídil, neboť Oskar znal většinu lékařů z Mariánského špitálu ne sice jménem, ale podle vidění avšak nikde nebyl k nalezení žádný snímek doktora Wernera.

Zdálo se, že nezná místnost sestry Dorothy, a jestliže ji kdy spatřil, nepodařilo se mu zanechat po sobě stopy. Oskar měl tedy až dost důvodů k radosti. Neměl jsem snad před doktorem pořádný náskok? Nebyla snad nepřítomnost sebemenší stopy lékařovy přítomnosti dostatečným důkazem toho, že vztahy mezi ním a sestrou se omezovaly jen na nemocnici, byly tedy služební povahy, a ne-li pouze služební, tedy jednostranné?

Nicméně Oskarova žárlivost chtěla mít nějaký motiv. Jakkoli prudce by mě byla zasáhla sebenepatrnější pozůstalost doktora Wernera, stejnou měrou by se mi bylo dostalo i jistého uspokojení, jež by nesneslo srovnání s oním nepatrným a krátkodobým výsledkem mého pobytu ve skříni.

Ani už nevím, jak jsem se dostal do svého pokoje, vzpomínám si však, že za oněmi dveřmi na opačném konci předsíně, jež uzavíraly pokoj jistého pana Münzera, jsem

zaslechl nucené, pozornosti se dožadující zakašlání. Co mně bylo po nějakém panu Münzerovi? Nestačila mi jezkova podnájemnice? Měl jsem si snad v panu Münzerovi kdoví, co se za tím jménem skrývalo naložit na sebe další břemeno? I přeslechl Oskar provokativní kašlání, nebo přesněji řečeno: nepochopil jsem, co se po mně chtělo, a teprve ve svém pokoji mi došlo, že onen mně neznámý a také lhotejný pan Münzer kašlal proto, aby mne, Oskara, přilákal do svého pokoje.

Příznávám: delší dobu mě mrzelo, že jsem na ten kašel nereagoval, protože u mne v pokoji mi bylo strašně těсно a rozlehlo, že i sebetrapnější a sebenásilnější rozhovor s kašlajícím panem Münzerem mi připadal jako hotové blaho. Avšak nesebral jsem odvahu, abych teď opožděně případně také pomocí v předsíni vyprovokovaného kašle navázal spojení s pánem za dveřmi na opačném konci předsíně, bez vůle jsem se tedy odevzdal nepoddajné pravoúhlosti kuchyňské židle v mém pokojíku, jako pokaždé, když sedím na židlích, vjel mi neklid do krve, sáhl jsem po lékařské příručce na posteli, nechal jsem ten drahý tlustopis, získaný za trpce vydělané peníze modela, upadnout na zem, takže se pomačkal a otloukl si rohy, vzal jsem ze stolu dárek od Raskolnikova, plechový bubínek, nedokázal jsem se však k tomu plechu ani přiblížit s paličkami, aby nevstoupily Oskarovi do očí slzy, které by dopadající na bílý okrouhlý lak přinesly jakousi nerytmickou úlevu.

Dal by se teď začít traktát o ztracené nevinnosti, bubnující, permanentně tříletý Oskar by se mohl postavit vedle hrbatého Oskara bez hlasu, bez slzí, bez bubnu. To však by neodpovídalo skutečností: Oskar už jako bubnující Oskar nejednou ztratil nevinnost, znovu jí nabyl anebo ji nechal dorůst, neboť nevinnost se dá srovnat s pilně bujícím býlím pomyslete jen na všechny ty nevinné babičky, které všechny kdysi byly ohavnými, nenávistnými kojenci ne, ne, nezpůsobila to hra na vinu a nevinu, že Oskar najednou vyskočil z kuchyňské židle: spíše to byla láska k sestře Dorothee, která mi přikázala, abych odložil bubínek bez

zabubnování, opustil pokoj, předsíň, Zeidlerovic byt a vyhledal Akademii umění, ačkoli si mě profesor Kuchen objednal až na pozdní odpoledne.

Když Oskar nejistým krokem opustil svůj pokojík, vyšel do předsíně, zdoulhavě a hlasitě otevřel dveře od bytu, naslouchal jsem ještě chvíličku směrem ke dveřím pana Münzera. Nezakašlal už a já zahanbeně, pohoršeně, uspokojen a hladov, pln rozmrzelosti a hladu po životě, trochu se usmívaje, pak zase se slzami na krajíčku jsem opustil byt a posléze i dům v Jůlichově ulici.

Pár dní nato jsem provedl plán, jímž jsem se už delší dobu zanášel a jehož odkládání se ukázalo být tou nejlepší metodou, jak ho připravit do všech detailů. Neměl jsem tenkrát celé dopoledne nic na práci. Teprve ve tři hodiny odpoledne měl Oskar s Ullou stát modelem nápaditému malíři Raskolnikovovi, já coby Odysseus, který navrátil se domů obdaruje Penelopu hrbem. Marně jsem se snažil vymluvit umělci tuto ideu. Plundroval tenkrát právě s úspěchem řecké bohy a polobohy. Ulla se v mytologii cítila dobře, a tak jsem povolil, nechal jsem se malovat jako Vulkán, jako Pluto s Proserpinou, posléze onoho odpoledne jako hrbatý Odysseus. Mně tu ovšem záleží více na popisu onoho odpoledne. Oskar vám tedy zamlčí, jak vypadala múza Ulla coby Penelopa, a řekne. U Zeidlerů v bytě bylo ticho. Ježek byl na cestách se svými stříhacími strojky, sestra Dorothea měla denní službu, byla tedy už od šesti hodin z domu, paní Zeidlerová ležela ještě v posteli, když krátce po osmé přišla pošta.

Okamžitě jsem prohlédl zásilky, nenalezl nic pro sebe, Mariin dopis byl starý teprve dva dny, první můj pohled však padl na obálku podanou v městě s nezaměnitelným písmem doktora Wernera.

Prozatím jsem přiložil ten dopis k ostatním, které byly určeny panu Münzerovi a Zeidlerovým, odebral jsem se do svého pokojíku a vyčkal jsem, až Zeidlerka vyšla do předsíně, donesla podnájemníku Münzerovi jeho dopis, zašla do kuchyně, nakonec do ložnice, načež přesně za deset minut

opustila byt a dům, protože v devět hodin ji začínala kancelářská práce u Mannesmannů.

Oskar pro jistotu ještě chvíli vyčkal, pak se okázale pomalu oblékl do šatů, navenek klidně si vyčistil nehty, a teprve pak se rozhodl jednat. Šel jsem do kuchyně, na největší hořák tříplamenného plynového sporáku jsem postavil aluminiový hrnec z poloviny naplněný vodou, nechal jsem nejdříve pracovat silný plamen, pak, jakmile voda vyvinula páru, jsem otočil kohoutkem na nejnižší stupeň, načež pečlivě hlídaje své myšlenky a ponechávaje je pokud možno nablízku svého jednání jsem dvěma kroky stanul před komůrkou sestry Dorothey, sebral jsem dopis, který Zeidlerka zpola zasunula pod mléčně zasklené dveře, okamžitě jsem byl zpátky v kuchyni a tak dlouho jsem opatrně držel zadní stranu obálky nad parou, až jsem ji bez nejmenšího poškození mohl otevřít. Plyn zavřel Oskar samo sebou ještě dřív, než se s dopisem dr. E. Wernera odvážil nad hrnec.

Lékařovu zprávu jsem si přečetl nikoli v kuchyni, nýbrž vleze na své posteli. Nejdřív jsem neměl daleko ke zklamání, protože ani oslovení, ani závěrečná floskule dopisu neprozrazovaly nic o vztahu mezi lékařem a sestřičkou.

„Milá slečno Dorotheo!“ stálo tam a: „Váš oddaný Erich Werner.“

Ani při čtení vlastního psaní jsem nenarazil na jediné vysloveně něžné slovo. Werner litoval, že včerejšího dne nemohl mluvit se sestrou Dorotheou, ačkoli ji viděl u létacích dveří k mužskému soukromému oddělení. Z důvodů doktoru Wernerovi nepochopitelných obrátila se však sestra Dorothea zády, jakmile spatřila lékaře hovořícího se sestrou Beatou Dorotheinou přítelkyní. Dr Werner by teď jen prosil o vysvětlení, neboť jeho rozhovor se sestrou Beatou byl ryze služebního rázu. Jak sestra Dorothea jistě ví, snaží se on pokaždé a odjakživa zachovat distanci k Beatě, která se poněkud málo ovládá. Že to není zrovna snadné, musí Dorothea, která přece Beatu zná, chápat, neboť sestra Beata

často bez zábran dává najevo své city, jež on, dr. Werner, ovšem nikdy neopětuje.

Poslední věta dopisu říkala: „Věřte mi, prosím, že máte kdykoli možnost se mnou promluvit.“ Přes jistou formálnost, chlad, ba aroganci oněch řádků nebylo mi na konci zatěžko odhalit styl doktora Wernera, pochopit ten dopis jako to, čím chtěl být, jako vřelý milostný dopis.

Mechanicky jsem zasunul list do obálky, veškerou obezřelost jsem ponechal stranou, lep, jehož se předtím patrně dotýkal Wernerův jazyk, navlhčil teď jazyk Oskarův, poté jsem se rozesmál, dlaní jsem se plácal střídavě do čela a do zátylku nepřestávaje se při tom smát, až se mi uprostřed mezi plácáním podařilo odvést pravou ruku od Oskarova čela na kliku mého pokoje, otevřít dveře, vyjít do předsíně a zpola zasunout dopis doktora Wernera pod ony dveře, které šedě natřeným dřevem a mléčnými tabulkami uzavíraly dobře mně známou světnici sestry Dorothey.

Ještě jsem dřepěl na podpatcích, jeden, ne-li dva prsty jsem držel na dopise, tu jsem z pokoje na opačném konci předsíně uslyšel hlas pana Münzera. Rozuměl jsem každému slovu jeho pomalého a jakoby k zapisování určeného zavolání: „Ach milý pane, přinesl byste mi prosím trochu vody!?“

Vztyčil jsem se, pomyslel jsem si, že ten člověk bude asi nemocný, zároveň mi však bylo jasno, že ten člověk za dveřmi není nemocný, že si Oskar tu nemoc jen namlouvá, aby měl nějaký důvod k přinesení vody, protože pouhé ničím nemotivované zavolání by mě nikdy nemohlo vlákat do pokoje naprosto cizího člověka.

Nejdříve jsem mu chtěl přinést tu vlažnou vodu z aluminiového hrnce, která mi pomohla otevřít lékařův dopis. Potom však jsem vylil použitou vodu do výlevky, natočil jsem čerstvou do hrnce a donesl hrnec a vodu před ony dveře, za nimiž musel bydlet hlas pana Münzera dožadující se mne a vody, či snad pouze vody.

Oskar zaklepal, vstoupil a okamžitě narazil na onen pro Kleppu tak příznačný pach. Nazvu-li ten výpar kyselým,

zamlčím jeho zároveň pronikavě sladkou substancí. Vzduch kolem Kleppa neměl například nic společného s octovým vzduchem v sestřiččině komůrce. Říci o něm, že byl sladkokyselý, by také nebylo ono.

Onen pan Münzer či Klepp, jak mu dnes říkám, obtloustle líný, přesto však nikoli nepohyblivý, mírně se potící, pověřivý, nemytý, přesto však nikoli zchátralý, stále užuž, ale nikdy opravdu umírající flétnista a jazzový klarinetista, vydával a vydává pach mrtvol, která ne a ne přestat kouřit cigarety, cucat pfeřmint a vylučovat česnekové aroma. Tak páchl už tenkrát, tak páchne, vydychuje i dnes, a přinášeje s sebou radost ze života i pomíjivost, vrhá se na mne o návštěvních dnech a nutí Bruna, aby ihned po jeho obřadném, návrat slibujícím odchodu rychle otevřel okno i dveře a způsobil průvan.

Dnes je Oskar upoután na lůžko. Tenkrát, u Zeidlerů, jsem našel já Kleppa ve zbytcích postele. Tělo v nejlepší náladě, na dosah ruky měl stát staromódní, přímo barokně vyhlížející lihový vaříč, dobrý tučet balíčků se špagetami, plechovky olivového oleje, tomatový protlak v tubách, vlhce kusovitou sůl na novinovém papíře a bednu láhvevého piva, které, jak se ukázalo, bylo značně zteplalé. Do prázdných lahví od piva vleže močil, poté jak mi za hodinku důvěrně svěřil, uzavřel ty zcela naplněné zelené nádoby, jejichž obsah odpovídal jeho potřebě, postavil je stranou a přísně odděleně od ostatních. V pravém slova smyslu ještě pivních lahví, aby pro případ, že obyvatele postele přepadne žízeň na pivo, se vyloučilo nebezpečí záměny. Ačkoli měl v pokoji vodovod, při jisté dávce podnikavosti mohl močit do výlevky, byl příliš líný, či lépe řečeno příliš sám sobě překážel při vstávání, než aby opustil svou tak namáhavě vyleženou postel a donesl si v hrnci na špagety čerstvou vodu.

Jelikož Klepp coby pan Münzer vařil těstoviny starostlivě pořád v téže vodě, tedy jako oko v hlavě chránil onu mnohokrát již slitou, čím dál hustší břečku, dařilo se mu při spoléhání na zásobu prázdných lahví od piva zachovat

vodorovnou, posteli přizpůsobenou polohu často i déle než čtyři dny. Tísňivá situace nastala tehdy, když se špagetová břečka svařila v přesolenou, lepkavou usazeninu. Klepp by se byl pak sice mohl oddat hladovění, jenže k tomu mu tenkrát ještě chyběly ideologické předpoklady, rovněž jeho askezi byly, jak se zdálo, předem vyměřeny čtyř až pětidenní periody, jinak by ho byla paní Zeidlerová, která donášela poštu, a poněkud větší hrnec na špagety spolu s vodní nádrží, přiměřenou jeho těstovinové zásobě, mohly učinit ještě nezávislejším na okolním světě.

Tenkrát, když Oskar porušil listovní tajemství, ležel právě Klepp pátý den nezávisle v posteli: zbytkem své špagetové vody mohl už lepit plakáty na ohrady. Tu zaslechl mé nerozhodné, sestře Dorothee a jejímu dopisu patřící kroky v předsíni. Protože už dříve zjistil, že Oskar nereaguje na nucené, vyzývavé kašlání, zkusil toho dne, kdy jsem si přečetl chladně vášnivý milostný dopis dr. Wenera, trochu namáhat svůj hlas: „Ach milý pane, přinesl byste mi prosím trochu vody?“

A já vzal hrnec, vylil jsem vlažnou vodu, otočil jsem kohoutkem u vodovodu, nechal jsem šumět vodu, až do poloviny naplnila hrneček, ještě trochu jsem přidal, jeden střík, přinesl jsem mu tu čerstvou vodu, byl jsem milým pánem, jehož ve mně předpokládal, představil jsem se jako Matzerath, kameník a písmář.

On, rovněž s veškerou zdvořilostí, pozvedl horní část těla o několik stupňů, prohlásil se jako Egon Münzer, jazzový hudebník, poprosil mě však, abych mu říkal Klepp, protože už jeho otec se jmenuje Münzer. Až příliš dobře jsem pochopil jeho přání, vždyť i já sám jsem se raději jmenoval Koljaiczek anebo prostě Oskar, jméno Matzerath jsem nesl jen z pokory a jenom zřídka kdy jsem se odhodlal nazývat se Oskar Bronski. Nebylo mi tedy zatěžko, nazývat toho ležícího tlustého mladíka, odhadoval jsem ho na třicet, ale byl mladší prostě a jednoduše Klepp. On mi říkal Oskare, protože jméno Koljaiczek mu působilo přílišnou námahu.

Svěřili jsme se konverzací, nicméně zpočátku jsme si dávali záležet, abychom zůstali nenucení. V příjemné rozprávce dotýkali jsme se co možná nejlehčích témat. Já chtěl vědět, jestli pokládá náš osud za nezměnitelný. On jej považoval za nezměnitelný. Je-li toho názoru, že všichni lidé musejí umřít, pozeptal se Oskar. I konečnou smrt všech lidí pokládal za jistou, na druhé straně si však nebyl jist, jestli se všichni lidé musejí narodit, o sobě soudil, že se narodil omylem, a Oskar znovu pocítil spřízněnost. Rovněž jsme oba věřili v nebe on však, jakmile vyslovil nebe, vydal mírně svinský smích a podrbal se pod pokrývkou: dalo se soudit, že pan Klepp už za života plánuje neslušnosti, jež hodlá v nebi provádět.

Když přišla řeč na politiku, dal najevo takřka vášnivé zaujetí, vyjmenoval mi víc jak tři sta německých šlechtických domů, jimž by na místě poskytl veškeré počty, korunu a moc, kraj kolem Hannoveru přiřkl britské koruně. Když jsem se ho dotázal na případný osud druhdy Svobodného města Gdaňsku, nevěděl bohužel, kde leží, bezstarostně však navrhl za knížete tohoto jemu bohužel neznámého městečka jednoho hraběte z Bergu, který podle jeho slov, pochází v dosti přímé linii od Jana Wellema.

Posléze právě jsme se snažili definovat pojem pravdy, se znatelnými pokroky jsem několika šikovnými meziotázkami vyzvěděl, že pan Klepp platí Zeidlerovi podnájemné už tři roky. Litovali jsme, že jsme se už dříve neseznámili. Přičítal jsem vinu ježkovi, který mi nepodal dost informací o nocležníkovi stejně, jako mu nenapadlo svěřit mi něco víc o ošetřovatelce než pouhé: za těmi mléčně zasklenými dveřmi bydlí sestra z nemocnice.

Oskar nechtěl pana Münzera či Kleppa hned obtěžovat svými starostmi. Nežádal jsem tedy zprávy o sestřičce, nýbrž projevil jsem nejdříve starost o něho: „A propos zdraví,“ prohodil jsem, „není vám snad dobře?“ Klepp znovu pozvedl horní část svého těla o několik stupňů, když sebral, že se mu nepodaří zaujmout pravý úhel, znovu se spustil naznak a

poučil mě, že leží v posteli vlastně proto, aby zjistil, zda se mu vede dobře, nevalně či špatně. Má za to, že za posledních několik týdnů zjistil, že se mu vede nevalně.

Pak došlo k tomu, čeho jsem se obával a čemu jsem se doufal vyhnout delší a rozvětvenou konverzací. „Ach, milý pane, pojezte se mnou prosím trochu špaget.“ pojedli jsme špagety uvařené v čerstvé vodě, kterou jsem donesl. Netroufl jsem si požádat o ten lepkavý hrnec a podrobit ho ve výlevce důkladné očištění.

Klepp se obrátil na bok a vařil beze slova s náměsíčně jistými pohyby. Vodu slil opatrně do jedné větší konzervy, pak, aniž znatelně změnil polohu horní části těla, hmátl pod postel, vytáhl olejovitě mastný talíř pokrytý zaschlými zbytky rajského protlaku, po chvilce nerozhodnosti zalovil znovu pod postelí, vytáhl na světlo světa kus zmuchlaných novin, přejel jimi několikrát po talíři, pak nechal papír znovu zmizet pod postelí, dýchl na ušmouraný talíř, jako by chtěl odfouknout tu nejposlednější stopu nečistoty, načež mi s takřka aristokratickým gestem podal ten nejodpornější ze všech talířů a poprosil Oskara, aby si bez rozpaků posloužil.

Chtěl jsem až po něm, vyzval jsem ho, aby sám začal. Když mě obdařil ohavným, k prstům se lepícím příborem, naložil mi polévkovou lžicí a vidličkou na talíř důkladnou porci špaget, elegantními pohyby mi na hemživý propletenec vytlačil z tuby dlouhou housenku protlaku ornamentálních tvarů, zalil všechno řádnou dávkou oleje z plechovky, totéž si nachystal do hrnce, nasypal pepře na obě porce, zamíchal svůj díl a významným pohledem mě vybídl, abych učinil totéž se svým pokrmem. „Ach milý pane, odpusťte mi, že nemám v domě strouhaný parmezán. Přesto vám přeji dobrou a požehnanou chuť.“

Dodnes Oskar nedokázal pochopit, jak se tehdy vzchopil k použití lžice a vidličky. Jako zázrakem mi ten pokrm tenkrát chutnal. Kleppovy špagety se mi dokonce staly kulinářským měřítkem, jež od toho dne přikládám na každé menu, které se mi předloží.

Během jídla jsem měl dost času důkladně a nenápadně přehlédnout a posoudit pokoj permanentního nocležníka. Atrakcí místnosti byla okrouhlá otevřená díra do komína těsně pod stropem, černě to dýchalo ze zdi. Venku za oběma okny bylo větrno. Každopádně to vypadalo na poryvy větru, co čas od času komínovou dírou vhánělo do Kleppova pokoje mračna sazí. Rovnoměrně, jako by celebroyaly pohřeb, se ukládaly saze na inventář. Jelikož veškerý inventář sestával pouze z postele stojící uprostřed místnosti a několika svinutých a balicím papírem přikrytých koberců zeidlerovské provenience, dalo se s jistotou prohlásit: v onom pokoji nebylo nic začernalejšího než kdysi bílá cícha, polštář pod Kleppovou lebkou a ručník, kterým si nocležník přikrýval obličej pokaždé, když poryv větru vehnal do pokoje mrak sazí.

Obě okna místnosti hleděla stejně jako okna Zeidlerovic pokoje a ložnice do Jůlichovy ulice či přesněji řečeno do zeleně šedého listového hávu kaštanu stojícího před fasádou čínžáku. Jako jediná obrazová výzdoba visel mezi okny napínáčky připevněný pestrý, patrně z obrázkového časopisu pocházející portrét Alžběty Anglické. Pod obrazem na skobě visely dudy, jejichž skotský potah byl tak tak ještě rozeznatelný pod příkrovem sazí. Zatímco jsem hleděl na barevnou fotografii, mysle přitom ani ne tak na Alžbětu a jejího Filipa, jako spíše na sestru Dorotheu, která stála mezi Oskarem a doktorem Wernerem a patrně si zoufala, vykládal mi Klepp, že je věrným a nadšeným přívržencem anglického královského domu, proto také se u pištců jednoho skotského pluku britské okupační armády naučil hrát na dudy, tím spíše, že nad oním plukem měla Alžběta velení. On, Klepp, ji sám viděl ve filmovém týdeníku, jak ve skotské sukénce odshora dolů kostkované koná přehlídku onoho pluku.

Kupodivu se v tu chvíli ve mně ozval můj katolicismus. Zapochyboval jsem, zda Alžběta vůbec rozumí dudácké hudbě, učinil jsem i několik poznámek o ostudném konci katolické Marie Stuartovny, zkrátka Oskar dal Kleppovi na srozuměnou, že pokládá Alžbětu za amuzikální.

Čekal jsem vlastně, že royalista hněvivě vybuchne. Ten však nasadil úsměv člověka, který ví všechno líp, a požádal mě o vysvětlení, z něhož by mohl případně vyrozumět, že já, malý mužíček tak mě ten tlustoch nazval jsem kompetentní k soudům ve věcech hudby.

Dlouze se Oskar zahleděl na Kleppa. Oslovil mě netušenou, že mně oslovuje. Od hlavy to mnou projelo do hrbu.

Bylo to jako o Posledním soudu všech mých starých roztlučených, vyřízených plechových bubínků. Tisíce plechu, které jsem hodil do šrotu, a onen jeden plech, který leží pohřben na zaspeském hřbitově, vstaly z mrtvých znovu povstaly k životu, nedotčené a celistvé slavily zmrtvýchvstání, rozezvučely se, vyplnily mne, zvedly mne z pelesti postele, vytáhly mne z pokoje, poprosil jsem Kleppa o prominutí a chvíli strpení, hnaly mne kolem mléčné zasklených dveří a komůrky sestry Dorothey napolo zakrytý čtverec dopisu ležel ještě na podlaze předsíně, bičovaly mne do mého pokoje, vehnaly mi do náruče onen bubínek darovaný malířem Raskolnikovem, když maloval Madonu 49, i uchopil jsem bubínek, přitiskl jej k sobě i s paličkami, obrátil jsem se čím byl jsem obrácen, opustil jsem pokoj, skokem jsem minul prokletou komůrku, jako přeživší, který se vrací z dlouhé obludné cesty, jsem vkročil do Kleppovy špagetové kuchyně, žádné okolky jsem nedělal, sedl jsem si na pelest, srovnal si červenobílý plech na klíně, zalaškoval nejdřív paličkami ve vzduchu, snad jsem byl ještě trochu v rozpacích a vyhýbal se pohledem udivenému Kleppovi, pak, jako náhodou, jsem nechal jednu paličku dopadnout na plech, ach, tu plech odpověděl Oskarovi, a Oskar ihned vyslal druhou paličku, a začal jsem bubnovat, po pořádku, na začátku. Začátek: noční můra bubnovala mezi žárovkami hodinku mého zrození, sklepní schody s jejich devatenácti stupni jsem vybubnoval a svůj pád ze schodů v pověstných oslav mých třetích narozenin, odshora dolů jsem odbubnoval rozvrh hodin Pestalozziho školy, s bubnem jsem zlezl Barbakan, s bubnem jsem usedl pod politické tribuny, bubnoval jsem úhoře a

racky, klepání koberců o Velkém pátku, s vířením bubnu jsem seděl na zužující se rakvi své ubohé maminky, pak jsem si předlohou posloužil zjizvenými zády Herberta Truczinského, a když mi na plechu znovuožívala obrana Polské pošty na Heveliově náměstí, zaznamenal jsem jakýsi pohyb v hlavách postele, na níž jsem seděl, koutkem oka jsem zahlédl vztyčujícího se Kleppa, jak vytahuje zpod polštáře jakousi směšnou flétnu, nasazuje ji k ústům a vyluzuje z ní tóny, které byly tak sladké, tak nepřírozené, tak přiměřené mému bubnování, že jsem ho dobře mohl zavést na zaspeský hřbitov k Schugger Leovi, že když Schugger Leo dotančil, mohl jsem před ním, před něho a spolu s ním dát zašumět šumáku své první lásky, dokonce i do džungle paní Liny Greffové jsem ho zavedl, nechal jsem rozezvučet i velikou bubnovací mašinu zelináře Greffa s pětasedmdesátikilovým závažím, vzal jsem s sebou Kleppa do Bebrova Frontového divadla, Ježíšovi jsem dal zaznít na svém plechu, odbubnoval jsem Stórtebekera se všemi váleči dolů ze skokanské věže a dole seděla Lucie, já však hned dovolil mravencům a Rusům, aby obsadili můj buben, ale nevedl jsem ho znova do Zaspy, kde jsem hodil svůj bubínek za Matzerathem do jámy, nýbrž uhodil jsem na své velké, nikdy nekončící téma: kašubská brambořiště, říjnový déšť nad nimi, tu sedí má babička ve svých čtyřech sukních, a Oskarovo srdce hrozilo zkameněním, když jsem uslyšel, jak z Kleppovy flétny crčí říjnový déšť, jak Kleppova flétna pod deštěm a čtyřmi babiččinými sukněmi vyčenicchala mého dědečka, paliče Josefa Koljaiczeka, a jak táž flétna slavila a dokazovala početi mé ubohé mamky.

Hráli jsme tak spolu několik hodin. Když jsme dostatečně zvarýmovali útěk mého dědečka přes vory, zakončili jsme mírně vyčerpání, ale i šťastni svůj koncert hymnickým náznakem možné, zázračné záchrany nezvěstného paliče.

S posledním tónem ještě napůl utkvělým ve flétně vyskočil Klepp ze své vyležel postele. Mrtvolný pach ho následoval. On však prudce otevřel okna, novinami ucpal komínovou díru, na

kusy rozerval pestrý obraz Alžběty Anglické, vyhlásil konec royalistické éry, pustil vodu z vodovodu do výlevky: myl se, on se myl, Klepp se začal mýt, všechno se odvažoval smýt, to už ani nebylo mytí, to byla očista, a když pak očištěný vystoupil z vody a stanul přede mnou tlustý, odkapávající, nahý, takřka k prasknutí nabitý, s ošklivým, nakřivo visícím pohlavím, zvedl mě do výšky, s napjatými pažemi mě zvedl neboť Oskar byl a je lehký, když se pak z něho vydral smích, vyrazil a prudce narazil do stropu, tu jsem pochopil, že tu nepovstal z mrtvých jen Oskarův buben, že i Klepp byl zmrtvýchvstalý a blahopřáli jsme si a líbali se na tváře.

Téhož dne ještě vyrazili jsme večer ven, popili piva, pojedli černou tlačenku s cibulí, navrhl mi Klep, abychom spolu založili jazzovou kapelu. Vyžádal jsem si sice čas na rozmyšlenou, avšak Oskar se již vlastně rozhodl: zanechat nejen svého povolání, písmařiny u kameníka Korneffa, ale i modelové práce v Akademii s múzou Ullou a stát se bubeníkem v jazzbandu.

NA KOKOSOVÉM KOBERCI

Tak poskytl tenkrát Oskar svému příteli Kleppovi důvody k tomu, aby vstal. Ačkoli vyskočil ze zatuchlé postele s přemírou radosti, dokonce na sebe pustil vodu a proměnil se v muže, který volá Hopla a Ať žije svět, řekl bych dnes, kdy v posteli polehává Oskar: Klepp se mi chce pomstít, chce mi zošklivit mřížkovou postel Léčebného a zaopatřovacího ústavu, protože já jsem mu kdysi zošklivil postel v jeho špagetové kuchyni.

Jednou za týden si musím dát líbit jeho návštěvu, jeho optimistické jazzové tirády, jeho muzikálně komunistické manifesty musím poslouchat, a to jen proto, že on coby trvalý obyvatel postele představoval věrného royalistu a stoupence anglického královského domu, sotva jsem mu však vzal jeho postel a jeho dudáckou Alžbětu, dodnes to pěstuje jako ilegálního koníčka popíjeje pivo, polykaje černou tlačenku, vykládaje dobrákům, kteří postávají u nálevního pultu a studují na láhvích etikety, o potěšujících souvislostech mezi plně zaměstnanou jazzovou kapelou a sovětskými kolchozy.

Vyburcovanému snílkovi se dnes ovšem naskýtá jen nemnoho možností. Jsa jednou odcizen vyleželé posteli, mohl se Klepp stát soudruhem dokonce ilegálním, což jen zvýšilo půvab. Jazzový fanatik, tak se jmenovala druhá konfese, která se mu nabízela. Za třetí mohl ten pokřtěný protestant konvertovat a stát se katolíkem.

To se musí Kleppovi nechat: příjezdové cesty ke všem vyznáním si nechal otevřené. Pozor, jeho těžké lesklé maso a jeho humor, který žije z potlesku, skýtaly mu recept, podle jehož selsky mazaných pravidel se dá zmixovat Marxovo učení s mýtem jazzu. Kdyby se stalo, že by mu jednoho dne přeběhl přes cestu nějaký trochu zdezorientovaný kněz, asi tak typu dělnických kněží, který navíc chová doma dixielandovou diskotéku, v tu chvíli začne ten jazz přemílající marxista po

nedělích při svátosti a svůj nahoře popsaný tělesný pach mísit s páry novogotických katedrál.

Co mně brání, abych na tom byl stejně, je má postel a proto se mě ten chlapík snaží vylákat životodárnými přísliby. Bombarduje soud jedním podáním za druhým, pracuje ruku v ruce s mým advokátem, žádá obnovení mého procesu: chce Oskarovo osvobození, Oskarovu svobodu náš Oskar musí ven z ústavu, a to všechno jen proto, že mi Klepp nepřeje mou postel!

Přesto nelituji toho, že jsem jako Zeidlerův podnájemník udělal z ležícího přítele stojícího, dupajícího a tam dokonce běžícího přítele. Až na ty namáhavé chvíle, jež jsem v tíživých myšlenkách věnoval sestře Dorothee, vedl jsem ničím nezatížený soukromý život.

„Haló, Kleppe!“ plácl jsem mu na rameno, „dejme teď dohromady jazzovou kapelu.“ A on pohladil můj hrb, který miloval skoro tak jako své břicho. „Oskar a já dáme dohromady jazz-band!“ zvěstoval Klepp světu. „Jenom nám chybí pořádný kytarista, který dovede zacházet i s bendžem.“

Popravdě patří k bubnu a flétně ještě druhý melodický nástroj. Trsací basa by už opticky nebyla špatná, jenže basisti už tenkrát byli těžko k sehnání, a tak jsme se horlivě dali do hledání chybějícího kytaristy.

Chodili jsme hodně, jak jsem už na začátku řekl, do kina. Dvakrát do týdne jsme se dávali fotografovat, a pak s pasovými fotkami u piva, tlačanky a cibule tropili všelijaké nesmysly. Klepp se tehdy seznámil s červenou Ilsou, lehkomyšlně ji daroval jednu svou fotografii jen kvůli tomu, si ji musel vzít, jen kytaristu ne a ne najít.

I když düsseldorfské staré město se svými vypouklými okenními tabulkami, hořčicí a sýrem, pivními páry a dolnorýnskou vykutáleností mi díky mé modelové činnosti na Akademii umění nebylo tak docela neznámé, měl jsem je doopravdy poznat teprve po Kleppově boku. Hledali jsme kytaristu v okolí Lambertova kostela, po všech možných hospodách a zejména v Ratingově ulici, u Jednorozce, protože

tam hrál k tanci Bobby, který nás tu a tam angažoval s flétnou a plechovým bubínkem, neskrýval obdiv pro můj bubínek, ačkoli Bobby sám byl znamenitý bubeník, jemuž bohužel na pravé ruce chyběl jeden prst.

Ačkoli jsme u Jednorožce nenašli kytaristu, získal jsem tam určitou rutinu, také jsem měl nějakou tu zkušenost z Frontového divadla, a tak by se byl ze mne v nejkratší době stal ucházející bubeník, nebýt toho, že mi sestra Dorothea čas od času popletla partesy.

Polovička mých myšlenek byla u ní. To by se bylo ještě dalo oželet, kdyby ta druhá polovička byla notou zůstávala při mém bubínku. Jenže věc se měla tak, že má myšlenka začala u bubínku a skončila u červeného kříže na špendlíku sestry Dorothey. Klepp, který mistrovsky dokázal svou flétnou překlenout mé selhání, dělal si pokaždé starosti, když viděl Oskara tak napolo ponořeného v myšlenkách. „Nemáš snad hlad, neměl bych objednat tlačenkou?“

Klepp totiž za každým trápením tohoto světa věřil vlčí hlad, byl také přesvědčen, že každé takové trápení se dá vyléčit porcí krvavé tlačenky. Oskar tenkrát spolykal spousty čerstvé tlačenky s kolečky cibule a piva, jen aby jeho přítel Klepp setrval ve víře, že Oskarovo trápení se jmenuje hlad a ne sestra Dorothea.

Opouštěli jsme většinou velmi časně Zeidlerův byt v Jůlichově ulici a snídali jsme na Starém Městě, Do Akademie jsem docházel už jen, když jsme potřebovali peníze na kino. Múza Ulla se zatím už potřetí nebo počtvrté zasnoubila s malířem Lankesem, nebyla tedy volná, neboť Lankes dostal svou první velkou průmyslovou zakázku. Stání bez múzy však už Oskara nebavilo, začali ho zase zkreslovat, příšerně ho černili, a tak jsem se cele oddával příteli Kleppovi, protože ani u Marie a Kurtika jsem nenacházel klid. Tam se totiž večer co večer nakvartýroval její šéf a ženatý ctitel Stenzel.

Když jsme jednoho raně podzimního dne roku devětačtyřicátého společně s Kleppem vycházeli ze svých pokojů, setkali se v předsíni asi tak u mléčně zasklených

dveří a chystali se se svými nástroji opustit byt, zavolal nás Zeidler, který nepatrně pootevřel dveře své ložnice a pokoje.

Sunul před sebou směrem k nám úzkou, ale objemnou roli koberece a požádal nás, abychom mu pomohli koberec položit a upevnit. Byl to kokosový běhoun. Měřil osm metrů a dvacet centimetrů. Protože však předsíň Zeidlerovic bytu měla jen sedm metrů a čtyřicet pět centimetrů, museli jsme Klepp a já pětasedmdesát centimetrů kokosového běhounu uříznout. Konali jsme to vsedě, řezání kokosových vláken bylo, jak se ukázalo, tvrdá práce. Poté byl zas kokosový běhoun o dva centimetry kratší.

Protože běhoun byl přesně tak široký jako předsíň, poprosil nás Zeidler, který se údajně těžko shýbal, abychom spojenými silami přibili běhoun na podlahu. Byl to Oskarův nápad napnout koberec při přibíjení co nejvíc. Až na nepatrný zbytek se nám podařilo získat chybějící dva centimetry. Zatloukali jsme hřebíčky s velkými plochými hlavičkami, protože hřebíčky s malými hlavičkami by řídce pletený kokosák neudržely. Ani Oskar ani Klepp se neuhodili do palce. Ovšem několik hřebíků jsme ohnuli. Bylo to však kvalitou hřebíků, které pocházely ze Zeidlerových zásob, tedy z dob před měnovou reformou. Když byl kokosový běhoun dopolova, upevněn, odložili jsme kladívka křížem na zem a pohlédli jsme na ježka, který sledoval naši práci, ne snad naléhavě, avšak vyčkávavě. Zmizel také ve svém ložnicovém pokoji, vrátil se s třemi likérovými sklínkami ze svých zásob likérových sklínek a držel v ruce i láhev žitné. Napili jsme se na trvanlivost kokosového běhounu. Pak jsme poznamenali zase ne naléhavě, spíš vyzývavě: po kokosovém vlákně vysychá v krku. Možná že se ty likérové skleničky radovaly, že se jim hned několikrát za sebou dostává žitného obsahu, dříve než ježkův výbuch rodinného vzteku promění ve střepy. Jednou ježek nerad upustil prázdnou sklínku na kokosák, nerozbilo se sklo a ani nevydalo žádný zvuk. Jako chválu jsme všichni spustili na kokosové běhouny.

Když i paní Zeidlerová, přihlížející od dveří ložnicového pokoje všemu našemu počínání, spolu s námi pochválila kokosový běhoun, protože kokosový běhoun chrání upadlé likérové sklinky před poškozením, dostal ježek nával vzteku. Začal dupat po nepřibitém kusu kokosového běhounu, uchvátil všechny tři prázdné likérové sklinky, zmizel s nimi bleskem v ložnicovém pokoji, slyšeli jsme řinčení vitríny, popadl ještě další sklinky, protože ty tři mu byly málo a hned nato uslyšel Oskar známou hudbu: před vnitřním zrakem mu vyvstala Zeidlerovic stáložárná kamna, osm roztrštěných likérových sklínek leželo před nimi a Zeidler se shýbal pro lopatku a smetáček, jakožto Zeidler smetal střepy, které nadělal jakožto ježek.

Paní Zeidlerová ovšem zůstala stát ve dveřích, zatímco to za ní křapalo a skřípělo. Velice se zajímala o naši práci, tím spíše, že jsme znovu sáhli po svých kladívkách, jakmile na ježka přišel záchvat zuřivosti. Nevrátil se už k nám, zato láhev žitné nám nechal v předsíni. Zpočátku jsme se ostýchali před paní Zeidlerovou, když jsme jeden po druhém přikládali láhev k hrdlu. Ona však na nás vlídně kývla, což nás však nemohlo přimět k tomu, abychom ji nabídli láhev a doušek. Nicméně pracovali jsme čistě a zatloukali hřebík za hřebíkem do kokosového běhounu. Když Oskar přitloukal běhoun před komůrkou sestry Dorothey, drnčely při každém úderu mléčné tabulky. Dotýkalo se ho to bolestně a jeho kladivo v tu chvíli s bolestí dopadalo na hlavičky hřebíků. Jakmile měl však mléčné zasklené dveře a komůrku sestry Dorothey za sebou, vedlo se jemu i kladivu zase líp. Tak jako všechno má svůj konec, i přibíjení kokosového běhounu mělo svůj konec.

Z jednoho rohu do druhého ubíhaly hřebíky s širokými hlavičkami, vězely až po krk v prknech a držely hlavy nad valíci se, kypivými peřejemi kokosových vláken.

Samolibě jsme se procházeli sem a tam po předsíni vychutnávající délku koberce, pochvalovali jsme si svou práci, poukazovali jsme na to, že to není jen tak, nalačno, bez snídaně položit takový kokosový běhoun a přibít ho, a dosáhli

jsme posléze toho, že paní Zeidlerová se odvážila na ten nový, řekl bych panenský běhoun. Vydala se po něm do kuchyně, nalila nám kávu, rozbila vajíčka do pánve. Pojedli jsme u mne v pokoji, Zeidlerka se vzdálila, musela přece k Mannesmannovi do kanceláře, nechali jsme dveře dokořán, žvýkajice, mírně unaveni jsme hleděli na své dílo, kokosový běhoun proudící směrem k nám.

Nač tolik slov o laciném koberci, který nanejvýš ještě před měnovou reformou mohl mít nějakou výměnnou hodnotu? Oskar jako by slyšel tu oprávněnou otázku. Odpovídá na ni, ještě než byla položena, a praví: Na tomto koberci jsem následující noci poprvé potkal sestru Dorotheu.

Pozdě, někdy k půlnoci jsem přišel domů plný piva a tlačanky. Kleppa jsem nechal na Starém Městě. Hledal kytaristu. Našel jsem sice klíčovou díрку k Zeidlerovic bytu, dostal jsem se na kokosový běhoun v předsíni, pokračoval dál kolem tmavého mléčného skla, trefil do své místnosti, do své postele, dostal jsem se nejprve ze svých šatů, jenže ne už do svého pyžama bylo u Marie v prádle, zato ale jsem našel ten pětasedmdesáti centimetrový kus kokosáku, který jsme ustříhli dlouhému koberci, položil jsem si ten kus před postel jako předložku, dostal jsem se do postele, ale ne už ke spání.

Nemám proč vám teď vyprávět, co všechno si Oskar myslel nebo bezmyšlenkovitě převaloval v hlavě, když nemohl usnout. Dnes jsem myslím našel příčinu mé tehdejší nespavosti. Než jsem vlezl do postele, stál jsem bosýma nohama na své nové předložce, na tom ústřížku kokosového běhounu. Kokosová vlákna se setkala s mýma bosýma nohama, pronikla mi skrz kůži do krve. Dávno jsem už ležel, a vlastně jsem pořád stál na kokosových vláknech, proto jsem se nemohl dočkat spánku, neboť nic není vzrušivějšího, více spánek zapuzují a myšlenky vzbouzejícího než bosé stání na kokosové rohoži.

Oskar dlouho přes půlnoc, ještě ve tři ráno, pořád ještě beze spánku zároveň stál a ležel na rohoži a v posteli, vtom uslyšel v předsíni dveře a znovu dveře. To bude Klepp, který

přichází domů bez kytaristy, zato nacpaný tlačenkou, říkal jsem si, avšak věděl jsem, že to nebyl Klepp, kdo uvedl do pohybu nejdříve jedny, pak druhé dveře. Dál jsem si říkal: když tu už jednou nadarmo ležíš v posteli a přitom cítíš na chodidlech kokosová vlákna, uděláš dobře, když opustíš postel a postavíš se doopravdy, nejen ve své fantazii, na kokosovou rohož před svou postelí. Oskar tak hned učinil. Mělo to důsledky. Sotva jsem stanul na rohožce, hned mi ten pětasedmdesáticentimetrový zbytek skrze má chodidla připomněl svůj původ, ten sedm metrů čtyřicet tři centimetrů dlouhý kokosový běhoun v předsíni. Ať už to bylo proto, že jsem soucítit s tím odloučeným kusem kokosových vláken, nebo proto, že jsem uslyšel v předsíni dvoje dveře a pomyslel při tom ale ne vážně na Kleppův návrat.

Oskar se shýbl, a protože před ulehnutím nenašel pyžamo, uchopil oběma rukama dva rohy předložky z kokosových vláken do obou rukou, rozkročil se, takže už nestál na vlákněch, nýbrž na podlaze, vytáhl rohož zpod nohou a zvedl ji, obtočil těch pětasedmdesát centimetrů kolem svých obnažených sto jedenadvaceti centimetrů, obratně tedy zakryl svou nahotu, byl však pouze od klíčních kostí po kolena vystaven účinkům kokosového vlákna. Pocit se ještě vystupňoval, jakmile Oskar ve svém vláknitém rouše vyšel z temného pokoje do temné předsíně, a tedy na kokosový běhoun.

Jaký div, že při tak vláknitém dotírání běhounu jsem se drobnými krůčky snažil uniknout tomu naléhání zachránit se, a že jsem tedy zamířil tam, kde podlahu nezakrývalo žádné kokosové vlákno na záchod.

Ten však byl stejně temný jako předsíň a Oskarův pokoj, a přesto byl obsazen. Kratičký ženský výkřik mi to prozradil. Rovněž má kokosová kožešina narazila na kolena sedícího člověka. Poněvadž jsem se neměl k tomu, abych opustil toaletu, vždyť za mnou hrozil kokosový běhoun, chtěla mě ta, co přede mnou seděla, vykázat z toalety: „Kdo jste, co chcete, jděte pryč!“ zaznělo přede mnou hlasem, který na žádný pád

nemohl patřit paní Zeidlerové. Poněkud nedůtklivě: „Kdo jste?“

„Nuže, sestro Dorotheo, hádejte,“ odvážil jsem se zažertování, jež snad mělo ztlumit mírnou trapnost našeho setkání. Jí se však nechtělo hádat, zvedla se, sáhla potmě ke mně, pokusila se mě vystrčit ze záchodu na běhoun v předsíni, jenže namířila příliš vysoko, hmátla do prázdna nad mou hlavou, i hledala níž, jenže nenahmátla mne, nýbrž mou vláknitou zástěru, mou kokosovou kožešinu, znovu vykřikla, že ženy musí vždycky hned křičet!, spletla si mě s někým, neboť sestra Dorothea se roztrásla a šeptala: „Panebože, čert!“, což u mne vyvolalo slabé zachechtání, které však nebylo myšleno zle. Nicméně ona to vzala jako zachechtání čertovo, mně však se nějak nelíbilo slovo čert, a tak když se znovu, ovšem daleko sklíčeněji zeptala: „Kdo jste?“, odpověděl Oskar: „Jsem Satan, který navštívil sestru Dorotheu!“ Načež ona: „Ach Bože, ale proč?“ Já, vpravuje se pomalu do role a zaměstnáváje při tom též Satana v sobě jako náповědu: „Protože Satan miluje sestru Dorotheu.“

„Ne, ne, ne, já ale nechci!“ vyrazila ještě, znovu se pokusila uniknout a znovu narazila na satanská vlákna mého kokosového hávu, její noční košilka byla myslím dost tenká, k tomu jí zajelo všech deset prstíků do svůdcovské džungle, takže na ni přišla slabost a ona klesla. Ovšemže to způsobila jen lehká přechodná slabost, že sestra Dorothea klesla dopředu. Zachytil jsem klesající svou kožešinou, již jsem si přidržoval nahoře před tělem, podržel jsem ji tak dlouho, abych dospěl k nějakému rozhodnutí přiměřenému své satanské roli, dovolil jsem jí lehce poklesnout do kolen, dbaje však na to, aby se její kolena nedotkla studených dlaždic na záchodě, nýbrž spočinula na kokosovém běhounu v předsíni, pak jsem ji nechal sklouznout po délce nazznak hlavou směrem západním, tedy ke Kleppovu pokoji, a alespoň sto šedesáti centimetry své zadní partie spočívala na kokosovém běhounu.

Přikryl jsem ji nahoře týmž vláknitým materiálem, maje ovšem k dispozici toliko oněch pětasedmdesát centimetrů, přiložil jsem jí ten kus až k bradě, takže druhý konec přece jen přesahoval na stehna, i musel jsem ji posunout rohož výš, asi deset centimetrů přes ústa, přičemž ovšem nos sestry Dorothey zůstal volný, takže bez překážek mohla dýchat, a ona také mocně supěla, když Oskar ulehl ze své strany, na svou bývalou předložku před postel ulehl, tisícero vláknitě ji rozechvěl, nesnažil se sice o přímý dotyk se sestrou Dorotheou, nejprve chtěl nechat působit kokosová vlákna, rovněž znovu započal rozhovor se sestrou Dorotheou, která se pořád ještě nevzpamatovala z přechodné slabosti a šeptala „Ach Bože, ach Bože,“ pořád znovu se ptala po Oskarově jménu a původu, zachvívala se hrůzou mezi kokosovým běhounem a kokosovou rohožkou, když jsem se nazýval Satanem, satansky syčel slovo Satan, heslovitě označil své bydliště jako peklo, přitom pilně cvičil na předložce, udržoval ji v pohybu, neboť kokosová vlákna nepřeslechnutelně vyvolávala v sestře Dorothee podobný pocit, jaký před lety vyvolával v mé milované Marii šumák, jenže šumák tehdy mně naplno a úspěšně poskytl to, co mi patřilo, kdežto na kokosové rohoži jsem zažíval zahanbující bankrot.

Nepodařilo se mi spustit kotvu. Co se v šumákových dobách a nejednou i později prokázalo tuhé a cílevědomé, to ve znamení kokosových vláken věšelo hlavu, zůstávalo netečné, malicherné, ztrácelo cíl před očima, neposlechlo žádné pobídky, ani mého ryze intelektuálního přemlouvání, ani vzdechů sestry Dorothey, která šeptala, vzdychala, skučela: „Pojď, Satane, pojď už!“, a já ji musel uklidňovat, chlácholit: „Satan hned přijde, hned to bude,“ mumlal jsem přehnaně satansky a zároveň vedl druhou rozmluvu s oním Satanem, který ve mně sídlil od mého křtu a pořád tam ještě přebývá, osopoval jsem se na něj: Nekaz hru, Satane! Žebroňil jsem: Prosim tě, neblamuj mě! Lichotil jsem mu: Vždyť jindy nejsi takový, vzpomeň si, Maria, anebo ještě spíš vdova Greffová, nebo ty žertíky, které jsme spolu provozovali s

rozkošnou Roswithou ve veselé Paříži? Ale on jen mrzutě a beze strachu z opakování odpovídal: Nebudeš mítí rozkoše, Oskare. Když Satan nemá chuť, vítězí ctnost. Koneckonců i Satan jednou nemusí mít chuť.

A tak mi odepřel svou podporu, častoval mě všelijakými kalendářovými moudrostmi, zatímco já umdlévaje pomalu jsem udržoval v pohybu kokosovou rohož, trýznil a dráсал kůži ubohé sestřičky Dorothey, nakonec pak na její žíznivé „Pojď, Satane, och, pojď, pojď!“ odpověděl zoufalým a nesmyslným útokem pod kokosovou rohoží: nenabitou pistolí jsem se chtěl trefit do černého.

Ona chtěla svému Satanovi nejspíš přispěchat na pomoc, vyrvala obě paže zpod kokosové rohože, chtěla mě obejmout, objala mě také, nahnátla můj hrb, mou lidsky teplou, vůbec ne kokosovitě vláknitou kůži, nenalezla Satana, po němž toužila, taky přestala žvatlat své „Pojď, Satane, pojď“, nýbrž si odkašlala a ve zcela odlišné hlasové poloze opakovala počáteční otázku: „Proboha, kdo jste, co chcete?“ A já musel zůstat maličký, přiznat, že podle úředních dokladů se jmenuji Oskar Matzerath, jsem jejím sousedem a ji, která se jmenuje sestra Dorothea, vroucně a z celé duše miluji.

Jestli si snad někdo škodolibý myslí, že mě sestra Dorothea poté s proklínáním a ranou pěsti shodila ze sebe na kokosový běhoun, může Oskar s bolem v duši, ale zároveň s tichým zadostiučiněním oznámit, že sestra Dorothea jen pomalu, řeklo by se zasněně, spustila ruce z mého hrbu a že se ten pohyb podobal nekonečně smutnému pohlazení. A ani její okamžitě nato propuknuvší pláč a vzlykot nebyl pro mé ucho prudký a vzteklý.

Sotva jsem zpozoroval, že se vymanila zpode mne a kokosové rohože, že mi vyklouzla, nechala mě sklouznout, rovněž její kroky pohltila kokosová pokrývka předsině. Uslyšel jsem otevírající se dveře, otáčející se klíč a hned nato šest mléčně zasklených čtverců na dveřích sestřiččiny komůrky bylo zevnitř obdařeno světlem a skutečností.

Oskar ležel a přikryl se rohoží, která si uchovala ještě něco z tepla satanské hry. Mé oči patřily osvětleným čtvercům. Čas od času sklouzl po mléčném sklu stín.

Teď jde k šatníku, říkal jsem si, teď ke komodě. Oskar se odhodlal k psímu pokusu. Popolezl jsem se svou rohoží po běhounu ke dveřím, zaškrabal na dřevo, trochu jsem se zvedl, přešel hledající, prosící dlaní po obou spodních tabulkách, avšak sestra Dorothea neotevřela, neúnavně přecházela mezi skříní a komodou se zrcadlem. Věděl jsem to, přiznal jsem si to: sestra Dorothea balila, prchala, přede mnou prchala. I tu nepatrnou naději, že mi opouštějíc svou komůrku ukáže svou elektricky osvětlenou tvář, jsem musel pohřbít. Nejdřív nastala za mléčným sklem tma, pak jsem uslyšel klíč, otevřely se dveře, stěvice na kokosovém běhounu hmátl jsem po ní, narazil na kufr, nohu v punčoše, tu mě zasáhl do prsou jeden z těch hrubých turistických stěviců, které jsem viděl u ní v šatníku, vrhl mě na běhoun, a když se Oskar ještě jednou vzchopil, zaprosil „Sestro Dorotheo,“ zapadl zámek dveří od bytu: jedna žena mě opustila.

Vy i všichni ti, kdo chápou mé utrpení, řeknete teď: Jdi do postele, Oskare. Co ještě pohledáváš v předsíni po téhle zahanbující historii. Jsou čtyři hodiny ráno. Nahý ležíš na kokosovém běhounu, nedostatečně se přikrýváš vláknitou rohoží. Ruce a kolena sis rozedřel. Tvé srdce krvácí, tvé pohlaví bolí, tvá hanba křičí do nebe. Pana Zeidlera jsi probudil. On probudil svou ženu. Přijdou, otevrou dveře svého ložnicového pokoje a uvidí tě. Jdi do postele, Oskare, zanedlouho odbije pátá!

Přesně tytéž rady jsem si dával tenkrát, když jsem ležel na kokosovém běhounu. Trásl jsem se zimou a ležel. Pokoušel jsem se přivolat si tělo sestry Dorothey. Necítil jsem nic než kokosová vlákna, i v zubech jsem je měl.

Pak dopadl na Oskara proužek světla: dveře Zeidlerovic ložnicového pokoje se nepatrně pootevřely, Zeidlerova ježčí hlava, nad ní hlava plná kovových natáček, Zeidlerka. Cívěli, on pochrchlával, ona se chichotala, on na mě zavolal, já

neodpovídal, ona se dále chichotala, on nařídil ticho, ona chtěla vědět, co mi schází, on řekl, že tohle tedy nejde, ona označila tento dům jako slušný dům, on pohrozil výpovědí, já však mlčel, neboť míra nebyla ještě naplněna. Tu otevřeli Zeidlerovi dveře dokořán a on rozsvítil v předsíni. Tu se ke mně blížili, dělali zlé, zlé, malé zlé oči a on se chystal vybit svůj vztek tentokrát nikoli na likérových sklenkách, stál nade mnou a Oskar očekával ježkův vztek, avšak ježek nemohl vypustit svůj vztek, protože na schodech se ozvaly zvuky, protože jakýsi nejistý klíč hledal dveře od bytu a nakonec je také našel, protože vstoupil Klepp a přiváděl někoho, kdo byl stejně opilý jako on: Scholleho, konečně nalezeného kytaristu. Ti dva uklidnili Zeidlera a jeho ženu, sklonili se k Oskarovi, na nic se neptali, odnesli mě a ten kus kokosového běhounu do mého pokoje.

Klepp mě třel, až jsem se zahřál. Kytarista podal mé šaty. Oba mě oblékli a osušili mé slzy. Vzlykot. Za okny se odehrávalo ráno. Vrabci. Klepp mi pověsil na krk můj bubínek a ukázal svou malou dřevěnou flétnu. Kytarista si pověsil na krk kytaru. Vrabci. Přátelé mě obklopili, vzali mě do svého středu, vyvedli vzlykajícího Oskara, který se nebránil, ven z bytu, z domu do Jülichovy ulice k vrabcům, vysvobodili ho z vlivu kokosových vláken, vedli mě jitřními ulicemi, Dvorní zahradou k planetáriu a k břehu řeky Rýn, která byla šedivá a mířila do Holandska a nesla lodi, na nichž se třepotalo prádlo.

Od šesti hodin ráno do devíti dopoledne seděli onoho mlhavého zářijového dne flétnista Klepp, kytarista Scholle a bubeník Oskar na pravém břehu řeky Rýna, provozovali hudbu, sehrávali se, upíjeli z jedné láhve, mžourali k topolům na druhém břehu řeky, lodím, které naložily uhlí, připlouvaly od Duisburgu a namáhaly se proti proudu, dávali s sebou na cestu rychlou povzbudivou, pomalou smutnou hudbu řeky Mississippi a hledali jméno pro právě založený jazzband.

Když trocha slunce zabarvila ranní páry a hudba prozradila touhu po důkladné snídani, povstal Oskar, jenž

mezi sebe a uplynulou noc vsunul svůj buben, vytáhl peníze z kapsy saka, což znamenalo snídani, a zvěstoval svým přátelům jméno právě narozené kapely: „The Rhinc River Three“ jsme se nazvali a šli se nasnídat.

V CIBULOVÉM SKLÍPKU

Tak jako my jsme milovali rýnské louky, miloval hostinský Ferdinand Schmuha pravý břeh Rýna mezi Düsseldorfem a Kaiserwerthem.

Zkoušeli jsme své hudební kousky většinou nad Stockumem. Schmuha naproti tomu se svou malorážkou prozkoumával pobřežní křoví a houštiny při břehu a pronásledoval vrabce. Byl to jeho koníček, odpočínal si při tom.

Když měl zlobení s podnikem, poručil ženě, aby usedla za volant mercedesky, vydali se podle řeky, zaparkovali vůz nad Stockumem, on pěšky s mírným platfusem a puškou obrácenou hlavní k zemi táhl za sebou po loukách svou ženu, která by byla raději zůstala v autě, nechal ji sedět kdesi na pohodlném kameni a zmizel v houštině. My hráli svůj ragtime, on střílel ve křoví. Zatímco jsme my muzicírovali, střílel Schmuha po vrabcích.

Scholle, který stejně jako Klepp znal všechny hostinské ze Starého Města, řekl pokaždé, když uslyšel rány ze zeleného: „Schmuha střílí vrabce.“

Protože Schmuha už nežije, mohu mu hned na místě věnovat pár slov posmrtné vzpomínky: Schmuha byl dobrý střelec, snad i dobrý člověk, neboť kdykoli se Schmuha vydal na vrabce, měl sice, pravda, v levé kapse u saka střelivo do malorážky, nicméně pravá kapsa byla nacpána krmením pro ptáky a Schmuha je nikoli před, nýbrž po střílení nikdy neodstřelil za odpoledne víc, jak dvanáct vrabců velkorysími pohyby rozhazoval vrabčákům.

Když Schmuha ještě žil, oslovil nás jednoho chladného listopadového rána roku čtyřicátého devátého, několik týdnů jsme už tenkrát zkoušeli na břehu Rýna ne snad tiše, nýbrž přehnaně hlasitě: „Jápak tady mám střílet, když vy tu hrajete a plašíte mi ptáčky!“

„Ach,“ omlouval se Klepp a uchopil svou flétnu jako k poctě zbraň, „vy jste tedy ten pán, který zde tak neobyčejně

muzikálně a v dokonalém rytmickém souladu s našimi melodiemi práská v křovích, moje nejhlubší úcta panu Schmuho!“

Schmuha potěšilo, že ho Klepp znal jménem, přesto se však zeptal, odkud že zná Klepp jeho jméno. Klepp se zatvářil pohoršeně: každý přece zná pana Schmuha. Na ulici je všude slyšet: tamhle jde Schmuha, tuhle přichází Schmuha, viděl jste Schmuha, jak šel kolem, kdepak je dnes Schmuha, Schmuha střílí vrabce.

Schmuha, stav se takto skrze Kleppa světovým Schmuhem, začal nabízet cigarety, vyptal se nás na jména, chtěl si vyposlechnout něco z našeho repertoáru, předvedli jsme mu jeden tigerrag, načež pohybem přivolal svou ženu, která v kožichu seděla na kameni a dumala nad vlnami řeky Rýna. Přišla v kožichu a my znovu museli zahrát, High Society jsme dali k lepšímu a ona v kožichu, pravila, když jsme byli hotovi: „No, Ferdy, to je přeci zrovna to, co hledáš pro sklípek.“ On byl podle všeho podobného názoru, rovněž usoudil, že nás hledal a našel, nejdříve však v zamyšlení, nejspíš počítal, velmi šikovně mrštil několika plochými oblázkami po hladině řeky Rýna, než vyslovil nabídku: hudba v Cibulovém sklípku od devíti hodin večer do dvou po půlnoci, deset marek na hlavu a za večer, no, řekněme dvanáct Klepp řekl sedmnáct, aby Schmuha mohl říci patnáct, jenže Schmuha řekl čtrnáct padesát a my jsme si plácli.

Z ulice se Cibulový sklípek podobal mnoha oněm novějším malým lokálům, které se od starších lišily i tím, že byly drahé. Příčinu vyšších cen bylo možno hledat v extravagantním vnitřním zařízení těchto lokálů, zvaných většinou umělecké lokály, jakož i v jejich jménech, která zněla decentně: Jizba ravioli, či tajemně existencialisticky: Tabu, či ostře, ohnivě: Paprika nebo taky Cibulový sklípek.

Slova Cibulový sklípek a naivně vtíravý portrét cibule byly se záměrnou neobratností namalovány na emailovém štítu, jenž po staroněmeckém způsobu visel před vchodem na ozdobně kudrlinkovaté litinové šibenici.

Láhvově zelené tabulky s vypouklinami zasklivaly jediné okno. Před železnými dveřmi s miniově červeným nátěrem, které v horších dobách mohly uzavírat protiletecký sklep, stál v rustikálním ovčím kožichu vrátný.

Ne každý směl vstoupit do Cibulového sklípku. Zejména v pátek, kdy se týdenní mzdy proměňovaly v pivo, bylo nutno vykazovat staroměstské kumpány, pro něž by byl Cibulový sklípek stejně příliš drahý. Komu však bylo dovoleno vejít dovnitř, našel za miniovými dveřmi pět betonových schodů, sešel po nich dolů, octl se na odpočívadle metr krát metr plakát na Picassovu výstavu činil i toto odpočívadlo pozoruhodným a originálním, pak sestoupil po dalších schodech, tentokrát byly čtyři, a stanul před šatnou. „Prosím, platte při odchodu!“ A mladý muž za odkládacím pultem většinou vousatý mladík z Akademie umění nepřijal nikdy peníze předem, neboť Cibulový sklípek byl sice drahý, ale zároveň i seriózní.

Pán domu přijal každého hosta osobně, prováděl to s velice pohyblivým obočím a gesty, jako by šlo o to, uvést nového hosta do jakési hry pro zasvěcené. Pán domu se jmenoval, jak víme, Ferdinand Schmuha, čas od času i chodil střílet vrabce a měl smysl pro onu společnost, která se po měnové reformě vyvíjela v Düsseldorfu dosti rychle, v jiných místech trochu pomaleji.

Vlastní Cibulový sklípek byl a na tom se pozná serióznost prosperujícího nočního lokálu skutečný, dokonce poněkud vlhký sklep. Srovnajme ho s dlouhou studenou rourou, rozměru asi tak čtyři krát osmnáct, vytápěnou dvěma opět velice originálními bubínkovými kamny. Samozřejmě že ten sklep nebyl vlastně žádný sklep. Vyboursali mu strop, rozšířili ho až nahoru do přízemního bytu. A tak jediné okno Cibulového sklípku nebylo vlastně žádné sklepní okno, nýbrž bývalé okno přízemního bytu, což nepatrně snižovalo serióznost prosperujícího nočního lokálu. Jelikož však z toho okna bylo možno dívat se ven, kdyby byly ho nezakrývaly vypouklé tabulky, to jest, jelikož v tom do výšky rozšířeném

sklepě postavili nahoře galerii, na niž se vystupovalo po neobyčejně originálním kurníkovém žebříku, můžeme přece jen snad nazvat Cibulový sklípek seriózním nočním lokálem, třebaže sklep nebyl žádný sklep, ale, proč by taky měl být?

Oskar zapomněl uvést, že ani kurníkový žebřík na galerii nebyl žádný opravdický kurníkový žebřík, nýbrž cosi jako lodní můstek, protože po pravé i levé straně nebezpečně příkrého žebříku bylo možno přidržet se dvou neobyčejně originálních prádelních šňůr, tráslo se to, houpalo, vyvolávalo to myšlenky na plavbu lodí a zdražovalo Cibulový sklep.

Karbidové lampy, jaké mívají horníci, osvětlovaly Cibulový sklípek, poskytovaly karbidový pach, což opět zvyšovalo ceny a přenášely platicího hosta Cibulového sklípku do štolý dejme tomu draselného dolu devět set padesát metrů pod zemí: havíři do půl těla nazí pracují na kameni, narazí na žílu, šramovačka těží sůl, hřídele kvílejí, naplňují vozíky, daleko vzadu, kde štola zahýbá na Bedřicha Dvě, se pohupuje světlo, to je vrchní štajgr. Přijde, řekne „Zdař Bůh!“ a kývne karbidovou lampou, přesně takovou, jako byly karbidové lampy, které visely na neomítnutých, jen tak vápnem natřených stěnách Cibulového sklípku, svítící, páchnoucí, zvyšující ceny a šířící originální atmosféru.

Přes nepohodlná sedátka, prachobyčejné bedny, byly přetaženy pytle od cibule, kdežto dřevěné stoly zářily čistotou, lákaly hosta z šachty do pokojné selské jizby, jakou občas vidáme ve filmu.

To by bylo všecko! A bar? Žádný bar! Pane vrchní, prosím jídelní lístek! Ani jídelní lístek, ani vrchní. Jen nás, „The Rhine River Three“, by bylo možno ještě uvést Klepp, Scholle a Oskar seděli pod kurníkovým žebříkem, který byl vlastně lodní lávkou, přišli v devět hodin, vybalili instrumenty a kolem desáté začali s hudbou. Protože teď však je teprve čtvrt na deset, můžeme o nás promluvit až později. Ještě je třeba podívat se Schmuhovi na prsty, v nichž Schmuh čas od času svíral malorážku.

Jakmile se Cibulový sklípek zaplnil hosty, poloviční obsazení platilo za plné, přehodil si Schmuha, pán domu, kolem krku šálu. Ta šála, kobaltové modré hedvábí, byla potištěna, zvláštním způsobem potištěna, a zmiňujeme se o ní, protože ta chvíle měla význam. Zlatavé cibule, tak by se asi dal nazvat tištěný vzorek. Teprve když si ji Schmuha přehodil kolem krku, dalo se říci, že Cibulový sklípek je otevřen.

I hosté: obchodníci, lékaři, advokáti, umělci, též divadelníci, novináři, lidé od filmu, známí sportovci, též vyšší úředníci zemské vlády a městské správy, zkrátka všichni, kdo si dnes říkají intelektuálové, seděli s manželkami, přítelkyněmi, sekretářkami, uměleckoprůmyslnicemi, též s mužskými přítelkyněmi na režné pytlovině a bavili se spolu, dokud Schmuha nepřehodil šál se zlatými cibulkami, tlumeně, skoro s jistou námahou, ne-li přímo stisněně.

Všichni se snažili o živý hovor, avšak nedařilo se jim to, přes nejlepší vůli šla řeč mimo vlastní problémy, každý by se byl rád jak náleží nadechl, uchopil věc za pravý konec, přímo a od plic, jak to opravdu cítí, co na srdci to na jazyku, nebrat to tak rozumově, krvavou pravdu, nahého člověka ukázat ale nešlo to, nešlo.

Tu a tam se neurčitě rýsuje jakási zrušovaná kariéra, jakési rozbité manželství. Ten pán tamhle s tou chytrou masivní hlavou a měkkýma, skoro drobnýma rukama má, jak se zdá, potíže se synem, jemuž se nelíbí tatínkova minulost. Ty dvě dámy v norku, pořád ještě dobře vypadající v karbidovém osvětlení, nějak jako by ztratily víru, ale otázka ještě je: jakou víru a v co. Nic ještě nevíme o minulosti pána s masivní hlavou, ani jaké to potíže působí syn otci kvůli minulosti, nebylo dosud řečeno, je to budiž Oskarovi prominuto toto srovnání, jako než slepice snese vejce: tlačí se a tlačí...

Tak dlouho se v Cibulovém sklípku tlačilo bezvýsledně, až se na chvíli objevil hostitel Schmuha se svou zvláštní šálou, s díky přijal všeobecné radostné „ách“, načež na několik málo

minut zmizel za závěsem na konci Cibulového sklípku, kde byly toalety a sklad, a znovu se vrátil.

Proč však hostitele zdraví ještě radostnější, napůl vykoupené „ách“, když se poznovu postaví tváří v tvář svým hostům? Majitel prosperujícího nočního lokálu zmizí za závěsem, vezme něco ze skladu, polohlasně trochu vyčíní toaletárce, která si tam sedí a čte v obrázkovém časopisu, pak zase vystoupí před závěs a je pozdraven jako spasitel, veliký zázračný strýček.

Schmuh vykročil mezi hosty s košíčkem na ruce. Modrožlutě kostkovaný šátek zakrýval košíček. Na něm ležela prkénka ve tvaru prasátek a rybiček. Pečlivě drhnutá prkénka rozdával hostinský Schmuh hostům.

Dařily se mu přitom úklony, komplimenty prozrazující, že své mládí strávil v Budapešti a ve Vídni, Schmuhův úsměv se podobal úsměvu na kopii, která byla namalována podle kopie údajně pravé Mony Lisy.

Hosté však přijímali prkénka se vši vážností. Někteří si je vyměňovali. Jeden měl rád prasátka, druhý či šlo-li o dámu, dávali před ordinemím vepřem domácím přednost tajuplnější rybě. Číchali k prkénkům, posunovali je sem a tam a hostitel Schmuh, když obsloužil také hosty na galerii, vyčkal, až se všechna prkénka uklidnila.

Potom všechna srdce na něj čekala potom, nikoli nepodoben kouzelníkovi, sňal příkrývku: druhá příkrývka zakrývala koš. Na ní však, na první pohled nerozpoznatelné, ležely kuchyňské nože.

Jako předtím s prkénky, obcházel teď Schmuh s noži. Jenže absolvoval svůj okruh rychleji, stupňoval ono napětí, které mu dovolovalo zvyšovat ceny, žádné komplimenty už nedělal, nepřipustil vyměňování kuchyňských nožů, jakýsi přesně dávkovaný spěch vjel do jeho pohybů, „Hotovo, pozor, jedem!“ zvolal, strhl šátek z koše. Sáhl do koše, rozdával, přiděloval, trousil mezi lid, byl vlídným dárcem, zásoboval své hosty, dával jim cibule, cibule, jaké byly vidět zlatožluté a lehce stylizované na jeho šále, ty nejobyčejnější cibule, hlízy,

žádné tulipánové cibulky, cibule, jaké nakupuje hospodyně, cibule, jaké prodává zelinářka, cibule, jaké pěstuje a sklízí sedlák nebo selka nebo děvečka, cibule, jaké vidáme více či méně věrně namalované na zátiších holandských mistrů drobnokresby, takové a podobné cibule rozdává, hostinský Schmuha svým hostům, až všichni měli cibuli, až bylo slyšet už jen hučení v bubínkových kamnech. Zpěv karbidových lamp. Takové ticho nastalo po velkém rozdělení cibule a Ferdinand Schmuha zvolal: „Prosím pěkně, panstvo, račte!“, přehodil si jeden konec šály přes levé rameno, jako to dělávají lyžaři před odjezdem a to byl signál.

Všichni se jali loupat cibuli. Sedm slupek se přičítá cibuli. Dámy a pánové obnažovali cibuli kuchyňskými noži. Odebrali cibulím první, třetí, blondatou, zlatožlutou, rezavě hnědou, anebo lépe: cibulově zbarvenou slupku, loupali dál, až byla cibule sklovitá, zelená, bělavá, vlhká, lepkavě vlahá, až páchla, cibulí páchla, a pak krájeli, tak jak se krájí cibule, krájeli šikovně či nešikovně na kuchyňských prkénkách, která měla profil prasátka či ryby, krájeli tím či oním směrem, až šáva stříkala a odevzdávala se vzduchu nad cibulí starší pánové, kteří nedovedli zacházet s kuchyňským nožem, museli být opatrní, aby se neřízli do prstu, někteří se však přece řízli a nezpозorovali to zato dámy tím šikovnější, ne všechny, ale alespoň ty dámy, které musely doma dělat hospodyně, které věděly, jak se krájí cibule, třeba pod pečené brambory nebo na játra s jablky a kolečky cibule, jenže ve Schmuhavě Cibulovém sklípku nebylo ani to ani ono, nic tu nebylo k jídlu, a kdo chtěl něco jíst, musel si jít jinam, k Fischlovi, a ne do Cibulového sklípku, protože tady se jedine krájela cibule. A proč?

Protože se ten sklep tak jmenoval a byl něco zvláštního, protože cibule, nakrájená cibule, když se do ní pořádně podíváte... ne, Schmuhovi hosté už nic neviděli, nebo aspoň někteří už nic neviděli, oči jim přetékalý, ne proto, že by srdce byla bývala tak plná, neboť není řečeno, že při plném srdci musí hned přetékat oči, někteří lidé to vůbec nikdy nesvedou,

zvlášt' v posledním či právě uplynulých desetiletích, proto bude jednou později naše století nazváno stoletím bez slz, přes všecko to utrpení všude kolem a právě z tohoto bezslzného důvodu chodili lidé, kteří si to mohli dovolit, ke Schmuhovi do Cibulového sklípku, nechali si od pána domu naservírovat prkénka prase nebo ryba, kuchyňský nůž za osmdesát feniků a prachobyčejnou polně-zahradně kuchyňskou cibuli za dvanáct marek, krájeli ji na drobno a ještě drobněji, až to šťáva dokázala, co dokázala? Dokázala udělat to, co nedokázal udělat svět a utrpení tohoto světa: kulatou lidskou slzu.

Zde se plakalo. Zde se konečně zase jednou plakalo. Upřímně plakalo, bez zábran plakalo, volně plakalo. Zde to proudilo a odplavovalo. Zde přicházel déšť. Zde padala rosa. Stavidla napadají Oskara, když se otvírají. Protržené přehrady při jarních povodních. Jakkpak se jen jmenuje ta řeka, co každý rok vystupuje z břehů a vláda proti tomu nic nedělá? A po té přírodní události za dvanáct marek osmdesát promlouvá člověk, který se vyplakal. Váhavé ještě, v údivu nad vlastní nahou řečí oddávali se hosté Cibulového sklípku po cibulovém požitku svým sousedům na nepohodlných, pytlovinou potažených bednách, nechali se vyptávat, obracet, jako se kabát obrací naruby.

Avšak Oskar, který spolu s Kleppem a Schollem bez slz seděl pod rádoby kurníkovým žebříkem, chce zůstat diskrétní, ze všech těch zjevení, sebeobvinění, zpovědí, odhalování a vyznání chce vyprávět jen příběh slečny Hochové, která pořád znovu ztrácela svého pana Vollmera, pročez její srdce zkamenělo a oči pozbyly slzí a ona stále znovu musela vyhledávat Schmuhův drahý Cibulový sklep.

Potkali jsme se, říkala slečna Kochová, když jsem plakala, v tramvaji. Vracela jsem se z obchodu, vedle znamenité knihkupectví, tramvaj byla nabitá a Willy, to je pan Vollmer mi prudce dupl na pravou nohu. Nemohla jsem stát, a milovali jsme jeden druhého na první pohled. Protože jsem nemohla, nabídl mi rámě, doprovodil mě, či lépe řečeno

donesl mě domů a od toho dne s láskou pečoval o onen nehet na palci mé pravé nohy, který se pod jeho šlápnutím modročerně zbarvil.

Avšak ani jinak nešetřil svou láskou, dokud se nehet od pravého palce neoddělil a nic už nestálo v cestě růstu nového nehtu. Od toho dne, kdy suchý nehet odpadl, ochladla i jeho láska. Oba jsme trpěli tou ztrátou. Tu Willy, který ke mně stále lnul, a tak proto, že jsme oba měli tolik společného, učinil ten strašný návrh: dovol mi, abych ti dupl na levý palec, jeho nehet do modra zčervenal a pak do černa zmodral. Svolila jsem a on to udělal. Okamžitě jsem zase naplno pocítila jeho lásku a požívala jsem ji až do té chvíle, než levý nehet na levém palci odpadl jako zvadlý list, a znovu nastal podzim naší lásky. Teď mi chtěl Willy znovu dupnout na pravý palec, jehož nehet zatím dorostl, aby mi opět mohl v lásce sloužit. Avšak já mu to nedovolila. Řekla jsem, jestliže tvá láska je opravdu velká a ryzí, musí přetrvat i nehet na palci. Nepochopil a opustil mě. Po měsících jsme se potkali na koncertě.

Po přestávce si sám od sebe sedl vedle mne, protože vedle mne bylo volné místo. Když při Deváté nasadil sbor, přisunula jsem k němu pravou nohu, kterou jsem předtím vyzula. Dupl, a já jsem přesto nenarušila koncert. Po sedmi týdnech mě Willy opustil znovu. Ještě dvakrát jsme měli jeden druhého mít na pár týdnů, protože jsem mu dvakrát podržela palec, jednou levý, pak pravý.

Dnes jsou oba palce zmrzačené. Nehty už nechtějí dorůstat. Tu a tam mě Willy navštíví, sedí přede mnou na koberci, zdrceně, pln soucitu se mnou a se sebou, avšak bez lásky a bez slz zírá na obě nehtů zbavené oběti naší lásky. Někdy mu říkám: Pojď, Willy, zajdeme si spolu k Schmuhoři do Cibulového sklípku, vyplačme se jednou pořádně. Ale on dodnes nikdy nechtěl se mnou jít. Chudák tedy neví nic o veliké utěšitelce slze.

Později a Oskar to prozrazuje jen proto, aby uspokojil zvědavce mezi vámi, přišel k nám do sklípku i pan Vollmer,

ostatně obchodník s radiopřijímači. Poplakali si tam spolu, a jak mi včera při návštěvách Klepp oznámil, prý se nedávno vzali.

Třebaže od úterka do soboty v neděli měl Cibulový sklípek zavřeno, se po cibulovém požitku vyjevovala pravá tragika lidské existence v celé šíři, pondělním hostům zůstávalo vyhrazeno plakat ne snad nejtragičtěji, ale zato nejusedavěji.

V pondělí to bylo lacinější. V pondělí Schmuh za poloviční ceny rozdával cibuli mládeži. Většinou přicházeli medicí a medičky. Ale i studenti z Akademie, zejména pak ti, kteří se později chtěli stát učiteli kreslení, vydávali část svého stipendia za cibuli. Kde však brali, ptám se ještě dnes, peníze na cibuli oktaváni a oktavánky?

Mládí pláče jinak než stáří. Mládí má také docela jiné problémy. A nemusí to být vždycky jen starosti se zkouškami nebo s maturitou. Samozřejmě, že i v Cibulovém sklípku přicházely ke slovu historie otců a synů, tragédie matek a dcer. I když se mládež cítila nepochopena, přesto se jí nepochopení nezdálo hodným slz. Oskar byl rád, že mládež dnes jako dříve ronila slzy pro lásku, nejen pro pohlavní lásku. Gerhard a Gudrun: sedali zpočátku vždycky dole, teprve později plakávali spolu na galerii.

Ona, velká, silná, házenkářka, studentka chemie. Mocný uzel vlasů jí seděl v týle. Šedě a přesto mateřsky jak to před koncem války bylo možno celá léta vidat na plakátech organizace žen, hleděla veskrze čistým pohledem většinou rovně před sebe. Jakkoli mléčně hladká a zdravá byla klenba jejího čela, přesto její tvář byla poznamenána neštěstím. Od ohryzku nahoru přes okrouhlou silnou bradu až po obě tváře bylo možno sledovat neblahé stopy mužského vousu, který se ta nešťastnice stále a stále snažila holit. Jemná kůže nesnášela nejspíše žiletku. Začervenalé, rozedřené, puchýřkovité neštěstí, v němž nadále bujel dámský vous, oplakávala, Gudrun.

Gerhard přišel do sklípku až později. Ti dva se nepoznali jako slečna Piochová a pan Vollmer v tramvaji, nýbrž ve

vlak. Seděl naproti ní, oba se vraceli ze semestrálních prázdnin. Miloval ji okamžitě, navzdory vousu. Ona se kvůli svému vousu neodvažovala milovat ho, obdivovala, však to zas bylo vlastně jeho neštěstí Gerhardovu bradu, jejíž kůže se podobala dětskému zadečku, mladému muži totiž vůbec nerostly vousy, což bylo příčinou jeho plachosti před dívkami. Přesto Gerhard oslovil Gudrunu, a když spolu vystoupili na Hlavním nádraží v Düsseldorfu, vzniklo mezi nimi alespoň přátelství.

Od toho cestovního dne se vídali denně. Mluvili spolu o tom i onom, vyměnili si i část svých myšlenek, jen ten chybějící vous a ten stále dorůstající vous nebyl nikdy ani slovem zmíněn. Gerhard šetřil též Gudrunu a nikdy ji nelíbal kvůli její trýzněné kůži. I zůstávala jejich láska cudnou, třebaže ani jeden, ani druhý na cudnost moc nedali, vždyť ona se koneckonců upsala chemii, on se chtěl dokonce stát lékařem.

Když jednou společný přítel doporučil Cibulový sklípek, bylo oběma při skepsi medikům a chemičkám vlastního pohrdavého smíchu. Nakonec přece jen přišli, ze studijních důvodů, jak se navzájem ujišťovali. Oskar málokdy viděl mladé lidi tak plakat. Přicházeli stále znovu, od úst si utrhávali těch šest marek čtyřicet, plakali nad chybějícím a nad dívčí líce pustošícím vousem.

Tu a tam se pokusili vymknout se Cibulovému sklípku, také jedno pondělí chyběli, ale příští pondělí tu byli znovu, s plácem a mnouce cibuli v prstech prozradili, že chtěli ušetřit šest marek čtyřicet, zkoušeli to ve svém studentském kvartýru s lacinou cibulí, ale nebylo to ono, nebylo to jako v Cibulovém sklípku. Chyběli posluchači. Ve společnosti se plakalo daleko lehčeji. Člověk dospěl k ryzímu kolektivnímu citění, když vpravo i vlevo i nahoře na galerii spolu slzeli kolegové z té či oné fakulty, dokonce i studenti z Akademie umění i středoškoláci.

Také v případě Gerharda a Gudrun došlo nejen k slzám, ale postupem času i k uzdravení. Nejspíš oční voda odplavila

jejich zábrany. Sblížili se, jak se tak říkává. On políbil její ztýranou kůži, ona okusila jeho hladkou, jednoho dne přestali chodit do Cibulového sklípku, už to nepotřebovali. Oskar je za několik měsíců potkal v Královské aleji, nejdřív je nepoznal: on, hladký Gerhard, měl šumný, světle rezavý plnovous, ona, šedavě srstnatá Gudrun, neměla už než lehký stín chmýří nad horním rtem, který slušel její tváři. Brada a tváře Gudruniny leskly se však hladce a bez vegetace. Oba byli studujícími manžely Oskar, jako by je slyšel, jak po padesáti letech vyprávějí vnoučatům, Gudrun: „To bylo ještě tenkrát, když váš dědeček neměl žádné vousy.“ Gerhard: „To bylo tenkrát, když vaši babičku trápily vousy a my jsme pondělí co pondělí chodívali do Cibulového sklípku.“

Proč však, zeptáte se, sedí pořád ještě ti tři muzikanti pod lodními schůdky či kurníkovým žebříkem? Cožpak ten cibulový podnik měl při všem tom pláči, brekotu a skřípění zubů zapotřebí ještě řádné a trvale angažované kapely?

Jakmile se hosté vyplakali a vypovídali, sáhli jsme po svých nástrojích, poskytlí jsme hudební přechod k všedním rozhovorům, ulehčili jsme hostům odchod z Cibulového sklepa, aby noví hosté mohli zaujmout místa.

Klepp, Scholle i Oskar byli proti cibuli. Také byl v naší smlouvě se Schmuhem bod, který nám zakazoval požívat cibuli podobným způsobem, jako to dělali hosté. My jsme ani nepotřebovali cibuli. Scholle, kytarista, neměl proč naříkat, znali jsme ho jen šťastného a spokojeného, dokonce i když mu vprostřed ragtimů praskly najednou dvě struny na bendžu. Mému příteli Kleppovi jsou pojmy pláč a smích dodnes nejasné. Pláč mu připadá legrační, ještě nikdy jsem ho neviděl tak se smát jako při pohřbu jeho tetičky, která mu, než se oženil, prala košile a ponožky. Jak tomu však bylo s Oskarem?

Oskar by měl až dost důvodů k pláči. Nebylo snad zapotřebí odplavit sestru Dorotheu, tu dlouhou, marnou noc na ještě delším kokosovém běhounu? A co moje Maria, nebyla ona dostatečnou příčinou k nářku? Nebyl její šéf. Ten Stenzel,

v bilkovském bytě jako doma? Neříkal Kurtík, můj syn, tomu lahůdkáři a vedlejším povoláním karnevalistovi nejdřív „strýček Stenzel“ a pak „papá Stenzel“?

A za mou Marii neleželi tam kdesi pod vzdáleným pískem zaspeského hřbitova a pod jilem brentovského hřbitova má ubohá mamka, pošetilý Jan Bronski, kuchař Matzerath, který dovedl své city vyslovit jen polévkami? Je všechny bylo oplakávat. Leč Oskar patřil k těm několika málo šťastlivcům, kteří ještě dovedli zaplakat i bez cibule. Můj bubínek mi pomáhal. Stačilo pár zcela určitých taktů a Oskarovi přišly slzy, které nebyly o nic lepší a o nic horší než drahé slzy Cibulového sklípku.

Rovněž hostinský Schmuha nikdy nevztáhl ruku na cibuli. Jemu skýтали plnohodnotnou náhradu vrací, jež ve volných chvílích střílel v křovích a houštinách. Nestávalo se snad dost často, že Schmuha po lovu srovnal dvanáct zastřelených vrabčáků vedle sebe na noviny, načež se rozplakal nad těmi dvanácti často ještě teplými chomáčky peří a v slzách začal rozhazovat ptačí zob po rýnských loukách a pobřežních oblázcích?

V cibulovém podniku se mu nabízela ještě jedna další možnost jak ulevit svému bolu. Stalo se mu zvykem jednou za týden hrubě vyspílat toaletárce, počastovat ji nejednou velice staromódními výrazy jako: děvko, ženštino, nevěstko, nestoudnice, ženo proradná, neblahá! „Ven!“ bylo slyšet Schmuha vřeštět, „pryč mně z očí, přišero!“ Propouštěl toaletárky na hodinu, najal novou, po nějakém čase se však dostal do úzkých, protože žádné toaletárky už nebyly k mání, takže musel vzít na to místo ženy, které už jednou nebo víckrát vyhodil. Toaletárky se rády vracely zpátky do Cibulového sklípku tím spíš, že většině Schmuhových nadávek nerozuměly, protože tam dobře vydělávaly.

Pláč nutil hosty častěji než v jiných hostincích na ono místočko, také je plačící člověk velkorysejší než člověk se suchým okem. Obzvláště pánové, kteří se začervenalým, napuchlým a rozplzlým obličejem si na chvíli „poodskočili“,

dovedli sáhnout hlouběji a ochotně do kapsy. Navíc prodávaly toaletářky hostům Cibulového sklípku známé kapesníky s cibulovým vzorkem, na nichž bylo úhlopříčně natištěno: „V Cibulovém sklípku“. Ty šátky vypadaly vesele, daly se použít nejen na slzy, ale i na hlavu. Pánové si z pestrých čtverců dávali šít třírohé vlaječky, zavěšovali je do zadních oken svých automobilů a o prázdninách vyváželi Schmuhův Cibulový sklípek do Paříže, na Côte d'azur, do Říma, Raveny, Rimini, ba dokonce i do dalekého Španělska.

Ještě jeden úkol jsme měli my hudebníci a naše hudba: tu a tam, zejména když někteří hosté rozkrájeli hned dvě cibule za sebou, docházelo v Cibulovém sklepe k výbuchům, které by se byly snadno mohly zvrhnout v orgie. Na jedné straně neměl Schmuh rád takovou přehnanou nespoutanost, jakmile někteří páni si začali uvolňovat kravaty, některé dámy přejíždět po blůzkách, nařídil nám spustit hudbu, hudbou čelit počínající nestoudnosti, na druhé straně to byl přece vždy znovu Schmuh sám, kdo až do určité míry uvolňoval cestu k orgii, když obzvlášť náchylným hostům hned po první cibuli dodal druhou.

Pokud vím, největší výbuch, jaký Cibulový sklípek zažil, měl se pro Oskara stát ne-li životním předělem, tedy alespoň rozhodujícím zážitkem. Schmuhova manželka, života lačná Billy, nepřicházely do sklípku často, a když už, tedy s přáteli, které Schmuh neviděl právě rád. Tak jednoho večera přišla s hudebním kritikem Wbodem a architektem a kuřákem dýmky Wackerleiem. Oba pánové patřili ke stálým hostům Cibulového sklípku, vláčeli se však s krajně nudnými žaly: Wbode plakal z náboženských důvodů, chtěl konvertovat nebo už byl konvertita anebo konvertoval už podruhé, kuřák dýmky Wackerlei plakal kvůli profesuře, kterou kdysi ve dvacátých letech odmítl pro nějakou extravagantní Dánku, jenže Dánka si vzala jiného, nějakého Jihoameričana, měla s ním šest dětí, a to rmoutilo Wackerleie, způsobovalo, že jeho dýmka co chvíli vychládala.

Byl to poněkud zlomyslný Wbode, kdo přemluvil Schmuhovu manželku, aby rozkrájela jednu cibuli. Učinila to, rozslzela se, spustila stavidla, začala ostouzet Schmuha, hostinského, vyprávěla věci, které vám Oskar taktně zamlčí, a bylo potřeba silných mužů, když se Schmuh chtěl vrhnout na svou manželku, vždyť koneckonců všude kolem na stolech ležely kuchyňské nože. Vztekouna bylo nutno držet tak dlouho, než lehkomyšlná Billy s přítelem Wbodem a Wackerleiem zmizeli.

Schmuh byl rozčilen a dotčen. Viděl jsem mu to na poletujících rukou, které co chvíli urovnávaly cibulový šál. Několikrát za sebou zmizel za závěsem, spílal toaletárce, nakonec se vrátil s plným košíkem, křečovité a s přehnaným veselím oznámil hostům, že on, Schmuh, je v rozdávačné náladě, že teď dává jedno kolo cibule gratis a hned začal rozdávat.

Tenkrát i Klepp, který konečně každou sebetrapnější lidskou situaci vychutnával jako znamenitou švandu, dostal ne-li povážlivý, tedy napjatý pohled a držel svou flétnu v pohotovosti. Vždyť jsme věděli, jak nebezpečné bylo poskytnout této citlivé a zjemnělé společnosti dvakrát krátce po sobě možnost uvolňujícího pláče.

Když Schmuh zpozoroval, že máme nástroje přichystané, zakázal nám hrát. Kuchyňské nože na stolech začaly pracovat. První krásné sukénky barvy růžového dřeva byly nevšimavě odsunuty stranou. Skelné cibulové maso s bledě zelenými žilkami se dostalo pod. Pláč kupodivu nezačal u dam. Pánové v nejlepších letech, majitel jednoho velkomlýna, jeden hoteliér s mírně naličeným přítelem, generální zástupce s šlechtickým predikátem, celý stůl továrníků v pánské konfekci, kteří dleli v městě kvůli zasedání představenstva, a onen holohlavý herec, kterému jsme mezi sebou říkali Skřípal, protože v pláči skřípal zuby, ti všichni začali ronit slzy dříve, než přispěly dámy. Jenže jak páni, tak dámy nepropadli onomu vykupitelskému pláči, jaký vyvolávala první cibule, nýbrž byli zachvácení hotovými křečemi pláče:

strašlivě se rozskřípaly Skřípalovy zuby, ukázal být se hercem, který by jakékoli divadelní publikum dokázal svést ke skřípění zubů, majitel velkomlýna bez ustání tloukl svou pěstěnou šedou hlavou o stůl, hoteliér mísil svůj křečovitý pláč s křečemi svého gracilního přítele, Schmuha, který stál u schodů, nechal viset svůj šál, se zkřivenou tváří a ne bez požitku sledoval takřka rozpoutanou společnost. A pak si jedna starší dáma roztrhla blůzu před očima svého zetě. Náhle hoteliérův přítel, jehož mírně exotické vzezření už předtím bylo nápadné, stál do půl těla nahý, od přírody bronzový, na jednom, pak na druhém stole, tančil, jak se asi tančí v Orientě, a ohlásil počátek orgie, která sice prudce začala, avšak vzhledem k nedostatku či nicotnosti nápadů nezasluhuje podrobnější líčení.

Nejen Schmuha byl zklamán, i Oskar znechuceně pozvedal obočí. Pár roztomilých svlékacích scén, pánové si navlékali dámské prádlo, amazonky sáhly po kravatách a šlích, sem tam zmizeli dva pod stolem, snad nejspíš ještě lze zmínit Skřípala, který v zubech rozerval jednu podprsenku, sežvýkal ji a zčásti patrně i spolkl.

Patrně ten strašlivý kravál, to „Juhú“ a „Uách“, za nimiž ale vlastně nic nebylo, přiměl zklamaného Schmuha, který se asi obával policie, aby opustil své místo u schodů. Nahnul se dolů k nám, sedícím pod kurníkovým žebříkem, strčil do Kleppa, pak i do mne, zasyčel: „Hudba! Hrajte, povídám! Hrajte, ať ta neplecha skončí!“

Ukázalo se však, že Klepp, který byl dost nenáročný, se začal bavit. Smích jím otrásal tak, že nemohl s flétnou nic počít. Scholle, který v Kleppovi viděl svého mistra, dělal po něm všechno, tedy i ten smích. Zbýval jen Oskar a na mne se Schmuha mohl spolehnout. Vytáhl jsem zpod lavice plechový bubínek, klidně jsem si zapálil cigaretu a začal bubnovat.

Bez jakéhokoli plánu jsem se začal svěřovat plechu. Všechnu hospodskou rutinu jsem zapomněl. Takže Oskar nehrál ani žádný jazz. Tak jako tak jsem neměl rád, když ve mně lidé viděli zuřivého paliče. Ačkoli jsem fungoval jako

kovaný drummer, čistokrevným jazzovým muzikantem jsem nebyl nikdy. Mám rád jazz, jako mám rád vídeňský valčík. Mohl jsem hrát obojí. Když mě Schmuha požádal, abych nasadil svůj plechový bubínek, nehrál jsem, co jsem uměl, ale co jsem věděl srdcem.

Oskarovi se podařilo předat paličky kdysi tříletému Oskarovi. Sem a tam jsem bubnoval po starých cestách, osvětloval jsem svět z perspektivy tříletého, nejprve jsem si vzal na šňůru tu poválečnou společnost, neschopnou opravdové orgie, to znamená, zavedl jsem je na Posadowského cestu, do školky tety Kauerové, dostal jsem je už tak daleko, že svěřili spodní čelist, vzali se za ručičky, špičky nohou obraceli dovnitř, čekali na mne, svého krysaře. I opustil jsem své místo pod kurníkovým žebříkem, zaujal místo v čele, nejdříve jsem je, dámy a pány, naučil na zkoušku „Pověď se mi, bábovičko“, když jsem všude kolem jako úspěch zaznamenal dětinskou radost, okamžitě jsem jim nahnal hrůzu hrůzoucí, zabubnoval jsem „Je tu Černá Kuchta?“ Tu, která mě dříve jen čas od času děsila, dnes stále více děsí, jsem nechal řídit v Cibulovém sklípku, obrovitou, jak uhel černou, nedohlednou a dosáhl jsem toho, čeho hostinský Schmuha dosahoval jediné cibuli: dámy a pánové plakali dětské slzy jako hrachy, báli se náramně, třesouce se prosili mě o slitování, i zabubnoval jsem jim na uklidněnou a taky abych jim pomohl zpátky do šatů, prádla, do sametu a hedvábí: „Pan čáp ztratil čepičku, byla barvy červené“ a „byla barvy zelené“ a „byla barvy modré“ a „byla barvy žluté“, všechny barvy a odstíny jsem probral, až jsem zase měl před sebou způsobilně oblečenou společnost, zformoval jsem tu školku k odchodu, vedl jsem ji Cibulovým sklípkem, jako by to byla Ješkentálská cesta, jako by se šlo nahoru na Erbsberk“ kolem hrozivého Gutenbergova pomníku, jako by tu na Svatojánské louce kvetly opravdické sedmikrásky, jež si dámy a pánové s dětským jástem mohou natrhat.

A pak, aby všem přítomným, i hostinskému Schmuhovi, zbyla nějaká upomínka na hravé odpoledne ve školce, dovolil

jsem jim malou zábavu, řekl jsem na svém bubínku, blížili jsme se temné Čertově sloji, sbírali bukvice, teď můžete, dětičky: a oni udělali svou malou dětičkovskou potřebu, čurali, všichni, dámy i pánové čurali, i hostinský Schmuha čural, mí přátelé Klepp a Scholle čurali, dokonce i vzdálená toaletářka čurala, čuryčuryčury dělali, všichni čurali do kalhotek a dřepili si přitom na bobek a poslouchali se.

Teprve když tato hudba dozněla, lehkým vířením doprovázel Oskar ten dětský orchestr, ohlásil jsem velkým přímým úderem přechod k nespoutané radosti. S rozpustilým: Sklo, sklo, sklíčko, bába okno otvírá, bába bříká do piána, dědek sedí u piva, vedl jsem výskající, chichotající se, dětsky pošetile žvatlající společnost nejprve k šatně, kde zaražený student s plnovousem opatřil Schmuhavovy dětské hosty pláští, načež jsem s oblíbenou písničkou „Ve mlýnici, ve mlýnici“ vybubnoval dámy a pány nahoru po betonových schodech, kolem vrátného v ovčím kožichu a ven. Pod jako na objednávku pohádkově hvězdnatým, byť chladným jarním nebem roku padesátého propustil jsem dámy a pány, kteří dlouho ještě tropili dětskou neplechu po Starém Městě, nemohli trefit domů, až jim strážníci zase dopomohli k stáří, k důstojnosti a k jejich vlastním telefonním číslům.

Já však, chechtající se Oskar, hladě si bubínek jsem se vrátil zpátky do Cibulového sklípku, kde Schmuha pořád ještě tleskal, s nohama do x a promočenými nohavicemi stál u kurníkového žebříku a cítil se podle všeho ve školce tety Kauerové stejně blaze jako na rýnských lukách, kde coby dospělý Schmuha střílival po vrabcích.

NA ATLANTICKÉM VALU ANEB BUNKRY SE BETONU NEZBAVÍ

Přitom jsem chtěl Smuhovi, majiteli Cibulového sklepa, pomoci. On však nemohl mou sólovou produkci na plechovém bubínku, která proměnila jeho dobře placící hosty ve žvatlající, bezstarostně veselé, ale i do kalhotek čurající, proto placící bez cibule placící děti, nemohl odpustit.

Oskar se ho snaží chápat. Což se nemusel obávat mé konkurence, když jeho hosté teď napořád odstrkovali tradiční slzavou cibuli, volali po Oskarovi, po jeho plechu, po mně, který jsem na svém plechu dokázal vyčarovat dětství jednoho každého hosta, byť byl sebestarší?

Do té doby se Schmuha omezoval na okamžité propouštění toaletárek, teď propustil nás, své hudebníky, a angažoval stojícího houslistu, jehož při troše dobré vůle bylo možno pokládat za cikána.

Jelikož však po našem vyhazovu hrozilo odchodem mnoho a zrovna těch nejlepších hostů Cibulového sklípku, musel se Schmuha po několika týdnech uchýlit ke kompromisu: Tříkrát týdně houslil stojící houslista. Tříkrát týdně jsme vyhrávali my, žádali jsme a také jsme dostali vyšší gáži: dvacet marek za večer, také nám plynulo stále bohatší spropitné. Oskar si založil spořitelní knížku a těšil se na úroky.

Ta spořitelní knížka se mi až příliš brzy měla stát pomocníkem v nouzi, neboť poté přišla smrt, vzala hostinského Ferdinanda Schmuha, vzala nám práci a výdělek.

Jak jsem řekl už dříve: Schmuha střílel vrabce. Někdy nás bral s sebou, ve své mercedesce, nechal nás, abychom se dívali, když střílí vrabce. Přes občasné spory stran mého bubínku, jimiž trpěli i Klepp a Scholle, kteří drželi se mnou, zůstal vztah mezi Schmuhem a jeho hudebníky přátelským vztahem, dokud, jak řečeno, nepřišla smrt.

Nastoupili jsme. Schmuhova manželka seděla jako vždy za volantem, Klepp vedle ní. Schmuha mezi Oskarem a Schollem.

Malorážku držel na kolenou, občas ji pohladil. Dojeli jsme až skoro ke Kaiserwerthu. Stromové kulisy po obou stranách řeky Rýna. Schmuhova manželka zůstala ve voze a rozevřela noviny. Klepp si předtím koupil rozinky, užídal z nich pravidelně. Scholle, který cosi studoval, než se stal kytaristou, dovedl zpaměti recitovat básně na řeku Rýn. Ta se nám také ukazovala z té nejpoetičtější stránky, přestože podle kalendáře bylo léto, odnášela krom obvyklých vlekačích člunů směrem k Duisburgu i kolébající se podzimní listí, a kdyby byla čas od času nezahovořila Schmuhova malorážka, dalo by se to odpoledne pod Kaiserwerthem nazvat pokojným odpolednem.

Když byl Klepp hotov se svými rozinkami a otřel si prsty o travu, byl i Schmuh hotov. K jedenácti chladným péřovým míčkům na novinách položil dvanáctého, podle vlastních slov ještě se škubajícího vrabčáka. Již balil střelec svou kořist neboť Schmuh bral všecko, co postřílel, vždycky s sebou domů, když tu se v naší blízkosti na vyplavený kořen snesl vrabec, učinil to tak nápadně, byl tak šedivý, byl to takový výstavní vrabčí exemplář, že Schmuh neodolal, on, který nikdy nezastřelil za odpoledne víc než dvanáct vrabců, zastřelil teď i třináctého a to neměl Schmuh dělat.

Když přidal třináctého k ostatním dvanácti, vydali jsme se na cestu a zastihli Schmuhovu manželku spící v černé mercedesce. Nejdříve nastoupil Schmuh dopředu. Pak dozadu Scholle a Klepp. I já jsem měl nastoupit, ale nenastoupil jsem, řekl jsem, že se chci ještě trochu projít, že pojedu pak tramvají, ať se na mě neohlízejí, a tak vyjeli bez Oskara, jenž obezřele nenastoupil, směrem k Düsseldorfu.

Pomalu jsem kráčet za nimi. Daleko jsem nemusel chodit. Nedaleko byla objížďka, na silnici se pracovalo. Objížďka vedla kolem jámy šterkového lomu. A v té jámě, asi sedm metrů pod úrovní silnice, ležela koly vzhůru černá mercedeska.

Dělníci ze šterkové jámy vytáhli z vozu tři zraněné a Schmuhovu mrtvolu. Záchranka byla už na cestě. Slezl jsem

dolů do jámy, za chvíli jsem měl boty plné štěrk, postaral jsem se trochu o zraněné, kteří navzdory bolestem kladli otázky, ale neřekl jsem jim, že Schmuha je mrtev. Strnule a udiveně zíral do nebe ze tří čtvrtin zataženého. Noviny s odpolední kořistí to vymrštilo z vozu. Dvanáct vrabců jsem napočítal, třináctého jsem nemohl najít, ale hledal jsem ho dál, i když už záchranka sjela do šterkové jámy.

Schmuhaova manželka, Klepp a Scholle utrpěli lehčí zranění, zhmožděnin, pár zlomených žeber. Když jsem později navštívil Kleppa v nemocnici a ptal se ho po příčině nehody, vyprávěl mi podivuhodnou historii: když pomalu projížděli kolem šterkové jámy, objížďka byla vytlučená, bylo tu najednou sto, ne-li stovky vrabců, kteří se jako mračna vyrojili z houštin, křoví, ovocných stromů, jako stín lehli na mercedesku, naráželi na přední sklo, vyděsili Schmuhaovu manželku a pouhou vrabčí silou způsobili nehodu a smrt hostinskému Schmuhaovi.

Nechť si o Kleppově zprávě myslí každý, co chce: Oskar zachovává skeptický postoj, až na to snad, že při Schmuhaově pohřbu na Jižním hřbitově už nepočítal vrabce, jak je před léty počítával, když ještě býval kameníkem a písařem mezi pomníky. Zato jsem ubíraje se s vypůjčeným cylindrem v zástupu truchlících za rakví zahlédl v devátém oddělení kameníka Korneffa, který tam právě s nějakým mně neznámým pomocníkem osazoval diabasovou stěnu pro dvoumístný hrob. Když byla kolem něho nesena rakev s hostinským Schmuhaem na nové založené oddělení deset, smekl podle hřbitovních předpisů čepici, podrbal se však v zátylku, z čehož se dalo usuzovat na dozrávající nebo přezrálé furunkly.

Ach, pohřby, pohřby! Na kolik hřbitovů jsem vás musel zavést, také jsem kdesi řekl: každý pohřeb připomíná vždycky jiný pohřeb, proto nechci vykládat o Schmuhaově pohřbu a Oskarových nazpět obrácených myšlenkách během pohřbu Schmuha se dostal pod zem v pořádku, aniž se udalo něco mimořádného, nezamlčím však, že hned po pohřbu všechno

probíhalo hladce a rychle, jelikož vdova ležela v nemocnici, mě oslovil jeden pán, který se představil jako doktor Dósch.

Doktor Dósch vedl jednu koncertní agenturu. Tato koncertní agentura mu však nepatřila. Mimo to se doktor Dósch představil jako někdejší host Cibulového sklípku. Já sám jsem ho tam nikdy nezpovídal. On však byl přítomen tenkrát, když jsem Schmuhovy hosty proměnil ve žvatlavé, blažené dětičky. Ano, Dósch sám, jak mi důvěrně sdělil, vrátil se díky mému plechovému bubínku na chvíli do blahého dětství a teď si usmyslil, že ze mne a mého jak řekl „fantastického triku“ udělá obrovskou věc. Je prý zplnomocněn předložit mi smlouvu, smlouvu jak hrom, mohu ji prý hned na místě podepsat.

Před krematoriem, kde Schugger Leo, který se v Düsseldorfu jmenoval, Slintvý Vilém, v bílých rukavicích očekával průvod truchlících, vytáhl nějaký papír, který mě za enormní sumy zavazoval, abych coby „Oskar bubeník“ sólově vystupoval ve velkých podnicích, sám jediný na scéně před dvěma až třemi tisíci obsazených sedadel. Dósch byl k neutěšení, když jsem nechtěl okamžitě podepsat. Jako důvod jsem uvedl Schmuhovu smrt, řekl jsem, že vzhledem k tomu, že Schmuh mi za svého života byl velmi blízký, nemohu dost dobře teď okamžitě, ještě na hřbitově hledat nového chlebodárně, že si však chci celou věc uvážit, podniknout třeba menší cestu, poté vyhledat pana doktora Dósche a případně podepsat to, čemu říká pracovní smlouva.

Ačkoli jsem tedy na hřbitově žádnou smlouvu nepodepsal, přece jen se Oskar s ohledem na svou nejistou finanční situaci cítil nucen přijmout a strčit do kapsy jakousi zálohu, kterou mi ten doktor Dósch nabídl diskrétně a v obálce spolu s vizitkou mimo hřbitov, na prostranství před ním, kde parkoval svůj vůz.

A já podnikl onu cestu, dokonce jsem našel průvodce. Vlastně bych ji byl nejraději podnikl s Kleppem. Ale Klepp ležel v nemocnici a nesměl se smát, protože měl zlomená čtyři žebra. Také bych si byl přál za průvodkyni Marii. Letní

prázdniny ještě trvaly, Kurtíka jsme mohli vzít s sebou. Jenže ona pořád ještě držela se svým šéfem, s tím Stenzelem, který si nechal od Kurtíka říkat „papá Stenzel“.

I cestoval jsem s malířem Lankesem. Lankese znáte jakožto nadsvobodníka Lankese, též jako dočasného snoubence múzy Ullly. Když jsem se svou zálohou a spořitelní knížkou v kapse vyhledal malíře Lankese v Sittardově ulici, kde měl ateliér, doufal jsem, že u něho najdu svou někdejší kolegyni Ullu, neboť právě s múzou jsem se chtěl vydat na svou cestu.

Našel jsem Ullu u malíře. Je to už čtrnáct dní, svěřila mi ve dveřích, co jsme se zasnoubili. S Honzíkem Kragesem to už nešlo, museli zase zrušit zasnoubení, jestli prý znám Honzíka Kragese?

Oskar neznal Ullina minulého snoubence, velice toho litoval, načež učinil svůj velkomyslný cestovní návrh a musel zažít, jak malíř Lankes, který mezitím přišel, se okamžitě, ještě než Ulla mohla říci ano, sám učinil Oskarovým průvodcem na cestách a múzu, dlouhonohou múzu, počastoval fackami, protože se jí nechtělo zůstat doma a dala se proto do pláče.

Proč se Oskar nebránil? Proč se nezastal múzy, když přece chtěl cestovat s ní? Jakkoli krásná mi připadala cesta po Ullině štíhlém, světle ochmýřeném boku, přece jen jsem měl trochu strach z příliš těsného soužití s múzou. K múzám je třeba zachovávat odstup, říkal jsem si, jinak se polibek múzy stane domácím návykem. To se raději vydám na cesty s malířem Lankesem, který svou múzu zbije, když ho chce políbit.

O cíli naší cesty se dlouho nediskutovalo. Jedině Normandie přicházela v úvahu. Bunkry mezi Calem a Cobourgem jsme hodlali navštívit. Vždyť tam jsme se za války poznali. Jedinou obtíží bylo opatření víz. Avšak o vízových, záležitostech nehodlá Oskar ztrácet ani slovo.

Lankes je lakomec. Jak marnotratně dovede zacházet s lacinými ovšem a vyžebanými barvami na špatně

šepsovaném plátně, tak spořivě si počíná s papírovou a kovovou měnou. Nikdy si nekoupí cigarety, ale kouří ustavičně. Abych osvětlil systematicčnost jeho lakoty, uvedu tuto podrobnost: jakmile mu někdo dá cigaretu, vyndá z levé kapsy u kalhot desetifeník, podrží minci krátce v dlani, načež ji spustí do pravé kapsy u kalhot k ostatním více či méně početným záležitosti na denní době grošíkům. Kouří pilně a jednou mi v dobré míře prozradil: „Den co den si takhle nakouřím dobrý dvě marky!“

Ten pozemek s ruinami ve Werstenu, který si Lankes asi tak před rokem zakoupil, vyzískal či lépe řečeno vykouřil na cigaretách svých bližních nebo vzdálenějších známých. S tímto Lankesem se Oskar vypravil do Normandie.

Nasedli jsme do rychlíku. Lankes by byl raději jel autostopem. Jelikož však jsem to byl já, kdo platil a zval, musel ustoupit. Z Caen do Cobourgu jsme jeli autobusem.

Projížděli jsme topolovými alejemi, za nimiž se rozkládaly louky oddělené křovinami. Hnědobílé krávy dodávaly krajíně vzhled reklamy na mléčnou čokoládu. Na jejím lesklém papíře by se bylo ovšem nesmělo ukázat nic ze stále ještě viditelných válečných škod, jež poznamenávaly a znešvařovaly každou vesnici, tedy i vesnici Bavení, kde jsem ztratil svou Roswithu.

Z Cobourgu jsme šli pěšky podle pobřeží směrem k ústí Orný. Nepršelo. Poblíž Le Home řekl Lankes: „Jsme doma, človče! Dej mi cigáro.“ Ještě než přestěhoval minci z jedné kapsy do druhé, ukázala jeho stále kupředu vystrčená vlčí hlava na jeden z mnoha nepoškozených bunkrů v dunách. Svýma dlouhýma rukama uchopil vlevo ruksak, štafle a tučet blintrámů, vpravo mě a vlekl mě k betonu. Malý kufrík a buben to byla všechna Oskarova zavazadla.

Třetího dne našeho pobytu na atlantském pobřeží mezitím jsme vyčistili vnitřek bunkru Dora sedm od naneseného písku, odstranili ošklivé stopy po milencích, kteří tu hledali úkryt, s pomocí jedné bedny a obou našich spacích pytlů jsme učinili ten prostor útulným, přinesl Lankes z pobřeží

pořádnou tresku. Rybáři mu ji dali. Namaloval jejich člun, oni mu strčili tresku.

Protože jsme pořád ještě říkali bunkru Dora sedm, není div, že Oskar kuchaje rybu dlel myšlenkami u sestry Dorothey. Játra a mlíčí mu zrovna kypěly v dlaních. Škrabal jsem šupiny proti slunci, což Lankese přimělo k rychle nahozenému akvarelu. Seděli jsme v závětrí za bunkrem. Srpnové slunce dělalo stojky na betonové kopuli. Začal jsem špikovat rybu stroužky česneku. Co předtím vyplňovala játra, mlíčí, vnitřnosti, nadil jsem cibulí, sýrem a tymiánem, mlíčí a játra jsem však nezahladil, ale nacpal jsem obě lahůdky rybě do tlamy, již citron otvíral dokořán. Lankes čmuchal kolem dokola. Dobyvatelsky vnikl do Dory čtyři, tři a dalších vzdálenějších bunkrů. S prkny a většími kusy kartonu, jichž pak použil k malování, se vrátil a dal dřevo ohničku.

Bez námahy jsme udržovali takový oheň po celý den, vždyť písek kolem byl každé dva kroky probodán naplaveným, jak peří lehkým proschlým dřevem, jež vrhalo stíny. Kus železné balkónové mříže, který Lankes urval z jedné opuštěné plážové vily, jsem položil nad žhavé dřevěné uhlí. Olivový olej jsem vetřel do ryby, uložil ji na horký, rovněž naolejovaný rošt. Vymačkával jsem citrony na praskající tresku, pomalu neboť ryba se nesmí uhnat jsem ji nechal dodělávat.

Stůl jsme si zhotovili z několika prázdných věder a přes ně položeného térového papíru, prostranného a několikrát zohýbaného. Vidličky a plechové talířky jsme měli s sebou. Abych rozptýlil Lankese hladem zdivočelý jak racek brousil kolem pozvolna se propékající ryby, přinesl jsem si z bunkru buben. Uložil jsem ho do mořského písku a vířil na něj proti větru, střídal jsem rytmus, mírnil šum příboje a počínajícího přílivu: Bebrovo Frontové divadlo si prohlíželo beton. Z Kašubska do Normandie. Felix a Kitty, dva akrobati, se zaplétali a rozplétali na bunkru, říkali proti větru básničku tak jako Oskar proti větru bubnoval, její návratný rým vprostřed války ohlašoval blížící se nejútulnější a nejpohodlnější věk: „... v pátek rybu či vejce jíš, k

biedermeieru táhneme blíž," deklamovala Kitty, a Bebra. Můj moudrý Bebra a kapitán propagandistické roty pokyvoval hlavou, a Roswitha, má středozevní Raguna vzala piknikový koš, prostřela na betonu, na Doře sedm, i nadsvobodník Lankes pojedl bílý chléb, napil se čokolády, kouřil cigarety kapitána Bebry...

„Člověče, Oskare," zavolal mě malíř Lankes zpátky,
„tak bych chtěl umět malovat, jako ty bubnuješ, dej mi cigáro!"

A tak jsem nechal bubínek bubínkem, obdařil jsem svého průvodce cigaretou, okusil jsem rybu a shledal ji dobrou: něžně, bíle a uvolněně jí vylézaly oči z důlků. Pomalu a nevynechávaje žádné místočko vymačkal jsem poslední citron na kůži tresky, zčásti hnědavě opečenou, zčásti rozpukanou.

„Já mám ale hlad!" dával se slyšet Lankes. Vycenil své dlouhé špičaté žluté zuby a jako opice se tloukl oběma pěsti do prsou pod kostkovanou košili.

„Hlavu nebo ocas?" dal jsem mu na uváženou a sesunul rybu na pergamenový papír, který jako ubrus pokrýval térovou lepenku. „Co mi radíš?" Lankes zhasil cigaretu a uschoval nedopalek.

„Jako přítel bych řekl: vem si ocas. Jako kuchař ti mohu doporučit jediné hlavu. Moje mamka ovšem, která se něco najedla ryb, by teď řekla: Pane Lankes, vezměte si ocas, pak aspoň víte, co máte. Mému otci naproti tomu lékař vždycky radil..."

„S doktorama nechci nic mít," nedůvěřoval mi Lankes.

„Doktor Hollatz radíval mému otci, aby z tresky jedl vždycky hlavu."

„Tak to si vezmu vocas. Ty mě chceš nějak vzít na hůl, jak pozoruju!" Lankes nepozbyl své nedůvěřivosti.

„Tím líp pro Oskara. Já dovedu hlavu ocenit."

„Tak to si přece jenom vezmu hlavu, když jseš na ni tak žhavej."

„Ty to máš těžké, Lankesi!" chtěl jsem ukončit dialog.

„Tedy tobě hlavu, já si ponechám ocas."

„To koukáš, jak sem tě doběh, mladej, co?“

Oskar musel přiznat, že ho Lankes doběhl. Věděl jsem přece, že mu bude chutnat, jen když bude zároveň s rybou cítit mezi zuby jistotu, že mě doběhl. Nazval jsem ho prohnaným, mazaným lišákem, nedělnátkem a dítětem štěstěny pak jsme se pustili do tresky. Vzal si kus s hlavou, já jsem vymačkal zbytek citronu na bílé, rozsypající se maso ocasní poloviny, z které se odlupovaly jak máslo měkké stroužky česneku.

Lankes olizoval kůstky, číhavě pošilhával po mně a mém ocasu: „Dej mi vokoštovat kousek toho tvýho ocasu.“ Přikývl jsem, on ochutnal, jeho nerozhodnost nepomíjela, dokud Oskar neochutnal i od jeho hlavy a znovu ho neuklidnil: jako vždycky vybral si to lepší.

K rybě jsme popíjeli bordeaux. Trochu jsem litoval, raději bych byl měl v šálku bílé víno. Lankes zahnal mé pochybnosti, rozpomněl se, že za svých nadsvobodnických časů v Doře sedm vždycky píval jenom červené, než došlo k invazi: „Člověče, my byli nality, když to začlo. Kowalski, Scherbach a i ten malej Leuthold, co dneska ležej támhle vzadu na cobourským hřbitově, ani nezpozorovali, že něco začlo. Támhle u Arromanches Angličani a na našem úseku spousta Kanaďanů. Než jsme si stačili natáhnout kšandy, už tady byli a hnedka: „How are you?“ Potom bodaje vidličkou do vzduchu a vyplivuje kostičky. „Dneska sem mimochodem viděl v Cobourgu Herzoga, toho cvoka, ty ho přece znáš z vaší exkurze. Nadporučík to byl.“ stále nás hladil tak něžně, jako by laskal svou manželku.

Když se chystal zevnitř prohlédnout Doru sedm, náš prázdninový domeček, Lankes mu to zakázal. „Člověče Herzogu, co to chcete vůbec dělat, já vás nechápu! Čmoucháte tady kolem betonu, vždyť to všechno je dávno pasé, co tenkrát bejvalo aktuální.“ Pasé je Lankesovo oblíbené slovo. Rozděluje svět na to, co je aktuální a co pasé. Jenže nadporučík ve výslužbě byl toho názoru, že nic není pasé, že účty ještě nejsou uzavřeny, že i později a pořád znovu bude nutno

odpovídat se dějinám a že teď chce zkrátka prohlédnout Doru sedm zevnitř: „Rozuměl jste mi, Lankesi!“ Již vrhl Herzog stín na náš stůl a na rybu. Chtěl nás obejít a vniknout do onoho bunkru, nad jehož vchodem stále ještě betonové ornamenty prozrazovaly sochařskou ruku nadsvobodníka Lankese.

Herzog neprošel kolem našeho stolu. Zespodu s vidličkou, avšak bez použití vidličky vyrazila Lankesova pěst vzhůru a vrhla nadporučíka ve výslužbě Herzoga do mořského písku. Vrtě hlavou, s lítostí nad přerušením našich rybích hodů, zvedl se Lankes, popadl levou rukou plátěnou košili na nadporučíkových prsou, odvěkl ho stranou, zanechávaje za sebou zřetelnou stopu, a shodil ho dolů z duny, takže jsme ho ztratili z dohledu, nikoli však z doslechu. Herzog posbíral své měřicí instrumenty, které Lankes hodil za ním, a vzdálil se nadávaje a zaklínaje všechny historické duchy dějin, jež Lankes předtím označil jako pasé. „Tak docela vedle ten Herzog není, i když je to cvok. Kdybysme tu tenkrát nebyli bejvali tak vožralí, když to začalo, kdo ví, jak by to bylo s těma Kanaďanama bejvalo dopadlo.“

Mohl jsem jen souhlasně přikývnout, neboť den předtím jsem za odlivu našel mezi mušlemi a prázdnými krabími skořápkami zřetelně hovořící knoflík od kanadské uniformy. Oskar si schoval knoflík do náprsní tašky a připadal si tak šťastný, jako by byl našel vzácnou etruskou minci.

Návštěva nadporučíka Herzoga, jakkoli krátká, vyvolala vzpomínky: „Pamatuješ se ještě, Lankesi, tenkrát, když jsme se se skupinou Frontového divadla přišli podívat na váš beton, snídali na bunkru, vál také takový větrík jako dnes, a najednou se tu objevilo šest nebo sedm jeptišek, které hledaly kraby mezi Rommelovým šparglem, a tys, Lankesi, musel na rozkaz vyčistit pláž: vykonals to tenkrát pomocí vražedného kulometu.“

Lankes si vzpomínal, ocucával kostičky, dokonce i na jména se pamatoval: sestra Scholastika, sestra Agneta vypočítával, popisoval mi novicku jako růžovou, se spoustou černé kolem dokola, maloval mi ji tak názor ně, až mi stále

přítomný obraz mé světské ošetřovatelky sestry Dorothy, ne sice zcela zmizel, ale přece jen byl zčásti zastíněn, což se ještě vystupňovalo, když několik málo minut po tom popisu pro mne už ne dost překvapivě, abych to bral jako zázrak připlachtila po dunách směrem od Cobourgu mladá jeptiška, již i růžovou tvář a spoustou černé kolem nebylo možné přehlédnout.

Držela v ruce černý deštník proti slunci, jaký nosívali starší páni. Nad očima se jí klenul ostře zelený celuoidový štítek, podobný těm, jimiž si chrání oči velmi zaměstnaní filmaři v Hollywoodu. Z dun to na ni zavolalo. V okolí bylo podle všeho ještě více jeptišek. „Sestro Agneto!“ ozývalo se, také: „Sestro Agneto, kdepak jste? A sestra Agneta, mladé děvče tam ve výšce nad našimi stále zřetelněji vystupujícími tresčimi kůstkami, odpověděla: „Tady, sestro Scholastiko. Je to tu tak za větrem!“

Lankes se šklebil a s uspokojením pokyvoval svou vlčí lebkou, jako by si byl ten katolický výstup objednal, jako by ho vůbec nic nedovedlo překvapit.

Mladá jeptiška nás zpozorovala a stanula vlevo od bunkru. Její růžový obličej, který měl dvě okrouhlé dírky, řekl mezi nepatrně vystupujícími, ale jinak na prosto bezvadnými zuby: „Och!“ Lankes otočil hlavu a krk, aniž pohnul horní polovinou těla: „No, sestro, trochu jsme si vyrazili?“ Jak rychle se dostavila odpověď: „Každý rok chodíme jednou k moři. Ale já vidím moře poprvé. Je tak veselé. Proti tomu se nedalo nic říct. Dodnes mi onen popis moře připadá jediné výstižný.“

Lankes si hrál na hostitele, hrábl do mé rybí porce a nabízel: „Je libo okusit kousek ryby, sestro? Ještě je teplá.“ Užasl jsem nad jeho nenucenou francouzštinou a Oskar se rovněž pokusil o cizí řeč: „Žádný ostych, sestro. Dnes je pátek.“ Avšak ani tato narážka na Její bezpochyby přísná řádová pravidla nemohla přimět onu dívku, šikovně ukrytou do kutny, aby se zúčastnila našeho oběda. „Bydlíte tady pořád?“ chtěla vědět její zvědavost. Naš bunkr jí připadal hezký a trochu legrační. Vtom se bohužel přes hřeben dun

vsunula do obrazu představená a pět dalších jeptišek s černými deštníky a zelenými reportérskými štítky. Agneta se bleskurychle od nás vzdálila, a pokud jsem mohl vyrozumět z přívalu slov pročesaného východním větrem, ostře jí činily a pak ji vzaly doprostřed mezi sebe.

Lankes se zasní. Vidličku držel obráceně v ústech a upíral pohled na skupinku plachtící po duně: „To nejsou žádný jeptišky, to jsou plachetnice.“

„Plachetnice jsou bílé,“ namítl jsem. „Tak jsou to černý plachetnice.“ S Lankesem se dalo těžko diskutovat. „Ta úplně nalevo, to je vlajková loď. Agneta je rychlá korveta. Příznivej vítr: proudová formace, od kosatky všechno až po zadní vazníci, křížovej, velkej a čelní stožár, všechny plachty nahoru, směr horizont k Anglii. Jen si to představ: zejtra ráno se Tomíci probuděj, vykouknou z okna, a co viděj: pětadvacet tisíc jeptišek, odzdola nahoru samá plachta a vlajka, a už je tady první bokem...“

„Taková náboženská válka!“ pomáhal jsem. Vlajková loď se musí jmenovat Marie Stuartovna nebo De Valera anebo ještě spíš Don Juan. Nová, pohyblivější Armáda se mstí za Trafalgar! „Smrt všem puritánům!“ ozývá se, a Angličani nemají tentokrát na skladě žádného Nelsona. Invaze by mohla začít: Anglie přestala být ostrovem!

Pro Lankese začal být rozhovor příliš politický. „A jeptišky nám vodplouvaj plnou párou,“ ohlásil. „Na plné plachty!“ opravil jsem ho. Nu, ať to bylo plnou parou či na plné plachty, odnášelo je to směrem na Cobourg. Deštníky držely mezi sebou a sluncem. Jen jedna zůstala trochu pozadu, sehnula se v chůzi, zvedla cosi a nechala upadnout. Zbytek flotily abychom zůstali při tom obrazu namáhavě a pomalu křížoval proti větru směrem k vyhořelým kulisám někdejšího plážového hotelu.

„Ta nějak nedostala kotvu nahoru, anebo má nějaký malér s veslama.“ Lankes se nadále držel námořnické řeči. „Jestlipak to není naše rychlá korveta Agneta?“ Ať už korveta nebo fregata, byla to novicka Agneta která se k nám blížila

sbírajíc a zahazujíc mušle. „Copak to tam sbíráte, sestro?“ Přitom to Lankes dobře viděl. „Mušle!“ Vyslovila to slůvko zvláštním způsobem a sehnula se. A smíte to vůbec? Vždyť jsou to pozemský statky. Vypomohl jsem novicce Agnetě: „Mýlíš se, Lankesi. Mušle nejsou nikdy pozemské statky.“

„Tak jsou to pobřežní statky, na každé pád statky, to nějaký jsou, a ty jeptišky nesměj vlastnit. Pro ně platí chudoba, chudoba a ještě jednou chudoba! Neni-liž pravda, sestro?“ Sestra Agneta se usmála vystouplými zuby: „Beru jen pár mušlí. Jsou pro dětskou školku. Děti si s tím tak rády hrají a ještě nikdy nebyly u moře.“

Agneta stála před vchodem do bunkru a vrhla jeptiškovský pohled do jeho vnitřku. „Jakpak se vám líbí náš domeček?“ vnucoval jsem se. Lankes byl direktnější: „Jen si prohlídněte naši vilu. Za podívání nic nedáte, sestro!“ Hrabala špičatými šněrovacími botami pod solidní látkou. Občas dokonce lehce kopla do písku, až ho vzal vítr a zanesl na naši rybu. Poněkud nejistěji a s očima už zřetelně světle hnědýma zkoumala nás a stůl mezi námi. „To jistě nejde,“ provokovala naše námitky. „Ale co by ne, sestro!“ smetl malíř všechny komplikace z cesty a zvedl se. „Ten bunkr má totiž pěknou vyhlídku. Skrz střílny se dá přehlídnout celý pobřeží. Stále ještě váhala, měla už jistě boty plné písku. Lankes napřáhl ruku ke vchodu do bunkru. Jeho betonový ornament vrhal výrazné, ornamentální stíny. „A čisto je tam taky.“ Snad to byl ten malířův zvoucí pohyb, který zavedl sestru dovnitř bunkru. „Ale jen na chvíličku!“ znělo rozhodné slovo. Šustla se před Lankesem do bunkru. Ten si otřel dlaně o kalhoty typicky malířský pohyb a pohrozil mi, než zmizel: „Abys mi nebral z mý ryby!“

Ale Oskar měl ryby dost. Odvrátil jsem se od stolu, oddal jsem se písečnému větru a přehnanému šumu přílivu, toho starého siláka. Nohou jsem si přistrčil bubínek a v bubnování začal jsem hledat únik z této betonové krajiny, z tohoto bunkrového světa, z té zeleniny, které se říkalo Rommelův špagl.

Nejdříve a s malým úspěchem jsem to zkusil s láskou: kdysi jsem i já miloval jednu sestru. Ani ne tak jeptišku, spíš nemocniční sestru. U Zeidlerů v bytě bydlela za mléčné zasklenými dveřmi. Byla velice krásná, ale nikdy jsem ji neviděl. Byl tam kokosový běhoun, a ten se do toho zapletl. V Zeidlerově předsíni bylo příliš tma. A tak jsem cítil zřetelněji kokosové vlákno než tělo sestry Dorothey.

Když toto téma příliš brzy vyschlo na kokosovém běhounu, pokusil jsem se rytmicky uvolnit svou ranou lásku k Marii, aby se jako rychle rostoucí popínavá rostlina rozbujela kolem betonu. Teď zase sestra Dorothea stála v cestě mé lásce k Marii: od moře zavanul karbolový pach, rackové mi mávali v ošetřovatelských stejnokrojích, slunce jako by mi svítilo v podobě brože s červeným křížem.

Vlastně byl Oskar rád, když jeho bubnování bylo přerušeno. Představená, sestra Scholastika, se vracela se svými pěti jeptíškami. Vypadaly unaveně a držely nakřivo a zoufale své deštníky: „Neviděl jste tu mladou jeptišku, naši mladou novicku? To dítě je tak mladé. To dítě dnes poprvé vidí moře. Nejspíš zabloudilo. Kde jste, sestro Agneto?“

Nezbývalo mi nic jiného než poslat tu formaci, již tentokrát nadouval zadní vítr, směrem k ústí Orný, na Arromanches, Port Winston, kde svého času Angličané vydobyli na moři umělý přístav. Všechny dohromady by se byly do našeho bunkru stěží vešly. Sice mě chvíli dráždila myšlenka obdařit malíře Lankese takovou návštěvou, pak mi však přátelství, omrzelost i zlomyslnost zároveň velely, abych ukázal palcem směrem k ústí Orny.

Jeptišky poslechly můj palec, proměnily se na hřebenu duny v šest stále se zmenšujících, černých placet, plačtivě „Sestro Agneto, sestro Agneto!“ rozfukoval čím dál víc vítr, až posléze bylo zcela zaneseno pískem.

Lankes vyšel z bunkru první. Typický malířský pohyb: otřel si dlaně o kalhoty, klackovsky se protáhl do slunce, řekl si mi o cigaretu, zastrčil cigaretu do kapsičky na košili a vrhl se na studenou rybu. „Člověk při tom vyhládne,“ vyjádřil se

náznakovitě a pustošil mou poslední porci. „Jistě teď bude nešťastná,“ obvinil jsem Lankese a vychutnával jsem přitom slůvko nešťastná. „Jak to? Nemá přece proč bejt nešťastná.“ Lankes si nedovedl představit, že jeho způsob zacházení by mohl někoho učinit nešťastným. „Co teď vlastně dělá?“ zeptal jsem se a chtěl jsem se vlastně zeptat na něco docela jiného. „Šije,“ vysvětlil Lankes pohybem vidličky. „Natrhla si trochu kutnu, teďka to dává do pořádku.“

Švadlenka vyšla z bunkru. Ihned zase roztáhla deštník, prozpěvovala si jakoby nic, a přece jak se mi zdálo trochu křečovitě: „Opravdu krásnou máte vyhlídku ze svého bunkru. Celá pláž se odtamtud dá přehlédnout, i moře.“ Stanula nad troskami naší ryby. „Smím?“ Přikývli jsme oba zároveň. „Mořský vzduch člověka vyhladoví,“ pomáhal jsem jí a ona přikývla, sáhla svýma začervenalýma, rozpukanýma rukama, připomínajícíma těžkou práci v klášteře do naší ryby, strčila si kousek do úst, jedla vážně usilovně a zahloubaně, jako by spolu s rybou přežvykovala něco, co požila před rybou.

Nahlédl jsem jí pod čepec. Zelený reportérský štítek zapomněla v bunkru. Drobné, stejnoměrné perličky po tu se jí řadily vedle sebe na hladkém čele, jehož nepoddajná ohraničenost připomínala Madonu.

Lankes chtěl znovu cigaretu, ačkoli tu předchozí ještě nevykouřil. Hodil jsem mu celou krabičku. Když si tři stonky strčil do kapsičky na košili, čtvrtý stonek vlepil mezi rty, obrátila se sestra Agneta, odhodila deštník a rozeběhla se, teprve teď jsem viděl, že je bosá nahoru po duně a zmizela směrem k příboji. „Nech ji běžet,“ pronesl Lankes věštecky. „Však ona zase přijde, anebo nepřijde.“

Jen krátkou chvíli jsem vydržel v klidu hledět na malířovu cigaretu. Vylezl jsem na bunkr a rozhlížel se po pláži, již příboj vrhl blíž. „Tak co?“ chtěl vědět Lankes. „Ona se svléká.“ Další zprávy ze mne nevylákal. „Pravděpodobně se chce vykoupat, aby se zchladila.“

Připadalo mi to nebezpečné při tom přílivu, taky tak brzy po jídle. Až po kolena už byla ve vodě, klesala pořád hloub a

měla okrouhlá záda. Voda, koncem srpna jistě už ne příliš teplá, ji podle všeho neodrazovala: plavala, obratně plavala, střídala různé styly a potápějíc se řezala vlny. „Nech ji plavat a polez už dolů z toho bunkru!“ Podíval jsem se za sebe a viděl jsem Lankese, jak se rozvaluje a dýmá. Holá kostra tresky se bíle trpytila v slunci a kralovala stolu.

Když jsem seskočil z bunkru, otevřel Lankes své malířské oči a řekl: „To je ohromnej obraz: Příliv jeptišek. Nebo: Jeptišky za přílivu.“

„Ty netvore!“ vykřikl jsem. „Co když se teď utopí?“ Lankes zavřel oči: „Pak se ten obraz jmenuje: Topící se jeptišky.“

„A když se vrátí a padne ti k nohám?“ S očima otevřenýma vyslovil malíř svůj ortel: „Pak se ona i obraz budou jmenovat Padlá jeptiška.“

Znal jenom buď anebo, hlava nebo ocas, utopit nebo padnout. Mně bral cigarety, nadporučíka shodil z duny, mou rybu jedl a dítěti, které bylo vlastně zasvěceno nebi, ukázal vnitřek našeho bunkru, hrubou kostnatou nohou maloval ve vzduchu obrazy, zatímco ona ještě plavala do otevřeného moře, hned udával formáty, názvy: Příboj jeptišek. Jeptišky v příboji. Topící se jeptišky. Padlé jeptišky. Pětadvacet tisíc jeptišek. Formát na šířku Jeptišky na návrší Trafalgar. Formát na výšku: Jeptišky vítězí nad lordem Nelsonem. Jeptišky v protivětru. Jeptišky s větrem v plachtách. Jeptišky křižující proti větru.

Černá, spousta černé, pobitá bílá a modrá na ledě: Invaze aneb: Mystika, barbarství, nuda jeho starý betonový název z válečných časů. A všechny tyto obrazy, na výšku i na šířku, namaloval malíř Lankes, když jsme se zase vrátili do Porýní, vyhotovil celé série jeptišek, našel obchodníka s uměním, který byl divý po obrazech jeptišek, vystavil třiačtyřicet jeptiščích obrazů, sedmnáct jich prodal sběratelům, průmyslníkům, uměleckým muzeím, také jednomu Američanovi, kritici ho, jeho, Lankese, srovnávali s Picassem, a svým úspěchem přemluvil mne Oskara, abych vyhledal onu

vizitku koncertního manažera doktora Dósche, neboť nejen jeho umění, i moje umění volalo po chlebu: zkušenosti tříletého plechového bubeníka Oskara z před a poválečných dob bylo na čase proměnit prostřednictvím plechového bubínku v ryzí, zvonivé zlato doby poválečné.

PRSTENÍK

„Jojo,“ řekl Zeidler, „vy už semizdá vůbec nechcete pracovat.“ Zlobilo ho, že Klepp s Oskarem vysedávali stále jen buď v Kleppově nebo Oskarově pokoji a vůbec nic nedělali. Z posledních peněz, které mi u příležitosti Schmuхова pohřbu na Jižním hřbitově doktor Dósch strčil jako zálohu, jsem sice zaplatil říjnové nájemné za oba pokoje, avšak listopad se i ve finančním ohledu hrozil stát chmurným listopadem.

Přitom jsme měli nabídek až dost. Mohli jsme hrát jazz v tom či onom tanečním lokále, jakož i v nočních lokálech. Avšak Oskar už nechtěl hrát jazz. Hádali jsme se s Kleppem. Říkal, že můj nový styl práce s plechovým bubínkem nemá s jazzem už nic společného. Neodporoval jsem mu. A tu mě nazval zrádcem myšlenky jazzové hudby.

Teprve když Klepp začátkem listopadu našel nového bubeníka, Bobbyho od Jednorožce, tedy zdatného muže, a spolu s bubeníkem i angažmá na Starém Městě, promluvili jsme spolu zase jako přátelé, třebaže Klepp tou dobou už začal v duchu KSN víc mluvit než myslet.

Pro mne byla otevřena už jen dvířka ke koncertní agentuře doktora Dósche. K Marii jsem se nemohl a nechtěl vrátit, zvláště když její ctitel, ten Stenzel, se chtěl dát rozvést, aby po rozvodu udělal z mé Marie Marii Stenzelovou. Sem tam jsem u Korneffa na prosebné cestě vysekal nějaký ten náhrobní nápis, i do Akademie jsem zašel, nechal jsem se načernit či vyabstrahovat příčinlivými adepty umění, dosti často, ale bez jakýchkoli úmyslů jsem navštěvoval múzu Ullu, která brzy po naší cestě k Atlantickému valu musela zrušit zasnoubení s malířem Lankesem, protože Lankes byl už jen na malování drahých jeptiščích obrazů a múzu Ullu už nechtěl ani bít.

Avšak vizitka dr. Dósche ležela tiše a vyzývavě na mém stole vedle vany. Když jsem ji jednoho dne roztrhal a zahodil, protože jsem s doktorem Dóschem nechtěl mít nic společného, zjistil jsem ke svému zděšení, že mohu telefonní číslo i přesnou adresu koncertní agentury odříkávat z paměti

jako básničku. Tři dny jsem to dělal, nemohl jsem pro to číslo ani spát, i vyhledal jsem čtvrtého dne telefonní budku, vytočil to číslo, dostal k aparátu doktora Dösche, který dělal, jako by byl mé zavolání každou chvíli čekal, a pozval mě, abych ještě téhož odpoledne navštívil agenturu, že mne chce představit šéfovi: šéf očekává pana Matzeratha.

Koncertní agentura Západ se nalézala v osmém poschodí nově postaveného administrativního mrakodrapu. Než jsem nastoupil do výtahu, položil jsem si otázku, neskrývá-li se za jménem agentury nějaké protivné politikum. Jestliže existuje koncertní agentura Západ, bude v podobném administrativním mrakodrapu jistě i nějaká agentura Východ. Jméno nebylo zvoleno nešikovně, neboť okamžitě jsem dal přednost, agentuře Západ, a když jsem v osmém poschodí opouštěl výtah, měl jsem dobrý pocit, že jsem na cestě k té správné agentuře. Napjaté koberce, spousta mosazí, nepřímé osvětlení, všechno zvukotěsné, dveře svorně jedny vedle druhých, sekretářky, které na dlouhých nohách šustice kolem mne nesly doutníkové aroma svých šéfů, takřka jsem přešel kancelářské pokoje agentury Západ.

Doktor Dösch mě přijal s náručí otevřenou. Oskar byl rád, že ho k sobě nepřitiskl. Psací stroj zeleného pulovrového děvčete zmlkl, když jsem vstoupil, pak dohnal všechno, co kvůli mému vstupu zameškal. Dösch mě ohlásil u šéfa. Oskar zaujal místo na levé straně křesla, s anglicky červeným potahem. Pak se otevřely dvoukřídlé dveře, psací stroj nabral dech, byl jsem vycucnut ze svých polštářů, dveře za mnou se zavřely, koberec plynul světlým sálem, koberec mě vzal s sebou, až mi najednou ocelový nábytek ohlásil: teď stojí Oskar před psacím stolem šéfa, kolik metrů asi váží? Zvedl jsem své modré oči, hledal jsem šéfa za nekonečně prázdnou dubovou plochou a našel jsem v pojízdné židli, která se jako u zubaře dala vyšroubovat nahoru a otáčet svého ochrnutého, jen očima a špičkami prstů ještě žijícího přítele a mistra Bebru.

Ach ano, ještě jeho hlas tu byl! Z Bebry to promluvalo: „Tak se lidé zase shledávají, pane Matzerathe. Neřekl jsem už dávno před léty, kdy Vám ještě bylo milejší čelit tomuto světu jako tříletý: lidé jako my se sobě nemohou ztratit?! Musím nicméně s politováním konstatovat, že jste zatím nerozumně a nepříznivě změnil své proporce. Neměřil jste svého času rovných čtyřidevadesát centimetrů?“

Přikývl jsem a měl jsem slzy na krajíčku. Na stěně za stejnoměrně bzučícím, elektricky poháněným pojízdným křeslem mistrovým viselo jako jediná obrazová výzdoba barokně zarámované poprsí mé Roswithy, velké Raguny, v životní velikosti. Aniž sledoval můj pohled, znaje však cíl mého pohledu, pronesl Bebra takřka nehnutými ústy: „Ach ano, dobrá Roswitha! Zdalipak by se jí líbil nový Oskar? Asi sotva. Ona měla náklonnost k jinému Oskarovi, tříletému, buclatému, a přece řádně láskou posedlému Oskarovi. Zbožňovala ho, jak mi spíš zvěštovala, než doznala. On však jí jednoho dne odmítl přinést kávu, a tak si pro ni šla sama a přišla při tom o život. To není, pokud vím, jediná vražda, již se dopustil onen buclatý Oskar. Nebylo to tak, že i svou ubohou maminku dobubnoval do hrobu?“

Přikývl jsem, mohl jsem bohudíky plakat, a upíral jsem dále oči k Roswitě. A již se Bebra rozmáchl, k další ráně: A jak to bylo s oním poštovním úředníkem Janem Bronským, jehož tříletý Oskar rád nazýval svým domnělým otcem? Vydal ho napospas katům. Ti mu střelili do prsou. Snad byste mě mohl, pane Oskare Matzerathe, který se odvažujete vystupovat v nové podobě, informovat o tom, co se stalo s druhým domnělým otcem tříletého plechového bubeníka, s koloniálním obchodníkem Matzerathem?“

Tu jsem doznal i tuto vraždu, přiznal jsem, že jsem se osvobodil od Matzeratha, vyličil jsem jeho smrt udušením, kterou jsem přivodil, neschovával jsem se už za rudoarmějský samopal, ale řekl jsem: „Já jsem to byl, mistře Bebro. Udělal jsem to, i tamto jsem udělal, tuto smrt jsem způsobil a ani na tamté smrti nejsem bez viny smilování!“ Bebra se smál.

Nevím, čemu se smál. Jeho pojízdné křeslo se otrásalo, vánky čechraly jeho bílý gnómský vlas nad statisíci vrásek, z nichž se skládal jeho obličej.

Znovu jsem úpěnlivě prosil o smilování, svému hlasu jsem přitom dodal sladkostí, jejíž účinky jsem znal, ruce, o jejichž kráse a účinnosti jsem rovněž věděl, jsem spínal před svou tváří: „Smilování, milý mistře Bebro! Smilování!“

Tu ten, který se učinil mým soudcem a znamenitě hrál tuto úlohu, stiskl jeden z knoflíků na destičce slonovinové barvy, již držel mezi koleny a rukama. Koberec za mnou přinesl zelenou pulovrovou dívku. Držela v ruce desky, rozevřela je na dubové desce, která spočívala na spleti ocelových trubek asi tak ve výši mé klíční kosti a nedovolovala mi zahlédnout, co vlastně ta pulovrová dívka rozevřela. Podala mi plnicí pero: svým podpisem jsem si měl vykoupit Bebrovo smilování.

Přesto jsem se odvážil otázky směrem k pojízdnému křeslu. Bylo mi zatěžko naslepo přičinit svou signaturu na místo, které mi označil nalakovaný nehet. „To je pracovní smlouva,“ oznámil mi Bebra. „Vyžaduje vaše plné jméno. Napište Oskar Matzerath, abychom věděli, s kým máme co dělat.“ Ihned poté, co jsem podepsal, zpětinásobil se bzukot elektromotoru, odtrhl jsem oči od plnicího pera a stačil jsem už jen zahlédnout, jak se rychle pojízdná židle za jízdy zmenšuje, skládá, mizí po parketách v postranních dveřích.

Leckdo by si snad mohl myslet, že ta smlouva ve dvojím provedení, kterou jsem dvakrát podepsal, vykoupila mou duši anebo zavazovala Oskara ke strašlivým zločinům. Nic takového! Když jsem pak v předpokoji s pomocí doktora Dósche studoval smlouvu, pochopil jsem rychle a bez námahy, že Oskarovým úkolem je toliko vystupovat sám s plechovým bubínkem před obecenstvem, že jsem měl bubnovat tak, jak jsem bubnoval jako tříletý a potom jednou ve Schmuhově Cibulovém sklípku. Koncertní agentura se zavazovala, že bude, připravovat má turné, že nejdříve

udeří na reklamní buben, než se svým plechem vystoupí „Oskar bubeník“.

Zatímco se rozbíhala propagace, žil jsem z druhé velkorysé zálohy, již mi poskytla koncertní agentura Západ. Čas od času jsem zašel do administrativního mrakodrapu, předvedl jsem se novinářům, nechal jsem se fotografovat, jednou jsem zabloudil v té škatuli, která páchla a vypadala všude stejně a již se člověk dotýkal jako něčeho krajně neslušného, co bylo potaženo jakýmsi do nekonečna roztažitelným, všeizolujícím prezervativem. Doktor Dösch i pulovrová dívka mě přijímali s úslušnou laskavostí, jen mistra Bebru jsem už nikdy neviděl.

Vlastně jsem si mohl už před prvním turné dovolit lepší byt. Avšak kvůli Kleppovi jsem zůstával u Zeidlerů, pokoušel jsem se usmířit přítele, který mi zazlival mé styky s manažery, ale já neustoupil, také jsem s ním přestal chodit na Staré Město, nepil jsem už pivo, nejedl čerstvou tlačenku s cibulí, nýbrž jídal jsem jen v nejvybranějších nádražních restauracích, abych se připravil na nastávající cestování železnicí.

Oskar tady nemá místo, aby široce a dlouze líčil své úspěchy. Týden před zahájením turné se vynořily ony první, ostudně působivé plakáty, jež připravovaly můj úspěch, ohlašovaly má vystoupení jako vystoupení kouzelníka, divotvorce, mesiáše. Nejdříve jsem se měl zjevit v porúrských městech. Sály, v nichž jsem vystupoval, pojaly vždy patnáct set až přes dva tisíce lidí. Před černou sametovou stěnou jsem seděl na scéně docela sám. Reflektor na mne ukazoval. Smoking byl mým oděvem.

Ačkoli jsem bubnoval, nebyli mými přívrženci mladiství jazzoví nadšenci. Dospělé osoby od pětáctýřiceti nahoru mi naslouchaly, oddané na mně lpěly. Abych byl přesný, musím říci, že pětáctýřicetiletí až pětapadesátiletí tvořili asi tak čtvrtinu obecenstva. Byli těmi mladšími mezi mými stoupenci. Další čtvrtina se skládala z pětapadesátiletých až šedesátiletých. Starci a stařeny představovali nejbohatší a nejvděčnější polovinu mého posluchačstva. Lidi nejvyššího

věku jsem oslovoval, a oni mi odpovídali, nezůstávali němi, když jsem dal zaznít tříletému bubínku, radovali se, nikoli ovšem řečí starců, nýbrž dětsky tříletým broukáním a žvatláním Jšu, Rasu, Rasu!“, kdykoli jim Oskar zabubnoval něco zázračného života zázračného Rasputina. Avšak větší úspěch než s Rasputinem, který byl pro většinu posluchačů až příliš náročný, jsem měl s tématy, bez nějakého zvláštního děje líčila toliko stavy, kterým jsem dával názvy jako: První mléčné zuby. Ošklivý černý kašel. Dlouhé vlněné punčochy štípou se zdá o ohni, počurá se do postýlky.

To se líbilo starým lidičkám. To jim bylo blízké, když se prořezávaly mlíčníky. Dva tisíce stařečků ošklivě kašlalo, jakmile jsem dal propuknout černému kašli.

Jak se všichni škrabali, když jsem jim navlékl vlněné punčochy! Leckterá stará dáma, leckterý starý pán pročurali si prádlo i polstrované sedadlo, když jsem nechal dětičky snít o požáru. Nevím už, jestli to bylo Wuppertalu nebo v Bochumu, ne, v Recklinghausenu to bylo: hrál jsem před starými horníky, odbory podporovaly ten podnik, a já jsem si řekl, že ti staří havíři, kteří měli léta letoucí co dělat s černým uhlím, snesou malou černou hrůzičku. A tak Oskar zabubnoval „Černou Kuchtu“ a musel zažít, jak tisíc pět set havířů, kteří měli za sebou psí počasí, dřinu ve štolách, stávky, nezaměstnanost, vypuklo kvůli zlé Černé Kuchtě v strašný křik, jemuž a proto se tu zmiňuji o této historce, tlustými závěsy padly za oběť spousty okenních tabulek Slavnostní haly. Takto, touto oklikou, jsem opět našel svůj skloničivý hlas, užíval jsem ho však jen střídmě, protože jsem si nechtěl kazit obchody.

Neboť moje turné byl obchod. Když jsem se vrátil a účtoval s doktorem Döschem, ukázalo se, že můj plechový bubínek je zlatý důl. Aniž jsem se ptal po mistru Bebrovi vzdal jsem se naděje, že ho kdy ještě uvidím, oznámil mi doktor Dösch, že Bebra mě očekává.

Má druhá návštěva u mistra probíhala poněkud jinak než první. Oskar nemusel už stát před ocelovým křeslem, nýbrž

nalezl přesně na svou míru zkonstruované elektricky poháněnou, otáčivou pojízdnou židli, která stála přímo naproti židli mistrově. Dlouho jsme seděli, mlčeli, poslouchali články a zprávy z novin o Oskarově bubenickém umění, které doktor Dósch, nahrál na pásek a teď nám je pouštěl. Zdálo se, že Bebra je spokojen.

Mně byly ty novinářské řeči spíš trapné. Provozovali se mnou učiněný kult, připisovali mně a mému bubínku léčivý vliv. Prý dokáže odstranit ztrátu paměti, říkalo se tam, poprvé se objevilo slovo „oskarismus“, jež se brzy mělo stát heslem.

Poté mi pulovrově děvče přineslo čaj. Mistrovi položila na jazyk dvě pilulky. Povíдали jsme si. Už mě neobviňoval. Připadalo mi to jako před lety, když jsme seděli v kavárně Čtyři roční doby, jen signora chyběla, naše Roswitha. Když jsem zpozoroval, že mistr Bebra během mého poněkud rozvleklého líčení Oskarovy minulosti usnul, hrál jsem si ještě čtvrthodinku se svým elektrickým křeslem, nechal jsem ho vrčet a svištět po parketách, otáčel jsem jím nalevo, napravo, nechal jsem ho růst a scvrkávat se a stálo mě jisté přemáhání, abych se odtrhl od toho světového nábytku, jehož nekonečné možnosti se vnucovaly jako nevinná neřest.

Moje druhé turné připadlo na adventní dobu. Sestavil jsem podle toho svůj program a dostalo se mi chvalo zpěvů katolického i protestantského tisku. Však se mi také podařilo proměnit staré zatvrzelé hříšníky v dětičky zpívající dojemně tenkými hlásky adventní písně. „Ježíši, pro tebe žiju, Ježíši, pro tebe umírám“ zpívalo dva a půl tisíce lidí, do nichž by v tak pokročilém věku tu dětsky horlivou zbožnost nikdo už neřekl.

Stejně tendenčně jsem uspořádal i třetí turné, jež probíhalo paralelně s dobou karnevalů. Při žádném takzvaném dětském karnevalu to nemohlo vypadat veseleji a bezstarostněji než při mých vystoupeních, jež z každé roztřesené babičky, z každého chatrného dědečka udělala legračně naivní loupežnickou nevěstu, pif paf dělajícího náčelníka loupežníků.

Po karnevalu jsem podepsal smlouvy s gramofonovou firmou. Natáčel jsem ve zvukotěsných studiích, zpočátku mi dělala potíže krajně sterilní atmosféra, pak jsem si nechal na stěny studia pověsit obrovské fotografie starých lidiček, jaké můžeme vidět ve starobincích a na lavičkách v parcích, a bubnoval jsem stejně působivě jako při představeních v lidsky proteplených slavnostních sálech.

Desky šly jako housky na krámě: Oskar se stal boháčem. Vzdal jsem se snad proto své ubohé někdejší koupelny v Zeidlerově bytě? Nevzdal jsem se jí. Proč ne? Kvůli svému příteli Kleppovi, také kvůli prázdné komoře za mléčné zasklenými dveřmi, v níž kdysi dýchovala Dorothea, jsem se nevzdal svého pokoje. Co dělal Oskar s tou spoustou peněz? Učinil Marii, své Marii, nabídku. Řekl jsem Marii: jestliže dáš Stenzelovi vale, to je nejen že si ho nevezmeš, ale zkrátka a dobře ho vyženeš, koupím ti moderně zařízené lahůdkářství na ideálním místě, neboť ty jsi, milá Marie, koneckonců zrozena pro obchod, a ne pro nějakého bůhví odkud přivandrovalého pana Stenzela.

Nezklamal jsem se v Marii. Nechala Stenzela, zařídila za mé peníze prvotřídní lahůdkářství na Friedrichově třídě a před týdnem jak mi Maria radostně a ne bez vděčnosti sdělila, mohla otevřít v Horním Kasselu filiálku obchodu, který byl založen před třemi lety.

Vracel jsem se tehdy právě ze sedmého či osmého turné? V nejparnější červenci to bylo. Před Hlavním nádražím jsem si mávl na taxík a odjel jsem rovnou do administrativního mrakodrapu. Stejně jako před Hlavním nádražím i zde před mrakodrapem, čekali na mne houfy dotěrných lovců autogramů penzisti a babičky, které měly raději hlídat vnoučata. Okamžitě jsem se nechal ohlásit u šéfa, také jsem našel otevřené dvoukřídle dveře, koberec ubíhající k ocelovému nábytku, jenže za psacím stolem neseděl mistr, neočekávalo mě pojízdné křeslo, nýbrž úsměv doktora Dösche.

Bebra byl mrtev. Už několik týdnů nebylo mistra Bebry. Na Bebrovo výslovné přání mě nezpravili o jeho špatném stavu. Nic, ani jeho smrt, nemělo přerušit moje turné. Při otevření poslední vůle brzy nato jsem zdědil jmění spolu s Rosvitiným poprsím, zároveň však jsem utrpěl citelné finanční ztráty, jelikož jsem s okamžitou platností odřekl dvě smluvně zajištěná turné do jižního Německa a Švýcarska a byl zažalován pro porušení smlouvy.

Nehledě k těm pár tisícům marek zasáhla mě Bebrova smrt těžce a nadlouho. Plechový bubínek jsem zamkl a nic mě nemohlo dostat z mého pokoje. Navíc se tou dobou ještě oženil můj přítel Klepp, zrzavou prodavačku cigaret udělal svou manželkou, protože jí jednou dal svou fotografii. Krátce před svatbou, na niž jsem nebyl pozván, dal výpověď ze svého pokoje, odstěhoval se do Stockumu a Oskar zůstal posledním Zeidlerovým podnájemníkem.

Můj vztah k ježkovi se poněkud změnil. Teď, když skoro každé noviny velkými písmeny tiskly mé jméno, choval se ke mně s velikou úctou, také mi za příslušný peníz propůjčil klíč od prázdné komory po sestře Dorothee, později jsem si ten pokoj najal, aby ho nemohl pronajmout.

Můj smutek měl tedy svou cestu. Otevřel jsem dveře od obou pokojů, prošel jsem od vany ve své místnosti po kokosovém běhounu do Dorotheiny komory, zahleděl jsem se do prázdného šatníku, nechal jsem se vysmát před zrcadlem nad komodou, zoufal jsem si před těžkou nepovlečenou postelí, zachránil jsem se do předsíně, unikl jsem kokosovým vláknům do svého pokojíku, a ani tam jsem to nemohl vydržet.

Počítaje nejspíš s osamělými lidmi jako se zákazníky, otevřel si jeden obchodně zdatný Východoprus, který na Mazurách přišel o statek, v blízkosti Jülichovy ulice obchod, který se prostě a výstižně jmenoval Půjčovna psů.

Tam jsem si najal Luxe, silného, trochu obtloustlého, černě lesklého rotvajlera. S ním jsem pak chodil na

procházky, abych se u Zeidlerů nemusel štvát sem a tam mezi vanou a prázdným šatníkem sestry Dorothey.

Pes Lux mě často zavedl k Rýnu. Štěkal tam na lodi.

Pes Lux mě často vedl do Rathu v Grafenberském lese.

Štěkal tam na milence.

Koncem července roku jedenapadesátého mě zavedl pes Lux do Gerresheimu, předměstí města Düsseldorfu, které s pomocí nějakého toho průmyslu, totiž větší sklárny, jen nepřesvědčivě zapíraje svůj venkovský vesnický původ. Hned za Gerresheimem byly rodinné zahrádky a mezi zahrádkami, vedle nich a za nimi byly oplocené pastviny, vlnila se obilná, myslím žitná pole.

Řekl jsem už, že byl parný den, když mě pes Lux vedl do Gerresheimu a z Gerresheimu ven mezi obilná pole a rodinné zahrádky? Teprve když jsme měli za sebou poslední předměstské domky, pustil jsem Luxe ze šňůry. Přesto zůstal u mne, byl to věrný pes, mimořádně věrný pes, neboť jako pes z půjčovny psů musel být věrný mnoha pánům.

Jinými slovy, rotvajler Lux mě poslouchal, byl jiný než jezevčík. Mně ta psí poslušnost připadala přehnaná, raději bych ho viděl poskakovat, také jsem ho občas mírně nakopl, aby si poskočil, jenže jemu toulání dělalo špatné svědomí, pokaždé znovu sehnul svůj hladce černý krk a upíral na mne přísloušně věrné psí oči. „Utíkej, Luxi!“ pobízel jsem ho. „Běž!“ Lux několikrát poslechl, ale tak nakrátko, že mi to připadalo příjemné, když se jednou vzdálil na delší chvíli, zmizel v obilí, které se tu coby žito vlnilo podle větru. Ach kdepak, podle větru bezvětří bylo a na bouřku. Lux asi prohání nějakého králíka, pomyslel jsem si. Třeba má také ale jen potřebu být trochu sám, smět být psem, tak jako Oskar bez psa by byl nějakou chvíli raději člověkem.

Okolí jsem nevěnoval nejmenší pozornost. Ani zahrádky, ani Gerresheim a za ním rozkládající se mě v ploché v tom oparu, nelákaly můj zrak. Sedl jsem si na prázdnou rezavou cívku od kabelu, kterou teď přece jen musím nazvat kabelovým bubnem, neboť sotvaže Oskar usedl na rez, začal

klouby prstů bubnovat na kabelový buben. Bylo teplo. Můj oblek mě tísnil, nebyl dost lehký. Lux byl pryč, zůstával pryč. Kabelový buben jistě nenahradil můj plechový bubínek, ale stejně pomalu jsem klouzal zpátky, a když už to dál nešlo, když se mi znovu a znovu vracely obrazy z posledních let plné nemocničního prostředí, vzal jsem dva suché klacky, řekl jsem si: tak počkej, Oskare, teď se podíváme, co jsi zač, odkud pocházíš.

A vtom se už také rozsvítily obě ty šedesátiwattové žárovky hodiny mého zrození. Můra se mezi nimi třepotala, zdálky doléhala bouřka na těžké kusy nábytku, slyšel jsem hlas Matzerathův, hned nato mamčin. On na mne myslel s obchodem, mamka mi slibovala hračku, až mi budou tři roky, dostanu plechový bubínek, a tak se Oskar snažil mít ty tři roky za sebou co možná nejrychleji: jedl jsem, pil jsem, vyměšoval, přibíral, nechal jsem se kolébat, zavínovat, koupat, kartáčovat, pudrovat, očkovat, obdivovat, jménem jmenovat, usmíval jsem se na přání, výskal na požádání, usínal jsem, když byl čas, probouzel jsem se přesně a ve spaní jsem dělal onen obličej, kterému dospělí říkají andělská tvářička. Párkrát jsem měl průjem, často jsem byl nasydlý, ani černý kašel se mi nevyhnul, nějakou dobu jsem si ho podržel a pustil jsem ho, až když jsem pochopil jeho těžký rytmus, až když jsem ho navždy dostal do zápěstí: neboť, jak víme, číslo Černý kašel patřilo do mého repertoáru, a když Oskar bubnoval před dvěma tisíci lidí černý kašel, kašlaly dva tisíce stařečků a stařenek.

Přede mnou zakňučel Lux, třel se mi o koleno. Ten pes z půjčovny psů, kterého mi má osamělost poručila najmout! Stál tu na čtyřech nohách, vrtěl ocasem, byl to pes, měl ten pohled a držel něco v uslintané tlamě: nějaký klacík, kámen nebo něco jiného, co takovému psu připadá cenné.

Pomalu mi uplývaly ty rané doby, pro mne tak důležité. Bolest v patře, která mi slibovala první mléčné zuby, se utišovala, unaveně jsem se opřel dozadu: dospělý, pečlivě, trochu příliš teple oblečený hrbáč s náramkovými hodinkami,

legitimací, štůskem bankovek v náprsní tašce. Už jsem měl cigaretu v ústech, zápalku před ní a přenechal jsem tabáku, aby vystřídal onu jednoznačně dětskou chuť v mých ústech.

A Lux? Lux se o mne otíral. Odstrčil jsem ho nohou, foukl jsem na něj cigaretový kouř. Neměl to rád, přesto však zůstal a otíral se o mne. Jeho pohled mě olizoval.

Na blízkých telegrafních drátech mezi stožáry jsem pátral po vlaštovkách, rád bych byl použil vlaštovek proti dotěrným psům. Ale vlaštovky nikde žádné, a Lux se nedal zahnat. Jeho čumák se mi dostal mezi nohavice, strčil do toho místa s takovou jistotou, jako by ho východopruský půjčovatel psů byl na to vycvičil.

Má bota ho zasáhla hned dvakrát. Zůstal na distanc, stál tu chvějící se, čtyřnohý, a přesto mi dál neodbytně nastavoval čumák s klacíkem či kamenem, jako by nedržel klacík či kámen, ale mou náprsní tašku, kterou jsem cítil v kapse saka, nebo hodinky, které mi zřetelně tikaly na zápěstí.

Co to vlastně drží? Co mu připadá tak důležité, a co to ukazoval? Sáhl jsem mu mezi teplý chrup, už jsem to držel v ruce, poznal jsem, co držím, a přesto jsem dělal, jako bych hledal slovo, jež by pojmenovalo to, co mi Lux přinesl z žitného pole. Jsou části lidského těla, které jsouce odděleny, odcizeny centru se dají snadněji a důkladněji prohlédnout. Byl to prst. Ženský prst. Prsteník. Ženský prsteník. Ženský prst se vkusným prstenem. Mezi dlaňovou kostí a prvním článkem, asi tak dva centimetry pod prstenem, byl prst odřat. Čistý a zřetelný segment zachoval si trochu napínacího svalu. Byl to krásný, pohyblivý prst. Drahokam prstenu, raný šesti zlatými drápky, nazval jsem okamžitě, a jak se později ukázalo správně, akvamarín. Prsten sám byl na jednom místě tak tenký, až k prasknutí obnošený, že jsem jej odhadl jako dědictví. Ačkoli špína, či přesněji řečeno hlína, tvořila pod nehtem černý okraj, jako by ten prst byl musel škrabat či hrabat hlínu, budilo zastržení i lůžko nehtu dojem pěstnosti. Jinak byl prst, když jsem ho vytáhl psovi z

živočišně teplé tlamy, na omak studený, rovněž příznačná žlutavá bledost svědčila o chladu.

Oskar už měsíce nosil v levé vnější kapsičce na prsou trojúhelníkově vykukující švihácký kapesníček. Vylovil teď ten kousek hedvábí, rozložil jej, uložil do něho prsteník, zjistil, že vnitřní stranu prstu vyznačují až vysoké do třetího článku čáry, z nichž se dalo usuzovat na snaživost, jakož i na ctižádostivou vytrvalost prstu.

Když jsem ukryl prst do šátku, vstal jsem z kabelové cívky, poplácal jsem psa Luxe po krku, vydal jsem se s šátkem a prstem v šátku na cestu, chystal jsem se do Gerresheimu, domů, leccos jsem zamýšlel se svým nálezem, došel jsem k blízkému plotu rodinné zahrádky, tu mě oslovil Vittlar, který ležel v rozvětvení jabloně a pozoroval mne a aportujícího psa.

POSLEDNÍ TRAMVAJ ANEBO VZÝVÁNÍ WECKOVY ZAVAŘOVACÍ LÁHVE

Už ten jeho hlas: to pyšné strojené huhňání. Ležel v rozvětvení jabloně a řekl: držíte si zdatného psa, vážený pane!“ Na to já, poněkud vyveden z míry: „Co to děláte na té jabloni?“ Koketně si ve větvích protahoval své dlouhé tělo: „To jsou jablka jen k zavařování, žádný strach prosím.“ Musel jsem ho usadit: „Co je mi do vašich jablek k zavařování? Čeho bych se měl bát?“

„Nu,“ šlehl jazykem, „mohl byste mě pokládat za hada z ráje, vždyť i tenkrát už existovala jablka k zavařování.“ Já vztekle: Alegorické žvásty.“On vychytrale: „Nu myslíte snad, že jen stolní ovoce stojí za hřích?“

Už jsem chtěl pokračovat v cestě. Nic by mi v té chvíli nebylo bývalo nesnesitelnější než diskuse o druzích rajského ovoce. Tu zanechal oklik, obratně seskočil ze stromu, stanul fanfarónsky dlouhý u plotu: „Copak to bylo? Co vám přinesl váš pes ze žita?“ Proč jsem jen odpovídal: „Kámen mi přinesl.“

Zvrhlo se to ve výslech: „A vy strkáte kameny do kapsy?“

„Rád nosím kameny v kapsách.“

„Mně připadalo to, co vám přinesl, spíš jako klacík.“ Zůstanu při kameni, i kdyby to stokrát byl nebo mohl být klacík.“

„Tak tedy přece klacík?“

„Pro mne za mne: klacek nebo kámen, zavařovací jablka nebo stolní ovoce...“

„Pohyblivý klacík?“

„Psa to táhne domů, jdu!“

„Klacík pleťové barvy?“

„Dávejte si raději pozor na svá jablka! Pojď, Luxi!“

„Pohyblivý klacík pleťové barvy s prstenem?“

„Co ode mne chcete? Jsem člověk, který chodí na procházky a najal si psa.“

„Vidíte, i já bych si rád něco vypůjčil. Směl bych si na vteřinku navléci na svůj malíček ten pěkný prsten, který se

leskl na vašem klacíku a dělal z klacíku prsteník? Vittlar jméno mé, Gottfried von Vittlar. Jsem poslední našeho rodu.“

Tak jsem se seznámil s Vittlarem, ještě téhož dne jsem s ním uzavřel přátelství, dodnes ho ještě nazývám svým přítelem, a proto jsem mu, když mě před několika dny navštívil, řekl: „Jsem rád, milý Gottfriede, žes to byl tenkrát ty, můj přítel, kdo mě udal policii, a ne jen tak někdo.“

Jestliže existují andělé, určitě vypadají tak jako Vittlar: dlouzí, fanfarónští, pohybliví, sklápěcí, raději obejmou tu nejneplodnější pouliční lucernu než měkkou, přílnavou dívku. Vittlara si člověk nevšimne hned. Vzhledem k tomu, že se ukazuje jen z jedné určité stránky, může být, podle okolí, nitkou, hastrošem, věšákem na šaty, ležící větví. Proto jsem ho také nezpozoroval, když jsem seděl na kabelovém bubnu a on v jabloni. Ani pes nezaštěkal, neboť psi anděla nemohou ani věřit, ani vidět, ani na něj štekat.

„Buď tak hodný, Gottfriede,“ poprosil jsem ho především, „a pošli mi opis toho udání soudu, které jsi udělal asi tak před dvěma lety a které rozpoutalo můj proces.“

Zde mám ten opis, jen jej, který proti mně u soudu svědčil, nechám mluvit: Já, Gottfried von Vittlar, seděl jsem onoho dne v rozvětvení jabloně, která v rodinné zahrádce mé matky rok co rok nese tolik zavařovacích jablek, kolik jen může pojmout sedm našich zavařovacích Weckových sklenic na jablečné pyré. Ležel jsem ve vidlici stromu, tedy na boku, opřen pravou pánevní kostí v nejhlubším, poněkud mechem obrostlém bodu vidlice. Mé nohy mířily směrem ke sklárně v Gerresheimu. Hleděl jsem, kam jsem jen hleděl?, přímo před sebe jsem hleděl a čekal jsem, co se bude dít v mém zorném poli.

Obžalovaný, který je dnes mým přítelem, vstoupil do mého zorného pole. Doprovázel ho pes, kroužil kolem něho, choval se, jako se psi chovají, a jmenoval se, jak mi obžalovaný později prozradil, Lux, byl to rotvajler, jakého bylo možno vypůjčit si poblíž kostela svatého Rocha v půjčovně psů.

Obžalovaný si sedl na onen prázdný kabelový buben, který od konce války leží před zahrádkou mé matky Alice von Vittlar. Jak je váženému soudu známo, je tělesný vzrůst obžalovaného nutno označit jako malý, případně pokřivený. Bylo mi to nápadné. Ještě podivnější mi připadalo chování toho malého, dobře oblečeného pána.

Bubnoval dvěma suchými větévkami na zrezavělý kabelový buben. Když ovšem uvážíme, že obžalovaný je povoláním bubeník a že, jak se prokázalo, kdekoli stojí a kudykoli chodí, provozuje toto bubenické povolání, dále že kabelový buben nejmenuje se tak nadarmo každého, i laika, může svádět k bubnování, je nutno říci, že obžalovaný Oskar Matzerath se za bouřkového letního dne posadil na kabelový buben, který ležel před rodinnou zahrádkou paní Alice von Vittlar, a intonoval pomocí dvou nestejně dlouhých suchých vrbových větví rytmicky uspořádané zvuky.

Dále uvádím, že pes Lux zmizel na delší dobu ve zralém žitném poli. Kdybych byl dotázán na trvání té doby nedovedl bych přesně odpovědět, protože jakmile ležím v rozvětvení naší jabloně, ztrácím veškerý smysl pro délku či krátkost času. Říkám-li, že pes zmizel na delší dobu, znamená to, že jsem psa postrádal, neboť se mi líbila jeho černá srst a svislé uši.

Obžalovaný však myslím, že to mohu říci, psa nepostrádal. Když se pes Lux vrátil ze zralého žitného pole, nesl něco v tlamě. Ne že bych byl snad poznal, co to pes drží v tlamě! Pomyslel jsem na klacík, na kámen, méně plechovku či dokonce na plechovou lžici. Teprve když obžalovaný vytáhl corpus delicti z psí tlamy, rozeznal jsem zřetelně, oč šlo. Nicméně od okamžiku, kdy pes začal otírat plnou tlamu o myslím levou nohavici obžalovaného, až po onu bohužel přesně neurčitelnou chvíli, kdy do ní obžalovaný majetnický sáhl, uplynula, opatrně řečeno, řada minut.

Jakkoli intenzivně usiloval pes o pozornost svého momentálního pána: tento nepřestával bubnovat oním monotónně utkvívajícím, a přesto nepochopitelným

způsobem, jakým obvykle bubnují děti. Teprve když se pes uchýlil k nezpůsobnosti, když totiž vrazil vlhký čumák obžalovanému mezi nohy, upustil tento vrbové klacky a vzpomínám si přesně, pravou nohou nakopl psa. Ten oběhl půlkruh, znovu se přiblížil psovsky se třesa a nabízejí tlamu s jejím obsahem.

Aniž se zvedl, tedy vsedě, sáhl obžalovaný tentokrát levou rukou psovi mezi zuby. Zbaven svého nálezu ustoupil pes Lux několik kroků zpátky. Obžalovaný zůstal však sedět, držel nález v ruce, zavřel dlaň, opět ji otevřel, znovu ji zavřel, a když pak dlaň znovu otevřel, zatřpytilo se něco na nálezu. Když obžalovaný uvykl pohledu na nalezený předmět, podržel ho mezi palcem a ukazovákem kolmo asi tak ve výši očí.

Teprve teď jsem sám pro sebe nazval nalezený předmět prstem, upřesnil jsem, díky onomu třpytu, pojem, řekl jsem si prsteník, a aniž jsem to tušil, dal jsem tak jméno jednomu z nejzajímavějších poválečných soudních procesů: koneckonců jsem já, Gottfried von Vittlar, označován za nejdůkladnějšího svědka prsteníkového procesu.

Jelikož obžalovaný zůstal klidný, zůstával jsem klidný i já. Ano, jeho klid se přenesl na mne. A když pak obžalovaný pečlivě zavinul prst s prstenem do onoho kapesníčku, který předtím jako kavalír nechal vykvétat ze své náprsní kapsičky, pocítil jsem sympatii pro toho člověka na kabelovém bubnu: pořádný pán, pomyslel jsem si, s tím by ses rád seznámil.

I zavolať jsem na něho, když se s vypůjčeným psem chystal pryč směrem ke Gerresheimu. On však reagoval zprvu pohněvaně, takřka arogantně. Dodnes nemohu pochopit, proč ve mně obžalovaný jen proto, že jsem ležel ve větvích jabloně, chtěl vidět symbol hada. Také podezíral matčina jablka k zavařování, řekl, že jsou jistě rajského původu.

Nu, snad vskutku patří ke zvyklostem zla, že se s oblibou usazuje ve větvových vidlicích. Mne však neponoukalo nic jiného než nuda, již jsem si bez námahy osvojil, abych několikrát za týden vyhledával místo mezi jabloňovými větvemi. Možná ovšem, že již nuda sama je zlem. Co však

hnalo obžalovaného za zdi města Düsseldorfu? Hnala ho, jak mi později doznal, osamělost. Není však osamělost křestním jménem nudy? Rozvívám zde všechny tyto úvahy ne proto, abych obžalovanému přitížil, nýbrž abych jej osvětlil. Vždyť to byla právě jeho odrůda zla, jeho bubnování, co rytmicky uvolnilo zlo, co mi jej učinilo sympatickým, takže jsem jej oslovil a uzavřel s ním přátelství. Rovněž ono udání, jež mne jako svědka, jeho jako obžalovaného povolalo před zábradlí váženého soudu, je hrou, kterou jsme si vymyslili, další nepatrný prostředek, jak rozptýlit a nasytit naši nudu a osamělost.

Na mou prosbu a po jistém váhání navlékl mi obžalovaný prsten prsteníku, který se snadno dal sundat, na můj levý malík. Padl mi dobře a potěšil mě. Samozřejmě jsem ještě před ozkoušením prstenu opustil své zabydlené větvení. Stáli jsme každý z jedné strany plotu, vyměnili si svá jména, rozpovídali jsme se dotknuvše se několika politických témat, a pak mi dal prsten. Prst ponechal, držel jej ostražitě. Byli jsme zajedno, že jde o ženský prst. Zatímco jsem měl prsten navlečený na prstu a vystavoval ho světlu, začal obžalovaný volnou levou rukou vyklepávat do plotu tanečně veselý a rozmarňý rytmus. Dřevěný plot kolem zahrádky mé matky je natolik chatrný, že klapavým, vibrujícím, zkrátka dřevěným způsobem vycházel vstříc bubenické žádostivosti obžalovaného. Nevím, jak dlouho jsme tak stáli a srozumívali se očima. Oddávali jsme se té nejnevinnější hře, když se nad námi ve střední výšce rozhučely motory letadla. Patrně chtěl stroj přistát v Lohaus. Ačkoli nás oba zajímalo, zda letadlo nasadí k přistání dva nebo čtyři motory, přece jsme od sebe neodpoutali pohledy, neoslovili jsme to letadlo, později, když jsme tu a tam měli příležitost provozovat tu hru, nazvali jsme ji askeze Schugger Lea, obžalovaný měl prý totiž před lety přítele téhož jména, s nímž hrával tuto hru obzvláště na hřbitovech.

Když letadlo našlo svou přistávací plochu, opravdu nemohu říci, zda šlo o dvou nebo čtyřmotorový stroj, vrátil

jsem prsten. Obžalovaný ho nasadil na prsteník, tento znovu zabalil do kapesníčku a vyzval mě, abych ho doprovodil.

Bylo to sedmého července roku devatenáct set padesát jedna. V Gerresheimu jsme na konečné stanici tramvaje nepoužili pouliční dráhy, nýbrž taxíku. Obžalovaný měl později ještě často příležitost, aby mi prokázal svou velkorysost. Odjeli jsme do města, nechali zastavit před půjčovnou psů u kostela svatého Rocha, odevzdali jsme psa Luxe, znovu se vrátili do taxíku, který nás vezl napříč městem přes Bilk, Horní Bilk k Werstenskému hřbitovu, tam musel pan Matzerath zaplatit více než dvanáct marek, teprve pak jsme navštívili obchod pomníky kameníka Korneffa.

Tam to bylo velice špinavé a já byl rád, že kameník dokázal během hodiny vyřídit zakázku mého přítele. Zatímco mi přítel obšírně a láskyplně vykládal o náradí a nejružnějších druzích kamene, provedl pan Korneff, aniž ztratil slovo o prstu, sádrový odlitek prstu bez prstenu. Přihlížel jsem jeho práci jen na půl oka, prst se musel nejprve předběžně zpracovat, to znamená, byl natřen tukem, kolem jeho profilu se natáhla nit, teprve pak se nanesla sádra, pomocí nitě se rozpúlila forma, ještě než sádra ztuhla. Jelikož jsem povoláním dekorátér, není mi zhotovování sádrových forem ničím novým, přesto však pro mne prst nabyt čehosi neestetického, jakmile ho vzal kameník do ruky, což pominulo, teprve až když ho po zdařilém odlití přijal opět obžalovaný, očistil ho od tuku a uschoval do kapesníčku. Můj přítel zaplatil kameníkovi. Ten zprvu nechtěl nic vzít, neboť viděl v panu Matzerathovi kolegu. Také řekl, že mu pan Oskar svého času vymačkával nežity a taky za to nikdy nic nežádal. Když odlitek ztuhl, otevřel kameník formu, odevzdal po originálu i odlitek, slíbil, že v nejbližších dnech získá z formy ještě další odlitky, a doprovodil nás svou pomníkovou výstavou až na prosebnou cestu.

Další taxík nás dopravil k Hlavnímu nádraží. Tam mě obžalovaný pozval na opulentní večeři do vybrané nádražní restaurace. S vrchními hovořil důvěrně, z čehož jsem usoudil,

že pan Matzerath je asi v nádražní restauraci stálým hostem. Pojedli jsme hovězí plec s čerstvou ředkví, dále rýnského lososa, posláze sýr a nakonec jsme vypili lahvičku sektu. Když znovu přišla řeč na prst, jsem obžalovanému poradil, aby pohlížel na prst jako na cizí majetek a odevzdal ho, zvláště když teď vlastní jeho sádrový odlitek, prohlásil obžalovaný pevně a rozhodně, že se pokládá za právoplatného majitele prstenu, jelikož mu už při narození byl takový prst přislíben, byť pod šifrou slova palička na buben, také by prst mohl jmenovat jizvy svého přítele Herberta Truczinského, jež na přítelových zádech na prst dlouze prorokoval, tento prsteník, pak by zde ještě byla ona patrona na hřbitově v Zásně, i ona měla rozměry a význam budoucího prsteníku.

Třebaže mi argumentace mého nově získaného přítele byla nejprve trochu k smíchu, musím přece jen posláze přiznat, že otevřený a nezaujatý člověk musí bez obtíží pochopit onu následnost: palička na buben, jizva patrona, prsteník.

Třetí taxík mě po večeři dovezl domů. Smluvili jsme si schůzku, a když jsem za tři dny podle úmluvy obžalovaného navštívil, měl pro mne uchystané překvapení.

Nejprve mi ukázal byt, to jest své pokojíky, neboť pan Matzerath bydlí v podnájmu. Na začátku si najal patrně jen velice skrovnou bývalou koupelnu, později pak když mu jeho bubenické umění vyneslo uznání a blahobyť platil další nájemné za komoru bez oken, již nazýval komorou sestry Dorothey, a neváhal platit i třetí pokoj, obývaný předtím jistým panem Múnzen hudebníkem a kolegou obžalovaného, platit nekřesťanské peníze, neboť onen pan Zeidler, pronajímatel bytu, jemuž byl znám blahobyť pana Matzeratha, nestoudně vyhnal nájemné do výšky.

V takzvané komoře sestry Dorothey měl pro mne obžalovaný uchystané překvapení. Na mramorové desce s umývadlem a zrcadlem stála zavařovací Weckova sklenice takové velikosti, jakou užívá moje matka Alice von Vittlar k zaváření našeho jablečného pyré. Ona sklenice však skrývala v lihu plovoucí prsteník. Obžalovaný mi pyšně ukázal několik

tlustých vědeckých knih, jimiž se řídil při konzervování prstu. Zalistoval jsem jen letmo v těch svazcích, nesetřval jsem u obrázků, přiznal jsem však, že se obžalovanému podařilo zachovat vzhled prstu, také se ta sklenice se svým obsahem vyjímala před zrcadlem pěkně a dekorativně, což jsem jako dekorátor z povolání mohl potvrdit.

Když obžalovaný zpozořoval, že jsem se spřátelil s pohledem na Weckovu zavařovací sklenici, prozradil mi, že se příležitostně modlí k této sklenici. Zvědavě a snad i poněkud opovážlivě jsem ho požádal, aby mi hned předvedl svou modlitbu. On mě požádal o protislužbu, dal mi tužku a papír, poprosil mě, abych zapisoval jeho modlitbu, jakož i kladl otázky stran prstu, on pak na ně modle se bude podle svého nejlepšího vědění odpovídat.

Zde uvádím jako svědectví slova obžalovaného, své otázky, jeho odpovědi vzývání Weckovy zavařovací sklenice: Modlím se. Kdo já? Oskar nebo já? Já zbožný, Oskar roztržitý. Vroucí oddanost, ustavičná, jen žádný strach z opakování. Já, moudrý, neboť bez paměti. Oskar, moudrý, neboť pln vzpomínek. Chladný, vroucí, teplý, já. Vinen, je-li poptávka. Nevinen bez poptávky. Vinen protože, dospěl k pádu protože, stal se vinným ačkoli, dal mi rozhřešení, svalil ze sebe, pokousal mě skrz naskrz, nevázal se čím, smál se čemu komu nad čím, plakal pro koho nad čím bez čeho, rouhal se slovy, zamlčoval rouhaje se, nemluví, nesmím, modlím se. Vzývám. Co? Sklo. Co za sklo? Zavařovací sklo.

Co zavařuje sklo? Zavařovací sklo zavařuje prst. Co za prst? Prsteník. Či prst? Blond. Kdo blond? Střední postava. Měří střední postava metr šedesát? Střední postava měří metr třiašedesát. Zvláštní znamení? Jaterní skvrna. Kde skvrna? Vnitřní nadloktí. Vlevo? Vpravo. Kde prsteník? Vlevo. Zasnoubena? Ano svobodná. Vyznání? Reformované. Panna? Panna. Narodena kdy? Nevím. Kde? U Hannoveru. Kdy? V prosinci. Střelec nebo Kozoroh? Střelec. A povaha? Bázlivá? Ochotná? Pilná, též povídavá. Rozvážlivá? Šetrná, smířlivá i veselá. Plachá? Mlsná, upřímná a bigotní. Bledá, sní většinou

o cestách, menstruace nepravdělná, postava malá, ráda trpí a mluví o tom, sama bez nápadů, submisivní, nechává všechno náhodě, dobře naslouchá, pokyvuje souhlasně, kříží paže, mluvíc klopí oči, vykulí oči, světle šedé s hnědou u zorniček, prsten darem od nadříženého, ten ženat, nechtěla nejdřív, vzala, strašlivý zážitek z vlákna, Satan, spousta bílé. Odcestovala, přestěhovala, vrátila, nemohla nabažit žárlivost ale bezdůvodná, nemoc ale ne sama, smrt ale ne sama, nebo snad, ne, nechci, trhala, šla, ne, už předtím doprovázela, už nemohu. Amen. Amen.

Já, Gottfried von Vittlar, příkládám tuto zapsanou modlitbu jen proto ke své soudní výpovědi, že jakkoli zmateně snad zní údaje o majitelce prsteníku, se kterou se do značné míry kryjí se soudními údaji o zavražděné, nemocniční sestře Dorothee Kóngetterové. Není mým úkolem vyslovovat zde pochybnosti o výpovědi obžalovaného, že ani nezavraždil ošetřovatelku, ani ji nikdy tváří v tvář neviděl.

Pozoruhodnou a ve prospěch obžalovaného mluvící se mi ještě i dnes jeví oddanost, s níž můj přítel klečel před Weckovou zavařovací láhví, kterou postavil na židli a způsob, jímž pracoval se svým plechovým bubínkem, který si zaklesl mezi kolena.

Měl jsem ještě často více než rok příležitost vidět obžalovaného, jak se modlí a bubnuje, jelikož mne za velkorysý plat učinil průvodcem na svých cestách, bral mě s sebou na svá turné, jež na delší dobu přerušil, avšak brzy po nalezení prsteníku zase obnovil.

Procestovali jsme celé Západní Německo, dostali jsme nabídky i z Východní zóny, dokonce i ze zahraničí. Avšak pan Matzerath chtěl působit pouze uvnitř hranic své země, nechtěl, podle vlastních slov, zabřednout do obvyklého chaosu koncertních cest. Před představením se nikdy nemodlil a nebubnoval před zavařovací sklenicí. Teprve po jeho vystoupení a opulentní večeři jsme se scházivali v jeho hotelovém pokoji: on bubnoval a modlil se, já kladl otázky a zapisoval, poté jsme porovnávali modlitbu s modlitbami

předchozích dnů a týdnů. Existují sice delší a kratší modlitby. Také někdy na sebe slova prudce narážejí, kdežto druhého dne plynou v rozjímavé pohodě a dlouhodechém toku. Přesto všechny modlitby, které jsem sebral a které tu předkládám váženému soudu, nevypovídají víc, než onen první zápis připojený k mé výpovědi.

Během tohoto cestovního roku jsem letmo, mezi jedním a druhým turné, také poznal několik příbuzných a známých pana Matzeratha. Tak mně představil svou nevlastní matku paní Marii Matzerathovou, již obžalovaný velice, avšak zdrženlivě uctívá. Téhož odpoledne mě pozdravil i nevlastní bratr obžalovaného, Kurt Matzerath, jedenáctiletý dobře vychovaný gymnazista. Rovněž sestra paní Marie Matzerathové, paní Augusta Kósterová, na mne učinila příznivý dojem. Jak se mi obžalovaný svěřil, jeho rodinné poměry v prvních poválečných letech byly víc než neuspořádané. Teprve když pan Matzerath zařídil své nevlastní matce velký obchod lahůdkami, který vede i jižní ovoce, a i nadále vypomáhal svými prostředky, kdykoli hrozily obchodu potíže, byl obnoven přátelský svazek mezi nevlastní matkou a nevlastním synem.

Rovněž mě pan Matzerath seznámil s několika svými dřívějšími kolegy, převážně jazzovými hudebníky. Jakkoli veselý a příjemný mi připadal pan Münzer, jehož obžalovaný nazývá důvěrně Klepp, neměl jsem dodnes dost odvahy a vůle pěstovat tyto kontakty dál.

I když jsem díky velkodušnosti obžalovaného neměl zapotřebí dále vykonávat své povolání dekoratéra, přece jen jsem, jelikož mě ta práce baví, přijal dekoraci několika výkladních skříní, kdykoli jsme se vrátili z nějakého turné. Rovněž obžalovaný se laskavě zajímal o mé řemeslo, nejednou vydržel až do pozdních nočních hodin stát na ulici a neúnavně přihlížet mému skromnému umění. Občas jsme se po vykonané práci vydali na malou potulku nočním Düsseldorfem, vyhýbali jsme se však Starému Městu, protože

obžalovaný nesnese pohled na staroněmecky vypouklá skla a vývěsní štíty.

Tak nás a tím se dostávám k poslední části své výpovědi, jedna taková popůlnoční procházka zavedla nočním Unterrathem před tramvajovou remízu. Stáli jsme a svorně se dívali na poslední plánovitě zatahující tramvajové soupravy. Je to pěkná podívaná.

Kolem dokola temné město. V dálce huláká, protože je pátek, opilý dělník ze stavby. Jinak ticho, neboť poslední zatahující tramvaje nedělají žádný hluk, ani když zvoní a nechávají hovořit zahýbající koleje. Většina vozů zajížděla okamžitě do remízy. Některé vozy však stály všelijak napříč a stranou, prázdné, avšak slavnostně na kolejích. Či nápad to byl? Byl to náš nápad, avšak já jsem to byl, kdo řekl: „Nuže, milý příteli, co kdybychom si takhle?“ Pan Matzerath přikývl, nastoupili jsme beze spěchu, já jsem se postavil na místo řidiče, okamžitě jsem věděl co a jak, měkce jsem vyjel zčerstva nabíraje rychlost, ukázal jsem se být dobrým řidičem tramvaje, což mi pan Matzerath to jsme už měli zářící remízu za sebou, vřídlně potvrdil touto větičkou: Jsi jistě pokřtěný katolík, Gottfriede, jinak bys neuměl tak dobře jezdit s tramvají.“

Opravdu mi ta malá příležitostná práce působila velikou radost. Zdálo se, že v remíze náš odjezd nezpozorovali, neboť nikdo nás nepronásledoval, také by byli mohli bez námahy zastavit naše vozidlo přerušením elektrického proudu. Řídil jsem vůz směrem do Flingern, skrz Flingern, uvažoval jsem, mám-li u Haniela zahrnout doleva, jet do Rathu a nahoru do Ratingenu tu mě požádal pan Matzerath, abych namířil na Grafenberg a Gerresheim. Ačkoli jsem se obával stoupání pod tanečním lokálem Lví hrad, vyhověl jsem přání obžalovaného, zvládl jsem to stoupání, měl jsem už onen lokál za sebou, tu jsem musel zabrzdít, protože na kolejích stáli tři muži a spíše si vynutili, než vyžádali zastavení.

Pan Matzerath zašel už kousek za Hanielem dovnitř vozu, aby si zakouřil. A tak jsem musel jako průvodčí zavolat

„Nastupovat, prosím?“ Zpozoroval jsem, že třetí v zelených kloboucích s černými stuhami, při nastupování několikrát nešikovně či pro slabé oči minul stupátko. Jeho průvodci či hlídači mu neobyčejně brutálně pomohli na plošinu a hned nato dovnitř vozu.

Už jsem zase vyjel, když tu jsem zezadu, zevnitř vozu, uslyšel nejdříve žalostné kňourání, jakož i zvuk, jako když někdo dává facky, poté však ke svému uklidnění pevný hlas pana Matzeratha, který napomínal právě přistoupivší, aby nebili zraněného, poloslepého člověka, který trpí ztrátou brýlí. „Do toho se vy nepleťte!“ slyšel jsem zařvat jeden z těch zelených klobouků. „Ten se ještě dneska bude divit. Taký to trvalo dobu.“ Chtěl jsem, pan Matzerath, ještě zatímco jsme vjížděli ke Gerresheimu, vědět, čím se provinil ten poloslepý chudák. Hovor vzal okamžitě podivuhodný obrat. Po dvou větách byli uprostřed války, přesněji řečeno vše se točilo kolem prvního září roku třicátého devátého, vypuknutí války, poloslepec byl nazván válečným dobrodruhem, který protiprávně se zbrani bránil jakousi polskou poštovní budovu. Kupodivu pan Matzerath, kterému mohlo tehdy být nanejvýš patnáct let, byl dokonale zasvěcen, poznal dokonce toho poloslepce, jmenoval ho Viktorem Weluhnem, ubohým krátkozrakým peněžním listonošem, který během bojových akcí ztratil brýle, bez brýlí utekl, unikl katům, jenže oni šli po něm dál, pronásledovali ho až do konce války, ba ještě i v poválečných letech, ukázali také jakýsi papír vystavený v roce třicet devět rozkaz k zastřelení. Teď prý ho konečně mají, křičel jeden ten zelený klobouk, zatímco druhý ujišťoval, jak je rád, že ta historie je konečně vyřízená. Všechn svůj volný čas i dovolené musel prý obětovat, aby ten rozkaz k zastřelení z roku třicet devět mohl být konečně splněn, koneckonců má přece své povolání, je obchodním zástupcem, a jeho kolega to jako utečenec z Východu prý taky neměl lehké, ten musel začínat docela od píky, ztratil na Východě prosperující krejčovství, ale teď padla, dnes v noci bude rozkaz proveden, pak je konec s minulostí štěstí, že jsme chytili tramvaj.

Tak jsem se stal proti své vůli řidičem tramvaje, který veze jednoho k smrti odsouzeného a dva katy s rozkazem k zastřelení do Gerresheimu. Na prázdném, poněkud zakřiveném tržišti tohoto předměstí jsem zahrnul doprava, chtěl jsem dovézt vůz až ke konečné stanici sklárny, tam vyložit zelené klobouky a poloslepého Viktora a spolu se svým přítelem nastoupit cestu domů. Tři stanice před konečnou vyšel pan Matzerath zevnitř i se svou aktovkou, v níž, jak jsem věděl, kolmo stála Wecková zavařovací sklenice, postavil asi na to místo, kam řidiči tramvajů z povolání ukládají své plechové krabice s namazanými chleby.

„Musíme ho zachránit. Je to Viktor, chudák Viktor. Pan Matzerath byl zjevně rozčilen. „Pořád ještě nenašel ty pravé brýle. Je silně krátkozraký, oni ho zastřeli a on se ke všemu bude dívat nesprávným směrem.“ Myslel jsem, že ti kati nejsou ozbrojeni. Avšak pan Matzerath si všiml toporně nadmutých plášťů obou zelených klobouků. „Byl peněžním listonošem u Polské pošty v Gdaňsku. Teď vykonává totéž povolání u Spolkové pošty. Ale oni ho po skončení služby pronásledují, protože tu ještě je ten rozkaz k zastřelení.“

I když jsem nerozuměl panu Matzerathovi do všech detailů, slíbil jsem mu, že po jeho boku budu přitom zastřelení, a bude-li možno, spolu s ním zastřelení zabráním.

Za sklárnou, kousek před prvními rodinnými zahrádkami za svitu měsíce bych byl mohl zahlédnout, zahradu své matky s jabloní zabrzdil jsem tramvaj a zavolał dovnitř vozu: „Konečná, prosím vystupovat!“ Okamžitě tu byli se svými zelenými klobouky a černými stuhami.

Poloslepíci znovu dělalo potíže stupátko. Pak vystoupil pan Matzerath, vytáhl nejdříve zpod kabátu svůj bubínek a poprosil mě při výstupu, abych mu vzal aktovku s weckovkou. Tramvaj dlouho ještě zářící jsme nechali za sebou a zůstali jsme v patách katům i jejich oběti.

Podle zahradních plotů vedla naše cesta. Unavovalo mě to. Když se ti tři před námi zastavili, zpozoroval jsem, že si za popraviště vybrali rodinnou zahrádku mé matky. Nejen pan

Matzerath, i já jsem protestoval. Tamti se o to nestarali, povalili beztak shnilý plot, poloslepce, jemuž pan Matzerath říká chudák Viktor, přivázali k jabloni pod mou vidlici, a protože jsme znovu protestovali, ukázali nám ve světle baterky onen pomačkaný rozkaz k zastřelení, který podepsal inspektor polní justice jménem Zelewski. Datum uvádělo, jestli se nemýlím, Sopoty, pátého října devatenáct set třicet devět, i razítka byla v pořádku, vlastně se nedalo nic dělat, a přesto jsme hovořili o OSN, o demokracii, kolektivní vině, Adenauerovi a tak dále, avšak jeden ten zelený klobouk smetl všechny naše námitky jedinou poznámkou, že se do toho nemáme co plést, že ještě neexistuje žádná mírová smlouva, on že volí stejně jako my Adenauera, ale co se týče toho rozkazu, že ten má pořád ještě svou platnost, oni že byli s tím papírem o radu na nejvyšších místech, že konečně nekonají nic než svou ztracenou povinnost, a nejlepší že bude, jestliže půjdeme.

Nešli jsme. Naopak, pan Matzerath si přichystal svůj bubínek, jakmile si zelené klobouky rozepjaly kabáty a nechaly vyklouznout samopaly, v tom okamžiku vyrazil z mraků takřka úplný, jen mírně vypouklý měsíc, v jeho svitu se kovově zaleskly okraje mraků, jako zubatý okraj otevřené konzervy a na podobném, jenže nedotčeném plechu začal pan Matzerath pracovat paličkami, počínal si zoufale. Znělo to divně a cize, a přece mi to připadalo známé. Stále a stále jako by se to zaokrouhlovalo do písmene O: zahynul kdo, ono, nezhytnulo, nezhytnulo, ještě Polsko nezhytnulo! Ale tu zde byl už hlas chudáka Viktora, který znal slova k bubnování pana Matzeratha. Ještě Polsko nezhytnulo, dokud my tu žijem. A ani zeleným kloboukům nebyl ten rytmus, jak se zdálo, neznámý, křečovitě se skrčili za svými kovovými předměty obtaženými měsíčním svitem, vždyť ten pochod, který zanotovali pan Matzerath a chudák Viktor na zahrádce mé matky, přivolal na scénu polskou kavalerii. Snad pomohl i měsíc, snad buben, měsíc a přeskakující hlas krátkozrakého Viktora společně vydupával ze země ty spousty osedlaných:

kopyta duněla, nozdry supěly, ostruhy zvonily, hřebci ržáli, hurá a huš... nic takového, nic nedunělo, nic nesupělo, nic nezvonilo žádné huš a žádné hurá, naopak tiše a bez hlesu se vše sunulo po sklizených polích za Gerresheimem, a přece tu byla eskadrona polských hulánů, červenobíle jak bubínek pana Matzeratha se třepotaly korouhve na kopích, ne, netřepotaly, plavaly, tak jako celá ta eskadro na pod měsícem přicházející snad rovnou z měsíce plavala, nalevo toč plavala směrem k naší rodinné zahrádce, jakoby ani maso, ani krev, a přesto plavala, jako hračky se k nám strašidelně blížila, snad srovnatelná s provázkovými výtvary, jaké váže ošetřovatel pana Matzeratha: polská kavalerie svázaná z uzlíků, bezhlesu, a přesto dunící, bez masa a krve, a přesto polská a bezuzdná řtila se na nás, pročez jsme se vrhli na zem nechali měsíc i polskou eskadronu, aby se přes nás převalili, na zahrádku mé matky i na ostatní pečlivě upravené zahrádky vtrhli, a přesto žádnou nezpustošili. Chudáka Viktora vzali s sebou i ty dva katany, pak zmizeli v otevřené krajině, pod měsícem nezhyňuli, ještě nezhyňuli, jeli na koních, směr východní, směr Polsko, za měsícem.

Čekali jsme těžce oddychující, až noc bude zase bez událostí, dokud se nebe nezavřelo a neodstranilo to světlo, jež dokázalo přimět k poslednímu útoku dávno zpráchnivělé jízdní vojsko. Vstal jsem první, a ačkoli jsem nepodceňoval vliv měsíce, pogrataloval jsem panu Matzerathovi k jeho velikému úspěchu. On však mávl rukou unaveně a sklíčeně: „Úspěch, milý Gottfriede? Měl jsem v životě až příliš mnoho úspěchů. Rád bych jednou neměl úspěch. Jenže to je těžké a chce to moc práce.

Mně se ta řeč nelíbila, protože patřím k příčinlivým lidem, a přesto nemám žádný úspěch. Pan Matzerath mi připadal nevďečný, i pokáral jsem ho: „To je od tebe nadutost, Oskare,“ odvážil jsem se začít, neboť teď jsme si už tykali. „Všechny noviny jsou tě plné. Udělal sis jméno. O penězích ani nechci mluvit. Ale myslíš, že pro mne, o němž se žádné noviny nezminí, je snadné vydržet vedle tebe, oslavovaného?

Jak rád bych někdy docela sám vykonal takový čin jako ten, kterýs ty teď právě vykonal, a dostal se tak do novin, byl vytištěn tiskacími písmeny: To učinil Gottfried von Vittlar!“

Urazil mě smích pana Matzeratha. Ležel na zádech, zarýval svůj hrb do kypré půdy, škubal oběma rukama trávu, vyhazoval chuchvalce do výšky a smál se jako nelidský bůh, který může všechno: „Příteli můj drahý, není nic snadnějšího! Zde, moje aktovka! Jako zázrakem se nedostala pod kopyta polské kavalerie. Daruju ti ji, vždyť v té kůži je skryta ona weckovka s prsteníkem. Vem to všechno, běž do Gerresheimu, pořád ještě tam stojí celá rozsvícená tramvaj, nastup a odvez se s mým dárkem na Fürstenwall na policejní ředitelství, podej udání a již zítra najdeš písmena svého jména ve všech novinách!“

Zpočátku jsem se ještě bránil této nabídce, namítal jsem, že on určitě nebude moci žít bez toho prstu ve skle. On mě upokojoval, řekl, že má v podstatě po krk té historie s prstem, vlastní mnohé jeho sádrové odlitky, také si prý dal zhotovit jeden odlitek v ryzím zlatě, a abych prý už konečně sebral aktovku, vrátil se k tramvaji, odjel s ní na policii a učinil oznámení.

A tak jsem se dal do běhu a ještě dlouho jsem slyšel smích pana Matzeratha. Neboť on zůstal ležet, chtěl, zatímco já jsem drnčel k městu, oddávat se kouzlu noci, škubat trávu a smát se. Nicméně udání učinil jsem je teprve nazítří ráno mě díky páně Matzerathové dobrotě mnohokrát dostalo do novin.

Já však, Oskar, dobrý pan Matzerath, jsem ležel chechtaje se v trávě jak noc černé za Gerresheimem, chechtaje se jsem se válel pod několika viditelnými, smrtelně vážnými hvězdami, zarýval jsem svůj hrb do vlahé země, říkal jsem si: spi, Oskare, aspoň hodinku, spi, než se vzbudí policie. Tak volně a svobodně pod měsícem už nikdy nebudeš spát. A když jsem procitl, zpozoroval jsem ještě dřív, než jsem mohl zpozorovat, že je bílý den, že mi cosi, kdosi olizuje obličej: teple, drsně, pravidelně, vlhce olizuje.

Ach ano, ten útěk! To ještě musím říct. Prchal jsem, abych dodal váhy Vittlarovu udání. Žádný útěk bez nějakého zamýšleného cíle, říkal jsem si. Kam chceš ty utéci, Oskare? Ptal jsem se sebe sama. Politické okolnosti, takzvaná železná opona, mi zakazovaly útěk směrem na Východ. A tak jsem musel čtyři sukně mé babičky Anny Koljaiczekové, které se dnes jako útočiště nadouvají na kašubských bramboříštích, škrtnout jako cíl, ačkoli mi když už útěk, útěk k babiččiným sukním připadal jako jediný útěk s nějakými vyhlídkami.

Jen tak mimochodem: absolvuji dnes své třicáté narozeniny. Jako třicetiletý má člověk povinnost hovořit o tématu útěk jako muž, a ne jako mladík. Maria, která mi přinesla dort s třiceti svíčkami, řekla: „Tak teď je ti třicet, Oskare. To už by pomalu bylo na čase, abys měl rozum.“

Klepp, můj přítel Klepp, mi jako vždycky daroval jazzovou desku, spotřeboval pět sirek, aby zapálil těch tří svíček na mém narozeninovém dortu: „Ve třiceti zralý život!“ řekl Klepp, jemu je devětadvacet.

Zato Vittlar, můj přítel Vittlar, jenž stojí mému srdci nejbližší, přinesl darem sladkosti, naklonil se nad mřížku mé postele a zahuhňal: „Když Ježíš dosáhl třicátého roku svého, vydal se na cestu a shromáždil kolem sebe učedníky své.“ Vittlarovi vždycky dělalo dobře budit ve mně zmatek.

Teď bych měl opustit svou postel, shromažďovat učedníky, jen proto, že je mi třicet. Pak přišel ještě můj advokát, mával kusem papíru, hlaholil blahopřání, pověsil mi na postel svůj nylonový klobouk a zvěštoval mně i mým narozeninovým hostům: „Tomu říkám šťastná náhoda. Můj klient slaví třicetiny, a zrovna na jeho třicáté narozeniny mi přijde zpráva, že prsteníkový proces bude obnoven, našla se nějaká nová stopa, ta sestra Beata, víte přece...“

Čeho se už léta bojím, od svého útěku bojím, to se ohlašuje dnes o mých třicátých narozeninách: najde se pravý viník, znovu se rozjede proces, osvobodí mě, propustí z Léčebného a zaopatřovacího ústavu, vezmou mi mou sladkou postel, postaví na studenou, všemu nečasů vystavenou ulici a

donutí třicetiletého Oskara, aby kolem sebe a svého bubnu shromazďoval učedníky.

Tak tedy ona, sestra Beata, měla prý z pusté žárlivosti zabít mou sestru Dorotheu. Snad si ještě vzpomínáte? Byl tu jistý doktor Werner, který, jak už to ve filmu a v životě často bývá, stál mezi oběma sestřičkami. Zapeklitá historie: Beata milovala Wernera. Kdežto Werner miloval Dorotheu. Naproti tomu Dorothea nemilovala nikoho, anebo nanejvýš tajně malého Oskara. Tu Werner onemocněl. Dorothea ho ošetřovala, neboť ležel na jejím oddělení. Beatě bylo zatěžko dívat se na to a strpět to. Proto prý snad přemluvila Dorotheu k procházce a poblíž Gerresheimu v žitnem poli ji zabila, či lépe řečeno odstranila. Teď mohla Beata nerušeně ošetřovat Wernera. Prý ho ale ošetřovala tak, že se nepozdravoval, spíš naopak. Láskou posedlá ošetřovatelka si podle všeho říkala: dokud je nemocný, patří mně. Dávala mu příliš moc léků? Dávala nesprávné léky? Každopádně doktor Werner umřel na příliš moc léků nebo na nesprávné léky, sestra Beata nicméně před soudem nepřiznala ani příliš moc, ani nesprávné, ani procházku do žitného pole, která se stala poslední procházkou sestry Dorothey.

Oskara však, který rovněž nic nepřiznal, zato vlastnil přitěžující prstíček ve weckovce, odsoudili kvůli žitnému poli, nevzali ho však docela vážně a umístili mě na pozorování do Léčebného a zaopatřovacího ústavu. Ovšem Oskar se pokusí o útěk, ještě než ho odsoudili a umístili, neboť jsem svým útekem podstatně zvýšit hodnotu udání, jež učinil můj přítel Gottfried.

Když jsem uprchl, bylo mi osmadvacet let. Před několika málo hodinami hořelo kolem mého narozeninového dortu třicet lhostejně odkapávajících svíčiček. I tenkrát, když jsem prchal, bylo září. Ve znamení Panny jsem narozen. Avšak nemá tu být řeč o mém zrození pod žárovkami, nýbrž o mém útěku.

Jelikož, jak bylo řečeno, cesta směrem na Východ, k babičce, byla zatarasena, byl jsem, jako dnes kdekdo, nucen

prchat směrem na Západ. Nemůžeš-li, Oskare, kvůli vysoké politice ke své babičce, pak prchej ke svému dědečkovi, který žije v Buffalo, ve Spojených státech. Prchej směrem do Ameriky, uvidíme, jak daleko se dostaneš!

To s dědečkem Koljaiczekem v Americe mě napadlo, ještě když mě na louce za Gerresheimem olizovala kráva a já měl zavřené oči. Asi tak sedm ráno mohlo být, a já jsem si řekl: v osm otevírají krávy. Se smíchem jsem běžel pryč, bubínek jsem nechal u krávy, říkal jsem si: Gottfried byl unaven, dojde se svým udáním na policii možná nejdřív v osm, možná v půl deváté, využij toho malého náskoku. Deset minut jsem potřeboval, než jsem v ospalém předměstí Gerresheimu chytil telefonem taxík. Ten mě dovezl na Hlavní nádraží. Za jízdy jsem počítal své finanční prostředky, přepočítal jsem se však několikrát, protože jsem co chvíli propukal v jitrně jasný a bujarý smích. Pak jsem zalistroval v pasu, našel jsem tam díky péči koncertní agentury Západ platné vízum do Francie, platné vízum do Spojených států, odkaziva bylo zamilovaným přáním doktora Dósche obdařit tyto země koncertním turné bubnujícího Oskara.

Voilá, řekl jsem si, prchněme do Paříže, to vypadá dobře, dobře se to poslouchá, mohlo by se to stát ve filmu, s Gabinem, který mě, kouře dýmku, dobrácky pronásleduje. Kdo ale hraje mne? Chaplin? Picasso? Chechtaje se a povzbuzen těmito myšlenkami na útěk plácal jsem se pořád ještě do mírně pomačkané nohavice, když na mně taxikář žádal sedm marek. Zaplatil jsem a posnídal v nádražní restauraci. Vedle vajíčka naměkko jsem měl ležet jízdní řád Spolkové dráhy, vyhledal jsem příhodný vlak, po snídani jsem ještě našel čas zásobit se devizami, také jsem si opatřil kufřík z jemné kůže, naplnil ho, jelikož cesty do Jülichovy ulice jsem se obával drahými, avšak špatně sedícími košilemi, přibalil jsem bledé zelené pyžama, kartáček na zuby, pastu na zuby a tak dále, koupil si jízdenku první třídou, neboť šetřit jsem nemusel, a brzy nato jsem se příjemně uvelebil na čalouněném místě u okna, prchal jsem a nemusel jsem běžet.

Polstrování též pomáhalo mým úvahám: jakmile se vlak dal do pohybu, a můj útěk započal, uvažoval Oskar o něčem, co stojí za strach: neříkal jsem si bez důvodu: Kdo se nebojí, nesmí na útěk. Co však, Oskare, nahání tobě strach a je ti hodno útěku, jestliže policie v tobě nevyvolává nic než jitrně jasný smích?

Dnes je mi třicet, útěk i proces mám sice už za sebou, avšak onen strach, do něhož jsem se na svém útěku vmluvil, mi zůstal. Byly to nárazy kolejnic, byla to písnička železnic. Monotónně se dostavil text, napadl mě kousek před Cáchami, usadil se ve mně, který se ztrácel v polštářích první třídy, pevně zůstal i za Cáchami asi v půl jedenácté jsme překročili hranici, byl stále stejně zřetelný a čím dál strašidelnější, takže jsem byl rád, když mé celníci trochu rozptýlili, jeví větší zájem o můj hrb než o mé jméno, o můj pas a já si řekl: ten Vittlar, ten ospalec! Bude už pomalu jedenáct a on pořád ještě nedorazil na policii s Weckovou zavařovací sklenicí pod paží, zatímco já se od časného rozbřesku kvůli němu nacházím na útěku, namlouvám si strach, aby útěk dostal nějaký motor, ach, jak jsem se bál v Belgii, když železnice zpívala: Jsi tu, jsi tu, Černá Kuchto? Jojojo! Jsi tu, jsi tu, černá Kuchto? Jojojo...

Dnes je mi třicet, obnoveným procesem a očekávaným osvobozením mám být znovu donucen běhat, ve vlacích, tramvajích znovu být vystaven textu: Jsi tu, jsi tu, Černá Kuchto? Jojojo!

Přesto a nehledě k hrůze před Černou Kuchtou, hrůzostrašné zjevení jsem čekal na každé stanici, to byla krásná jízda. Zůstával jsem sám v kupé, třeba seděla v sousedním kupé, seznámil jsem se s belgickými, pak s francouzskými celními úředníky, chvilkami jsem si na pět minut zdríml, probouzel se s krátkým výkřikem, a abych nebyl tak bezbranně vydán napospas Černé Kuchtě, listoval jsem v týdeníku Der Spiegel, který jsem si dal v Düsseldorfu podat okénkem, stále znovu jsem žasl nad obsáhlými vědomostmi novinářů, dokonce i glosu o svém manažerovi

doktoru Dóschovi z koncertní agentury Západ jsem našel, která potvrzovala to, co jsem věděl: Dóschova agentura měla jediný pilíř: Oskara bubeníka docela pěkná moje fotografie. A tak si pilíř Oskar až skoro do Paříže představoval zhroucení koncertní agentury Západ, jež nutně způsobí mé zatčení i hrůzostrašné vystoupení Černé Kuchty.

Co živ jsem se nebál Černé Kuchty. Teprve na útěku, kdy jsem se chtěl bát, mi zalezla pod kůži, zůstala tam, i když většinou spím až do dnešního dne, kdy slavím své třicáté narozeniny, a bere na sebe rozmanité podoby: tak to může být třeba jméno Goethe, při němž vyjeknu strachy a zalezu pod příkrývku. Třebaže od samého mládí studuji toho knížete básníků, jeho olympský klid mě vždycky stisňoval. A když dnes v přestrojení, černý a coby kuchařka, vůbec nejasný a klasický, nýbrž překonáváje temnotu takového Rasputina, stane před mou mřížovou postelí a zeptá se mě u příležitosti mých třicátých narozenin: „Jseš tu, Černá Kuchto?“, bojím se velice.

Jojojo! Říkal vlak, který unášel prchajícího Oskara do Paříže. Vlastně jsem očekával úředníky mezinárodní policie už na pařížském Severním nádraží Gare du Nord, jak říká Francouz. Leč tu mě oslovil pouze nosič, který tak suverénně páchl červeným vínem, že jsem ho při nejlepší vůli nemohl pokládat za Černou Kuchtu, a tak jsem mu s důvěrou svěřil kufřík a nechal si ho donést až skoro k přepážce. Řekl jsem si, že úředníkům i Kuchařce bylo asi líto peněz za peronní lístek, osloví tě a zatknou až za přepážkou. Udělals to tedy chytře, když sis kufřík ještě před přepážkou vzal k sobě. Pak jsem musel táhnout kufr až k metru, protože ani tam úředníci nebyli a neodebrali mi zavazadlo.

Nebudu vám vykládat o světoznámém pachu metra. Tento parfém, jak jsem nedávno četl, je si dnes možno koupit a postříkat se jím. Nápadně mi bylo jen to, že za prvé i metro stejně jako vlak se, byť v jiném rytmu, tázalo po Černé Kuchtě, za druhé že všichni spolucestující musili Černou

Kuchtu rovněž znát a obávat se jí, neboť všechno kolem mne vydychovalo strach a hrůzu.

Měl jsem v úmyslu dojet metrem až k Porte d'Italie a odtud si vzít taxik k letišti v Orly, představoval jsem si totiž zatčení, když už ne na Severním nádraží, tedy na proslulém letišti Orly Kuchta coby stevardka obzvlášť pikantní a originální. Jednou jsem musel předsednout, byl jsem rád, že mám tak lehký kufřík, a pak jsem se nechal unášet metrem směrem jižním přemítaje: kde vystoupíš, Oskare Bože můj, co všechno se může stát za jediný den: dnes ráno tě ještě kousek ze Gerresheimem lízala kráva, byls veselý a neznals strach, a teď jsi v Paříži, kde vystoupíš, kde proti tobě vykročí černá a strašlivá? Bude to Pláce d'Italie, nebo teprve Porte?

Vystoupil jsem jednu stanici před Porte, Maison Blanche, protože jsem si říkal: oni si samozřejmě myslí, že já si myslím, že stojí u Porte. Ona ale ví, co já si myslím, co oni si myslí. Taky jsem toho už měl dost. Ten útek a to udržování strachu mě unavovalo. Oskarovi se nechtělo na letišti, Maison Blanche mu připadal daleko originálnější než letišti Orly, také se mu mělo dostat za pravdu, neboť ona stanice metra má pohyblivé schodiště, jež mi mělo dopřát několik povznášejících pocitů a onen klapot pohyblivého schodiště: Jsi tu, jsi tu, Černá Kuchto? Jojojo!

Oskar je poněkud na rozpacích. Jeho útěk se blíží ke konci a s útekem končí i jeho zpráva: bude pohyblivé schodiště stanice Maison Blanche dost vysoké, strmé a symbolické, aby zarachotilo jako pravý závěrečný obraz jeho zápisků?

Ale tu mě napadají mé dnešní třicáté narozeniny všem, jimž pohyblivé schodiště je příliš hlučné, jimž Černá Kuchta nenahání žádnou hrůzu, nabízím závěr své třicáté narozeniny. Nejsou snad třicáté narozeniny mezi všemi ostatními narozeninami ty jednoznačnější? Trojku obsahují, šedesátku dávají tušit a činí ji zbytečnou. Když dnes ráno hořelo kolem mého narozeninového dortu těch třicet svíček,

málem jsem se samou radostí a povznášejícími city rozplakal, avšak styděl jsem se před Marií: ve třiceti se už nesmí plakat.

Sotvaže mě s sebou vzal první schod pohyblivého schodiště, lze-li vůbec u pohyblivého schodiště mluvit o prvním schodu, propukl jsem v smích. Navzdory strachu či ze strachu jsem se rozesmál. Strmě vzhůru se to pomalu sunulo a nahoře stáli oni. Ještě byl čas na půlku cigarety.

Dva schody nade mnou laškoval spolu bez ostychu párek milenců. Jeden schod pode mnou stará žena, již jsem zpočátku bezdůvodně podezíral jako Černou Kuchtu. Měla klobouk na hlavě, jehož výzdobu představovalo ovoce. Zatímco jsem kouřil, napadly mi, dával jsem si práci všelijaké souvztažnosti k pohyblivým schodům: tu měl Oskar nejprve podobu básníka Danta vracejícího se z pekla, a nahoře, kde končí pohyblivé schodiště, čekají už na něho čilí reportéři ze Spieglu, ptají se: „Nuže, Dante, jaké to bylo dole?“

Stejnou hříčku jsem zkusil jako básnické kníže Goethe, lidé ze Spieglu mi položili otázku, jak jsem se cítil dole, u matek. Nakonec mě básníci unavili, řekl jsem si, že nahoře nestojí ani lidé od Spieglu, ani pánové s kovovými odznaky v kapsách plášťů, nahoře stojí ona, Kuchta, eskalátor drkotá: Jsi tu, Černá Kuchto? A Oskar odpovídá: „Jojojo!“

Vedle mechanických schodů byly ještě jedny normální. Ty vedly chodce dolů na stanici metra. Venku podle všeho pršelo. Lidé vypadali namoklí. To mě znepokojilo, protože v Düsseldorfu jsem už neměl kdy zakoupit si plášť do deště. Jediný pohled nahoru a Oskar viděl, že ti páni s nenápadně nápadnými obličejí drží v ruce civilní deštníky což, ovšem ještě neuvádělo v pochybnost existenci Černé Kuchty.

Jak je oslovím, dělal jsem si starosti, a vychutnával jsem pomalé inhalování cigarety na mechanických schodech pomalu stupňujících povznášející pocity, obohacujících poznání: na mechanických schodech mohu omládnout, na mechanických schodech mohu zestárnout. Měl jsem na vybranou: opustit pohyblivé schody jako tříletý nebo jako šestnáctiletý, jako dítě nebo jako stařec se postavit tváří v

tvář mezinárodní policii, v tom či onom věku se bát Černé Kuchty.

Je už jistě pozdě. Má kovová postel vypadá unaveně. Také se už dvakrát objevilo ve špehýrce starostlivé hnědé oko mého ošetřovatele Bruna. Tamhle pod sasankovým akvarelem leží nenakrojený dort s třiceti svíčkami. Maria už teď patrně spí. Někdo, myslím, že to byla Mariina sestra Gusta, mi přál štěstí do příštích třiceti let. Maria má záviděníhodný spánek. Co mi to jen přál k narozeninám můj syn Kurt, gymnazista, vzorný žák a primus ve třídě? Když Maria spí, spí i nábytek kolem ní. Už to mám: Kurtík mi přál k třicátým narozeninám brzké uzdravení! Já si však přeji jediné kolečko ukrojené z Mariina spánku, protože jsem unaven a skoro už nemám slov.

Kleppova mladá ženuška mi složila hloupoučkou, ale dobře myšlenou narozeninovou básničku na můj hrb. I princ Eugen měl hrb, a přesto dobyl město i pevnost Bělehrad. Maria by měla konečně pochopit, že hrb přináší štěstí. I princ Eugen měl dva otce. Mně je teď třicet, ale můj hrb je mladší. Ludvík Čtrnáctý byl jedním z domnělých otců prince Eugena. Dříve se krásné ženy na ulici často dotýkaly mého hrbu, pro štěstí. Princ Eugen byl hrbáč, a zemřel proto přirozenou smrtí. Kdyby byl Ježíš měl hrb, těžko by ho byli přibili na kříž. Musím teď opravdu, jenom proto, že je mi třicet let, vyjít do světa a shromažďovat učedníky?

Přitom to byl jen eskalátorový nápad! Výš a výš mě to neslo. Před a nade mnou neostýchavý milenecký pár. Za a pode mnou stará paní s kloboukem. Venku přšelo a nahoře, docela nahoře stáli páni od mezinárodní policie. Mřížkový rošt pokrýval stupně pohyblivých schodů.

Stojí-li člověk na pohyblivých schodech, měl by si všechno ještě jednou rozvážit: Odkud přicházíš? Kam jdeš? Kdo jsi? Jak se jmenuješ? Co chceš? Vůně a pachy mne obletují: Vanilka mladé Marie. Olej ze sardinek, který si má ubohá mamka ohřívala, horký ho pila, až sama vychladla a přišla pod zem. Jan Bronski, který vždycky plýtl kolínskou, a přesto mu ze všech knoflíkových dírek dýchala časná smrt.

Zimními bramborami to bylo cítit ve sklepe zelináře Greffa. Ještě jednou pach suchých houbiček na břidlicových tabulkách prvňáčků. A má Roswitha vonící skořicí a muškátem. Na karbolovém oblaku jsem plul, když pan Fajngold rozstříkoval nad mou horečkou své dezinfekční prostředky. Ach, a katolicismus kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, ty spousty nevyvětraného šatstva, ten studený prach, a já před levým postranním oltářem jsem propůjčil svůj buben, komu?

Přesto to byl jen eskalátorový nápad. Dnes mě chtějí přibít, říkají: je ti třicet. Proto musíš shromažďovat učedníky. Vzpomeň si, cos řekl, když tě zatýkali. Spočítej svíčky na svém narozeninovém dortu, opusť svou postel a shromažďuj učedníky. Přitom se třicetiletému nabízí tolik možností. Tak bych mohl například, jestliže mě opravdu chtějí vyhnat z ústavu, podruhé Marii nabídnout sňatek. Podstatně víc šancí bych dnes měl. Oskar jí zařídil obchod, je známý, nadále dobře vydělává na gramofonových deskách, je starší, vyžrál.

Ve třiceti by se člověk měl oženit! Anebo zůstanu svobodný, vyberu si jedno ze svých povolání, zakoupím pěkný lom na mušlák, zaměstnám kameníky, budu pracovat přímo, rovnou z lomu na stavbu.

Ve třiceti by měl člověk založit existenci! Anebo jestliže mě natrvalo otráví prefabrikované fasádní bloky, vyhledám múzu Ullu, s ní a po jejím boku budu sloužit krásným uměním jako inspirující model. Možná že se s ní jednoho dne i ožením, s tou tak často a vždy nakrátko zasnoubenou múzou.

Ve třiceti by se měl člověk oženit! Anebo jestliže budu unaven Evropou, vystěhuji se, Amerika, Buffalo, můj dávný sen: vydám se hledat svého dědečka, milionáře a někdejšího paliče Joe Colchica, dříve Josefa Koljaiczeka.

Ve třiceti by se měl člověk usadit! Anebo povolím, nechám se přibít, vyjdu ven, jen proto, že je mi třicet, a zahraju jim Mesiáše, kterého ve mně vidí, proti svému lepšímu vědomí udělám ze svého bubnu víc, než může představovat, nechám

buben, aby se stal symbolem, založím sektu, stranu nebo taky jen lóži.

Navzdory mileneckému párku nade mnou a ženě s kloboukem pode mnou přepadl mě tenhle eskalátorový nápad. Řekl jsem už, že páreček stál dva schody nade mnou, ne jeden, že jsem mezi sebe a ten páreček postavil svůj kufřík? Mladí lidé ve Francii jsou nanejvýš zvláštní. Tak mu ona během jízdy nahoru rozepjala koženou bundu, pak košili a pracovala na jeho mladé osmnáctileté kůži. Počínala si však při tom tak zručně a s tak praktickými, naprosto neerotickými pohyby, že jsem pojal podezření: ti mladí lidé jsou placeni nějakými oficiálními místy, rovnou na ulici demonstrují posedlost láskou, aby francouzská metropole nepozbyla své pověsti. Když se však párek políbil, zmizelo mé podezření: udusil se málem jejím jazykem, stále ještě se otrásal záchvatem kašle, když já už zamáčkl cigaretu, abych mohl před kriminální úředníky předstoupit jako nekuřák. Stará paní pode mnou a svým kloboukem to znamená, že klobouk se vznášel asi tak ve výši mé hlavy, neboť má tělesná výška vyrovnávala výškový rozdíl obou stupňů pohyblivého schodiště, nedělala nic nápadného, leda že si trochu něco mumlala, hubovala pro sebe, ale to dělá konečně v Paříži hodně starých lidí.

Gumou potažené zábradlí pohyblivého schodiště stoupalo nahoru spolu s námi. Mohli jste si na ně položit ruku a ruka se vezla s vámi. Taky bych to byl udělal, kdybych byl si s sebou vzal na cestu rukavice. Kachlíky schodiště zrcadlily každý po kapce elektrického světa.

Trubky a tlustostěnné svazky kabelů krémově provázely naši jízdu na povrch zemský. Ne že by snad pohyblivé schodiště vydávalo nějaký pekelný hluk. Působilo spíš dobrácky, přes svou mechanickou povahu. Navzdory tomu klapotavému verši o strašné Černé Kuchtě připadala mi stanice metra Maison Blanche jaksi důvěrně známá, skoro útulná. Cítil jsem se na tom pohyblivém schodišti jako doma, byl bych si připadal přes ten strach a bubáky šťastný, kdyby

bylo spolu se mnou nevezlo nejen všechny ty cizocizí lidi, ale i mé živé i mrtvé přátele a příbuzné: mou ubohou mamku mezi Matzerathem a Janem Bronským, šedovlasou myšku matku Truczinskou s jejími dětmi Herbertem, Gustou, Frickem, Marii též zelináře Greffa a jeho couru Linu, přirozeně i mistra Bebru a gracilní Roswithu všechny ty, kdo byli rámcem mé pochybné existence, kdo na mé existenci ztroskotali, nahoře však, kde pohyblivému schodišti docházel dech, přál bych si býval na místě kriminálních úředníků potkat protiklad strašné Černé Kuchty: má babička Anna Koljaiczeková se tam měla tyčit jako hora a mou družinu po šťastném výstupu pojmout pod své sukně, do lůna hory. Stáli tam však dva pánové, kteří nebyli oděni do prostorných sukní, nýbrž do amerikánsky strížených plášťů do deště. Rovněž jsem si musel ke konci jízdy přiznat chechtaje se všemi deseti prsty v botách, že ten neostýchavý milenecký pár nade mnou i mumlající stařenka pode mnou jsou všechno jen obyčejní policejní agenti.

Co mám ještě říci: máje za sebou zrození pod žárovkami, ve třech letech záměrně přerušený růst, darovaný bubínek, rozezpívávání skla, vůni vanilky, kašel v kostele, krmení Lucie, pozorování mravenců, rozhodnutí k růstu, pohřbený bubínek, cestu na Západ, ztrátu Východu, vyučení kameníkem a stání modelem, návrat k bubínku a prohlídku betonu, spoustu vydělaných peněz, opatrovav prst a se smíchem uprchnuv, a darovav prst a se smíchem uprchnuv, vynořiv se zpod země, byv zatčen, odsouzen, internován, poté osvobozen, slavím dnes své třicáté narozeniny a pořád ještě se děším Černé Kuchty amen.

Zamáčklou cigaretu jsem pustil na zem. Nalezla místo mezi mřížkami na stupních pohyblivého schodiště.

Když Oskar absolvoval své delší dobu trvající vystoupení na nebesa v pětačtyřicetistupňovém úhlu stoupání, popojel ještě tři krůčky vodorovně, za neostýchavým policejním párečkem, před policejní babičkou sklouzl z roštu pohyblivých schodů na pevný železný rošt, a když se

kriminální úředníci představili, oslovili jej jako pana Matzeratha, pravil drže se svého eskalátorového nápadu nejprve německy: „Jsem Ježíš!“, pak, když si uvědomil, že stojí před mezinárodní kriminální policií, pronesl totéž francouzsky a posléze anglicky: „I am Jesus!“

Přesto jsem byl zatčen jako Oskar Matzerath. Bez odporu jsem se oddal ochraně a vzhledem k tomu, že na Avenue d'Italie přšelo i deštníkům kriminální policie, zároveň jsem se však znepokojeně, s ustrašeně pátravým pohledem ohlížel a také jsem několikrát na to, dovede v davu na ulici, v tlačenci kolem krytého policejního vozu zahlédl strašlivě klidný obličej Černé Kuchty.

Ted' už mi došla všechna slova, přesto však musím uvažovat, co hodlá Oskar počít po nevyhnutelném propuštění z Léčebného a zaopatřovacího ústavu. Oženit se? Zůstat svobodný? Vystěhovat se? Stát modelem? Zakoupit lom? Učedníky shromažďovat? Sekty zakládat?

Všechny možnosti, které se dnes nabízejí třicetiletému, je nutno přezkoumat, čím přezkoumat, ne-li mým bubínkem. A tak si tedy zopakují na svém plechu onu písničku, která je pro mne čím dál živější a hrůzostrašnější, zavolám Černou Kuchtu, zeptám se jí, abych mohl zítra ráno sdělit svému ošetřovateli Brunovi, jakou to existenci hodlá nadále vést třicetiletý Oskar ve stínu stále černějšího strašidla, neboť co jiného mě to dříve kdysi lekalo na schodech, co ve sklepě, když jsem šel pro uhlí, co dělalo bububu, až jsem se musel smát, co tu však přesto ustavičně bylo, mluvilo prsty, kašlalo skrz klíčovou díрку, sténalo v kamnech, ječelo s dveřmi, valilo se z komínů, když lodi v mlze troubily, nebo když mezi dvojítm oknem celé hodiny umírala moucha, a také když úhoři tak toužili po mamce a má ubohá mamka po úhořích, když slunce zmizelo za věží a zůstalo si kdesi pro sebe, jantar! Koho měl na mysli Herbert, když se rozkročmo vrhl na dřevo? A taky za hlavním oltářem čím by byl katolicismus bez Kuchty, která začernňuje všechny zpovědnice? To ona vrhla svůj stín, když se zhroutily hračky Sigismunda Markuse, a ti

haranti na dvoře činžáku Axel Mischke a Nuchi Eyke, Zuzka Katerová a Honzík Kollin, ti to vyslovili, zpívali si vaříce cihlovou polívčičku: „Jsi tu, jsi tu, Černá Kuchto? Jojojo!“

Ona tu vždycky byla, dokonce už v mařinkovém šumáku, jakkoli nevinně šuměl, ve všech skříních, kde jsem kdy dřepěl, dřepěla i ona a později si vypůjčila trojúhelníkový liščí obličej Lucie Rennwandové, požírala chleby se salámem i se slupkami a vedla váleče na skokanskou věž jedině Oskar zbyl, díval se na mravence a věděl: to je její stín, který se znásobil a jde za sladkým, a všechna ta slova: blahoslavená, sedmibolestná, Panna všech panen... a všechny ty kameny: bazalt, tuf, diabas, hnízda v mušláku, alabastr tak měkký... a všechno to rozezpívané sklo, tence vydechnuté sklo... a koloniální zboží: mouka a cukr v modrých půl a čtvrtkilových pytlících. Později čtyři kocouři, z nichž jeden měl jméno Bismarck, zeď, kterou museli čerstvě nabílit vápnem. Poláci posedlí umíráním, též zvláštní hlášení, když někdo něco potopil, brambory s rachotem padající z váhy, to, co se zužuje k nohám, hřbitovy, na nichž jsem stál, dlaždice, na nichž jsem klečel, kokosová vlákna, na nichž jsem ležel... vše, co se zadusalo do betonu, šťáva z cibule vytahující slzy, prsten na prstě a kráva, která mě lízala... Neptejte se Oskara, kdo ona vlastně je! Nemá už slov. Neboť co mi dříve sedělo za krkem, pak líbalo můj hrb, to mi nyní a nadále kráčí vstříct.

*Šla po mně Černá Kuchta, stále věrná,
Teď po mně zase jede, černá.
Obrací řeč i kabát, věrná, černá.
Černými prachy všechno platí, černá.
Zatímco děti, když šimrají, už při tom nezpívají:
Jsi tu, jsi tu, Černá Kuchto? Jojojo!*

© Copyright Steidl Verlag, Gottingen 1997
Translation © Vladimír Kafka, dědicové, 1969
©Atlantis®, 2001
ISBN 80-7108-219-8